

HRVATSKI SABOR

KLASA: 021-03/22-09/21

URBROJ: 65-22-02

Zagreb, 1. travnja 2022.

**ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA
HRVATSKOGA SABORA**

**PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA
RADNIH TIJELA**

Na temelju članka 33. stavka 1. podstavka 3. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem *Izvješće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu*, koje je predsjedniku Hrvatskoga sabora u skladu s odredbom članka 22. stavka 1. Zakona o ravnopravnosti spolova ("Narodne novine", broj 82/08, 69/17), dostavila pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, aktom od 31. ožujka 2022. godine.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Ev. broj: PRS 12-02/21-23

Ur. broj: 08-21-01

Zagreb, 31. ožujka 2021.

**HRVATSKI SABOR
Predsjednik, g. Gordan Jandroković
Trg sv. Marka 6
10 000 Zagreb**

Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu

Poštovani predsjedniče Hrvatskog sabora, gospodine Jandrokoviću,

Sukladno obvezi iz čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova dostavljam Hrvatskom saboru *Izvjeshće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu* i zapis istog na CD-u zajedno sa njegovim *Sažetkom*.

Uz naprijed navedeno godišnje Izvješće o radu, sukladno obvezi iz čl. 35. st. 3. Zakona o fiskalnoj odgovornosti (NN, broj 111/18), dostavljam Vam i Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za 2021. godinu (Prilozi: 1.a i 2.a).

S poštovanjem,

Privitak:

- navedeno

Dostaviti:

- naslovu

- arhivi

Preobraženska 4/I
10 000 Zagreb
Hrvatska

tel: ++385 (0)1 48 48 100
++385 (0)1 48 28 033

Fax: ++385 (0)1 48 44 600
e-mail: ravnopravnost@prs.hr
www.prs.hr

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2021.

PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

REPUBLIKA
HRVATSKA

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA**

Ev. broj: PRS 12-02/21-23
Ur. broj: 08-21-01
Zagreb, 31. ožujka 2021.

**HRVATSKI SABOR
Predsjednik, g. Gordan Jandroković
Trg sv. Marka 6
10 000 Zagreb**

Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu

Poštovani predsjedniče Hrvatskog sabora, gospodine Jandrokoviću,

Sukladno obvezi iz čl. 22. st. 1. Zakona o ravnopravnosti spolova dostavljam Hrvatskom saboru *Izvjješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu* i zapis istog na CD-u zajedno sa njegovim *Sažetkom*.

Uz naprijed navedeno godišnje Izvješće o radu, sukladno obvezi iz čl. 35. st. 3. Zakona o fiskalnoj odgovornosti (NN, broj 111/18), dostavljam Vam i Izjavu o fiskalnoj odgovornosti za 2021. godinu (Prilozi: 1.a i 2.a).

S poštovanjem,

Privitak:
- navedeno

Dostaviti:
- naslovu
- arhivi

Preobraženska 4/I
10 000 Zagreb
Hrvatska

tel: ++385 (0)1 48 48 100
++385 (0)1 48 28 033

Fax: ++385 (0)1 48 44 600
e-mail: ravnopravnost@prs.hr
www.prs.hr

Sadržaj

UVODNA RIJEČ PRAVOBRANITELJICE.....	1
I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2021. GODINI.....	4
1 ZAŠTITA GRAĐANA/KI OD DISKRIMINACIJE U PODRUČJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA PRITUŽBI.....	7
1.1. OBLICI I OSNOVE DISKRIMINACIJE.....	8
1.2. PODRUČJE DISKRIMINACIJE.....	9
1.3. NAČIN RJEŠAVANJA PREDMETA.....	10
2 PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA AKTIVNOSTI.....	12
3 SUDJELOVANJE U SUDSKIM POSTUPCIMA.....	17
4 ZAKLJUČNO RAZMATRANJE.....	18
II. EU PROJEKTI I DRUGI MEĐUNARODNI PROJEKTI.....	20
1.1. EU-PROJEKT „JEDNAKA PRAVA – JEDNAKE PLAĆE – JEDNAKE MIROVINE“.....	21
1.2. EU-PROJEKT „PARENTS@WORK: CHANGING PERCEPTIONS! - PROMJENA RAZLIČITIH IMPLIKACIJA (MOGUĆEG) RODITELJSTVA ZA ŽENE I MUŠKARCE“.....	23
1.3. EU-PROJEKT “RODNE PERSPEKTIVE DIGITALNE TEHNOLOGIJE I SVAKODNEVNOG ŽIVOTA: KREATIVNI PUTEVI I TRANSFORMACIJE“.....	24
1.4. EU-PROJEKT „KVALITETA NA RADNOM MJESTU – RODNO OSJETLJIV PRISTUP“.....	24
1.5. MEĐUNARODNI PROJEKT „RADNICA – RODNA JEDNAKOST U SVIJETU RADA“.....	25
1.6. MEĐUNARODNI PROJEKT „PREMA SPRJEČAVANJU I ISKORJENJIVANJU NASILJA I UZNEMIRAVANJA NA RADNIM MJESTIMA U HRVATSKOJ“.....	26
1.7. MEĐUNARODNI PROJEKT „OSNAŽIVANJE ŽENA I PODRŠKA U VOJNIM SNAGAMA I MIROVNIM MISIJAMA REPUBLIKE HRVATSKE“.....	27
1.8. MEĐUNARODNI PROJEKT „GLAS ŽENA U SPORTU“.....	28
III. ANALIZA PO PODRUČJIMA.....	30
1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD.....	32
1.1. ZAPOSLENOST I RADNA AKTIVNOST.....	32
1.2. RODNO UVJETOVANA SEGREGACIJA TRŽIŠTA RADA.....	38
1.3. JAZ U PLAĆAMA I MIROVINAMA.....	40
1.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE.....	44
1.5. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOŠLJAVANJU I RADU S OPISIMA SLUČAJEVA.....	46
1.6. SAMOZAPOŠLJAVANJE I PODUZETNIŠTVO ŽENA.....	49
1.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke.....	52

1.7. SPOLNO UZNEMIRAVANJE	53
1.7.1. Zaključno razmatranje i preporuke	58
1.8. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE.....	58
1.8.1. Analiza korištenja rodiljnih i roditeljskih potpora po spolu	58
1.8.2. Zaključno razmatranje i preporuke	65
1.8.3. Opisi slučajeva iz područja rodiljnih i roditeljskih potpora	66
1.9. DEMOGRAFSKA POLITIKA I AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE	73
1.9.1. Zaključno razmatranje i preporuke	82
2 RODNO UTEMELJENO NASILJE	84
2.1. NASILJE U OBITELJI	85
2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja	85
2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama	86
2.1.3. Femicid	87
2.1.4. Trendovi.....	88
2.1.5. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilničkih djela	91
2.1.6. Postupanje policije i pravosuđa prema žrtvama nasilja u obitelji	92
2.1.7. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji	96
2.1.8. Zaključno razmatranje i preporuke	99
2.1.9. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji.....	100
2.1.9.1. Financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji	100
2.1.9.2. Stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji	105
2.1.9.3. Zaključno razmatranje i preporuke	105
2.2. SILOVANJE	106
2.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke	108
3 RODITELJSKA SKRB	109
3.1. OPISI SLUČAJEVA U PODRUČJU RODITELJSKE SKRBI	113
3.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE.....	115
4 SPOLNE I RODNE MANJINE	116
4.1. DISKRIMINACIJA TEMELJEM SPOLNE ORIJENTACIJE	116
4.1.1. Praćenje provedbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.....	116
4.1.2. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom.....	122
4.1.3. Zaključno razmatranje i preporuke	125
4.2. DISKRIMINACIJA TEMELJEM RODNOG IDENTITETA.....	126
4.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke	128
5 OBRAZOVANJE.....	130
5.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	130
5.2. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – ANALIZA AKTUALNIH TRENDOVA I PREPREKA.....	134
5.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE.....	136
6 MEDIJI.....	137
6.1. TRENDOVI U MEDIJSKIM SADRŽAJIMA S OPISIMA SLUČAJEVA.....	137

6.1.1. Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju	137
6.1.2. Seksizam i rodni stereotipi u medijskom sadržaju i oglašavanju.....	139
6.1.3. Seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba s osvrtom na izvještavanje o ženama u politici	142
6.2. ANALIZA MEDIJSKOG IZVJEŠTAVANJA O LOKALNIM IZBORIMA IZ RODNE PERSPEKTIVE.....	144
6.3. ISTRAŽIVANJE: RODNA ANALIZA NASLOVNICA DNEVNIH NOVINA	147
6.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE.....	152
6.5. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ ISTUPE U MEDIJIMA.....	152
7 POLITIČKA PARTICIPACIJA.....	154
7.1. LOKALNI IZBORI 2021.	154
7.1.1. Aktivnosti uoči izbora.....	154
7.1.2. Analiza rezultata lokalnih izbora.....	155
7.2. POŠTIVANJE SPOLNE KVOTE I PROVEDBA PREKRŠAJNIH SANKCIJA.....	157
7.3. PROVEDBA PREKRŠAJNIH SANKCIJA U SLUČAJU LISTA S PODZASTUPLJENOŠĆU MUŠKARACA	158
7.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE.....	160
8 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE.....	161
8.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA	161
8.1.1. Zaključno razmatranje i preporuke	166
8.2. ŽENE S INVALIDITETOM	168
8.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke	172
8.3. PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA	173
8.3.1. Novi strateški okvir u Republici Hrvatskoj.....	174
8.3.2. Prevencija ranih brakova i maloljetničkih trudnoća	174
8.3.3. Ostale aktivnosti u izvještajnoj godini.....	175
8.3.4. Zaključno razmatranje i preporuke	175
8.4. PROSTITUCIJA.....	176
8.4.1 Zaključno razmatranje i preporuke.....	181
8.5. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA	182
8.5.1. Zaključno razmatranje i preporuke	185
8.6. ŽENE OVISNICE.....	185
8.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke	188
9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE	189
9.1. ZDRAVSTVENA SKRB ZA TRUDNICE, RODILJE I BABINJAČE.....	189
9.1.1. Odvajanje majki i novorođenčadi u rodilištima.....	189
9.1.2. Pritužbe na tretman roditelja u rodilištima	189
9.1.3. Prateća na porodu	190
9.2. PRITUŽBE NA DOSTUPNOST I KVALITETU GINEKOLOŠKE SKRBI	191
9.3. ZDRAVSTVENA USLUGA PREKIDA TRUDNOĆE.....	193

9.3.1. Dostupnost prekida trudnoće	193
9.3.2. Protupravni prekidi trudnoće	193
9.3.3. Unaprjeđenje vođenja statističkih podataka	194
9.4. POREZ NA MENSTRUALNE POTREPŠTINE	194
9.5. OSTALE AKTIVNOSTI.....	196
9.6. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE.....	196
10 ŽENE I SPORT	198
10.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI.....	198
10.2. OPISI SLUČAJEVA	199
10.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	201
11 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/CE MEĐUNARODNE ZAŠTITE	203
11.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	209
12 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325(2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA	211
12.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	215
12.2. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU.....	216
13 MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA.....	218
13.1. POVJERENSTVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	218
13.2. URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA VLADE REPUBLIKE HRVATSKE	219
13.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE	220
14 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	221
14.1. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA KAZNENOG ZAKONA	221
14.2. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O UDOMITELJSTVU	221
14.3. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNI ZAKONA O OPĆEM UPRAVNOM POSTUPKU	222
14.4. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O UPRAVNIM SPOROVIMA.....	222
14.5. ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI	222
14.6. ZAKON O MIROVINSKOM OSIGURANJU	223
14.7. STEČAJNI ZAKON	223
14.8. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU ZLOČINA IZ MRŽNJE	224
14.9. NAPUTAK ZA VOĐENJE REGISTRA ŽIVOTNOG PARTNERSTVA.....	224
14.10. PRAVILNIK O NAČINU POSTUPANJA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA	224
14.11. NACIONALNI PLAN OPORAVKA I OTPORNOSTI 2021.-2026.....	225
14.12. PRIJEDLOG NACIONALNOG PLANA RAZVOJA SOCIJALNIH USLUGA ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2027.	225
14.13. NACIONALNI PLAN BORBE PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2027.....	225

14.14. AKCIJSKI PLAN BORBE PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2024.	225
14.15. PRAVILNIK O NAČINU IZVRŠAVANJA MJERA OPREZA	226
14.16. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNI ZAKONA O LOKALNIM IZBORIMA	226
14.17. NACIONALNI PLAN ZA UKLJUČIVANJE ROMA ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2027. GODINE	227
14.18. NACRT PRIJEDLOGA STRATEGIJE RAZVITKA SLUŽBENE STATISTIKE REPUBLIKE HRVATSKE 2021.-2030.	227
14.19. NACRT PRIJEDLOGA STRATEGIJE POLJOPRIVREDE DO 2030. GODINE	227
14.20. ODLUKA O NAKNADI NOVOROĐENOJ DJECI GRADA SPLITA	227
14.21. PRIJEDLOZI PRAVOBRANITELJICE VEZANO UZ ODREDBE O RODNO OSJETLJIVOM JEZIKU	228
14.22. OSTALI ZAKONI I PROPISI	228
IV. FINACIJSKO POSLOVANJE	230
V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE PRAVOBRANITELJICE	232

POPIS KRATICA

Kratika	Naziv
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DZS	Državni zavod za statistiku
ECRI	Europska komisija protiv rasizma i netolerancije
EP u pool biljaru	Europsko prvenstvo u biljaru
EPF	Europski parlamentarni forum za seksualna i reproduktivna prava
EQUINET	Europska mreža tijela za jednakost
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
ESP	Europski sud pravde
EU	Europska unija
FINA	Financijska agencija
HBOR	Hrvatska banka za obnovu i razvoj
HBS	Hrvatski biljarski savez
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HTL	Hrvatska triatlonska liga
HTS	Hrvatski triatlon savez
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
IPPF EN	Europska mreža Međunarodne federacije za planirano roditeljstvo
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
kn	kuna
M	muškarci
MHB	Ministarstvo hrvatskih branitelja
MINGOR	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
MIZ	Ministarstvo zdravstva
mlt.	maloljetnik/ca
MORH	Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
	Nacionalni akcijski plan provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325(2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija, za razdoblje od 2019. do 2023. godine
NAP II	
NZV	Nacionalno zdravstveno vijeće
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
ORSH	Oružane snage Republike Hrvatske
Povjerenstvo	Povjerenstvo za ravnopravnost spolova
PP	Policijska postaja
Pravobraniteljica	Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova
PU	Policijska uprava

RH	Republika Hrvatska
SDUDM	Središnji državni ured za demografiju i mlade
SDUOSZ	Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje
SOPG	Samoopskrbno obiteljsko gospodarstvo
ULJPPNM	Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske
UN	Ujedinjeni narodi
URS	Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija
ZMPZ	Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom
ZPJRM	Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira
ZPŽSN	Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu
ZRRP	Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama
ZRS	Zakon o ravnopravnosti spolova
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
Ž	žene

UVODNA RIJEČ PRAVOBRANITELJICE

Pred vama je Godišnje izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu. I ovu izvještajnu godinu obilježila je pandemija bolesti COVID-19, ali i suočavanje s posljedicama razornih potresa koji su zadesili Središnju Hrvatsku u 2020. godini. Usprkos nizu epidemioloških mjera koje su propisivane tijekom godine te periodičnom radu od kuće, kao i oštećenjima ureda izazvanima potresom, institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova nastavila je

s proaktivnim radom na praćenju Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih zakona i politika koje se tiču ravnopravnosti spolova te je razmatrala slučajeve diskriminacije i kršenja načela ravnopravnosti spolova. Neovisno o otežavajućim okolnostima, 2021. godine radili smo na značajnom broju predmeta, njih 2.327, kao nositeljica ili partnerska institucija provodili smo 6 europskih i međunarodnih projekata, bili smo prisutni u javnosti i u gotovo svim dijelovima zemlje kroz 175 aktivnosti organiziranih uživo i online te smo kontinuirano izdavali javna priopćenja i nastupali u medijima sa svrhom promocije načela ravnopravnosti spolova. Tijekom izvještajne godine surađivali smo s ključnim društvenim dionicima - državnim tijelima, lokalnom i područnom (regionalnom) samoupravom, javnim ustanovama, fakultetima i visokim učilištima, organizacijama civilnog društva te regionalnim i međunarodnim tijelima i organizacijama.

Izvješće o radu Pravobraniteljice za 2021. čini presjek godišnjeg rada institucije, ukazuje na pojedine trendove vezano za diskriminaciju i to na temelju: spola, bračnog i obiteljskog statusa, majčinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta te u područjima: rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti, rodno utemeljenog nasilja, obitelji i roditeljske skrbi, obrazovanja, političke participacije, medija, sporta i rizika od višestruke diskriminacije. Iako su pred nama i u 2021. godini bili brojni izazovi u okviru područja koja pratimo sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova i zakonskim nadležnostima, možemo reći da je u javnom prostoru vezano uz ravnopravnost spolova dominirala problematika spolnog uznemiravanja, femicida, menstrualnog siromaštva i političke participacije na lokalnoj razini, a u okviru kojih je postupala i institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

U 2021. svjedočili smo značajnom skoku prijave/pritužbi vezano uz spolno uznemiravanje, a koje su bile potaknute građanskim inicijativama koje su žrtvama pružile javnu platformu za iznošenje svojih svjedočenja, kao što je bila primjerice inicijativa #nisamtražila. Mnoge su žrtve po prvi puta dobile priliku javno progovoriti o svojim iskustvima vezano uz spolno uznemiravanje i diskriminaciju temeljem spola u području visokog obrazovanja, ali i u svim drugim područjima života i rada. Pravobraniteljica je pokrenula intenzivnu suradnju s brojnim obrazovnim i ostalim državnim, javnim i strukovnim institucijama i udrugama kojima je pružala stručnu pomoć s ciljem unaprjeđenja internih pravnih okvira

te uređenja i jačanja postupovnih odredbi zaštite dostojanstva radnika/ca, studentica i studenata, kao i sankcioniranja počinitelja. Održane su također i brojne edukacije povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca te cjelokupnih uprava i radnih kolektiva ovih tijela i institucija.

Nažalost, u 2021. zabilježili smo 14 ubojstava žena, te iako je došlo do pada ukupnog broja ubijenih žena, ono što zabrinjava je činjenica da je nastavljen trend rasta broja ubijenih žena od strane bliskih osoba. Kao osnivačica Promatračkog tijela za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljanje podataka, analizu i izvještavanje o slučajevima ubojstava žena – „Femicide Watch“, tijekom cijele godine institucija je prikupljala podatke o počinjenim ubojstvima žena te analizirala postupanja nadležnih službi u svrhu unaprjeđenja njihova rada. Kontinuirano smo u svim prilikama isticali važnost prevencije, edukacije stručnih radnika/ca, provedbe psihosocijalnog tretmana počinitelja i potrebu za ozbiljnijom penalizacijom počinitelja od strane sudova, kao ključne stavke suzbijanja rodno utemeljenog nasilja.

Kao institucija smo još 2019. godine preporučili Ministarstvu financija i Vladi RH smanjivanje poreza na dodanu vrijednost na ženske menstrualne potrepštine u Hrvatskoj temeljem Rezolucije Europskog parlamenta o ravnopravnosti spolova i politikama oporezivanja u EU u nacionalnom poreznom sustavu. Istraživanje Udruge za ljudska prava i građansku participaciju „PaRiter“ o menstrualnom siromaštvu u Hrvatskoj, koje je pokazalo da 12% građanki sebi ne može priuštiti higijenske uloške, dok 36% kupuje manje kvalitetne menstrualne potrepštine zbog njihove cijene, stavilo je ovu temu ponovno u fokus javnosti u 2021. godini. Na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave te od strane pojedinih znanstveno-istraživačkih i odgojno-obrazovnih ustanova, pokrenute su različite inicijative koje mladim djevojkama osiguravaju besplatne menstrualne potrepštine, a tema je stavljena i na dnevni red Hrvatskog sabora. U konačnici je prijedlogom Vlade RH stopa PDV-a na menstrualne potrepštine snižena na 13%. Pravobraniteljica je podržala ove zakonske izmjene, kao i aktivnosti i inicijative organizacija i institucija.

U svibnju 2021. održani su lokalni izbori te smo intenzivno pratili poštivanje odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova vezano uz uravnoteženu zastupljenost muškaraca i žena. I na ovim izborima su zabilježene liste koje nisu zadovoljile zakonom propisanu kvotu o 40% podzastupljenog spola i takvih je bilo ukupno 13%. Premda je ukupno na svim listama kandidirano 43% žena, udio izabranih žena u sva predstavnička i izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave iznosi 27%, pri čemu je u predstavnička tijela izabrano 29% žena, a u izvršna tijela 11% žena. Premda se radi o blagom pozitivnom pomaku u odnosu na prethodne lokalne izbore, navedeni podaci i dalje su u velikom odstupanju od načela ravnopravnosti spolova, a posebno je problematična diskrepancija u udjelu kandidiranih i izabranih žena koja ukazuje na činjenicu da političke stranke i nezavisne liste kandidirane žene ne stavljaju na izgledna mjesta na kandidacijskim listama. Stoga i nadalje ustrajemo na preporuci političkim strankama da primjenjuju posebne mjere i potiču ravnopravnu participaciju žena u unutarstranačkim strukturama i na svim hijerarhijskim razinama.

U 2021. godini institucija Pravobraniteljice pokretala je i podržavala različite aktivnosti i inicijative. U tom djelu treba istaknuti kampanju „Nije u redu u uredu“ koju je nosila udruga CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, a u kojoj je Pravobraniteljica bila partnerska institucija. Kampanjom je u vidu peticijskog pitanja predložena izmjena Zakona o radu, s ciljem bolje zaštite prava radnica i radnika. Izmjena je osmišljena na osnovi preporuka Pravobraniteljice te je usmjerena prema poslodavcima koji ne smiju dati otkaz trudnici ili osobi na rodiljnom/roditeljskom dopustu za vrijeme njegova trajanja i minimalno godinu dana nakon prestanka ovih uvjeta. Peticiju je potpisalo 20.390 građana/ki, što je svrstava među 6% najuspješnijih peticija u Republici Hrvatskoj u posljednjih 10 godina.

U ovom cjelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021. godinu nalazi se prikaz svih aktivnosti institucije, 64 opisa slučajeva postupanja, te prikaz trendova u područjima nadležnosti propisanih Zakonom o ravnopravnosti spolova, kao i 125 preporuka raznim društvenim dionicima zaduženima za provedbu mjera politika, strategija, zakona i propisa u cilju postizanja pune ravnopravnosti žena i muškaraca. Uvjereni smo da će zaključke i preporuke iz ovog izvješća Vlada Republike Hrvatske i Hrvatski sabor razmotriti i primijeniti u tekućoj godini, a sve u zajedničkom cilju unaprjeđenja ostvarenja ustavnog načela ravnopravnosti spolova.

Višnja Ljubičić, dipl. iur.
pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

U Zagrebu, 31. ožujka 2022. godine

I.
POKAZATELJI O RADU
PRAVOBRANITELJICE
U 2021. GODINI

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (Pravobraniteljica) obavlja poslove neovisnog tijela nadležnog za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova. Prati provedbu Zakona o ravnopravnosti spolova (ZRS) i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova te neposredno štiti i promiče prava građana/ki u ovom području.¹ ZRS utvrđuje opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, te definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i drugih osnova u nadležnosti Pravobraniteljice. Ostvarivanje ravnopravnosti spolova, odnosno težnje da žene i muškarci imaju jednake mogućnosti, da su prisutni/e u svim područjima života i pri tome imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i koristi od ostvarenih rezultata vizija je rada Pravobraniteljice.²

Promicanje ravnopravnosti spolova, jačanje zaštite muškaraca i žena od diskriminacije po osnovama spola, bračnog i obiteljskog statusa, uključujući majčinstvo, spolnu orijentaciju, rodni identitet i izražavanje je opći cilj u programu njezinog djelovanja. Isto tako, Pravobraniteljica prati primjenu zabrane diskriminacije u odnosu na mogućnosti dobivanja i nabave roba, kao i zabrane diskriminacije u pružanju i pristupu uslugama. Kako diskriminacija žena uključuje nepovoljnije postupanje na osnovi trudnoće i materinstva, Pravobraniteljica i s tim u vezi promiče jačanje zaštite žena u svim područjima života, a osobito na tržištu rada.

Specifičnost ovog izvještajnog razdoblja je sudjelovanje Pravobraniteljice kao nositeljice i/ili partnerske organizacije u 6 projekata financirana sredstvima Europske unije i/ili iz drugih međunarodnih izvora financiranja te u 1 projektu financiranom sredstvima Grada Zagreba.

Pravobraniteljica je razmatrala slučajeve kršenja načela ravnopravnosti spolova i slučajeve diskriminacije počinjene prema muškarcima i ženama od tijela državne uprave, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, drugih tijela s javnim ovlastima, počinjene od strane osoba zaposlenih u tim tijelima, kao i od strane drugih pravnih i fizičkih osoba. Sukladno odlukama Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske o nužnim epidemiološkim mjerama kojima se ograničavalo okupljanje te provodile druge nužne epidemiološke mjere i preporuke radi sprječavanja prijenosa bolesti COVID-19, stranke su se pretežito obraćale Pravobraniteljici redovnom poštom i elektroničkim putem³. Pritužbe su podnosili građani/ke ili su se u njihovo ime obraćale druge fizičke i pravne osobe (pojedinci/ke, organizacije civilnog društva, državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, druga javna tijela/institucije, odbori/povjerenstva za ravnopravnost spolova). Temeljem *Sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji pravobraniteljskih institucija*⁴, pritužbe Pravobraniteljici na postupanje je prosljeđivala *Pučka pravobraniteljica* i ostali pravobraniteljski uredi. U pojedinim slučajevima Pravobraniteljici je na nadležno postupanje pritužbe prosljeđivao i *Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske* (sukladno čl.18.st.2.toč.10. ZRS). Isto tako, u odsustvu inicijative drugih, kada je procijenila potrebnim, postupak za zaštitu građana/ki Pravobraniteljica je pokretala samoinicijativno.

¹ Glava IX., toč.2. Zakona o ravnopravnosti spolova (Narodne novine, br. 82/08 i 69/17) i čl.13. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12).

² Strateški plan Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2021.-2023., www.prs.hr.

³ Putem e-mail adrese ravnopravnost@prs.hr i web-obrasca dostupnog na službenoj web stranici www.prs.hr.

⁴ Sporazum je potpisan (2013.) radi unapređenja međusobne suradnju vezano za slučajeve koji potpadaju pod nadležnosti Pučkog pravobranitelja i posebnih pravobranitelja/ica temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije. Naime, Pravobraniteljica provodi ispitne postupke u slučaju sumnje na diskriminaciju temeljem odredbi ZRS.

Za stranke koje se obraćaju putem telefona radi traženja informacije i/ili stručnog savjeta od Pravobraniteljice ne otvaraju se spisi predmeta pa se stoga ti podaci ne uključuju u statistički pregled, a takvih poziva ima oko 20 tjedno.

Tijekom 2021. radilo se na ukupno **2.327** predmeta⁵:

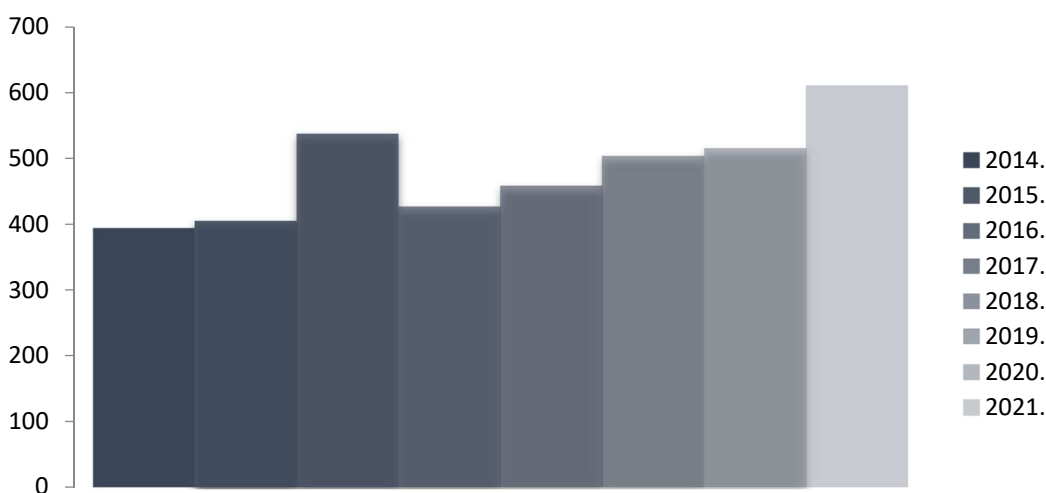
- 2.227 otvorenih u 2021.,
- 100 predmeta prenesenih iz ranijih godina.

Navedenih **2.327** predmeta odnosi se na:

- **710** predmeta zaprimljenih po pritužbama građana/ki radi zaštite od diskriminacije, od kojih je **610 novih predmeta iz 2021.** (povećanje od 18,4% u odnosu na 2020.)⁶ i 100 iz ranijih razdoblja, u koje se ubrajaju i 24 inicijative za zaštitu građana/ki koje je dala Pravobraniteljica⁷.

- **1.617 predmeta iz 2021.** (povećanje od 13,6% u odnosu na 2020.)⁸, od toga 1.042 ili 64,4% predmeta je otvoreno inicijativom Pravobraniteljice većinom radi praćenja primjene *Zakona o ravnopravnosti spolova*, a 575 ili 35,5% predmeta temeljem upita međunarodnih tijela i organizacija, tijela državne uprave i drugih javnopravnih tijela, tijela JLP(R)S, organizacija civilnog društva te pravnih i fizičkih osoba, od kojih su svi novootvoreni u 2021.

Grafikon: Zaštita muškaraca i žena po pritužbama i inicijativi Pravobraniteljice, razvrstano po godinama za razdoblje 2014.-2021.

⁵ Više za 16,8% u odnosu na 1993 predmeta u 2020.

⁶ Pritužbi građana/ki, zajedno s predmetima otvorenima na inicijativu Pravobraniteljice vezano za kršenje načela ravnopravnosti spolova ili diskriminacije u odnosu na pojedinca/ku bilo je u 2020. – 515, 2019. – 503, 2018. – 458, u 2017. - 426, 2016. - 537, u 2015. - 404, u 2014. - 394, u 2013. - 375, u 2012. - 368, u 2011. - 308. Na godišnjoj razini zadržao se **trend povećanja broja predmeta** (prikaz na grafikonu „Zaštita muškaraca i žena po pritužbama i inicijativi Pravobraniteljice“, razvrstano po godinama od 2014.-2021.).

⁷ Godine 2020. Pravobraniteljica je dala inicijativu za postupanje u 28 slučajeva, 2019. u 24 slučajeva, 2018. u 28 slučajeva, 2017- 23 slučajeva, 2016.-39 slučajeva, 2015.-31 slučaj. Inicijativa se temelji na procjeni jesu li sukladno zakonskim ovlastima reagirala nadležna državna tijela/institucije/pojedinci-ke u pojedinom slučaju ili tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

⁸ Godine 2020. bilo je 1.423 predmeta.

1

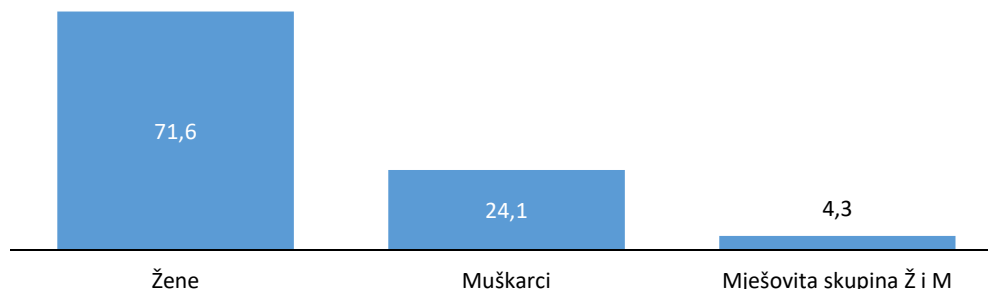
ZAŠTITA GRAĐANA/KI OD DISKRIMINACIJE U PODRUČJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA PRITUŽBI

Novih **610 slučajeva** pružanja zaštite građanima/kama od diskriminacije u 2021. razvrstano **po spolu** oštećenih osoba:

- **žene:** pojedinačno 393 (64,4%), skupina 44 (7,2%), ukupno **437 (71,6%)**,
- **muškarci:** pojedinačno 143 (23,4%), skupina 4 (0,7%), ukupno **147 (24,1%)**,
- mješovita skupina žena i muškaraca zajedno: **26 (4,3%)**.

Ukupno gledano, razvrstano po spolu oštećenih osoba, Pravobraniteljica je razmatrala slučajeve koji su se većinom odnosili na žene – 71,6%⁹.

Grafikon: Oštećene osobe, razvrstano po spolu, u %

U navedenih **610** novih slučajeva postupalo se **po zahtjevu ili inicijativi**:

- oštećene stranke u 370 slučajeva (60,7%): **žene** u 250 slučajeva (**41,0%**), **muškarci** u 115 slučajeva (**18,9%**), **mješovite skupine** žena i muškaraca zajedno u 5 slučajeva (**0,8%**);
- **drugih** u ime oštećene stranke u 216 slučajeva (35,4%)¹⁰: državna tijela i druge institucije u 126 slučajeva, pojedinac/ka u 58 slučajeva, civilno društvo u 24 slučajeva, neformalne grupe građana/ki u 8 slučajeva;
- Pravobraniteljice u 24 slučajeva (**3,9%**).

⁹ Slučajevi razvrstani po spolu oštećenih u **2021.**, u odnosu na prethodne godine:

Žena 71,6% u odnosu na: 76,3% -2020., 73,4%-2019., 71,4% - 2018., 66,7% -2017., 75,8% - 2016. i 67,6% -2015.

Muškaraca 24,01% u odnosu na: 20,0% - 2020., 24,5%-2019., 27,7%-2018., 29,6-2017., 20,8% -2016. i 27% -2015.

Mješovita skupina 4,3% u odnosu na: 3,7% -2020., 2,1%-2019., 0,9% -2018., 3,7-2017., 3,4%-2016., i 5,4% -2015.

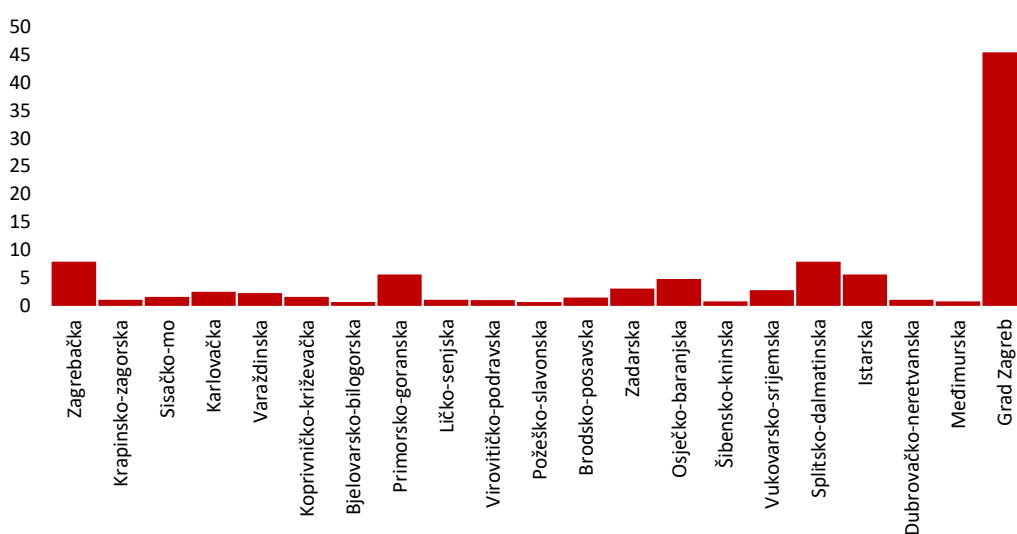
¹⁰ Temeljem odredbe čl.22.st.3. ZRS, u tim slučajevima Pravobraniteljica je tražila pismenu suglasnost oštećene strane za razmatranje njezinog slučaja.

Oštećene stranke po stručnoj spremi: NK – 2,0%, PK – 4,4%, KV – 8,8%, SSS – 49,1%, VKV – 2,4%, VŠS - 6,1%, VSS – 24,4%, magisterij – 1,8%, doktorat – 1,0%.

Oštećene stranke po starosnoj dobi: 18-24 godine – 8,5%; 25-34 godine – 19,5%; 35-44 godine – 32,0%; 45-54 godine – 10,5%; 55-64 godine – 4,1%; 65 i više godina – 2,8%, nepoznato – 22,6%.

Kao i ranijih godina, Pravobraniteljici su se prituživale osobe s područja cijele Republike Hrvatske, najviše iz Grada Zagreba (45,9%), podjednako s područja Zagrebačke županije (7,9%) i Splitsko-dalmatinske (7,9%), kao i s područja Primorsko-goranske (5,6%) i Istarske županije (5,6%), zatim s područja Osječko-baranjske (4,8%), Zadarske (3,1%) i drugih županija kako je prikazano grafički.¹¹

Grafikon: Pritužbe po županijama

1.1. OBLICI I OSNOVE DISKRIMINACIJE

U 610 analiziranih slučajeva:

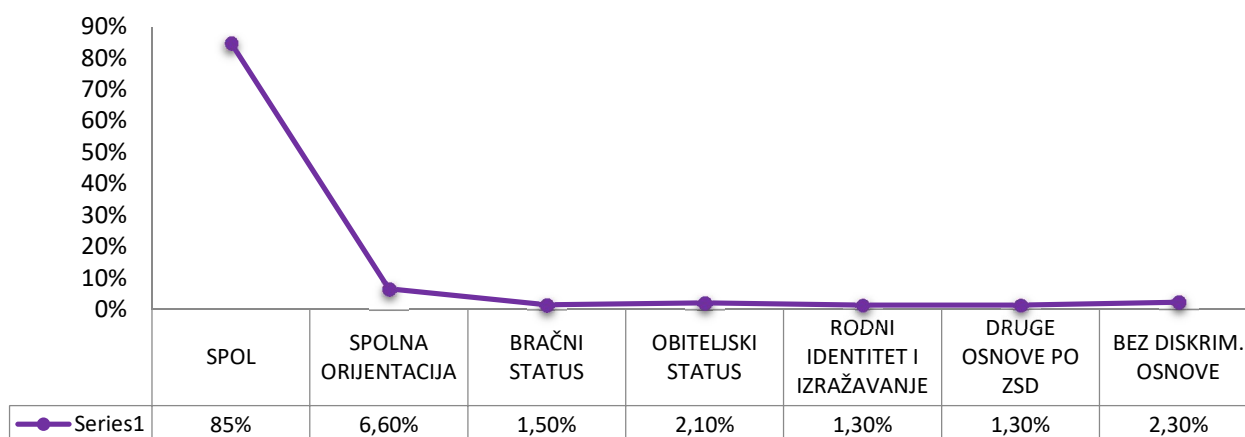
- po oblicima diskriminacije¹² bilo je:
 - 591 slučaj izravne diskriminacije (96,9%),
 - 5 slučajeva neizravne diskriminacije (0,8%),
 - 14 slučajeva - ostalo (2,3%);

¹¹ U ukupnom broju pritužbi zadržan je trend većeg broja pritužbi s područja svih županija u RH (54,5%) u odnosu na udio s područja Grada Zagreba (45,5%). Udjeli s područja Grada Zagreb prethodnih godina bili su: 2020. – 43,9%, 2019. – 45,5%, 2018. – 50,9%, 2017.- 41,4%, 2016.- 48,2%. i 2015.- 41,8%.

¹² Slučajevi su analizirani po oblicima diskriminacije u smislu odredbi čl.7. ZRS.

- po osnovi diskriminacije¹³ bilo je:
 - spol - 518 slučajeva (84,9%),
 - spolna orijentacija - 40 slučajeva (6,6%),
 - rodni identitet i izražavanje - 8 slučajeva (1,3%),
 - obiteljski status - 13 slučajeva (2,1%),
 - bračni status - 9 slučajeva (1,5%),
 - druge osnove po ZSD - 8 slučajeva (1,3%),
 - bez osnove - 14 slučajeva (2,3%).

Grafikon: Zaštita građana/ki od diskriminacije, razvrstano prema osnovama za postupanje

1.2. PODRUČJE DISKRIMINACIJE

Analiza **610** slučajeva prema području diskriminacije u smislu odredbi čl.19.st.2.t.1.-4. ZRS-a¹⁴:

- 178 slučajeva (29,2%) – socijalna sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti;
- 119 slučajeva (19,5%) – rad i radni uvjeti; mogućnost obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije;
- 80 slučajeva (13,1%) – uprava;
- 68 slučajeva (11,2%) – javno informiranje i mediji;
- 45 slučajeva (7,4%) – pravosuđe;
- 43 slučajeva (7,0%) – zdravstvena zaštita;
- 31 slučaj (5,1%) – obrazovanje, znanost i šport;

¹³ Slučajevi su analizirani po osnovi diskriminacije u smislu odredbi čl.6. ZRS i čl.1 ZSD.

¹⁴ Pravobraniteljica u okviru svoga rada: (1.) Zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova; (2.) Pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka; (3.) Poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora; (4) Uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvan sudske nagodbe.

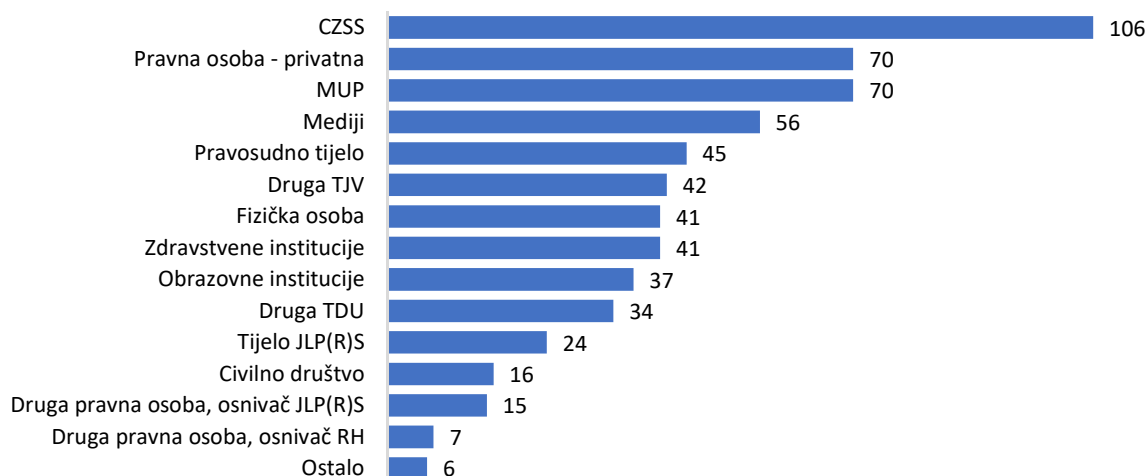
- 15 slučajeva (2,5%) – pristup dobrima i uslugama te pružanje istih;
- 10 slučajeva (1,6%) – članstvo i djelovanje u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama;
- 8 slučajeva (1,3%) – stanovanje;
- 2 slučajeva (0,3%) – kulturno i umjetničko stvaralaštvo
- 11 slučajeva (1,8%) – diskriminacija općenito;

Od 610 analizirana slučajeva, 130 (21,3%) se odnosilo na pružanje zaštite građanima/kama koji/e su bili/e izloženi/e fizičkom, psihičkom i drugim oblicima nasilja u obitelji i/ili partnerskim vezama, kao i nasilju u javnom prostoru, pri čemu su u 86,2% slučajeva zaštitu tražile žene, u 13,8% slučajeva muškarci.¹⁵

1.3. NAČIN RJEŠAVANJA PREDMETA

Od ukupno **610** predmeta¹⁶ otvorenih u 2021. temeljem pritužbi građana/ki ili na inicijativu Pravobraniteljice, traženo je očitovanje od nadležnih tijela i drugih dionika koji su obvezni dostaviti Pravobraniteljici sve tražene podatke. Tijekom 2021. odgovori su zaprimani uglavnom unutar zadanih rokova i u cijelosti te stoga možemo ocijeniti kako je suradnja Pravobraniteljice s nadležnim tijelima na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, ali i s drugim dionicima, dobra. Do kraja izvještajne godine riješeno je 515 (84,4%) predmeta u kojima je diskriminacija utvrđena u 141 slučaju¹⁷.

Grafikon: Koga se prijavljuje kao počinitelja, predmeti zaprimljeni u razdoblju 1.1.2021.-31.12.2021.

¹⁵ Nasilje nad ženama smatra se oblikom spolne diskriminacije s najtežim posljedicama za fizičko dostojanstvo i integritet žena, a postupanje Pravobraniteljice s tim u vezi temelji se na odredbi čl.4. ZRS-a temeljem koje se ne smiju ograničavati ili umanjiti sadržaji jamstava o ravnopravnosti spolova koji izviru iz općih pravila međunarodnog prava, pravne stečevine EU, Konvencije Ujedinjenih naroda o uklaňanju svih oblika diskriminacije žena, kao i Ugovora UN-a o građanskim i političkim pravima.

¹⁶ U ovom cjelovitom Izvješću nalaze se 64 opisa slučajeva.

¹⁷ U 2020. od 415 riješena slučajeva diskriminacija je bila utvrđena u 126 slučajeva; 2019. od 448 riješena slučajeva u 124 slučajeva, 2018. od 384 riješena slučajeva u 131 slučaju, 2017. - od 362 riješena slučajeva diskriminacija u 98 slučajeva, 2016. - od 479 riješenih slučajeva u 209 slučajeva, 2015. - od 331 riješenih slučajeva u 130 slučajeva; u 2014. - od 312 riješenih slučajeva u 120 slučajeva; u 2013. - od riješenih 318 slučajeva u 76 slučajeva; u 2012. - od riješenih 297 slučajeva u 82 slučajeva; u 2011. - od 219 slučajeva u 76 slučajeva.

Nakon provedenog ispitnog postupka u slučajevima sumnje na diskriminaciju Pravobraniteljica je uputila državnim tijelima, tijelima jedinica lokalne samouprave, drugim tijelima s javnim ovlastima, medijima te drugim pravnim i fizičkim osobama **ukupno**:

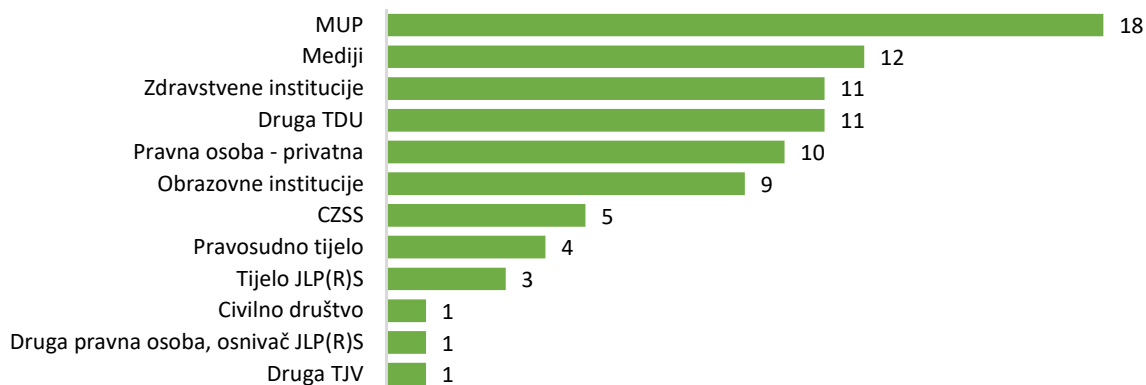
- **344 odluke** (122 upozorenja, 165 preporuka, 57 prijedloga), nadležnom državnom odvjetništvu prijavila je sumnju na počinjenje kaznenog djela u **15** slučajeva¹⁸, sumnju na počinjenje prekršajnog djela u **2** slučaja¹⁹, zatražila nadzor od strane Državnog inspektorata u **2** slučaja²⁰, razmatrala je inicijativu za izmjenu zakonskih propisa u **2** slučaja²¹, dok je za nezavršenih 95 slučajeva iz 2021. (15,6%) ishod bio nepoznat do kraja izvještajnog razdoblja;

- Strankama je pružila obavijest o pravima i obvezama u 576 slučajeva (94,4%), a 69 pritužbi je djelomično ili u cijelosti prosljedila drugom državnom tijelu na nadležno postupanje.²²

U obavljanju poslova iz svojega djelovanja Pravobraniteljica je ovlaštena *upozoravati, predlagati i davati preporuke*, a tijela javne vlasti i tijela s javnim ovlastima te druge pravne i fizičke osobe u takvim slučajevima dužne su dostaviti povratni odgovor jesu li poduzeli potrebne mjere i radnje i to u roku od 30 dana od dana primitka upozorenja, prijedloga i preporuke (čl.23. ZRS). Analizom povratnih odgovora²³ utvrđeno je da se **upozorenja, preporuke i prijedlozi Pravobraniteljice uvažavaju u:**

- 97,7% slučajeva u potpunosti,
- 2,3% slučajeva ne uvažavaju te je zbog neudovoljavanja zahtjevu Pravobraniteljica ponovo postupala.

Grafikon: Od koga je zatražena povratna obavijest, po predmetima u razdoblju 1.1.2021.-31.12.2021.

¹⁸ Kada u obavljanju poslova Pravobraniteljica sazna za **povredu odredbi ZRS s obilježjima kaznenog djela**, podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu (čl.23.st.4. ZRS), kojih je bilo **15**: **8** područje rada (PRS-01-01/21-6, PRS-01-01/21-8, PRS-01-01/21-12, PRS-01-01/21-22, PRS-01-01/21-23, PRS-01-03/21-23, PRS-06-01/21-3, PRS-06-01/21-6); **1** nasilje u obitelji (PRS-03-02/21-61); **3** nasilje u javnom prostoru (PRS-15-04/21-2, PRS-15-06/21-1, PRS-15-06/21-12); **2** područje obrazovanja i sporta (PRS-15-04/21-1, PRS-03-05/21-19); **1** pristup dobrima i uslugama (PRS-03-05/21-13).

¹⁹ Kada u obavljanju poslova Pravobraniteljica sazna za **povredu odredbi ZRS s obilježjima prekršajnog djela**, podnosi prijavu nadležnom državnom odvjetništvu (čl.23.st.4. ZRS), kojih je bilo **2**: **1** područje rada (PRS-01-01/21-09) i **1** političke stranke (PRS-04-02/21-425).

²⁰ **1** područje rada (PRS-01-06/21-5); **1** područje pružanja usluga - (PRS-05-03/21-1).

²¹ **1** područje zapošljavanja i rada (PRS-01-05/21-24 – izmjena Zakona o roditeljskim potporama, Narodne novine, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20); **1** područje uprave (PRS-01-03/21-25 – izmjene Zakon o putnim ispravama hrvatskih državljana, Narodne novine, br. 77/99, 133/02, 48/05, 74/09, 154/14, 82/15 i 42/20).

²² Temeljem odredbi čl.2. Sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji, tijekom razmatranja pojedinog slučaja dostavljala je pritužbe drugim pravobraniteljima/cama radi eventualnog paralelnog postupanja u predmetima višestrukih nadležnosti.

²³ Prema čl.23. ZRS.

PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA²⁴ - ANALIZA AKTIVNOSTI

Pravobraniteljica, osim što prati provedbu ZRS-a i svih drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, promiče ravnopravnost spolova u svrhu podizanja svijesti šire javnosti o ravnopravnosti muškaraca i žena kao jednoj od temeljnih vrijednosti i uvjeta za brži ekonomski razvoj i socijalni prosperitet društva čemu je, ukupno gledano, bio posvećen velik dio rada Pravobraniteljice tijekom godine.

Analiza se odnosi na **1.617** novootvorenih predmeta u 2021.²⁵, od čega:

I. **575** ili **35,5%** predmeta je otvoreno temeljem upita institucija, organizacija ili pravnih i fizičkih osoba iz zemlje i inozemstva, od čega:

a) 110 upita i poziva iz inozemstva od institucija i drugih tijela EU, veleposlanstava stranih država u RH i drugih predstavnika/ca koji su tražili sudjelovanje Pravobraniteljice u radnim skupinama, fokus grupama, javnim raspravama; u održavanju konzultacija i sastanaka; držanje govora na video konferencijama; u pisanju raznih publikacija; dostavljali su joj na analizu i mišljenje svoja specijalna i/ili istraživačka izvješća, tražili statističke i druge podatke koje prikuplja te popunjavanje upitnika iz različitih područja života i rada koja prati temeljem ZRS-a, a u svrhu provedbe njihovih istraživanja.

b) 465 upita i poziva iz zemlje od tijela državne uprave i drugih javnopravnih tijela, tijela JLP(R)S, organizacija civilnog društva te pravnih i fizičkih osoba, koji su tražili statističke i druge podatke, odgovore na pitanja iz različitih područja života i rada koje prati; mišljenja i komentare²⁶, kao i sudjelovanje u javnim događanjima na kojima je držala uvodne govore, predavanja, edukacije; sudjelovala u raspravama i informirala o provedbi ZRS-a.

II. **1.042** ili **64,4%** predmeta je otvoreno **inicijativom Pravobraniteljice** radi praćenja primjene ZRS, od čega:

a) 616 vezano uz rad državnih tijela, tijela JLP(R)S, pravnih osoba u pretežitom vlasništvu države i JLP(R)S, pravnih osoba s javnim ovlastima, obrazovnih i znanstvenih institucija te drugih pravnih osoba.

b) 426 vezano uz rad političkih stranaka.

Pravobraniteljica teži, između ostalog, promicanju ravnopravnosti spolova i učinkovitoj provedbi zakona i drugih propisa vezanih uz ravnopravnost spolova te je s ciljem osvještavanja predstavnika/ca tijela državne uprave i lokalne samouprave, odnosno šire javnosti o ravnopravnosti spolova kao jednoj

²⁴ Strateškim planom Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2021.-2023. definiran je osnovni cilj: „Jačanje zaštite građana/ki od diskriminacije na temelju spola i promicanje ravnopravnosti spolova“, kojem su dva od tri potcilja „Promicanje ravnopravnosti spolova“ i „Učinkovita provedba zakona i drugih propisa vezanih uz ravnopravnost spolova“, www.prs.hr.

²⁵ Godine 2020. bilo je 1423 predmeta.

²⁶ 116 upita se odnosilo na medije.

od temeljnih vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske u naprijed navedenih 1.617 predmeta provodila različite aktivnosti:

1. Uputila je **ukupno 1.107 odluka**, od čega:

- **190 upozorenja** (političkim strankama i medijima);
- **253 preporuka** (političkim strankama, medijima, drugim tijelima državne i/ili lokalne i područne (regionalne) samouprave, sindikatima, organizacijama civilnog društva);
- **664 prijedloga** (tijelima za osiguranje provedbe ZRS-a na nacionalnoj i lokalnoj razini, zastupnicima/ama u Hrvatskom saboru, tijelima državne uprave, tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, drugim tijelima s javnim ovlastima, pravosudnim tijelima, obrazovnim, zdravstvenim i drugim institucijama, medijima, sindikalnim organizacijama, drugim pravnim osobama te udrugama civilnog društva), od toga **588 (88,5%)** prijedloga se odnosilo na diseminaciju i provedbu 27 preporuka Pravobraniteljice objavljenih u „Smjernicama nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj“ koje je izdala 2021.

2. Na platformi **e-Savjetovanje** pratila je **29** objava i dostavila primjedbe i prijedloge na objavljene nacрте zakone i druge propise čije donošenje je nastavila pratiti i u saborskoj proceduri. Dodatno je i direktno komunicirala s predlagateljem propisa s ciljem obostranog vrednovanja doprinosa zakona i propisa jednakim mogućnostima za žene i muškarce.

3. Provela je **2 neovisna istraživanja**: (1) iz područja medija („Rodna analiza naslovnica dnevnih novina“) i (2) iz područja uprave („Analiza položaja žena u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“)²⁷.

4. Izradila je: **6 analiza**²⁸ radi praćenja provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova po različitim područjima života i rada.

5. Objavila je **1 publikaciju**, riječ je o „Smjernicama nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj“ dostupnima na službenoj projektnoj stranici <http://gppg.prs.hr/>. Publikaciju je po završetku europskog projekta REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG uputila na adrese 283 nositelja zakonodavne i izvršne vlasti te drugih pravnih osoba i institucija s kojima je komunicirala tijekom provedbe projekta s područja cijele Republike Hrvatske.

6. Provodila je **6 memoranduma/sporazuma** o suradnji koje je potpisala sa:

6.1. Policijskom akademijom Ministarstva unutarnjih poslova (iz 2012.), po kojem je pratila postupanje policijskih službenika/ca u slučajevima obiteljskog nasilja osobito u odnosu na njihov rodni senzibilitet i promicala podizanje svijesti o navedenoj problematici;

6.2. Pučkom pravobraniteljicom, Pravobraniteljicom za djecu i Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom (iz 2013.), po kojem je temeljem međuinstitucionalne suradnje unapređivala sustav zaštite i promicanja ljudskih prava i jednakosti s ciljem jačanja zaštite građana;

²⁷ Istraživanje je provedeno u sklopu međunarodnog projekta „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“ u kojem je Pravobraniteljica sudjelovala kao partnerska institucija.

²⁸ Analize se odnose na praćenje provedbe ZRS na slijedećim područjima života i rada: **1** - tržište rada i radni uvjeti, **1** - javno informiranje i mediji, **1** – obrazovanje, **1** politička participacija i **2** analize - provedba javnih politika (strategija/protokola) vezanih uz ravnopravnost spolova.

6.3. Pravnom klinikom Pravnog fakulteta u Zagrebu (iz 2017.), po kojem je nastavljena suradnja na stručnom usavršavanju studenata/ica započeta 2013.;

6.4. Ministarstvom obrane Republike Hrvatske (iz 2017.) s ciljem organizacija edukativnih aktivnosti za stručne i ostale djelatnike/ce ministarstva te za pripadnike/ce Oružanih snaga Republike Hrvatske;

6.5. Agencijom za elektroničke medije (iz 2019.) s ciljem suradnje s agencijom i ostalim njezinim suradničkim institucijama na osmišljavanju i razvijanju novih sadržaja koji se odnose na područje ravnopravnosti spolova;

6.6. Hrvatskim olimpijskim odborom (iz 2021.) nositeljem projekta „Glas žena u sportu“ i partnerima (Ministarstvo turizma i sporta, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Agencija za elektroničke medije, Hrvatski paraolimpijski odbor) temeljem kojeg će Pravobraniteljica kao partnerska institucija provesti istraživanje o medijskom izvještavanju o Olimpijskim i Paraolimpijskim igrama u Tokiju.

7. Sudjelovala je kao članica u **3 radna tijela**, od kojih je jednim predsjedavala (Promatračkim tijelom za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljane podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje – „Femicide Watch“, kojeg je osnovala 2017.);²⁹ **5 radnih skupina**³⁰ i **1 savjetodavnom odboru**.³¹

8. Provodila je aktivnosti kao nositeljica i/ili partnerska organizacija u **6 projekata** financiranih sredstvima Europske unije i/ili iz drugih međunarodnih izvora³² i **1 projektu** financiranom sredstvima Grada Zagreba, i to:

8.1. Pravobraniteljica je bila nositeljica **EU-projekta REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG „Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine – Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj“**, vrijednog 468.510,20 EUR. Provodio se od 1. listopada 2018. do 28. veljače 2021. Europska komisija je odobrila završno izvješće Pravobraniteljice u lipnju 2021.;

8.2. Pravobraniteljica, kao podržateljica, bila je angažirana na **EU projektu Parents@Work: Changing Perceptions! – Roditelji@Posao: Promjena percepcije!** vrijednom 172.364,16 EUR kojeg je bio nositelj L&R Institut za društvena istraživanja iz Austrije. Provodio se u Austriji i Hrvatskoj od 1. srpnja 2019. do 30. rujna 2021.;

8.3. Pravobraniteljica, kao partnerska institucija, provodila je projekt **“Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske”** financijski podržan od Vlade Sjedinjenih Američkih Država. Nositelji projekta su bili doc. dr. sc. Davor Božinović i doc. dr. sc. Irena Petrijević Vuksanović, pored Pravobraniteljice partnerska organizacija je bila i udruga CESI –

²⁹ (1) Promatračko tijelo za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljane podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje - „Femicide Watch“; (2) Odbor za praćenje Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i (3) Odbor za praćenje Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.- 2020.“.

³⁰ Za izradu (1) „Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027.“ i „Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021.-2022.“, (2) „Nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, za razdoblje od 2022. do 2027.“ (3) „Nacionalnog plana stvaranja poticajnog okruženja razvoja civilnog društva od 2021. do 2027.“, (4) „Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja“, (5) „Protokola suradnje između zdravstvenog i socijalnog sustava pri tretmanu i skrbi osoba s problemom ovisnosti o drogama“.

³¹ Savjetodavni odbor pri Nezavisnom mehanizmu nadzora postupanja policijskih službenika/ca u području nezakonitih migracija i međunarodne zaštite.

³² Pravobraniteljica je do sada bila nositeljica četiri EU projekata financirana sredstvima Europske komisije čija ukupna vrijednost iznosi **1.590.966 EUR-a**: (1) JUST/2012/PROG/AG/GE/4157 iz 2013., (2) JUST/2014/RGEN/AG/GEND/7796 iz 2016., (3) JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940 iz 2017. i REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG iz 2018. Istovremeno, u vrijeme pisanja ovog Izvješća ušla je u drugi krug natječaja s projektnim prijedlogom **EU projekta „Rodne perspektive digitalne tehnologije i svakodnevnog života: Kreativni putevi i transformacije“**, i u proces evaluacije s projektnim prijedlogom **EU projekta „Kvaliteta na radnom mjestu – rodno osjetljiv pristup“**.

Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, dok je provedbu projekta osiguralo Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Provodio se od rujna 2020. do listopada 2021.;

8.4. Pravobraniteljica, kao partnerska institucija, sudjeluje u projektu “**Radnica – rodna jednakost u svijetu rada**” financiranog sredstvima Financijskog mehanizma Europskog gospodarskog prostora u okviru Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj iznosom od 130.761,15 EUR-a. Nositelj projekta je CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, a druge partnerske organizacije su marketinška agencija Señor iz Zagreba i najstarija islandska organizacija za ženska prava IWRA – Icelandic Women's Rights Association. Provodi se od 1. siječnja 2021. do 28. veljače 2023.;

8.5. Pravobraniteljica, kao partnerska institucija, provodi međunarodni projekt “**Prema sprečavanju i iskorjenjivanju nasilja i uznemiravanja na radnim mjestima u Hrvatskoj**” financiranog sredstvima Norveškog financijskog mehanizma iznosom od 110.533,92 EUR-a. Nositelj projekta je Nezavisni cestarski sindikat, a pored Pravobraniteljice partneri su i Nezavisni hrvatski sindikati. Provodi se od 1. siječnja 2021. do 30. lipnja 2022.;

8.6. Pravobraniteljica kao partnerska organizacija provodi međunarodni projekt “**Glas žena u sportu**” financiran sredstvima Međunarodnog olimpijskog odbora. Nositelj projekta je Hrvatski olimpijski odbor, a druge partnerske organizacije su Ministarstvo turizma i sporta, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Agencija za elektroničke medije i Hrvatski paraolimpijski odbor. Provodi se od 1. lipnja 2021. do 31. prosinca 2022.

8.7. Pravobraniteljica, kao partnerska institucija, provodila je projekt “**Kutija promjena – osnaživanje odgojno-obrazovnih djelatnika/ca te djece i mladih u promicanju rodne ravnopravnosti u školama**” financiranog sredstvima Grada Zagreba. Nositelj projekta je Forum za slobodu odgoja, a provodio se od rujna 2021. do prosinca 2021.

9. Samostalno je organizirala **1 konferenciju** za medije: povodom presude Europskog suda za ljudska prava - Jurčić protiv Hrvatske (u Rijeci 10.3.2021.); suorganizirala je **1 završnu konferenciju**: u okviru projekta „Osnaživanje žena i podrška vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“ (u Zagrebu 25. listopada 2021.), bila je **pokroviteljica 1 konferencije**: „Prevencijom do kulture nenasilja“ održane u Rijeci u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Centra za nestalu i zlostavljano djecu (28. i 29. svibnja 2021.); te je sudjelovala kao partnerska organizacija u **1 kampanji**: „**Nije u redu u uredu**“ u sklopu projekta Radnica - rodna jednakost u svijetu rada.

10. Samostalno je održala **9 edukacija**: u suradnji s Centrom za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave, Upravom za zatvorski sustav i probaciju i to **4** polaznicima/ama temeljnog tečaja za pravosudnu policiju i **3** zatvorskim službenicima/ama³³ te **1** na Hrvatskom vojnom učilištu „Dr. Franjo Tuđman“ u Zagrebu i **1** u vojarni „Admiral flote Sveto Letica-Barba“ u Splitu u sklopu provedbe međunarodnog projekta „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske.“³⁴

11. Samostalno je održala **7 predavanja** na visokoškolskim i srednjoškolskim institucijama na temu spolnog uznemiravanja: Rudarsko-geološko-naftni fakultet Zagreb (25.2.2021.), Pravni fakultet Zagreb (18.3.2021. i 29.4.2021.), Akademija primjenjenih umjetnosti Rijeka (12.5.2021.), Pravni fakultet Osijek (14.5.2021.), dok je na Školi za medicinske sestre Zagreb tema predavanja bila proširena i na prava transrodnih osoba, osoba drugačijih rodni orijentacija i rodni identiteta (27.5.2021.).

³³ Za pravosudnu policiju: 31.3.2021., 24.6.2021., 22.11.2021. i 9.12.2021., za zatvorske službenike/ce: 10.2.2021., 16.6.2021. i 13.10.2021.

³⁴ 28. 09. 2021. i 2.10.2021.

12. Aktivno je surađivala s tijelima državne uprave i tijelima JLP(R)S, s mehanizmima za osiguranje provedbe ZRS-a na nacionalnoj i lokalnoj razini, organizacijama civilnog društva te drugim organizacijama i institucijama u zemlji i izvan nje³⁵, i to:

12.1. Održala je **30 sastanaka** s različitim državnim tijelima, uključujući i sastanke s ministrima/cama i državnim tajnicima/ama iz Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstva poljoprivrede i Ministarstva unutarnjih poslova, te institucijama, organizacijama civilnog društva i stručnjacima/kinjama na nacionalnoj razini.

12.2. Sudjelovala je na **15 sjednica** odbora Hrvatskog sabora i to na 3 sjednice Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 8 sjednica Odbora za ravnopravnost spolova i na 1 sjednici Odbora za poljoprivredu. Dodatno je još sudjelovala na 3 tematske sjednice koje je zajednički organiziralo više odbora Hrvatskog sabora.

12.3. Posjetila je **10 županija** i sudjelovala na **20 različitih događanja i sastanaka** s lokalnim i regionalnim organizacijama i institucijama te predstavnicima lokalnih vlasti izvan Grada Zagreba u svrhu stjecanja direktnog uvida u problematiku ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini. Posjetila je i stambeno kontejnersko naselje u Mošćenici u Petrinji kako bi neposredno stekla uvid u uvjete u kojima borave građani/ke koji su, nakon potresa koji su pogodili to područje, zbrinuti u kontejnerskim naseljima, te se upoznala s problemima na koje građani/ke nailaze, a u čije rješavanje se, temeljem nadležnosti, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova može dugoročno uključiti, posebice u vezi obiteljskog i drugog nasilja, kao i drugih aspekata života vezanih uz ravnopravnost spolova.

12.4. Sudjelovala je i izlagala na **26 regionalnih i međunarodnih javnih događanja, seminara i konferencija** te održala **sastanke** sa stranim delegacijama i predstavnicima/ama tijela i institucija na međunarodnoj i regionalnoj razini.

Zaključno, tijekom izvještajne godine, Pravobraniteljica je bila prisutna na ukupno 175 događanja u Republici Hrvatskoj koja su detaljno prikazana na mrežnoj stranici www.prs.hr. Neposrednu suradnju Pravobraniteljica je ostvarivala s predstavnicima zakonodavne i izvršne vlasti na svim razinama države i lokalne samouprave, pravnim osobama s javnim ovlastima, obrazovnim i znanstvenim institucijama, drugim javnopravnim tijelima, političkim strankama, sindikatima i organizacijama civilnog društva te pravnim i fizičkim osobama i to s područja cijele Hrvatske.

³⁵ U 2021. zbog epidemioloških mjera nije bilo moguće putovati, posjećivati veliki broj županija i gradova te sudjelovati na javnim događanjima (osim preko Interneta). Pravobraniteljica je prilagodila svoje aktivnosti novonastaloj situaciji te je i dalje bila aktivna u različitim područjima i surađivala s različitim društvenim akterima na nacionalnoj, lokalnoj i međunarodnoj razini.

SUDJELOVANJE U SUDSKIM POSTUPCIMA³⁶

Tijekom izvještajne godine Pravobraniteljica je bila umiješana u 2 sudska postupka:

(1) Pravobraniteljica je nastavila pratiti sudski postupak u koji se umiješala na strani tužiteljice protiv tuženika Doma zdravlja. U predmetnom slučaju stranka (tužiteljica) je tužila Dom zdravlja jer je odbio uručiti otkaz djelatniku koji je u kaznenom postupku pravomoćno osuđen za djela protiv spolnih sloboda, a koja je počinio za vrijeme rada i to na štetu svoje kolegice – tužiteljice. Tužiteljica se u sudskom postupku koristi stajalištem Pravobraniteljice iz 2015. godine. Postupak je još u tijeku³⁷.

(2) Završila je do okončanja pratiti radnopravni antidiskriminacijski spor iz 2015. radi nepovoljnog postupanja prema ženama u pogledu pristupa poticajnim otpremninama u koji se umiješala. Prvostupanjski sud je presudio u korist tužiteljice i ujedno potvrdio stajališta Pravobraniteljice, drugostupanjski je usvojio žalbu tuženika i preinačio prvostupanjsku presudu na način da se odbija tužbeni zahtjev tužiteljice. Krajem 2017. Pravobraniteljica i tužiteljica su pripremile zahtjev za izvanrednu reviziju protiv drugostupanjske presude za Vrhovni sud, koji je reviziju prihvatio te je u konačnici drugostupanjsko tijelo 2021. odbilo žalbu tuženika – poslodavca kao neosnovanu te potvrdilo prvostupanjsku presudu³⁸.

³⁶ Čl.21. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12).

³⁷ 1 slučaj: PRS-01-01/20-14 – područje rada.

³⁸ 1 slučaj: PRS-01-03/15-18 – područje rada.

4

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Ukupno gledano, razvrstano po spolu oštećenih osoba, Pravobraniteljica je razmatrala slučajeve koji su se, kao i ranijih godina, većinom odnosili na žene – 71,6%.³⁹

Analiza slučajeva po pritužbama građana/ki ukazuje da se 96,9% pritužbi odnosilo na izravnu diskriminaciju, odnosno 0,8% na neizravnu diskriminaciju⁴⁰ što jednako kao i ranijih godina ukazuje kako ovo jamstvo nije zaživjelo u praksi, odnosno da se ne prepoznaje.

Prema odredbama ZRS-a od 610 pritužbi sumnja na diskriminaciju postojala je u 596 slučaja što je blago povećanje od 1,6% u odnosu na 2020.⁴¹ Građanska inicijativa za rješavanje pojedinačnih slučajeva kršenja načela ravnopravnosti spolova i/ili izravne diskriminacije bilježi udio od 35,4%, što je povećanje za 4,7% u odnosu na njihovo prošlogodišnje traženja zaštite za druge pojedince/ke, odnosno oštećene strane, u kojim slučajevima Pravobraniteljica traži od oštećene strane izjavu da se izrijeком tome ne protivi. Trend pokazuje porast interesa šire javnosti za pomoć drugima.

Analiza 610 pritužbi građana/ki razvrstanih prema području diskriminacije ukazuje da se njihov najveći broj odnosi na područje **socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja** (29,2%), zatim na područje **zapošljavanja i rada** (19,5%) i **upravu** (13,1%), što ukupno čini značajni udio od 61,8% i ukazuje da je ovaj trend postojan⁴². Potom slijede pritužbe na **javno informiranje i medije** (12,8%), **pravosuđe** (7,4%), **zdravstvenu zaštitu** (7,0%) te na ostala područja.

Pritužbe se i dalje u pretežnom broju odnose na diskriminaciju temeljem **spola** (84,9%), temeljem **spolne orijentacije i rodnog identiteta** (7,9%), **obiteljskog statusa** (2,1%) te po drugim osnovama utvrđenih u ZRS-u u udjelima manjim od 2,0%.

Ukupno je bilo 48 pritužbi koje su se odnosile na diskriminaciju temeljem spolne orijentacije i rodnog identiteta i izražavanja, te je zadržan približno jednak broja pritužbi u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje u kojem je razmatrano 49 slučajeva. Pravobraniteljica je nastavila posebnom pozornošću pratiti aktivnost rodnih i spolnih manjina u korištenju pravnih instrumenata zaštite od diskriminacije, što će činiti i nadalje.

Kod 21,3% slučajeva koji se odnose na pružanje zaštite građanima/kama koji su bili/e izloženi/e fizičkom, psihičkom i drugim oblicima nasilja u obitelji i/ili partnerskim vezama, kao i nasilju u javnom prostoru, zaštitu su tražile žene u 86,2% slučajeva, te muškarci u 13,8% slučajeva, pri čemu je u odnosu

³⁹ 2020. – 76,3%.

⁴⁰ 2020. - bez slučajeva neizravne diskriminacije, 2019.- 1,2% slučajeva neizravne diskriminacije.

⁴¹ 2020. – od 505 za 495 slučaja.

⁴² 2020. - 61,9%.

na prethodno izvještajno razdoblje porastao udio žena žrtava nasilja za 3,8%, dok se udio muškaraca žrtava nasilja smanjio⁴³.

Pravobraniteljica je kao i svake godine do sada, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Teritorijalno gledano i dalje je najveći udio pritužbi s područja Grada Zagreba 45,9%, a tome uvelike doprinosi činjenica što Pravobraniteljica nema niti jedan područni ured te se njezini neposredni kontakti s građanima/kama izvan Grada Zagreba organiziraju prilikom posjeta županijama, gradovima i općinama.⁴⁴ No, zadržao se trend razmjernog povećanja pritužbi s područja svih županija u Republici Hrvatskoj.

Rad Pravobraniteljice u njezinom sjedištu u Zagrebu, kao i mogućnost djelovanja izvan Zagreba, bio je i nadalje otežan cijele 2021. uslijed oštećenja uredskih prostorija izazvanih potresima u Zagrebu i Petrinji, kao i zbog provedbe obvezujuće Upute ministra pravosuđa i uprave o mjerama za sprječavanje širenja epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2.

Pravobraniteljica je ukupno uputila 418 pisanih preporuka, 312 upozorenja i 721 prijedlog⁴⁵.

Zapaža se trend povećanja **uvažavanja upozorenja/preporuka/prijedloga** koje je Pravobraniteljica donosila u slučajevima utvrđenja diskriminacije kod pritužbi građana/ki **(u visokih 97,7% slučajeva uvažene su „u potpunosti“)**⁴⁶, dok se u 2,3% slučajeva „ne uvažava“ te je u tim slučajevima zbog neudovoljavanja zahtjevu Pravobraniteljica ponovno postupala. Jednako tako je vidljiva dobra povratna suradnja sa svim drugim tijelima državne uprave i lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno svim drugim predstavnicima/ama šire javnosti kojima ih je upućivala radi promicanja ravnopravnosti spolova na različitim područjima života i rada.

Tijekom 2021. Pravobraniteljica je javno **istupala i upozoravala na pojave diskriminacije** pozivom na zaštitu građana/ki od diskriminacije, a koju je svakodnevno pružala. Javno je progovarala o negativnim trendovima na području ravnopravnosti spolova putem javnih priopćenja, izjavama u medijima te aktivno surađivala s mehanizmima za provedbu ZRS-a i drugim državnim i lokalnim tijelima uključujući i organizacije civilnog društva.

Promicala je ravnopravnost spolova na lokalnoj, nacionalnoj, ali i na regionalnoj razini koja s velikom pažnjom i uvažavanjem prati hrvatska postignuća na ovom području.

Vidljivosti rada Pravobraniteljice doprinijelo je i održavanje **5 web stranica**.⁴⁷

⁴³ U 2020. zaštitu su tražile žene u 82,4% slučajeva, 2019. u 75,5% slučajeva.

⁴⁴ Broj i sjedišta područnih ureda drugih pravobraniteljskih institucija u RH: Pučka pravobraniteljica - 3 (Osijek, Split i Rijeka), Pravobraniteljica za djecu - 3 (Osijek, Split i Rijeka) i Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom – 2 (Osijek i Split).

⁴⁵ 2020. - 396 pisane preporuke, 362 upozorenja i 683 prijedlog.

⁴⁶ 2020. - 91,2%, 2019. – 89,3%, 2018 – 92,0%, 2017. - 90,9%.

⁴⁷ <http://www.prs.hr>, <http://vawa.prs.hr>, <https://gppg.prs.hr/>, <http://rec.prs.hr>, <http://staklenilabirint.prs.hr>.

II. EU PROJEKTI I DRUGI MEĐUNARODNI PROJEKTI

1.1. EU-PROJEKT „JEDNAKA PRAVA – JEDNAKE PLAĆE – JEDNAKE MIROVINE“

U izvještajnoj godini, Pravobraniteljica je bila **nositeljica EU-projekta** „Jednaka prava - jednake plaće - jednake mirovine - Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj“⁴⁸, koji je uspješno okončan.

Partneri EU-projekta su bili: IDIZ - Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, SUH - Sindikat umirovljenika Hrvatske i Institut za ravnopravnost žena i muškaraca (Belgija), dok su potporu provedbi projekta dali: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo pravosuđa i uprave te Državni zavod za statistiku. Ukupna vrijednost projekta iznosila je 468.510,20 EUR, a provodio se od 1.10.2018. do 28.2.2021.⁴⁹

Projekt se bavio gotovo nevidljivom temom rodne nejednakosti u plaćama i mirovinama, što za posljedicu ima socijalnu i ekonomsku nesigurnost za žene, te je njegov cilj bio osigurati standarde, mjere i akcije koje će pridonijeti podizanju svijesti o problemu jaza u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena, s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene.

Pravobraniteljica je izradila strateški dokument u vidu publikacije s naslovom „**Smjernice nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj**“ (Smjernice; 2021.). U njima se daje analiza stanja koja je pokazala da se u prethodnom desetljeću rodni jaz u plaćama udvostručio. Kao glavni uzroci koji dovode do navedenih razlika ističu se segregacija na tržištu rada (horizontalna i vertikalna), diskriminacija koja proizlazi iz nedostatka transparentnosti politika i praksi zapošljavanja, rada, određivanja plaća i napredovanja, rodni stereotipi, neadekvatne politike usklađivanja radnih i obiteljskih obaveza, rodni jaz u neplaćenom radu vezanom uz skrb o djeci i ostalim ovisnim članovima obitelji, rodna segregacija u obrazovanju te penalizacija roditeljstva/majčinstva. Uz navedenu analizu, Smjernice daju primjere dobrih praksi u Europi u pogledu suzbijanja rodnog jaza u plaćama, s posebnim naglaskom na mehanizam transparentnosti plaća te analizu belgijskog Zakona o rodnom jazu u plaćama (2012.). Publikacija završava smjernicama za izradu nacionalnog zakonodavnog okvira o mogućim standardima, pozitivnim mjerama i akcijama za postizanje rodne ravnopravnosti na tržištu rada i u mirovinskom sustavu s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene, koje se daju u vidu preporuka.

Preporuke navedene u strateškom dokumentu idu u smjeru uvođenja mehanizma transparentnosti plaća u svim djelatnostima, definiranja mehanizma praćenja plaća, uključivanja sindikata i predstavnika radnika/ca u provođenje mjera transparentnosti plaća, ugrađivanja pitanja jednakosti plaća u kolektivne ugovore, kontinuiranog osvještavanja problema razlika u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena te unaprjeđenja sustava prikupljanja, obrade, diseminacije i dostupnosti statističkih pokazatelja o rodnome jazu u plaćama i mirovinama. Preporuke se svojim značajnim dijelom odnose i na pitanje usklađivanja rada i obiteljskog života, s posebnim naglaskom na mjere za postizanje ravnopravnog

⁴⁸ “Equal Rights – Equal Pay – Equal Pensions” – Expanding the scope of implementation of gender equality actions and legal standards towards achieving gender equality and combating poverty in Croatia (REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG).

⁴⁹ Projekt se inicijalno trebao provoditi do rujna 2020., ali je zbog poteškoća uzrokovanih pandemijom bolesti COVID-19 i razarajućim potresima u Zagrebu, produžen do veljače 2021. Za više informacija o projektu vidi internetsku stranicu projekta <http://gppg.prs.hr>.

roditeljstva i smanjivanje neplaćenog ženskog rada u kućanstvu i obitelji. Riječ je o preporukama koje Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova kontinuirano daje u svojim izvješćima.

3.-4.2.2021. - S ciljem upoznavanja resornih tijela državne uprave i saborskih zastupnika/ca sa Smjernicama, Pravobraniteljica je organizirala sastanak pod nazivom „**(Ne)jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj**“.⁵⁰ Predstavnicе/i saborskih odbora i resornih tijela državne uprave na kraju su dale/i svoj osvrt o problemu razlika u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena kao i dodatne informacije o aktivnostima koje će provoditi s ciljem suzbijanja rodnoga jaza u plaćama i mirovinama te uklanjanja rizika od siromaštva u Hrvatskoj.

Tijekom 2021. - U svrhu diseminacije projektnih rezultata i preporuka za postizanje rodne ravnopravnosti na tržištu rada i u mirovinskom sustavu, Pravobraniteljica je strateški dokument **Smjernice uputila na 283 adrese nositelja zakonodavne i izvršne vlasti** te drugih pravnih osoba i institucija s kojima je komunicirala tijekom provedbe projekta.

Europska komisija je odobrila završno izvješće o provedbi projekta te je u završnoj ocjeni provedbe projekta naglasila sljedeće: „*Riječ je o dobro osmišljenom i dobro izvršenom projektu s potencijalom za dugoročni utjecaj na ciljne skupine, prakse na tržištu rada te cjelokupno društvo u Hrvatskoj i šire. U okviru projekta posebice treba istaknuti edukacijski program i priručnik, Smjernice nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine, model kolektivnog ugovora te činjenicu da je prvi put u Hrvatskoj obilježen Dan jednakih plaća.* Pravobraniteljica je i nakon završetka projekta u svojim redovitim aktivnostima nastavila promovirati rezultate i preporuke nastale u sklopu projekta – u medijskim nastupima, javnim izlaganjima, u radu Europske mreže tijela za jednakost (EQUINET) te na sastancima s predstavnicima/ama veleposlanstava u Republici Hrvatskoj, Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, kao i s povjerenicom Europske komisije za ravnopravnost Helenom Dalli.⁵¹

Preporuke Pravobraniteljice sukladne su mjerama suzbijanja rodnog jaza u plaćama i mirovinama koje se poduzimaju na razini Europske unije. Naime, Europska komisija je objavila (4.3.2021.) „Prijedlog direktive Europskog parlamenta i Vijeća o jačanju primjene načela jednakih plaća muškaraca i žena za jednak rad ili rad jednake vrijednosti putem transparentnosti plaća i provedbenih mehanizama (COM(2021)93)“.⁵²

⁵⁰ Zbog epidemiološke situacije, sastanci su održani u *online* formatu putem platforme ZOOM. Dnevni red je obuhvaćao uvodnu riječ pravobraniteljice, Višnje Ljubičić, koja je ukratko predstavila ciljeve projekta, projektne partnere te aktivnosti. Potom je dr.sc. Mirjana Adamović iz Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu predstavila rezultate istraživanja o rodnom jazu u plaćama i mirovinama u RH a, dok je savjetnik pravobraniteljice, Josip Šipić, izlagao o mehanizmima i mjerama za suzbijanje rodnog jaza u plaćama u praksi zemalja EU-a. Od predstavnika/ca Hrvatskoga sabora, na sastanku su sudjelovali/e predsjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku, Renata Sabljar-Dračević, članica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Dragana Jeckov, tajnik Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Davorin Kajfeš, savjetnica Odbora za lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu, Snježana Kvesić, te potpredsjednica Odbora za ravnopravnost spolova, Branka Juričev-Martinčev.

⁵¹ Više informacija o navedenim aktivnostima nalazi se na poveznica <https://prs.hr/cms/post/407>; <https://prs.hr/cms/post/408>; <https://prs.hr/cms/post/425>; <https://prs.hr/cms/post/437>; <https://prs.hr/cms/post/501>; <https://prs.hr/cms/post/523>; <https://prs.hr/cms/post/535>; <https://prs.hr/cms/post/556>; <https://prs.hr/cms/post/601>.

⁵² Prijedlog se usredotočuje na dva ključna elementa: na **mjere transparentnosti plaća** i na **unaprjeđenje pristupa pravosuđu** žrtvama diskriminacije u plaćama. Mjere transparentnosti plaća uključuju: 1) obvezu poslodavca da kandidatima/kinjama za posao daju informacije o početnoj plaći ili mogućem rasponu početne plaće u obavijesti o slobodnom radnom mjestu ili prije razgovora za posao; 2) pravo zaposlenih osoba da od poslodavaca zatraže podatke o plaći i platnim razredima prema spolu za zaposlenike/ce koji/e obavljaju jednak rad ili rad jednake vrijednosti; 3) obvezu poslodavaca s 250 i više zaposlenih da objave informacije o razlici u plaćama između njihovih radnika i radnica te da za interne potrebe objave informacije o razlici u plaćama između radnica i radnika raščlanjene po kategorijama radnika/ca koji/e obavljaju jednak rad ili rad jednake vrijednosti; te 4) obvezu provedbe procjene plaća u suradnji s predstavnicima radnika/ca ako se u izvješćima o plaćama otkrije rodni jaz u plaćama veći od 5% koji se ne može opravdati objektivnim i rodno neutralnim čimbenicima. Što se tiče poboljšanja pristupa pravosuđu za žrtve diskriminacije u plaćama, Prijedlog direktive

Osim što s osobitom pozornošću prati djelovanje tijela državne uprave te institucija Europske unije u odnosu na donošenje Prijedloga direktive, Pravobraniteljica se već od dana njegova objavljivanja uključila u proces savjetovanja, s komentarima i prijedlozima izmjena i dopuna Prijedloga kako na nacionalnoj razini, tako i na razini Europske unije. Konačno, Odbor za europske poslove Hrvatskoga sabora je usvojio (20.10.2021.) Zaključak o stajalištu Republike Hrvatske vezano uz Prijedlog direktive, kojem pitanju je Pravobraniteljica dala poseban naglasak izradom strateškog dokumenta „Smjernice nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj“.

1.2. EU-PROJEKT „PARENTS@WORK: CHANGING PERCEPTIONS! - PROMJENA RAZLIČITIH IMPLIKACIJA (MOGUĆEG) RODITELJSTVA ZA ŽENE I MUŠKARCE“

Tijekom izvještajnog razdoblja okončan je EU-projekt „Parents@Work: changing perceptions! - Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce“,⁵³ u kojem je Pravobraniteljica sudjelovala kao **podržavajuća institucija**.

Provedba projekta vrijednog 172.364,16 EUR započela je 1.7.2019., a nositelj projekta je bio austrijski L&R Institut za društvena istraživanja (L&R Sozialforschung), dok su partnerske organizacije: Pravobraniteljica za jednakost (Ombudsperson for Equal Treatment) iz Austrije i CESI-Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje iz Hrvatske.

U okviru završne godine provedbe EU-projekta, projektne aktivnosti bile su usmjerene na povećanje svijesti o prisutnosti diskriminacije majki i očeva na radnim mjestima i u procesu zapošljavanja, na razmjenu iskustava te jačanje svijesti o ulozi nacionalnih tijela za jednakost i organizacija civilnog društva u kontekstu suzbijanja diskriminacije roditelja.

1.3.2021. - Održan je sastanak stručnjaka na razini EU, pod nazivom „**Preventing Discrimination and Moving Forward**“, u okviru kojeg je aktivno sudjelovala i Pravobraniteljica.

12.-19.7.2021. - Održan je ciklus *online* radionica u Splitu, Osijeku, Rijeci i Zagrebu, u okviru kojih je Pravobraniteljica upoznala polaznike/ce radionica s djelovanjem Pravobraniteljice u području zaštite roditelja od diskriminacije te prezentirao primjere ispitnih postupaka u kojima je Pravobraniteljica utvrdila diskriminaciju roditelja u području zapošljavanja i rada.

14.9.2021. - Održano je završno događanje projektnih partnera na kojem su predstavljeni rezultati istraživanja u projektu te provedena rasprava o načinu poboljšanja položaja roditelja u svijetu rada.

predviđa naknadu za radnike/ce koji/e su pretrpjeli diskriminaciju u plaćama, stavljanje tereta dokaza na poslodavca, posebne sankcije za kršenje pravila o jednakoj plaći te mogućnost da tijela za jednakost i predstavnici radnika/ca mogu u upravnim postupcima zastupati radnike/ce i podizati kolektivne tužbe zbog nejednakosti plaća.

⁵³ Više informacija o projektu dostupno je na stranicama projekta: <https://parentsatwork.eu/>.

1.3. EU-PROJEKT “RODNE PERSPEKTIVE DIGITALNE TEHNOLOGIJE I SVAKODNEVNOG ŽIVOTA: KREATIVNI PUTEVI I TRANSFORMACIJE”

Pravobraniteljica je u svojstvu **partnerske institucije** prijavila EU-projekt „Rodne perspektive digitalne tehnologije i svakodnevnog života: kreativni putevi i transformacije“⁵⁴ u sklopu međunarodnog natječaja Horizon Europe, CHANSE „Transformations: Social and Cultural Dynamics in the Digital Age“. Projektni konzorcij sačinjava 15 partnerskih organizacija iz različitih europskih država (između ostalih, iz Hrvatske, Slovačke, Češke, Španjolske i Ujedinjenog Kraljevstva). Hrvatski projektni tim čine predstavnice/i Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Sveučilišta u Rijeci, Sveučilišta u Zadru i Sveučilišta VERN, dok uz Pravobraniteljicu hrvatske kooperacijske partnere čine Centar za ženske studije u Zagrebu, Agencija za elektroničke medije, portal Žene i mediji, Hrvatski klaster konkurentnosti kreativnih i kulturnih industrija te Hrvatska udruga poslodavaca.

EU-projekt se usredotočuje na složenost odnosa digitalnih tehnologija i roda na makro i mikro razini s ciljem ispitivanja načina na koje digitalne tehnologije utječu na svakodnevna životna iskustva iz perspektive roda u dva područja: digitalno slobodno vrijeme te digitalni neplaćeni rad. U tom smislu žele se obraditi problemi rodnog digitalnog jaza te rodno uvjetovanih praksi i iskustava korištenja digitalnih tehnologija prije pandemije bolesti COVID-19, tijekom pandemije te tijekom razdoblja „suživota s pandemijom“. Jedan od značajnijih naglasaka projekta stavlja se na razmjenu znanja partnerskih organizacija. Predviđeno trajanje projekta je 36 mjeseci. *Projektni prijedlog se nalazi u drugom krugu natječaja, u koji je izabrano 90 od 366 poslanih prijedloga.*

1.4. EU-PROJEKT „KVALITETA NA RADNOM MJESTU – RODNO OSJETLJIV PRISTUP“

Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine sudjelovala u prijavi EU-projekta „Kvaliteta na radnom mjestu – rodno osjetljiv pristup“⁵⁵. Projekt je prijavljen u sklopu programa ERASMUS +, natječajnog poziva ERASMUS-EDU-2021-PI-ALL-INNO, s ciljem stvaranja partnerstava za inovacije. Pravobraniteljica je prijavila projekt u svojstvu **jedine partnerske institucije** iz Hrvatske u međunarodnom konzorciju sastavljenom od 19 organizacija i institucija iz Italije, Grčke, Španjolske, Portugala, Cipra, Poljske, Slovenije i Ujedinjenog Kraljevstva i pod vodstvom institucije Fondazione Ifel Campania iz Napulja.

Projektom se želi osnažiti rodnu dimenziju poslovnih subjekata kroz: 1) izgradnju alata i znanja potrebnih za razvoj planova ravnopravnosti spolova u privatnom i javnom sektoru; 2) stvaranje kompetencija za upravljanje planovima ravnopravnosti spolova; 3) izgradnju transnacionalne i multisektorske mreže partnera s ciljem uzajamnog učenja i održivosti projektnih rezultata i ishoda. Ukupna vrijednost projekta je 1.000.000 EUR, a predviđeno mu je trajanje 24 mjeseca. *Projektni prijedlog je u procesu evaluacije.*

⁵⁴ *Gendered Perspectives of Digital Technology and Everyday Life: Creative Pathways and Transformations (GPDT).*

⁵⁵ *Quality at Work – Gender Sensitive Approach.*

1.5. MEĐUNARODNI PROJEKT „RADNICA – RODNA JEDNAKOST U SVIJETU RADA“

Početak 2021. započela je provedba međunarodnog projekta „Radnica – rodna jednakost u svijetu rada“⁵⁶ u kojem Pravobraniteljica sudjeluje u svojstvu **partnerske institucije**. Nositelj projekta je organizacija civilnog društva CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje iz Zagreba, dok su ostali/e projektni/e partneri/ce marketinška agencija Señor iz Zagreba te najstarija islandska organizacija za ženska prava IWRA - Icelandic Women's Rights Association. Projekt se provodi s ciljem rješavanja nejednakog i diskriminatornog položaja žena u svijetu rada, a financijski je podržan od strane Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj⁵⁷ u iznosu od 130.761,15 EUR, a traje do 28.2.2023.

Tijekom 2021. osnovana je neformalna inicijativa pod nazivom „**Radnica**“ koju čini 17 osoba, i to predstavnica/ka sindikata, organizacija civilnog društva, akademske zajednice, udruge poslodavaca te stručnjakinja u području, uključujući i Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova. Inicijativa je oformljena s ciljem zagovaranja rodne jednakosti u svijetu rada kroz suradnju i razmjenu znanja i iskustava svih članica i članova. Fokus inicijative bio je na izmjenama Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama,⁵⁸ kao i na edukacijskim aktivnostima⁵⁹.

21.10.2021.-15.1.2022. - Provedena je **kampanja „Nije u redu u uredu“** kojom je u vidu peticijskog pitanja predložena izmjena Zakona o radu, s ciljem bolje zaštite prava radnica i radnika.⁶⁰ Izmjena je osmišljena prema preporukama Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova te je usmjerena prema poslodavcima koji ne smiju dati otkaz trudnici ili osobi na roditeljskom dopustu za vrijeme njegova trajanja i minimalno godinu dana nakon prestanka ovih uvjeta. **Peticiju je potpisalo 20.390 građana/ki, što je svrstava među 6% najuspješnijih peticija u Republici Hrvatskoj u posljednjih 10 godina.**⁶¹ Prikupljeni potpisi za izmjenu Zakona o radu predat će se resornom ministarstvu. Osim sudjelovanja u njenom osmišljavanju, Pravobraniteljica je aktivno promovirala kampanju kroz svoje javne i medijske nastupe.⁶²

⁵⁶ *Workingwoman – Gender Equality in the Labor Market.*

⁵⁷ Fond za aktivno građanstvo (Active Citizens Fund - ACF) program je Europskog ekonomskog prostora i Norveškog financijskog mehanizma. Više o tome na poveznici <https://acfcroatia.hr/acf-hrvatska/>.

⁵⁸ **Provedena je analiza Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama** u koju su se uključile/i članice/ovi inicijative sa svojim stručnim znanjima i komentarima. Analiza je rezultirala preporukama za poboljšanje Zakona s ciljem sudjelovanja u javnoj raspravi. **Trenutno je u izradi i analiza Zakona o radu**, koja će također rezultirati preporukama za njegove izmjene i dopune.

⁵⁹ Na prijedlog članica/ova inicijative provedena su 2 *online* predavanja za građanke i građane. Dunja Bonacci Skenderović, stručnjakinja za suzbijanje nasilja nad ženama i članica neformalne inicijative „Radnica“, predstavila je rezultate istraživanja koje je provela u sklopu projekta prevencije spolnog uznemiravanja na radnom mjestu – Frida. U izlaganju Branke Galić i Ksenije Klasnić „Stavovi o pobačaju u Hrvatskoj“ predstavljen je dio rezultata istraživanja provedenog krajem 2020. godine u okviru projekta „Podržane ili pokorene – prediktori stavova stanovnika RH o seksualnom nasilju i kršenju seksualnih i reproduktivnih prava žena“ te je dana usporedba s nalazima prethodnih istraživanja. Video izlaganja dostupna su na sljedećim poveznicama: <https://www.radnica.org/novosti/na-poslu-zelim-da-me-se-dozivljava-profesionalno-video>; <https://www.radnica.org/novosti/video-izlaganja-stavovi-o-pobacaju-u-hrvatskoj-temporalni-metodoloski-i-drustveni-aspekti>. U svrhu jačanja zagovaračkih kapaciteta organizacija civilnog društva, razmjene iskustava, povećanja znanja članica/ova inicijative te osvješćivanja javnosti o rodnoj jednakosti u svijetu rada, partnerice s Islanda pripremile su i održale 5 *online* radionica koje su dostupne na poveznici <https://www.radnica.org/novosti/ciklus-edukacija-o-zagovarackim-strategijama-i-iskustvima-islandskog-feministickog-pokreta-video>.

⁶⁰ Izrađena je internetska stranica kampanje <https://nijeuredu.com/> kao centralno mjesto informacija i mjesto za peticijsko pitanje za izmjenu Zakona o radu.

⁶¹ Analizom broja potpisa peticija u Republici Hrvatskoj u posljednjih 10 godina pokazalo se da ih većina (60%) skupi 4.000 potpisa ili manje. Najuspješnije peticije bile su vezane uz liječenje djece, zlostavljanje životinja i ukidanje HRT-ove pristojbe.

⁶² Više o tome na poveznicama <https://prs.hr/cms/post/553>; <https://prs.hr/cms/post/568>; <https://prs.hr/cms/post/615>.

1.6. MEĐUNARODNI PROJEKT „PREMA SPRJEČAVANJU I ISKORJENJIVANJU NASILJA I UZNEMIRAVANJA NA RADNIM MJESTIMA U HRVATSKOJ“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je u svojstvu **projektne partnerice** započela s provedbom međunarodnog projekta „Prema sprječavanju i iskorjenjivanju nasilja i uznemiravanja na radnim mjestima u Hrvatskoj“⁶³. Nositelj projekta je Nezavisni cestarski sindikat, dok su pored Pravobraniteljice partneri u projektu i Nezavisni hrvatski sindikati. Projekt je sufinanciran iz programa „Socijalni dijalog – dostojanstven rad“ Norveškog fonda 2014.-2021., ukupna vrijednost mu je 110.533,92 EUR, a provodi se od 1.1.2021.-30.6.2022.

Cilj projekta je ojačati kapacitete partnerskih sindikata za sudjelovanje u bipartitnom i tripartitnom socijalnom dijalogu kroz uspostavu novih, ali i unaprjeđenje postojećih struktura radničkog predstavljanja u domeni zaštite na radu i rodne ravnopravnosti, te kroz izradu i zagovaranje implementacije standarda na radnim mjestima s ciljem eliminiranja nasilja i uznemiravanja te općeg poboljšanja uvjeta rada. Kroz edukacije i sindikalno organiziranje projekt će doprinijeti stvaranju novih struktura radničkog predstavljanja (npr. odbora žena i povjereništava zaštite na radu ondje gdje takve strukture još ne postoje) te potaknuti razvoj postojećih struktura radničkog predstavljanja. Provedbom kampanje o potrebi stvaranja radne okoline bez nasilja i uznemiravanja te promocijom mjera za suzbijanje nasilja i uznemiravanja na radnom mjestu promovirat će se važnost sindikalnog organiziranja kod šire javnosti, a posebice kod žena.

27.9.2021. - Pravobraniteljica je sudjelovala u izradi istraživačke metodologije i instrumenata te u javnom predstavljanju rezultata održanom u Novinarskom domu⁶⁴. Rezultati istraživanja upućuju na probleme nepovjerenja u sustav prijavljivanja nasilja i uznemiravanja na radnom mjestu, nezadovoljstva brzinom i ishodom pokrenutih postupaka, nedovoljne upućenosti u procedure vezano uz prijavljivanje, nejasnoće samih procedura te neučinkovitosti mehanizama zaštite od uznemiravanja i nasilja na radnom mjestu.⁶⁵

Provedena je analiza postojećih zakonskih mjera i protokola kojima se prevenira, uklanja i sankcionira nasilje i uznemiravanje na radnome mjestu te su s ciljem unaprjeđenja tih mjera i protokola održana dva sastanka s Norveškom konfederacijom sindikata. Nadalje, izrađen je i prijedlog izmjena Zakona o radu u dijelu koji se odnosi na nasilje i uznemiravanje na radnom mjestu te je predan pregovaračkom timu Nezavisnih sindikata Hrvatske koji sudjeluje u procesu izrade novog Zakona. Konačno, pokrenuti su kolektivni pregovori s četiri poduzeća u kojima djeluje Nezavisni cestarski sindikat⁶⁶ tijekom kojih će biti predloženo da se u kolektivne ugovore uključe odredbe kojima se unaprjeđuju ravnopravnost na radnim mjestima te zaštita dostojanstva radnika.

⁶³ *Towards prevention and elimination of violence and harassment at workplaces in Croatia.*

⁶⁴ Uz pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova, Višnju Ljubičić, na predstavljanju rezultata istraživanja sudjelovale su dr.sc. Petra Rodik i Jelena Ostojić, koje su provele istraživanje, Katarina Rumora, pravna savjetnica Nezavisnih hrvatskih sindikata (NHS), koja se osvrnula na zakonodavni okvir kojim se regulira pitanje nasilja i uznemiravanja na radnom mjestu, te Marina Ivandić (Nezavisni cestarski sindikat – NCS), voditeljica projekta, koja je moderirala predstavljanje rezultata istraživanja. Više o tome može se vidjeti na poveznici <https://prs.hr/cms/post/526>.

⁶⁵ **Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 2.340 ispitanika/ca iz sedam sektora rada** (energetika, promet, šumarstvo, poštanske djelatnosti, IKT, financijske i djelatnosti osiguranja te državna i javna služba). Više o istraživanju i njegovim rezultatima nalazi se na poveznici https://www.ncs.hr/uploads/news_document/file/87/Izvjestaj_NURM_1310.pdf.

⁶⁶ Hrvatske autoceste, Egis Road Operation Croatia d.o.o., Bina-Istra i Lika ceste.

1.7. MEĐUNARODNI PROJEKT „OSNAŽIVANJE ŽENA I PODRŠKA U VOJNIM SNAGAMA I MIROVNIM MISIJAMA REPUBLIKE HRVATSKE“

Projekt „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske”⁶⁷ provodio se s ciljem podizanja svijesti i znanja o položaju žena u hrvatskoj vojsci i mirovnim misijama te važnosti njihovog ravnopravnog sudjelovanja u procesu donošenja odluka, zaštite i oporavka nakon sukoba - u promicanju zaštite prava žena i djevojaka žrtava rodno uvjetovanog nasilja u sukobima. Financiran je sredstvima Vlade Sjedinjenih Američkih Država (*State Department*), uz podršku Veleposlanstva SAD-a u Republici Hrvatskoj, u trajanju od rujna 2020. do listopada 2021.⁶⁸ Nositelji projekta bili su alumni u Republici Hrvatskoj - doc.dr.sc. Irena Petrijević Vuksanović (*U.S.–European Security Issue*), državna tajnica Ministarstva unutarnjih poslova, i doc.dr.sc. Davor Božinović (*Foreign Policy*), potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske i ministar unutarnjih poslova, dok su Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i udruga CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, projektne aktivnosti provodili u **svojstvu partnera**. Provedbu projekta osiguravalo je Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Glavne aktivnosti koje su se provodile tijekom izvještajne godine uključivale su 1) analizu položaja žena u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske; 2) edukativne radionice; 3) interaktivni Forum teatar te 4) konferencijske i promotivne aktivnosti.

Analiza položaja žena u vojnim snagama i mirovnim misijama potvrdila je relevantnost preporuka koje Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova u tom sektoru daje. Naime, uočena je znatna rodna neravnoteža u sektoru, posebice kada je riječ o djelatnom osoblju, kao i slaba zastupljenost žena na višim i visokim položajima te na položajima odlučivanja. Nadalje, podaci pokazuju da je skoro jedna trećina ispitanika/ca (31%) bila izložena nekom obliku diskriminacije u području ravnopravnosti spolova, pri čemu su žene dvostruko više izložene diskriminaciji od muškaraca (39% žena nasuprot 18% muškaraca). Zabrinjava i podatak da je manje od 11% osoba prijavilo doživljenu diskriminaciju ili uznemiravanje i nasilje. Pravobraniteljica smatra da su ove analize potvrdile kako je nužno integrirati sveobuhvatni i rodno osjetljiv pristup miru i sigurnosti, koji uključuje uvođenje rodne ravnoteže i jačanje uloga žena u mirovnoj politici i obrambeno-sigurnosnom sektoru, te ohrabriti žrtve da prijave spolnu diskriminaciju i seksualno uznemiravanje kao i jačati povjerenje u mehanizme zaštite. Posebno se ističe podatak da kadeti/kinje te djelatnici/e, njih gotovo dvije trećine, prepoznaju važnost sustavnog uvođenja sadržaja o ravnopravnosti spolova kroz cjelokupan ciklus obuke i izobrazbe u obrambeno-sigurnosnom sustavu, a što Pravobraniteljica kroz svoje preporuke također zagovara.

28.9.2021. i 2.10.2021. – Provedene su edukacijske radionice na HVU „Dr. Franjo Tuđman“ u **Zagrebu** i u vojarni „Admiral flote Sveto Letica-Barba” – Pomorska baza „Lora” u **Splitu**. Polaznice/i su upoznate/i s: 1) preliminarnim rezultatima anketnog ispitivanja o diskriminaciji djelatnika i djelatnica OSRH u području ravnopravnosti spolova, koje je provedeno tijekom ljeta na prigodnom uzorku od 150 ispitanika/ca; 2) sustavom zaštite od uznemiravanja i spolnog uznemiravanja te 3) temom jednakih mogućnosti i ravnopravnosti spolova u širem kontekstu. Po završetku edukacijskih radionica, polaznicima/ama podijeljeni su evaluacijski listići – 90% polaznika/ca bilo je izrazito zadovoljno temama radionica, njihovom prezentacijom, radom izlagača/ica te stečenim znanjima. Evaluacija je pokazala da većina sudionika/ca prvi put sudjeluje na radionici ove tematike te smatraju

⁶⁷ *Strengthening and supporting women in the army force and in the peace missions of the Republic of Croatia.*

⁶⁸ Projekt je dobiven u sklopu prestižnog natječaja AEIF-2020 (*Alumni Engagement Innovation Fund*), kojeg raspisuje američka Vlada za alumne diljem svijeta.

da su prezentirani podaci važni za njihov daljnji profesionalni angažman. Na svakoj radionici sudjelovalo je 30 kadetkinja i kadeta Hrvatske vojske.⁶⁹

25.10.2021. - Projekt je završen **svečanom konferencijom** na kojoj je Pravobraniteljica sudjelovala s izlaganjem.⁷⁰ U okviru konferencije održan je i forum teatar u produkciji kazališta „Tvornica lutaka“ kao inovativna interdisciplinarna metoda podizanja svijesti i promicanja neke društveno relevantne teme, što je u ovom slučaju bio položaj žena u vojnim snagama i mirovnim misijama.⁷¹

1.8. MEĐUNARODNI PROJEKT „GLAS ŽENA U SPORTU“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova **partnerska je institucija** u provedbi međunarodnog projekta „Glas žena u sportu“, koji se financira sredstvima Međunarodnog olimpijskog odbora. Nositelj projekta je Hrvatski olimpijski odbor, a uz Pravobraniteljicu partneri na projektu su Ministarstvo turizma i sporta, Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, Agencija za elektroničke medije i Hrvatski paraolimpijski odbor. Projekt se provodi s ciljem povećanja medijskog interesa i veće zastupljenosti ženskog sporta u medijima te ukidanja negativnih rodni stereotipa u sportu, u trajanju 1.6.2021.-31.12.2022.

Navedeni ciljevi projekta ostvaruju se kroz sljedeće aktivnosti: 1) izradu promotivnih video spotova o hrvatskim olimpijkama; 2) provedbu istraživanja o zastupljenosti ženskoga sporta u medijima; 3) provedbu kampanje za veću medijsku vidljivost ženskog sporta; 4) provedbu edukacijskih radionica; 5) organizaciju međunarodne konferencije s temom ravnopravnosti spolova te ostale diseminacijske i promotivne aktivnosti.

1.6.2021. - Projekt je svečano predstavljen Zagrebu, a na događaju je govorila pravobraniteljica⁷².

13.12.2021. - Uprilичeno je svečano **potpisivanje Sporazuma o suradnji na projektu**.⁷³

⁶⁹ U radionicama su s izlaganjima sudjelovale/i doc.dr.sc. Irena Petrijevanin Vuksanović, državna tajnica MUP-a i sunositeljica projekta, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić, savjetnici pravobraniteljice Nebojša Paunović i Josip Šipić, voditeljica programa Socijalna pravda i jednake mogućnosti u udruzi CESI - Centru za edukaciju, savjetovanje i istraživanje Anamarija Tkalčec te izvršna koordinatorica udruge Domine iz Splita Mirjana Kučer.

⁷⁰ Uz pravobraniteljicu, Višnju Ljubičić, na konferenciji su izlagale doc. dr. sc. Irena Petrijevanin Vuksanović, državna tajnica Ministarstva unutarnjih poslova, i Anamarija Tkalčec, voditeljica programa Socijalna pravda i jednake mogućnosti u udruzi CESI - Centru za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. U uvodnom dijelu konferencije sudionicima/ama prigodno su se obratili doc. dr. sc. Davor Božinović, potpredsjednik Vlade i ministar unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Caitlin S. Piper, zamjenica otpravnika poslova, a.i. Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država u Republici Hrvatskoj, general-pukovnik Siniša Jurković, izaslanik ministra obrane i zamjenik načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga Republike Hrvatske, akademik Željko Reiner, izaslanik predsjednika Hrvatskog sabora i potpredsjednik Hrvatskog sabora i dr. sc. Dragan Lozančić, izaslanik Predsjednika Republike i savjetnik Predsjednika za obranu i nacionalnu sigurnost.

⁷¹ Autorica scenarija je Petra Radin, režiju potpisuju Mario Kovač i Petra Radin, dok su u predstavi glumile/i Lucija Alfier, Petra Težak i Josip Brakus.

⁷² O projektu su govorile/i predstavnice/i partnerskih organizacija na projektu: potpredsjednica Hrvatskog olimpijskog odbora Morana Paliković Gruden, član Vijeća za elektroničke medije Vanja Gavran, ravnateljica Ureda za ravnopravnost spolova Helena Štimac Radin, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić i ravnateljica Uprave za medije i razvoj kulturnih i kreativnih industrija Ministarstva kulture i medija Jasna Vaniček-Fila. O svojim sportskim iskustvima govorile su stolnotenisačica Anđela Mužinić i maratonka Matea Parlov Koštro, a prisutnima se obratila i članica Međunarodnog olimpijskog odbora Kolinda Grabar-Kitarović.

⁷³ Tom su prilikom prigodne govore održali: predsjednik Hrvatskog paraolimpijskog odbora Ratko Kovačić, članica Vijeća za elektroničke medije Anita Malenica, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić, ravnateljica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH Helena Štimac Radin, predsjednik Hrvatskog olimpijskog odbora Zlatko Mateša i dopredsjednica HOO-a Morana Paliković Gruden. Sporazum o suradnji na projektu potpisali su glavni tajnik Hrvatskog olimpijskog odbora Siniša Krajač, ravnatelj Agencije za elektroničke medije Josip Popovac, ravnateljica Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH Helena Štimac Radin, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić i predsjednik Hrvatskog paraolimpijskog odbora Ratko Kovačić.

Nadalje, Agencija za elektroničke medije izradila je uoči Olimpijskih i Paraolimpijskih igara u Tokiju 14 promotivnih video-spotova s našim olimpijkama u cilju popularizacije ženskog sporta.⁷⁴ Održan je i sastanak s temom pripreme međunarodne konferencije o sportu kao jedne od projektnih aktivnosti u kojoj će Pravobraniteljica biti uključena kao partnerska institucija.⁷⁵ Uz to, Pravobraniteljica je održala sastanke vezano uz provedbu istraživanja o medijskom izvještavanju o Olimpijskim i Paraolimpijskim igrama u Tokiju iz rodne perspektive, što predstavlja glavnu aktivnost Pravobraniteljice na projektu.⁷⁶ Rezultate istraživanja Pravobraniteljica će predstaviti u sklopu međunarodne konferencije o sportu, koja će se održati u 2022.

⁷⁴ Spotovi su emitirani na velikom broju televizijskih i radijskih kanala, a dostupni su na YouTube kanalu Agencije za elektroničke medije.

⁷⁵ Više o tome može se vidjeti na poveznici <https://prs.hr/cms/post/543>.

⁷⁶ Više o tome može se vidjeti na poveznici <https://prs.hr/cms/post/541>.

III. ANALIZA PO PODRUČJIMA

1

ZAPOŠLJAVANJE I RAD

1.1. ZAPOSLENOST I RADNA AKTIVNOST

Analiza trendova na području rada i zapošljavanja u ovom izvještajnom razdoblju temelji se na podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS) koji se odnose na konačne podatke za 2020. godinu i privremene podatke za 2021., podacima evidencija Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) te podacima Eurostata.

Od početka 2021. na snazi je nova **Uredba (EU) br.2019/1700 Europskog parlamenta i Vijeća za društvene statistike te pripadajuća Provedbena uredba Komisije (EU) br.2019/2240 za područje radne snage (Uredba)**, čime je dosadašnja Uredba (EZ) br.577/98 stavljena izvan snage. Slijedom primjene navedene Uredbe i promjena definicija pojedinih kategorija, podaci iz Anketa o radnoj snazi od prvog tromjesečja 2021., nadalje nisu usporedivi s podacima za prethodna tromjesečja.

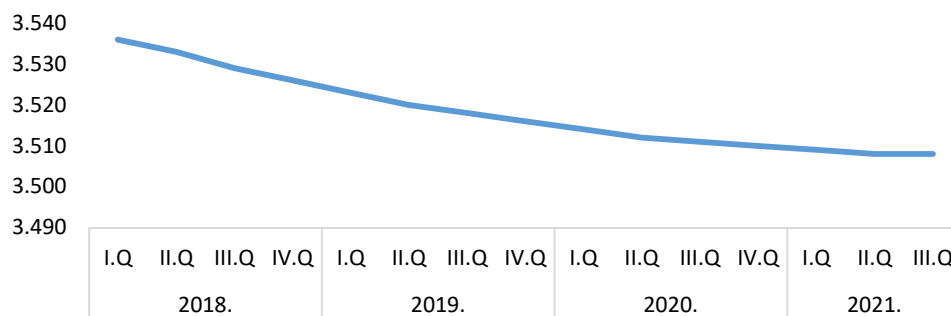
Prema metodološkim napomenama DZS-a, planira se napraviti izračun revidiranih serija osnovnih pokazatelja zaposlenosti i nezaposlenosti za razdoblje od prvog tromjesečja 2009. do četvrtog tromjesečja 2020., kako bi se omogućila usporedivost podataka, a nacionalno objavljivanje navedenih pokazatelja predviđeno je za prvu polovicu 2022., kada i Eurostat planira objavljivanje tih pokazatelja za sve države članice EU-a.

Osim toga, važno je ukazati da se zbog pandemije bolesti COVID-19, DZS (od 2020.) suočava s teškoćama u prikupljanju i obradi podataka vezanih uz provedbu Ankete o radnoj snazi, što u konačnici utječe na količinu i kvalitetu podataka dostupnih za analizu u ovom Izvješću.

U prethodnim razdobljima Pravobraniteljica je izvještavala o kontinuiranom padu broja radno sposobnog stanovništva koje je od 2018. do 2020., palo za preko 1%, odnosno oko 37.000 u realnim brojkama. S obzirom na okolnost da nije došlo do promjene u definiciji radno sposobnog stanovništva⁷⁷, analiziran je i odnos s kretanjem broja radno sposobnog stanovništva u prva tri tromjesečja 2021. koji indicira daljnji pad te kretanje na razini od 3.508.000 osoba.

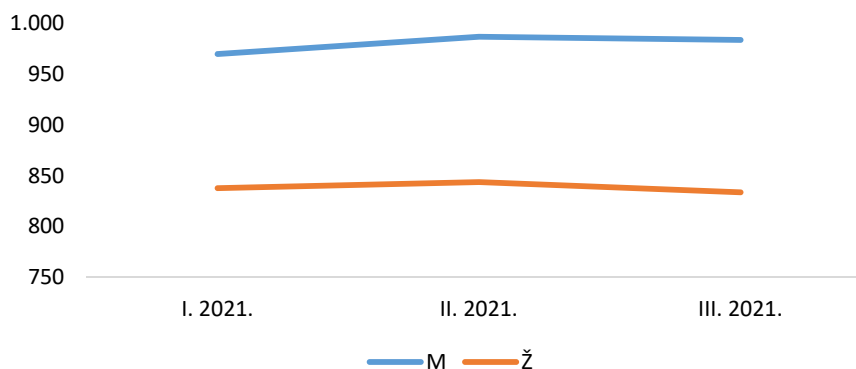
⁷⁷ Radno sposobno stanovništvo čine osobe s navršениh 15 i više godina.

Grafikon: Radno sposobno stanovništvo (2018.-2021.)

Prosječni broj žena u aktivnom stanovništvu tijekom prva tri tromjesječja 2021. iznosio je 838.600 što čini udio od oko 46%, dok je broj muškaraca iznosio 980.300 što čini udio od oko 54%. Zbog promjene u definicijama zaposlene i nezaposlene osobe, podaci o aktivnosti stanovništva u trenutku izrade izvješća nisu komparabilni s podacima iz prethodnih godina. Međutim, ograničivši se na usporedbu odnosa spolne strukture aktivnog stanovništva iz 2020., kad je udio žena u prosječnom broju aktivnog stanovništva iznosio 48%, a udio muškaraca iznosio 52% te spolne strukture u prva tri tromjesječja 2021. može se očekivati da će konačni podaci ukazivati na produbljenje rodnog jaza u aktivnosti stanovništva, odnosno da je udio žena u aktivnom stanovništvu u padu.

Grafikon: Aktivno stanovništvo, 2021.

Prosječna stopa aktivnosti muškaraca u prva tri tromjesječja 2021.g. iznosila je 58%, a prosječna stopa aktivnosti žena 46%. Imajući u obzir promjene definicija varijabli koje se uzimaju u izračunu stope aktivnosti, može se zaključiti da je stopa aktivnosti muškaraca znatno viša u odnosu na žene, odnosno za 12%.⁷⁸

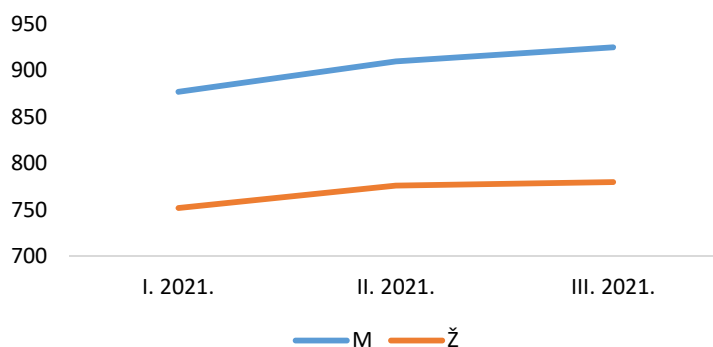
Promatrajući ovaj odnos po dobi, najveća razlika se pokazuje u dobnoj skupini 55-64 godine života, unutar koje stopa aktivnosti muškaraca 13% viša u odnosu na žene, te u dobnoj skupini 25-29 godina

⁷⁸ Razlika u stopi aktivnosti između žena i muškaraca iznosila je 6% u 2020.

života, gdje razlika u stopi aktivnosti iznosi 12% u korist muškaraca. S druge strane, podaci upućuju da se znatno smanjila razlika u dobnoj skupini 15-24 godine života te iznosi 10% (20% u 2020.).

Prosječna stopa zaposlenosti muškaraca (15-64 g.) iznosila je 68% u prva tri tromjesječja 2021., a žena 58%. Navedeno pokazuje da je udio zaposlenih muškaraca u radno sposobnom stanovništvu i dalje za oko 10% viši u odnosu na žene, što je dugoročni kontinuitet.

Grafikon: Zaposleni, 2021.

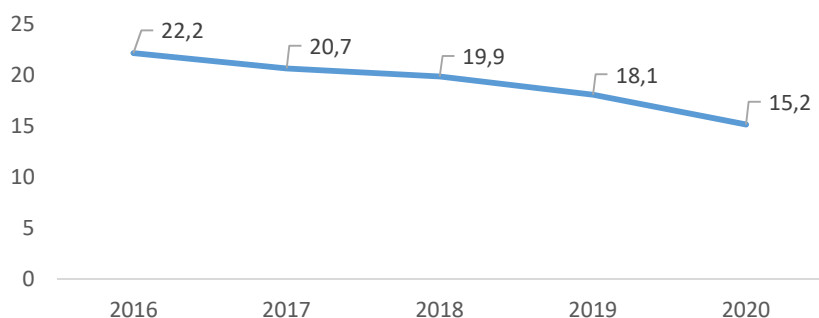
U prva tri tromjesječja 2021. prosječni broj zaposlenih⁷⁹ muškaraca iznosio je 904.000 dok je prosječni broj žena iznosio nešto manje od 770.000.

S obzirom na to da u vrijeme izrade izvješća podaci za 2021. još uvijek nisu dostupni, Pravobraniteljica je prisutnost zaposlenosti na određeno vrijeme analizirala na temelju rezultata Ankete o radnoj snazi za 2020., koji ukazuju na godišnji prosjek od 224.000 zaposlenika na određeno vrijeme, od kojih su 49% činili muškarci, a 51% žene. Promatrajući odnos broja zaposlenika na određeno vrijeme i ukupan broj zaposlenika, pokazuje se da je 14% muškaraca te 17% žena zaposleno na određeno vrijeme.

Analiza podataka Eurostata ukazuje na višegodišnji trend (2016.-2020.) pada udjela zaposlenih osoba na određeno vrijeme u ukupnom udjelu zaposlenih osoba u Republici Hrvatskoj. Prema posljednje dostupnim podacima Eurostata, taj udio iznosio je 15% u 2020., dok je prosjek na razini EU 27 - 14%.

⁷⁹ Pojam zaposlenih obuhvaća sve osobe koje su u referentnom tjednu radile, bez obzira na njihov formalni status i bez obzira na način plaćanja za obavljeni rad.

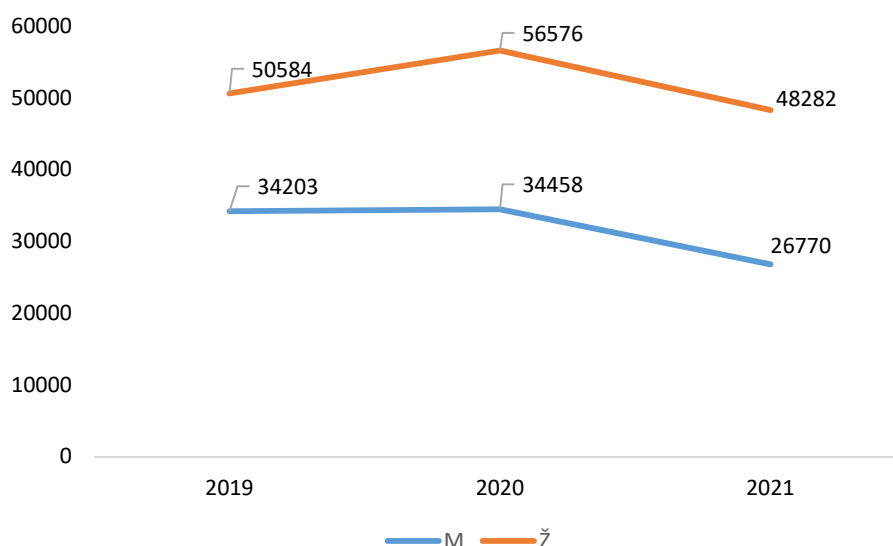
Grafikon: Udio zaposlenih na određeno vrijeme u ukupnom broju zaposlenih (2016.-2020.)

Prema podacima Eurostata za prva tri tromjesječja 2021. u Republici Hrvatskoj je na određeno vrijeme u prosjeku bilo zaposleno oko 200.000 osoba, od čega su 56% činile žene, a 44% muškarci. S obzirom na promjene u faktorima izračuna, navedeni podaci trenutno nisu usporedivi s podacima iz prethodnih razdoblja.

Analiza podataka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) o ulasku u evidenciju nezaposlenih nakon isteka ugovora o radu na određeno vrijeme pokazuje značajnu razliku po spolu. Promatrajući trendove na trogodišnjoj razini (2019.-2021.), uočava se da je broj žena koji ulazi u evidenciju nezaposlenih, nakon isteka ugovora o radu na određeno vrijeme, u prosjeku 64% veći od broja muškaraca, dok je broj žena čak za 80% veći od broja muškaraca u 2021.

Grafikon: Ulasci u evidenciju nakon isteka ugovora o radu 2019.-2021.

Podaci HZZ-a o izlascima iz evidencije nezaposlenih, isto tako pokazuju da žene znatno češće od muškaraca izlaze iz evidencije na temelju zasnivanja radnog odnosa na određeno vrijeme. Analiza podataka za razdoblje 2019.-2021. pokazuje da je iz evidencije nezaposlenih izašlo 40% više žena (72.803) nego muškaraca (51.774) zbog zapošljavanja na određeno vrijeme.

Prema podacima HZZ-a u 2021. zaposleno je 141.190 osoba (od toga **zaposlenih žena 82.241 ili 58%**). Analiza o zapošljavanju osoba s evidencije HZZ-a na neodređeno i određeno vrijeme, u vremenu od 2011. do 2021., pokazuje kako se **u 2021. zadržao trend daleko većeg broja zaposlenih na određeno vrijeme (88%)** u odnosu na broj zaposlenih na neodređeno vrijeme (12%), kao i svih prethodnih godina. Udio žena u broju zaposlenih na neodređeno vrijeme bio je 53% a muškaraca 47%, dok je **udio žena zaposlenih na određeno vrijeme bio 59% a muškaraca 41%**.

Tablica: Prikaz zapošljavanja na neodređeno i određeno vrijeme, u vremenu od 2011. do 2020. godine

2011. godine na neodređeno vrijeme 15.599 osoba (9,3%), na određeno 151.932 (90,7%);
2012. godine na neodređeno vrijeme 13.003 osoba (7,4%), na određeno 162.532 (92,6%);
2013. godine na neodređeno vrijeme 12.348 osoba (6,4%), na određeno 181.172 (93,6%);
2014. godine na neodređeno vrijeme 11.685 osoba (5,7%), na određeno 192.036 (94,3%);
2015. godine na neodređeno vrijeme 15.394 osoba (7,5%), na određeno 191.196 (92,5%);
2016. godine na neodređeno vrijeme 16.403 osoba (8,3%), na određeno 180.644 (91,7%);
2017. godine na neodređeno vrijeme 16.228 osoba (9,1%), na određeno 180.644 (90,9%);
2018. godine na neodređeno vrijeme 16.331 osoba (10,3%), na određeno 141.520 (89,7%);
2019. godine na neodređeno vrijeme 16.492 osoba (11,8%), na određeno 122.957 (88,2%);
2020. godine na neodređeno vrijeme 15.282 osoba (10,8%), na određeno 125.899 (89,2%);
2021. godine na neodređeno vrijeme 16.313 osoba (11,6%), na određeno 124.877 (88,4%).

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Navedeni podaci o zapošljavanju na određeno vrijeme upućuju da su žene izloženije neizvjesnosti na tržištu rada. Na to se nadovezuje problematika tzv. prekarnih poslova⁸⁰. Zadnje dostupni podaci Eurostata (2020.) ukazuju da je stopa prekarnih poslova u Republici Hrvatskoj pala s 6% u 2019., na 4,8% u 2020. Međutim, unatoč vidljivom napretku, ostaje činjenica da je Republika Hrvatska i dalje među zemljama Europske unije s najvišim stopama prekarnih poslova.⁸¹ Prosjek na razini Europske unije je 2,2%. Ovome treba dodati da se u Republici Hrvatskoj, prema dostupnim podacima Eurostata (2019.), na godišnjoj razini oko 13% radnih odnosa na određeno vrijeme pretvori u radni odnos na neodređeno vrijeme.

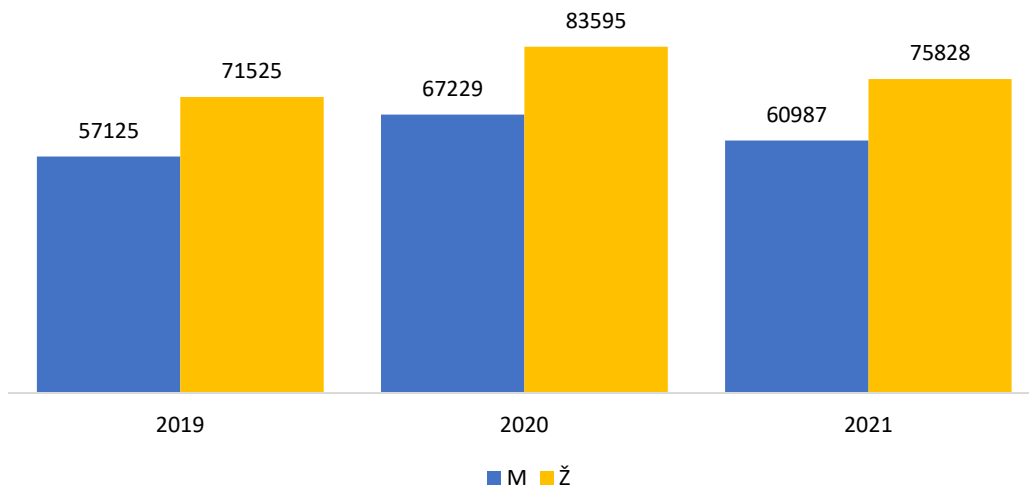
Prosječna stopa nezaposlenosti u prva tri tromjesječja 2021. iznosila je 7,8% u odnosu na muškarce i 8,3% u odnosu na žene. Iako podaci HZZ-a o registriranoj nezaposlenosti ukazuju na postepeni oporavak od udara na tržište rada koji se dogodio u prvih nekoliko mjeseci nakon proglašenja epidemije

⁸⁰ Obuhvaćaju kratkoročne poslove u trajanju do 3 mjeseca.

⁸¹ Jedino Francuska ima veću stopu (4,9%) od Republike Hrvatske.

u ožujku 2020., još uvijek nije dostignuta razina iz 2019., kada je u evidenciji nezaposlenih registrirano 8.166 osoba manje nego u 2020.

Grafikon: Registrirana nezaposlenost 2019.-2021.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ)⁸² u prosincu 2021. godine:

- bilo je evidentirano **125.715** nezaposlenih osoba, što je za 34.130 osoba ili **21,4% manje** u usporedbi s istim mjesecom 2020.;
- od ukupnog broja nezaposlenih, 55.052 su muškarci (44%) i 70.663 **žene (56%)**. Broj nezaposlenih muškaraca smanjen je za 24%, a žena za 19% u odnosu na prosinac 2020. Udio muškaraca u evidentiranoj se nezaposlenosti u promatranome razdoblju smanjio, a žena povećao za 1,3 postotnih bodova.

Broj nezaposlenih osoba po dobi i spolu krajem prosinca 2021., razvrstano po županijama temeljem spola nezaposlenih osoba, objavio je Hrvatski zavod za zapošljavanje u Mjesečnom statističkom biltenu broj 12/2021. Pravobraniteljica, koristeći podatke iz statističkog biltena, izračunala je postotak nezaposlenih žena po dobnim skupinama u odnosu na ukupan broj nezaposlenih žena.

⁸² Hrvatski zavod za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilten broj 12, Registrirana nezaposlenost i zapošljavanje u Republici Hrvatskoj, tijekom prosinca 2021.

Tablica: Nezaposlene žene 70.663 (56%), po dobnim skupinama

2.303 od 15 do 19 godina	ili	3,3%
6.800 od 20 do 24 godine	ili	9,6%
8.239 od 25 do 29 godina	ili	11,7%
6.863 od 30 do 34 godine	ili	9,7%
7.340 od 35 do 39 godina	ili	10,4%
7.633 od 40 do 44 godine	ili	10,8%
7.873 od 45 do 49 godina	ili	11,1%
8.743 od 50 do 54 godine	ili	12,4%
9.716 od 55 do 59 godina	ili	13,7%
5.153 od 60 i više godina	ili	7,3%.

Žene su u gotovo svim dobnim skupinama brojnije od muškaraca kada je riječ o potrazi za poslom, što posebno dolazi do izražaja nakon 50 godine života. Naime, potkraj prosinca 2021., prema podacima HZZ-a i podacima iz analize koju je izradila Pravobraniteljica, **najveći postotak nezaposlenih žena** kako se i vidi u priloženoj tablici nalazio se u dobnim skupinama od 55 do 59 godina (13,7%) i od 50 do 54 godina (12,4%), dok je udio žena u objedinjenoj skupini od 50 do 60 i više godina visokih 33,4%.

Također, ističe se i podatak o 12% nezaposlenih žena u dobi od 25 do 29 godina, što je dobnu skupinu s trećim najvećim udjelom u ukupnom broju nezaposlenih žena, koji sugerira da nakon skupine žena starijih od 50 godina najveće poteškoće u pronalaženju posla imaju žene na ulasku u tržište rada.

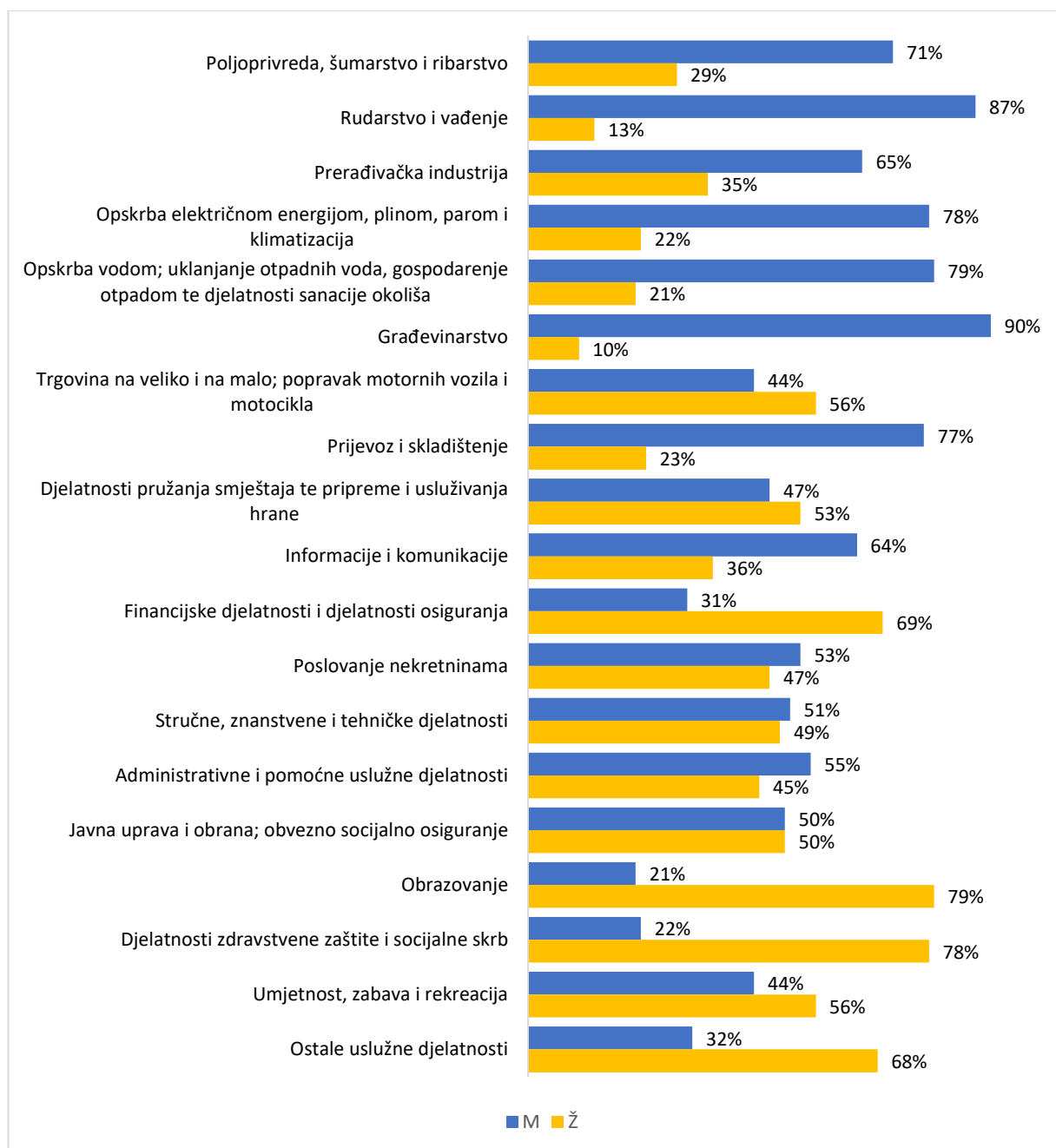
1.2. RODNO UVJETOVANA SEGREGACIJA TRŽIŠTA RADA

Prema analizi privremenih podataka DZS-a o broju i strukturi zaposlenih u pravnim osobama u 2021., područja s izraženom dominacijom muških zaposlenika su poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (71%), rudarstvo i vađenje (87%), opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (78%), opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša (79%), građevinarstvo (90%) te prijevoz i skladištenje (77%). S druge strane, žene su izraženo dominantniji spol u područjima financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (69%), obrazovanja (79%), djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (78%) te ostalih uslužnih djelatnosti (68%).

Kao i prethodnih godina, uravnoteženijim područjima pokazuju se trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla (muškarci 44%, žene 56%), djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (muškarci 47%, žene 53%), poslovanje nekretninama (muškarci 53%, žene 47%), umjetnost, zabava i rekreacija (muškarci 44%, žene 56%) te administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (muškarci 55%, žene 45%).

Kao vrlo uravnoteženima pokazuju se područje javne uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje (muškarci 50%, žene 50%) te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (muškarci 51%, žene 49%).

Grafikon: Struktura zaposlenih u pravnim osobama po spolu (2021.)

U usporedbi s podacima iz Izvješća o radu Pravobraniteljice za 2020., osim blage promjene u području kategorije ostalih uslužnih djelatnosti, u smislu povećanja zastupljenosti žena za otprilike 3%, a time i povećanja neuravnoteženosti u zastupljenosti oba spola u toj djelatnosti, nisu vidljivi drugi statistički bitni pomaci u pogledu rodno uvjetovane segregacije tržišta rada po djelatnosti.

Otprilike slična zastupljenost muškaraca i žena prisutna je i odnosu na zaposlene u obrtima u 2021. Ukupno gledajući, u obrtima je prosječno bilo zaposleno oko 177.000 osoba, od čega su oko 57% činili

muškarci (oko 100.000) te 43% žene (oko 76.000). Uočava se i sezonski karakter u trendu porasta broja zaposlenih u odnosu na oba spola, koji je u srpnju bio 17% veći nego u siječnju 2021., da bi na kraju godine bio za 10% niži nego u srpnju.

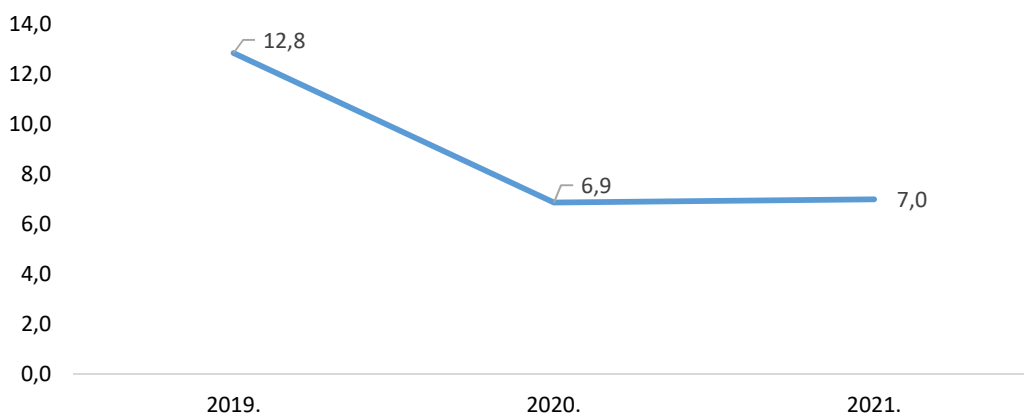
Spolna struktura zaposlenih u okviru djelatnosti slobodnih profesija je, prema analizi privremenih podataka DZS-a za 2021., ostala na istoj razini kao i u prethodnom razdoblju, pa je tako u okviru slobodnih profesija zaposleno oko 18.000 osoba, od čega 62% čine muškarci, a 38% žene.

U pogledu **pozicija ekonomskog odlučivanja**, prema podacima HANFA-e, udio žena u upravama dioničkih društava čije su dionice, odnosno korporativne obveznice (na dan 31.12.2021.) bile uvrštene na uređeno tržište Zagrebačke burze (u obzir nisu uzeta društva koja su bila u stečaju ili likvidaciji) iznosio je 17%, dok je udio žena u nadzornim odborima navedenih društava iznosio 23%.

1.3. JAZ U PLAĆAMA I MIROVINAMA

Prema podacima DZS-a o bruto plaćama po spolu u 2020. i 2021. vidljivo je da je došlo do znatnog smanjenja razlike u prosječnim plaćama između muškaraca i žena. Dok je rodni jaz u plaćama iznosio 13% u 2019., on se gotovo prepolovio te je iznosio 6,9%⁸³ u 2020., i blago **porastao na 7% u 2021.**

Grafikon: Rodni jaz u plaćama (2019.-2021.)

Iz analize kretanja prosječnih bruto plaća muškaraca i žena u tom razdoblju može se zaključiti da uzrok takvom smanjenju rodnog jaza u plaćama najviše leži u porastu prosječnih plaća žena, te djelomično u smanjenju i stagnaciji prosječnih plaća muškaraca. Također, mogućim razlozima ovakve promjene treba dodati okolnost da su pojedini sektori obilježeni značajnijim smanjenjem broja zaposlenih žena, što se

⁸³ Privremeni podaci Eurostata ukazuju na rodni jaz u plaćama u Republici Hrvatskoj od 11,2%, ali zbog velikog odstupanja od podataka DZS, upitna je pouzdanost navedenog podatka.

može reflektirati na povećanje prosječne plaće žena u tom sektoru jer se ukupna masa plaće stavlja u odnos s manjim brojem zaposlenica.

Dublja analiza uzroka zahtijeva detaljno razmatranje kretanja plaća muškaraca i žena po gospodarskim djelatnostima. Najizraženiji pad rodno jaza u plaćama dogodio se u okviru djelatnosti „rudarstva i vađenja“, koju inače obilježava postotno značajniji pad broja zaposlenih tijekom 2020. i 2021., što se pretežito odnosi na osobe muškog spola. Rodni jaz u toj djelatnosti je sa 16,5% u 2019., tijekom 2020. i 2021., pao na svega 2,5%. Međutim, riječ o djelatnosti s vrlo malim ukupnim brojem zaposlenika, pa su razlike u postocima vidljive već i kod manjih promjena u broju zaposlenika, a pad rodno jaza u plaćama nema značajniji odraz na ukupni prosječni rodni jaz u plaćama.

U području djelatnosti „opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacije“ u 2020., došlo je do značajnijeg porasta plaća žena, pa je rodni jaz u plaćama iz 2019., od 1,3% u korist muških zaposlenika, uslijed značajnijeg povećanja prosječnih plaća žena, dosegao vrijednost od 1,3% u korist zaposlenica. Riječ je sektoru u kojem, prema posljednjim podacima, žene imaju udio od 22%, pa porast plaće žena ima značajni odraz na njihovu ukupnu prosječnu plaću tijekom godine u tom sektoru, nego što je to slučaj kod muškaraca.

Po opisanim obilježjima, ovaj sektor se pridružuje „građevinarstvu“, koje je dosad bilo jedino područje u kojem je prosječna plaća žena bila veća od prosječne plaće muškaraca. Rodni jaz u plaćama se nakon 2019., dodatno produbio na način da je s 9% porastao na 13% u 2020., te se potom smanjio na 11,7%.

U djelatnosti „trgovine na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla“ zadržan je visok jaz u plaćama te iznosi 23% u 2021., u korist prosječne plaće muškaraca. Međutim, iz analize podataka DZS-a proizlazi da je u tom sektoru u 2020., došlo do pada rodno jaza u plaćama za čak 5%, pretežito zbog smanjenja prosječne plaće muškaraca. Potom je u 2021. ponovno došlo porasta razlike u prosječnim plaćama, a razina plaća iz 2019. je u 2021. premašena za 4%.

U području prijevoza i skladištenja dolazi do pada sa 6% u 2019., na ispod 1% u 2020., a ta razina je zadržana i kroz 2021. Vidljivo je da je takav trend pretežito rezultat pada prosječnih plaća muškaraca.

U djelatnosti „pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane“ rodni jaz plaćama je s 13% u 2019., pao na 8% u 2020., te potom porastao na 9% u 2021. Usporedba godišnjih prosječnih plaća pokazuje da je opisani pad rezultat većeg smanjenja prosječne plaće muškaraca, ali moguće i znatnog pada broja žena zaposlenih u ovom sektoru. Naime, broj zaposlenih je u 2020. prosječno bio manji za preko 6.500 žena u odnosu na prosjek u 2019. Ako je pretežiti dio od toga zaposlenica spadao u niže platne razrede, onda samim tim raste i visina prosječne plaće žena.

U području „informacije i komunikacije“ u razdoblju 2019.-2021. dolazi do porasta prosječnih plaća u odnosu na oba spola, ali je prosječna plaća žena rasla progresivnije, što je za rezultat imalo pad rodno jaza u plaćama sa 18% u 2019., na 15% u 2021.

Područje „poslovanja nekretninama“ obilježava značajan pad rodno jaza u plaćama koji se sa 18% u 2019., spustio na 12% u 2020., te 8% u 2021. Dok pad rodno jaza u plaćama u 2020., pretežito proizlazi iz smanjenja prosječne plaće muškaraca i povećanja prosječne plaće žena, smanjenje koje je uslijedilo 2021., vjerojatno se može pripisati i padu prosječnog broja žena zaposlenih u djelatnosti poslovanja nekretninama za 10%.

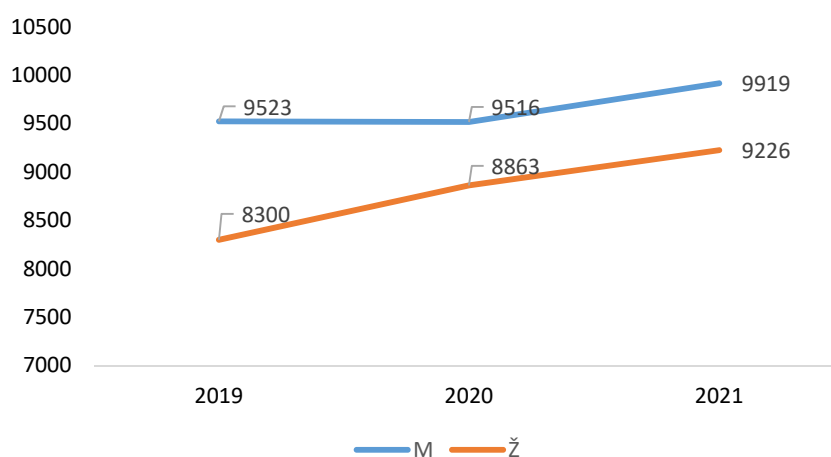
Prosječne plaće porasle su u odnosu na oba spola i u području „administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti“, uz progresivniji rast prosječnih plaća žena, pa se rodni jaz u plaćama od 12% u 2019., smanjio na 7% u 2020., te se ponovno povećao na 9% u 2021. Tome treba dodati i činjenicu da je broj žena u udjelu zaposlenih u ovom sektoru pao za 7% u 2020., što se za posljedicu, kao što je prethodno objašnjeno, može imati povećanje prosječne plaće žena.

Posebno je potrebno osvrnuti se na djelatnosti „zdravstvene zaštite i socijalne skrbi“. Naime, tu nije došlo do bitne promjene u rodnom jazu u plaćama (24,1% u 2020. i 24,2% u 2021.), ali je došlo do značajne promjene u porastu plaća u cijelom sektoru, kao posljedica pritiska pandemije COVID-19 na sustav i većeg broja prekovremenih sati rada. Tako je prosječna plaća žena u razdoblju 2020.-2021. porasla za 21% u odnosu na 2019. Kad se uzme u obzir da je u tom sektoru zaposleno gotovo 82.000 žena, onda takav porast predstavlja vrlo značajan faktor u povećanju ukupne prosječne godišnje plaće žena.

Promatrajući ukupno sve djelatnosti, **najviši rodni jaz u plaćama** prisutan je u prerađivačkoj industriji (18%), djelatnosti trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikla (23%), financijskoj djelatnosti i djelatnosti osiguranja (26%), djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (24%) te ostalim uslužnim djelatnostima (20%), što je kontinuirani trend koji je prisutan i u prethodnim izvještajnim razdobljima.

Svrha ove sektorske analize kretanja prosječnih plaća po spolu i rodnog jaza u plaćama jest otkriti potencijalne uzroke koji su doveli do **izrazitog pada prosječnog rodnog jaza koji se dogodio u 2020.** Kao što je uvodno istaknuto, jasne su indicije da razlozi takvog trenda najviše leže u porastu prosječnih plaća žena te u smanjenju ili stagnaciji prosječnih plaća muškaraca, međutim, postavlja se pitanje što je izazvalo ove promjene.

Grafikon: Prosječna bruto plaća po spolu u razdoblju 2019.-2021.

Prije svega, razvidno je da se smanjenje rodnog jaza u plaćama pretežito dogodilo u 2020., dakle, u godini kad je pandemijski učinak na gospodarstvo u cijelosti, pa tako i tržište rada, bio najizraženiji. Nadalje, najznačajnija smanjenja rodnog jaza u plaćama u 2020., dogodila su se u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima, poslovanju nekretninama, trgovini na malo i veliko, djelatnosti umjetnosti, zabave i rekreacije, odnosno

upravo onim područjima koja su najviše ekonomski pogođena pandemijom bolesti COVID-19. Pad rodnog jaza u tim sektorima primarno se može pripisati smanjenju prosječne plaće muškaraca. U pozadini tog procesa vjerojatno stoje mjere smanjenja plaća u određenom postotku koje se onda više odrazilo na muškarce jer su plaćeniji u tim sektorima ili se dio poslodavaca rukovodio idejom da smanjenje plaća u višim platnim razredima predstavlja manji udar na egzistenciju zaposlenih, pa su veći teret racionalizacije podnijeli zaposlenici s višom plaćom, što su u većem broju slučajeva bili muškarci.

Iz navedene analize nazire se spoznaja da je smanjenje rodnog jaza u plaćama prvenstveno posljedica odraza pandemije bolesti COVID-19 na tržište rada. Poslodavci ugroženih sektora su na takav odraz pandemije reagirali primarno smanjenjem plaća, što je u većoj mjeri utjecalo na pad prosječne plaće muškaraca te, samim tim, na smanjenje rodnog jaza u plaćama u tim područjima, ali i općenito na razini zaposlenog stanovništva u cijelosti. Dio smanjenja rodnog jaza u plaćama u pojedinim djelatnostima, kao što je to slučaj s posredovanjem nekretnina ili pružanjem smještaja te pripreme i usluživanja hrane, može se pripisati smanjenju broja zaposlenica, što automatski utječe na iznos prosječne plaće jer se ukupna masa plaće stavlja u odnos s manjim brojem zaposlenica.

Kao što već istaknuto, do značajnog porasta prosječne plaće žena došlo je u djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, što je, također, posljedica pandemije bolesti COVID-19, a s obzirom da se radi o sektoru u kojem je zaposleno gotovo 13% ukupno zaposlenih žena, porast prosječne plaće od 21% neminovno ima odraz na porast ukupne prosječne plaće žena i smanjenje rodnog jaza u plaćama.

Pored toga, s obzirom na okolnost da je značajan dio poslodavaca uveo rad od kuće za svoje zaposlenike/ce kroz dio godine, ne treba zanemariti mogućnost da je jedan od faktora povećanja prosječnih plaća žena i potencijalno manji broj dana bolovanja zbog njege člana obitelji. Tome u prilog govori činjenica da je iz *Izvešća o poslovanju Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje za 2020.*, vidljivo da se iznos isplaćenih naknada za bolovanje po toj osnovi u odnosu na 2019., smanjio za 7%.

Slijedom svega navedenog, ova analiza navodi na zaključak da se smanjenje rodnog jaza u plaćama ne može pripisati nekoj afirmativnoj i planiranoj gospodarskoj politici, već se pretežito radi o stihijskim posljedicama procesa na tržištu rada koji su izazvani negativnim utjecajem pandemije bolesti COVID-19 na gospodarstvo. Konačno, važan faktor koji se u analizi primjećuje te potvrđuje ovu tezu jest okolnost da je u većini djelatnosti (u 14 od 19) u 2021. trend kretanja rodnog jaza u plaćama krenuo obrnutim smjerom, dakle, ponovno rasti u korist prosječnih plaća muškaraca.

Stoga se ovaj proces, iako se radi o smanjenju rodnog jaza u plaćama, ne može smatrati pozitivnim pomakom iz aspekta ravnopravnosti spolova jer je do njega došlo, primarno, na uštrb egzistencije zaposlenih osoba.

Prema zadnje dostupnim podacima DZS-a (31.12.2020.), u Republici Hrvatskoj evidentirano je 1.241.085 korisnika/ca mirovine, od čega su 54% činile žene (669.339), a 46% muškarci (571.746). Prosječna mirovina iznosila je 2.786,89 kn, a analiza odnosa prosječne mirovine muškaraca (3.137,79 kn) i prosječne mirovine žene (2.487,15 kn) ukazuje na **rodni jaz u mirovinama od 20,7%**, što predstavlja pad od 0,4% u 2020., spram jaza u mirovinama iz 2019.

1.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Analiza ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja i rada u ovom izvještajnom razdoblju je ograničena vrlo limitiranim podacima po opsegu, pouzdanosti i njihovoj komparabilnosti s prethodnim razdobljem, što bitno otežava, a u nekim aspektima i onemogućava utvrđivanje trendova vezanih uz prisutnost i položaj muškaraca i žena na tržištu rada. Stoga će cjeloviti uvid u stanje ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja i rada biti moguć tek nakon izračuna revidiranih serija osnovnih pokazatelja zaposlenosti i nezaposlenosti za razdoblje do 2021.

Opseg radno sposobnog stanovništva je u kontinuiranom padu već niz godina, što je očekivana refleksija drastičnog demografskog pada koji se pokazao novim popisom stanovništva. Promatrajući trend kretanja od 2018., uočava se prosječni pad broja radno sposobnog stanovništva, od preko 2.000 osoba po kvartalu.

Podaci za 2021. indiciraju da se može očekivati produbljenje rodnog jaza u aktivnosti stanovništva, s obzirom na okolnost da je stopa aktivnosti muškaraca za 12% viša u odnosu na stopu aktivnosti žena. Udio zaposlenih muškaraca u radno sposobnom stanovništvu (stopa zaposlenosti) i dalje za oko 10% viši u odnosu na žene.

Nadalje, podaci DZS-a, Eurostata i HZZ-a ukazuju na znatno veću prisutnost žena u radnim odnosima na određeno vrijeme i prekarnim poslovima, što upućuje na neizvjesniju poziciju žena na tržištu rada.

Premda određeni podaci ukazuju na postepeni oporavak tržište rada od negativnog odraza pandemije bolesti COVID-19, vidljivo je da još uvijek nije dostignuta razina pokazatelja iz 2019., što se odnosi i na ravnopravnost spolova.

Analiza mjera Aktivne politike zapošljavanja u nadležnosti HZZ-a za **žrtve obiteljskog nasilja po županijama, spolu i mjerama** u 2021. ukazuje na zabrinjavajući **trend opadanja broja korisnika/ca koji/e ih koriste**, kao i **broja županija** u kojima su uključene osobe iz ove ranjive skupine nezaposlenih osoba. Naime, mjeru su koristile ukupno **4 žrtve obiteljskog nasilja, sve su bile žene**, od toga 1 s područja Grada Zagreba i 3 s područja 3 županije (Virovitičko-podravske, Osječko-baranjske i Dubrovačko-neretvanske).⁸⁴ Koristile su se mjere: „potpora za zapošljavanje“ (1) i „javni radovi“ (3). Potpora žrtvama obiteljskog nasilja na tržištu rada zahtjeva veću vidljivost kod poslodavaca kao mjera Aktivne politike zapošljavanja. Ranjiva skupna na tržištu rada su i nezaposlene žene starije od 50 godina koje nerijetko mirovinu dočekuju prijavljene u evidenciji nezaposlenih osoba koju vodi HZZ. Krajem prosinca 2021. bilo ih je u njegovoj evidenciji 23.612, što je u odnosu na 70.663 evidentiranih nezaposlenih žena udio od **33,4%**.

Analiza podataka DZS-a o bruto plaćama po spolu u 2020. i 2021. pokazala je da je došlo do znatnog smanjenja razlike u prosječnim plaćama između muškaraca i žena te da rodni jaz u plaćama u 2021. iznosi 7%. Analiza po poslovnim sektorima pokazala je da je smanjenje rodnog jaza u plaćama pretežito stihijska posljedica određenih procesa na tržištu rada koji su potaknuti negativnim odrazom pandemije

⁸⁴ 2021. – 4 žrtve obiteljskog nasilja u odnosu na: 2020. – 6 žrtava, 2019. – 10 žrtava, 2018. – 12 žrtava, 2017. – 16 žrtava, 2016. – 43 žrtve, 2015. – 41 žrtva, 2014. – 27 žrtava, 2013. – 73 žrtve, 2012. – 49 žrtava i 2011. – 19 žrtava. Neovisno o broju navedenih pokazatelja, **evidentno je kako sudionici na tržištu rada kontinuirano nemaju afiniteta za žrtve obiteljskog nasilja što zahtjeva pojačanje aktivnosti informiranja svih sudionika na tržištu rada.**

bolesti COVID-19 na gospodarstva te da se rodni jaz u plaćama, nakon relativnog oporavka gospodarstva, ponovno počeo povećavati u 2021.

Kao i u prethodnom izvještajnom razdoblju, najviše stope rodnog jaza u plaćama u 2021. vidljive su u prerađivačkoj industriji, djelatnosti trgovine na veliko i na malo te popravka motornih vozila i motocikla, financijskoj djelatnosti i djelatnosti osiguranja, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te ostalim uslužnim djelatnostima.

Prema zadnje dostupnim podacima DZS-a (2020.), iznos prosječne mirovine porastao je za otprilike 60 kn u odnosu na oba spola (2.786,89 kn). Nastavlja se kontinuitet opadanja rodnog jaza u mirovinama te on iznosi 20,7% u 2020.

Nažalost, Republika Hrvatska i u 2022. ulazi bez osnovnog strateškog dokumenta s obzirom na to da Nacionalni plan za ravnopravnost spolova, unatoč najavama, još uvijek nije dovršen, a ciljevi EU Strategije za rodnu ravnopravnost 2020.-2025., su realizirani tek u manjoj mjeri. S druge strane, *Nacionalni plan oporavka i otpornosti* u dobroj mjeri prepoznaje nepovoljan položaj žena na tržištu rada i druge poteškoće u realizaciji načela ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja i rada te se očekuje da provedba navedenog Nacionalnog plana doprinese uspostavi ravnopravnosti spolova na tom području.

U odnosu na područje zapošljavanja i rada, Pravobraniteljica za naredno razdoblje daje sljedeće **preporuke**:

- (1) U svim fazama planiranja i donošenja odluka ocjenjivati i vrednovati učinke na ravnopravnost spolova.
- (2) Preporuka JLP(R)S - Poticati izradu rodno osjetljivih proračuna na razini lokalnih i područnih (regionalnih) samouprava, a u cilju adekvatnog financiranja javnih servisa nužnih za usklađivanje privatnog i profesionalnog života.
- (3) Uvesti mjere transparentnosti plaća u svim djelatnostima i definirati mehanizam praćenja plaća, način njihova određivanja te način i vremensko razdoblje provedbe analize plaća.⁸⁵
- (4) Promicati ravnopravnost spolova i jačati položaj žena na tržištu rada kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti.
- (5) Poticati povećanje zaposlenosti žena u području industrije te muškaraca u području usluga u cilju smanjenja horizontalne segregacije.
- (6) Poticati bolju zastupljenost žena na vodećim pozicijama u cilju smanjenja vertikalne segregacije.

⁸⁵ Preporuka se temelji na smjernicama za izradu nacionalnog zakonodavnog okvira o mogućim standardima, pozitivnim mjerama i akcijama za postizanje rodne ravnopravnosti na tržištu rada i mirovinskom sustavu s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene izrađenima u okviru EU-projekta „Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine“. Više o projektu nalazi se u poglavlju 1.1. EU-PROJEKT „JEDNAKA PRAVA – JEDNAKE PLAĆE – JEDNAKE MIROVINE“.

(7) Pristupiti izmjenama Zakona o radu tako da se poveća zaštita trudnica i roditelja na način da poslodavci ne smiju dati otkaz trudnici ili osobi na roditeljskom dopustu za vrijeme njegova trajanja i minimalno godinu dana nakon prestanka ovih uvjeta.⁸⁶

(8) Aktivnije promicati mogućnosti za zapošljavanje kada su u pitanju žrtve obiteljskog nasilja kroz međusektorsku suradnju svih relevantnih dionika u području zapošljavanja i ustanova koje pružaju usluge žrtvama obiteljskog nasilja, kako na nacionalnoj tako i na lokalnoj razini.

(9) Razraditi mjere i programe za zapošljavanje žena starijih od 50 godina.

(10) Unaprijediti regulaciju i sklapanje ugovora na određeno vrijeme kao iznimku u radnom odnosu.

1.5. DISKRIMINACIJA PRI ZAPOSŁJAVANJU I RADU S OPISIMA SLUČAJEVA

PRIMJER 1. Pravobraniteljica je, povodom pritužbe zaposlenice (PRS-01-06/20-33) na poslodavca zbog **otkaza ugovora o radu po povratku pritužiteljice s roditeljskog dopusta**, provela ispitni postupak. Poslodavac je u svom očitovanju naveo da pritužiteljici nije ponuđeno da se vrati na prethodno radno mjesto budući je **radno mjesto ukinuto** zbog negativnih učinaka pandemije bolesti COVID-19 te pada prihoda od cca. 16 mil. kuna, dok zbog sistematizacije radnih mjesta ili pada prometa i posljedično smanjenog obima posla po odjelima, pritužiteljica nije raspoređena u druge odjele, odnosno da u drugim odjelima nema slobodnih mjesta.

Sagledavajući okolnosti iz perspektive pada prihoda poslodavca, Pravobraniteljica je zaključila da navodi o racionalizaciji poslovanja koje je poslodavac ponudio kao razloge zbog kojih je ukinuo radno mjesto pritužiteljice, a što se u konačnici svelo na jedini poslovno uvjetovani otkaz općenito na razini tvrtke poslodavca zbog pojave epidemije, ne predstavljaju uvjerljivo obrazloženje. Također, Pravobraniteljica je zauzela stajalište da je poslodavac, ukidanjem radnog mjesta pritužiteljice svega mjesec dana prije njenog povratka na rad, svjesno i bez jasnog legitimnog cilja doveo u pitanje svoju obvezu koja proizlazi iz čl.36.st.1. Zakona o radu, a koja se sastoji u omogućavanju povratka pritužiteljice na poslove na kojima je radila prije korištenja roditeljskog i roditeljskog prava.

Nadalje, Pravobraniteljica je utvrdila da je poslodavac, svega mjesec dana prije povratka pritužiteljice s roditeljskog dopusta, osobu koja je primljena kao zamjena pritužiteljice zaposlio na neodređeno vrijeme na drugom radnom mjestu. Na temelju usporedbe naziva predmetnih radnih mjesta i iznosa plaća, Pravobraniteljica je utvrdila da je poslodavac bio u mogućnosti pritužiteljici ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova, čiji uvjeti rada nisu nepovoljniji od uvjeta rada poslova koje je obavljao prije korištenja toga prava, međutim, zapošljavanjem navedene djelatnice na neodređeno vrijeme, svega mjesec dana prije povratka pritužiteljice s roditeljskog dopusta, poslodavac u uvjetima kad nema drugih radnih mjesta na dispoziciji potpuno eliminirao bilo kakvu mogućnost povratka pritužiteljice na odgovarajuće poslove te time doveo u pitanje svoju obvezu iz čl.36.st.2. Zakona o radu.

⁸⁶Ovu preporuku je u okviru peticije kampanje „Nije u redu u uredu“ podržalo 20.390 građana/ki. Više o kampanji i projektu nalazi se u poglavlju 1.5. MEĐUNARODNI PROJEKT „RADNICA – RODNA JEDNAKOST U SVIJETU RADA“.

Stoga je Pravobraniteljica upozorila poslodavca da je svojim postupanjem, suprotnim načelu savjesnosti i poštenja, doveo u pitanje ispunjenje obveza koje su predviđene u čl.36.st.1. i st.2. Zakona o radu, vezanih uz povratak pritužiteljice na prethodna ili odgovarajuća radna mjesta, i time u odnosu na pritužiteljicu počinio izravnu diskriminaciju na temelju trudnoće i materinstva (čl.6. Zakona o ravnopravnosti spolova), te mu dala preporuku da u cijelosti preispita svoju odluku o ukidanju radnog mjesta pritužiteljice i poslovno uvjetovanom otkazu ugovora o radu. S obzirom da poslodavac nije bio kooperativan u pogledu prihvaćanja upozorenja i provedbe preporuke, Pravobraniteljica je od Državnog inspektorata Republike Hrvatske zatražila nadzor, a u istom kojem je utvrđeno da je došlo do povrede navedene odredbe te je protiv poslodavca podnesen optužni prijedlog.

PRIMJER 2. Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu (PRS-01-04/21-8) na **diskriminaciju na temelju imovnog stanja, bračnog i obiteljskog statusa, materinstva i roditeljstva** te mjesta prebivališta, počinjenu od strane Općinskom sudu u Makarskoj prilikom provedbe javnog natječaja za prijam službenika/ce u državnu službu na neodređeno vrijeme na radno mjesto zemljišnoknjižni/a referent/ica, na način da je Komisija za provedbu javnog natječaja u Općinskom sudu u Makarskoj prilikom razgovora s kandidatima/kinjama koristila obrazac za razgovor koji, između ostalih rubrika, sadrži i rubriku „5. socijalni status (nezaposlen, samohrani roditelj i sl.)“, te u tom dijelu predviđa bodovanje u rasponu od 0 do 2 boda. Na temelju uvida u navedeni Zapisnik o radu Komisije, Pravobraniteljica je utvrdila da su članovi Komisije kandidatima/kinjama postavljali pitanja koja se odnose na bračni i obiteljski status, te na osnovi odgovora dodjeljivali određeni broj bodova kandidatima u okviru navedene rubrike.

Pravobraniteljica je zaključila da su pitanja usmjerena na dobivanje uvida u socijalni status kandidata/kinja u suprotnosti s citiranom odredbom čl.25. Zakona o radu, prema kojem prilikom postupka odabira kandidata za radno mjesto (razgovor, testiranje, anketiranje i slično) i sklapanja ugovora o radu, kao i tijekom trajanja radnog odnosa, poslodavac ne smije tražiti od radnika podatke koji nisu u neposrednoj vezi s radnim odnosom. S obzirom na to da se radilo o primjeni kriterija koji u nepovoljniji položaj stavljaju osobe koje nemaju djecu, odnosno nemaju obvezu uzdržavanja ili nisu u braku, a u pozadini ne stoji dopušteni i legitimni cilj koji bi se takvom praksom mogao opravdati, Pravobraniteljica je zaključila da su time ostvarena obilježja neizravne diskriminacije po osnovi obiteljskog statusa te je upozorila Općinski sud u Makarskoj na diskriminaciju i sudu izdala preporuku da za sve službenike/ce suda koji se mogu pojaviti u ulozi člana komisije za provedbu javnog natječaja provede izobrazbu o ravnopravnosti spolova te ih upozna s ovom odlukom Pravobraniteljice. Iz naknadnog očitovanja suda, vidljivo je da je isti izdao Obavijest i Uputu za članove svim članovima Komisije za provedbu natječaja i internog oglasa o obveznom poštivanju odredaba Zakona o ravnopravnosti spolova, Zakona o suzbijanju diskriminacije, Zakona o radu, Zakona o državnim službenicima te Uredbe o raspisivanju i provedbi javnog natječaja i internog oglasa u državnoj službi, sukladno upozorenju i preporuci Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

PRIMJER 3. Pravobraniteljici se obratila zaposlenica jedne udruge s pritužbom (PRS-01-03/21-4) da joj, **nakon isteka roditeljskog dopusta, nije omogućeno da se vrati na prethodne poslove.** Pritužiteljica nakon niza pokušaja nije uspjela stupiti u kontakt s odgovornom osobom poslodavca. Uvidom u elektronički zapis o radnopravnom statusu, Pravobraniteljica je utvrdila da je pritužiteljica još uvijek prijavljena na mirovinsko osiguranje po osnovi radnog odnosa u udruzi, dok je uvidom u Registar udruga utvrdila da je aktivan status udruge, te da slijedom toga nisu ostvarene pretpostavke za prestanak ugovora o radu iz razloga navedenih u čl. 112. Zakona o radu. S obzirom na to da niti Pravobraniteljica nije uspjela stupiti u kontakt s poslodavcem radi provjere pritužbenih

navoda, a prema prikupljenim informacijama udruga više nije faktički poslovala na adresi sjedišta, Pravobraniteljica je zbog sumnje na diskriminaciju zatražila inspekcijski nadzor od Državnog inspektorata Republike Hrvatske koji je Pravobraniteljicu obavijestio da je protiv poslodavca i odgovorne osobe zbog utvrđenih nepravilnosti podnesena kaznena prijava te da je u tijeku kriminalističko istraživanje.

PRIMJER 4. Pravobraniteljici se obratila trudnica (PRS-01-06/21-29) navodeći kako joj poslodavac, **po saznanju za trudnoću, nije produljio ugovor o radu** iako je isti sa svih 12 njezinih kolega/ica, zaposlenih na istim poslovima kao i ona, sklopio ugovore o radu na neodređeno vrijeme pri čemu su neki od njih u znatno kraćem radnom odnosu kod poslodavca nego ona te ih je ona i obučavala. Navodi kako su navedeni ugovori sklopljeni za vrijeme dok se ona nalazila na bolovanju radi čuvanja trudnoće o kojoj je obavijestila poslodavca kada mu je, prema uputi liječnika, dostavila doznake radi otvaranja bolovanja. Opisuje i neprimjeren razgovor s poslodavcem koji ju je tom prilikom ismijavao i vrijeđao zbog (prema mišljenju pritužiteljice) njezine trudnoće. U provedenom ispitnom postupku poslodavac je negirao navode o sumnji na spolnu diskriminaciju pritužiteljice ističući kako ugovor o radu na neodređeno vrijeme s njom nije sklopljen prvenstveno jer je prethodni ugovor istekao, a nije bilo potrebe za njegovim produljenjem jer je pritužiteljica imala „brojne pritužbe na svoje agresivno i polemičko ponašanje“. Nadalje poslodavac navodi kako na spornom sastanku nije znao da je pritužiteljica trudna te je ukazao i na činjenicu da je ista imala nekoliko pritužbi od strane klijenata kao i da je imala brojne nesuglasice s drugim kolegicama i kolegama na poslu. Poslodavac ističe i kako pojedine osobe s kojima su sklopljeni ugovori o radu na neodređeno vrijeme imaju kvalifikacije i vještine koje pritužiteljici nedostaju, a koje su njemu hitno trebale. Izneseni navodi poslodavca o potencijalnim propustima u radu pritužiteljice bi se, prema mišljenju Pravobraniteljice, svakako mogli smatrati paušalnim jer poslodavac nije u svom očitovanju izložio relevantne i dostatne razloge koji bi mogli opravdati njegovo postupanje prema pritužiteljici, odnosno poslodavac svoje stavove u očitovanju nije obrazložio na način koji otklanja svaku sumnju u arbitrarnost postupanja i odlučivanja. Pravobraniteljica je stava kako nije sporno da se u konkretnom slučaju pritužiteljica našla u nepovoljnom položaju zbog svoje trudnoće, a svako nepovoljno postupanje na osnovi trudnoće i materinstva je oblik spolne diskriminacije, iz razloga što takvo postupanje proizvodi nepovoljne učinke isključivo za žene. Stoga je Pravobraniteljica dala upozorenje poslodavcu uz nužno preispitivanje postupanja prema pritužiteljici u konkretnom slučaju, a u kontekstu zabrane diskriminacije temeljem trudnoće na području rada i zapošljavanja, odnosno vezano uz odluku o ne produljenju pritužiteljici ugovora o radu.

PRIMJER 5. U predmetu PRS-01-04/21-03 Pravobraniteljica je postupala po pritužbi osobe muškog spola (po struci kuhara) na **diskriminaciju temeljem spola pri provedbi natječaja za zapošljavanje** jedne tvrtke (društva s ograničenom odgovornošću za usluge) za radno mjesto kuhara/ice, objavljenog na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Pritužitelj navodi da ga je poslodavac, nastavno na njegov upit, usmeno informirao da on ne može ući u konkurenciju za traženo radno mjesto jer se potražuje osoba ženskog spola, uz napomenu da to u oglasu nije smjelo biti navedeno zato što to propisi zabranjuju⁸⁷. Nastavno na zahtjev Pravobraniteljice, prituženo tijelo dostavilo je očitovanje u kojem je negiralo tvrdnju pritužitelja, pravdajući situaciju vjerojatnim nesporazumom u komunikaciji što je rezultiralo time da je pritužitelj pogrešno shvatio natječajne uvjete. Tvrtka zapošljava četiri kuhara/ice, od čega sve ženskog spola. Predmetnim natječajem zaposlena je žena na određeno vrijeme,

⁸⁷ Članak 13.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova: „Prilikom oglašavanja potrebe za zapošljavanjem u oglasu mora biti jasno istaknuto da se za oglašeno radno mjesto mogu javiti osobe oba spola“.

kao zamjena za jednu od njih. Poslodavac je Pravobraniteljici očitovanje dostavio nakon isteka zakonskog roka s više od tri mjeseca zakašnjenja, kada je ugovor o radu s zaposlenom osobom već istekao. Pravobraniteljica nije uvažila obrazloženje poslodavca, već je ustvrdila da je odgovoran za propust kojim je pritužitelja doveo u uvjerenje da se predmetnim natječajem zapošljavaju isključivo žene te ga na taj način odbila kao kandidata. Pravobraniteljica je tvrtku upozorila da je počinila diskriminaciju temeljem spola te izdala preporuku da prilikom provedbe budućih natječaja osigura ravnopravan pristup natječajnom postupku muškim i ženskim kandidatima, izbjegavajući bilo koji oblik isključivosti ili pristranosti temeljen na eventualnim rodnim stereotipima i predrasudama o predodređenosti određenih poslova za žene ili muškarce. Također je pritužitelja uputila na njegovo pravo na pokretanje antidiskriminacijske tužbe radi naknade štete.

1.6. SAMOZAPOŠLJAVANJE I PODUZETNIŠTVO ŽENA

Poduzetništvo, u smislu pokretanja i vođenja poslovnog subjekta u svojstvu vlasnika/ce tog subjekta, bilježi kontinuiranu podzastupljenost žena. Razloge za tu podzastupljenost nalazimo u nekoliko čimbenika – stereotipima vezano uz ulogu žena u društvu, kao i patrijarhalnim rodnim ulogama koje otežavaju usklađivanje poslovnog i privatnog života, stvarnom ili samopercipiranom nedostatku znanja i vještina, izostanku umreženosti i mentorske podrške koje bi ženama olakšale ulazak u poduzetništvo te u konačnici nedovoljnom pristupu financijskim sredstvima za pokretanje poslovanja.

Republika Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja koja je donijela strateški dokument vezano uz razvoj poduzetništva žena te Pravobraniteljica navedeno smatra primjerom dobre prakse. Na važnost ove strategije i sustavnog pristupa razvoju poduzetništva žena Pravobraniteljica je višekratno ukazivala i u ranijim razdobljima te tijekom ove izvještajne godine prilikom sudjelovanja u aktivnostima vezanim uz žensko poduzetništvo. No, **Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 2014. do 2020. godine, istekla je 2020.**, te tijekom 2021. nije bilo aktivnosti vezano uz donošenje novog strateškog dokumenta za žensko poduzetništvo. Usprkos preporuci Pravobraniteljice⁸⁸, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (MINGOR) navodi da ne planira donositi zasebnu strategiju razvoja ženskog poduzetništva već ističe da će strateške odrednice vezane uz unaprjeđenje i razvoj ženskog poduzetništva biti odgovarajuće definirane u okviru **Nacionalnog plana industrijskog razvoja i poduzetništva za razdoblje 2021.-2027.**, čije je donošenje planirano tijekom drugog kvartala 2022.⁸⁹

U izvještajnoj godini vezano uz poduzetništvo žena, pravobraniteljica je sudjelovala u više aktivnosti:

22.11.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala u emisiji „Izravno“ Radio Đakova povodom Svjetskog dana poduzetnica. Pravobraniteljica je u emisiji istaknula da, iako je žensko poduzetništvo opterećeno preprekama koje muče i muške poduzetnike (nelikvidnost, težak pristup financijama, složen regulatorni okvir, siva ekonomija i dr.), ono ima i dodatne, specifične prepreke povezane općenito s karakteristikama ženskog sudjelovanja u svijetu rada (nedovoljna podrška društva u organizaciji obiteljskog života, tradicionalna shvaćanja o ulozi žena, otežan pristup znanjima i vještinama, rodni

⁸⁸ U Godišnjem izvješću o radu za 2019., Pravobraniteljica je uputila sljedeću preporuku nadležnim tijelima: Izraditi novu Strategiju razvoja poduzetništva žena s akcijskim planovima koji će obuhvaćati kraća razdoblja te aktivnostima s jasnom poveznicom na način ostvarenja zadanih ciljeva, str.59.

⁸⁹ U svrhu izrade navedenog plana, MINGOR je osnovalo radnu skupinu u koju su, kako ističu, uključeni predstavnici svih ključnih dionika.

stereotipi i dr.). I u ovoj prilici Pravobraniteljica se založila za donošenje nove Strategije razvoja poduzetništva žena.

17.6.2021. – Pravobraniteljica je održala izlaganje na **konferenciji “Žene i poduzetništvo u Krapinsko-zagorskoj županiji 2021.”**, koja se održala u Krapini. Pravobraniteljica se tom prilikom posebno osvrnula na rodne stereotipe vezane uz profesije i uloge u obitelji te poteškoće pri usklađivanju poslovnog i obiteljskog života kao jedne od glavnih razloga za slabije sudjelovanje žena u poduzetništvu. Pravobraniteljica je izložila rezultate istraživanja o nejednakoj rodnoj podjeli obiteljskih obveza provedenog u sklopu EU-projekta „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“, kojem je Pravobraniteljica bila nositeljica. U tom je kontekstu istaknula činjenicu da je Hrvatska i dalje među državama članicama Europske unije u kojoj muškarci (očevi) najmanje koriste roditeljske potpore, zaključivši da je nužno razviti mjere koje će omogućiti bolju zastupljenost žena u poduzetništvu i na vodećim pozicijama te posebice razviti politike i strategije koje će pridonijeti ravnopravnom angažiranju očeva u roditeljstvu.

30.11.2021. - Pravobraniteljica je na **Državnoj školi za javnu upravu održala predavanje „Poduzetništvo žena – pregled stanja iz perspektive Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova“**, u okviru edukacije na temu ženskog poduzetništva za koordinatorice/ice za nediskriminaciju koji su imenovani u tijelima sustava upravljanja i kontrole Europskim strukturnim i investicijskim fondovima, a koju je organiziralo Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, u svojstvu Upravljačkoga tijela i u suradnji s Državnom školom za javnu upravu. Pravobraniteljica je u svom predavanju predstavila rad institucije i prikazala podatke vezano uz pritužbe građana i građanki u području rada i zapošljavanja, kao i opće statističke podatke te prepreke s kojima se žene susreću na tržištu rada. Pravobraniteljica se osvrnula i na karakteristike ženskog poduzetništva koje se očituju u načinu organizacije poslovanja, odnosa prema financijama i zaposlenicima te je istaknula da je potrebno govoriti o ženskom poduzetništvu obzirom da se poduzetnice susreću sa specifičnim preprekama kao što su nedovoljna podrška i tradicionalna shvaćanja o ulozi žena u društvu, nedovoljna umreženost, slabija dostupnost financijskih sredstava te otežano usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života.

U svrhu stjecanja uvida u stanje poduzetništva žena u 2021. provedena je analiza podataka, a koja se temelji na podacima pribavljenima od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, Hrvatske banke za obnovu i razvoj te javno dostupnim podacima FINA-e⁹⁰. Analiza podataka koji su prikupljeni od Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, a vezano uz poduzetništvo žena u poljoprivrednom sektoru, prikazana je detaljnije u ovom Izvješću, poglavlju 8.1. Žene u ruralnim područjima. Ukupni podaci ukazuju na blagi rast poduzetničke aktivnosti žena.

Analiza udjela žena poduzetnica u **vlasničkoj strukturi trgovačkih društava** – razdoblje od 2011. do 2020. godine koju je FINA izradila (2021.), pokazuje lagani rast žena vlasnica/osnivačica trgovačkih društava od 2011. do 2020. godine. Tako je udio trgovačkih društava u kojima su isključivo žene osnivačice iznosio 18% u 2011., dok je iznosio 22% u 2020. Dodatno postoje trgovačka društva u mješovitom vlasništvu, odnosno gdje su osnivači žene s drugim osobama te ako i ta društva pribrojimo

⁹⁰ Analiza udjela žena poduzetnica u vlasničkoj strukturi trgovačkih društava – razdoblje od 2011. do 2020. godine (poveznica: https://www.fina.hr/novosti/-/asset_publisher/pXc9EGB2gb7C/content/analiza-udjela-zena-poduzetnica-u-vlasnickoj-strukturi-trgovačkih-drustava-razdoblje-od-2011.-do-202-1?_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_pXc9EGB2gb7C_assetEntryId=741874).

onima u isključivo ženskom vlasništvu tada udio ženskog poduzetništva u ukupnom broju trgovačkih društava iznosi 32% u 2020.

Analiza po županijama ukazuje da je u 2020., udio trgovačkih društava koja su isključivo u vlasništvu žena u ukupnom broju poduzetnika županije najveći u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (24%), a u apsolutnom iznosu, najveći broj trgovačkih društava u vlasništvu žena je u Zagrebu (10.228). Po područjima djelatnosti, žene poduzetnice prevladavaju u području ostalih uslužnih djelatnosti s 58% u ukupnom broju poduzetnika u toj djelatnosti. U apsolutnom broju, najviše je žena poduzetnica u području stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti, njih 6.468.

Prema podacima iz Obrtnog registra od ukupno 96.470 obrta registriranih na dan 31.12.2021. njih 34.468 bilo je u vlasništvu žena što čini 36%⁹¹. U 2021. registrirano je 5.386 obrta u ženskom vlasništvu (ili 40% svih novoregistriranih obrta). Prema području djelatnosti⁹² najveći udio ženskih obrta je u djelatnostima ostale uslužne djelatnosti – 25% svih obrta, a dalje slijede stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (19%), trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala (12%) te djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (11%). **Obrtnice čine većinu** svih obrtnika u djelatnostima stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (53%), obrazovanje (60%), ostale uslužne djelatnosti (76%), te djelatnostima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (86%).

Muškarci kao vlasnici obrta u značajno su većem udjelu u djelatnostima poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (87%); rudarstva i vađenja (93%), prerađivačke industrije (74%), opskrbe vodom (87%), građevinarstva (98%), prijevoza i skladištenja (93%) te informacija i komunikacija (84%).

Gledano prema statističkim regijama, najveći udio obrtnica među svim obrtima je u Gradu Zagrebu (41%), dok se u ostalim statističkim regijama broj obrtnica kreće od 33% do 35% u ukupnom broju obrta u tim regijama. Gledano na nacionalnoj razini, najveći broj obrta registriran je na području Jadranske Hrvatske te je samim time i najveći broj obrta u vlasništvu žena od svih obrta u vlasništvu žena u RH – njih 15.244 ili 44% s područja Jadranske Hrvatske, nakon čega slijedi Grad Zagreb s 23% te Panonska Hrvatska s 19% i Sjeverna Hrvatska s 15%.

U programe aktivne politike zapošljavanja tijekom 2021. novouključena je 31.401 osoba od čega su 49% muškarci, a 51% žene⁹³. Iz aspekta poduzetništva žena, najvažnija mjera aktivne politike zapošljavanja je **potpora za samozapošljavanje** u koju je (2021.) novouključeno 2.407 žena što čini 39% svih korisnika/ca potpore. Najviše potpora za samozapošljavanje iskorišteno je u djelatnostima ostale osobne uslužne djelatnosti – čak 28% svih potpora, a dalje slijede, sa značajno manjim udjelom, ostale stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (9%), upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem (6%), promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta (5%) te trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima (5%).

Važan aspekt poduzetništva žena je pristup financijskim instrumentima. Hrvatska banka za obnovu i razvoj (HBOR) u svojem očitovanju navodi da je u 2021. HBOR nastavio provoditi svoje dugogodišnje

⁹¹ U 2019., u vlasničkoj strukturi obrta žene sudjeluju s 34% (izvor: Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2020. uključujući dio rezultata GEM – Global Entrepreneurship Monitor istraživanja za Hrvatsku za 2019., poveznica: <http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2021/01/Izvjescje-2020-HR-web.pdf>).

⁹² Za više informacija o djelatnostima vidjeti Nacionalnu klasifikaciju djelatnosti 2007. – NKD 2007. (poveznica: https://www.dzs.hr/App/NKD_Browser/assets/docs/NKD_2007_struktura.pdf).

⁹³ Žene su u većini koristile mjere - stalni sezonac (58%), potpore za zapošljavanje za stjecanje prvog radnog iskustva/pripravništvo (68%), obrazovanje nezaposlenih osoba i ostalih tražitelja zaposlenja (60%), potpore za očuvanje radnih mjesta u sektorima tekstila, odjeće, obuće, kože i drva (59%) te stručno osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa (100%).

aktivnosti s fokusom na omogućavanje lakšeg pristupa financiranju ženama poduzetnicama te su ženama poduzetnicama odobrena 44 kredita⁹⁴ po HBOR-ovim programima kreditiranja u ukupnom iznosu od 41,06 mil. kn, pri čemu je 35 kredita odobreno u okviru programa Poduzetništvo mladih, žena i početnika⁹⁵. Programom Poduzetništvo mladih, žena i početnika, HBOR je u periodu (1.5.2019.-31.12.2021.) ženama poduzetnicama dodijelio ukupno 94 kredita,⁹⁶ pri čemu su najveći broj kredita ostvarile poduzetnice iz Osječko-baranjske županije (21), Istarske županije (18) i Grada Zagreba (16). Uz navedeno, HBOR je (2020.) supotpisao Izjavu o rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena (*Paris Development Banks Statement on Gender Equality and Women's Empowerment*) te je sudjelovao (2021.) u međunarodnoj komparativnoj istraživačkoj studiji o jačanju rodne ravnopravnosti u razvojnim bankama, a čiji će nalazi poslužiti za izradu budućih planova djelovanja.⁹⁷

1.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Analizirajući razvoj poduzetništva žena kroz duži period vidljiv je spori rast udjela žena u poduzetništvu. Žene poduzetnice u najvećem se broju bave djelatnostima ostalih uslužnih djelatnosti te djelatnostima stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti. Dio prepreka koje stoje na putu u poduzetništvo su općenite prepreke koje sprječavaju ulaz žena na tržište rada, a to se posebice odnosi na rodne stereotipe, tradicionalne rodne uloge i posljedično otežano usklađivanje privatnog i profesionalnog života. Pojedine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kroz svoje politike rade na uklanjanju prepreka za poduzetništvo žena, posebice u dijelu usklađivanja profesionalnog i privatnog života, što može služiti kao primjer dobre prakse⁹⁸.

Uzevši u obzir činjenicu da su žene sve obrazovanije te njihovu smanjenu zastupljenost u svijetu rada, kao i činjenicu da se žene u poduzetništvu susreću s dodatnim setom prepreka, a u svrhu razvoja poduzetništva žena, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Uključiti posebne mjere za razvoj poduzetništva žena u *Nacionalni plan industrijskog razvoja i poduzetništva za razdoblje 2021.-2027.* (sukladno odredbama čl.9. ZRS).
- (2) Promovirati poduzetništvo žena na nacionalnoj i lokalnoj te područnoj (regionalnoj) razini kroz kampanje informiranja i edukacije te podršku projektima koji za cilj imaju jačanje znanja i vještina žena, njihovo umrežavanje i mentorsku podršku.
- (3) Prilikom formuliranja politika poticanja poduzetništva, posebice na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini, uvažavati prepreke specifične za poduzetništvo žena te razvijati mjere koje će ih ublažavati, odnosno eliminirati, s naglaskom na područje usklađivanja privatnog i profesionalnog života.

⁹⁴ Ovaj podatak se odnosi isključivo na programe koje HBOR provodi izravno, a ne preko poslovnih banaka (izvor: HBOR).

⁹⁵ Prije ovog programa HBOR je provodio program Žene poduzetnice te je u razdoblju 2011.-2019., kroz isti plasirao 550 kredita poduzetnicama (izvor: HBOR).

⁹⁶ Ukupno su kroz programsku liniju dodijeljena 154 kredita (izvor: HBOR).

⁹⁷ Jedan od glavnih ciljeva ove studije bilo je identificirati tematske prioritete po pitanju integracije aspekata ravnopravnosti spolova u poslovnim aktivnostima razvojnih banaka, a nalaze pojedinačne dijagnostičke studije za HBOR, HBOR će koristiti za izradu novog četverogodišnjeg Plana djelovanja (2022.-2025.) i godišnjih akcijskih planova za promicanje i jačanje ravnopravnosti spolova (izvor: HBOR).

⁹⁸ Pojedini gradovi i općine daju posebne potpore za žene poduzetnice, sufinanciraju poduzetnicama boravak djece u vrtićima i slično (izvor: <https://www.womeninadria.com/besplatan-vrtic-za-djecu-poduzetnica/>, <https://www.glas-slavonije.hr/480910/4/Najvise-cak-15-potpore-dobile-zene-poduzetnice>, <https://vinodol.hr/bespovratne-opcinske-potpore-dobilo-14-poduzetnika-iz-vinodolske-opcine/>).

(4) Jačati dostupnost financijskih instrumenata za pokretanje i razvoj poslovanja ženama poduzetnicama, posebno ženskim *start up* inicijativama.

(5) Osigurati da zakonodavni okvir koji regulira financijske obaveze poduzetnika/ca ne utječe nepovoljno na žene poduzetnice koje su kao članice uprave trgovačkog društva, izvršne direktorice trgovačkog društva i upraviteljice zadruge prijavljene na pola radnog vremena radi usklađivanja profesionalnog i privatnog života, a sukladno preporukama Pravobraniteljice (2018.) vezano uz Zakon o doprinosima⁹⁹.

1.7. SPOLNO UZNEMIRAVANJE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova kontinuirano prati pokazatelje vezano uz spolno uznemiravanje, a u svom djelovanju već nekoliko godina evidentira povećanje broja slučajeva spolnog uznemiravanja u području zapošljavanja i rada te od 2021. u području obrazovanja.

Posebice se ističe značajan skok broja slučajeva uočen tijekom izvještajne godine potaknut građanskim inicijativama koje su žrtvama pružile javnu platformu za iznošenje svojih svjedočenja, kao što je bila primjerice **inicijativa #nizamtražila**. Brojne su žrtve po prvi puta dobile priliku javno progovoriti o svojim iskustvima vezano uz spolno uznemiravanje i diskriminaciju temeljem spola u području visokog obrazovanja, ali i u svim drugim područjima života i rada. Prvi slučajevi zabilježeni su na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, a zatim i na brojnim drugim visokim obrazovnim ustanovama/učilištima te ostalim javnim i privatnim institucijama.

Usljed ovih građanskih inicijativa i javnih kampanja koje su rezultirale velikim brojem slučajeva spolnog uznemiravanja, Pravobraniteljica je pokrenula intenzivnu suradnju s brojnim obrazovnim i ostalim državnim, javnim i strukovnim udrugama i institucijama kojima je pružala svoju stručnu pomoć i ekspertizu s ciljem unaprjeđenja internih pravnih okvira te uređenja i jačanja postupovnih odredbi zaštite dostojanstva radnika/ca, (studentica i studenata) te sankcioniranja počinitelja ovih po spolu diskriminatornih prijestupa. Održane su također i brojne edukacije povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca te cjelokupnih uprava i radnih kolektiva ovih tijela i institucija.

Shodno navedenom, a uslijed povećanog broja pritužbi koje su zaprimale navedene institucije tijekom izvještajnog razdoblja, istima je upućen veliki broj dopisa o pravnom okviru i načinima (protokolima) postupanja u slučaju spolnog uznemiravanja, te je osiguran čitav niz stručnih sastanaka i edukacija koji su se odvijali između ureda Pravobraniteljice i institucija koje su zatražile pomoć i podršku.

Ističemo kako je tijekom izvještajnog razdoblja navedena **stručna podrška i edukacija Pravobraniteljice pružena**: Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu (22.1.2021., 6.4.2021.), Akademiji za primijenjenu umjetnost u Rijeci (10.3.2021., 12.5.2021.), Sveučilištu u Rijeci (2.6.2021.), Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu (16.2.2021.), Pravnom fakultetu u Zagrebu (18.3.2021., 26.4.2021., 29.4.2021.), Pravnom fakultetu u Osijeku (14.5.2021.), Ministarstvu obrane RH (28.9.2021.,

⁹⁹ Pravobraniteljica je prilikom izmjena Zakona o doprinosima (2018.) dala preporuku da se za člana/icu uprave i/ili izvršnog/u direktora/icu i/ili upravitelja/icu zadruge prijavljenog/u **na pola radnog vremena, odnosno na nepuno radno vrijeme plaćaju umanjeni doprinosi**, a koji mogu biti definirani u skladu s visinom prihoda poduzeća. Predlagatelj tada nije uvažio Pravobraniteljčine prijedloge. (Godišnje izvješće o radu za 2018. godinu, str. 353., https://prs.hr/cms/posts_all/1/36).

2.10.2021.), Veterinarskom fakultetu u Zagrebu (1.2.2021.), Filozofskom fakultetu u Zagrebu (9.2.2021.), Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu u Zagrebu (25.2.2021.), Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu (1.2.2021.), Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu (8.2.2021.), Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu (30.1.2021.), Hrvatskoj radio televiziji (16.12.2021.), Hrvatskoj udruzi poslodavaca (17.2.2021.), Muzeju Ivana Meštrovića u Splitu (8.11.2021.) i Kazalištu Kerempuh u Zagrebu (20.1.2022.). Potpora i stručna pomoć pružena je također i brojnim drugima, kako pojedincima po podnesenim pritužbama tako i institucijama te strukovnim udrugama, tijelima državne i lokalne uprave i samouprave pa čak i nekim političkim strankama.

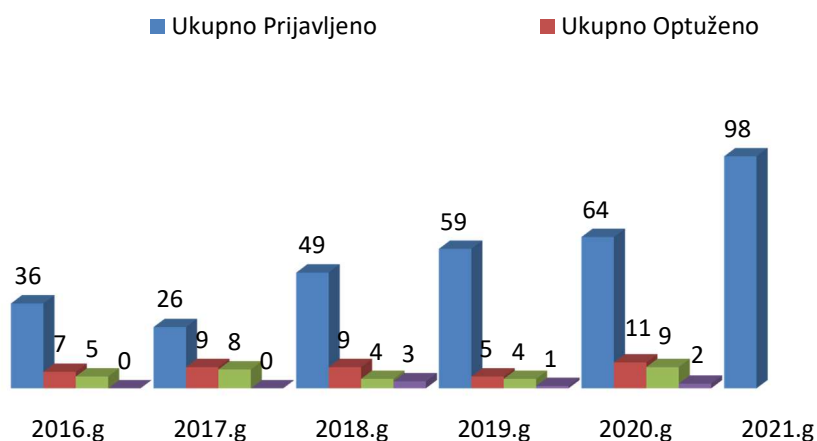
Na godišnjoj razini, Pravobraniteljica zaprima okvirno 500-650 pritužbi građana/ka na diskriminaciju (s tendencijom rasta broja pritužbi iz godine u godinu), od čega otprilike 1/5 dolazi iz područja zapošljavanja i rada. **Dok je od tog broja do 2021. na spolno uznemiravanje otpadalo nekih 25 do 30% pritužbi, u 2021. je skok u broju pritužbi bio veći i od 100%.** Pravobraniteljica je obaviještena o više od 100 pritužbi, izravno ili su pritužbe obrađivane na gore navedenim institucijama uz stručnu pomoć Pravobraniteljice.

Trend slučajeva povećanja prijavljivanja kaznenog djela spolnog uznemiravanja iz čl.156. Kaznenog zakona bilježi i Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP). Prema službenoj statistici MUP-a, **evidentirano je (2021.) sveukupno 98 prijave za kazneno djelo – Spolno uznemiravanje.** Komparativno gledajući godišnje trendove, ukupan broj prijavljenih slučajeva s 26 u 2017., u posljednjih 5 godina se **gotovo učeterostručio.**

Istovremeno, brojke stvarno procesuiranih slučajeva, odnosno osuđenih počinitelja na godišnjoj razini za ovo kazneno djelo ostale su praktički jednoznamenaste. **Kazneno se procesuirava svega nekoliko slučajeva godišnje, dok je osuđujućih presuda još i manje.**

Prema službenoj statistici MUP-a, 2021. godine **evidentirano je sveukupno 98 prijave za kazneno djelo – Spolno uznemiravanje od čega je 85 žrtava žena (87 %) i 13 muškaraca (13 %).** Gledajući počinjenje djela među bliskim osobama, od ukupnog broja žena žrtava, njih 11 je nastradalo od bliske muške osobe.

Grafikon: Statistički pokazatelji za kazneno djelo - Spolno uznemiravanje, za razdoblje 2016. - 2021.

Izvori: MUP i Državni zavod za statistiku

Osim navedenog trenda povećanog broja pritužbi zaprimljenih kod Pravobraniteljice, evidentiran je i **nastavak trenda anonimnog prijavljivanja spolnog uznemiravanja**. Naime, utvrđeno je kako i dalje **veliki broj žrtava nema povjerenja u sustav zaštite** i učinkovitost progona te u pravednost brze osude počinitelja pa pritužbe podnose anonimno ili ih u pojedinim slučajevima umjesto njih podnose treće osobe anonimno prijavljujući ovu vrstu prijestupa, ponekad i bez informacija o svom identitetu i/ili identitetima žrtava. Takve anonimne pritužbe značajno ograničavaju postupanje te su istovremeno znak slabosti sustava da zaštiti žrtve i osudi počinitelje, ali i pokazatelj kako u našem društvu spolno uznemiravanje i dalje predstavlja određeni društveni i pravni tabu suzbijanje kojeg nije učinkovito uređeno.

I kao treći trend, nastavila se skoro stopostotna rodno utemeljena uvjetovanost ovog prijestupa, odnosno ponovo je zabilježeno kako su mahom žene žrtve ovog oblika diskriminatornog ponašanja jer primjerice 99% pritužbi/prijava zbog spolnog uznemiravanja podnose žene.

Pravobraniteljica je zaprimila i 3 pritužbe muških osoba na spolno uznemiravanje, no u nijednoj pritužbi nije bilo osnova za pokretanje postupka, odnosno postupanje Pravobraniteljice jer se radilo ili o sumnji u počinjenje nekih drugih prijestupa (npr. kazneno djelo prijetnje) ili o pritužbama u kojima nije prijedan prag da bi se protupravna radnja uopće mogla kvalificirati kao prijestupna radnja, odnosno spolna diskriminacija (npr. jedna muška osoba je podnijela pritužbu da mu je pravosudni policajac dotaknuo spolovilo prilikom pregleda kod ulaska u sud, dok je jedan nastavnik prijavio ravnateljicu škole, koja je u to vrijeme već više godina bila umirovljena, da mu je za vrijeme dok je bila ravnateljica mjerila veličinu prstiju i namještala remen).

Shodno svemu istaknutom, Pravobraniteljica ponovo naglašava kako u kombinaciji s diskriminacijom temeljem trudnoće i materinstva, jaza u plaćama i efekta 'staklenog stropa' te obiteljskog nasilja, spolno uznemiravanje, osim što pogubno djeluje na žrtve, svakako ugrožava poziciju žena na tržištu rada te umanjuje napore u postizanju pune ravnopravnosti spolova.

Pravobraniteljica već godinama ističe navedene negativne trendove i s njima povezane probleme **nepostojanja sveobuhvatne i stručne zakonodavne strategije koja bi zakone mijenjala na temelju višegodišnje provedenih analiza i istraživanja struke**, a ne na temelju individualnih slučajeva koji kroz medije stvaraju pritisak na političare. Takav partikularan sustav izmjene zakona stvara pravnu neujednačenost i često nije u stanju učinkovito zaštititi žrtvu, a niti brzo i pravedno izložiti počinitelja progonu i osudi.

Zaštita od spolnog uznemiravanja u Republici Hrvatskoj riješena je kroz više zakona i propisa: Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o suzbijanju diskriminacije, Zakon o radu, Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

Iako ovakva široka regulatorna disperzija zaštite od spolnog uznemiravanja može imati svoje prednosti jer pokriva čitavu lepezu protupravnih situacija i radnji, u praksi se pokazalo da **opisan sustav ipak ne nudi kvalitetnu i učinkovitu razinu zaštite žrtava i progona počinitelja**, i to iz više razloga. Prvo, većina navedenih zakona i dalje nije u potpunosti usklađena s Istanbulskom konvencijom u smislu punog poštivanja standarda zaštite žrtava i priznanja rodne utemeljenosti ove vrste nasilja. Drugo, više zakona i propisa sadrži iste ili vrlo slične definicije spolnog uznemiravanja uz korištenje različite pojmovne terminologije te uz različito propisane razine kažnjavanja sličnih ili istih štetnih ponašanja što stvara

pravnu konfuziju. Treće, u nekim zakonima nisu jasno određeni ovlašteni tužitelji (npr. u Zakonu o ravnopravnosti spolova) pa tako uglavnom izostaje učinkovito i odvraćajuće prekršajno sankcioniranje počinitelja. Četvrto, disciplinsko i stegovno kažnjavanje počinitelja te zaštita žrtava od strane poslodavaca, bili oni iz privatnog, državnog ili posebice iz obrazovnog sektora nije unificirano propisano te je praktički prepušteno svakom pojedinom poslodavcu/instituciji da ovu štetnu radnju i kaznu za nju, kao i rokove te postupke zaštite žrtava propiše svojim internim aktima. Peto, pravosudna praksa nije rodno osjetljiva, suci i sutkinje nisu dovoljno educirani/e za provođenje ovih postupaka pa se posljedično zakone uglavnom tumači ili doslovno, odnosno gramatički, bez razumijevanja duha određenog normativnog rješenja ili bez osiguranja potrebne zaštite žrtve, tako da nije rijedak slučaj da predmeti završe u korist počinitelja.

Unatoč svim navedenim nedostacima zakonodavnog okvira i prakse, Pravobraniteljica ističe kako je kroz izvještajnu godinu ipak došlo do određenih pozitivnih pomaka u smislu kvalitetnijeg normiranja ove materije kroz interne propise mnogih institucija, neke od kojih nisu niti imale propisane postupke zaštite žrtava i kažnjavanja počinitelja. Također, ističemo propisivanje strožih kazni za počinitelje pojedinih oblika nasilja te svakako uvođenje progona po službenoj dužnosti za kazneno djelo Spolno uznemiravanje, odnosno brisanje odredbe o progona po prijedlogu žrtve te uvođenje nekih novih kaznenih djela u Kazneni zakon (kao što je to primjerice tzv. 'osvetnička pornografija', odnosno kazneno djelo '*Zlouporaba snimke spolno eksplicitnog sadržaja*'). Na ove normativne deficite Pravobraniteljica je godinama ukazivala upozoravajući kako naš sustav zaštite žrtava i progona počinitelja seksualnog nasilja nije dovoljno učinkovit, niti usklađen s međunarodnim pravnim okvirom.

Međutim, sudska praksa i dalje bilježi izrazito niske brojke postupaka zbog ove vrste diskriminatornog ponašanja, a oni pokrenuti provode se uglavnom bez potrebnog razumijevanja spolne diskriminacije, odnosno senzibiliteta za žrtve.

Slijedi opis nekoliko slučajeva iz prakse rada Pravobraniteljice:

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-01-01/21-06), **Pravobraniteljica je podnijela prekršajnu prijavu protiv jedne medijske kuće**, odnosno ravnatelja iste, zbog kršenja Zakona o ravnopravnosti spolova, a uslijed odbijanja dostave dokumentacije vezane uz formalne i neformalne prijave na spolnu diskriminaciju. Prekršajna prijava rezultat je ispitnog postupka kojeg je Pravobraniteljica pokrenula temeljem pritužbe na spolnu diskriminaciju u kojoj se tvrdilo kako poslodavac postupava po spolu diskriminatorno, a na štetu svojih djelatnica, prijaviteljica spolne diskriminacije. **U pritužbi se teretilo odgovorne osobe za zataškavanje prijave spolnog uznemiravanja od strane vodstva medijske kuće.** Na temelju pritužbe, pokrenut je ispitni postupak te je sukladno članku 25. ZRS-a, koji isključuje tajnost podataka u ispitnim postupcima koje vodi Pravobraniteljica, pisanim putem od poslodavca zatraženo očitovanje na pritužbene navode kao i sva dokumentacija vezana uz formalne i neformalne prijave na spolno uznemiravanje bez obzira na stupanj tajnosti. U svom povratnom očitovanju, **poslodavac je odbio dostaviti traženu dokumentaciju** pozivajući se na tajnost informacija, nakon čega je Pravobraniteljica upozorila istog na kršenje Zakona o ravnopravnosti spolova te uputila preporuku da se u što kraćem roku dostavi tražena dokumentacija, a što je ponovo pisanim putem odbijeno uz navođenje istih razloga. Poslodavac je time postupio suprotno odredbama iz čl.25. Zakona o ravnopravnosti spolova, ostvarujući na taj način sva obilježja prekršajnog djela kažnjivog po čl.37. istog Zakona pa je protiv istog podnesena prekršajna prijava. Također, Pravobraniteljica je temeljem čl.23. **poslodavca prijavila i tijelu koje vrši nadzor nad njegovim radom.** Do kraja izvještajne godine nije

poznat rezultat prekršajne prijave, a sam ravnatelj optužen je za druga, teža kaznena djela koruptivne naravi te je razriješen dužnosti ravnatelja. Samoj prekršajnoj prijavi prethodilo je detaljno upućivanje poslodavca od strane Pravobraniteljice o zakonskom okviru i praksi, a vezano uz postupanje u slučajevima spolnog uznemiravanja, a koje je zatražio i sam poslodavac temeljem zaključaka tijela koje vrši nadzor nad njegovim radom. Osim navedenog, upućene su i preporuke da se po pitanju uznemiravanja i spolnog uznemiravanja u budućnost posveti adekvatna pažnja, da se o navedenom educiraju svi zaposlenici i da ih se upozna s pravnim okvirom i načinom zaštite. Dolaskom novog ravnatelja na čelo ove medijske kuće, Pravobraniteljica je s istim uspostavila blisku suradnju po svim navedenim pitanjima, održala niz sastanaka s ciljem unaprjeđenja *Pravilnika o postupku i mjerama za zaštitu dostojanstva radnika/ca* te su dogovorene i edukacije o spolnom uznemiravanju na radnom mjestu.

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-03-05/21-20), pritužiteljica je putem jedne organizacije civilnog društva podnijela Pravobraniteljici **pritužbu na spolno uznemiravanje koje je doživjela od jednog policijskog službenika** na način da ju je ovaj neprimjereno ispitivao vezano uz njen privatni život i supruga, da ju je uznemiravao temeljem njenog spola putem SMS poruka ne bi li s njom ostvario neželjeni kontakt spolne prirode, a što je ona cijelo vrijeme odbijala, te da bi je u konačnici isti, zlorabeći pri tom svoj položaj i ovlasti, nastavio uznemiravati temeljem njezinog spola neosnovano zaustavljajući je u prometu. Iz pristiglog izvješća policije proizlazi da se opisano ponašanje policijskog službenika doista i događalo. Naime, u policijskom izvješću isticalo se kako je policijski službenik s pritužiteljicom ostvario komunikaciju SMS porukama, a koju je ista priložila uz svoju pritužbu smatrajući ih neprimjerenim, a navedeno je i kako je policijski službenik čak i priznao da je na navedeni način komunicirao s pritužiteljicom te da je u svoju obranu naveo kako je pritužiteljica priložila izlist samo onih SMS poruka koje njoj odgovaraju, kao i da on nije sačuvao svoje SMS poruke. Policija je međutim opovrgla da je isti pritužiteljicu neosnovano zaustavljao u prometu iako za to nisu ponuđeni uvjerljivi dokazi. Analizirajući pristiglu pritužbu i očitovanje policije Pravobraniteljica je zaključila kako nije sporno da se policijski službenik ponašao neprimjereno prema pritužiteljici kao i da je to njegovo ponašanje bilo temeljeno na spolu pritužiteljice. Obrana koju je isti pri tom koristio samo dodatno dokazuje da je do prijestupnog ponašanja spolne prirode doista došlo. Sukladno navedenom, Pravobraniteljica je policiji izdala upozorenje i preporuku da policijskog službenika prijavi zbog sumnje u počinjenje kaznenog djela iz čl.156. Kaznenog zakona – Spolno uznemiravanje, a kako je policija u konačnici temeljem izdane preporuke i postupila.

PRIMJER 3. U brojnim predmetima, **pritužbe koje su se primarno zaprimale, obrađivale i procesuirale na visokim obrazovnim institucijama, fakultetima, sveučilištima i drugim institucijama**, a koje su u procesu suradnje dostavljane Pravobraniteljici na znanje, uočeno je kako su prijave mahom podnosile studentice protiv profesora, dok je u jednom slučaju studentica podnijela prijavu protiv profesorice, također zbog spolnog uznemiravanja. Osim što je veliki broj pritužbi bio anonimn, ispostavilo se i da se značajan broj pritužbi odnosi na događaje od kojih je proteklo duže vremensko razdoblje (u nekim od slučajeva i više od 10 godina). Daljnjom analizom pritužbi koje su Pravobraniteljici dostavljene na znanje uočilo se kako su se iste odnosile na vrlo širok spektar različitih načina počinjenja djela uznemiravanja i spolnog uznemiravanja – od pokušaja profesora da ostvare spolni odnos i/ili neželjeni kontakt spolne prirode sa studenticama koristeći se svojom pozicijom moći, preko raznih oblika neprimjerenih seksističkih ispada, pričanja neprimjerenih viceva, šala u kojima se vrijeđaju pripadnice/ci samo jednog spola, pa sve do pritužbi koje nisu prelazile prag prijestupnog ponašanja da bi se mogle kvalificirati kao spolno uznemiravanje.

1.7.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Imajući u vidu sve prethodno navedeno, Pravobraniteljica kontinuirano upućuje **preporuke** kako bi se institucionalni, pravosudni i zakonodavni okvir borbe protiv spolnog uznemiravanja unaprijedio:

- (1) Osnažiti međuresornu suradnju na svim razinama, posebice između policije, državnog odvjetništva i pravosuđa, zdravstvenih i socijalnih institucija u slučajevima seksualnog nasilja.
- (2) Uvesti sustavnu i redovnu edukaciju sudaca/tkinja i državnih odvjetnika/ca pri Pravosudnoj akademiji isključivo o progonu i kažnjavanju slučajeva rodno utemeljenog i seksualnog nasilja, kao i specijaliziranu edukaciju svih povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika u državnom i privatnom sektoru te uvesti redovitu edukaciju o spolnoj diskriminaciji u sve odgojne i obrazovne institucije.
- (3) Zakonom o radu, propisati minimum standarda koji moraju preuzeti poslodavci iz svih sektora (državnih/javnih i privatnih) kao i sve obrazovne i ostale institucije te propisati obvezu poslodavaca preuzimanja i ugrađivanja navedenih minimalnih standarda u jedinstveni interni pravni akt, bez obzira na broj zaposlenih osoba.
- (4) Osvijestiti problem i njegove posljedice na položaj žena na tržištu rada te slijedom toga i na opću ekonomsku i demografsku situaciju. Provesti javne kampanje s ciljem edukacije i osvještavanja javnosti o ovom problemu uz pokretanje zakonodavne reforme.
- (5) Uključiti mušku populaciju u aktivno suzbijanje ovih (ali i drugih) oblika diskriminacije nad ženama.
- (6) Potpisati i ratificirati Konvenciju br. 190 o sprječavanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada („*Convention concerning the elimination of violence and harassment in the world of work*“), koju je (2019.) donijela Međunarodna organizacija rada, a kojom se državama članicama nalaže poduzimanje niza mjera s ciljem prevencije i sprječavanja rodno utemeljenog nasilja i uznemiravanja u području zapošljavanja i rada, ističući da su žrtve tih oblika nasilja najčešće djevojke i žene.
- (7) Obvezati sva poduzeća kojima je jedini ili većinski osnivač/vlasnik Republika Hrvatska i/ili jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave da redovno objavljuju podatke o broju postupaka provedenih povodom zahtjeva za zaštitu dostojanstva na svojim web-stranicama.
- (8) Osnažiti sve postojeće nacionalne preventivne mehanizme.

1.8. RODILNE I RODITELJSKE POTPORE

1.8.1. Analiza korištenja roditeljskih potpora po spolu

U Republici Hrvatskoj sustav roditeljskih potpora uređen je Zakonom o roditeljskim i roditeljskim potporama¹⁰⁰ (ZRRP) čija je svrha osiguranje socijalnog rizika majčinstva i roditeljstva, povećanje nataliteta, ravnopravna podjela roditeljskih uloga te suzbijanje spolne diskriminacije na tržištu rada, a sve kroz usklađivanje s pravnom stečevinom Europske unije. Prema dostavljenom

¹⁰⁰ Narodne novine, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20.

očitovanju Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade, u okviru Plana zakonodavnih aktivnosti u 2022., poduzete su aktivnosti za **izradu novog Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama** u cilju usklađivanja s *Direktivom 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20.6.2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU* i rješavanja poteškoća koje se odnose na postojeće prepreke/nejasnoće vezane uz primjenu važećeg zakonskog propisa. U okviru izrade navedenog zakona planirano je uvođenje novog prava, očinskog dopusta, u trajanju od deset radnih dana te podizanje maksimalnog iznosa naknade plaće za zaposlene i samozaposlene korisnike prava na roditeljski dopust. Razmatraju se i druga normativna rješenja, uzimajući u obzir fiskalni učinak koji bi podizanje materijalnih prava moglo imati na državni proračun.

Pravobraniteljica podržava navedene aktivnosti. Naime, Pravobraniteljica se kontinuirano zalaže za (1) **potpuno delimitiranje iznosa roditeljskih naknada**, kao i za povišenje svih ostalih naknada iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora; te (2) potrebu isplate **dvostrukih novčanih naknada i potpora iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora u slučajevima poroda blizanaca**.

I tijekom 2021. Pravobraniteljica je nastavila ukazivati na činjenicu da očevi ne koriste u dovoljnoj mjeri svoje pravo na roditeljski dopust, odnosno da prenose znatan dio svojeg prava na majke, kao i da je ravnoteža između poslovnog i privatnog života i dalje problem za mnoge roditelje koji imaju obvezu skrbi prema djeci, što ima negativan učinak na zaposlenost žena, a u nekim slučajevima i njihovo potpuno isključivanje s tržište rada.

18.1.2021. - Objavljen je treći bilten EU-projekta „*Parents@Work: changing perceptions! - Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce*“¹⁰¹, u kojem je Pravobraniteljica podržavajuća institucija. Novi bilten donosi analizu provedenih anketa o stavovima poslodavaca u Hrvatskoj i Austriji prema zaposlenicima/ama koji su roditelji te mogućnostima koje poslodavci nude u cilju zadovoljenja njihovih potreba koje proizlaze iz roditeljskih obveza. Pritom, poseban fokus stavljen je na izazove koje pred zaposlene roditelje stavlja okoliš vezane uz pandemiju bolesti COVID-19. Istraživanje je pokazalo da su se mogućnosti koje su anketirane hrvatske tvrtke nudile tijekom *lockdowna* u svrhu podrške zaposlenim roditeljima sastojale uglavnom od rada od kuće, ali i da su tvrtke zadržale tu mogućnost za zaposlenike/ce i nakon mjera *lockdowna*.¹⁰²

1.3.2021. - U okviru navedenog EU-projekta, održan je online sastanak stručnjaka na razini Europske unije pod nazivom „*Preventing Discrimination and Moving Forward*“. Pravobraniteljica je istaknula da u uvjetima pandemije svakako treba razvijati i **promovirati obiteljski orijentirane poslovne politike poslodavaca**, koje će zaposlenim roditeljima omogućiti da uspostave bolju ravnotežu između profesionalnog i obiteljskog života.

¹⁰¹ Projekt u Hrvatskoj i Austriji su proveli L&R – Institut za društvena istraživanja, CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Pravobraniteljstvo za jednako postupanje iz Austrije i Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske. Projekt je usmjeren na identificiranje nedostataka s kojima se majke i očevi suočavaju na radnom mjestu i prilikom prijave za posao te razvijanje novih strategija koje će pomoći poslodavcima i radnicima/ama u borbi protiv diskriminacijskih praksi. Više o projektu vidjeti u glavi II., poglavlju 1.2. ovog Izvješća.

¹⁰² Tijekom pandemije do osobitog izražaja je došla tema ravnoteže između posla i privatnog života. Roditelji su radili od kuće, škole i vrtići su bili zatvoreni, a najveći dio tereta pomoći djeci oko školskih obaveza snosili su njihovi roditelji, pri čemu postoje snažne naznake da je većina odgovornosti za skrb i teret brige o djeci i kućanstvu, pala na žene. Istraživanje pokazuje da anketirani poslodavci u Hrvatskoj smatraju da je korporativna kultura vrlo važna u stvaranju otvorenog i podržavajućeg radnog okruženja i da je treba stvarati s najviše razine, odnosno da visoki menadžment treba biti „promotor“ etičkih i nediskriminacijskih mjera i praksi u tvrtkama.

4.2.2021. - Europski sud za ljudska prava (ESLJP) donio je odluku u predmetu **Jurčić protiv Republike Hrvatske**¹⁰³ zbog diskriminacije po spolnoj osnovi trudnice koja je začela medicinski pomognutom oplodnjom. Naime, K.J. tužila je Republiku Hrvatsku ESLJP-u nakon što se obraćala hrvatskim sudovima. Razlog je bio taj što je dobila ugovor o zaposlenju na određeno vrijeme deset dana nakon što je obavila medicinski pomognutu oplodnju. Nakon što joj je liječnik propisao mirovanje zbog zdravstvenih komplikacija u trudnoći, HZZO joj je samoinicijativno ukinuo zdravstveno osiguranje na temelju zaposlenosti ustvrdivši kako je njeno zaposlenje bilo “fiktivno” i s namjerom da na nepropisan način ostvari zdravstveno osiguranje i pripadajuću zaštitu. Još tijekom **2010.**, K.J. se pritužila Pravobraniteljici, koja je po pritužbi provela ispitni antidiskriminacijski postupak nakon kojeg je Direkciju HZZO-a **upozorila** da je retroaktivnim ukidanjem statusa osigurane osobe temeljem kojeg je pritužiteljici (kao zaposlenoj osobi) bila priznata naknada plaće zbog komplikacija u trudnoći i rodiljnog dopusta, prekršio zabranu nepovoljnog postupanja temeljem trudnoće, koja čini oblik spolne diskriminacije te je HZZO-u izdala **preporuku** da odustane od tumačenja prema kojem žena u postupku in vitro oplodnje, odnosno u stanju rizične trudnoće nije u stanju obavljati bilo koji posao.¹⁰⁴ Ustavni sud RH u svojoj odluci iz 2015., u ovom slučaju nije uvažio **stav Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova**, a koji je **sada potvrdio Europski sud za ljudska prava**.¹⁰⁵

10.3.2021. - Vezano uz odluku ESLJP-a u predmetu *Jurčić protiv RH*, Pravobraniteljica i Centar za participaciju žena u društvenom životu Rijeka organizirali su u Rijeci, konferenciju za medije.¹⁰⁶ Naime ESLJP je u svojoj odluci, a koja se odnosi na **diskriminaciju trudnice vezano uz prava iz osiguranja**, utvrdio da je podnositeljici povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva te da je bila diskriminirana vezano uz to pravo (čl.1. Protokola br.1. uz Konvenciju zajedno sa čl.14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda). Navedena prava podnositeljici su povrijeđena u odnosu na pravo na naknadu za vrijeme čuvanja trudnoće kao i rodljinu i roditeljsku naknadu koju joj je HZZO odbio isplatiti u punom iznosu kao zaposlenoj osobi.¹⁰⁷ **Odluku Pravobraniteljice u navedenom predmetu je potvrdio ESLJP.**

19.3.2021. i 20.6.2021. - Pravobraniteljica je povodom **Dana očeva** (koji se u Republici Hrvatskoj obilježava vezano uz blagdan Svetog Josipa, 19.3.) izdala javno priopćenje u kojem se osvrnula na

¹⁰³Zahtjev broj 54711/15. Više informacija o navedenoj presudi dostupno je na poveznici: <https://uredzastupnika.gov.hr/vijesti/nova-presuda-jurcic-protiv-hrvatske/678>.

¹⁰⁴ Pravobraniteljica se u svojoj odluci pozvala i na praksu Europskog suda pravde (ESP): *Predmet Dekker C-177/88* (nepovoljno postupanje temeljem trudnoće je oblik spolne diskriminacije jer takvo postupanje proizvodi nepovoljne učinke isključivo za žene, svaka odluka kojom je ženi uskraćena neka korist kojoj bi ona imala pristup da nije trudna predstavlja spolnu diskriminaciju – učinci nepovoljnog postupanja temeljem trudnoće pogađaju isključivo žene) te *Predmet Mayr C-506/06* (nepovoljno postupanje temeljem činjenice da žena sudjeluje u postupku in vitro oplodnje predstavlja spolnu diskriminaciju tj. ulazi u doseg Dekker doktrine).

¹⁰⁵ Navedena presuda postala je konačna 4.5.2021., čime je započeo postupak njenog izvršenja, a u **navedenom postupku sudjelovala je i Pravobraniteljica koja je popunila preliminarni upitnik** dostavljen od strane Ureda zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, koji Ured je zatim sačinio nacrt akcijskog izvješća za *predmet Jurčić protiv Hrvatske*.

¹⁰⁶ Na navedenoj konferenciji Pravobraniteljica je predstavila kronologiju slučaja i svog postupanja u istom. Između ostalog istaknula je da stav HZZO-a, ali i domaćih sudova, da podnositeljica nije bila sposobna zaključiti predmetni ugovor o radu zbog toga što je u tom trenutku mogla znati da je trudna te da za vrijeme trudnoće zbog komplikacija neće moći raditi također predstavlja diskriminaciju trudnica te ih obeshrabruje da traže zaposlenje tijekom trudnoće ili planiranja trudnoće. Sud je upozorio da **rodna stereotipizacija** koja se dogodila u ovom predmetu predstavlja ozbiljnu prepreku postizanju stvarne suštinske ravnopravnosti spolova, a što je jedan od glavnih ciljeva država članica Vijeća Europe. Sud je podnositeljici dosudio *naknadu za povredu prava u iznosu od 7.500 EUR* te iznos od 1.150 EUR na ime troškova postupka.

¹⁰⁷ Povodom medijskih objava vezanih uz navedenu odluku ESLJP-a, Pravobraniteljici se (**PRS-01-05/21-4**) obratila baka djeteta navodeći kako se (tijekom 2009.) njezina snaha našla u identičnoj situaciji kao i gđa Jurčić s obzirom na to da joj je HZZO, kao trudnici koja se zaposlila, njezin ugovor o radu „*naknadno proglasio fiktivnim i tražio povrat isplaćenih joj sredstava*“ te da je pritom istraživao i rodbinske odnose snahe i poslodavca. Navodi kako je snaha morala HZZO-u vratiti isplaćenu naknadu sa svim kamatama te da nije dobila naknadu niti kao zaposlena niti kao nezaposlena osoba. S obzirom na to da se pritužiteljica interesirala za eventualnu mogućnost podnošenja tužbe pred ESLJP, Pravobraniteljica ju je informirala o načinu i uvjetima pokretanja postupka pred ESLJP, a iz kojih proizlazi kako pritužiteljica u konkretnom slučaju (obzirom na protek vremena i neiscrpljivanje svih domaćih pravnih sredstava) nije više u mogućnosti podnijeti zahtjev pred ESLJP.

navedenu problematiku. S obzirom na to da se u 52 zemlje svijeta Dan očeva obilježava treće nedjelje u lipnju, Pravobraniteljica je izdala javno priopćenje i 20.6.2021.

12.-19.7.2021. i 14.9.2021. - Pravobraniteljica je sudjelovala u ciklusu **online radionica koje su održane u Splitu, Osijeku, Rijeci i Zagrebu** u okviru gore navedenog EU-projekta,¹⁰⁸ a dana 14.9.2021. održano je završno događanje projektnih partnera. Na radionicama su izloženi primjeri postupanja institucije Pravobraniteljice po konkretnim pritužbama trudnica i roditelja na diskriminaciju u području rada te preporuke kojima je Pravobraniteljica intervenirala u cilju otklanjanja postojeće i preveniranja eventualne buduće diskriminacije u određenoj radnoj sredini.

23.11.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na online **sastanku Radne skupine Europske mreže tijela za jednakost (EQUINET)**, a čija članica je i Pravobraniteljica, na kojem se raspravljalo i o izvještaju o neformalnim oblicima rada u kućanstvu i skrbi te o implementaciji Direktive 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi.

Kao i ranijih godina, od HZZO-a pribavljeni su podaci iskazani po spolu o broju korisnica/ka roditeljskih i roditeljskih potpora (razdoblje 1.1.–31.12.2021.).

Tablica: Statistički pokazatelji o korisnicima roditeljskih i roditeljskih potpora u 2021.

RODILJNI DOPUST DO 6 MJESECI STAROSTI DJETETA ¹⁰⁹		RODITELJSKI DOPUST NAKON 6 MJESECI STAROSTI DJETETA		RAD S POLOVICOM PUNOG RADNOG VREMENA (SVI OBLICI) ¹¹⁰		DOPUST ZA NJEGU DJETETA S TEŽIM SMETNJAMA U RAZVOJU DO 8.G.		SKRAĆENO RADNO VRIJEME ZBOG NJEGE DJETETA (SVI OBLICI)	
UKUPNO – 71.704 ¹¹¹		UKUPNO-48.482 ¹¹²		UKUPNO – 3.587		UKUPNO – 5.064		UKUPNO – 7.055	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
159 ili 0,22%	71.545 ili 99,78%	1.870 ili 3,86%	46.612 ili 96,14%	433 ili 12,07%	3.154 ili 87,93%	164 ili 3,23%	4.900 ili 96,77%	714 ili 10,12%	6.341 ili 89,88%

¹⁰⁸ Radionice su organizirane za predstavnike/ce organizacija civilnog društva, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te poslodavaca s ciljem razmjene iskustava o specifičnim situacijama pojedinih regija radi podizanja svijesti o zaposlenim roditeljima i pitanjima rodne ravnopravnosti. Pravobraniteljica je izložila zakonsku nadležnost te djelovanje Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova na području zaštite roditelja od diskriminacije.

¹⁰⁹ Prema podacima HZZO-a ova kategorija prava uključuje: roditeljski obvezni dopust, roditeljski dodatni dopust, produženi roditeljski dopust za ranije rođeno dijete i roditeljski dopust za slučaj smrti djeteta.

¹¹⁰ Prema podacima HZZO-a ova kategorija prava uključuje: rad s polovicom punog radnog vremena do 180 dana, rad s polovicom punog radnog vremena od 181. do 900. dana, posvojiteljski rad s polovicom punog radnog vremena.

¹¹¹ Za usporedbu: 2020. – **roditeljski dopust** je koristilo ukupno 70.469 osoba, od toga 70.280 ili 99,73% žena i 189 ili 0,27% muškaraca; 2019. - roditeljski dopust koristilo je ukupno 69.211 osoba, od toga 69.027 ili 99,73% žena i 184 ili 0,26% muškaraca; 2018. – roditeljski dopust koristilo je ukupno 68.146 osoba, od toga 67.949 ili 99,71% žena i 197 ili 0,28% muškaraca; 2017. - roditeljski dopust koristilo je ukupno 65.695 osoba, od toga 65.491 ili 99,69% žena i 204 ili 0,31% muškaraca; 2016. - roditeljski dopust koristilo je ukupno 64.081 osoba, od toga 63.923 ili 99,75% žena i 158 ili 0,24% muškaraca; 2015. - roditeljski dopust koristilo je ukupno 63.034 osoba, od toga 62.864 ili 99,73% žena i 170 ili 0,27% muškaraca; 2014. - roditeljski dopust koristilo je ukupno 64.786 osoba, od toga 60.620 ili 99,74% žena i 166 ili 0,25% muškaraca.

¹¹² Za usporedbu: 2020. - **roditeljski dopust** je koristilo ukupno 47.500 osoba, od toga 45.461 ili 95,70% žena i 2.039 ili 4,30% muškaraca; 2019.- roditeljski dopust koristilo je ukupno 48.235 osoba, od toga 44.033 ili 91,28% žena i 4.202 ili 8,71% muškaraca; 2018. - roditeljski dopust koristilo je ukupno 46.160 osoba, od toga 42.672 ili 92,44% žena i 3.488 ili 7,55% muškaraca; 2017. - roditeljski dopust koristilo je ukupno 45.006 osoba, od toga 42.993 ili 95,52% žena i 2.013 ili 4,47% muškaraca; 2016. - roditeljski dopust koristilo 43.634 osoba, od toga 41.704 ili 95,57% žena i 1.930 ili 4,42% muškaraca; 2015. - roditeljski dopust koristilo 44.702 osoba, od toga 42.672 ili 95,46% žena i 2.030 ili 4,54% muškaraca; 2014. - roditeljski dopust koristilo 45.654 osoba, od toga 43.632 ili 95,57% žena i 2.022 ili 4,42% muškaraca.

RODILJNA POŠTEDA		RODITELJSKA POŠTEDA (SVI OBLICI) ¹¹³		RODILJNA BRIGA DO 6. MJESECA		RODITELJSKA BRIGA (SVI OBLICI)		STANKA ZA DOJENJE	
UKUPNO – 4.047		UKUPNO – 6.900		UKUPNO –7.940		UKUPNO- 12.882		UKUPNO-57	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
0 ili 0,00%	4.047 ili 100%	11 ili 0,16%	8.889 ili 99,84%	8 ili 0,10%	7.932 ili 99,90%	53 ili 0,41%	12.829 ili 99,59%	-	57 ili 100%

Kada uspoređujemo statističke pokazatelje o korisnicima roditeljskih i roditeljskih potpora u 2021. s onima iz 2020., razvidno je da (kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja) nema velikih odstupanja, odnosno da su pokazatelji slični.

Što se tiče korištenja **roditeljskog dopusta od strane muškaraca** (očeva), nalazimo blagi pad korisnika roditeljskog dopusta od strane muškaraca - **roditeljski dopust** je koristilo 30 muškarca manje nego u 2020., što je **pad sa 189 (0,3%) na 159 (0,2%) korisnika**. Valja podsjetiti, u Hrvatskoj je roditeljski dopust duži nego u drugim zemljama EU-a, a određuje se kao pravo zaposlene i samozaposlene majke te uključuje, osim obveznog, i dodatni roditeljski dopust koji majka može prenijeti na oca djeteta u cijelosti ili u vremenski ograničenom roku. U 2021. **dodatni roditeljski dopust** je koristilo 147 muškaraca ili **0,4%** (taj dopust je koristilo 170 muškaraca ili njih 0,5% u 2020.).

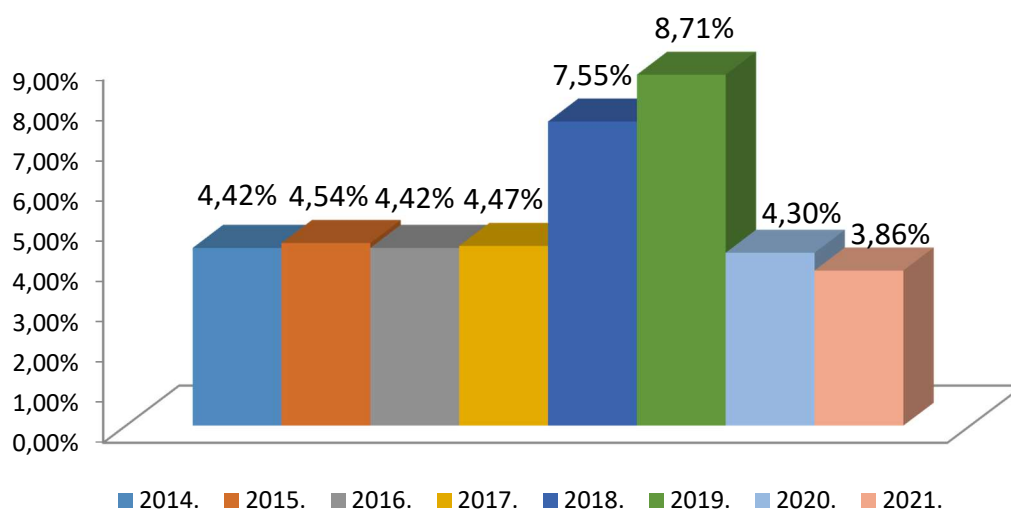
Međutim, što se tiče korištenja **roditeljskog dopusta od strane muškaraca**, došlo je do **daljnjeg pada** broja korisnika u 2021., s 4,3% na 3,9% . (u apsolutnim brojevima s 2.039 na 1.870).

Iako je još od 1.4.2020., porastao iznos naknade plaće za korištenje prava na roditeljski dopust i iznosi 5.654,20 kn, navedeno ipak nije pridonijelo povećanju korištenja roditeljskog dopusta od strane očeva. Štoviše, najviše očeva je koristilo roditeljski dopust tijekom 2019. (8,7%), a zatim tijekom 2018. (7,5%), dok se u razdoblju od 2014.-2017. taj postotak kretao između 4,4% i 4,5%.

Dakle, suprotno očekivanjima u 2021. **nastavljen je daljnji pad korištenja roditeljskog dopusta od strane muškaraca, odnosno očeva** (koji je započeo tijekom 2020.), a razlozi za takav trend nisu poznati. Jedan od razloga mogu biti promjene na tržištu rada povezane s epidemiološkim mjerama. U zemljama EU-a postoje velike razlike u uređenosti prava na korištenje roditeljskog dopusta, i to s obzirom na: duljinu trajanja dopusta, visinu naknade, fleksibilne mogućnosti korištenja prava na dopust, te je li definiran kao individualno ili obiteljsko pravo.

¹¹³ Prema podacima HZZO-a ova kategorija prava uključuje: roditeljsku počtu 180 dana, roditeljsku počtu 900 dana, roditeljsku počtu od 6 mjeseci do jedne godine starosti djeteta, roditeljsku počtu od 6 mjeseci do tri godine starosti djeteta i počtu za slučaj smrti djeteta.

Grafikon: udio očeva (muškaraca) koji su koristili roditeljski dopust, u razdoblju od 2014. –2021., izraženo u postocima

Kada analiziramo i uspoređujemo neke od preostalih statističkih pokazatelja, npr. pokazatelje o korisnicima/ama koji/e ostvaruju drugi dohodak, poljoprivrednici/e izvan sustava poreza na dobit ili dohodak, nezaposleni/e korisnici/e, odnosno korisnici/e roditeljske pošte od rada¹¹⁴, kao i korisnici/e izvan sustava rada, odnosno korisnici/e roditeljske brige¹¹⁵ - broj korisnika muškog spola je već godinama neznatan, odnosno *niti u jednoj kategoriji ne prelazi 1%*.

Što se tiče korištenja prava na stanku za dojenje djeteta, vidljivo je da je broj korisnika počevši od 2014. do 2021. konstantno u blagom opadanju.¹¹⁶

Kada uspoređujemo statističke pokazatelje o korisnicima/ama roditeljskih dopusta i naknada (uključene su sve kategorije) s pokazateljima iz 2020., vidljivo je da je (2020.) ukupan broj korisnika/ca bio 171.594, dok je (2021.) broj korisnika/ca bio 173.432, dakle za 1.838 korisnika/ca više.¹¹⁷

Što se tiče statističkih pokazatelja o **ukupnom broju muških korisnika svih roditeljskih dopusta i naknada u 2021.** bilo ih je ukupno 8.709 ili **5%**, što čini **blagi porast** (2020. – bilo ih je 8.135 ili 4,7%, 2019. - bilo ih je 5.770 ili 3,4%, a 2018.- bilo ih je 4.907 ili 2,3%).

¹¹⁴ **Rodiljnu poštedu od rada** obvezno od rođenja djeteta do 70. dana od dana rođenja djeteta koristi majka djeteta, te istu ima pravo koristiti do navršene 6. mjeseca života djeteta, u neprekinutom trajanju. Po isteku prava na roditeljsku poštedu od rada korisnik/ca ima pravo na **roditeljsku poštedu od rada** u trajanju do navršene 1. godine života djeteta za prvo i drugo rođeno dijete, odnosno u trajanju do navršene 3. godine života djeteta za blizance, treće i svako sljedeće dijete. Majka djeteta, korisnica prava na roditeljsku poštedu od rada, nakon isteka 70. dana od poroda može radi zaposlenja ili samozaposlenja prekinuti korištenje prava na roditeljsku poštedu od rada, pri čemu otac djeteta ima pravo na korištenje preostalog dijela neiskorištenog prava, sukladno svom radnopravnom statusu, uz majčinu pisanu suglasnost i neovisno o radnopravnom statusu majke.

¹¹⁵ Pod **roditeljskom brigom o djetetu** podrazumijeva se razdoblje od rođenja djeteta do navršene 6. mjeseca života djeteta, a pod **roditeljskom brigom** razdoblje od 6. mjeseca do navršene 1. godine života djeteta, za prvo i drugo rođeno dijete ili do navršene 3. godine života djeteta kod rođenja blizanaca, trećeg i svakoga sljedećeg djeteta. Majka izvan sustava rada nakon isteka 70. dana od rođenja djeteta, može radi zaposlenja ili samozaposlenja prekinuti korištenje prava na roditeljsku brigu o djetetu, pri čemu otac djeteta ima pravo na korištenje preostalog dijela neiskorištenog prava, sukladno svom radnopravnom statusu, uz majčinu pisanu suglasnost i neovisno o radnopravnom statusu majke.

¹¹⁶ Tako je stanku za dojenje djeteta koristilo: u 2015.-160 žena, u 2016. - 154, u 2017. - 145., u 2018. - 109, u 2019. - 90, a u 2020. - 79.

¹¹⁷ U 2018. - 166.398 korisnika/ca, a u 2019. - 168.250 korisnika/ca.

Na temelju prezentiranog može se zaključiti da statistički pokazatelji o ukupnom broju muških korisnika svih roditeljskih dopusta i naknada u 2021. upućuju na blagi i neznatni porast broja muških korisnika, osim korisnika roditeljskog dopusta, u odnosu na žene. **Statistički pokazatelji** i dalje **potvrđuju** situaciju da je **Republika Hrvatska među državama članicama Europske unije u kojoj muškarci (očevi) najmanje koriste roditeljske potpore.**

Po već uvriježenom mišljenju, **očevima nedostaje podrška u korištenju roditeljskog i drugih dopusta povezanih s rođenjem djeteta.** Dakle, izostaje podrška i od poslodavaca i od radnih kolega/ica. Sve to demotivira očeve u korištenju dopusta. U Hrvatskoj je roditeljski dopust individualno pravo roditelja, u kojemu su majke i očevi potpuno izjednačeni, ali jedan roditelj može prenijeti na drugog roditelja svoja dva mjeseca, dok su druga dva mjeseca neprenosiva. S tim u vezi, Pravobraniteljica je mišljenja da je potrebno djelovati u smjeru kulturološke promjene u poslovnim sredinama u cilju uklanjanja stereotipa koji muškarce odvrćaju od korištenja roditeljskog dopusta.

S druge strane, teret tradicionalnih raspodjela obiteljskih obveza (kućanski poslovi i aktivnosti vezane uz brigu o djeci), koje u svom najvećem dijelu padaju na žene-majke, predstavljaju dodatan izvor stresa i prepreku integraciji majki na tržište rada. **U uvjetima pandemije bolesti COVID-19,** koji su se nastavili i tijekom 2021., **dodatno se povećao pritisak na žene** koje su u većem postotku smanjile svoj rad u okviru redovnog radnog odnosa, **zbog preuzimanja neplaćene skrbi.**

Žene se i dalje nalaze u raskoraku između tržišta rada i zahtjeva patrijarhalnog društvenog okruženja, što ih kontinuirano drži u podređenom društvenom položaju. Neka iskustva govore da roditeljski dopust u pravilu koristi onaj član obitelji čija su primanja manja, kako se ne bi ugrozila financijska snaga obitelji.¹¹⁸ Također je potrebno uzeti u obzir i činjenicu da su žene slabije plaćene i društveno usmjerene na izbor slabije plaćenih zanimanja.

Kada sve to promatramo kroz duže vremensko razdoblje, značajnije promjene u sustavu roditeljskih potpora sve više su išle i idu u pravcu ravnopravnosti spolova u korištenju roditeljskog dopusta, roditeljskog dopusta, kao i najnovijeg očevog dopusta.

Kao jedan od globalnih odgovora na izazove s kojima se suočavaju zaposleni roditelji i pružatelji skrbi pri usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza, usvojena je *Direktiva (EU) 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća (20.6.2019.) o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU (Direktiva).*¹¹⁹ Jedno od rješenja koja ova Direktiva predviđa je uvođenje pojedinačnog **prava na očev dopust**, i to u trajanju od 10 radnih dana te uvođenje još fleksibilnijih radnih uvjeta. S tim u vezi, iz očitovanja Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade proizlazi kako su u okviru Plana zakonodavnih aktivnosti u 2022. poduzete aktivnosti za izradu novog Zakona o roditeljskim potporama u cilju usklađivanja s Direktivom 2019/1158, a u okviru izrade navedenog zakona planirano je uvođenje novog prava očinskog dopusta. Pravobraniteljica podržava navedene aktivnosti te se nada što skorijem donošenju novog Zakona o roditeljskim potporama koji će biti usklađen s navedenom Direktivom. Sve

¹¹⁸ Iskustva pokazuju da na roditeljske i roditeljske dopuste najčešće odlaze muškarci koji zarađuju manje od svojih partnerica ili imaju sigurnije zaposlenje od svojih partnerica. To potvrđuju i rezultati *Istraživanja o očevima na roditeljskom dopustu.* Naime, istraživanje je iskristaliziralo podatak prema kojem na popisu negativnih strana korištenja roditeljskog dopusta za očeve uz financijsku neisplativost visoko mjesto zauzimaju negativne reakcije okoline, kao što su šale ili kritike kolega/ica i/ili nadređenih, ali i kritike od strane obitelji. Izvor: *Istraživanje u sklopu Festivala tata*, provodile su udruge Roditelji u akciji (Roda), Status M i Veleposlanstvo Švedske.

¹¹⁹ Direktiva je objavljena 12.7.2019., u Službenom listu Europske unije L188/79, a stupila je na snagu dvadesetog dana od objave. Sukladno čl.20. Direktive, „države članice stavljaju na snagu zakone i druge propise koji su potrebni radi usklađivanja s ovom Direktivom do 2. kolovoza 2022.“.

je više zemalja koje uvode pravo na očev dopust i koje su na vrijeme prepoznale važnost reformiranja sustava roditeljskih dopusta s ciljem uključivanja očeva u ranu brigu o djetetu, a time na neki način i na ravnopravniju podjelu kućanskih poslova i skrbi o djetetu.¹²⁰

1.8.2. Zaključno razmatranje i preporuke

Kao i tijekom ranijih godina, statistički pokazatelji i nadalje potvrđuju činjenicu da je Republika Hrvatska među onim članicama Europske unije u kojima muškarci (očevi) najmanje koriste dopuste za djecu. Ono što je posebno zabrinjavajuće je činjenica da se i tijekom **2021. nastavio trend pada korištenja roditeljskog dopusta od strane očeva** (započet u 2020.). Uzroke treba tražiti u društvu, odnosno činjenici da je tradicionalno shvaćena uloga žena primarno orijentirana na djecu i brigu o djeci. Stanje bi se moglo popraviti najavljenom skorašnjom implementacijom *Direktive 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20.6.2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU* kojom se, između ostalog, propisuje očev dopust, odnosno da države članice moraju poduzeti potrebne mjere kako bi osigurale da očevi imaju pravo na očev dopust u trajanju od najmanje deset radnih dana povodom rođenja djeteta. Hitno se moraju potražiti nova i bolja rješenja u smjeru još snažnijeg ulaska žena na tržište rada, dodatnih inicijativa upućenih prema očevima za uključivanje u obiteljski život te razvijanja socijalnih usluga, ali i mijenjanja sveukupne svijesti. Tijekom izvještajne godine, Pravobraniteljica je nastojala osvijestiti roditelje i širu javnost o usklađivanju poslovnog i privatnog života te o važnosti očeva u korištenju roditeljskog dopusta.

Slijedom navedenog, Pravobraniteljica daje **preporuke**:

- (1) Kreirati politike i strategije koje će doprinijeti ravnopravnom angažiranju očeva u roditeljstvu te osigurati međuresorni pristup u promoviranju teme i bavljenja pitanjem angažiranog očinstva te poduzimati druge mjere za što ranije uključivanje očeva u skrb o djeci.
- (2) Kontinuirano stvarati u društvu pozitivnu klimu prema korištenju roditeljskog i roditeljskog dopusta od strane očeva te posebno uključivati poslodavce putem različitih kampanja.
- (3) Što prije donijeti novi Zakon o roditeljskim potporama, kojim će se uvesti očev dopust, odnosno propisati pravo na najmanje deset radnih dana uz naknadu plaće koja odgovara visokom postotku pune plaće.
- (4) Uvoditi fleksibilne radne uvjete za roditelje kako bi se povoljno utjecalo na smanjenje dijela neplaćenog rada u obitelji koje obavljaju žene, kojima se tako ostavlja više vremena za plaćene poslove te *kontinuirano podizati razinu znanja i svijesti* o usklađivanju obiteljskih i profesionalnih obveza.
- (5) Osigurati puni iznos plaće za vrijeme korištenja prava na stanku za dojenje djeteta te *potpuno delimitiranje iznosa roditeljskih naknada*, kao i daljnje povišenje svih ostalih naknada iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora.

¹²⁰ Najduži očev dopust ima Finska, od čak 9 tjedana, uz naknadu od 70% pune plaće, u Portugalu otac može biti kod kuće 5 tjedana uz naknadu od 100% iznosa svoje plaće, a najveći broj država (Francuska, Irska, Danska, Poljska i Belgija) imaju propisan očev dopust u trajanju od 2 tjedna, uz naknadu u visini 90-100% plaće. U Češkoj je (2018.) na snagu stupio novi dopust za očeve. Očev dopust uključuje 7 dana dopusta s naknadom do 70% njihove plaće kako bi se očeve ohrabrilo na što ranije uključivanje u brigu o maloj djeci.

(6) Od strane institucija, posebno HZZO-a, roditelje na prikladan način upoznavati s njihovim pravima o korištenju roditeljskih i roditeljskih potpora te kontinuirano poboljšavati komunikaciju s roditeljima.

1.8.3. Opisi slučajeva iz područja roditeljskih i roditeljskih potpora

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je zaprimala pritužbe građana/ki koje su se odnosile na poteškoće i nezadovoljstvo prilikom ostvarivanja prava propisanih Zakonom o roditeljskim i roditeljskim potporama (ZRRP), a nastavila je poduzimati aktivnosti i vezano uz problematiku povezanu sa stečajnim postupcima poslodavaca za vrijeme korištenja prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora od strane zaposlenika/ca.

Tako se Pravobraniteljica uključila u postupak javnog savjetovanja o *Zakonu o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona*, a primjedbe su se odnosile na odredbu **čl.89.st.1. Stečajnog zakona**¹²¹, koja propisuje dužnosti stečajnog upravitelja. Naime, Pravobraniteljica je već u svojim ranijim godišnjim izvješćima o radu (za 2018., 2019. i 2020.) ukazivala na slučajeve **majki - zaposlenica tvrtki nad kojima je proveden postupak stečaja za vrijeme dok su one koristile roditeljski i/ili roditeljski dopust**. U navedenim slučajevima majke su prvenstveno isticale poteškoće koje su imale pred Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje (HZZO) koji im je, uslijed brisanja tvrtke poslodavca, *retroaktivno* s danom brisanja tvrtke iz sudskog registra ukidao status osigurane osobe u obveznom zdravstvenom osiguranju, zbog čega su one bile pozivane na povrat novčanih sredstava koja su im bila isplaćena na ime roditeljskih i roditeljskih naknada u spornom periodu. Također, pritužiteljice su ukazivale i na poteškoće koje su imale prilikom ostvarivanja svojih prava pred Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje (HZMO) i Hrvatskim zavodom za zapošljavanje (HZZ), kao i na nejasnoće, odnosno potencijalne propuste u radu stečajnih upravitelja/ica.

S tim u vezi, Vlada Republike Hrvatske je (14.2.2019.), a na prijedlog (tadašnjeg) Ministarstva rada i mirovinskoga sustava, bila donijela „*Odluku o obustavi, nepokretanju postupaka naknade štete i o otpisu tražbina na ime naknade štete po osnovi nepripadno ostvarenih prava na roditeljske i roditeljske potpore te o podmirenju naknade štete iz obveznog zdravstvenog osiguranja*“ (Odluka) koja je objavljena u Narodnim novinama, br. 16/2019 od 15.2.2019.¹²² Nadalje, bio je sklopljen *Sporazum o međusobnoj suradnji u razmjeni podataka o zaposlenim osobama (osiguranicima) u trgovačkim društvima u provedbi Stečajnog zakona između (tadašnjeg) Ministarstva pravosuđa, Ministarstva rada i mirovinskoga sustava i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje*, a njegov sastavni dio je *Protokol o razmjeni podataka (2019.)*.¹²³

Međutim, navedene aktivnosti, nažalost, nisu u potpunosti spriječile pojavu sličnih slučajeva, a što je vidljivo iz pojedinih pritužbi po kojima je Pravobraniteljica postupala tijekom 2021.

¹²¹ Narodne novine, br. 71/15, 104/17, 36/22.

¹²² U obrazloženju navedene Odluke, između ostaloga, navodi se kako je utvrđeno „*da postoji neujednačena praksa postupanja stečajnih upravitelja u primjeni odredbi Stečajnog zakona glede objave svih radnika u slučajevima otvaranja i zatvaranja stečaja istog dana (slučajevi nepostojanja imovine stečajnog dužnika), te da su se odredbe Stečajnog zakona različito tumačile u pogledu odgovornosti stečajnog upravitelja. Posljedično to je proizvelo pravnu nesigurnost za radnike i bezizlaznu situaciju vezano uz daljnja ostvarivanja prava radnika (pravo na zdravstvenu zaštitu kao nezaposlene osobe – zbog propuštanja roka za prijavu i slično).*“ Predloženo rješenje Pravobraniteljica je svakako smatrala pozitivnim pomakom u cilju konačnog rješavanja ove problematike pri čemu je ukazivala i da bi ovu problematiku trebalo riješiti na načelnoj i **zakonskoj razini** kako bi se u budućnosti prevenirali slični slučajevi, a s obzirom na to da se navedena Odluka primjenjuje na stečajne postupke koji su provedeni do 16.2.2019.

¹²³ Time je bilo omogućeno sucima trgovačkih sudova da u provođenju Stečajnog zakona elektroničkim putem žurno dobiju podatke o broju zaposlenika stečajnog dužnika, što je trebalo rezultirati pravilnim reguliranjem prava iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja i slično.

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-01-05/21-3), Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu koja se odnosi na **obustavu korištenja prava na roditeljski dopust zbog brisanja poslodavca iz sudskog registra** te na odbijanje zahtjeva za priznavanje novčane naknade u slučaju nezaposlenosti. U provedenom ispitnom postupku utvrđeno je kako je pritužiteljica rodila (17.12.2019.) te da joj je roditeljski dopust, kao zaposlenoj majci, trebao trajati do 14.12.2020. Međutim, proizlazi kako je *poslodavac pritužiteljice brisan iz sudskog registra s danom 11.9.2020., a s čime pritužiteljica nije bila upoznata*. Nakon toga HZZO donosi rješenje od 4.12.2020., kojim se pritužiteljici obustavlja korištenje prava na roditeljski dopust te utvrđuje prestanak njezinog statusa u obveznom zdravstvenom osiguranju kao osobe u radnom odnosu. Žalba pritužiteljice na navedeno rješenje je odbijena (23.2.2021.) te je HZZO po službenoj dužnosti pokrenuo postupak radi povrata nepripadajućeg iznosa naknade (7.441,28 kn) isplaćene pritužiteljici po osnovi korištenja roditeljskog dopusta. U odnosu na HZZ, proizlazi kako se pritužiteljica 15.12.2020., prijavila u evidenciju nezaposlenih osoba te je ujedno podnijela zahtjev za novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti, a po prestanku radnog odnosa (s danom 11.9.2020.) Pritužiteljici je bio odobren upis u evidenciju nezaposlenih osoba s 15.12.2020., međutim rješenjem HZZ-a od 23.3.2021., odbijen je njezin zahtjev za ostvarivanjem prava na novčanu pomoć za vrijeme nezaposlenosti s obrazloženjem da je propustila rokove za prijavu i podnošenje toga zahtjeva, a koji su propisani Zakonom o tržištu rada. Radi se o roku od 30 dana *od dana prestanka radnog odnosa, a koji je pritužiteljici prestao 11.9.2020., odnosno s danom brisanja poslodavca iz sudskog registra* (o čemu ona pravovremeno nije imala saznanja). Stoga je Pravobraniteljica **HZZO-u i HZZ-u uputila upozorenje** (ukazavši pritom na svoje dosadašnje aktivnosti i stavove o navedenoj problematici) te istodobno **preporučila HZZ-u** da još jednom preispita mogućnost pritužiteljice za ostvarivanjem prava s osnova nezaposlenosti, dok je **HZZO-u preporučila** da razmotri mogućnost obustave postupka u kojem se od pritužiteljice traži povrat nepripadajućeg iznosa naknade isplaćene po osnovi korištenja roditeljskog dopusta. Dok HZZ nije uvažio upućenu mu preporuku, **HZZO je**, sukladno Pravilniku o imovinsko-pravnim tražbinama HZZO-a, pokrenuo postupak utvrđivanja prava o eventualnom otpisu tražbine te je nakon provedenog postupka (sukladno čl.21.st.2. Pravilnika), **dao prethodnu suglasnost za otpisom duga u iznosu od 7.441,28 kn** budući da bi naplata tražbine dovela do ugroženosti osnovnih životnih potreba pritužiteljice i njezine obitelji, **čime je u cijelosti uvažio preporuku Pravobraniteljice.**

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-01-06/20-36), Pravobraniteljica je postupala po sličnoj pritužbi iz koje je proizlazilo kako je pritužiteljica majka djeteta u dobi od jedne godine te da je ista, po isteku roditeljskog dopusta, dovedena u apsurdnu situaciju da se, nakon što je saznala da više nije zaposlena jer je tvrtka poslodavca brisana u stečajnom postupku, ne može prijaviti u evidenciju HZZ-a i ostvariti naknadu za vrijeme nezaposlenosti jer nije odjavljena s mirovinskog osiguranja, da bi se u konačnici u takvoj socijalnoj situaciji suočila s rješenjem HZZO-a kojim se utvrđuje da je u obvezi vratiti HZZO-u preko 12.000,00 kn isplaćenih na ime novčane naknade za vrijeme roditeljskog dopusta (kojeg je koristila kao zaposlena osoba iako je poslodavac već neko vrijeme bio brisan iz sudskog registra, o čemu ona nije imala saznanja). Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica je zaključila da bi trebalo preispitati jesu li ponovno ostvarene okolnosti koje su bile povod za donošenje Odluke Vlade Republike Hrvatske od 14.2.2019., radi čega je **preporučila** Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da prikupi podatke o broju radnika/ca prema kojima HZZO ima potraživanja po navedenoj osnovi i o ukupnom iznosu potraživanja, te preispita jesu li ponovno ostvarene pretpostavke koje su bile povod za donošenje spomenute Odluke Vlade Republike Hrvatske od 14.2.2019., a kako bi se zaštitili radnici/e koji/e nisu odjavljeni/e s obveznih osiguranja u stečajnim postupcima koji su provedeni nakon 16.2.2019. **Navedena preporuka Pravobraniteljice nije uvažena.**

Iz analize predmetnih slučajeva proizlazilo je kako **stečajni upravitelji/ce nisu raspolagali informacijama o svim zaposlenicima/ama poslodavca u postupku stečaja** te kako je time dovedeno u pitanje je li se postupalo savjesno i uredno, kao što to nalaže čl.89.st.1. Stečajnog zakona. S druge strane, zahtjev za naknadu štete nastale zbog povrede dužnosti stečajnog upravitelja iz čl.93.st.1. Stečajnog zakona, o kojem odlučuje sud u parničnom postupku, prema mišljenju Pravobraniteljice ne predstavlja adekvatno i pristupačno sredstvo zaštite u ovakvim slučajevima (posebice ako se ima u vidu kako se radi o majkama djece koje su za vrijeme roditeljskog dopusta ostale bez posla, ne ostvaruju pravo na naknadu za vrijeme nezaposlenosti te su još u obvezi vratiti HZZO-u određena novčana sredstva).

Pravobraniteljica je u svojim odlukama i mišljenjima tijekom izvještajnog razdoblja ukazivala kako je u obrazloženju spomenute Odluke Vlade Republike Hrvatske (od 14.2.2019.) navedeno da će, pored donošenja predmetne Odluke, a kako bi se u budućnosti spriječili slični ili isti slučajevi, (tadašnje) Ministarstvo pravosuđa donijeti Okružnicu svim trgovačkim sudovima kojom će se obvezati stečajni suci da ne mogu zaključiti stečaj ako nisu objavljeni svi radnici s obveznih osiguranja. Međutim, Pravobraniteljica je ukazivala i kako je razvidno da niti Okružnica niti sklopljeni Sporazum, kao nenormativna rješenja, nisu jamstvo da se slučajevi zbog kojih je Vlada Republike Hrvatske pristupila donošenju predmetne Odluke neće ponoviti, odnosno da i dalje **postoje rizici koji dovode do pravne nesigurnosti za radnike/ce zbog neujednačene prakse stečajnih upravitelja**. Polazeći od utvrđene „*neujednačene prakse postupanja stečajnih upravitelja u primjeni odredbi Stečajnog zakona*“ (kako se to navodi i u obrazloženju Odluke Vlade Republike Hrvatske), koja je u konačnici rezultirala i fiskalnim učinkom na državni proračun, Pravobraniteljica je niz godina 2019. - 2021., ponavljala svoj stav kako bi ovu problematiku trebalo riješiti prije svega izmjenom Stečajnog zakona.¹²⁴

Uvidom u Zakon o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona (Narodne novine, br. 36/22.) vidljivo je kako je u istome **uvažena preporuka Pravobraniteljice** da se čl.89.st.1.toč.8. dopuni na način da se, pored obveze stečajnog upravitelja da dostavi Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje isprave koje se odnose na radnopravni status osiguranika, navedena obveza propiše i u odnosu na HZZO kojem će ubuduće stečajni upravitelj također morati dostaviti navedene isprave. Nadalje, obveza suda da rješenje o otvaranju i zaključenju stečajnog postupka, kao i rješenje o zaključenju stečajnog postupka, dostavi radnicima dužnika je, također, na tragu preporuke Pravobraniteljice da se radnici/e obavijeste o brisanju poslodavca iz sudskog registra.

Nadalje, novelom Stečajnog zakona uvodi se nadzor nad radom stečajnih upravitelja koji se stavlja u nadležnost Ministarstva pravosuđa i uprave, zaduženog za donošenje Etičkog kodeksa stečajnih upravitelja te zaprimanje predstavki i pritužbi na nedolično ili neprimjereno ponašanje stečajnih upravitelja u postupcima u kojima sudjeluju.

¹²⁴ Stoga je Pravobraniteljica u postupku javnog savjetovanja dala slijedeće **preporuke za izmjene Stečajnog zakona** vezano uz predmetnu problematiku:

-da se u čl.89.st.1. kao jedna od obveza stečajnih upravitelja/ica navede dostavljanje isprava koje se odnose na radnopravni status osiguranika/ca i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i to posebice u slučajevima u kojima su radnici/ce privremeno nesposobni/e za rad kao i u slučajevima u kojima radnici/ce koriste prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora,
-da se **zakonski obveže stečajne suce i sutkinje da ne mogu zaključiti stečaj ako nisu objavljeni svi radnici/ce s obveznih osiguranja**,
-da se **stečajne upravitelje/ice obveže da radnicima/ama koji/e su u trenutku brisanja poslodavca (uslijed stečajnog postupka) iz Registra trgovačkih društava privremeno nesposobni/e za rad ili koriste prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora, dostave obavijesti o brisanju njihovog poslodavca iz sudskog registra** (kako bi isti imali saznanja o navedenom, a što bi im omogućilo da pravovremeno ostvaruju svoja prava iz ostalih sustava).

Iako opisana normativna rješenja predstavljaju poboljšanje pravnog okvira i smanjuju rizik od pojavljivanja sličnih slučajeva u budućnosti, u cilju potpunog otklanjanja rizika Pravobraniteljica je u postupku javnog savjetovanja (2021.) predlagala da se u predmet izmjena i dopuna Stečajnog zakona uključi problematiku nedosljedne provedbe odredbe čl.89.st.1.t.8. Stečajnog zakona u praksi te da se predvidi normativno rješenje koje će osigurati da se ***ne može dogoditi da se poslovni subjekt briše iz Sudskog registra u stečajnom postupku, a da su radnici/e ostali/e prijavljeni/e na obvezna osiguranja pri Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje po osnovi radnog odnosa.***

Pored navedene problematike, Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja zaprimila i pojedine pritužbe vezano uz poteškoće oko ostvarivanja prava iz sustava roditeljskih potpora, a u kojim slučajevima je, nakon provedenih ispitnih postupaka, uočila određene primjere loše prakse u radu HZZO-a i nadležnih matičnih ureda, radi čega je ***upućivala preporuke, koje su u konačnici i usvojene.*** Naime, od siječnja 2018., roditeljima novorođene djece omogućeno je da određene prijave (poput upisa djeteta u maticu rođenih te u evidenciju državljanstva, prijave prebivališta djeteta na adresu roditelja, reguliranja obveznog zdravstvenog osiguranja djeteta te podnošenja zahtjeva za dobivanje jednokratne novčane potpore za novorođeno dijete) radi olakšanja cijelog procesa te vremenskih i financijskih ušteda, mogu obaviti u matičnom uredu. Međutim, ***za sva druga prava*** koja roditelji žele koristiti (uključujući i prava iz sustava roditeljskih potpora kao što su roditeljski dopust, roditeljska poštuda od rada, roditeljska i roditeljska briga) ***i nadalje je potrebno podnijeti zahtjev nadležnom tijelu, odnosno HZZO-u.***¹²⁵

PRIMJER 3. Unatoč navedenom, pojedine pritužbe (PRS-01-05/21-08¹²⁶), ukazivale su na određene nesporazume u komunikaciji (potencijalnih) stranaka - roditelja s HZZO-om kao javnopravnim tijelom u postupcima koji se odnose na ostvarivanje prava iz sustava roditeljskih potpora. Tako su u pojedinim slučajevima roditelji, a uslijed nedovoljne i pogrešne informiranosti (što od strane HZZO-a, što od strane nadležnih matičnih ureda), ***propuštali u zakonskim rokovima podnositi pred HZZO-om zahtjeve za ostvarivanjem svojih prava iz sustava roditeljskih potpora, pogrešno smatrajući da su već prethodno u nadležnim matičnim uredima predali sve potrebne zahtjeve.*** Stoga su njihovi zahtjevi u takvim slučajevima bili odbijani od strane HZZO-a.

¹²⁵ Naime, HZZO navodi kako, kao tijelo nadležno za provedbu prava iz sustava roditeljskih potpora sukladno čl. 3. st. 2. ZRRP-a, po zahtjevu svakog potencijalnog korisnika roditeljskih potpora, u okviru upravnog postupka mora provjeriti ispunjenje uvjeta za priznavanje pojedinog prava prema odredbama ZRRP-a. ***Niti jedno pravo iz sustava roditeljskih potpora se ne priznaje automatski nego je za svako potrebno podnijeti zahtjev kako je decidirano propisano člankom 44.st.1. ZRRP-a.***

¹²⁶ U spomenutom predmetu **PRS-01-05/21-08**, pritužiteljica se obratila radi nemogućnosti ostvarivanja prava na roditeljske i roditeljske potpore od strane HZZO-a navodeći kako je bila ***pogrešno informirana*** s obzirom na to da joj je u matičnom uredu rečeno kako je tamo predala sve što treba dok joj u HZZO-u nije bila skrenuta pažnja na potrebu (pravovremenog) podnošenja posebnog zahtjeva za ostvarivanje prava na roditeljsku i roditeljsku poštudu od rada. U provedenom ispitnom postupku Pravobraniteljica je ustanovila kako je pritužiteljica rodila 2.11.2020., a zahtjev za priznavanjem prava na roditeljsku i roditeljsku poštudu od rada je u HZZO-u podnijela tek 6.3.2021. S obzirom na to da je ZRRP-om propisano da nezaposlenom roditelju koji navedeni zahtjev podnese u roku od 30 dana, pravo pripada od dana rođenja djeteta, a onom koji isti podnese u roku od 120 dana od rođenja djeteta, pravo pripada od dana podnošenja zahtjeva, a koje rokove je pritužiteljica propustila (uslijed pogrešne informiranosti), njezin zahtjev je odbijen. Međutim, u konkretnom slučaju proizlazi i kako je pritužiteljica prijavu djeteta na obvezno zdravstveno osiguranje, kao i zahtjev za jednokratnom novčanom potporom za novorođeno dijete, podnijela pravovremeno u nadležnom matičnom uredu, o čemu je sastavljen i zapisnik od 6.11.2020., kao i izjava pritužiteljice i njezinog supruga o osobnom imenu njihovog djeteta. HZZO navodi kako je iz navedene izjave vidljivo da su supružnici informirani o zahtjevima koje su podnijeli nadležnom matičnom uredu (zahtjev za prijavu prebivališta na adresi majke, zahtjev za samostalnu prijavu djeteta na obvezno zdravstveno osiguranje, zahtjev za jednokratnom novčanom potporom za novorođeno dijete te zahtjev za uvećanje osobnog odbitka na PK obrascu za novorođeno dijete). S tim u vezi, HZZO ističe kako je ***za sva druga prava koja roditelji žele koristiti potrebno podnijeti zahtjev nadležnom tijelu.***

Slijedom navedenog, Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja uputila sljedeće preporuke¹²⁷:

- **matičnim uredima** da roditelje novorođene djece koji im se obraćaju dodatno informiraju o vrsti prava koja mogu ostvariti u matičnom uredu, odnosno da im posebice skrenu pažnju na potrebu dodatnog obraćanja HZZO-u radi ostvarivanja svih ostalih prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora.
- **HZZO-u, kao i matičnim uredima**, da u svom budućem radu prilikom komunikacije sa strankama (kao i potencijalnim strankama) imaju u vidu načelo pomoći stranci (iz čl.7. Zakona o općem upravnom postupku¹²⁸) kao i institut obavješćivanja o uvjetima ostvarivanja i zaštite prava (čl.155. ZUP-a), a posebice prilikom odlučivanja o pravima iz Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama koji pripada sustavu obiteljske politike i socijalne sigurnosti zbog čega je od izuzetne važnosti davanje *pravovremenih, potpunih i točnih informacija*.
- **HZZO-u, kao i matičnim uredima**, da u svojim službenim prostorijama kao i na svojim službenim web stranicama, dodatno objavljuju informacije o tome kako se zahtjevi za ostvarivanjem prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora (osim reguliranja obveznog zdravstvenog osiguranja djeteta te podnošenja zahtjeva za dobivanje jednokratne novčane potpore za novorođeno dijete) trebaju i nadalje u zakonskim rokovima podnositi u HZZO.

Iz povratnog očitovanja Direkcije HZZO-a (22.7.2021.), proizlazi kako su **navedene preporuke Pravobraniteljice uvažene**.¹²⁹ Naime, svi regionalni uredi te područne službe HZZO-a upućeni su da na vidljivo mjesto postave obavijesti o tome koje se prijave¹³⁰ mogu podnijeti u matičnim uredima, **s jasnom i nedvosmislenom naznakom da je za sva druga prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora koja roditelji žele koristiti potrebno podnijeti zahtjev HZZO-u**. Navedenim su obuhvaćene i konkretne informacije o rokovima u kojima je potrebno podnijeti zahtjeve za ostvarivanjem pojedinog prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora.¹³¹ Pravobraniteljica je izrazila zadovoljstvo opisanim postupanjem HZZO-a te je podržala sve poduzete mjere i aktivnosti, koje bi svakako trebale doprinijeti uklanjanju eventualnih budućih nesporazuma i poteškoća u komunikaciji s (potencijalnim) strankama te dokidanju primjera loše prakse, na koju su ukazivale pojedine pritužbe.

PRIMJER 4. Pored navedene problematike, tijekom izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je postupala i po pritužbi (PRS-01-05/21-19) vezano uz „*davanje različitih informacija od strane djelatnika HZZO-a oko prebacivanja porodiljnog dopusta na oca djeteta*“. Naime pritužitelj je naveo kako se u dva navrata obraćao HZZO-u s pitanjem može li se preostalih 18 dana roditeljskog dopusta prebaciti s majke na oca djeteta koji bi ih, zajedno sa svoja dva mjeseca roditeljskog dopusta, koristio kada mu to poslodavac odobri. Prema navodima pritužitelja, u prvom razgovoru u HZZO-u je rečeno

¹²⁷ Pravobraniteljica je o navedenom postupanju na svojoj službenoj web stranici objavila i javno priopćenje, 14.9.2021.

¹²⁸ Narodne novine, br. 47/09.

¹²⁹ Tako je Direkcija HZZO-a ponovila uputu svim ustrojstvenim jedinicama HZZO-a da u svom budućem radu, prilikom komunikacije sa strankama, kao i potencijalnim strankama (osobama koje još nisu pokrenule upravni postupak za priznavanjem određenog prava), postupaju u skladu s načelom pomoći nekoj stranci iz čl.7. ZUP-a te institutom obavješćivanja o uvjetima ostvarenja i zaštite prava iz čl.155. ZUP-a. Također, dodatno je zatraženo da se **u službenim prostorijama ustrojstvenih jedinica HZZO-a** (posebice gdje se provode prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora i/ili daju relevantne informacije o istima) **dodatno istaknu bitne informacije** o ostvarivanju prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora te poduzmu sve moguće mjere da se potencijalnim korisnicima roditeljskih i roditeljskih potpora pruže pravovremene, potpune i točne informacije.

¹³⁰ Radi se o slijedećim prijavama: upis djeteta u maticu rođenih te evidenciju državljanstva, prijave prebivališta djeteta na adresu roditelja, reguliranja obveznog zdravstvenog osiguranja djeteta te podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete.

¹³¹ Navedene informacije su objavljene i na web stranici HZZO-a pod rubrikom Rodiljne i roditeljske potpore, konkretno pod naslovom Važne informacije (poveznica: <https://hzzo.hr/vazne-informacije>).

kako je to moguće, međutim prilikom drugog razgovora je rečeno kako se preostalih 18 dana roditeljskog dopusta ne može prebaciti na oca djeteta te da će im to propasti. Iz dostavljenog izvješća HZZO-a proizlazi kako bi zahtjev oca djeteta u konkretnom slučaju (za korištenjem 18 dana roditeljskog dopusta kojeg majka nije iskoristila) bio pozitivno riješen da je isti podnio zahtjev. Dakle, prvotna informacija koju je pritužitelj dobio je bila točna, ali mu je prilikom drugog obraćanja u HZZO-u dana proturječna (i netočna) informacija, radi čega je otac djeteta odustao od ostvarivanja svojeg prava. Navedeno ukazuje na postojanje određenog **nesporazuma u komunikaciji djelatnika/ca HZZO-a sa strankama i potencijalnim strankama**, a što svakako, prema mišljenju Pravobraniteljice, *predstavlja primjer loše prakse*. Stoga je Pravobraniteljica uputila **preporuke** HZZO-u.¹³²

Pravobraniteljica je tijekom ovog izvještajnog razdoblja (kao i tijekom ranijih razdoblja) postupala i po **znatnom broju pritužbi u kojima nije utvrđeno kršenje načela ravnopravnosti spolova** vezano uz ostvarivanje prava iz sustava roditeljskih i roditeljskih potpora.

PRIMJER 5. U predmetu (PRS-01-05/21-06), Pravobraniteljica je postupala vezano uz **poteškoće oko načina obračuna roditeljske naknade**. Naime pritužiteljica navodi kako ju je HZZO pozvao na povrat nepripadno isplaćenih sredstava u iznosu od 6.783,76 kn. Navodi kako su problemi nastali oko pogrešno ispunjene platne liste poslodavca od zadnjih šest mjeseci koju je dostavila HZZO-u, a s obzirom na to da je u toj listi, pored plaće, navedena i isplaćena stimulacija za koju ona nije znala da ne bi trebala biti navedena. Smatra kako se radi o grešci HZZO-a s obzirom na to da ju je isti trebao pravovremeno obavijestiti o navedenom, a ne tek nakon isplaćene četiri roditeljske naknade kada je ustanovljena pogreška. Iz dostavljenog izvješća HZZO-a proizlazi kako je u potvrdi o plaći poslodavca pritužiteljice za relevantno razdoblje za jedan mjesec iskazana nerazmjerno viša plaća naspram ostalih iskazanih plaća u navedenom razdoblju. S tim u vezi, proizlazi kako je utvrđeno da *podaci iskazani u potvrdi o plaći poslodavca nisu u skladu s čl. 76. Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja*¹³³ radi čega je pritužiteljici utvrđena nova osnovica za naknadu plaće tijekom korištenja roditeljskog dopusta te je zatražen povrat isplaćenog nepripadajućeg iznosa na ime roditeljskog dopusta. Stoga proizlazi kako se u konkretnom slučaju **ne bi radilo o grešci HZZO-a već eventualno o propustu poslodavca**, pri čemu je vidljivo kako je na obrascu Potvrde o plaći kao napomena navedeno da za štetu koja bi nastala zbog davanja netočnih podataka odgovara obveznik uplate doprinosa u skladu sa Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju.

U pojedinim slučajevima **HZZO je naknadno** ipak izmijenio svoje odluke na koje su se pritužitelji/ce prituživali/e, odnosno **uvažio je njihove zahtjeve nakon pokretanja ispitnih postupaka Pravobraniteljice**, što predstavlja primjere dobre prakse.

PRIMJER 6. Tako je u predmetu (PRS-01-05/21-15), Pravobraniteljica zaprimila pritužbu vezano uz poteškoće i **dugotrajnost rješavanja isplate roditeljske naknade u slučaju smrti djeteta**. Naime iz navoda pritužiteljice proizlazi kako je rodila mrtvo dijete te je od HZZO-a zatražila priznavanje prava na novčanu naknadu tijekom korištenja roditeljske poštede od rada za slučaj smrti djeteta. Međutim njezin zahtjev je bio odbijen jer nije otvorila roditeljski dopust, odnosno iz razloga što *smrt djeteta nije nastupila nakon rođenja već je dijete rođeno mrtvo*. U konkretnom slučaju pritužiteljica je protiv

¹³² Pravobraniteljica je preporučila HZZO-u da u svom budućem radu prilikom komunikacije sa strankama (kao i potencijalnim strankama) ima u vidu načelo pomoći stranci (iz čl. 7. ZUP-a) kao i institut obavješćivanja o uvjetima ostvarivanja i zaštite prava (čl. 155. ZUP-a), a posebice prilikom odlučivanja o pravima iz ZRRP-a koji pripada sustavu obiteljske politike i socijalne sigurnosti zbog čega je od izuzetne važnosti davanje *pravovremenih, potpunih i točnih informacija*.

¹³³ Narodne novine, br. 49/14, 51/14, 11/15, 17/15, 123/16 i 129/17.

prvostupanjskog rješenja HZZO-a uložila žalbu koju je Direkcija HZZO-a odbila te je protiv drugostupanjskog rješenja pokrenula i upravni spor. S tim u vezi, pritužiteljica je dostavila i presudu nadležnog upravnog suda, a kojom je poništeno prvostupanjsko i drugostupanjsko rješenje HZZO-a te je naloženo prvostupanjskom tijelu da u roku od 30 dana donese novo rješenje. Međutim pritužiteljica navodi kako HZZO i nadalje nije donio novo rješenje te da joj je od strane službenice HZZO-a rečeno da ne ostvaruje pravo jer njezino dijete „nije bilo živo“ i da bi bilo drugačije da je rodila ili da je rodila dijete koje je živjelo jednu sekundu ili nekoliko dana pa zatim umrlo. Pritužiteljica navodi kako je i 2012., također imala porod mrtvog djeteta te da je tada ostvarila svoje pravo bez problema jer je, prema tumačenju HZZO-a, već bila korisnik „komplikacija“, ali sada nema to pravo jer nije otvorila rodiljni dopust. Pravobraniteljica je pokrenula ispitni postupak u kojem je obaviještena kako je **zahtjev pritužiteljice** ipak **uvažen** te kako je HZZO donio rješenje o priznavanju navedenog prava, a što je naknadno potvrdila i sama pritužiteljica odustavši od svoje pritužbe.

Zaključno, postupanje po pritužbama bilo je, kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, usmjereno na praćenje provedbe načela ravnopravnosti spolova pri čemu je Pravobraniteljica posebice isticala da ona *nije drugostupanjsko tijelo* nadležno za odlučivanje o pravima iz Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama (ne kontrolira zakonitost postupanja HZZO-a niti može mijenjati njihove odluke). S tim u vezi, pritužitelji/ce su bili/e upućivani/e na mogućnost ulaganja žalbe protiv prvostupanjskih rješenja HZZO-a, odnosno na mogućnost pokretanja upravnog spora protiv drugostupanjskih rješenja Direkcije HZZO-a, uz poštivanje propisanih zakonskih rokova.

1.9. DEMOGRAFSKA POLITIKA I AKTIVNOSTI PRAVOBRANITELJICE

Uz već duže vrijeme prisutno izrazito nepovoljno demografsko kretanje, uvjeti izazvani pandemijom bolesti COVID-19 (koji su se nastavili i tijekom 2021.) samo su **produbili nepovoljno demografsko stanje**. Naime, i prije pandemije bolesti COVID-19 u Hrvatskoj je već duže vrijeme evidentno demografsko starenje stanovništva uz depopulaciju i pad nataliteta, a što je ozbiljno nacionalno, strateško i ekonomsko pitanje. **Starenje stanovništva, niski fertilitet i iseljavanje** su najveći izazovi s kojima se Hrvatska susreće, a svekolika demografska kretanja su itekako povezana uz pitanje stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca u hrvatskom društvu.

Tablica: Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u razdoblju od 2010.-2021., prema podacima Državnog zavoda za statistiku

ŽIVOROĐENI				UMRLI			PRIRODNI PRIRAST
Godina	Ukupno	Dječaci	Djevojčice	Ukupno	Muškarci	Žene	
2010.	43.361	22.423	20.938	50.096	5.683	26.413	-8.735
2011.	41.197	21.177	20.020	51.019	25.184	25.835	-9.822
2012.	41.771	21.687	20.084	51.710	25.776	25.934	-9.939
2013.	39.939	20.731	19.208	50.386	24.988	25.398	-10.447
2014.	39.566	20.374	19.192	50.839	24.965	25.874	-11.273
2015.	37.503	19.379	18.124	54.205	26.414	27.791	-16.702
2016.	37.537	19.072	18.465	51.542	25.344	26.198	-14.005
2017.	36.556	18.566	17.711	53.477	25.861	27.616	-16.921
2018.	36.945	19.078	17.867	52.706	25.964	26.742	-15.761
2019.	36.135	18.478	17.657	51.794	25.352	26.442	-15.659
2020.	35.845	18.389	17.456	57.023	28.093	28.930	-21.178
2021 ¹³⁴ .	36.505	18.939	17.566	63.611	31.724	31.887	-27.106

Prema privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS)¹³⁵, u Republici Hrvatskoj bilo je u prosincu 2021. - 7.313 umrlih, što je za 58%, odnosno za 2.672 umrlih više u odnosu na petogodišnji prosjek (2015.–2019.) za isti mjesec. **Ukupan broj umrlih u 2021.** bio je 63.611 (privremeni podatak), što je za **21%** ili **10.866 umrlih više u odnosu na prosječan broj umrlih za razdoblje 2015.–2019.**

Promatrajući razdoblje otkad je službeno proglašena pandemija bolesti COVID-19 u Republici Hrvatskoj, broj umrlih od ožujka 2020. do prosinca 2021., porastao je za 17% u odnosu na petogodišnji prosjek za isto razdoblje, odnosno umrlih je bilo 16.146 više. U prosincu 2020., bilo je dosad najviše

¹³⁴ Radi se o privremenim podacima koje je Državni zavod za statistiku dostavio 28.1.2022., a koji podaci se, počevši od 2019., iskazuju po spolu, što je povezano s **preporukom Pravobraniteljice** upućenom DZS-u, u kojoj je navedeno da bez obzira što se radi o privremenim rezultatima, isti bi trebali biti iskazani po spolu. Konačni podaci o kretanju stanovništva za 2021., bit će objavljeni u srpnju 2022.

¹³⁵ Navedeni podaci su dostupni na poveznici: <https://www.dzs.hr/Hrv/Covid-19/stanovnistvo-umrli.html>.

umrlih u Republici Hrvatskoj u jednome mjesecu, odnosno 7.608 umrlih. U odnosu na petogodišnji prosjek za isti mjesec, to je povećanje od 64% ili 2.967 umrlih više.

Promatrajući jedanaestogodišnje razdoblje (2010.-2021.) vidljivo je kako se i u **2021. nastavio trend negativnog prirodnog prirasta**¹³⁶ i to s 21.178 osoba u 2020., na 27.106 osoba u 2021., odnosno za - 5.928 osoba. Navedenom povećanju svakako je doprinijela i pandemija bolesti COVID-19 u Republici Hrvatskoj koja se nastavila i u 2021., a na što ukazuje i podatak kako je u 2021. - umrlo 6.588 osoba više nego u 2020., što predstavlja **porast broja umrlih za 12% u 2021.**¹³⁷

Posljednjih deset godina vrijednosti stope totalnog fertiliteta¹³⁸ u Hrvatskoj se kreću u rasponu 1,30 - 1,50, malo ispod višegodišnjeg prosjeka za EU koji je u rasponu 1,53 - 1,62.¹³⁹ Hrvatska se duže vrijeme suočava s pre niskom stopom fertiliteta (iznosila 1,48 u 2020.). Jedan od razloga za pad fertiliteta je i postojeća spolna neravnopravnost, odnosno nejednaka raspodjela kućanskih poslova i odgoja djece između muškaraca i žena. Naime, sve veća participacija žena na tržištu rada i u javnoj sferi nije u jednakoj mjeri popraćena ravnopravnom podjelom poslova unutar kućanstva, odnosno u privatnoj sferi. U *Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030.*,¹⁴⁰ postavljena je ciljana vrijednost stope fertiliteta od 1,8, a što je preveliki izazov u novonastaloj situaciji. Naime, sada je posve **jasno da ćemo zbog pandemije, recesije u gospodarstvu i potresa vjerojatno imati nižu stopu fertiliteta i nataliteta i u 2022.**

U Hrvatskoj dolazi do značajnog smanjenja ukupnog broja žena u dobi za rađanje, a što je povezano i sa sve većim iseljavanjem stanovništva koje je pretežito u fertilnoj dobi. Naime, Hrvatska ima izrazito negativni prirodni priraštaj, negativni migracijski saldo i pad ukupnog broja stanovnika. Proces depopulacije je zahvatio mnoge regionalne i lokalne prostorne jedinice. Prema procjeni DZS-a, nastavilo se kontinuirano starenje stanovništva (i u 2020.) te je prosječna starost ukupnog stanovništva iznosila 43,8 godina (M-42,0 i Ž-45,5), što ga svrstava među najstarije nacije Europe.¹⁴¹ Procesu starenja uvelike pridonosi višegodišnje opadanje udjela mladog stanovništva (0-19 godina) u ukupnom stanovništvu.

Državni zavod za statistiku objavio je (14.1.2022.) prve rezultate **Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021.**, provedenog u razdoblju od 13.9.-14.11.2021., na temelju Zakona o Popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021. godine¹⁴². Prema prvim rezultatima, posljednjih 10 godina **broj stanovnika smanjio se za 396.360 osoba, odnosno za**

¹³⁶ Prirodni prirast je razlika između broja živorođene djece i broja umrlih osoba.

¹³⁷ Što se tiče broja živorođenih u 2021., bilo ih je 36.505, što je za 660 više nego u 2020. (kada je bilo 35.845 živorođenih). Međutim navedeni porast nije zaustavio trend negativnog prirodnog prirasta koji se još više produbio, a uslijed velikog broja umrlih osoba u 2021.

¹³⁸ Stopa totalnog fertiliteta - (*engl. total fertility rate – TFR*) – **označava** prosječni broj djece koju će žena roditi ako preživi svoje reproduktivne godine (za izračune u statističke svrhe reproduktivna dob najčešće počinje s 15, a završava s 49 godina) i ako se razina rađanja po dobi ne mijenja tijekom vremena. Ona nas informira o broju živorođene djece koju će žena imati tijekom svojega reproduktivnog razdoblja ako bude „rađala“ isto kao i prosjek svih žena u godini za koju se TFR računa.

¹³⁹ Naime, prema podacima navedenim u publikaciji HZZO-a „Prirodno kretanje u Hrvatskoj u 2020. godini“, najniže stope totalnog fertiliteta u EU-27 tijekom 2019., zabilježene su na Malti (1,14), Španjolskoj (1,23), Italiji (1,27) i Cipru (1,33), a najviše vrijednosti zabilježene su u Francuskoj (1,86), Rumunjskoj (1,77), Irskoj (1,71), Švedskoj (1,71) i Češkoj (1,71). Međutim, potrebno je naglasiti da **sve članice EU-27 bilježe stope totalnog fertiliteta znatno ispod razine obnavljanja od 2,5**, što se odnosi i na ostatak europskih zemalja. Stope totalnog fertiliteta u Hrvatskoj, prema podacima u navedenoj publikaciji HZZO-a, su iznosile: u 2019.-1,47, u 2018. – 1,47; u 2017. – 1,42; u 2016. – 1,42, u 2015. – 1,40, u 2013.-2014. – 1,46, u 2012. – 1,51. Stručnjaci navode nekoliko razloga za pad nataliteta za vrijeme pandemije bolesti COVID-19. U prvom redu radi se o **velikom padu rasta u gospodarstvu, a zatim slijedi nesigurnost zapošljavanja i ograničenje okupljanja, porast nasilja u obitelji te pritisak zbog rada od kuće** jer su roditelji istovremeno morali brinuti o djeci nakon zatvaranja škola, uključujući pomaganje djeci tijekom online nastave.

¹⁴⁰ Narodne novine, br. 13/21.

¹⁴¹ U 2011., stanovništvo Hrvatske prosječno je bilo staro 41,7 godina (M-39,9 i Ž-43,4).

¹⁴² Narodne novine, br. 25/20. i 34/21.

9%, a pad broja stanovnika i kućanstava zabilježile su sve županije. Naime, na dan **31.8.2021. ukupan broj stanovnika iznosio je 3.888.529 osoba**. Broj kućanstva bio je 1.438.423, a stambenih jedinica 2.350.444.¹⁴³

Tablica: Broj stanovništva, kućanstava i stambenih jedinica (2011.-2021.)

	2011.	2021.	Razlika: 2011.-2021.	Promjena (%)
Stanovništvo	4.284.889	3.888.529	-396.360	-9,25
Kućanstva	1.519.038	1.438.423	-80.615	-5,31
Stambene jedinice	2.246.910	2.350.444	+103.534	+4,61

Prema prvim rezultatima, vidljiv je **pad stanovnika u svim županijama. Najveći pad broja stanovnika bilježi Vukovarsko-srijemska županija**, gdje je smanjen za **20%**, odnosno za 35.083 stanovnika. Slijede Sisačko-moslavačka županija s padom od 18%, odnosno 31.890 stanovnika, te Brodsko-posavska županija gdje je zabilježen pad za 17%, odnosno 27.793 stanovnika. Smanjenje broja stanovnika posljedica je prirodnog kretanja i migracija stanovništva. **Najmanji pad stanovnika** je u Gradu Zagrebu (3%, odnosno 20.073 stanovnika), Dubrovačko-neretvanskoj županiji (5%, odnosno 6.706 stanovnika) te u Zadarskoj županiji (6%, odnosno 9.677 stanovnika).

Na upit Pravobraniteljice, Središnji državni ured za demografiju i mlade¹⁴⁴ (SDUDM) dostavio je podatke o **mjerama poduzetim u cilju poticanja demografske obnove** i demografskog razvoja tijekom 2021., navodeći da je objavio Poziv za prijavu projekata usmjerenih na poboljšanje materijalnih uvjeta u dječjim vrtićima u 2021., u iznosu od 34 mil. kn, te su pravo na sufinanciranje projekta ostvarile 103 jedinice lokalne samouprave/osnivači dječjih vrtića. S ciljem potpore osnivačima dječjih vrtića, pružena je financijska potpora od 20 mil. kn, koju su ostvarile 94 općine i 15 gradova, obuhvaćeno je 3.831 dijete. U cilju poduzimanja dodatnih napora radi poboljšanja materijalnog statusa obitelji s djecom, osigurana su sredstva za podmirivanje troškova prvog izdavanja osobne iskaznice u redovnom postupku za djecu do navršениh 18 godina života, hrvatske državljanke s prijavljenim prebivalištem u Republici Hrvatskoj.

Nadalje, SDUDM provodi dodjelu priznanja „*Poslodavac prijatelj obitelji*“ za 2020., u cilju senzibilizacije poslodavaca i javnosti za razumijevanje potreba zaposlenih majki i očeva, poticanje društva na zaštitu i osnaživanje obitelji te isticanje pozitivnih mjera koje poslodavci provode, a usmjerene su na poboljšanje kvalitete života zaposlenika.¹⁴⁵ Jedan od posebno važnih kriterija u

¹⁴³ Broj stanova je povećan u gotovo svim županijama, a najveći rast stambenih jedinica zabilježen je u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (13%) i Šibensko-kninskoj (12%). Pad je pak zabilježen u četiri županije, najveći u Sisačko-moslavačkoj (7%).

¹⁴⁴ Navedeni ured je ustrojen Zakonom o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave, Narodne novine, br. 85/20.

¹⁴⁵ Obrazac za prijavu na natječajni postupak za dodjelu priznanja „*Poslodavac-prijatelj obitelji*“ izrađen je po prvi puta u suradnji s UNICEF-om Hrvatska, gdje su doradeni koncept i metodologija obrasca za prijavu. Na temelju UNICEF-ovih alata i smjernica iz područja politika prilagođenih djeci i obitelji, kreiran je upitnik koji je organiziran na temelju različitih tematskih cjelina (spolna ravnopravnost i organizacijska kultura; provedba politika i praksi; praćenje učinka) koje identificiraju snage i dobre prakse poduzeća kao i područja koja je potrebno unaprijediti.

natječaju vezan je uz usklađivanje rada i roditeljstva u postojećim uvjetima krize uvjetovane pandemijom bolesti COVID-19.¹⁴⁶ Povjerenstvo za procjenu i odabir poslodavaca za dodjelu priznanja „*Poslodavac prijatelj obitelji*“ u 2021. vrednuje zaprimljene prijave na natječajni postupak.¹⁴⁷ SDUDM je 21.12.2020., pokrenuo novi projekt – novu e-uslugu na sustavu e-Građani: e-Dječju karticu s pripadajućom aplikacijom za mobilne uređaje *Mudrica*, koja omogućuje povoljniji pristup robama i uslugama kroz sustav popusta i pogodnosti kod trenutno 104 privatnih i javnih partnera.¹⁴⁸ Trenutno je u e-Dječju karticu uključeno 15.909 korisnika čiji broj se kontinuirano povećava na dnevnoj bazi. U cilju pružanja aktivne podrške zaposlenim roditeljima te poticanja očeva na veću uključenost u obiteljskom životu, SDUDM kontinuirano osigurava financijska sredstva za pružanje potpore organizacijama civilnog društva usmjerenih podršci roditeljstvu.

Zaključno, SDUDM navodi kako su u okviru Plana zakonodavnih aktivnosti u 2022., poduzete aktivnosti za **izradu novog Zakona o roditeljstvu i roditeljskim potporama** u cilju usklađivanja s *Direktivom 2019/1158 Europskog parlamenta i Vijeća od 20.6.2019. o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU i rješavanja poteškoća koje se odnose na postojeće prepreke/nejasnoće vezane uz primjenu važećeg zakonskog propisa*. U okviru izrade navedenog zakona planirano je uvođenje novog prava, **očinskog dopusta**, u trajanju od deset radnih dana te **podizanje maksimalnog iznosa naknade plaće za zaposlene i samozaposlene korisnike prava na roditeljski dopust**. Razmatraju se i druga normativna rješenja, uzimajući u obzir fiskalni učinak koji bi podizanje materijalnih prava moglo imati na državni proračun.

Pravobraniteljica svakako podržava sve navedene mjere, a posebice one vezane uz najavljenju izradu novog Zakona o roditeljstvu i roditeljskim potporama kojim se planira uvesti očinski dopust te podignuti maksimalni iznos naknade plaće za zaposlene i samozaposlene korisnike prava na roditeljski dopust pri čemu se *Pravobraniteljica zalaže za potpuno delimitiranje navedene naknade*, kao i za povećanje svih ostalih novčanih naknada iz sustava roditeljstva i roditeljskih potpora.

Nadalje, kao i tijekom ranijih godina, **Pravobraniteljica podržava i mjere** koje će dovesti do usklađivanja radnog vremena predškolskih ustanova s radnim vremenom roditelja; uvođenje fleksibilnog i skraćеног radnog vremena, uvođenje rada na daljinu u državnim i javnim službama, poticanje mjera za demografsku obnovu u području od posebne državne skrbi; jačanje kapaciteta za smještaj djece predškolske dobi; uvođenje dvosmjenskog rada u dječjim vrtićima i ustanovama predškolskog odgoja. Pravobraniteljica se zalaže i za mjere koje bi još snažnije mogle uspostavljati ravnotežu između poslovnog i privatnog života te doprinosti rodnoj ravnopravnosti promicanjem sudjelovanja žena na tržištu rada i ravnopravne podjele obveza skrbi o djeci između žena i muškaraca.

¹⁴⁶ Odabrat će se poslodavci s najkvalitetnijim rješenjima u postizanju prijateljskog ozračja prema zaposlenicima i njihovim obiteljima, a u svrhu unaprjeđenja uvjeta obiteljskog života te senzibiliziranja kako poslodavaca, tako i šire javnosti o važnosti usklađivanja privatnog i poslovnog života.

¹⁴⁷ Kriterija je više: u obzir se uzima mogućnost korištenja fleksibilnih oblika rada za zaposlenike (nepuno radno vrijeme, klizno radno vrijeme, rad od kuće i sl.) te koliko zaposlenika koristi tu mogućnost. Važan kriterij je broj zaposlenika koje su zadržale istu razinu poslova i radnog mjesta nakon povratka s roditeljskog/roditeljskog dopusta. Vrednuju se i rješenja namijenjena zaposlenicima nakon povratka s roditeljskog/roditeljskog dopusta radi lakšeg uključivanja u rad, kao i ona koja se odnose na skrb o djeci predškolske dobi i općenito pogodnosti koje omogućavaju lakše usklađivanje roditeljskih i poslovnih obveza, te druge pogodnosti koje nisu zakonom propisane, a poslodavca ih pruža svojim zaposlenicima.

¹⁴⁸ E-Dječja kartica – *Mudrica* besplatna je za korisnike, a pristup se osigurava kroz sustav e-Građani, što omogućuje roditeljima jednostavno korištenje e-Dječje kartice diljem države.

Pravobraniteljica je svjesna činjenice da područje demografskog oporavka zahtijeva dugoročnije mjere i da će se u sadašnjim uvjetima pandemije i recesije morati neke mjere revidirati kako bi se izbjegla prijeteća demografska katastrofa (na koju ukazuju i prvi rezultati Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021.). Međutim, Pravobraniteljica i dalje ostaje kod svog načelnog stava da bi učinkovita demografska politika morala biti usko povezana s ostvarivanjem ravnopravnosti spolova, kao jedne od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelja za tumačenje Ustava.

Pravobraniteljica je i dalje stava kako bi različite vrste novčane pomoći roditeljima trebalo donositi na državnoj razini kako ne bi bili u nepovoljnijem položaju roditelji koji ne žive na području Grada Zagreba ili bilo kojem drugom području Republike Hrvatske. Za Republiku Hrvatsku bi bio mnogo poželjniji npr., skandinavski model obiteljske politike. Isti počiva na dva hranitelja obitelji. Osnovna je značajka takve politike da ona podržava kombiniranje plaćenog vanjskog i neplaćenog obiteljskog rada. Država, odnosno društvo podupire ženu i kao majku i kao zaposlenicu. Pokazalo se da socijalne usluge pomažu više nego novčane naknade. U skandinavskim zemljama se, u odnosu na druge zemlje, najviše napredovalo u emancipaciji žena i stvaranju za obitelj prijateljskog društvenog okruženja. S obzirom na to da demografska kretanja u društvu u pretežitijoj mjeri ovise o ukupnoj socijalnoj i ekonomskoj situaciji, zapošljavanje oba roditelja može stabilizirati obitelj i doprinijeti pozitivnom demografskom razvoju. U Hrvatskoj bi ključnu ulogu moralo imati zapošljavanje žena i razvoj usluga za djecu i obitelj (jaslica i vrtića). Ta nova struktura usluga za obitelj treba angažirati šire resurse, uključujući privatni i civilni sektor. Jedino tako moguće je uspostaviti novu mrežu potpore obitelji koja će odgovoriti izazovima budućeg društvenog razvoja.

Pravobraniteljica ima na umu iskustva nekih zemalja Europske unije, kao što su Francuska, Njemačka, Nizozemska i nordijske zemlje, u kojima povećana natalitetna stopa ide zajedno s ravnopravnijim položajem žena na tržištu rada. U svjetlu navedenog, demografske promjene na razini EU vjerojatno će biti od velike važnosti u nadolazećim desetljećima jer se iz većine modela o budućim demografskim trendovima može zaključiti da će stanovništvo država članica EU nastaviti starjeti zbog stalno niske stope fertiliteta ili plodnosti i produžene dugovječnosti.

Premda migracije mogu odigrati važnu ulogu u dinamici stanovništva država članica EU, Hrvatska je tradicionalno emigracijska zemlja (zemlja iz koje se odseljava), pa migracije (doseljavanje) ne mogu značajnije poništiti postojeći trend starenja stanovništva. Dakle, društvene i gospodarske posljedice starenja stanovništva vjerojatno će imati velike posljedice u cijeloj Europi, na nacionalnoj i regionalnoj razini.¹⁴⁹

Pravobraniteljica ističe da je pred Hrvatskom izazov kako riješiti problem nedovoljne zastupljenosti žena među zaposlenima, imajući u vidu da je ukupna stopa zaposlenosti žena (2019.) iznosila 42%, dok je za muškarce iznosila 54%.¹⁵⁰ Stopa zaposlenosti žena je u malom i nedovoljnom porastu (2016.- iznosila je 39%). Stopa zaposlenosti muškaraca je nešto više rasla (2016. – iznosila je 51%). U Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. Navedeno je: „*Samo 67% stanovništva u dobi od 20 do 65 godina sudjeluje na tržištu rada. Aktivnost ženske radne snage (62%) pritom je 10*

¹⁴⁹ Npr. zbog niskih stopa plodnosti smanjit će se broj učenika/ca, bit će manje radno sposobnog stanovništva koje uzdržava ostatak stanovništva i veći postotak starijih osoba. Te bi strukturne demografske promjene mogle utjecati na sposobnost vlada da povećavaju prihod od poreza, uspostave ravnotežu vlastitih financija ili pružaju primjerene mirovine i usluge zdravstvene skrbi.

¹⁵⁰ Izvor: Priopćenje, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, godina LVII., Zagreb, 30.4.2020.

strukturnih bodova niža od muške radne snage (72%), a stopa nezaposlenosti žena kontinuirano je viša od stope nezaposlenosti muškaraca.“

Pravobraniteljica smatra da je za uspješnu demografsku politiku važno unaprijediti uvjete na tržištu rada, unaprjeđenjem jednakog položaja žena na tržištu rada doprinijelo bi se ostvarenju boljih radnih uvjeta i većoj jednakosti prilika, te bi se u konačnici pomoglo većem broju žena mlađe i srednje životne dobi da se odluče na ostanak u Hrvatskoj. To se posebno odnosi na visoko obrazovane žene koje se suočavaju s činjenicom da unatoč trudu i vremenu uloženom u svoje obrazovanje i stručnost nemaju jednaki položaj u odnosu na muškarce. Odluka o zasnivanju ili proširenju obitelji rođenjem djeteta usko je vezana i uz mogućnost zaposlenja, odnosno financijsku sigurnost koju ono donosi.

Uzimajući u obzir moguću povezanost pozitivnog prirodnog prirasta i povećane zaposlenosti žena, **Pravobraniteljica ukazuje na mogućnost uvođenja raznovrsnih pozitivnih mjera** promicanja ravnopravnosti spolova sukladno čl.9.-10. ZRS-a¹⁵¹, kao što su:

- naknade i usluge koje su isključivo usmjerene na parove s djecom ili samohrane roditelje s djecom
- porezne olakšice obitelji s djecom
- poticanje zapošljavanja žena na kvalitetnim i bolje plaćenim poslovima
- oblici potpora za žene bez radnog iskustva koje se odluče aktivno uključiti u tržište rada
- širenje programa potpora za samozapošljavanje žena i dr.

Pravobraniteljica je (posebice imajući u vidu prve rezultate Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021.), potpuno svjesna da se demografska obnova Hrvatske treba odmah pokrenuti te da se mjere ne smiju tretirati deklarativno, već trebaju postati sastavni dio *Državnog proračuna Republike Hrvatske*. Dakle, kombinacijom mjera zapošljavanja žena i sigurnosti zapošljavanja, smanjivanja jaza u plaćama, osiguranja pozitivnog radnog okruženja za podizanje obitelji, uključujući razvijanje i pružanje svih javnih servisa obitelji, usklađivanje poslovnog i privatnog života i sve ranije i veće uključivanje očeva u skrb o djeci itd.

Drugim riječima, dostupne usluge skrbi za djecu, kao što su: vrtići, jaslice, dnevni boravci za djecu, topli obroci, posjeta medicinskog osoblja i raznih drugih aktivnosti koje su osmišljene za djecu, od izuzetnog su značaja za prevladavanje sukoba između obiteljskih obveza i plaćenog rada te omogućavanje neprekinutih radnih karijera oba roditelja. Ovu tvrdnju podupiru rezultati brojnih istraživanja te ju zagovaraju europski, kao i recentni hrvatski strateški dokumenti.

Bez obzira na ono što je do sada učinjeno ili se čini, Pravobraniteljica također uviđa da Hrvatskoj **nedostaje posebna Strategija demografske revitalizacije Hrvatske**¹⁵² koja bi trebala biti u suglasju s novim Nacionalnim planom za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2022. do 2027. godine. Kao pozitivan primjer valja istaknuti da su neki gradovi usvojili ili predstavili svoje razvojne demografske strategije.

¹⁵¹ Posebne mjere su specifične pogodnosti kojima se osobama određenog spola omogućuje ravnopravno sudjelovanje u javnom životu, otklanjaju postojeće nejednakosti ili im se osiguravaju prava u kojima su ranije bili uskraćeni. Posebne mjere se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca i ne smatraju se diskriminacijom. Posebne mjere se utvrđuju zakonima i drugim propisima kojima se uređuju pojedina područja javnog života.

¹⁵² Radna skupina za izradu Nacrta prijedloga Strategije demografske revitalizacije do 2031., osnovana je Odlukom čelnika Središnjeg državnog ureda za demografiju i mlade, 6.5.2021.

Kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, Pravobraniteljica je i tijekom 2021. postupala po pojedinim pritužbama koje su se odnosile na postupke nadležnih tijela, odnosno jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, a koji postupci su bili usmjereni na štetu žena, odnosno u suprotnosti s prevladavajućom aktivnom politikom smanjenja negativnih demografskih kretanja.

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-17-01/21-01), Pravobraniteljici se pritužila **majka vezano uz Odluku o naknadi novorođenoj djeci Grada Splita**¹⁵³ obzirom je Grad Split njezin zahtjev za ostvarivanje predmetnog prava odbacio uz obrazloženje da dijete nije rođeno u Splitu. Navodi kako čl.4.st.2. predmetne Odluke propisuje da „*svako novorođeno dijete koje je rođeno u Gradu Splitu, a jedan roditelj ima prebivalište na području Grada Splita neprekinuto najmanje 3 godine do dana podnošenja zahtjeva, ima pravo na naknadu za novorođeno dijete*“. Navodi kako ona i suprug imaju prebivalište u Splitu kao i njihovo dvoje djece, međutim drugo dijete je rođeno u Zagrebu zbog traumatičnog iskustva prvog poroda u Splitu. Zaključno navodi kako njezino dijete zbog navedenog ne može ostvariti novčanu naknadu niti od Grada Splita (u kojem ima prebivalište) niti od Grada Zagreba (u kojem je rođeno) jer ne ispunjava uvjete.

Nakon provedenog ispitnog postupka Pravobraniteljica je istaknula kako pružanje što kvalitetnije zdravstvene usluge roditeljama može na pozitivan način pridonijeti rješavanju problema demografske krize u kojoj se Hrvatska nalazi, stoga mu treba pridati posebnu pažnju.¹⁵⁴ Iako je Grad Split naveo kako je propitkivao sporni uvjet te kako smatra da bi isti trebalo razraditi na način da se, ukoliko je dijete rođeno izvan Splita, pravo priznaje ukoliko postoji neki od dodatnih dokaza kao što je medicinska dokumentacija da je dijete trebalo biti rođeno izvan Splita i slično, Pravobraniteljica je stava kako navedeno predstavlja svojevrsno *ograničenje u pravu trudnice/rodilje na zajamčeni standard zdravstvene zaštite* te je ukazala i na pitanje potencijalne *diskriminacije temeljem bračnog i obiteljskog statusa* obzirom kako uvjetovanje mjesta rođenja djeteta svakako može dovesti djecu u nepovoljniji položaj. Stoga je Pravobraniteljica **upozorila** kako uvjetovanje naknade novorođenoj djeci njihovim rođenjem u Gradu Splitu ne predstavlja primjer dobre prakse, a posebice u kontekstu prava na zdravstvenu zaštitu žena (uključujući reproduktivno zdravlje) i slobodu njihovog izbora (odabira zdravstvene ustanove u kojoj će obaviti porod), radi čega je takva Odluka *po svojim učincima diskriminirajuća za majke/rodilje*, ali i za djecu. Pravobraniteljica je **preporučila** da se navedena Odluka još jednom preispita te da se **uvjet rođenja djeteta u Gradu Splitu čim prije ukine**, odnosno zamijeni nekim drugim uvjetom koji po svojim učincima neće biti diskriminirajući.

Grad Split je povratno obavijestio Pravobraniteljicu kako je uvažio upozorenje vezano uz uvjet rođenja djeteta te kako je u tijeku postupak javnog savjetovanja o izmjenama Odluke o naknadi novorođenoj djeci Grada Splita (Odluka), u koji postupak se Pravobraniteljica uključila ukazavši na potencijalni problem koji se odnosi na predviđeni uvjete da (kada dijete nije rođeno u Gradu Splitu) jedan roditelj je zaposlen u Splitu ili da je prijavljen u evidenciju nezaposlenih osoba pri nadležnom uredu u Splitu ili da je bio zaposlen u Splitu u razdoblju unutar dvije godine do dana podnošenja zahtjeva¹⁵⁵. S tim u

¹⁵³ Službeni glasnik Grada Splita 38/20.

¹⁵⁴ S tim u vezi, Pravobraniteljica je ukazala i na objektivnu mogućnost da su pojedine žene uistinu imale negativna iskustva pri porodu u određenoj zdravstvenoj ustanovi, zbog kojih imaju legitimno pravo odabrati neku drugu zdravstvenu ustanovu u kojoj će potražiti istu zdravstvenu uslugu. Zbog te činjenice žene ne bi trebale biti stavljene u nepovoljniji položaj u pogledu ostvarivanja prava na roditeljne potpore.

¹⁵⁵ Naime navedeni uvjet podrazumijeva prije svega da se jedan od roditelja nalazi u sustavu rada, odnosno da se vodi kao nezaposlena osoba u HZZ-u ili da je unutar dvije godine bio u sustavu rada. Međutim Pravobraniteljica je ukazala kako postoje roditelji koji se nalaze **izvan sustava rada**, odnosno dugotrajno su nezaposleni i **ne nalaze se u evidenciji nezaposlenih osoba HZZ-a**. Stoga bi takvi roditelji ostali isključeni iz prava na naknadu novorođenoj djeci. Naime, Zakonom o tržištu rada (Narodne novine, br. 118/18, 32/20) u čl.17. taksativno se navode situacije u kojima HZZ prestaje voditi osobu kao nezaposlenu u evidenciji. Tako se u evidenciji, između ostaloga,

vezi, iz dostavljenog Izvješća o provedenom javnom savjetovanju proizlazi kako je **navedena primjedba Pravobraniteljice u cijelosti prihvaćena**¹⁵⁶.

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-18-01/21-7), Pravobraniteljica je zaprimila **pritužbu na Odluku o novčanoj pomoći za opremu novorođenog djeteta** (Odluka)¹⁵⁷ koju je donio Grad Zagreb. Pritužiteljica navodi kako je ona trudnica, živi i radi u Zagrebu te da je otac djeteta stranac koji radi u inozemstvu (nije prijavljen na području grada Zagreba) i kako oni nisu u braku niti ne žive zajedno. Međutim, navodi kako prema predmetnoj Odluci ona kao buduća samohrana majka nema pravo na novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta. U dostavljenom izvješću povodom pritužbe Grad Zagreb je u bitnome naveo kako je sloboda definiranja uvjeta Odluke omogućena Statutom Grada Zagreba, kao i člankom 117.st.5. Zakona o socijalnoj skrbi te da je ista potvrđena i Odlukom Ustavnog suda broj: U-III-815/2013 od 8.5.2014.¹⁵⁸ Grad Zagreb navodi i kako je Odlukom, između ostaloga, propisano da novčanu pomoć može ostvariti roditelj djeteta nevezano za činjenicu bračnog i obiteljskog statusa, dakle ili otac ili majka koji ispunjavaju uvjete regulirane Odlukom.

Pravobraniteljica je ukazala kako je po sličnoj pritužbi postupala i tijekom 2014./2015., te je u tom postupku uputila preporuku da se prilikom priznavanja prava iz tadašnje Odluke kao uvjet koristi samo prebivalište jednog roditelja, odnosno da se uvjet - da drugi roditelj ima prijavljeno prebivalište u Gradu Zagrebu ili da je drugi roditelj stranac s privremenim ili stalnim boravkom u Gradu Zagrebu, u vrijeme podnošenja zahtjeva i dalje neprekidno do isplate novčane pomoći - u cijelosti ukine.¹⁵⁹ Vezano uz predmetnu odluku Ustavnog suda, Pravobraniteljica je ustanovila kako ista nije relevantna u konkretnom slučaju.¹⁶⁰ Pravobraniteljica je ukazala kako je nesporno da je korisnik navedenih prava roditelj, a ne dijete. Međutim, iako se novčana pomoć za opremu novorođenog djeteta dodjeljuje roditelju, ista je po svojoj svrsi namijenjena djetetu, odnosno opremi novorođenog djeteta radi čega se navedena prava ne mogu promatrati kao isključiva prava roditelja. Dakle navedene novčane naknade i prava trebaju se *vezati prvenstveno uz status djeteta, a ne roditelja*. Stoga je Pravobraniteljica **upozorila** Grad Zagreb kako uvjetovanje novčane pomoći za opremu novorođenog djeteta prebivalištem oba roditelja u Gradu Zagrebu ne predstavlja primjer dobre prakse, posebice u kontekstu *zabrane diskriminacije temeljem bračnog i obiteljskog statusa*. Istodobno Pravobraniteljica je **preporučila** da se u konkretnom slučaju žurno preispita čl.2. Odluke na način da se razmotri mogućnost da se pravo na novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta priznaje u slučajevima u kojima na području Grada Zagreba prijavljeno prebivalište ima samo jedan od roditelja, a kao

prestaje voditi osoba koja npr. postane redoviti student pa bi posljedično, a sukladno Nacrtu prijedloga Odluke, oba roditelja koja su studenti (a čije dijete je rođeno izvan grada Splita) bili isključeni iz prava na naknadu novorođenoj djeci.

¹⁵⁶ Naime, u članku 1. Odluke, kao uvjet se dodaje alineja: „- roditelji redoviti učenici ili studenti“. Kao i: „Iznimno, ukoliko ni jedan od roditelja ne ispunjava jedan od propisanih uvjeta u prve tri alineje ovog stavka, a roditelji su izvan sustava rada, odnosno dugotrajno nezaposleni i ne vode se u evidenciji nezaposlenih osoba, pravo se može ostvariti ukoliko ih je Hrvatski zavod za zapošljavanje prestao voditi kao nezaposlene osobe u evidenciji sukladno točkama od 2. do 20. i točki 23. čl. 17. Zakona o tržištu rada (Narodne novine, br. 118/18 i 32/20).“

¹⁵⁷ Službeni glasnik Grada Zagreba, br. 17/17.

¹⁵⁸ Grad Zagreb navodi kako je predmetnom Odlukom Ustavnog suda odbijena ustavna tužba podnositelja s obrazloženjem: „Odluka je donesena u okviru socijalne politike Grada Zagreba, na kom području jedinice lokalne samouprave imaju široku slobodu procjene (wide margin of appreciation“), sukladno potrebama svojih građana i svojim financijskim mogućnostima“.

¹⁵⁹ U navedenoj preporuci Pravobraniteljica je konstatala kako je uvidom u tadašnju Odluku razvidno da se kumulativno propisuju dva uvjeta vezana uz prebivalište svakog od roditelja. Iako te odredbe djeluju neutralno, njihova primjena u praksi ipak dovodi jednu kategoriju roditelja – onih koji su razvedeni, odnosno koji su raskinuli svoju izvanbračnu zajednicu ili koji nikada nisu ni bili u braku odnosno izvanbračnoj zajednici – u nepovoljniji položaj u odnosu na roditelje koji jesu u braku odnosno izvanbračnoj zajednici.

¹⁶⁰ Naime iz navedene odluke vidljivo je kako Ustavni sud u konkretnom slučaju nije raspravljao o meritumu podnositeljevog prigovora koji se odnosio na diskriminaciju već je navedeni prigovor odbacio kao nedopušten iz formalnih razloga, dok se odbijanje ustavne tužbe odnosilo na prigovore vezano uz pravo na pravično suđenje u upravnim postupcima koji su se vodili po zahtjevu podnositelja za priznavanjem prava na pomoć Grada Zagreba za opremu novorođenog djeteta.

eventualni dodatni uvjet može se propisati i uvjet koji po svojim učincima neće biti diskriminirajući (kao npr. uvjet prebivališta djeteta, a radi kojeg se roditelju i dodjeljuje navedena novčana pomoć).

S tim u vezi, Pravobraniteljica se uključila u postupak savjetovanja koji je Grad Zagreb otvorio vezano uz *Odluku o novčanoj pomoći za opremu novorođenog djeteta* te je izrazila zadovoljstvo što je navedenom Odlukom predviđena i izmjena vezano uz obvezu prebivališta oba roditelja u Gradu Zagrebu. Naime, vidljivo je kako **nova Odluka više ne uzima uvjet prebivališta drugog roditelja kao uvjet za ostvarivanje novčane pomoći, a što je bila preporuka Pravobraniteljice**, već se (umjesto navedenog uvjeta) uvodi uvjet prema kojem roditelj treba imati prijavljeno prebivalište na istoj adresi kao i dijete za koje podnosi zahtjev. Navedeno će svakako doprinijeti dokidanju loše prakse u kontekstu zabrane diskriminacije temeljem bračnog i obiteljskog statusa.

PRIMJER 3. Pravobraniteljica se uključila u postupak savjetovanja (PRS-10-02/21-69), koji je Grad Zagreb otvorio vezano uz **Nacrt prijedloga Odluke o izmjenama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja** (Odluka). S tim u vezi, Pravobraniteljica je ukazala kako je od početka donošenja Odluke (2016.) bila uključena u javna savjetovanja vezano uz aspekt ravnopravnosti spolova predmetne Odluke. Od 2016., kao i prilikom svakih narednih izmjena, Pravobraniteljica je iznosila načelni stav kako navedena mjera dugoročno ima negativan učinak na žene, posebno što se tiče njihovog položaja na tržištu rada i općenito položaja u društvu. Podaci ukazuju kako su 88% korisnica mjere upravo žene te time mjera novčane pomoći roditelju odgojitelju, kao i sve njezine izmjene, *u najvećoj mjeri utječu upravo na žene*.¹⁶¹ Pravobraniteljica je u dosadašnjim savjetovanjima isticala da bi trajanje navedene mjere svakako trebalo skratiti do školske dobi, odnosno do sedme godine života djeteta pri čemu je najbolje rješenje da mjera prestaje u trenutku kada dijete za koje se mjera koristi kreće u osnovnu školu. Međutim, kako je Pravobraniteljica i ranije isticala, još teže posljedice za žene mogu nastupiti ukidanjem ili prestankom novčane pomoći, jer mnogim ženama koje su se povukle s tržišta rada ili se nisu ni uključivale, ponovni povratak ili ulazak na tržište rada bi bio znatno otežan obzirom da se uglavnom radi o ženama srednje životne dobi s djecom predškolske dobi i dugim izbivanjem što su sve visoko otežavajući faktori za uključivanje žena na tržište rada. Ovome moramo dodati još i posljedice koje je na tržište rada ostavila kriza uzrokovana pandemijom bolesti COVID-19 što je dodatno otežalo i onako težak položaj žena na tržištu rada. Nastavno na sve navedeno, a vezano uz nacrt Odluke, Pravobraniteljica smatra da naglo skraćivanje vremena korištenja mjere te značajno smanjenje novčane pomoći za roditelja odgojitelja može svakako imati *negativne učinke s aspekta ravnopravnosti spolova*, odnosno može biti na štetu žena, usprkos tome što je predviđeno zadržavanje (smanjene) novčane naknade nakon zaposlenja, a do sedme godine djetetova života. Stoga je Pravobraniteljica prilikom izmjene predmetne Odluke dala **preporuke**: Uskladiti rokove od kada se skraćuje vrijeme korištenja mjere s posljednjim danom u mjesecu kada dijete (za koje je ostvarena novčana pomoć) kreće u prvi razred obveznog osnovnog obrazovanja ili u predškolsko obrazovanje; Osigurati postupnost u smanjenju iznosa potpore za roditelje odgojitelje koji nastavljaju koristiti mjeru bez zapošljavanja, a kako bi se osigurala stabilnost prihoda, kao i smanjio nagli pritisak na tržište rada tijekom 2022.; Osigurati programe jačanja kapaciteta i obrazovanja korisnika/ca mjera za aktivno sudjelovanje na tržištu rada te izraditi planove zapošljavanja za korisnike/ce mjera; Omogućiti upis u vrtić za svako dijete korisnika/ca mjere koji se zaposli; Osigurati programe čuvanja, brige i skrbi za predškolsku djecu korisnika/ca mjere dok traže posao; Osigurati da uključivanje djece korisnika/ca

¹⁶¹ Pravobraniteljica je u svim dosadašnjim prigodama isticala da bi se obiteljska politika trebala oslanjati na zapošljavanje oba roditelja. Zbog podrške zaposlenim roditeljima potrebno je razvijati različite socijalne usluge i podrške obitelji, a koje se ne bi trebale isključivo temeljiti samo na novčanim davanjima.

mjere u predškolske ustanove ne utječe na ukupnu dostupnost mjesta i obuhvat djece u predškolskom odgoju i obrazovanju. Iz objavljenog Obrasca izvješća o provedenom savjetovanju s javnošću proizlazi kako su **preporuke Pravobraniteljice djelomično prihvaćene**.¹⁶²

1.9.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Negativni demografski trendovi nastavili su se i tijekom 2021., a čemu je svakako doprinijela i daljnja pandemija bolesti COVID-19. Tako se nastavio trend negativnog prirodnog prirasta pri čemu se Hrvatska duže vrijeme suočava i s preniskom stopom fertiliteta (u 2020.-1,48), a jedan od razloga navedenog je i postojeća spolna neravnopravnost, odnosno nejednaka raspodjela kućanskih poslova i odgoja djece između muškaraca i žena. Prema procjeni DZS-a i u 2020., nastavilo se kontinuirano starenje stanovništva te je prosječna starost ukupnog stanovništva iznosila 43,8 godina (M-42,0 i Ž-45,5), što ga svrstava među najstarije nacije Europe. Prema prvim rezultatima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021. (provedenog u razdoblju od 13.9.-14.11.2021.), u razdoblju od 2011. do 2021., **broj stanovnika u Republici Hrvatskoj smanjio se za 396.360 osoba, odnosno 9,25%**, a pad broja stanovnika i kućanstava zabilježile su sve županije. Navedeni podaci ukazuju na potrebu žurnog poduzimanja odgovarajućih demografskih mjera obzirom da se radi o ozbiljnom nacionalnom, strateškom i ekonomskom pitanju. Donekle ohrabruje činjenica što demografska i pronatalitetna politika ima važno mjesto u programima aktualne Vlade Republike Hrvatske. Polazeći od negativne demografske slike i činjenice da se takvo stanje odražava na ostvarivanje ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica je nastavila isticati da bi učinkovita demografska politika morala biti usko povezana s ostvarivanjem ustavnog načela ravnopravnosti spolova te da demografska i pronatalitetna politika ne bi nikako trebala biti na štetu žena. Pravobraniteljica predlaže da se osigura cjelovita i dugoročna demografska i populacijska politika koja će uvažavati načela kojima se afirmira rodno usmjerena politika.

Sukladno navedenom, Pravobraniteljica upućuje sljedeće **preporuke**:

- (1) Snažno poticati veću zaposlenost žena i uključivanje žena na tržište rada stvaranjem pozitivnih uvjeta i uklanjanjem prepreka za žene na tržištu rada te razvijati mjere kojima bi se smanjio postojeći jaz u plaćama između žena i muškaraca.
- (2) Poboljšati strukturu javnih servisa i usluga za roditelje koji su u radnom odnosu.

¹⁶² Grad Zagreb navodi kako je Gradska skupština (9.12.2021.) usvojila izmjene Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja, a koje izmjene su omogućile od 22.12.2021., povratak korisnika/ca na tržište rada i istovremeno primanje punog iznosa novčane naknade, koji za ovu godinu iznosi 4.853,32 kn neto mjesečno, i ugovorene plaće do 30.4.2022. Dob djeteta je usklađena s provedbenim propisima iz ZRRP-a, a ista se odražava i na smanjenje izbivanja korisnika/ca mjere s tržišta rada. Podnošenje zahtjeva za roditelja odgojitelja bio je dobrovoljan čin roditelja sukladno osobnoj procjeni, kao i posljedica osobnih odluka. U Gradu Zagrebu 47% obitelji s troje i više djece koristi mjeru, dok preostalih 53% obitelji s troje i više djece mjeru ne koristi. Predmetnim izmjenama skraćeno je korištenje mjere do sedme godine života djeteta za koje je novčana pomoć ostvarena (umjesto dosadašnjih 15g.). Za korisnike/ce čija djeca nisu napunila sedam godina, postoji mogućnost ostanka u mjeri ukoliko to žele te istovremeno zapošljavanje korisnika pri čemu će primati plaću sukladno ugovorima o radu i novčanu pomoć za roditelja odgojitelja u iznosu od 1.000,00 kn od 1.5.2022. U svrhu poticanja zapošljavanja na koje je Pravobraniteljica ukazivala, Grad Zagreb navodi kako su donesene navedene izmjene koje su bile i rezultat informacija s HZZ-a, a prema kojima potražnja za posloprincima nadmašuje ponudu nezaposlenih osoba u određenim djelatnostima te u okviru HZZ-a postoje mogućnosti prekvalifikacije i/ili poticaja za samozapošljavanje, a koje mjere će roditelji odgojitelji moći koristiti. Usvojenim Proračunom Grada Zagreba za 2022., predviđena je i izgradnja novih vrtićkih kapaciteta.

- (3) Trudnicama i ženama s malom djecom jamčiti sigurnost radnog mjesta, upoznati javnost s problemom otpuštanja trudnica te stvarati fleksibilne radne uvjete (npr., propisati pravo roditelja djece mlađe od 10 godina da tijekom utvrđenog razdoblja mogu ostvariti fleksibilnije radne uvjete).
- (4) Poduzimati mjere za što ranije uključivanje očeva u skrb o djeci i poticati muškarce da preuzmu jednak dio obveza skrbi o djeci.
- (5) Jačati ekonomsko osnaživanje žena uz provođenje mjera za usklađivanje poslovnih i obiteljskih obveza.
- (6) Nastaviti s poduzimanjem daljnjih mjera u cilju poboljšanja demografske situacije u Republici Hrvatskoj imajući pritom u vidu činjenicu kako bi učinkovita demografska politika morala biti usko povezana s ostvarivanjem ravnopravnosti spolova.

RODNO UTEMELJENO NASILJE

Suzbijanje rodno utemeljenog nasilja i nasilja u obitelji tijekom izvještajne godine karakterizirali su u najvećoj mjeri izazovi unaprjeđenja i ustrojavanja učinkovitijeg zakonodavnog okvira rodno utemeljenog nasilja, posebice u svjetlu borbe protiv pandemije bolesti COVID-19 i evidentiranog trenda rasta broja slučajeva obiteljskog nasilja u pandemijskim uvjetima.

Kao i tijekom prethodnog izvještajnog razdoblja, Pravobraniteljica je svoje aktivnosti u ovom području prilagodila novonastaloj situaciji s naglaskom na izazove i statističke indikatore koji su nedvojbeno ukazivali na **nastavak rasta broja slučajeva nasilja u obitelji kaznene prirode** i to mahom počinjenih od strane muškaraca prema bliskim ženama. Shodno navedenom, Pravobraniteljica je u svom javnom radu, ali i radu s nadležnim ministarstvima i tijelima, naglašavala kako **epidemija ozbiljno prijeti dodatnim ugrozama žena**, kako u ekonomskom smislu, tako i u području izloženosti većem riziku od rodno utemeljenog nasilja i femicida.

Zakonodavac i Vlada RH u određenom dijelu prepoznali su opisane opasnosti na koje je Pravobraniteljica upozoravala u području suzbijanja rodno utemeljenog nasilja, pa je tako tijekom izvještajne godine izmijenjen dio zakonodavnog okvira koji se prvenstveno odnosio na unaprjeđenje sustava procesuiranja i kažnjavanja rodno utemeljenog i seksualnog nasilja te zaštite žrtava, a osiguran je i širi obuhvat osoba koje se štite ključnim zakonima u ovom području. Pa je tako problem (ne)sankcioniranja partnerskog nasilja, odnosno zaštita žrtava iz kratkotrajnih emocionalnih veza osoba koje nemaju zajedničko prebivalište i zajedničku djecu, konačno prepoznat od strane zakonodavca te je izmijenjen Kazneni zakon, a na što je Pravobraniteljica upozoravala već godinama ističući kako naš zakonodavni okvir nije bio usklađen u navedenom dijelu s odredbama čl. 3.b. Istanbulske konvencije. Naime, neki od najgorih zločina počinjenih na štetu žena upravo su spadali u ovu kategoriju slučajeva pa su žrtve redovno ostajale nezaštićene i u konačnici izložene najbrutalnijem nasilju bliskih muškaraca jer u ranijoj fazi, prije same eskalacije brutalnog nasilja, nisu potpadale pod nijednu zakonsku definiciju koja bi ih štitila kao žrtve obiteljskog, odnosno rodno utemeljenog nasilja (npr. slučajevi Komšić i Daruvarac).

Iako Pravobraniteljica pozdravlja propisivanje strožih kazni za počinitelje pojedinih oblika nasilja, uvođenje progona po službenoj dužnosti za **kazneno djelo Spolno uznemiravanje**, proširenje kruga žrtava nasilja koje se štite te uvođenje nekih novih kaznenih djela u Kazneni zakon (kao što je to primjerice tzv. 'osvetnička pornografija', odnosno kazneno djelo '*Zlouporaba snimke spolno eksplicitnog sadržaja*'), skrećemo pozornost na već ranije izneseno stajalište Pravobraniteljice kako je osim samih izmjena zakonodavnog okvira potrebno također **uvesti sustavnu i sveobuhvatnu prevenciju, redovnu edukaciju i senzibilizaciju pravosuđa i dugotrajnu resocijalizaciju počinitelja**. Žrtvama rodno utemeljenog nasilja potrebno je osigurati stvarnu i učinkovitu zaštitu, a ne samo deklaratornu i formalnu. Jedino je takvim sveobuhvatnim zahvatima moguće stvoriti uvjete za dosljednu primjenu politike nulte tolerancije na rodno utemeljeno nasilje.

2.1. NASILJE U OBITELJI

Pravobraniteljica već godinama upozorava kako samo propisivanje strožih kazni i često mijenjanje zakonodavnog okvira u borbi protiv rodno utemeljenog nasilja neće polučiti željene učinke – smanjenje broja žrtava ove vrste nasilja, posebice u sferi kaznenopravne zaštite, te eliminacije femicida. Osim toga, česte izmjene relevantnih zakona, pogotovo kad su one inicirane na temelju individualnih slučajeva koji plijene medijsku pozornost, dodatno zbunjuju suce i sutkinje te uvode pravnu nesigurnost. Izmjene zakona trebaju se vršiti paralelno s uvođenjem drugih mehanizama zaštite i prevencije te uz sveobuhvatnu reformu sustava, koju je potrebno pokrenuti na temelju dugogodišnjih analiza struke i u suradnji sa sucima/tkinjama i državnim odvjetnicima/ama.

No, navedene **preporuke i javni apeli Pravobraniteljice o uvođenju ranih preventivnih mehanizama u određenoj su mjeri ipak prepoznati** od strane nadležnih institucija, te su primjerice kroz *najnovije izmjene Zakona o socijalnoj skrbi* ponuđene usluge koje smjeraju podršci i savjetovanju obitelji u ranijim fazama konfliktnih situacija, prije nego situacija eskalira u nasilje, a sve kako bi se na vrijeme reagiralo i preventivno djelovalo na uzroke koji dovode do nasilja u obitelji (vidi poglavlje 14. Zakoni i propisi).

Shodno Odluci Pravobraniteljice o osnivanju *Promatračkog tijela za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljanje podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje – „Femicide Watch“*, Pravobraniteljica je kao i prošlih godina u suradnji s drugim resornim tijelima i ministarstvima, tijekom izvještajnog razdoblja pozorno pratila i analizirala sve slučajeve obiteljskog nasilja, nasilja prema ženama, a posebno sve slučajeve ubojstava žena koja su počinili njima bliski i/ili intimni muškarci. Putem ovog promatračkog tijela detaljno i sustavno se pratila pojavnost svakog pojedinačnog ubojstava i to iz rodnog aspekta te su se analizirali podaci radi uočavanja ključnih propusta nadležnih tijela koji su mogli doprinijeti ubojstvima žena od strane njihovih suprugaa ili bivših i sadašnjih partnera, odnosno bliskih osoba, nudeći prijedloge za unaprjeđenje sustava zaštite žrtava i progona počinitelja.¹⁶³

Pravobraniteljica je i tijekom 2021. kontinuirano javno izražavala ozbiljnu zabrinutost u odnosu na činjenicu da većinu nasilja prema ženama čine zapravo njihovi najbliži, supruzi, partneri ili bivši partneri, dok veliki broj žena smrtno strada upravo nakon što se odluči prekinuti nasilnički odnos.

2.1.1. Prekršajna djela obiteljskog nasilja

Prema **Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji**, a sukladno dostavljenim službenim podacima Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP) u razdoblju od 1.1. do 31.12.2021., zbog **prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prijavljeno je 8.368 osoba (za 2% manje nego u 2020., kada je prijavljeno 8.539 osoba)**.

Od toga su kao počinitelji prijavljene 6.402 osobe muškog spola (199 osoba manje nego u 2020., kada je prijavljeno 6.601 osoba) **i 1.966 osoba ženskog spola** (28 više nego u 2020., kada je prijavljeno 1.938 osoba ženskog spola). Gledano u postotcima, **muškaraca počinitelja prekršajnih djela je 77%, a žena 23%.**

¹⁶³ Vidi poglavlje 2.1.3. Femicid.

Evidentirano je ukupno **1.620 recidivista prekršajnih djela nasilja u obitelji**, što čini udio od **19,4%** od svih počinitelja prekršaja. **Recidivista je za 12,3% manje** nego u 2020., kada je prekršajno bilo prijavljeno 1.848 recidivista.

Policija je evidentirala **ukupno 9.564 žrtve** što je također manje u odnosu na 2020., kada je evidentirano 9.888 žrtava. **Prema spolu je evidentirano je 6.122 žrtava ženskog spola (64%) i 3.442 žrtava muškog spola (36%).** Komparirajući s 2020., žrtava žena je **148 manje**, dok je čak **176 žrtava muškog spola više u odnosu na 2020.** No, kao što se vidi iz izloženih brojki, ukupni broj žrtava u odnosu na 2020., pao je za 3%.

Ukoliko promatramo **odnos** između počinitelja i žrtava, **najviše je žrtava bilo žena u partnerskim odnosima - 3.781 žrtva.** Od roditelja je nastradalo ukupno 1.774 djece, dok je od djece nastradalo 1.737 roditelja. Ostale žrtve su po drugim srodničkim odnosima.

Prikazane brojke upućuju na nastavak trenda kontinuiranog pada broja slučajeva obiteljskog nasilja u sferi prekršajnog prava. No, postotak pada značajno se smanjio u odnosu na protekle godine kada je on bio između 5 i 10% na godišnjoj razini. U 2021. taj postotak pada broja prijavljenih slučajeva iznosi svega 2%. **S tim da je u 2021. zabilježen rast broja žena počiniteljica nasilja od 1,5% i porast muškaraca žrtava od čak 4,8% u odnosu na 2020.**

2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama

Kako je već istaknuto, i ovu izvještajnu godinu karakterizira nastavak rasta broja počinjenih kaznenih djela u obitelji i među bliskim osobama. Zabilježeni trend rasta broja slučajeva u sferi kaznenog prava bilježimo već sedmu godinu za redom.

Prema službenim podacima MUP-a u 2021. **počinjeno je ukupno 6.452 kaznenih djela među bliskim osobama (5.747 u 2020.)** što predstavlja porast od 12% u odnosu na 2020.

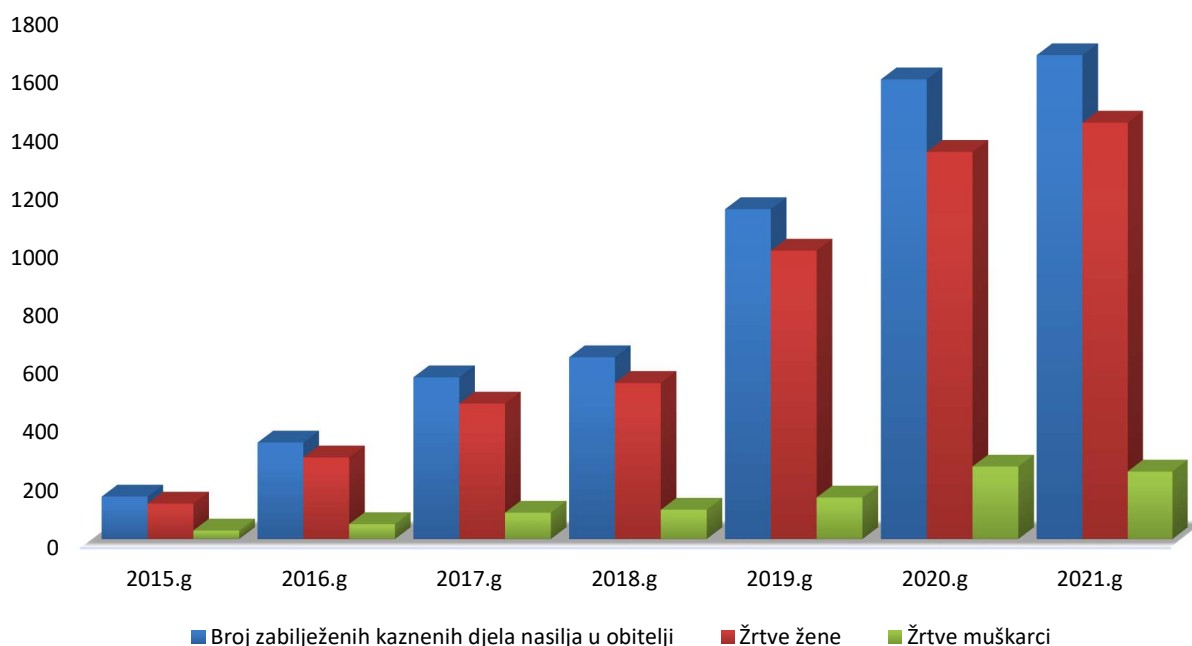
Što se tiče samo kaznenog djela iz čl.179.a Kaznenog zakona – „Nasilje u obitelji“ – **počinjeno je 1.661 ovih kaznenih djela (1.578 u 2020.)** što je za 83 više zabilježenih slučajeva u komparaciji s 2020. godine ili porast od 5%.

Navedenim kaznenim djelima **ukupno je stradalo 6.656 žrtava (5.960 u 2020.)** što je za 12% više žrtava nego u 2020.

Od ukupnog broja stradalih žrtava u 2021., 5.244 su žene (4.506 u 2020.), odnosno ukupno 79%, dok je muškaraca 1.412 ili 21% (1.454 u 2020.) Sukladno dostavljenoj statistici, **bilježimo ukupno 738 žena žrtava nasilja više nego u 2020., te 42 muškarca žrtve nasilja manje nego u 2020.**

Iako u komparaciji s prošlim godinama bilježimo **usporen trend rasta kaznenih djela nasilja u obitelji i među bliskim osobama**, kako je istaknuto **bilježi se značajan i zabrinjavajući porast žena žrtava nasilja (738 više nego u 2020.), dok broj muškaraca žrtava pada.** Ovakav trend upravo dokazuje tezu o odrednici ove vrste nasilja kao rodno utemeljenog, ali također potvrđuje i stajalište kako sustav zapravo nije još pronašao adekvatan način za učinkovito suzbijanje ove vrste nasilničkog ponašanja.

Grafikon: Brojčani pokazatelji za kazneno djelo iz čl.179.a Kaznenog zakona – „Nasilje u obitelji“, za razdoblje 2015.-2021.

Uzimajući u obzir **brojčane pokazatelje kaznenih djela koja se najčešće čine** nasilničkim ponašanjem u obitelji/između bliskih osoba po broju evidentiranih prednjači kazneno djelo **Prijetnja s 3.088 zabilježenih ovih kaznenih djela** (2.509 žrtava žena i 778 žrtava muškaraca); na drugom mjestu je **Tjelesna ozljeda s 1.142 zabilježena kaznena djela** (846 žrtava žena i 301 žrtava muškaraca); na trećem mjestu je **Nametljivo ponašanje s 236 zabilježenih slučajeva** (227 žrtava žena i 9 žrtava muškaraca); na četvrtom mjestu je **Teška tjelesna ozljeda s 154 zabilježena slučaja** (89 žrtava žena i 65 žrtava muškaraca); na petom mjestu je **Silovanje s čak 101 zabilježenim slučajem i 100% žena žrtava ovog kaznenog djela**.

2.1.3. Femicid

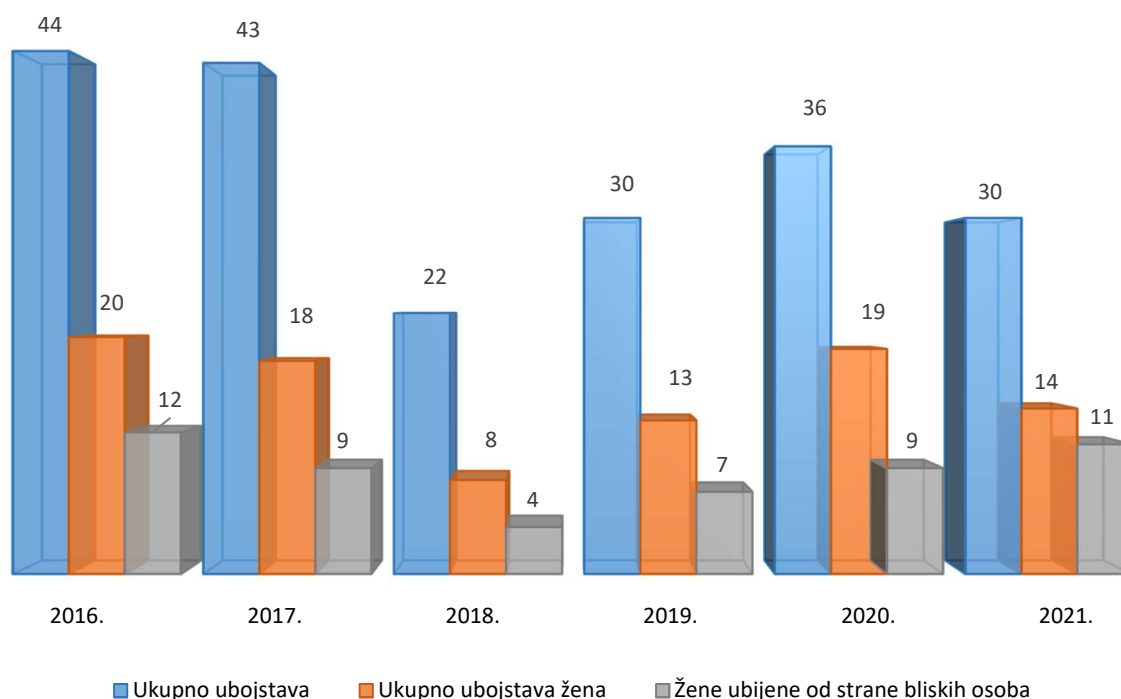
Pravobraniteljica je (još 2017.) osnovala Promatračko tijelo za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljanje podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje – „**Femicide Watch**“. Radnu skupinu ovog tijela uz Pravobraniteljicu, čine predstavnici/e Ravnateljstva policije, Ministarstva pravosuđa i uprave, Visokog prekršajnog suda, Pravnog fakulteta u Zagrebu, ministarstva nadležnog za obitelj. Pravobraniteljica je posebnu pozornost posvetila ovim slučajevima zbog značajnog porasta prijave kaznenih djela obiteljskog nasilja i među bliskim osobama u razdoblju pandemije.

Prema podacima MUP-a, u izvještajnoj godini evidentirano je ukupno **30 ubojstava (6 manje nego 2020.)**, od čega je **14 ubijenih žena**. **Od ukupnog broja ubijenih žena, njih 11 je ubijeno od strane bliskih osoba, a od toga su 4 žene ubijene od strane sadašnjih ili bivših intimnih partnera** (2 žene od strane supruga, 1 žena od strane izvanbračnog partnera, te 1 žena od strane bivšeg izvanbračnog partnera).

Prema navedenim podacima, vidljivo je da je u 2021. došlo do ukupnog pada broja ubojstava za 16,7% u odnosu na 2020. (kada je evidentirano 36 ubojstava), kao i ukupnog pada broja ubojstava žena za 26,3% (u 2020. godini evidentirano 19 ubojstava žena). Također, bilježimo i pad od 55% u brojkama ubijenih žena od strane njihovih sadašnjih ili bivših partnera u komparaciji s 2020. (2021. – 4, 2020. – 9 ubijenih žena).

No, i dalje bilježimo negativni trend porasta broja ubijenih žena od strane bliskih osoba, a čemu su zasigurno doprinijeli pandemijski uvjeti te izolacija.

Grafikon: Ubojstva žena u razdoblju 2016.-2021.

Iz priloženog grafikona vidi se da su brojke ubijenih žena u padu, no, kako je već istaknuto u porastu su brojke ubijenih žena od strane bliskih osoba. S druge strane, kada broj ubojstava žena iz izvještajne godine kompariramo s praćenim razdobljem od 2016., uočava se kako je već petu godinu za redom zadržan visok postotak od preko 50% žena ubijenih od strane bliskih osoba i muškaraca s kojima su bile u intimnim vezama.

2.1.4. Trendovi

Osim evidentiranog usporenja trenda rasta broja kaznenih djela među bliskim osobama i pada broja ubojstava žena, vrsta i brojke počinjenih kaznenih djela među bliskim osobama, u vrlo maloj mjeri odstupaju od onih iz prethodnih izvještajnih razdoblja što upućuje na činjenicu da sustav i dalje nema odgovora koji bi učinkovito adresirao uzroke rodno utemeljenog, obiteljskog, odnosno ukupnog nasilja, pa tako i nasilja prema ženama.

Rast broja kaznenih djela nasilničkih ponašanja u obitelji i među bliskim osobama s jedne strane, te pad broja ubojstava žena s druge, zasigurno je uzrokovan pojačanim naporima koje posljednjih godina policija ulaže u senzibilizaciju i edukaciju policijskih službenika/ca u svrhu prepoznavanja i pravilnog kvalificiranja određenih ponašanja kroz kaznenopravnu umjesto prekršajnopravnu zaštitu. **Stroža zakonodavna, ali i praktična kvalifikacija obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja moguće ima utjecaj na smanjen broj ubojstava.** No, tek kroz nadolazeće godine i praćenje trendova moći ćemo argumentirano utvrditi postoji li doista navedena veza između strožih kvalifikacija i manjeg broja ubojstava žena ili se radi o izoliranoj statističkoj pojavi.

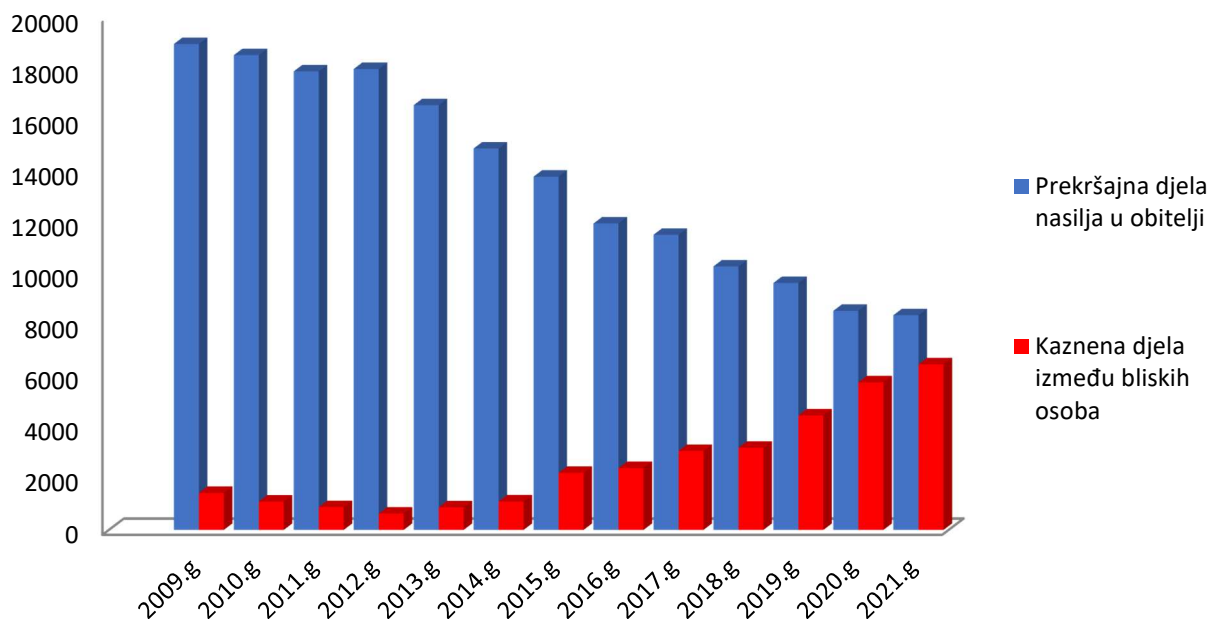
Pravobraniteljica također drži da zasigurno postoji veza i između senzibilizacije i edukacije policije te generalne senzibilizacije i edukacije građanki i građana i evidentiranog povećanja broja prijava za kaznena djela obiteljskog nasilja. Komparativno gledajući, u većini država koje su ratificirale Istanbulsku konvenciju dolazi do porasta prijava za teže oblike rodno utemeljenog nasilja i to upravo zbog navedenih razloga.

Osim navedenog, postoji i kontinuirana inicijativa zakonodavca, posebice u svjetlu ratificirane Istanbulske konvencije, prema postrožavanju kažnjavanja takve vrste protupravnih ponašanja. Tu prvenstveno mislimo na zadnje izmjene zakonodavnog okvira koje mahom povisuju kazne za počinitelje rodno utemeljenog i obiteljskog nasilja i uvode nova kaznena djela, a koje također doprinose navedenom trendu.

Međutim, postoje i drugi čimbenici koji utječu na ove trendove. Naime, od 2015., kada je u Kazneni zakon vraćeno kazneno djelo nasilja u obitelji, ono je u kontinuiranom i značajnom porastu, zajedno s kaznenim djelima među bliskim osobama, dok prekršajne prijave istovremeno iz godine u godinu kontinuirano padaju. **Broj kaznenih djela se u razdoblju od 7 godina gotovo utrostručio** (s nešto preko 2.000 evidentiranih djela u 2015., došli smo na preko 6.000 ovih djela u 2021.), dok se broj prekršajnih djela nasilničkih ponašanja u obitelji u istom razdoblju skoro prepolovio (sa skoro 14.000 u 2015., na jedva 8.000 u 2021.). Kako je već istaknuto, broj ubojstava žena od strane bliskih osoba i intimnih muškaraca je također u rastu od 2015. godine.

Navedeni višegodišnji trend smanjenja broja prijavljenih počinitelja i broja žrtava obiteljskog nasilja u području prekršajnopravne zaštite, uz višegodišnji i kontinuirani porast slučajeva u području kaznenopravne zaštite, **upućuje stoga i na zaključak na koji Pravobraniteljica već godinama upozorava, a to je da naš sustav borbe protiv nasilja prema ženama i u obitelji dugoročno zapravo odvraća žrtve nasilja od prijavljivanja lakših oblika nasilja dok situacija ne eskalira i prijeđe u sferu kaznenog zakonodavstva, a onda je nasilje više nemoguće trpjeti ili kriti jer su posljedice najčešće tragične.** Takav sustav nejasnih kriterija koji u osnovi neselektivno adresira sve oblike nasilja kroz represivni sustav pogodan je za manipulacije i lako ga je zlorabiti. S druge strane, žrtve u takvoj konstelaciji gube povjerenje u sustav, trpe nasilje i nisu sklone prijavama, dok doista ne nastradaju, a tada je često već i kasno.

Grafikon: Prikaz trenda brutalizacije nasilja u razdoblju 2009.-2021.

Opisanom sustavu borbe protiv rodno utemeljenog nasilja nedostaje preventivna komponenta, nedostaju programi dugotrajne i kvalitetne resocijalizacije počinitelja, a bez jake i sveobuhvatne prevencije i resocijalizacije počinitelja, nasilje se ne može uspješno suzbijati.

Stoga je zaključak kako se kod navedenih povećanja broja kaznenih djela obiteljskog nasilja, odnosno kaznenih djela među bliskim osobama, već sedmu godinu za redom, ne radi isključivo o senzibilizaciji i edukaciji policije, već i o navedenim nedostacima u sustavu, prvenstveno zbog kroničnog nedostatka preventivnih mehanizama izvan policijsko-pravosudnog sustava, kroničnih nedostataka edukacije i senzibilizacije društva te općenito kvalitetne i stručne analize uzroka nasilja.

Takav sustav borbe protiv nasilja prema ženama i u obitelji svoje slabe točke pokazuje posebice u doba krize kao što je ova pandemijska. Sve upućuje na potrebu za poduzimanjem nužnih promjena u cjelokupnom sustavu, sukladno preporukama Pravobraniteljice koja na ovaj problem upozorava već godinama.

Primjerice, iako je nesporno utvrđeno da se kod raskida nasilničkih veza, izloženosti prijetnjama ubojstvom, radi o rizičnim faktorima femicida najvišeg stupnja, Pravobraniteljica je utvrdila kako nadležna tijela i pravosuđe, pa čak i najbliža obiteljska okolina, vrlo rijetko ove signale shvaćaju kao ključne alarme za učinkovitu zaštitu žrtve, brz progon i strogo kažnjavanje počinitelja, odnosno sprečavanje femicida. U pojedinim slučajevima ni same najave ubojstva ili prijetnje ubojstvom od strane potencijalnih počinitelja nisu bile dovoljne da bi se na njih brzo i adekvatno reagiralo od strane policije. Ovakav stav nadležnih tijela i okoline ukazuje na nepostojanje društvene svijesti o opasnosti obiteljskog nasilja kao šireg društvenog problema i kao „predvorja“ femicida.

Prema stajalištu Pravobraniteljice četiri su osnovna temelja učinkovite borbe protiv rodno utemeljenog nasilja i njegovih uzroka: **1. Rani preventivni, stručni i dugotrajni psihoterapijski rad** s obiteljima u konfliktnim situacijama, prije eskalacije rodno utemeljenog ili obiteljskog nasilja, te prije nego što dođe do raspada obitelji i/ili raspada partnerskih odnosa i često posljedičnog nasilja (uz jačanje svih

nacionalnih preventivnih mehanizama); **2. Društvena reintegracija počinitelja nasilja u obitelji kroz dugotrajni psihosocijalni tretman;** **3. Sveobuhvatna edukacija pravosuđa i svih drugih stručnih službi o rodno utemeljenom nasilju,** kao i sustavna edukacija o nenasilnim metodama rješavanja sukoba i prihvaćanja različitosti koja mora biti integrirana u obrazovni sustav na svim društvenim razinama; **4. Nulta tolerancija na rodno utemeljeno nasilje,** odnosno najstroža primjena postojećih propisa uz izricanje kazni u okvirima zakonskih maksimuma.

No, preduvjet za primjenu opisane stroge penalne politike, osim ustrojavanja učinkovitog sustava rane prevencije i resocijalizacije počinitelja te edukacije, traži i zauzimanje zajedničkog stava i shvaćanja pravosuđa o tome što je to nasilje u obitelji i zašto je ono rodno utemeljeno, iz čega bi proizašla pravilna selekcija onih slučajeva koji zaslužuju biti kažnjeni.

Pravobraniteljica ponovo naglašava kako bi pravosudna represija i kažnjavanje trebali biti zadnja opcija u borbi protiv ove vrste nasilja i izuzetak, a ne pravilo. Samim tim, kazne bi bile strože i društvena poruka nulte tolerancije na (obiteljsko) nasilje - jasnija.

2.1.5. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilničkih djela

Psihosocijalni tretman počiniteljima nasilničkih djela (pa tako i počiniteljima rodno utemeljenog i obiteljskog nasilja) izriče se počiniteljima nasilja temeljem čak četiriju zakona i to kao:

1. Sigurnosna mjera temeljem čl.70. Kaznenog zakona.
2. Obveza temeljem čl.206d.toč.6. Zakona o kaznenom postupku.
3. Zaštitna mjera kao prekršajnopravna sankcija temeljem čl.13. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji.
4. Posebna obveza uz uvjetnu osudu temeljem čl.45. Prekršajnog zakona.

Mjere izrečene temeljem Kaznenog zakona i Zakona o kaznenom postupku: Sigurnosne mjere i obveze izvršavaju se uz nadzor probacijske službe, uglavnom u zatvorskim sustavima, dok se ostale mjere provode u okviru zdravstvenih ustanova ili izvan njih – s posebno ugovorenim izvršiteljima – pravnim i fizičkim osobama.

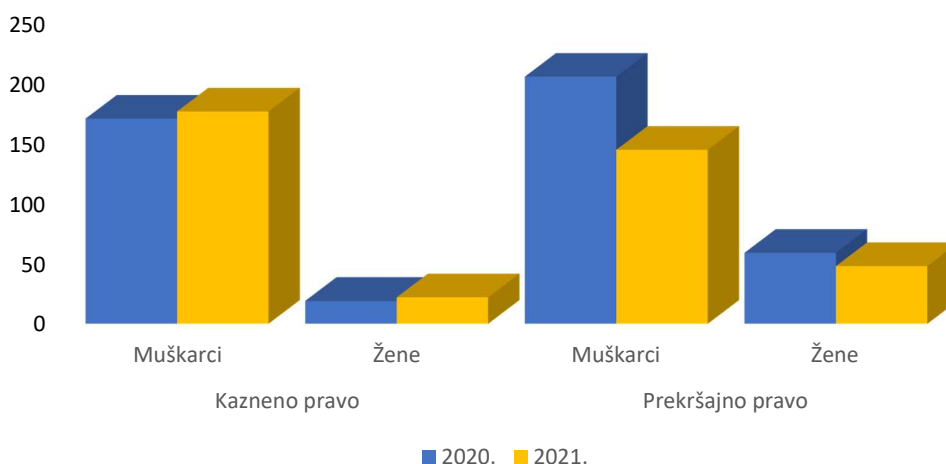
Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave za 2021., **ukupni broj evidentiranih sigurnosnih mjera i obveza čije je provođenje u nadležnosti probacijske službe i/ili unutar zatvorskih sustava, bio je 199 (što predstavlja porast u odnosu na 2020.,** kada je evidentirano 190 sigurnosnih mjera i obveza) dok je ukupan broj provedenih mjera i obveza 61 u 2021. (uključujući i one čije izvršavanje je započelo u ranijim kalendarskim godinama), što također predstavlja porast u odnosu na 2021., kada je provedeno ukupno 48 mjera i obveza. Gledajući spolnu raščlambu, **mjere i obveze psihosocijalnog tretmana iz sfere kaznenopravne zaštite, izrečene su prema 22 (11%) žene i 177 (89%) muškaraca.** Ako gledamo **provoditelje mjera i obveza,** fizičke i pravne osobe provele su njih 37, zdravstvene ustanove 16, a probacijski uredi 8, na što je ukupno utrošeno 74.300 kuna.

Mjere izrečene temeljem prekršajnih zakona: Ministarstvo pravosuđa i uprave je istaknulo kako je u 2021., temeljem čl.13. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, **zaštitna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana provedena u cijelosti prema 193 osobe, od kojih 48 čine žene (25%), a preostalo muškarci (75%).** Naime u odnosu na 2020., **bilježimo značajan pad broja osoba koje su u cijelosti završile ovaj tretman.** Naime, Ministarstvo pravosuđa i uprave je za 2020., dostavilo podatak da je ukupno psihosocijalni tretman temeljem čl.13. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u cijelosti završilo 265 osoba,

od čega 59 žena (22%) i 206 muškaraca (78%). Ugovor o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana za 2021. s Ministarstvom pravosuđa i uprave potpisale su 33 osobe, od kojih 26 fizičkih i 7 pravnih osoba.

Ukupna sredstva za provođenje psihosocijalnih tretmana u kaznenim i prekršajnim postupcima za 2021., smanjena su rebalansom s predviđenih 900.000 kn na 750.000 kn, **od kojih je utrošeno ukupno 585.490,13 kn što u usporedbi s 2020., čini 8% manje utrošenih sredstava.**

Grafikon: Broj osoba upućenih na psihosocijalni tretman u razdoblju 2020.-2021.

Kao što se vidi iz priložene tablice i psihosocijalni tretman prati već utvrđene trendove tzv. 'brutalizacije nasilja'. Naime, i ovdje je zabilježen trend pada broja osoba koje su upućene na psihosocijalni tretman temeljem odredbi prekršajnog prava, dok istovremeno broj osoba upućenih temeljem odredbi kaznenog prava raste.

Unatoč višegodišnjem izvještavanju Pravobraniteljice o značaju psihosocijalnog tretmana kao ključnog instrumenta dugoročne prevencije recidiva u području obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja, sredstva za ovu aktivnost se iz godine u godinu smanjuju, što će se zasigurno dodatno negativno odraziti na utvrđene trendove rasta broja kaznenih djela i pada broja prekršajnih djela rodno utemeljenog i obiteljskog nasilja, odnosno 'brutalizacije nasilja'.

2.1.6. Postupanje policije i pravosuđa prema žrtvama nasilja u obitelji

Pravobraniteljica ističe kako najveći napredak u području procesuiranja i suzbijanja obiteljskog nasilja i nasilja među bliskim osobama iz godine u godinu ostvaruje upravo policija. Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja evidentirala i kako u pokrenutim antidiskriminacijskim postupcima protiv policije, Ravnateljstvo policije (Ministarstvo unutarnjih poslova, unutarnja kontrola, ali i pojedine policijske uprave) u sve većem broju slučajeva u ranoj fazi postupanja Pravobraniteljice prepoznaje spolnu diskriminaciju u svojim redovima te poduzima brze i učinkovite mjere suzbijanja iste i kažnjavanja odgovornih. Shodno navedenom, može se zaključiti kako je policija i u 2021. nastavila edukaciju svojih službenika, također, nastavila unaprjeđivati sustav ranog prepoznavanja rodno

utemeljenog nasilja te uvoditi nove preventivne programe u procesuiranju i suzbijanju ovog oblika nasilničkog ponašanja.

Međutim, da bi se doista postigla promjena te preokrenuli negativni trendovi, svi bi dionici, a posebice sva stručna tijela koja se bave prevencijom nasilja i resocijalizacijom počinitelja, državno odvjetništvo, pravosuđe, ali i mediji, političari/političarke te posebice obrazovni sustav, svoja postupanja i djelovanja trebali prilagoditi najboljim međunarodnim praksama suzbijanja nasilja prema ženama i nasilja u obitelji. Kako je već navedeno, to prvenstveno znači osiguranje učinkovitih preventivnih mehanizama, nultu toleranciju na nasilje, posebice kroz penalnu politiku i pravosuđe, osiguranje kontinuirane i sustavne izobrazbe na svim društvenim razinama, kao i uvođenje redovitih treninga i edukacija, posebice za profesionalce u ovom području te uvođenje dugotrajne i obvezatne resocijalizacije počinitelja.

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-03-02/21-20), **Pravobraniteljica je temeljem navoda iz medija o ubojstvu žene od strane supruga** zatražila izvješće i dokumentaciju od Ravnateljstva policije, Uprave kriminalističke policije (policija) i nadležnog CZSS, kako bi utvrdila je li i u kojoj mjeri bilo propusta u postupanju nadležnih tijela vezano uz zaštitu žrtve obiteljskog nasilja, a koji su doprinijeli ili mogli doprinijeti tragičnom epilogu ovog događaja. Izvršen je uvid u pribavljena izvješća i dokumentaciju policije te je utvrđeno da je za ubojstvo osumnjičen suprug žrtve koji je nakon verbalnog sukoba, uporabom oštrog predmeta usmrtio svoju suprugu na način da joj je u predjelu leđa nanio ubodnu ranu. Iz pristiglog izvješća i priložene dokumentacije utvrđeno je dalje da je u razdoblju 2007. – 2011., suprug u više navrata ozbiljno fizički napadao i ozljeđivao svoju suprugu, a za što je bio prijavljiv i terećen najmanje pet puta. Iz dostavljenih presuda nadležnog suda proizlazi da je u navedenom razdoblju, odnosno tijekom 2009., prekršajni sud u najmanje dva navrata oslobodio supruga optužbi zbog nasilja prema supruzi i to unatoč činjenici što je isti recidivist, odnosno prethodno osuđivan zbog nasilja prema supruzi. Sud je u obrazloženjima svojih oslobađajućih odluka naveo kako je supruga – žrtva nasilja iskoristila blagodat ne svjedočenja pa je oslobođenje nastupilo uslijed nedostatka dokaza, i to sve bez obzira na činjenicu što je u jednom slučaju žrtva imala i vidljive ozljede glave te medicinsku dokumentaciju o zadobivenim ozljedama. U trećem slučaju iz 2011., policija je teretila oboje supružnika za nasilje ignorirajući u potpunosti činjenice da je jedino supruga bila ta koja je u svađi zadobila tjelesne ozljede, kao i to da je suprug višekratni recidivist. Temeljem takvog dvostrukog terećenja, sud je u konačnici doista oboje supružnika našao krivim te osudio na novčane i uvjetne kazne i to usprkos činjenici što je u provedenom postupku utvrđeno da je supruga počinila samo verbalno nasilje prema suprugu (za vrijeme svađe) dok je suprug, kao višekratni recidivist, prema njoj počinio i verbalno i tjelesno nasilje te ju vidljivo tjelesno ozlijedio. Iz dostavljenog izvješća policije proizlazilo je i da je sud u preostalim slučajevima uglavnom uvjetno i novčano vrlo blago kažnjavao nasilnika. Nadležni CZSS dostavio je kratko izvješće u kojem su naveli kako su u navedenoj obitelji postupali samo jednom tijekom 2013., kada je suprug bio terećen za obiteljsko nasilje prema svom zetu. Tada je nadležni CZSS izvršio terenski obilazak obitelji te su savjetodavno razgovarali s članovima obitelji. Shodno svemu navedenom, Pravobraniteljica je zauzela stajalište kako činjenica da policija nije imala evidentiranih prijave nasilničkog ponašanja supruga prema supruzi u razdoblju od zadnjih 10 godina (2011. – 2021.) ne upućuje nužno na to da nasilja prema supruzi u navedenom razdoblju nije bilo, već naprotiv na činjenicu da zaštita žrtve i kažnjavanje počinitelja nisu bili rodno osjetljivi ni učinkoviti, pa su pod takvim okolnostima prijave supruge izostajale. Sukladno navedenom stajalištu, Pravobraniteljica je policiji izdala preporuke za postupanje vezano uz procesuiranje svih budućih slučajeva rodno utemeljenog nasilja preporučujući rodno senzibilni pristup, izbjegavanje dvostrukih terećenja i edukaciju policije vezano uz standarde procesuiranja obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja. **Policija je u povratnom dopisu Pravobraniteljici istaknula kako prihvaća sve upućene preporuke.**

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-03-02/21-46), Pravobraniteljica je **zaprimila pritužbu ženske osobe na postupanje policije prilikom prijave nasilja u obitelji**, odnosno na neučinkovitu zaštitu žrtve nasilja i progon počinitelja. Pravobraniteljica je na temelju zaprimljene pritužbe zatražila očitovanje od policije. Na temelju detaljne analize pritužbe pritužiteljice i pristiglog očitovanja MUP-a, Pravobraniteljica je utvrdila kako policija po dojavi nasilja doista nije postupala žurno, niti rodno senzibilno, kako kasnije tijekom postupka nije učinkovito nadzirala mjere zaštite određene počinitelju nasilja te kako u konačnici nije prepoznala sve oblike obiteljskog nasilja kojima je bila izložena žrtva. Imajući u vidu činjenicu da policija nije u potpunosti postupala sukladno pozitivnom zakonodavnom okviru i međunarodnim standardima procesuiranja rodno utemeljenog nasilja, Pravobraniteljica je policiji izdala preporuke vezano uz poboljšanje i unaprjeđenje postupanja u slučaju obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja te im preporučila dodatnu edukaciju po tim pitanjima. **Policija je u povratnom očitovanju navela kako u potpunosti prihvaća sve preporuke Pravobraniteljice.**

PRIMJER 3. U predmetu (PRS-03-02/21-8), pritužiteljica se žalila Pravobraniteljici da se **unatoč podnesenoj kaznenoj prijavi protiv izvanbračnog supruga i dalje smatrala nezaštićenom od strane policije i u strahu za svoj život**. Iz dostavljenog očitovanja policije proizlazilo je da su policijski službenici nadležne PP postupali sukladno zakonodavnom okviru, posebice Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima s namjerom terećenja počinitelja nasilja. No, Pravobraniteljica je ipak zauzela stajalište da, iako su policijski službenici zaprimili kaznenu prijavu, sačinili o njoj izvješće, obavijestili o tome nadležnog općinskog državnog odvjetnika, ispitali osumnjičenog, privremeno mu oduzeli mobilni telefon i fiksirali SMS poruke kojima je prijetio žrtvi, pretražili njegovu kuću i na kraju cijeli spis prosljedili sucu istrage nadležnog županijskog suda na daljnju odluku i postupanje, zaštita žrtve nije bila pravodobna i učinkovita te je u potpunosti bila rodno neosjetljiva. Razlog ovakvoj odluci ležao je u činjenici što je iz priloženog izvješća i dokumentacije proizlazilo da je policija zapravo prepustila žrtvi da odlučuje o podnošenju kaznene prijave i to unatoč činjenici što se djelo prijetnje (smrću) goni po službenoj dužnosti. Naime, žrtva je kaznenu prijavu i saznanja o počiniteljevom mogućem posjedovanju oružja predala policiji 11.1.2021., dok je informacije o prijetnji dostavila i ranije, da bi policija pretragu doma osumnjičenog u vezi neprijavljenog oružja obavila tek 22.4.2021., dakle skoro 4 mjeseca nakon prijave. Da je kojim slučajem počinitelj odlučio ostvariti prijetnju, ništa ga u tome ne bi spriječilo. Stoga je Pravobraniteljica policiji uputila preporuke vezane uz njihov propust da pravovremeno uoče glavne rizične okidače za femicid, odnosno alarme koji ukazuju na visok stupanj rizika koji kod rodno utemeljenog nasilja može dovesti do ubojstava žena od strane bliskih im i (bivših i/ili sadašnjih) intimnih muškarca te sukladno tome propust da se poduzmu sve mjere zaštite žrtve i učinkovitog i brzog progona počinitelja koje joj stoje na raspolaganju.

PRIMJER 4. U predmetu (PRS-03-02/21-6), pritužbu Pravobraniteljici podnijela je pritužiteljica u kojoj se ista žalila da se u više navrata obraćala navedenim **nadležnim tijelima tražeći zaštitu od nasilnog bivšeg partnera koji je njoj i zajedničkom mlt. djetetu prijetio ubojstvom te koji ju progoni, no da adekvatnu zaštitu nije dobila, unatoč određenim mu mjerama opreza zabrane približavanja, uspostavljanja ili održavanja izravne ili neizravne veze s njom i djetetom**. U bitnom, iz izvješća nadležne PP proizlazilo je da je od zaprimanja kaznene prijave pritužiteljice pa do određivanja mjera opreza prošlo skoro tri puna mjeseca, a u kojem razdoblju je pritužiteljica bila izložena nasilničkom ponašanju bivšeg partnera i to bez ikakve zaštite što je rezultiralo podnošenjem još jedne prijave pritužiteljice protiv bivšeg partnera koja je kvalificirana kao kazneno djelo - Nametljivo ponašanje. Nadalje, iako su postupci pokrenuti te mjere opreza određene, iz dostavljene dokumentacije policije, odnosno iz izvješća o poštivanju/kršenju mjera opreza koje je PP dostavljala nadležnom Općinskom sudu slijedi da je **policija isključivo preko žrtve dobivala informacije o poštivanju**

određenih mjera opreza. Uvidom u ista, Pravobraniteljica je utvrdila kako su izvješća o poštivanju mjera pisana šablonski, šturo, formalistički i vrlo kratko pa tako u nijednom izvješću nije niti bilo moguće utvrditi da li je policija poduzimala bilo što drugo osim tzv. obavijesnih razgovora sa žrtvom. U poslanoj dokumentaciji, zabilješkama, izvješćima i ostalim pisanim tragovima iz predmeta spisa nije bilo niti jednog traga ili zabilješke o tome da je policija makar i jednom kontaktirala ili ispitala bivšeg partnera pritužiteljice kojemu su mjere opreza određene. Osim toga, iz priložene dokumentacije proizlazilo je i to da je žrtva najmanje jednom policiji prijavila sumnju u kršenje mjera opreza, dok istovremeno u predmetu spisa nije bilo traga o nikakvom postupanju po toj prijavi, kao ni traga o bilo kakvim provjerama te sumnje, a kamoli o posljedicama za osumnjičenog zbog eventualnog kršenja mjera opreza. I to sve unatoč činjenici što se radi o osobi već ranije osuđivanoj i sklonoj činjenju nasilničkih kaznenih djela. Pravobraniteljica je stoga nadležna tijela - policiju i CZSS, kroz svoja upozorenja i preporuke uputila kako je sve navedeno ukazivalo na izuzetno visok stupanj rizika za pritužiteljicu i mlt. zajedničko dijete izloženosti femicidu, a koji rizik nije prepoznat, pa shodno tome nisu poduzete nikakve dodatne mjere zaštite žrtve.

PRIMJER 5. U predmetu (PRS-03-02/21-41), Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu ženske osobe na **postupanje policije i CZSS-a, a u pogledu izostanka osiguranja učinkovite zaštite od rodno utemeljenog nasilja.** Pritužiteljica se žalila da je izložena dugogodišnjem nasilju od svoga sada već bivšeg supruga, a da joj nadležna tijela ne osiguravaju učinkovitu zaštitu i život bez nasilja, odnosno da blagim i neadekvatnim tretmanom počinitelja nasilja ugrožavaju njen i život njene obitelji dovodeći je u usporedivoj situaciji s bivšim suprugom u nepovoljan položaj. Pritužiteljica je u svojoj pritužbi istaknula i kako je zbog nasilja te nemoći nadležnih institucija da ju zaštite pokušala i samoubojstvo. Navodi kako je bivši suprug više puta osuđen i terećen za razne oblike nasilja, uključujući i silovanje. No, da se uvijek po odsluženju i/ili plaćanju kazne vraća kući te da odmah nastavlja s nasiljem. Navodi kako ona sve nasilničke ispade bivšeg supruga prijavljuje policiji tako da se trenutno vodi kazneni postupak protiv njega. Iako je bivši suprug za vrijeme postupka koji se sada vodi protiv njega pritvoren, pritužiteljica je svejedno istaknula kako strahuje da će i po završetku ovog kaznenog postupka isti opet biti pušten kući te da će nastaviti sa svojim nasilničkim ponašanjem prema njoj jer da je to obrazac koji se ponavlja već skoro deset godina. Iz pristiglog očitovanja policije proizlazilo je da oni zbog nasilničkog ponašanja (bivšeg) supruga interveniraju još od 2002., te da je u navedenom razdoblju policija u ovoj obitelji postupala najmanje 8 puta sve zbog obiteljskog nasilja supruga prema supruzi. Iz analize dostavljenog izvješća i dokumentacije policije, Pravobraniteljica je utvrdila kako je pritužiteljica nesporno žrtva dugotrajnog višegodišnjeg i teškog obiteljskog nasilja koja se uslijed svega i psihijatrijski liječi jer je zbog izloženosti nasilju pokušala počinuti i suicid. Počinitelju nasilja je u nekoliko navrata bila izrečena mjera zabrane približavanja žrtvi, te je nekoliko puta i pritvoren, ali ga ništa nije spriječilo da se svaki put nakon zatvora vrati žrtvi u zajedničko domaćinstvo te nastavi s nasiljem i to unatoč činjenici što posjeduje i drugu useljivu imovinu. Shodno svemu istaknutom, Pravobraniteljica je zauzela stajalište da je u konkretnom slučaju došlo do spolne diskriminacije pritužiteljice od strane policije zbog načina na koji je slučaj procesuiran i zbog odsustva učinkovite zaštite žrtve. Stoga je Pravobraniteljica policiji izdala upozorenja na navedene nedostatke kao i preporuke da se predloži određivanje sigurnosne mjere udaljenja bivšeg supruga iz zajedničkog domaćinstva s maksimalnim rokom trajanja od 3 godine, a sukladno čl.74. Kaznenog zakona kao i da se provede edukacija o postupanju vezanom uz obiteljsko i rodno utemeljeno nasilje među svim službenicima nadležne PP, a sukladno međunarodnim standardima progona za nasilje prema ženama.

2.1.7. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji

Među značajnijim institucijama u radu sa žrtvama obiteljskog nasilja (a posebice u specifičnim okolnostima pandemije bolesti COVID-19 koja je obilježila i ovo izvještajno razdoblje) svakako su centri za socijalnu skrb, čija uloga je propisana Protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji koji je Vlada Republike Hrvatske donijela (19.6.2019.).¹⁶⁴ Pravobraniteljica kontinuirano ukazuje kako nasilje u obitelji, za razliku od ostalih oblika nasilja, obilježava niz specifičnosti i karakteristika koje ga čine posebno štetnim i opasnim. S obzirom na navedeno, a posebice na činjenicu kako nasilje u obitelji ne predstavlja privatni problem pojedinca, već društva u cjelini, od posebnog značaja je da se žrtvama žurno pruže svi oblici pomoći i zaštite.

16.4.2021., 17.6.2021., 20.9.2021., 21.12.2021. - Imajući u vidu navedeno, Pravobraniteljica je **posjetila 4 centra za socijalnu skrb** u Zagrebu, Krapini, Splitu i Sisku, na kojim sastancima se raspravljalo o izazovima u radu centara, a jedna od tema razgovora bila je i problematika nasilja u obitelji te pružanje zaštite žrtvama.

17.11.2021. - Pravobraniteljica je održala sastanak s predstavnicama Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike o mogućnostima suradnje s budućom **Akademijom socijalne skrbi** koju resorno ministarstvo planira osnovati novim Zakonom o socijalnoj skrbi.¹⁶⁵

Pravobraniteljica je i tijekom ovog izvještajnog razdoblja nastavila postupati po pritužbama građana/ki vezano uz njihov tretman pred nadležnim centrima za socijalnu skrb u slučajevima nasilja u obitelji. Iz navedenih pritužbi proizlazi kako se, kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, **nastavila načelno dobra praksa** vezano uz dosljednu primjenu odredaba Protokola od strane centara za socijalnu skrb. Međutim, još uvijek, a radi se ipak samo o *pojedičnim i izdvojenim slučajevima*, uočena je određena razina nesenzibiliziranosti prilikom postupanja prema žrtvama nasilja u obitelji. Također, tijekom izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je postupala i po dvije pritužbe koje su se odnosile na *povredu prava žrtava na tajnost podataka* čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti njihova sigurnost (čl.6. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji).

PRIMJER 1. Pravobraniteljici se u predmetu (PRS-03-02/21-21), obratila **žrtva obiteljskog nasilja i majka djeteta iznoseći nezadovoljstvo postupanjem CZSS-a**. Navodi kako je bivši izvanbračni suprug pravomoćno osuđen radi obiteljskog nasilja te kako je sudskom odlukom određeno da će ml. kćer stanovati s njom i da će ona u potpunosti ostvarivati samostalnu roditeljsku skrb pri čemu su ocu zabranjeni kontakti s djetetom. Navodi kako je bivši suprug protiv nje i njezine obitelji podnio više desetaka kaznenih prijava te kako se obraćao i njezinom poslodavcu s ciljem da dobije otkaz. Međutim smatra kako CZSS prilikom svojega postupanja nema u vidu činjenicu da je ona žrtva nasilja.

¹⁶⁴ Naime sukladno navedenom Protokolu, cilj postupanja centara za socijalnu skrb je poduzimanje mjera i radnji kao i pružanje potpore u skladu s propisanim ovlastima radi sveobuhvatne zaštite žrtve i članova obitelji, posebice djece, osoba s invaliditetom, osoba starije životne dobi kao posebno ranjivih skupina kroz integrirani pristup u radu s počiniteljem nasilja i žrtvom. Protokol sadrži i *opća načela* u radu nadležnih tijela u kojima propisuje, između ostaloga, obvezu žurnog postupanja, individualni pristup žrtvi na posebno obziran, nepristran i stručan način pri čemu je od izuzetne važnosti prepoznavanje rizičnih čimbenika, primjena proaktivnog pristupa te međuresorna suradnja i razmjena informacija kao i obvezno savjetovanje žrtve na način na koji to može razumjeti o njenim zakonskim pravima.

¹⁶⁵ Naime, Pravobraniteljica i inače sudjeluje u međusektorskim edukacijama kroz davanje rodne perspektive i prezentira primjere iz vlastite prakse, te u tom smislu vidi i mogućnost suradnje s budućom Akademijom socijalne skrbi, a u svrhu jačanja kapaciteta zaposlenika/ca, ustanova i institucija koje djeluju u području socijalne skrbi. Akademija socijalne skrbi planirana je kao javna ustanova s ciljem standardizacije obaveznih i specijaliziranih programa stručnog usavršavanja te organiziranja i provođenja kontinuiranog stručnog usavršavanja stručnih radnika, vježbenika, ravnatelja i drugih osoba u djelatnosti socijalne skrbi.

Iako je Pravobraniteljica zatražila cjelokupnu dokumentaciju CZSS-a, isti se prvotno očitovao da ju ne može dostaviti jer se radi o opsežnim spisima od 2010. te je pozvao Pravobraniteljicu da osobno dođe u CZSS i izvrši uvid u dokumentaciju. Ipak, CZSS je naknadno dostavio dokumentaciju iz koje proizlazi kako je pritužiteljica prekinula izvanbračnu zajednicu (2014.) kada je pokrenula i sudski postupak vezano uz roditeljsku skrb, a koji je pravomoćno okončan 2019. U navedenom postupku je provedeno (2016.) multidisciplinarno vještačenje koje je sud prihvatio te je prvostupanjskom¹⁶⁶ i drugostupanjskom presudom (iz 2019.) odlučeno da će dijete živjeti s majkom koja će ostvarivati samostalnu roditeljsku skrb pri čemu se zabranjuje odvijanje susreta i druženja djeteta s ocem, a što je u skladu i sa željom djeteta. Stoga je Pravobraniteljica ukazala kako se radi o **pravomoćnoj sudskoj odluci** koju svi trebaju poštivati i koja svakako predstavlja **primjer dobre prakse u primjeni Istanbulske konvencije** (na čiji čl.48. se sud izravno pozvao), a koju bi u svom radu trebale slijediti i sve ostale institucije i tijela. Međutim, unatoč navedenom, proizlazi kako je otac djeteta protekom četiri mjeseca od pravomoćnosti navedene odluke, pokrenuo pred sudom novi postupak radi njezine izmjene tražeći ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom smatrajući kako postoje nove okolnosti. Za potrebe navedenog postupka CZSS je sačinio stručno mišljenje u kojem je podržao prijedlog oca te je predložio da se osobni odnosi oca i djeteta odvijaju pod nadzorom, pri čemu se navedeno mišljenje temelji samo na obradi oca, ali ne i djeteta (kao niti pritužiteljice). Navedeni zahtjev oca je nadležni sud odbio presudom od 31.3.2021.,¹⁶⁷ a koja je potvrđena i drugostupanjskom odlukom od 11.5.2021. S obzirom na to da u konkretnom slučaju CZSS (za razliku od suda) **nije u dovoljnoj mjeri imao u vidu i cijenio problematiku obiteljskog nasilja** koja svakako zahtjeva proaktivan i senzibilni pristup, te imajući u vidu kako je CZSS prvotno odbijao dostaviti dokumentaciju, Pravobraniteljica je uputila **upozorenje i preporuke** koje je CZSS *uvažio*.

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-03-02/21-65), Pravobraniteljici se obratila **žrtva obiteljskog nasilja pritužujući se na CZSS** kojem se višestruko obraćala za pomoć koja joj nije bila pružena. Navodi kako je u postupku razvoda braka, kako je bivši suprug prijavljivao za nasilje u obitelji radi čega se vodi prekršajni postupak, kao i da je podignuta optužnica zbog kaznenog djela *Prijetnja*. Nadalje navodi kako joj bivši suprug učestalo šalje uvredljive, omalovažavajuće i prijeteće poruke navodeći da je ona *„psihički bolesna, nesposobna skrbiti za dijete, da namjerno dovodi do toga da se dijete razboli“*, a o nasilju je obavještavala CZSS koji u potpunosti ignorira činjenicu da je ona žrtva obiteljskog nasilja.

Iz izvješća CZSS proizlazi kako se pritužiteljica odselila s djetetom od supruga zbog nasilja te kako je suprugu određena zaštitna mjera zabrane približavanja i uspostavljanja kontakta u trajanju od 18 dana. CZSS navodi kako je zaprimio obavijest policije o intervenciji i podnošenju optužnog prijedloga protiv supruga pritužiteljice, međutim ne navodi da li su, vezano uz nasilje, poduzete kakve mjere te da li je

¹⁶⁶ U obrazloženju prvostupanjske odluke sud je, između ostaloga, konstatirao te imao u vidu odnosno cijenio i činjenice da je otac djeteta *„prema pravomoćnoj presudi prekršajnog suda u Zagrebu još 2010., počinio nasilje u obitelji na teret tužiteljice i njene majke, a u prisutnosti E., a zatim i da je u više navrata tijekom postupka izazvao dolazak policije kao intervencije u roditeljske sukobe, prijavljivao tužiteljicu za zlostavljanje do granice da je E. morala s majkom i mačkom ići na policiju kako bi objasnila svoje ogrebotine, u više navrata hodao po K. bolnici i trčao jednom prilikom za E. i bakom do ceste – a o čemu u spisu postoji popis prijave MUP-a, dolazi pred zgradu sa snimateljima i dr.“*, a radi čega je sud smatrao opravdanim pozvati se na važeću i ratificiranu **Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji** koja u čl.48. predviđa poduzimanje mjera koje će zabraniti obvezne alternativne postupke rješavanja sporova, uključujući i medijaciju i mirenje, u vezi sa svim oblicima nasilja koja su obuhvaćena primjenom Konvencije. Također sud je konstatirao kako *„tužiteljici se kao žrtvi obiteljskog nasilja ne može staviti na teret činjenica nelagode i odbijanja komunikacije sa svojim zlostavljačem, a maloljetna E. ne smije biti žrtva i patiti zbog poremećaja odnosa svojih roditelja“*.

¹⁶⁷ U obrazloženju navedene presude se navodi kako je sud već ranije (2019.) donio odluku kojom se zabranjuju kontakti između oca i djeteta te kako se navodi oca, kao i CZSS-a u ovom postupku tiču *„prvenstveno izražavanja nezadovoljstva ranijom odlukom, a ne isticanjem novih navoda koji bi opravdali donošenje drugačije odluke. I Centar i tužitelj u ovom postupku ističu kako majka neosnovano onemogućava oca u viđanju djeteta iako je to pravomoćnom sudskom presudom izričito zabranjeno i ta presuda obvezuje ne samo oca djeteta već i majku djeteta te ju je i ona dužna poštovati“*.

uspostavljena međuresorna suradnja s policijom. CZSS niti jednom *ne opisuje svoje postupanje prema pritužiteljici kao žrtvi nasilja*, kao niti vezano uz uspostavljanje zatražene međuresorne suradnje s PP. Nakon uvida u cjelokupnu dokumentaciju, Pravobraniteljica je utvrdila da CZSS nije predočio odgovarajuća uvjerenja da su poduzete sve mjere i aktivnosti iz njegove nadležnosti, a posebice one propisane Protokolom, kao niti dokaze o međuresornoj suradnji, što ukazuje na **izostanak proaktivnog pristupa**. Stoga je Pravobraniteljica **upozorila** CZSS da je dužan postupati s **osobitim senzibilitetom za problem obiteljskog nasilja**, njegove uzroke i različite pojavne oblike pri čemu će se tijekom svakog postupanja žrtvi iskazivati osobito razumijevanje spram problema obiteljskog nasilja. Također, Pravobraniteljica je uputila i odgovarajuće preporuke.

PRIMJER 3. U predmetu (PRS-03-02/20-76), Pravobraniteljica je zaprimila **pritužbu organizacije civilnog društva u kojoj se iznose navodi o otkrivanju adrese žrtve nasilja od strane CZSS-a** nakon izlaska žrtve iz skloništa. Naime u pritužbi se navodi kako je žrtva, nakon izlaska iz skloništa, za sebe i dijete samo formalno prijavila adresu prebivališta na jednoj adresi, ali da faktički živi na drugoj adresi koju je navela u CZSS. Također se navodi kako je žrtva zamolila CZSS da bivšem partneru ne otkriva njezinu stvarnu adresu iz razloga što se radi o recidivistu koji je višestruko (kazneno i prekršajno) osuđivan i kažnjavao zbog počinjenja obiteljskog nasilja te ga se ona boji. Međutim, unatoč navedenom, navodi se kako je CZSS u svom stručnom mišljenju koje je dostavio sudu izričito naveo i stvarnu adresu na kojoj žrtva živi. Pritom se napominje kako je bivši partner za vrijeme boravka žrtve u sigurnoj kući, a nakon osobnih odnosa s djetetom, slijedio žrtvu i dijete te ih plašio. Iz dostavljenog izvješća CZSS-a proizlazi kako je stručna djelatnica u stručnom mišljenju *nenamjerno navela stvarnu adresu žrtve*, a radi čega joj je kasnije uputila ispriku. U dostavljenom očitovanju Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike navodi se **kako će se svim centrima za socijalnu skrb uputiti mišljenje** kojim se skreće pozornost ravnatelja i stručnih radnika da tijekom postupanja sa žrtvama nasilja u obitelji **štite tajnost podataka na koje žrtva ima pravo** i što je u skladu s čl.6. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te kako sigurnost žrtava obiteljskog nasilja mora biti prioritet u svim postupanjima. Pravobraniteljica je izrazila zadovoljstvo navedenim postupanjem te podržala poduzete aktivnosti.

PRIMJER 4. U predmetu (PRS-03-02/21-82) Pravobraniteljica je zaprimila **pritužbu sigurne kuće, a vezano uz otkrivanje informacija o smještaju žrtve nasilja**. Iz navoda pritužbe proizlazi kako se, ubrzo po dolasku žrtve s djetetom u sigurnu kuću, o njima putem elektroničke pošte interesirao njezin suprug tražeći da mu se omogući viđanje djeteta. Nadalje, sigurnu kuću je kontaktirao i otac žrtvinog supruga navodeći pritom kako je od nadležnog CZSS-a dobio informaciju o smještaju djeteta. Pritom se ističe kako su o smještaju žrtve u navedenu sigurnu kući bile obaviještene samo nadležne institucije (CZSS i MUP). Iz provedenog ispitnog postupka proizlazi kako je suprug pritužiteljice kontinuirano imao određena saznanja o njezinom smještaju u sigurnim kućama, ali i da su te informacije u okviru sudskih postupaka davali punomoćnica žrtve, a u jednom slučaju je i djelatnica CZSS-a raspravljala o navedenom s ocem djeteta. Međutim, proizlazi kako je i sama pritužiteljica za vrijeme boravka u sigurnim kućama ipak imala određeni kontakt s ocem djeteta, a radi čega joj je bio i otkazan smještaj. Ipak, proizlazi kako je CZSS uputio u PP dopis u kojem se navodi kako je žrtva *„trenutno smještena na tajnoj lokaciji na području Grada Zagreba“*. Navedeni način komunikacije svakako bi predstavljao primjer dobre prakse, kao i navodi sigurne kuće: *„Također molimo da se činjenica premještaja smatra povlaštenom informacijom te da se u odgovorima ili komunikaciji s počiniteljem ili drugim osobama koristi samo izraz „sigurna kuća“ bez naziva i lokacije ustanove, obzirom je F.R. vrlo brzo saznao u kojem skloništu se I. nalazi po dolasku u sklonište.“* **Pravobraniteljica je ukazala i uputila preporuku** kako bi u slučajevima smještaja žrtava u sigurnim kućama sve nadležne institucije (CZSS, sudovi, policija), ali i ostali sudionici (punomoćnici stranaka) kao i same stranke, uključujući i žrtve, trebali

imati u vidu **obvezu čuvanja tajnosti podataka o sigurnim kućama u kojima borave žrtve nasilja**, a što je u skladu i s čl.6. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji pri čemu treba imati u vidu kako *sigurnost žrtava obiteljskog nasilja mora biti prioritet u svim postupanjima*.

Ipak, u najvećem broju slučajeva postupanja centara za socijalnu skrb su i tijekom ovog izvještajnog razdoblja bila u skladu s Protokolom te Pravobraniteljica nije mogla ustanoviti da bi došlo o povrede načela ravnopravnosti spolova.

PRIMJER 5. U predmetu (PRS-03-01/21-66), Pravobraniteljici se **pritužila majka djeteta i žrtva obiteljskog nasilja navodeći kako ju je nadležni CZSS izložio viktimizaciji**. Opisuje i poteškoće vezano uz roditeljsku skrb smatrajući kako je kao žrtva nasilja stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na bivšeg supruga i oca djeteta. Iz dostavljenog izvješća i dokumentacije proizlazi kako je pritužiteljica s djetetom boravila prije nekoliko godina, mjesec dana u sigurnoj kući koju je samoinicijativno napustila te kako je CZSS o svim saznanjima o obiteljskom nasilju bio žurno obavijestio i policiju, koja je nakon ispitivanja prijave ustanovila da nije bilo nasilja u obitelji. Nadalje proizlazi kako pritužiteljica dulje vrijeme odbija suradnju i komunikaciju s CZSS-om te kako je nadležni sud donio odluku prema kojoj će dijete živjeti s ocem, a u navedenom postupku je bilo sačinjeno i psihologijsko-psihijatrijsko vještačenje roditelja. Stoga Pravobraniteljica nije mogla ustanoviti propuste u radu CZSS-a koji bi predstavljali spolnu diskriminaciju pritužiteljice kao žrtve nasilja.

2.1.8. Zaključno razmatranje i preporuke

Ističući posebno važnost sveobuhvatne edukacije, prevencije nasilja i resocijalizacije počinitelja koji su po stajalištu Pravobraniteljice najvažniji, a u značajnoj mjeri zanemareni aspekti u borbi protiv nasilja prema ženama u RH, Pravobraniteljica upućuje sljedeće **preporuke** kako bi se pravosudni i zakonodavni okvir borbe protiv rodno utemeljenog nasilja i posebice protiv femicida, unaprijedio:

- (1) Jačati međuresornu suradnju svih dionika, a posebno resornu suradnju između policije i državnog odvjetništva u slučajevima nasilja u obitelji i nasilja prema ženama.
- (2) Uvesti sustavnu i redovnu edukaciju sudaca/kinja i državnih odvjetnika/ca pri Pravosudnoj akademiji isključivo o progonu i kažnjavanju slučajeva rodno uvjetovanog nasilja.
- (3) Nastaviti kontinuirane edukacije djelatnika/ca iz sustava policije i socijalne skrbi, a vezano uz primjenu Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i ostalih propisa iz područja zaštite od nasilja u obitelji.
- (4) Ustrojiti posebne odjele na sudovima i državnim odvjetništvima sa specijaliziranim sucima/kinjama i državnim odvjetnicima/ama samo za obiteljsko nasilje, te posebne odjele pri policiji sa specijaliziranim policijskim kadrom za rodno utemeljeno i nasilje u obitelji.
- (5) Ustrojiti državno tijelo sa stručnim i savjetodavnim kadrom, prvenstveno psihološke i socijalne struke, koje će se baviti ranom prevencijom nasilja, odnosno izoliranim slučajevima verbalnih konflikata ili tzv. „ravnopravnim konfliktima“ u fazi prije eskalacije nasilja i to bez uključivanja policije i suda – odnosno bez obveze da se svaki slučaj bilo kakvog konflikta u obitelji mora nužno prijavljivati policiji (obiteljski centri za podršku obiteljima u problemima).
- (6) Investirati značajnija sredstva i razviti dugotrajnije i sveobuhvatnije programe obvezne resocijalizacije počinitelja nasilja (psihosocijalnog tretmana) kako bi se recidiv sveo na najmanju moguću mjeru.

(7) Osnajiti postojeće nacionalne preventivne mehanizme.

(8) Kažnjavati počinitelje propisanim zakonskim maksimumima, kako bi se poslala jasnija društvena poruka nulte tolerancije na ovu vrstu nasilja.

(9) Prilikom postupanja sa žrtvama nasilja u obitelji stručne osobe obavezne su primjenjivati senzibilni pristup te dosljedno primjenjivati sve odredbe Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

2.1.9. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji

Vlada Republike Hrvatske je usvojila (22.9.2017.) četvrtu po redu *Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine* (Nacionalna strategija),¹⁶⁸ koja sadrži 7 područja djelovanja s ukupno 33 mjere. Svaka mjera Nacionalne strategije utemeljena je na jednom ili više članaka Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija). Pravobraniteljica je **bila aktivna članica Radne skupine** za izradu Nacionalne strategije u koju je uvršteno više njenih prijedloga.¹⁶⁹

Pravobraniteljica je nastavila svoju višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe Nacionalne strategije pri čemu je **fokus stavljen prvenstveno na problematiku financiranja skloništa** za žrtve nasilja u obitelji **te na stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji**¹⁷⁰.

Stoga je Pravobraniteljica od Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP), Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje (SDUOSZ) te Grada Zagreba zatražila relevantne podatke koji se odnose na provedbu navedenih mjera. Pored navedenog, Pravobraniteljica je i od svih županija te Grada Zagreba zatražila podatke o broju skloništa za žrtve koja djeluju na njihovom području, o financijskim sredstvima koja su županije skloništima dodijelile za rad u 2021. kao i općenito o načinu financiranja tih skloništa te eventualnim poteškoćama s tim u vezi.¹⁷¹

2.1.9.1. Financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji

A) Financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji od strane Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike

U dostavljenom očitovanju MRMSOSP navodi kako redovito izdvaja sredstva iz Državnog proračuna u cilju održivog financiranja i skrbi za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji. Do 2020., u Republici Hrvatskoj je djelovalo ukupno 19 skloništa i savjetovališta namijenjenih žrtvama nasilja u obitelji, od kojih je MRMSOSP financijski podupirao rad njih 17. Osnivanjem **novih 6 skloništa** na području Krapinsko-zagorske, Koprivničko-križevačke, Ličko-senjske, Virovitičko-podravske, Požeško-slavonske i

¹⁶⁸ Odluka Vlade RH objavljena u Narodnim novinama, br. 96/17.

¹⁶⁹ Npr., mjere koje se odnose na zbrinjavanje i potporu žrtvama nasilja, kao što je osiguravanje stambenog zbrinjavanja žrtvama nasilja u obitelji, osiguravanje financijske potpore radu skloništa i savjetovališta za žrtve obiteljskog nasilja te poticanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na uvođenje rodno osjetljivog proračuna u okviru kojeg će se osiguravati kontinuirana financijska potpora namijenjena radu skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, da se prostori u kojima djeluju skloništa za žrtve nasilja u obitelji prilagode i za boravak osoba s invaliditetom te da se kontinuirano osiguravaju financijska sredstva za provođenje psihosocijalnog tretmana.

¹⁷⁰ Obje navedene mjere su sadržane u tematskom području djelovanja pod točkom III. *Zbrinjavanje i potpora žrtvama nasilja u obitelji* u sklopu kojeg se nalaze mjere broj 1. i mjere broj 2. koje glase: Mjera broj 1. „*Osigurati stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji.*“ Mjera broj 2. „*Osigurati financijsku potporu radu skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji koje vode organizacije civilnog društva te ustanovama koje pružaju smještaj žrtvama nasilja u obitelji na području cijele Republike Hrvatske.*“

¹⁷¹ Pritom je Pravobraniteljica ukazala i kako Nacionalna strategija u području djelovanja III. koje se odnosi na zbrinjavanje i potporu žrtvama nasilja u obitelji sadrži **mjeru broj 3.** koja glasi: „*Poticati jedinice lokalne samouprave i jedinice područne (regionalne) samouprave na uvođenje rodnog proračuna u okviru kojeg će se osiguravati kontinuirana financijska potpora namijenjena radu skloništa za žrtve nasilja u obitelji.*“

Dubrovačko-neretvanske županije, u Republici Hrvatskoj djeluje **ukupno 25 skloništa za žrtve nasilja, od kojih MRMSOSP pruža financijsku potporu za njih 23 iz sredstava državnog proračuna ili putem EU fondova.**

Od ukupnog broja skloništa koje financira MRMSOSP, 9 skloništa vode pružatelji usluga temeljem ugovornog odnosa s MRMSOSP uz prethodnu ispunjenost uvjeta propisanih provedbenim propisom kojim se utvrđuju uvjeti za pružanje socijalnih usluga.¹⁷² Korisnici se smještaju temeljem rješenja centara za socijalnu skrb, a MRMSOSP je za navedenu namjenu utrošio ukupno 3.775.707,17 kn u 2021.¹⁷³ Preostalih 8 skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji, koje vodi 7 organizacija civilnog društva, financira se putem javnog natječaja, odnosno temeljem prijave na javni *Poziv za prijavu trogodišnjih programa udruga koje pružaju usluge savjetovališta i skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2019. do 2021. godine.* Navedenim su se Pozivom osigurala financijska sredstva za razdoblje od tri godine, a za tu je svrhu osigurano 2.100.000,00 kn u 2021.¹⁷⁴ Također, za navedenih 8 skloništa sredstva se izdvajaju i iz lokalnih proračuna.

Nadalje, osnivači novih 6 skloništa na području Krapinsko-zagorske, Koprivničko-križevačke, Ličko-senjske, Virovitičko-podravske, Požeško-slavonske i Dubrovačko-neretvanske županije su županije u suradnji s partnerima – organizacijama civilnog društva, Caritasom ili Crvenim križem. Sva nova skloništa dobila su rješenja o utvrđivanju minimalnih uvjeta za pružanje socijalnih usluga te su spremna za prihvrat korisnika/ca u slučaju potrebe. **Financijska potpora uređenju i radu ovih skloništa osigurana je iz Europskog socijalnog fonda** u okviru ograničenog Poziva pod nazivom „*Osiguravanje sustava podrške za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji*“¹⁷⁵.

MRMSOSP navodi kako prati popunjenost smještajnih kapaciteta svih 25 skloništa, na dvotjednoj razini te da podaci pokazuju popunjenost smještajnih kapaciteta do najviše 60%. Prema posljednjim podacima (od 14.1.2022.), **popunjenost kapaciteta skloništa iznosi 53%**. Zaključno, MRMSOSP navodi kako je u okviru natječaja „*Razvoj, širenje i unaprjeđenje kvalitete izvaninstitucijskih socijalnih usluga kao podrška procesu deinstitucionalizacije*“ sufinanciranog iz Europskog socijalnog fonda ukupne vrijednosti 100.000.000,00 kn, ugovoren 1 projekt Ženske grupe Karlovac-Korak u vrijednosti 3.712.800,00 kn a koji pridonosi procesu deinstitucionalizacije i socijalnoj uključenosti razvojem izvaninstitucijske podrške za žrtve nasilja u obitelji.¹⁷⁶

¹⁷² Ugovoreni pružatelji djeluju na području sljedećih županija: Bjelovarsko-bilogorske, Primorsko-goranske, Zadarske, Splitsko-dalmatinske, Međimurske, Vukovarsko-srijemske, Šibensko-kninske, Varaždinske te Zagrebačke županije.

¹⁷³ **Napomena Pravobraniteljice** – Prema podacima Ministarstva za navedenu namjenu (2020.) utrošeno je ukupno 4.493.019,65 kn, što znači da je (u 2021.) za istu namjenu utrošen iznos koji je manji za 717.312,48 kn.

¹⁷⁴ U 2020., 2019., 2018., 2017., 2016. i 2015. godini osiguran je isti iznos novčanih sredstava.

¹⁷⁵ Opći cilj navedenog projekta je unaprjeđenje sustava podrške, prevencije i zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji na područjima šest županija u kojima nedostaju takve usluge; jačanje kapaciteta stručnjaka/osoba koje rade sa ženama žrtvama nasilja i žrtvama nasilja u obitelji, te podizanje svijesti javnosti o pravima žena žrtava nasilja i žrtava nasilja u obitelji te negativnim posljedicama nasilja u obitelji. Pozivom su predviđene aktivnosti uspostave skloništa i skrbi izvan vlastite obitelji, pružanja usluga savjetovanja i pomaganja, osnaživanja i motiviranja te pružanja podrške ženama žrtvama nasilja i žrtvama nasilja u obitelji koje mogu biti žene s invaliditetom. Ugovori su potpisani u razdoblju od studenog 2020. do lipnja 2021. ukupne vrijednosti 54.689.846,66 kn. Trajanje projekta je 30 mjeseci, a najkasnije do prosinca 2023. **Tijekom 2021., za provedbu aktivnosti navedenih 6 projekata isplaćeno je 4.188.631,81 kn.**

¹⁷⁶ Projekt razvija izvaninstitucijsku uslugu organiziranog stanovanja, unaprjeđuje uslugu psihosocijalne podrške, jača kapacitete stručnjaka za pružanje usluga te podiže svijest javnosti o procesu deinstitucionalizacije i pravima žrtava nasilja na život u zajednici. Za provedbu projekta je tijekom 2021. isplaćeno 620.368,07 kn.

Pored navedenih aktivnosti usmjerenih na financiranje skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, MRMSOSP je naveo i određene aktivnosti usmjerene na provedbu ostalih mjera iz Nacionalne strategije u 2021.¹⁷⁷

B) Financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji od strane županija i Grada Zagreba

Pravobraniteljica je od svih županija i Grada Zagreba zaprimila odgovore vezano uz način financiranja skloništa, a iz kojih proizlazi kako su gotovo sve županije u 2021. izdvajale određena novčana sredstva za rad skloništa koja se nalaze na njihovom području. Naime, samo **Bjelovarsko-bilogorska županija** izrijeком navodi kako *nije izdvajala novčana sredstva* za rad skloništa, dok iz očitovanja **Šibensko-kninske županije** ne proizlazi da je ista u 2021. financirala rad skloništa.¹⁷⁸

Vezano uz **financijsku potporu uređenju i radu 6 novootvorenih skloništa** (na području Krapinsko-zagorske, Koprivničko-križevačke, Ličko-senjske, Virovitičko-podravske, Požeško-slavonske i Dubrovačko-neretvanske županije), kao što je to naveo i MRMSOSP, treba napomenuti kako je navedena potpora osigurana iz Europskog socijalnog fonda u okviru ograničenog Poziva pod nazivom „*Osiguravanje sustava podrške za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji*“. Stoga je od navedenih županija dodatno zatraženo da pojasne da li su, pored navedenih EU sredstava, i iz svojih proračuna tijekom 2021. izdvajala još neka dodatna sredstva za rad skloništa. S tim u vezi, **Dubrovačko-neretvanska županija** navodi kako trenutno djeluje *privremeno sklonište* za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji, kojeg vodi Caritas Dubrovačke biskupije, a koje se financira iz sredstava planiranih EU-projektom¹⁷⁹ dok se ne uspostavi trajno sklonište – Josipov dom. U 2021. utrošeno je ukupno 489.709,50 kn za financiranje troškova privremenog skloništa. Budući da je trajno sklonište još uvijek u fazi nastanka, *sva navedena sredstva su utrošena iz EU-projekta* (a ne iz županijskog proračuna).

Ostalih 5 županija navodi kako su, pored EU sredstava, izdvajala određene iznose i iz svojih županijskih proračuna. Iznosi sredstava koja su županije izdvojile u 2021. iz svojih proračuna za financiranje skloništa kreću se u rasponu od **5.447.000,00 kn** koliko je izdvojio **Grad Zagreb** (navedeni iznos se odnosi na financiranje 3 skloništa: 4.787.000,00 kn za Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb“ čiji osnivač je Grad Zagreb, 560.000,00 kn za sklonište koje vodi Autonomna ženska

¹⁷⁷ Od navedenih aktivnosti treba istaknuti kako su provedena 2 postupka javne nabave radi osiguranja usluge supervizije za predstavnike/ce županijskih timova za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a u prosincu 2021. zatraženi su podaci svih timova o problemima s kojima se susreću u svom radu kao i o prijedlozima unaprjeđenja njihovog rada. Projekti izobrazbe članova i zamjenika članova županijskih timova provode se u okviru projekta pod nazivom „*Zaustavimo nasilje nad ženama i nasilje u obitelji – Za nasilje nema opravdanja*“, kojeg je nositelj Ministarstvo. Od ožujka do rujna 2021., provedeno je 5 ciklusa po 3 dana edukacija na temu rodno uvjetovanog nasilja i nasilja nad ženama odnosno sveukupno je održano 15 dana edukacije. Nadalje, povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama (22.9.) održana je konferencija visoke razine „*Integrirani pristup zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*“ u organizaciji Ministarstva, a u povodu obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama (25.11.) održana je sjednica Nacionalnog tima za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. **Na oba navedena događaja sudjelovala je i Pravobraniteljica.**

¹⁷⁸ Iz očitovanja Šibensko-kninske županije od 20.1.2022., proizlazi kako na njezinom području djeluje Prihvatište za žene i djecu – žrtve obiteljskog nasilja, čiji osnivač je Caritas šibenske biskupije pri čemu se navodi kako županija „*u tekućoj godini planira financiranje režijskih troškova navedenog prihvatilišta u iznosu od 30.000,00 kn.*“ Međutim, ne navode se podaci o financiranju navedenog skloništa u 2021.

¹⁷⁹ U Dubrovačko-neretvanskoj županiji se od veljače 2021., provodi EU-projekt „*Osiguravanje sustava podrške za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji – Josipov dom*“ uz potporu Caritasa Dubrovačke biskupije kao projektnog partnera. Projekt traje do kolovoza 2021., a ukupna vrijednost projekta je 11,7 milijuna kn, od čega je 85% osigurano iz Europskog socijalnog fonda u sklopu Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali, a 15% bespovratnih sredstava iz proračuna RH. Projektom će se osigurati trajno sklonište za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji, omogućiti edukacija stručnih osoba koje rade sa žrtvama nasilja u obitelji te provoditi osvješćivanje javnosti o štetnim posljedicama koje ostavlja obiteljsko nasilje.

kuća Zagreb te 100.000,00 kn za sklonište koje vodi Udruga „Ženska pomoć sada“ do **2.020,16 kn**, koliko je iz svojeg proračuna izdvojila **Koprivničko-križevačka županija**.¹⁸⁰

Pored Grada Zagreba, **veće iznose** iz svojih proračuna za financiranje skloništa izdvojile su i Krapinsko-zagorska županija¹⁸¹ (400.000,00 kn), Međimurska županija (300.000,00 kn za Dom za žrtve obiteljskog nasilja „Sigurna kuća“ čiji osnivač je županija), Vukovarsko-srijemska županija (275.000,00 kn za Sigurnu kuću Vukovarsko-srijemske županije koju vodi udruga B.a.B.e) te Primorsko-goranska županija (220.000,00 kn) i Zagrebačka županija (200.000,00 kn). **Manje iznose** za financiranje skloništa, pored Koprivničko-križevačke županije, izdvojile su Osječko-baranjska županija (10.000,00 kn)¹⁸², Požeško-slavonska županija¹⁸³ (37.808,22 kn) te Ličko-senjska županija¹⁸⁴ (62.034,42 kn).

Kao primjer dobre prakse treba istaknuti kako su pojedine županije iz svojih proračuna **financirale veći broj skloništa**. Tako je, osim već spomenutog **Grada Zagreba** (koji je financirao rad 3 skloništa), **Primorsko-goranska županija** financirala rad 2 skloništa¹⁸⁵ (u ukupnom iznosu od 220.000,00 kn) dok je **Zagrebačka županija** financirala rad 3 skloništa¹⁸⁶ (u ukupnom iznosu od 200.000,00 kn). Treba također istaknuti i kako na području **Istarske županije** djeluje sklonište „Sigurna kuća Istra“ (za čiji rad je županija izdvojila 170.000,00 kn), a čije usluge se pružaju *na dvije lokacije* i to na tajnim adresama u Puli i Poreču.

Iako većina županija ne navodi poteškoće oko financiranja skloništa, pojedine županije ukazuju na određene poteškoće i probleme u tom smislu. Tako Krapinsko-zagorska i Koprivničko-križevačka županija ukazuju na **potencijalne probleme koji bi se mogli pojaviti nakon što istekne provedba EU-projekta** iz kojeg se financiraju skloništa. Na probleme i pomoć žrtvama nasilja i **nakon izlaska iz skloništa** ukazuju Krapinsko-zagorska¹⁸⁷ i Vukovarsko-srijemska županija¹⁸⁸. Ličko-senjska županija

¹⁸⁰ Na području **Koprivničko-križevačke županije** otvoreno je sklonište za žrtve obiteljskog nasilja čiji osnivač je udruga Hera Križevci, pod nazivom Sigurna kuća. Sredstva županije utrošena na navedeno sklonište iznose svega 2.020,16 kn i to za režijske troškove za sigurnu kuću.

¹⁸¹ **Krapinsko-zagorska županija** je (2020.) osnovala Dom za žrtve nasilja u obitelji-NOVI POČETAK, koji je započeo s radom 7.12.2020., a kapacitet Doma je 8 korisnika. U cilju unaprjeđenja navedene ustanove, županija je prijavila i provodi projekt pod nazivom Novi početak, a koji je prijavljen na poziv „Osiguravanje sustava podrške za žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji“ kojeg financira Europska unija kroz Europski socijalni fond u sklopu Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. Projekt traje od 9.6.2021. do 9.12.2023., partneri su Dom za žrtve nasilja u obitelji NOVI POČETAK i CZSS Krapina, a ukupna vrijednost projekta iznosi 11.626.118,74 kn.

¹⁸² Na području **Osječko-baranjske županije** djeluje jedno sklonište za žrtve obiteljskog nasilja i to u okviru Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek – Odjel socijalnih usluga. Osnivač je Republika Hrvatska, a osnivačka prava se osiguravaju putem Ministarstva te se stoga rad skloništa u cijelosti financira iz sredstava Državnog proračuna. Županija je s 10.000,00 kn sufinancirala projekt „Unaprjeđenje kvalitete života žrtava nasilja u obitelji – korisnika Odjela socijalnih usluga kroz sveobuhvatni pristup pružanju usluge“ Centra za profesionalnu rehabilitaciju Osijek.

¹⁸³ Na području **Požeško-slavonske županije** djelovalo je jedno sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, pod nazivom Sigurna kuća, a čiji osnivač je Zajednica udruga Društvo Crvenog križa Požeško-slavonske županije. Navedeno sklonište je od Ministarstva dobilo licenciju za rad 17.7. 2020.

¹⁸⁴ Radi se o *privremenom skloništu* pod nazivom „Sklonište za žrtve nasilja u obitelji“, a nositelj pružanja usluge je Udruga žena „Nit“ Korenica. U tijeku je provedba projekta pod nazivom „Donesimo osmijeh“ koji će osigurati trajno postojanje skloništa za žrtve nasilja u obitelji, budući da će provedbom istoga biti adaptiran i opremljen objekt u vlasništvu županije. Partneri na projektu su CZSS Gospić i Senj te Udruga žena „Nit“ Korenica. Trenutno županija ima privremeno sklonište za koje je Udruga žena „Nit“ Korenica dobila rješenje MRMSOSP i to za smještaj 6 korisnika.

¹⁸⁵ Radi se o slijedećim skloništima: Dom Sveta Ana – Caritasov dom za žene i djecu – žrtve obiteljskog nasilja (osnivač je Caritas Nadbiskupije Rijeka) čiji rad je **Primorsko-goranska županija** financirala u iznosu 100.000,00 kn te Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u obitelji (osnivač je udruga U.Z.O.R. Rijeka) čiji rad je županija financirala u iznosu od 120.000,00 kn.

¹⁸⁶ Radi se o Sigurnoj kući u Samoboru čiji osnivač je Caritas Zagrebačke nadbiskupije za čiji rad je **Zagrebačka županija** izdvojila iznos od 20.000,00 kn. Pored navedenog skloništa, Zagrebačka županija je financirala i rad dva skloništa u Gradu Zagrebu i to sklonište koje vodi Autonomna ženska kuća Zagreb u iznosu od 120.000,00 kn te Ženska pomoć sada u iznosu od 60.000,00 kn.

¹⁸⁷ **Krapinsko-zagorska županija** navodi kako će se, osim same uspostave skloništa na trajnoj lokaciji i u povećanom kapacitetu, žrtvama nasilja pružati i sustav podrške, savjetovanja i pomoći za vrijeme korištenja usluga, ali i nakon izlaska iz skrbi (osigurani stanovi u najmu nakon izlaska iz Doma i plaćanje troškova najamnine do šest mjeseci).

¹⁸⁸ **Vukovarsko-srijemska županija** navodi kako dodjeljuje jednokratnu financijsku pomoć korisnicama koje moraju napustiti sklonište u iznosu od 2.000,00 kn - 4.000,00 kn te kako je u 2021., bilo 5 takvih zahtjeva. Vežano uz probleme žrtava obiteljskog nasilja po izlasku

navodi kako je trenutno glavna poteškoća **zapošljavanje stručnih radnika/ca**,¹⁸⁹ Požeško-slavonska županija kao problem navodi **dugotrajne postupke javne nabave** za opremanje skloništa,¹⁹⁰ dok Istarska županija kao poteškoću navodi **nepostojanje sustavnog financiranja**.¹⁹¹

U odnosu na izdvajanje sredstva za **neki drugi oblik pomoći žrtvama nasilja u obitelji**, nevezano za financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji, 9 županija je navelo kako je izdvajalo takva sredstva (najčešće se radilo o financiranju SOS telefona za žrtve nasilja u obitelji¹⁹², savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji¹⁹³ te provođenju psihosocijalnog tretmana za počinitelje nasilja).¹⁹⁴ Pritom je najveći iznos u tu svrhu izdvojio Grad Zagreb (1.026,000,00 kn).

Imajući u vidu važnost ove problematike opstojnosti i financiranja skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji, Pravobraniteljica je **posjetila 2 skloništa** za žrtve nasilja:

18.2.2021. - Centar za žene - Adela u Sisku.¹⁹⁵

17.6.2021. - Dom za žrtve nasilja u obitelji NOVI POČETAK u Krapini.¹⁹⁶

Iz gore navedenih podataka proizlazi kako sredstva koja su županije iz svojih proračuna izdvajale za rad skloništa u 2021. i nadalje čine vrlo malen, gotovo zanemariv udio u njihovim proračunima (između

iz skloništa, županija navodi slijedeće: „Naime, uglavnom su to osobe koje su bile financijski ovisne o drugima. Ukoliko u međuvremenu i pronađu neki posao za sebe, to su uglavnom vrlo malo plaćeni poslovi i pri izlasku iz skloništa one jednostavno ne mogu trenutačno i odmah imati najbolje uvjete za život. Međutim, tu se javlja problem jer onda imaju nadzor socijalne službe koja od njih zahtjeva da moraju imati „uređen“ život“.

¹⁸⁹ Nakon objavljenog natječaja za zapošljavanje tri osobe za rad u skloništu, u tijeku je zapošljavanje asistentice dok se natječaj za stručne radnike ponavlja obzirom da na prvi natječaj nije bilo prijavljenih kandidata/kinja. Stoga je trenutno glavna poteškoća zapošljavanje stručnih radnika, a sve kako bi sklonište bilo u mogućnosti primiti korisnike/ce.

¹⁹⁰ Županija navodi kako trenutno ne postoje teškoće u financiranju objekta skloništa s obzirom da su sredstva za njegov rad u najvećem dijelu (plaće, režijski troškovi, sredstva za osobne potrebe korisnika) osigurana kroz projekt „Sigurno mjesto“ koji je financiran sredstvima Europske unije iz Europskog socijalnog fonda, u trajanju 08.03.2021. do 08.09.2023. Međutim poteškoće se javljaju vezano za financiranje odnosno provedbu navedenog Projekta u dijelu koji se odnosi na *postupke javne nabave koji su dugotrajni* zbog čega se ne može ranije rješavati neke bitne stavke koje su planirane (nabava opreme ili radovi) jer isto mora ići kroz javnu nabavu, kao npr. krovište koje je loše i kod jakih kiša dolazi do prokišnjanja.

¹⁹¹ Istarska županija navodi kako „ne postoji sustavno financiranje tj. još uvijek nisu doneseni odgovarajući propisi kojima se reguliraju obveze jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u svrhu financiranja rada skloništa“.

¹⁹² Krapinsko-zagorska županija je financirala SOS telefon za žrtve nasilja kojeg vodi udruga CESI u iznosu od 37.500,00 kn dok je Koprivničko-križevačka županija sufinancirala SOS telefon i Savjetovalište za žrtve obiteljskog nasilja koje vodi udruga Hera Križevci.

¹⁹³ Primorsko-goranska županija je sufinancirala projekt Savjetovalište za žrtve nasilja u obitelji kojeg provodi udruga SOS Rijeka – centar za nenasilje i ljudska prava s iznosom od 40.000,00 kn, a Šibensko-kninska županija je sufinancirala projekte i programe udruga s područja županije koje se bave pružanjem psihosocijalne, savjetodavne i pravne pomoći žrtvama obiteljskog nasilja u iznosu od 25.000,00 kn. Splitsko-dalmatinska županija je sufinancirala Udrugu DOMINE za program: Žena ženi-osnaživanjem i podrškom ZA društvo bez nasilja - savjetovalište za žene žrtve nasilja u obitelji te Centar za hagioterapiju Split, program: Vrednotama protiv nasilja u iznosu od 17.000,00 kn.

¹⁹⁴ Zadarska županija je izdvojila 40.000,00 kn za rad Savjetovališta Caritasa Zadarske nadbiskupije koji provodi psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji.

¹⁹⁵ Tom prilikom Pravobraniteljica je tijekom **službenog posjeta Sisku** razgovarala sa Senkom Filipović i stručnim suradnicama o radu Sigurne kuće koju su osnovale 2008., i o kojoj redovno skrbe, iako su prostorije njihove udruge neupotrebljive nakon razornog potresa krajem 2020. Suočene s iznimno teškim uvjetima za rad u sklonište redovno primaju žene i djecu - žrtve obiteljskog nasilja kojima pružaju pomoć i podršku. Predstavnice Centra informirale su Pravobraniteljicu kako i u uvjetima svakodnevnog podrhtavanja tla na smještaj primaju žene i djecu i iz drugih dijelova Hrvatske. Govorilo se i o redovnom financiranju skloništa od strane države i lokalne zajednice i višegodišnjim neriješenim pitanjima s time u vezi. Dogovorena je neposredna suradnja između Centra za žene – Adela i Pravobraniteljice glede ispitivanja pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji njihovih korisnica. Pravobraniteljica je tom prigodom, u svoje osobno ime i u ime savjetnika/ca i drugih vanjskih suradnika/ca sa kojima surađuje, **predala donaciju za korisnice Sigurne kuće prikupljenu u donaciji djelatnika/ca Pravobraniteljice - poklon bonovima, odjeći i hrani**.

¹⁹⁶ Pravobraniteljica je u sklopu **službenog posjeta Krapini** posjetila Dom za žrtve nasilja u obitelji NOVI POČETAK, kroz koji ih je provela Martina Gregurović Šanjug, v.d. voditeljice Doma i pročelnica Upravnog odjela za zdravstvo, socijalnu skrb, udruge i mlade u Krapinsko-zagorskoj županiji. Tijekom posjeta razgovaralo se o radu skloništa u uvjetima pandemije bolesti COVID-19 te redovnom financiranju skloništa od strane države i lokalne zajednice. Pravobraniteljica je razgovarala s korisnicama o njihovim iskustvima s državnim tijelima za provedbu Protokola o zaštiti žrtava nasilja u obitelji. Dogovorena je neposredna suradnja s Pravobraniteljicom glede ispitivanja pojedinačnih slučajeva nasilja u obitelji korisnica sigurne kuće. Sigurna kuća je na području Krapinsko-zagorske županije počela s radom u prosincu 2020.

0,0006% - 0,06%), dakle **znatno manje od 1% njihovog proračuna**. Također, proizlazi i kako županije koje imaju veće proračune ne izdvajaju nužno i veće novčane iznose za rad skloništa koja se nalaze na njihovom području. U tom smislu situacija se u bitnome ne razlikuje u odnosu na 2011. i 2015., kada je Pravobraniteljica također provela slično istraživanje. Stoga se **Pravobraniteljica kontinuirano zalaže za rodno budžetiranje** u postavljanju jasnih prioriteta vezano za skrb žrtava nasilja u obitelji.

2.1.9.2. Stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji

Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje (SDUOSZ) navodi kako su *tijekom 2021. zaprimljena 22 pozitivna rješenja* kojima je utvrđeno pravo na stambeno zbrinjavanje žrtvama nasilja u obitelji, od čega je **za 17 korisnica osigurana adekvatna stambena jedinica** sukladno utvrđenom pravu, a za 4 korisnice provodi se postupak osiguravanja adekvatne stambene jedinice, dok je jedno rješenje ukinuto od strane nadležnog upravnog tijela u županiji, s obzirom da je korisnica odustala od utvrđenog prava i vratila se u primarnu obitelj. SDUOSZ navodi kako na osnovi stambenog zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji u 2019. - nije nikoga uselilo (u 2019. počela su stizati rješenja), u 2020. - stambeno je zbrinuto 55 osoba.

Grad Zagreb, Gradski ured za upravljanje imovinom i stanovanje, navodi kako je u razdoblju **od 2017.-2021. ukupno stambeno zbrinuto 30 osoba/obitelji** žrtava nasilja u obitelji i sve su bile ženskog spola. Tako su tijekom 2017. - stambeno zbrinute 4 obitelji, tijekom 2018. – 9, 2019. – 13, 2020. - 2 i **2021. - 2 obitelji**.¹⁹⁷

2.1.9.3. Zaključno razmatranje i preporuke

Praćenjem provedbe Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. godine, Pravobraniteljica je tijekom 2021. razmatrala provedbu mjera koje se odnose na financiranje skloništa za žrtve nasilja u obitelji te na stambeno zbrinjavanje djece i odraslih osoba žrtava nasilja u obitelji. U odnosu na financiranje skloništa, Pravobraniteljica izražava zadovoljstvo što još od kraja 2020., na području svake županije postoji barem jedno sklonište te ih sada ukupno ima 25, od kojih MRMSOSP pruža financijsku potporu za njih 23 iz sredstava državnog proračuna ili putem EU fondova. Međutim, podaci pribavljeni od županija ukazuju na neujednačenu praksu financiranja skloništa, posebice vezano uz visinu novčanih sredstava izdvojenih za njihov rad iz županijskih proračuna, koja i nadalje čine vrlo malen, gotovo zanemariv, udio u njihovim proračunima (između 0,0006% - 0,06%). U odnosu na stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji, potrebno je nastaviti s proaktivnom provedbom navedene mjere. Stoga Pravobraniteljica smatra da je prioritet uvesti sustavno, sigurno i pravovremeno financiranje svih postojećih skloništa za žrtve nasilja kao i osigurati adekvatna sredstva za stambeno zbrinjavanje žrtava. Slijedom navedenog, **Pravobraniteljica daje preporuke:**

(1) Osigurati dostatna sredstva iz državnog proračuna za financiranje skloništa kako bi se njihov rad odvijao neometano.

¹⁹⁷ Pravobraniteljica je u svom Izvješću o radu za 2016., konstatirala kako je Grad Zagreb (provodeći Nacionalnu strategiju i Zagrebačku strategiju) žrtvama obiteljskog nasilja u petogodišnjem razdoblju od 2012.-2016., dao u najam ukupno 69 stanova. Imajući u vidu kako je u narednom petogodišnjem razdoblju od 2017.-2021., Grad Zagreb stambeno zbrinuo 30 osoba/obitelji, vidljivo je kako je došlo do *značajnijeg pada broja osoba kojima je osigurano stambeno zbrinjavanje od strane Grada Zagreba*.

(2) Podupirati provođenje mjera stambenog zbrinjavanja i potpore žrtvama nasilja u obitelji nakon izlaska iz skloništa.

(3) Poduzimati daljnje mjere u cilju uvođenja rodno osjetljivog proračuna na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini, a kako bi se sukladno analizi potreba financirale usluge pružanja savjetodavne podrške i smještaja za žrtve rodno utemeljenog nasilja, kao i stambeno zbrinjavanje po izlasku iz skloništa.

2.2. SILOVANJE

Još tijekom 2019., došlo je do izmjena kaznenog zakonodavstva (stupile na snagu 1.1.2020.) na način da je *brisano kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka iz čl.152. KZ-a*¹⁹⁸, čiji kontinuitet je očuvan u kaznenom djelu silovanja iz čl.153.st.1. KZ-a.¹⁹⁹ *Protokolom o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (2018.)*,²⁰⁰ kao jedan od ciljeva predviđeno je uvođenje standardiziranog postupka prema žrtvama seksualnog nasilja bez obzira na njihovu dob, mjesto u kojem im se nasilje dogodilo, spol i/ili druge osobne karakteristike te je predviđeno i podržavanje, odnosno osnivanje kriznih centara za žrtve silovanja ili drugih oblika seksualnog nasilja.²⁰¹

Kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, Pravobraniteljica je nastavila aktivno pratiti ovu problematiku te je sudjelovala i u određenim aktivnostima.

8.2.2021. - Pravobraniteljica je izdala javno priopćenje vezano uz relativiziranje trauma žrtava seksualnog uznemiravanja i silovanja. Svaka banalizacija, diskreditacija ili relativizacija slučajeva seksualnog uznemiravanja ili silovanja dovodi u pitanje borbu protiv ovoga duboko ukorijenjenog problema, senzibilizaciju društva o njemu i posljedično odlučnost žrtava da o tome progovore.²⁰²

9.2.2021. - Pravobraniteljica je dala izjavu za RTL emisiju „Potraga“ komentiravši problematiku kaznenih djela spolnog uznemiravanja i silovanja.²⁰³

¹⁹⁸ Naime, prema Kaznenom zakonu (KZ) koji je bio na snazi do kraja 2019., u glavi XVI. (Kaznena djela protiv spolne slobode) bilo je, između ostaloga, propisano kazneno djelo spolni odnošaj bez pristanka (čl.152.) te kazneno djelo silovanje (čl.153.).

¹⁹⁹S tim u vezi, u Konačnom prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona navodi se sljedeće: „*Petim izmjenama i dopunama Kaznenog zakona predlaže se izmjena koncepta kaznenog djela silovanja iz članka 153. Kaznenog zakona. Prema novom konceptu, kazneno djelo silovanja ima se smatrati i svaki nekonsenzualni spolni odnošaj ili s njim izjednačena spolna radnja, dakle i onda kad nema uporabe sile ili prijetnje na život i tijelo silovane ili druge osobe. Temelj ovako predloženog kaznenog djela silovanja čini izostanak pristanka žrtve odnosno oštećenika za spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju. Sam koncept pristanka kod kaznenog djela silovanja i dalje se predlaže po uzoru na koncept pristanka kako je bio definiran kaznenim djelom spolnog odnošaja bez pristanka iz čl.152.st.3. Kaznenog zakona.*“ Navedeni prijedlog brisanja kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka je **predlagala** u javnoj raspravi i Pravobraniteljica.

²⁰⁰Navedeni Protokol donijela je Vlada Republike Hrvatske na 108. sjednici (26.7.2018.), na prijedlog Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH. Imajući u vidu značaj ove problematike, Pravobraniteljica je još tijekom 2017., kao članica sudjelovala u radu Radne skupine za izradu novog Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

²⁰¹Navedeno je u skladu sa čl.25. Istanbulske konvencije koji govori o potporama žrtvama seksualnog nasilja te glasi: „*Stranke će poduzeti potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi osigurale osnivanje dovoljnog broja odgovarajućih, lako dostupnih kriznih centara za žrtve silovanja ili seksualnog nasilja radi osiguravanja medicinskih i forenzičkih pregleda, potpore za doživljenu traumu i savjetovanje žrtava.*“

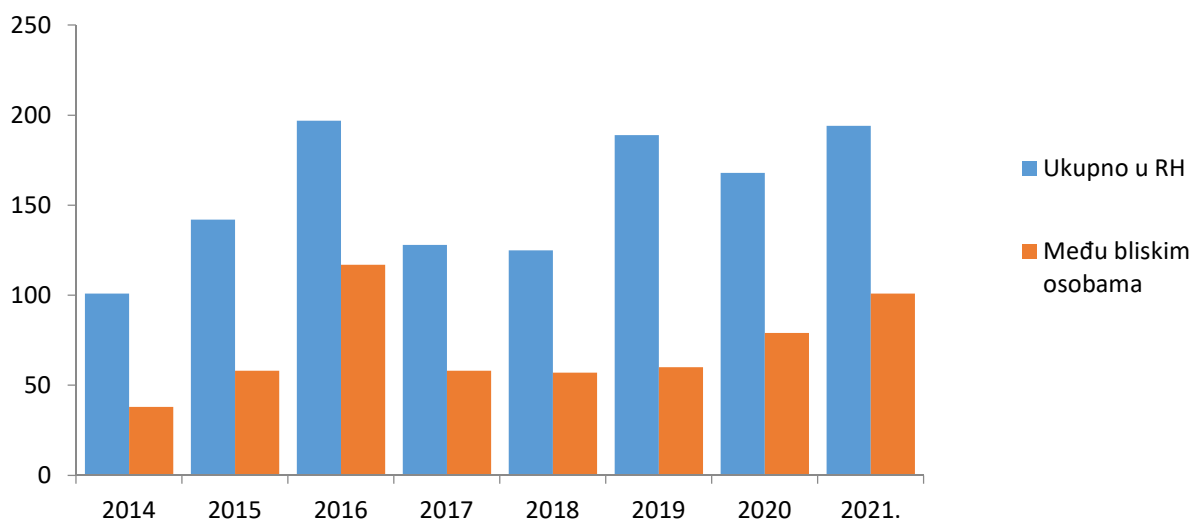
²⁰²S tim u vezi, Pravobraniteljica je istaknula kako se na taj način umanjuje duboko ukorijenjen i stalan društveni problem rodno uvjetovanog nasilja sa svim njegovim oblicima kao obrasca ustrajnog nasilja muškaraca nad ženama.

²⁰³Tom prilikom Pravobraniteljica je naglasila kako su kazne preblage, kako je trajanje sudskih postupaka predugo (prosjeck je oko 4 godine, ali postoje i oni koji traju i 9-10 godina) što kod žrtava stvara osjećaj bespomoćnosti i nepovjerenja u sustav te kako ne postoji dovoljno senzibiliteta za žrtve rodno utemeljenog nasilja, što pokazuje i sudska statistika.

26.11.2021. - Pravobraniteljica je **sudjelovala na okruglom stolu o seksualnom nasilju** koji je on line organizirala Ženska soba - Centar za seksualna prava povodom obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama. Na problematiku silovanja (a posebice u kontekstu sudskih postupaka i odluka) kritički su ukazivali i pojedini mediji.²⁰⁴

Prema statističkim podacima Ministarstva unutarnjih poslova, evidentirana su (2021.) **ukupno 194 kaznena djela silovanja** (čl.153. KZ-a)²⁰⁵, od kojih je njih **101 (udio od 52%) počinjeno na štetu članova obitelji i bliskih osoba, pri čemu su sve žrtve (njih 101) bile ženskog spola**. Tijekom 2020., bilo je evidentirano ukupno 168 kaznenih djela silovanja (čl.153.), od kojih je njih 79 (udio od 47%) bilo počinjeno na štetu članova obitelji i bliskih osoba, pri čemu je svih 79 žrtava također bilo ženskog spola. Iz navedenog je vidljivo kako je tijekom 2021. došlo do **porasta od 16% ukupnog broja kaznenih djela silovanja**. Silovanje u pokušaju je bilo evidentirano u ukupno 19 slučajeva, od čega se u 8 slučajeva (42%) radilo o bliskim osobama ili članovima obitelji, a sve žrtve su također bile ženskog spola.

Grafikon: Broj evidentiranih kaznenih djela iz čl.152. i čl.153. KZ-a (2014.-2019.) te iz čl.153.KZ-a (2020.- 2021.) i udio tih djela počinjen među bliskim osobama

Imajući u vidu kako je (2020.) ukupno bilo evidentirano 168 kaznenih djela silovanja, pri čemu je na bliske osobe otpadao udio od ukupno njih 47%, vidljivo je kako je (2021.) došlo do **povećanja udjela kaznenog djela silovanja počinjenog među bliskim osobama (52%)**.

Uspoređujući srodničke odnose između žrtve i počinitelja u 2021., vidljivo je kako je **kazneno djelo silovanja** koje je bilo počinjeno među bliskim osobama i članovima obitelji, **u najvećem broju**

²⁰⁴Tako je npr. Večernji list dana 14.8.2021. (<https://www.vecernji.hr/vijesti/kuda-ide-nase-pravosude-sud-u-splitu-doslovno-dao-upute-kako-silovati-i-proci-liso-1515309>) u tekstu pod naslovom „Sud u Splitu dao „upute“ kako silovati i proći lišo“ ukazao na problematiku uvažavanja olakotnih okolnosti poput onih da je počinitelj u konkretnom slučaju imao „uredne osobne i obiteljske prilike“, da je bio stipendist te je radio u uglednoj tvrtki. Navodi se i kako je u konkretnom slučaju problematično što je od silovanja do presude (treće stupanjske) moralo proći devet godina, a otac optuženika platio je ocu žrtve da silovana kaže istinu.

²⁰⁵ U odnosu na ukupan broj kaznenih djela silovanja iz čl.153. KZ-a, u 2021. evidentirano je 194 takvih kaznenih djela koja su bila dovršena te 19 takvih kaznenih djela u pokušaju (ukupno njih 213). Tijekom 2021. evidentirano je ukupno 213 žrtava kaznenog djela silovanja (dovršenog i u pokušaju) od čega su 4 žrtve bile osobe muškog spola (pri čemu se niti u jednom slučaju nije radilo o djelima počinjenim na štetu članova obitelji i bliskih osoba).

slučajeva bilo počinjeno od strane bračnih partnera/bivših partnera/izvanbračnih partnera u čak 49% slučajeva (bračni drugovi - suprug na štetu supruge u 19% slučajeva, bivši partner na štetu bivše partnerice u 18% te izvanbračni suprug na štetu izvanbračne supruge u 12% slučajeva)²⁰⁶, a potom očuha na štetu pastorke (25%). Silovanje u pokušaju između bliskih osoba i članova obitelji je evidentirano u 8 slučajeva, od čega u 3 slučaja između bračnih drugova, u 2 slučaja između bivših partnera te u jednom slučaju između bivših izvanbračnih drugova, kćeri i oca te nećakinje i ujaka.

2.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Silovanje svakako predstavlja jedan od oblika rodno uvjetovanog nasilja, a što potvrđuju i podaci MUP-a prema kojima su u 2021. u svim slučajevima (počinjenim na štetu bliskih osoba i članova obitelji) žrtve tih kaznenih djela bile osobe ženskog spola. U odnosu na ukupan broj predmetnih kaznenih djela, tijekom izvještajnog razdoblja vidljiv je trend porasta od 16% u odnosu na 2020. Također, i u odnosu na kazneno djelo silovanja počinjenog između bliskih osoba i članova obitelji, zabilježen je trend porasta (52% u 2021.) u odnosu na 2020. (47%). Pritom treba imati u vidu kako kod ovog kaznenog djela zasigurno postoji i određena tzv. tamna brojka kaznenih djela, pa tako i oštećenih osoba, a čemu su svakako mogle pridonijeti i nepovoljne epidemiološke okolnosti koje su se nastavile i tijekom ovog izvještajnog razdoblja. Pravobraniteljica uočava kako je **svako drugo kazneno djelo silovanja bilo počinjeno između bliskih osoba, i to najčešće od strane bračnih partnera/bivših partnera/izvanbračnih partnera u čak 49% slučajeva te od strane očuha na štetu pastorke (25%).**

Stoga Pravobraniteljica i dalje upućuje **preporuke**:

- (1) Sustavnu i kontinuiranu edukaciju svih nadležnih tijela koja postupaju sa žrtvama seksualnog nasilja, a koja bi obuhvaćala i primjenu rodno senzibilnog tretmana prema žrtvama seksualnog nasilja.
- (2) Jačanje daljnje međuresorne suradnje svih nadležnih tijela, a u cilju prevencije i pružanja pomoći žrtvama seksualnog nasilja.
- (3) Dosljednu primjenu Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja.

²⁰⁶Usporedbe radi, kazneno djelo silovanja koje je tijekom 2020., bilo počinjeno među bliskim osobama i članovima obitelji, u najvećem je broju slučajeva bilo počinjeno između bračnih drugova (51%).

RODITELJSKA SKRB

Kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, Pravobraniteljica je nastavila pratiti provedbu načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi, prvenstveno kroz zaprimljene pritužbe roditelja (očeva i majki). Pritom su roditelji iznosili sumnju na nejednak tretman pred nadležnim centrima za socijalnu skrb smatrajući da su po pitanju roditeljske skrbi stavljeni u nepovoljniji položaj (u odnosu na drugog roditelja) i to, prema njihovom mišljenju, upravo temeljem svojeg spola. U navedenim pritužbama roditelji su ukazivali na **spolne stereotipe vezane uz roditeljsku skrb, brigu o djeci i nasilje u obitelji**. Po zaprimljenim pritužbama Pravobraniteljica je, sukladno svojim ovlastima, provodila ispitne postupke te zauzimala svoj stav o povredi načela ravnopravnosti spolova, posebice imajući u vidu kako je Obiteljskim zakonom,²⁰⁷ kao jedno od temeljnih načela propisano upravo načelo ravnopravnosti žene i muškarca.²⁰⁸

Pravobraniteljica je dovršila postupanje u 96 (87%) od 109 novootvorenih predmeta u području roditeljske skrbi tijekom 2021. što je **značajno povećanje (od 70%)** u odnosu na 2020., kada je u tom području zaprimila 64 pritužbe. Iz analize spolne strukture osoba koje su podnosile pritužbe proizlazi da je među osobama koje su se prituživale bilo 54% muškaraca i 46% žena. Vezano uz 96 dovršenih predmeta, Pravobraniteljica je izdala 13 preporuka, 4 upozorenja i 3 prijedloga. Premda se u pretežitom dijelu pritužbi ukazuje na pristrano ili nepovoljno postupanje centara za socijalnu skrb, sudova i drugih tijela u odnosu na majku ili oca djece, Pravobraniteljica je utvrdila da nije došlo do povrede načela ravnopravnosti spolova u odnosu na 98% pritužbi muškaraca i 91% pritužbi žena.

U čl.19.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova propisano je da Pravobraniteljica spolova obavlja poslove neovisnog tijela nadležnog za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova, dok se u čl.6.st.1. propisuju diskriminacijske osnove koje su u nadležnosti postupanja Pravobraniteljice, a obuhvaćaju povrede učinjene temeljem spola, bračnog ili obiteljskog statusa, trudnoće, materinstva i spolne orijentacije.

U odredbi čl.20.st.1. Zakona o suzbijanju diskriminacije²⁰⁹ propisano je da je stranka koja u sudskom ili drugom postupku tvrdi da je povrijeđeno njezino pravo na jednako postupanje dužna učiniti vjerojatnim da je došlo do diskriminacije. U tom slučaju teret dokazivanja da nije bilo diskriminacije leži na protivnoj stranci. Analogna odredba sadržana je i u čl.30.st.4. Zakona o ravnopravnosti spolova.

Slijedom navedenih odredaba, Pravobraniteljica mora temeljito ispitati svaku zaprimljenu pritužbu kako bi utvrdila radi li se o diskriminaciji u području ravnopravnosti spolova te proizlazi li iz pritužbenih navoda i dokaza vjerojatnost da je došlo do diskriminacije. U slučaju da okolnosti iz pritužbe ne upućuju na kršenje načela ravnopravnosti spolova, već ukazuju na diskriminaciju po drugim osnovama, Pravobraniteljica će stranku upoznati sa svojom nadležnošću te proslijediti pritužbu na postupanje

²⁰⁷ Narodne novine, br. 103/15, 98/19.

²⁰⁸ Sukladno čl.3.st.1. Obiteljskog zakona, žena i muškarac imaju međusobno jednaka prava i dužnosti u svim obiteljsko-pravnim odnosima, a posebno u odnosu na roditeljsku skrb.

²⁰⁹ Narodne novine, br. 85/08. i 112/12.

nadležnom pravobraniteljskom uredu, što je tijekom 2021. učinila u 30 slučajeva iz područja roditeljske skrbi. Navedeno je posljedica okolnosti da se **znatan dio pritužbi iz područja roditeljske skrbi odnosio na pitanja koja se pretežito tiču interesa i dobrobiti djece**, u kojem slučaju su se pritužbe ustupale Pravobraniteljici za djecu na nadležno postupanje, sukladno Sporazumu u međuinstitucionalnoj suradnji.

Nadalje, u slučajevima **kada iz pritužbe ne proizlazi vjerojatnost da je došlo do diskriminacije, a nema uvjeta za ustupanje drugom nadležnom tijelu**, Pravobraniteljica će stranku upoznati sa svojom nadležnošću te joj dati pravne savjete i druge smjernice vezane uz zaštitu njenih prava i interesa. Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine na taj način postupila u 60 predmeta vezanih uz pritužbe na području roditeljske skrbi.

U predmetnim pritužbama stranke su pretežito izražavale nezadovoljstvo - mišljenjem centara za socijalnu skrb o tome s kojim roditeljem dijete treba stanovati te o načinu i vremenu ostvarivanja osobnih kontakata djeteta s roditeljem s kojim ne živi, nepoštivanjem odluka o roditeljskoj skrbi, neplaćanjem ili iznosom uzdržavanja, neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, tretmanom u sudskom postupku i sl. Radi ilustracije, u nastavku se citira nekoliko stvarnih anonimiziranih primjera pritužbi zaprimljenih u 2021. u odnosu na koje je utvrđeno da nisu ispunjene zakonske pretpostavke za pokretanje ispitnog postupka:

PRIMJER 1: *„Ne slažem se s prijedlozima i mišljenjima Centra za socijalnu skrb, vezano za sudsku odluku za privremenu mjeru. Stručni tim CZSS predlaže da majka tijekom ljeta 2021. može provesti s mlt. djetetom na moru deset dana u kontinuitetu, bez obveze ostvarivanja osobnih odnosa s ocem. Smatram da sam diskriminiran“.*

PRIMJER 2: *„Odlukom općinskog i županijskog suda, povrijedili su moje pravo da budem ravnopravan roditelj. Naime, moja tužba za smanjenje alimentacije je odbijena.....Slijedom takve odluke zanemarena su moja prava da sudjelujem u životu djeteta odgojno-emotivno, već samo materijalno, a isto tako su povrijeđena djetetova prava da odrasta uz oba roditelja, iako ne živimo zajedno“.*

PRIMJER 3: *„Tijekom provođenja procesnih radnji, sud radi očite razlike između stranaka na moju štetu. Naime, sud se bezrazložno u postupku postavlja vrlo arogantno prema meni kao stranci (ocu s kojim dijete živi) i mojem punomoćniku - odvjetniku. Smatram da je time teško povrijeđeno načelo ravnopravnosti stranaka u postupku pred sudom“.*

PRIMJER 4: *„Nakon što sam se Centru za socijalnu skrb već nekoliko puta obratila vezano za plan roditeljske skrbi nad mlt. sinom, želim naglasiti da hitno treba reagirati budući je moj bivši suprug naše zajedničko mlt. dijete bez mog znanja odveo na otok gdje je dijete boravilo kod nepoznate osobe (navodno čuvalice)“.*

U odnosu na pritužbe u kojima su stranke isticale nezadovoljstvo mišljenjem centara za socijalnu skrb o tome s kojim roditeljem dijete treba stanovati te načinu i vremenu ostvarivanja osobnih kontakata djeteta s roditeljem s kojim ne živi, potrebno je istaknuti da **Pravobraniteljica nema ovlasti propitivati stručna mišljenja centara za socijalnu skrb niti ima ovlasti za eventualna vještačenja vezana uz roditeljske kompetencije**. Navedeno je u isključivoj nadležnosti sudova koji neovisno i samostalno vrednuju mišljenja centara za socijalnu skrb, a Pravobraniteljica samo ispituje je li eventualno došlo do nepovoljnijeg postupanja od strane centra za socijalnu skrb koje je uvjetovano spolom, obiteljskim statusom ili nekim drugim osobinama koje se odnose na stranku.

Pored navedenog, potrebno je naglasiti da je prema odredbi čl.19.st.2.t.3. Zakona o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica ovlaštena poduzimati radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora. Temeljem navedene odredbe, te u skladu s načelom samostalnosti i neovisnosti sudbene vlasti, zajamčenog u čl. 115. Ustava Republike Hrvatske i čl.2. Zakona o sudovima, **Pravobraniteljica nije ovlaštena ispitivati pojedinačne prijave vezane uz okolnosti koje su već predmet razmatranja u sudskom postupku** te je u takvim slučajevima obvezna obustaviti eventualno započeto postupanje.

Jedan dio pritužbi, pretežito od majki, odnosio se na njihov **nepovoljniji položaj uvjetovan nasiljem** kojem su bile izložene, a za koje nasilje, prema njihovom mišljenju, djelatnici/ce centara za socijalnu skrb nisu bili/e u dovoljnoj mjeri senzibilizirani/e, odnosno nisu mu pridavali/e potrebnu pažnju i razumijevanje. Navedeno se posljedično odražavalo i na područje roditeljske skrbi. Kao važan dokument u ovom području treba spomenuti (2021.) **Rezoluciju Europskog parlamenta od 6. listopada 2021. o posljedicama nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama i prava skrbništva po žene i djecu (2019/2166(INI))**²¹⁰, koja navodi sljedeće: „*budući da bi u slučajevima nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama pravo žena i djece na zaštitu i život bez fizičkog i psihološkog nasilja trebalo imati prednost pred preferiranim zajedničkim skrbništvom; budući da se zlostavljanje djece koje vrše partneri u intimnim vezama može koristiti za stjecanje moći nad majkom i vršenje nasilja nad njom, što je oblik rodno uvjetovanog nasilja koji je u nekim državama članicama poznat kao neizravno nasilje;...*“. U točki 28. navedene Rezolucije se „*naglašava da se nasilje nad djecom također može povezati s rodno uvjetovanim nasiljem, bilo da su djeca svjedoci nasilja počinjenog nad njihovim majkama ili su i sama žrtve zlostavljanja, kad se ono na neizravan način koristi za stjecanje moći i psihološko nasilje nad njihovim majkama*“.

Stoga je Pravobraniteljica u svojem radu, posebice prilikom postupanja po pritužbama roditelja iz ovog područja, imala u vidu i gore navedenu Rezoluciju, kao i čl.31. Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, koji nalaže poduzimanje potrebnih zakonodavnih ili drugih mjera kako bi se osiguralo da se, pri određivanju skrbi o djeci i prava na viđanje djece, uzmu u obzir pojave nasilja obuhvaćene područjem primjene Konvencije.

Pored postupanja po zaprimljenim pritužbama roditelja, izvještajno razdoblje u ovom području (za razliku od prethodnih razdoblja) karakteriziraju i određene aktivnosti vezane uz **koncept/sindrom otuđenja od roditelja**. Naime, temeljem informacija koje su o predmetnoj problematici bile iznesene u određenim medijima²¹¹, organizirane su različite aktivnosti u vidu sastanaka i rasprava, a u pojedinim takvim događajima sudjelovala je i Pravobraniteljica.

30.9.2021. - Pravobraniteljica je virtualnim putem održala sastanak s predstavnicama SOS Rijeka – Centar za nenasilje i ljudska prava, a vezano uz tematiku sindroma otuđenja od roditelja. S tim u vezi, Pravobraniteljica je istaknula da se prvenstveno radi o pitanju struke koja se o navedenom treba odrediti, odnosno zauzeti stajalište. Pravobraniteljica se složila kako svakako postoji i *rodna dimenzija* ovog problema te da će u tom smislu i dalje pratiti ovu problematiku, sukladno svojim zakonskim ovlastima.²¹²

1.10.2021. - održana je 15. sjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora na tematsku točku: ***Ima li diskriminacije na temelju spola u procesu odlučivanja o ostvarenju roditeljske skrbi nad***

²¹⁰ Dokument je dostupan na poveznici https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0406_HR.html.

²¹¹ Radi se prvenstveno o portalu H-ALTER koji je (tijekom 2021.) objavljivao seriju tekstova pod nazivom „*Sustav za zaštitu ili zlostavljanje djece?*“, dostupno na poveznici: <https://h-alter.org/ljudska-prava/sustav-za-zastitu-ili-za-zlostavljanje-djece/>.

²¹² Na predmetnom sastanku dogovorena je i daljnja suradnja sa SOS Rijeka, posebice u vidu postupanja po prosljeđenim pritužbama vezano uz povredu načela ravnopravnosti spolova u području roditeljske skrbi i nasilja u obitelji.

djecom? Pravobraniteljica je istaknula da roditeljska skrb predstavlja složenu tematiku koja u sebi sadrži pitanja i iz područja zaštite prava djeteta i ravnopravnosti spolova, te da roditeljska skrb, prema zakonskoj definiciji, ima za svrhu zaštitu i promicanje djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti.²¹³ U odnosu na problematiku „otuđenja roditelja“, kojoj je bio posvećen dio rasprave na sjednici Odbora, Pravobraniteljica je ukazala da se radi o konceptu o čijoj se znanstvenoj utemeljenosti treba očitovati struka, te da se **primarno radi o pitanju iz područja zaštite interesa djeteta**, a pored navedenog, važna je i buduća praksa sudova koji odlučuju u postupcima za ostvarivanje roditeljske skrbi.

30.11.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **on line međunarodnom simpoziju na temu koncepta otuđenja od roditelja s kritičkim osvrtom**, održanom u organizaciji SOS Rijeka - Centra za nasilje i ljudska prava.²¹⁴ Dr. sc. Joan Meier je predstavila svoje istraživanje o utjecaju primjene koncepta roditeljskog otuđenja na ishode sudskih postupaka vezanih uz skrbništvo nad djecom. Istraživanje provedeno na uzorku od preko 4.300 slučajeva pokazuje da američki sudovi u znatno manjoj mjeri poklanjaju vjeru navodima majki koje ukazuju na nasilje očeva prema njima ili djeci, ako očevi pritom istaknu da su navodi usmjereni na otuđenje od roditelja, te da u tom slučaju u odnosu na majke postoji dvostruko veći rizik od gubitka skrbništva. S druge strane, u slučajevima kada su očevi isticali navode o nasilju majki, a majke ukazivale da su optužbe iznesene u cilju otuđenja djeteta od majke, navedene okolnosti nisu imale bitan utjecaj na stopu slučajeva u kojem su očevi gubili skrbništvo nad djecom. Pravobraniteljica se uključila u raspravu s pitanjem mogu li se u konceptu otuđenja roditelja identificirati konkretni uzroci koji dovode do opisanog dispariteta u sudskim postupcima, pri čemu je dr. sc. Joan Meier ukazala da je teorija roditeljskog otuđenja koncept koji je u samom svojem korijenu stereotipan jer polazi od pretpostavke da su majke sklonije otuđenju djeteta od drugog roditelja te se zasniva na naslijeđenom povijesno-kulturološkom konceptu u kojem se očevi nije optuživalo za nasilje nad ženama i djecom, već se ono toleriralo.²¹⁵

²¹³ Tom prilikom Pravobraniteljica je izložila zakonsku nadležnost Pravobraniteljice te pojasnila da se najveći broj zaprimljenih pritužbi roditelja u području roditeljske skrbi odnosi na navode o nedovoljnom angažmanu centara za socijalnu skrb u cilju omogućavanja ostvarivanja osobnih kontakata te na navode o favoriziranju majki na temelju stereotipa da je majka kompetentniji roditelj za skrb i brigu o djetetu. Kod takvih pritužbi Pravobraniteljica ispituje jesu li majke i očevi ravnopravno zastupljeni u obiteljsko-pravnim odnosima te poduzimaju li centri za socijalnu skrb sve potrebne korake u cilju ostvarenja osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje, a osobito jesu li pritom vrednovali eventualnu pojavnost nasilja u obitelji. U odnosu na područje roditeljske skrbi, Pravobraniteljica je posebno istaknula preporuke koje se odnose na edukacije djelatnika/ca centara za socijalnu skrb te promicanje načela ravnopravnog roditeljstva.

²¹⁴ Simpozij je putem internetske platforme pratilo oko 300 sudionika, a izlaganja su održale **dr. sc. Joan Meier**, profesorica kliničkog prava i direktorica Nacionalnog pravnog centra za obiteljsko nasilje na Sveučilištu George Washington (Washington, SAD), **dr. sc. Jean Mercer**, psihologinja i profesorica na Sveučilištu Stockton (New Jersey, SAD) te **dr. sc. Ruth Halperin Kaddari**, profesorica prava na Sveučilištu Bar-Ilan (Izrael) i dugogodišnja članica UN Odbora za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena (CEDAW).

²¹⁵ Dr. sc. Jean Mercer je u svom izlaganju istaknula najčešće razloge zbog kojih dijete odbija kontakte s jednim od roditelja te ukazala da zastupnici koncepta roditeljskog otuđenja samo otuđenje tretiraju kao oblik nasilja nad djetetom te da je djeci izloženoj roditeljskom otuđenju potrebno pružiti poseban psihološki tretman. U mnogim zemljama sudovi su prihvatili argumentaciju o roditeljskom otuđenju te roditeljima s otuđujućim ponašanjem određivali mjere separacije od djeteta u trajanju od najmanje 90 dana uz posebnu terapiju vezanu uz ponovno uspostavljanje osobnih odnosa s djetetom. Nadalje, dr. sc. Mercer je istaknula da nema pouzdanih dokaza na temelju kojih se roditeljsko otuđenje može razlučiti od ostalih oblika djetetova odbijanja kontakta s roditeljem, niti uspostavljenog protokola za utvrđivanje roditeljskog otuđenja. Terapije koje se primjenjuju u slučaju roditeljskog otuđenja se nisu pokazale niti učinkovitima niti sigurnima, a prisutan je rizik da će dijete biti povjerenom na skrb nasilnom roditelju. Dr. sc. Ruth Halperin Kaddari je izložila međunarodne modele ukazivanja na prisutnost roditeljskog otuđenja u zemljama, smatrajući taj fenomen ugrožavanjem ljudskih prava žena. Posebno je pritom istaknula tzv. shadow izvješća o provedbi UN Konvencije za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Nadalje, ukazala je na stajališta GREVIO-a (Skupina stručnih osoba za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji) o važnosti zaštite djece koja su svjedočila nasilju u obitelji te na čl.31. Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, koji nalaže poduzimanje potrebnih zakonodavnih ili drugih mjera kako bi se osiguralo da se, pri određivanju skrbi o djeci i prava na viđanje djece, uzmu u obzir pojave nasilja obuhvaćene područjem primjene Konvencije.

3.1. OPISI SLUČAJEVA U PODRUČJU RODITELJSKE SKRBI

Kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja, pritužbe iz ovog područja koje su bile osnovane svakako predstavljaju iznimke u *načelno dobroj praksi centara za socijalnu skrb*. Obzirom kako se pritužbe iz ovog područja i dalje sadržajno bitno ne razlikuju od pritužbi iz ranijih izvještajnih razdoblja, navedeno ukazuje na potrebu daljnjeg proaktivnog pristupa ovoj problematici, a koji Pravobraniteljica primjenjuje u svom radu.

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-03-01/21-71), Pravobraniteljici se obratila majka troje djece navodeći kako je sudskom odlukom određen način ostvarivanja osobnih odnosa bivšeg supruga i djece, međutim otac se uopće ne pridržava određenih termina već dolazi po djecu kada on to želi. Navodi kako se u više navrata **bezuspješno obraćala za pomoć u CZSS** te kako je bila na razgovoru, kojom prilikom joj je psihologinja CZSS-a rekla da joj je „*dosta pritužiteljice i njezinog supruga i da im za svaki poziv treba naplatiti po 500 kn pa će se znati dogovoriti*“. Iz dostavljenog izvješća i dokumentacije proizlazi da su u obitelji pritužiteljice u više navrata obavljani razgovori i savjetodavni rad, kako vezano uz roditeljsku skrb tako i vezano uz nasilje u obitelji s obzirom na to da nesporno postoji sumnja kako su pritužiteljica i djeca bili izloženi obiteljskom nasilju od strane bivšeg supruga, a radi čega je nadležni sud potvrdio optužnicu protiv njega. Vezano uz roditeljsku skrb, proizlazi kako se problemi odnose prvenstveno na način ostvarivanja osobnih odnosa djece i oca koji se ne pridržava termina određenih u sudskoj odluci. Iako se CZSS, odnosno psihologinja nisu izričito očitovali na navode pritužiteljice o neprimjerenom razgovoru već je CZSS (2.11.2021.) saslušao pritužiteljicu o navedenom, Pravobraniteljica je ukazala kako bi se stručni djelatnici/ce CZSS-a u svojoj komunikaciji sa strankama, a posebice žrtvama nasilja u obitelji, trebali ophoditi na primjeren, stručan, senzibilan i profesionalan način, a radi čega je uputila preporuke.

PRIMJER 2. Pritužbom (PRS-03-01/21-30) na nadležni CZSS, Pravobraniteljici se obratila majka djece navodeći kako se nalazi u postupku visoko konfliktnog razvoda braka u kojem je bilo prisutno i nasilje. Majka djece iznosi nezadovoljstvo stručnim mišljenjem vezano uz roditeljsku skrb i dugotrajnošću postupaka pred CZSS-om smatrajući kako je **CZSS pristran u korist oca** s obzirom na to kako je istoga uputio u njegova prava, ali ne i u obveze. Analizirajući dostavljeno izvješće i dokumentaciju CZSS-a proizlazi kako je pritužiteljica u više navrata iznosila navode o izloženosti obiteljskom nasilju od strane bivšeg supruga (psihičko zlostavljanje i neovlašteno snimanje), međutim nije vidljivo koje je sve mjere CZSS s tim u vezi bio poduzimao. Štoviše, iz korespondencije pritužiteljice s CZSS-om proizlazi kako je stručna djelatnica obavijestila pritužiteljicu da se ona i bivši suprug „*za eventualne postupke koje smatrate zlostavljajućima obratite službenicima nadležne policijske postaje*“, a navedeno svakako ne predstavlja primjer dobre prakse niti je u skladu s važećim zakonima i protokolima. S tim u vezi, Pravobraniteljica je ukazala i na čl.31. Istanbulske konvencije prema kojem se, pri određivanju skrbi o djeci i prava na viđanje djece trebaju uzeti u obzir pojave nasilja obuhvaćene Konvencijom iz čega proizlazi kako bi **nasilje u obitelji trebao biti značajan faktor i kod odlučivanja o sadržajima roditeljske skrbi**. Radi navedenog je Pravobraniteljica u CZSS uputila upozorenje i odgovarajuće preporuke koje je isti djelomično prihvatio.

PRIMJER 3. U predmetu (PRS-03-01/21-47), Pravobraniteljici se obratio **otac djeteta koje, sukladno pravomoćnoj sudskoj odluci o razvodu braka, živi s njim**. Navodi kako se nalazi u izrazito nepovoljnoj ekonomskoj i životnoj situaciji, narušeno mu je zdravlje i sam skrbi o djetetu, a bio je smješten kao beskućnik u prihvatilište. Smatra kako mu nadležni CZSS, kao samohranom ocu, nije pružio svu potrebnu pomoć vezano uz roditeljsku skrb. Iz izvješća CZSS-a proizlazi kako se obitelj

pritužitelja nalazi u tretmanu CZSS-a te kako je roditeljima u više navrata izricana obiteljsko pravna mjera iz područja roditeljske skrbi. Vezano uz nepovoljnu financijsku situaciju, CZSS je pritužitelju isplatio uvećanu jednokratnu naknadu u visini od 10.000,00 kn te mu osigurao smještaj u prenoćištu, a potom je pritužitelj iznajmio stan u kojem i sada živi s djetetom. CZSS je savjetovao pritužitelja o pravima iz sustava socijalne skrbi uz napomenu da CZSS ne može osigurati stambeno zbrinjavanje njega i djeteta, no može procijeniti odgovarajući oblik skrbi za dijete ukoliko se roditelji ne mogu samostalno skrbiti o djetetu. Imajući u vidu navedeno, Pravobraniteljica je preporučila da CZSS i nadalje nastavi s poduzimanjem odgovarajućih mjera kako bi se pritužitelju što više olakšalo da *premosti trenutne nepovoljne životne okolnosti*, a koje se *posljedično nepovoljno održavaju i na područje roditeljske skrbi*. Navedena preporuka je uvažena te je CZSS nadležnom gradskom uredu poslao socijalnu anamnezu u svrhu izdavanja mišljenja za dodjelu gradskog stana pritužitelju.

Ipak, kao što je već spomenuto, **u najvećem broju slučajeva Pravobraniteljica** je utvrdila da se ne radi o povredi načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi, već o nekim drugim pitanjima izvan nadležnosti Pravobraniteljice.

Stoga je u najvećem broju slučajeva Pravobraniteljica konstatirala da su postupanja CZSS bila *utemeljena na objektivnim faktorima* (npr. poduzimanje odgovarajućih, zakonom propisanih, postupaka u cilju zaštite od nasilja u obitelji) koji nisu u vezi s diskriminacijom temeljem spola. Iz tih razloga Pravobraniteljica je u takvim slučajevima zaključila da su nadležni centri za socijalnu skrb poduzimali sve radnje i aktivnosti iz svoje nadležnosti te da su omogućili roditeljima jednakopravan položaj u ostvarivanju roditeljske skrbi nevezano za spol ili neki drugi temelj diskriminacije iz čl.6. ZRS-a.

PRIMJER 4. Pravobraniteljici se pritužbom (PRS-03-01/21-50) na rad CZSS-a obratio **otac djece navodeći kako je diskriminiran obzirom da CZSS štiti interese majke djece** zanemarujući pritom njezin štetni utjecaj na djecu. Smatra kako je kao otac isključen iz zdravstvene brige o djeci s obzirom na to da majka samostalno odlučuje da li će voditi djecu na tretmane kod psihologa, kao i o izboru samog psihologa, na što je bezuspješno ukazivao u CZSS-u. U provedenom ispitnom postupku Pravobraniteljica je ustanovila kako je roditeljska skrb regulirana pravomoćnom sudskom odlukom kojom su ocu određeni samostalni susreti s djecom, a koji se uredno održavaju. Također, navedenom odlukom odlučeno je da će majka ostvarivati djelomično samostalnu roditeljsku skrb nad djecom, a roditelji će zajednički zastupati djecu samo u odlukama o njihovim bitnim osobnim pravima. Navedena odredba, prema razumijevanju stručnog tima CZSS-a, podrazumijeva da je majka djece ovlaštena u njihovom interesu odlučivati o različitim pitanjima skrbi i odgoja pa tako i uključivanja u različite zdravstvene tretmane, dok je o bitnim osobnim pitanjima djece dužna od oca zatražiti pisanu suglasnost. Međutim proizlazi kako **pritužitelj u potpunosti zanemaruje navedenu presudu** neosnovano inzistirajući na sankcioniranju majke radi izostanka njegove suglasnosti za takvim tretmanom. Stoga Pravobraniteljica nije mogla ustanoviti da bi se radilo o spolnoj diskriminaciji.

PRIMJER 5. Pritužbom na CZSS (PRS-03-01/21-44), Pravobraniteljici se obratila majka djeteta smatrajući kako je postupanje nadležnog CZSS-a u postupcima koji se odnose na roditeljsku skrb rezultat „*osobnih animoziteta prema njoj kao majci*“. Posebice se pritužuje na stručno mišljenje prema kojem bi dijete trebalo biti dodijeljeno na skrb ocu te izražava nezadovoljstvo i radom voditeljice mjere stručnog nadzora u njezinoj obitelji. Iz dostavljenog izvješća i dokumentacije proizlazi kako je stručno mišljenje CZSS-a doneseno na temelju cjelovite i stručne obrade obitelji. Nadalje proizlazi kako je majka onemogućavala voditeljici mjere posjete obitelji, blokirala ju je na mobitelu, prema njoj je agresivna u komunikaciji te je u cijelosti **samoinicijativno obustavila suradnju s njom**. Također proizlazi kako je

CZSS protiv majke podnio kaznenu prijavu zbog neprovođenja odluke za zaštitu i dobrobiti djeteta te kako majka kontinuirano onemogućava kontakte oca i djeteta. Stoga Pravobraniteljica nije mogla ustanoviti da bi se radilo o povredi načela ravnopravnosti spolova.

PRIMJER 6. Pritužbom na CZSS u predmetu PRS-03-01/21-42, Pravobraniteljici se obratio **otac djeteta smatrajući da se prema njemu kao ocu postupalo** „*neosnovano, neprihvatljivo i nejednako u odnosu na majku djeteta*“ iznoseći pritom i nezadovoljstvo stručnim mišljenjem CZSS-a za koje smatra da je sastavljeno „*tako da su mišljenja i stavovi o ocu formirani isključivo na temelju izjava i navoda majke djeteta*“. Iz provedenog ispitnog postupka proizlazi kako se u konkretnom slučaju radi o visoko konfliktnom razvodu braka te teškoćama u dogovoru oko ostvarivanja roditeljske skrbi. Nadalje, proizlazi kako su stručna mišljenja formirana na temelju činjeničnih dokaza, prikupljenih izvješća i obavijesti drugih tijela (policije, vrtića) kao i na temelju izjava oboje roditelja, odnosno nakon stručne i cjelovite obrade obitelji. Stoga se u konkretnom slučaju ne bi radilo o spolnoj diskriminaciji pritužitelja kao oca za kojeg proizlazi kako je **sklon neprimjerenom ponašanju u ophođenju s djelatnicama/cima CZSS-a.**

3.2. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Analizom zaprimljenih pritužbi vidljivo je kako se i tijekom 2021. (unatoč specifičnim epidemiološkim okolnostima), **nastavila načelno dobra praksa centara za socijalnu skrb** vezano uz ravnopravnost spolova na području roditeljske skrbi. *Osnovane pritužbe svakako predstavljaju iznimku*, a u takvim slučajevima upozorenja i preporuke Pravobraniteljice su u pravilu bili uvažavani. Pravobraniteljica u svom radu kontinuirano ukazuje na važnost provedbe načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi, a posebice na uklanjanje svih oblika spolnih stereotipa. Određeni broj pritužbi iz ovog područja odnosio se na pitanja koja nisu u nadležnosti Pravobraniteljice, a posebice na pitanja koja se odnose na dobrobit djeteta, navodnu štetnost jednog roditelja u odnosu na dijete, kao i na nezadovoljstvo sudskim postupcima i odlukama. Pored navedenog, izvještajno razdoblje u ovom području karakteriziraju i određene aktivnosti vezane uz *koncept/sindrom otuđenja od roditelja*, a u tu tematiku je bila uključena i Pravobraniteljica koja je isticala kako se u konkretnom slučaju prvenstveno radi o pitanju struke koja se o navedenom treba odrediti, odnosno zauzeti stajalište. U cilju nastavka pozitivnih trendova, Pravobraniteljica daje **preporuke:**

- (1) Provoditi daljnje edukacije djelatnika/ca iz sustava socijalne skrbi, a vezano uz provedbu načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi.
- (2) Kontinuirano promicati načela ravnopravnog roditeljstva te uklanjanje svih oblika nejednakosti unutar obitelji.
- (3) Daljnji proaktivni pristup u provedbi načela ravnopravnosti spolova na području roditeljske skrbi, a posebice za vrijeme specifičnih okolnosti pandemije bolesti COVID-19.

4

SPOLNE I RODNE MANJINE

4.1. DISKRIMINACIJA TEMELJEM SPOLNE ORIJENTACIJE

4.1.1. Praćenje provedbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola

Pravobraniteljica je u prethodnim izvještajnim razdobljima **ukazivala na poteškoće u provedbi Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola na administrativnoj razini**, odnosno na razini provedbenih propisa koji nisu na odgovarajući način uzimali u obzir odredbe Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, pa je slijedom toga davala preporuke da se podzakonski propisi usklade s navedenim Zakonom, osobito u odnosu na propisane obrasce i izvatke. U 2021., aktivnosti Pravobraniteljice odnosile su se, osim na praćenje provedbe navedenog Zakona, na rad po pritužbama pripadnika/ca spolnih i rodni manjina, suradnju s organizacijama civilnoga društva, sudjelovanje na javnim događanjima, sudjelovanje u savjetovanjima sa zainteresiranom javnošću, praćenje pojavnosti zločina iz mržnje i postupanja nadležnih tijela, osude manifestacija homofobije i diskriminatornog govora u javnosti te druge aktivnosti vezane uz promicanje i unaprjeđenje zaštite prava pripadnika/ca spolnih i rodni manjina.

29.1.2021. - Pravobraniteljica se uključila u **savjetovanje o Nacrtu Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje** te su prihvaćeni njeni prijedlozi da je u odnosu na prekršaje kod prikupljanja statističkih podataka potrebno naznačiti zaštićenu osobinu koja je prekršajem ugrožena ili povrijeđena te da se unese odredba o rodnoj neutralnosti korištenih izričaja.

16.3.2021. – Pravobraniteljica je **održala sastanak s predstavnicima Zagreb Pridea**, kojom prilikom su prezentirali osnovne podatke o kršenju prava u 2020., te izvijestili Pravobraniteljicu o poteškoćama s kojima su se recentno susretali pripadnici/e spolnih i rodni manjina.

18.3.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **međunarodnoj konferenciji „Radnopravnost 2021. - Radno okruženje ponosno na raznolikost“** te pritom ukazala na važnost uloge poslodavca u zaštiti dostojanstva radnika/ce te uloge institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova koja poslodavce upozorava na propuste u postupku zaštite radnika/ca u slučajevima diskriminacije na temelju spolne orijentacije te potiče na promicanje raznolikosti u vlastitom okruženju.

31.3.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **EQUINET-ovom okruglom stolu na temu implementacije Strategije za ravnopravnost LGBTIQ osoba 2020.-2025.**

28.4.2021. – Pravobraniteljica je održala sastanak s ravnateljem Ureda za ljudska prava i prava nacionalni manjina Vlade RH kako bi ukazala na važnost zastupljenosti antidiskriminacijskih ciljeva i mjera koje se odnose na spolne i rodne manjine u strateškim dokumentima koji su u nadležnosti Ureda za ljudska prava i prava nacionalni manjina Vlade RH, a u svjetlu Strategije Europske komisije za ravnopravnost LGBTIQ osoba 2020.–2025.

15.5.2021. - Povodom **Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, transfobije i bifobije**, Pravobraniteljica se oglasila **priopćenjem** u kojem je upozorila na loše rezultate istraživanja Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA), pod nazivom „A long way to go for LGBTI equality“, koji ukazuju na nizak stupanj otvorenog izjašnjavanja o istospolnoj orijentaciji u hrvatskom društvu kao posljedici straha od nasilja i diskriminacije.

28.6.2021. - Pravobraniteljica se uključila u **javno savjetovanje o Prijedlogu napatka za vođenje registra životnog partnerstva** te istaknula da bi bilo uputno da predmetni Naputak sadrži odredbu da se riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje odnose se na jednak način na muški i rod, kao što je sadržano i u dotad važećem Naputku za vođenje registra životnog partnerstva (Narodne novine, br. 92/14.).

2.7.2021. - U **gostovanju na N1 televiziji Pravobraniteljica** se osvrnula na ideju pokretanja zakonske inicijative za strože kažnjavanje pedofila, koja bi uključivala i zaštitu djece od seksualnih sadržaja te LGBTIQ propagande, ocijenivši da je neprimjereno povezivanje pedofilije s LGBTIQ osobama te bi takva inicijativa bila diskriminatorna i protivna Ustavu Republike Hrvatske.

5.7.2021. – Slijedom saznanja za **seriju verbalnih i fizičkih napada** na osobe istospolne orijentacije i sudionike/ce 20. Povorke ponosa u Zagrebu, Pravobraniteljica je dala priopćenje u kojem je osudila homofobne napade te ukazala na nisku razinu društvene inkluzivnosti u odnosu na spolne i rodne manjine.

16.8.2021. - Pravobraniteljica je zbog novih **slučajeva ispoljavanja netrpeljivosti prema pripadnicima/ama spolnih i rodnih manjina u Zagrebu i Korčuli** izdala **javno priopćenje** kojim je izrazila osudu svakog oblika diskriminacije te podsjetila da jamstvo sigurnosti LGBTIQ osoba te izgradnja društava koja su uključiva za LGBTIQ osobe predstavljaju dva od četiri stupa Strategije Europske komisije za ravnopravnost LGBTIQ osoba 2020.–2025.

28.10.2021. – Pravobraniteljica je **sudjelovala na godišnjoj konferenciji ERA - Saveza za jednaka prava LGBTI osoba na Zapadnom Balkanu i Turskoj**, pri čemu je ukazala na administrativne prepreke koje pripadnike/ce spolnih i rodnih manjina u Republici Hrvatskoj dovode u nejednak položaj, važnost ozbiljnog tretmana svake prijave zločina iz mržnje i učinkovitog kriminalističkog istraživanja radi izgradnje povjerenja žrtava u sustav, kao i stvaranja inkluzivnog društva koje je pretpostavka pune integracije spolnih i rodnih manjina.

2.11.2021. - Pravobraniteljica se uključila u savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama **Zakona o udomiteljstvu** te predložila da se intervenira u odredbe vezane uz značenje pojmova, tradicionalno udomiteljstvo i srodničko udomiteljstvo te otklone diskriminatorni učinci i neravnopravni tretman istospolnih partnera na koje su Pravobraniteljica i Ustavni sud Republike Hrvatske ranije ukazivali.

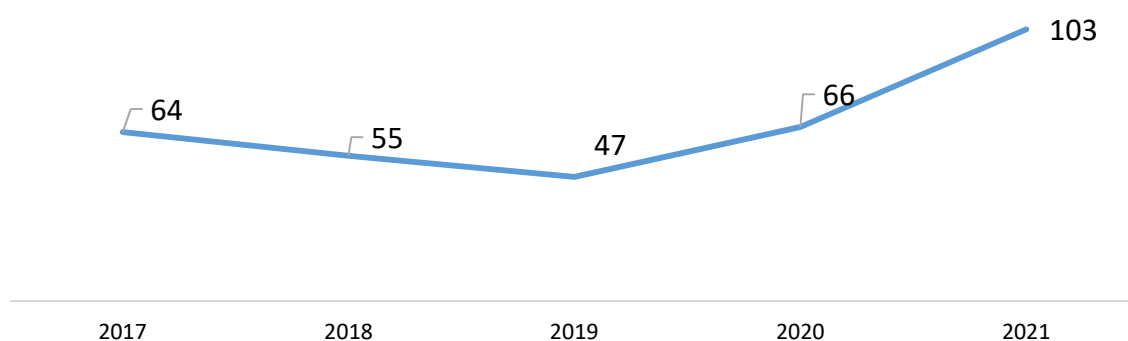
29.11.2021. - Održan je sastanak na temu **suradnje Pravobraniteljice i Državne škole za javnu upravu** vezano uz buduće programe edukacije o provedbi ustavnog načela ravnopravnosti spolova, pri čemu bi se jedna od planiranih edukacija odnosila na temu diskriminacije temeljem spolne orijentacije i rodnog identiteta.

8.12.2021. - Pravobraniteljica se uključila u **javno savjetovanje o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopuni Zakona o općem upravnom postupku** i javno savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o

Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama **Zakona o upravnim sporovima** te iznijela prijedloge u cilju usklađivanja navedenih zakona sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola.

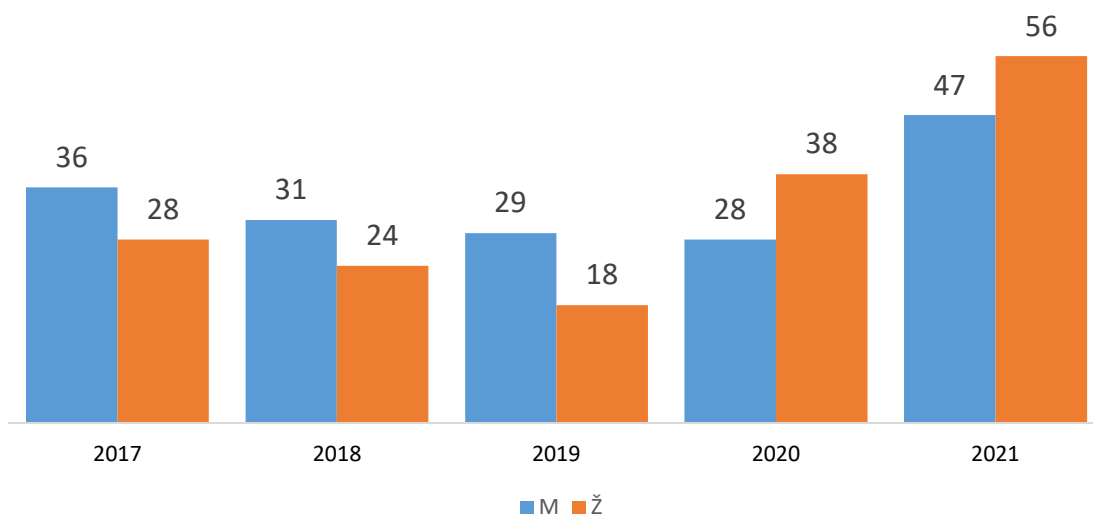
Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, tijekom 2021. **sklopljena su 103 životna partnerstva**. Usporedba podataka iz prethodnih godina pokazuje da je, nakon trenda opadanja broja sklopljenih životnih partnerstava koji seže još od 2016., u razdoblju od 2019. - broj sklopljenih životnih partnerstava u kontinuiranom porastu te je u 2021. dosegnuo najvišu razinu u posljednjih 5 godina.

Grafikon: Kretanje broja sklopljenih životnih partnerstava (2017.-2021.)

Od ukupnog broja sklopljenih životnih partnerstava u 2021., 47 ih je sklopljeno među osobama muškog spola, a 56 između osoba ženskog spola. Opisani porast broja sklopljenih životnih partnerstava može se, prije svega, pripisati porastu broja sklopljenih životnih partnerstava između osoba ženskog spola koji je tijekom 2020. i 2021. porastao za preko 200% u odnosu na 2019. Također, vidljiv je i porast broja sklopljenih životnih partnerstava između osoba muškog spola koji je u 2021. - porastao za oko 68%.

Grafikon: Kretanje broja sklopljenih životnih partnerstava po spolu (2017.-2021.)

Tijekom izvještajne godine, ministar pravosuđa i uprave je donio novi **Naputak za vođenje registra životnog partnerstva**²¹⁶. Jedan od ključnih razloga donošenja novog Naputka je usklađivanje s presudom Visokog upravnog suda Republike Hrvatske i omogućavanje upisa životnog partnerstva ili istospolnog braka sklopljenog u inozemstvu u registar životnog partnerstva na temelju inozemnih isprava. Povod presudi Visokog upravnog suda RH su odluke Gradskog ureda za opću upravu Grada Zagreba i tadašnjeg Ministarstva uprave kojima je hrvatskim državljanima odbijen zahtjev za upis istospolnog braka kojeg su sklopile u inozemstvu u registar životnog partnerstva. Navedena tijela su svoja stajališta temeljila primarno na odredbama ranije važećeg Naputka o vođenju registra životnog partnerstva prema kojima se u registar ne upisuju životna partnerstva koja hrvatski državljani sklope u inozemstvu, već se upisuju kao bilješka u matricu rođenih na temelju isprave inozemnog tijela. U upravnom sporu pokrenutom na zahtjev stranaka, Upravni sud u Zagrebu te, u drugom stupnju, Visoki upravni sud RH zauzeli su stajalište da je mehaničkim pozivanjem na navedene odredbe Naputka zanemareno opće pravo iz čl.37.st.4. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, prema kojem životni partneri imaju jednaka postupovna prava i status u svim sudskim i upravnim postupcima kao i bračni drugovi, a što je dovelo do diskriminacije navedenih osoba po osnovi njihove spolne orijentacije. Slijedom navedenog, novi Naputak o vođenju životnog partnerstva sadrži izričitu odredbu prema kojoj se u registar upisuju životno partnerstvo ili istospolni brak koji hrvatski državljani sklope u inozemstvu.

Pravobraniteljica je u svom Izvješću o radu za 2020., **ukazivala na neusklađenost Pravilnika o statusu i radu državljana trećih zemalja u Republici Hrvatskoj**²¹⁷ sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola. S obzirom na to da je krajem 2020. donesen novi Zakon o strancima, Pravobraniteljica je dala preporuku da se kod donošenja provedbenih propisa vezanih uz novi Zakon o strancima vodi računa o njihovoj usklađenosti sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola, osobito po pitanju sadržaja obrazaca. Uvidom u novi Pravilnik o boravku državljana trećih zemalja u Republici Hrvatskoj²¹⁸, Pravobraniteljica je utvrdila da Obrazac 1a Pravilnika sada sadrži rubrike životnog partnerstva i neformalnog životnog partnerstva.

Nadalje, povodom zaprimljenih pritužbi da je (u srpnju 2020.) u okviru **sustava e-Građani uvedena usluga e-Prijava vjenčanja**, koja omogućava prijavu sklapanja braka u građanskom obliku putem interneta, a istovremeno nije omogućena istovrsna usluga osobama koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo, Pravobraniteljica je pratila tijek uvođenja usluge e-Prijava životnog partnerstva te dala preporuku da se navedena usluga žurno uvede. Pravobraniteljica ima u vidu da je razvoj sustava e-Građani postepen i kontinuiran proces, međutim, s obzirom na okolnost da je analogna usluga za prijavu sklapanja životnog partnerstva predstavljena tek u lipnju 2021., Pravobraniteljica smatra da su se osobe koje su namjeravale sklopiti životno našle u nejednakom položaju u pogledu pristupa istovjetnim javnim uslugama.

Stoga je **u okviru savjetovanja o Nacrtu prijedloga Nacionalnog plana razvoja javne uprave od 2021. do 2027. godine**, Pravobraniteljica ukazala da jednakost postupanja, kao načelo koje se u Nacrtu posebno naglašava, podrazumijeva da se s uvođenjem pojedinih javnih e-usluga u okviru sustava e-Građani za istovremeno uvedu istovrsne javne e-usluge i za druge kategorije korisnika koje zakoni izjednačavaju u statusu i pravima s kategorijama na koju se nova javna e-usluga odnosi. Ministarstvo pravosuđa i uprave je u izvješću o provedenom savjetovanju takav način postupanja pravdalo manjkom

²¹⁶ Narodne novine, br. 81/21.

²¹⁷ Raniji naziv propisa je bio Pravilnik o statusu i radu stranaca u Republici Hrvatskoj.

²¹⁸ Narodne novine, br. 20/22.

ljudskih resursa i potrebom odvojenog razvijanja navedenih usluga, te izrazilo stajalište da se navedeno ne može smatrati povredom načela jednakosti postupanja.

Nadalje, tijekom izvještajnog razdoblja provedeno je **javno savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu**. Pravobraniteljica je utvrdila da nositelj izrade Nacrta nije intervenirao u odredbe koje se odnose na definiciju udomiteljske obitelji i tradicionalno udomiteljstvo, odnosno da diskriminatorni učinci i neravnopravni tretman istospolnih partnera, na koje su Pravobraniteljica te Ustavni sud Republike Hrvatske ranije ukazivali, i dalje proizlaze iz propisa. Stoga je Pravobraniteljica predložila da se Nacrtom prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu predvide odgovarajuće dopune spornih odredaba Zakona o udomiteljstvu, vezanih uz značenje pojmova, tradicionalno udomiteljstvo i srodničko udomiteljstvo, međutim, navedene sporne odredbe su ostale neizmijenjene.

Izvještajno razdoblje je posebno obilježio politički diskurs saborskog zastupnika Nikole Grmoje koji je najavio pokretanje zakonske inicijative za strože kažnjavanje pedofila, koja bi uključivala i zaštitu djece od seksualnih sadržaja te „LGBTIQ propagande“. Pravobraniteljica je u svojem priopćenju te medijskim istupima²¹⁹ naglasila da je navedenom izjavom došlo do nepoželjnog povezivanja pedofilije sa spolnim i rodnim manjinama, kao posebno osjetljivom društvenom skupinom te da se to dvoje ni u kojem slučaju ne može dovoditi u jednak kontekst. Nadalje, Pravobraniteljica je napomenula da se pojam „propaganda“ veže uz totalitarne režime, što se nikako ne može povezati s promicanjem ljudskih prava spolnih i rodnih manjina, čiji je cilj stvaranje inkluzivnijeg društva koje uvažava različitosti te da je potrebno ponajprije govoriti o ravnopravnom uključivanju navedenih osoba u hrvatsko društvo. Također, istaknula je da su u Republici Hrvatskoj na snazi međunarodni i nacionalni standardi koji osiguravaju zaštitu spolnih i rodnih manjina te bi u tom kontekstu navedena inicijativa saborskog zastupnika bila protivna Ustavu Republike Hrvatske, kao i međunarodnim aktima i nacionalnim zakonima koji su na snazi u Republici Hrvatskoj. Konačno, pravobraniteljica je podsjetila na rezultate istraživanja Agencije EU za temeljna prava (FRA) koji upućuju na izloženost spolnih i rodnih manjina većem stupnju rizika od diskriminacije i nasilja, kako u Hrvatskoj, tako i u Europskoj uniji, te ukazala da navedeni politički diskurs na razini najvišeg političkog foruma samo dodatno pogoršava njihov položaj.

U Izvješću o radu za 2020., **Pravobraniteljica je upozoravala na potpuni izostanak strateškog okvira za suzbijanje diskriminacije**. Tada je Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH najavio da će se najkasnije u 2. kvartalu 2021. donijeti novi Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije kojim će se osigurati kontinuitet strateškog djelovanja te ostvariti usklađenost s važećim zakonodavnim okvirom za strateško planiranje. Nažalost, unatoč tome, strateški dokument i dalje nije donesen te se više ne može govoriti niti o kontinuitetu strateškog djelovanja, niti o usklađivanju sa zakonodavnim okvirom za strateško planiranje kojim se formalistički pravdalo donošenje dokumenta s razdobljem važenja od 2021. do 2027. godine.

Pravobraniteljica je još u Izvješću o radu za 2020., ukazivala na donošenje *EU Strategije za ravnopravnost LGBTIQ osoba 2020.–2025.* (EU Strategija), u studenom 2020. Navedena EU Strategija sadrži ciljeve i mjere usmjerene na suzbijanje diskriminacije spolnih i rodnih manjina i njihovu sigurnost te izgradnju inkluzivnih društava. Unatoč okolnosti da je navedena EU Strategija u primjeni već više od

²¹⁹ Poveznica: <https://hr.n1info.com/video/novi-dan/ljubicec-hrvatska-iznimno-lose-stoji-po-pitanju-diskriminacije-lgbtqi-osoba/>.

godinu dana, tijekom izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica nije uočila aktivnosti izvršne vlasti koje bi bile usmjerene na ostvarivanje ciljeva Strategije.

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja postupala povodom pritužbi na – (1) neprimjerenu komunikaciju, (2) ograničenje pristupa turističkim uslugama, (3) nejednako postupanje u području zdravstvenog sustava, (4) diskriminaciju u medijima i dr.

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-15-04/21-1), Pravobraniteljica je postupala povodom pritužbi na **diskriminatoran sadržaj školskih bilježnica koje je Općina Sibinj** na početku školske godine (u rujnu 2021.) donirala učenicima/ama Osnovne škole Sibinjskih žrtava u Sibinju. Iz navoda u pritužbama proizlazilo je da su iste potaknute objavom načelnika Općine Sibinj na društvenoj mreži Facebook u kojoj se, između ostalog, navodi „*Svim učenicima želim sretan povratak u školske klupe, a posebno čestitam početak novog životnog razdoblja našim malim prvašićima. U vašim klupama će vas kao i svake godine dočekati mali poklon od naše općine*“. Uz navedeni tekst, objavljene su dvije fotografije bilježnica, među kojima se nalazi jedna bilježnica koja prikazuje siluete muškarca, žene i dvoje djece koji drže kišobran kojim se štite od kapljica koje padaju iz duginih boja. Ispod navedene ilustracije na bilježnicama stoji tekst: „*Sve je ok, ali.... Obitelj je uvijek na prvom mjestu!*“.

Nakon razmatranja sadržaja naslovnice sporne bilježnice i cjelokupnog činjeničnog stanja iz aspekta definicije diskriminacije, Pravobraniteljica je zaključila da su postupanjem Općine Sibinj ostvarena zakonska obilježja izravne diskriminacije po osnovi spolne orijentacije. Naime, prikazom LGBTIQ zajednice, simbolizirane duginim bojama, kao negativne pojave od koje se treba zaštititi te kao društvene skupine koja nema jednak položaj kao i tradicionalna obitelj, oblikovana je poruka od strane Općine Sibinj, pod paravanom donacije, te uz propuste odgovornih osoba u Osnovnoj školi Sibinjskih žrtava u Sibinju, distribuirana izravno učenicima/ama navedene škole, a sve na teret proračuna jedinice lokalne samouprave. Iz očitovanja Osnovne škole Sibinjskih žrtava u Sibinju proizlazi da su spornu bilježnicu dobili/e svi/e učenici/e od 5.-8. razreda, tj. njih 268. Stoga je Pravobraniteljica Općini Sibinj i Osnovnoj školi Sibinjskih žrtava uputila upozorenje na povredu odredaba Zakona o ravnopravnosti spolova te dala preporuku da sukladno zakonskoj obvezi iz čl.3.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, provedu program izobrazbe o ravnopravnosti spolova za svoje djelatnike/ce. Osnovna škola Sibinjskih žrtava je izvijestila Pravobraniteljicu da je provela preporuku o izobrazbi na način da je za nastavnike/ce organizirano predavanje na temu poštivanja ljudskih prava i sprječavanja diskriminacije spolnih i rodnih manjina. S obzirom da se Općina Sibinj oglušila na sve dopise Pravobraniteljice, čime su ostvarena obilježja prekršaja iz čl.37. Zakona o ravnopravnosti spolova, o navedenome je obaviješteno nadležno državno odvjetništvo radi daljnjeg postupanja.

PRIMJER 2. U predmetima (PRS-15-03/21-03), (PRS-15-03/21-08) i (PRS-18-01/20-14), Pravobraniteljica je postupala po više zaprimljenih pritužbi na pravilo Hrvatskog zavoda za transfuzijsku medicinu (HZTM) da se pripadnici MSM populacije (muškarci koji su imali spolne odnose s muškarcima) **trajno isključuju kao potencijalni darivatelji krvi**. Naime, na mrežnim stranicama HZTM-a²²⁰ naveden je popis skupina (8) kojima se trajno zabranjuje darivanje krvi, među kojima je i MSM skupina: „*Trajno odbijanje darivatelja - Trajno se odbijaju osobe koje su zbog svog ponašanja ili aktivnosti izložene riziku dobivanja zaraznih bolesti koje se mogu prenijeti krvlju:(...) muškarci koji su u životu imali spolne odnose s drugim muškarcima (...)*“. Pritužitelji smatraju da se radi o stigmatizaciji pripadnika spolnih i rodnih manjina kao društvene skupine u cjelini, odnosno da je posrijedi

²²⁰ Poveznica: <https://hztm.hr/hr/content/2/darivanje-krvi/14/o-darivanju/>.

diskriminacija temeljem spolne orijentacije. Pravobraniteljica je ranije na ovu temu već davala izjave za medije (2013.)²²¹ te je postupala po istoj vrsti pritužbe (2017.)²²², **utvrdivši da praksa zabrane darivanja krvi MSM skupini nužno ne predstavlja diskriminaciju temeljem spolne orijentacije**, s obzirom da je pravo na zdravlje i sigurno liječenje zaštićenije od prava na darivanje krvi. Međutim, da bi se uskraćivanje prava na darivanje krvi moglo označiti kao izuzetak od diskriminacije, takvo postupanje mora biti utemeljeno na objektivnim zdravstvenim rizicima koji bi opravdavali zabranu MSM skupini.

Pravobraniteljica je slijedom zaprimljenih pritužbi izvršila uvid u recentnu zdravstvenu praksu koja se primjenjuje u drugim zemljama EU te utvrdila da je Hrvatska jedna od 5 zemalja koje na snazi imaju ovakvo pravilo, dok ostale 22 zemlje EU imaju pravilo odgode u rasponu između 3-12 mjeseci od posljednjeg seksualnog kontakta darivatelja. Zabrana se u recentno vrijeme sve više nadomješta odgodom, sukladno smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) koja preporučuje da se na osobe koje su rizične seksualne kontakte imale u prošlosti i više ih nemaju, ne primjenjuje potpuna zabrana, već odgoda darivanja krvi od posljednjeg seksualnog kontakta. Nastavno na zahtjev Pravobraniteljice, HZTM je dostavio svoje očitovanje, potkrijepljeno recentnim podacima o zdravstvenim rizicima te da trenutnu praksu nije uputno mijenjati zbog iznimno loše epidemiološke situacije u Hrvatskoj glede HIV infekcije unutar MSM populacije, imajući u vidu u prvom redu brigu za sigurnost transfuzijskog liječenja i dobrobit pacijenata. Udio MSM osoba u novootkrivenim HIV infekcijama u RH izrazito je visok i kreće se preko 80% u posljednjih nekoliko godina. Prema podacima za 2020., Hrvatska je iza Mađarske zauzimala drugu najlošiju poziciju u Europi. Pravobraniteljica je utvrdila da takvi podaci opravdavaju postojeću praksu, međutim, ujedno je dala preporuku da se u slučaju povoljnijih epidemioloških okolnosti praksa HZTM-a uskladi s recentnim međunarodnim smjernicama i dominantnom praksom u drugim zemljama.

4.1.2. Fizički integritet i kaznena djela motivirana mržnjom

Ovo izvještajno razdoblje je, nažalost, obilježio **daljnji porast fizičkog nasilja i govora mržnje motiviranog homofobijom**. Prvi put u deset godina, Povorku ponosa u Zagrebu je obilježila serija verbalnih i fizičkih napada na sudionike/ce Povorke, što je izazvalo interes čak i stranih medija²²³. Pravobraniteljica je povodom saznanja za napade zatražila očitovanje Ministarstva unutarnjih poslova o postupanju te povratno dobila obavijest o 4 događaja koji po pravnim kvalifikacijama sežu od prekršaja iz Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira te Zakona o suzbijanju diskriminacije pa do tjelesnog nasilja obilježenog kao zločin iz mržnje. Pravobraniteljica je priopćenjem²²⁴ osudila sve vrste homofobnog napada na sudionike/ce 20. Povorke ponosa te ukazala da ovi incidenti pokazuju da naše društvo još uvijek nije dovoljno inkluzivno u odnosu na spolne i rodne manjine niti dovoljno osuđuje nasilje prema osobama navedene ranjive skupine.

U medijima je posebno odjeknulo fizičko nasilje nad osobom ženskog spola u Zagrebu koja je uslijed fizičkog napada udarila leđima u tramvaj koji se zaustavljao na stanici te potom pala između tramvaja i rubnjaka tramvajskog stajališta, pri čemu je zadobila prijelom nosne kosti te tjelesne ozljede u vidu

²²¹ Poveznica: <https://arhiva.prs.hr/index.php/priopcenja-prs/591-komentar-pravobraniteljice-o-osobama-koje-mogu-bit-darivatelji-krvi>.

²²² Vidjeti Izvješće o radu za 2017. godinu, str. 165. (opis slučaja PRS-15-08/17-01).

²²³ Poveznica: <https://www.dw.com/en/croatia-zagreb-pride-march-sees-homophobic-attacks/a-58157432>.

²²⁴ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/486>.

ogrebotina po glavi i tijelu. Također, tijekom godine zabilježeni su slučajevi fizičkog nasilja zbog spolnog opredjeljenja u Rijeci te na području Splitsko-dalmatinske županije.

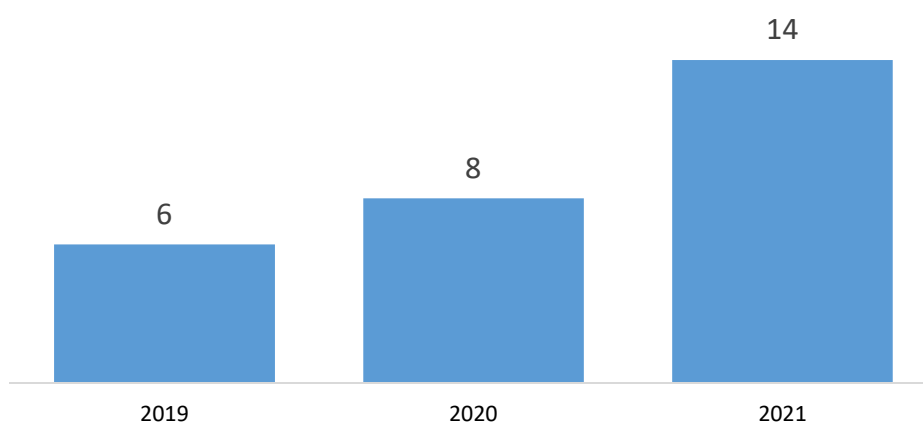
U slučajevima koje je pratila tijekom izvještajnog razdoblja, Pravobraniteljica nije uočila značajnije propuste u policijskom postupanju koji bi doveli u pitanje učinkovitost kriminalističke istrage ili predstavljali povredu prava žrtava zločina iz mržnje.

Postupajući po jednoj pritužbi i medijskim napisima u kojima se **dovodi u pitanje razina medicinske usluge pružene žrtvi zločina iz mržnje** koja je istospolne orijentacije, Pravobraniteljica u provedenom ispitnom postupku nije pronašla niti jednu indiciju koja bi potkrijepila navode općenito o površnoj medicinskoj obradi, ograničenom pristupu medicinskim uslugama ili nepružanju istih te je utvrdila da je novinski članak sastavljen na temelju selektivno prezentiranih ili nepotpuno prikupljenih informacija. Stoga je ukazala na iznimnu važnost medija u borbi protiv diskriminacije, osobito protiv najtežih oblika, poput zločina iz mržnje.

Međutim, jednako kao što reagira u slučaju kada nadležna tijela učine propuste, tako **Pravobraniteljica drži važnim reagirati i u slučajevima kada su nadležna tijela neosnovano prozvana i u javnosti etiketirana** zbog navodnog diskriminatornog postupanja jer to za učinak ima narušavanje povjerenja ranjivih skupina u njihovo učinkovito, profesionalno i zakonito djelovanje.

Povećanje zločina iz mržnje po osnovi spolne orijentacije vidljivo je i iz dostupnih statističkih podataka za 2021. Tako je Ministarstvo unutarnjih poslova izvijestilo Pravobraniteljicu da je od ukupno 101 kaznenog djela motiviranog mržnjom zabilježeno **13 kaznenih djela** motiviranih spolnim opredjeljenjem te 1 kazneno djelo motivirano rodnim identitetom žrtve. **U usporedbi s prethodnim godinama, radi se o povećanju od 75% u odnosu na 2020., odnosno 133% u odnosu na 2019.**

Grafikon: Zločini iz mržnje po osnovi spolnog opredjeljenja i rodnog identiteta 2019.-2021.

Kao i prethodnih godina, najučestalije kazneno djelo počinjeno zbog spolne orijentacije je javno poticanje na nasilje i mržnju koje je policija evidentirala 5 puta. Iza toga slijedi nasilničko ponašanje (3 slučaja), teška tjelesna ozljeda (2 slučaja) te ostala kaznena djela. U slučaju zločina iz mržnje zbog rodnog identiteta žrtve radilo se o prijetnji.

Nadalje, na upit o broju **prekršaja motiviranih predrasudom ili mržnjom po osnovi spolnog opredjeljenja** u 2021., Ministarstvo unutarnjih poslova je izvijestilo Pravobraniteljicu o **ukupno 315 prekršajnih djela**, od čega: 14 prekršaja iz čl.31. Zakona o ravnopravnosti spolova (uznemiravanje), 17 prekršaja iz čl.32. Zakona o ravnopravnosti spolova (spolno uznemiravanje), 253 prekršaja iz čl.25. Zakona o suzbijanju diskriminacije (uznemiravanje), 13 prekršaja iz čl.26. Zakona o suzbijanju diskriminacije (spolno uznemiravanje) te 18 prekršaja iz čl.39.a Zakona o sprječavanju nereda na sportskim natjecanjima.

Unatoč **donošenju novog Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje**²²⁵, koji bi trebao unaprijediti sustav prikupljanja podataka o zločinima iz mržnje, nažalost, Pravobraniteljica ni ove godine ne raspolaže podacima Državnog odvjetništva Republike Hrvatske o državnoodvjetničkim postupanjima vezanim uz zločine iz mržnje u 2021., koje je zatražila za potrebe izrade ovog Izvješća o radu.

Međutim, Pravobraniteljica drži pohvalnim da je ove godine Ministarstvo pravosuđa i uprave prikupilo i dostavilo **podatke o sudskim postupcima pokrenutim povodom kaznenih djela i prekršaja** počinjenih zbog spolnog opredjeljenja. Tako podaci za 2021. upućuju na pokrenuta 2 kaznena postupka zbog kaznenih djela javnog poticanja na nasilje i mržnju (čl. 325. Kaznenog zakona) i oštećenja tuđe stvari (čl. 235. Kaznenog zakona), te 2 pravomoćne osuđujuće presude zbog kaznenih djela javnog poticanja na nasilje i mržnju.

Također, Ministarstvo pravosuđa i uprave je izvijestilo o ukupno 5 pokrenutih prekršajnih postupaka u 2021., od čega 4 zbog prekršaja iz Zakona o suzbijanju diskriminacije počinjena po osnovi spolne orijentacije, te 1 prekršajni postupak zbog prekršaja iz Zakona o suzbijanju diskriminacije počinjena po osnovi rodnog identiteta.

Svrha usporedbe policijskih, državnoodvjetničkih i sudskih podataka o zločinima iz mržnje sastoji se u praćenju postupanja nadležnih tijela povodom zločina iz mržnje od trenutka policijskog evidentiranja pa do okončanja kaznenog postupka (tzv. track record). Iako su ove godine zaprimljeni podaci i o sudskim postupcima i odlukama, nažalost, struktura podataka još uvijek ne omogućava pouzdano praćenje, osobito u odnosu na prekršaje motivirane spolnim opredjeljenjem, kod kojih se uočavaju značajne disproporcije u brojkama između evidencija pojedinih tijela. Nedostatak državnoodvjetničkih podataka je osobit problem kod praćenja pojavnosti javnog poticanja na nasilje i mržnju s obzirom na okolnost da većinu kaznenih prijava za to djelo podnose građani i pravne osobe, a ne policija²²⁶, pa podaci iz policijskih evidencija daju samo djelomičan uvid u pojavnost govora mržnje.

Od ostalih značajnih aktivnosti na području suzbijanja zločina iz mržnje, svakako treba posebnu pažnju posvetiti presudi koju je (u travnju 2021.) Europski sud za ljudska prava (**ESLJP**) **donio u slučaju Sabalić protiv Hrvatske**, a u kojem je utvrdio povredu proceduralnog aspekta čl.3. (zabrana mučenja), u vezi s čl.14. (zabrana diskriminacije) Konvencije za zaštitu ljudskih prava, iz razloga što nadležna tijela nisu ispunila svoje konvencijske proceduralne obveze u slučaju fizičkog nasilja nad osobom ženskog spola motiviranog njenim homoseksualnim opredjeljenjem. Riječ je o događaju koji se odvio u jednom zagrebačkom noćnom klubu 2010. Ovaj predmet je uvršten u tzv. ključne slučajeve (*key cases*) prakse ESLJP.

²²⁵ Narodne novine, br.43/21.

²²⁶ Prema Izvješću Glavnog državnog odvjetnika Republike Hrvatske o radu državnih odvjetništava za 2020., čak **72% prijava za kazneno djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju je zaprimljeno od fizičkih ili pravnih osoba, a ne od policije.**

4.1.3. Zaključno razmatranje i preporuke

Tijekom 2021. zabilježen je porast sklopljenih životnih partnerstva (103 u 2021.) što doprinosi većoj vidljivosti spolnih i rodnih manjina u hrvatskom društvu. Novi provedbeni propisi su usklađivani s odredbama Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola, tako da je na administrativnoj razini poboljšan pravni okvir vezan uz statusna prava životnih partnera i neformalnih životnih partnera.

Međutim, izvještajno razdoblje je obilježeno nizom manifestacija netolerancije, neuvažavanja, isključivosti te nasilja u odnosu na pripadnike/ce spolnih i rodnih manjina. Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine održala i sastanak s predstavnicima udruge Zagreb Pride na temu suzbijanja nasilja te zaštite i promicanja prava spolnih i rodnih manjina.²²⁷ Izvještajno razdoblje je obilježeno gotovo dvostrukim povećanjem zločina iz mržnje motiviranog spolnim opredjeljenjem i rodnim identitetom²²⁸. Statistički podaci Ministarstva unutarnjih poslova indiciraju da je javno poticanje na nasilje i mržnju (govor mržnje) najučestalije kazneno djelo počinjeno zbog mržnje po osnovi spolnog opredjeljenja.

Iako su ove godine zaprimljeni podaci i o sudskim postupcima i odlukama, struktura podataka još uvijek ne omogućava pouzdano praćenje pojavnosti kaznenih djela i prekršaja motiviranih mržnjom. Stoga je od ključnog značaja učinkovita primjena novog Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje te intenzivnije djelovanje Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, koja je tijekom izvještajnog razdoblja održala svega jedan sastanak, unatoč činjenici da je evidentna eskalacija zločina iz mržnje u prethodne tri godine. Takvom negativnom trendu pridonosi i okolnost da u Republici Hrvatskoj već duže vrijeme ne postoji strateški dokument usmjeren na borbu protiv diskriminacije.

U odnosu na preventivne aktivnosti, Pravobraniteljica kao dobru praksu ističe projekt „Zajedno protiv govora mržnje“ koji provodi Ravnateljstvo policije u suradnji s brojnim dionicima, s ciljem da se kroz različite preventivne aktivnosti, uz zajedničko sudjelovanje društveno angažiranih osoba, javno putem medija upute prigodne poruke javnosti s ciljem sprječavanja svih oblika govora mržnje, uz promicanje pozitivnih stilova života, nenasilja, međusobne tolerancije i kulture dijaloga.

Konačno, vrlo značajna novost je presuda Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) u slučaju *Sabalić protiv Republike Hrvatske* u kojoj je ukazano da propuštanje da se istraži motiv mržnje u pozadini nasilnog čina te propuštanje da se takvi motivi uzmu u obzir prilikom određivanja kazne za nasilne zločine iz mržnje, predstavljaju bitne povrede koje omogućavaju primjenu odredbe čl.4.st.2. Protokola 7. te ponovno otvaranje postupka na štetu počinitelja.

S obzirom da u izvještajnom razdoblju nije došlo do značajnog pozitivnog pomaka na području suzbijanja diskriminacije i nasilja prema spolnim i rodnim manjinama, Pravobraniteljica za naredno razdoblje dalje sljedeće **preporuke**:

- (1) Uvesti sustavne aktivnosti promicanja tolerancije prema spolnim i rodnim manjinama te na najvišim razinama izražavati osudu diskriminatornih sadržaja iznesenih na političkoj razini.
- (2) Provoditi kampanje usmjerene na prevenciju zločina iz mržnje i govora mržnje.

²²⁷ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/379>.

²²⁸ Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, 2021.

- (3) Žurno donijeti Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije te prateći akcijski plan.
- (4) Intenzivirati djelovanje Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje i uspostaviti funkcionalan i pravovremen sustav prikupljanja i analize podataka o zločinima iz mržnje.
- (5) Organizirati edukacije na temu zločina iz mržnje za predstavnike/ce tijela kaznenog progona.

4.2. DISKRIMINACIJA TEMELJEM RODNOG IDENTITETA

Pravobraniteljica je u tijeku izvještajne godine nastavila zaprimati povećan broj pritužbi transrodnih osoba među kojima su i ove godine prednjačile one u kojima se isticao **problem različitog tretmana ovih osoba po pitanju prava na dostupnost zdravstvenih usluga**. Pravobraniteljica je svjesna da je opisan regres u mogućnostima ostvarenja prava na zdravstvenu skrb među transrodnim osobama dijelom zasigurno izazvan i 'stresom' kojem je zdravstveni sustav bio izložen tijekom borbe protiv pandemije bolesti COVID-19. No, diskriminacija, odnosno različiti tretman osoba koje se nalaze u istom ili sličnom statusu ne može i ne smije nikada imati opravdanja. Stoga je Pravobraniteljica tijekom izvještajnog razdoblja poduzela konkretne mjere kako bi se otklonilo, odnosno maksimalno ublažilo diskriminatorne učinke različitog tretmana na transrodnu populaciju po pitanju ostvarenja prava na zdravstvene usluge.

Kao i prethodne godine, pritužbe su se uglavnom podnosile zbog **odbijanja liječnika specijalista i određenih bolnica da odobre operativne zahvate** na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), argumentirajući takav stav činjenicom da trošak konkretnih zahvata ne spada pod troškove koje pokriva obvezno zdravstveno osiguranje i to unatoč činjenici što su se u usporedivoj situaciji nekim transrodnim osobama zahvati tijekom prošlih godina obavljali upravo na trošak sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja. Određeni broj pritužbi odnosio se i na **sporst Nacionalnog zdravstvenog vijeća (NZV)** u donošenju mišljenja o promjeni spola ili odabira života u drugom rodnom identitetu po kompletiranim zahtjevima te na ostvarivanje nekih drugih prava transrodnih osoba.

Postupajući po pritužbama građana/ki, Pravobraniteljica se u više navrata obraćala Ministarstvu zdravstva, HZZO-u i NZV-u, s upitima vezano uz rješavanje istaknutih problema, posebice u smislu standardizacije postupanja i izrade hodograma, a kako bi se izbjeglo različito tretiranje transrodnih osoba u istim ili sličnim situacijama, odnosno diskriminacija temeljem rodnog identiteta u području pružanja zdravstvenih usluga. Međutim, iako se HZZO u nekoliko navrata očitovao o problematici navodeći da je ključ rješenja u rukama Ministarstva zdravstva, **Ministarstvo zdravstva nije odgovaralo na Pravobraniteljičine pozive na suradnju** i to unatoč opetovanom traženju da se žurno organizira sastanak s ciljem iznalaženja optimalnih rješenja za uočene probleme.

S obzirom da je izostala suradnja ključnog nadležnog tijela, a da su pritužbe nedvojbeno upućivale na nepovoljan tretman transrodnih osoba u odnosu na njihov rodni identitet, Pravobraniteljica je u 8 slučajeva utvrdila diskriminaciju te potakla sve transrodne osobe koje su se susrele s ovim problemom na podnošene sudskih tužbi na zaštitu od diskriminacije, a protiv bolnica koje odbijaju osigurati zdravstvene usluge transrodnim osobama na teret obveznog zdravstvenog osiguranja, ali i na tužbe protiv Ministarstva zdravstva i HZZO-a koji su, kao ovlaštena tijela, propustili osigurati jednak tretman svih transrodnih osoba.

Navedeno diskriminatorno postupanje bolnica i odgovornih tijela države, rezultiralo je i prvom pravomoćnom presudom u korist transrodne osobe (tužitelj). Pravobraniteljica se nije umiješala u ovaj sudski postupak, ali je putem odvjetnice tužitelja sudu dostavljeno **stajalište Pravobraniteljice kojim se sud rukovodio prilikom donošenja presude**. Presudom je utvrđeno da su KBC Dubrava i HZZO diskriminirali tužitelja jer mu nisu omogućili kirurški zahvat na teret sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja i time ga, u usporedivoj situaciji, doveli u nepovoljan položaj. Sud je naložio da tuženici moraju tužitelju vratiti sva sredstva koja je tužitelj bio primoran platiti za operativni zahvat s pripadajućim kamatama.

U suradnji s udrugom koja se bavi promicanjem i zaštitom prava trans, inter i rodno varijantnih osoba – TransAid, a na poziv Centra za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave, Uprave za zatvorski sustav i probaciju, **Pravobraniteljica je nastavila edukacije zatvorskih službenika/ca i pravosudnih policajaca/ki** o pravima transspolnih, transrodnih i rodno nenormativnih osoba u zatvorskim sustavima te o nadležnostima i ovlastima Pravobraniteljice. S obzirom na pandemijske uvjete edukacije su održane on-line.

Cilj provođenja izobrazbe bio je senzibilizirati službenike i upoznati ih sa zakonskim okvirom, postupanjem te sa specifičnostima rada s transspolnim, transrodnim i rodno nenormativnim osobama. Izobrazba je provedena u **5 termina**, a pohađalo ju je ukupno **73 službenika** Zatvorskog sustava i probacije. Izobrazba zatvorskih službenika održana je u terminima: 10.2.2021., 14.4.2021., 16.6.2021., 13.10.2021., te 15.12.2021.

U 2021. godini održano je dakle ukupno pet edukacija zatvorskih službenika o pravima transrodnih osoba dok je jedna edukacija na istu temu održana polaznicima/cama Škole za medicinske sestre²²⁹.

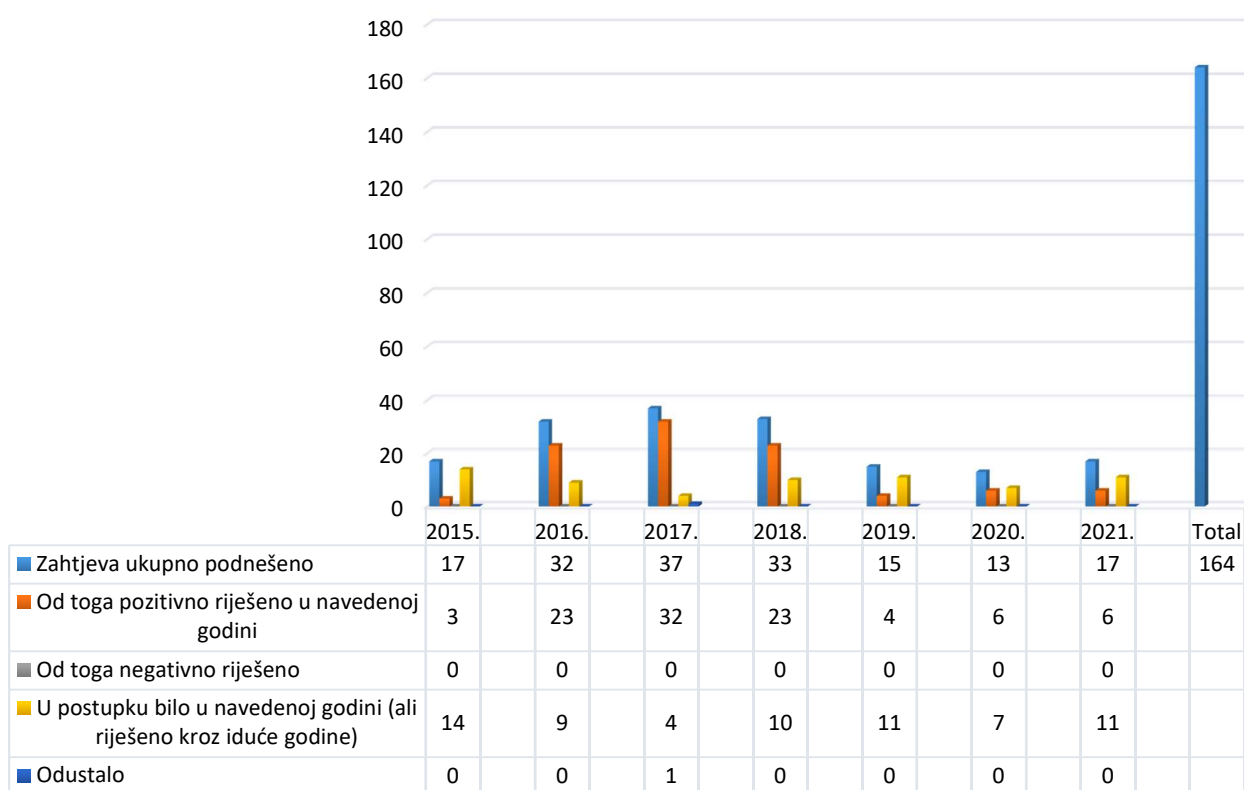
Sustavne edukacije su započete prije tri godine. Povod za edukacije bile su preporuke Pravobraniteljice koje su proizašle iz rada na zaštiti prava transrodnih osoba, neke od kojih su se zbog svojih loših iskustava iz zatvorskog sustava, prituživale Pravobraniteljici zbog diskriminacije utemeljene na njihovom rodnom identitetu.

Prema statistici koju je Pravobraniteljici dostavilo Ministarstvo zdravstva za 2021. te komparirajući ranije dostavljene podatke, NZV je u razdoblju od 6 godina ukupno zaprimilo 164 zahtjeva za izdavanjem mišljenja o promjeni spola ili odabira života u drugom rodnom identitetu, od čega je (do 29.11.2021.) ukupno pozitivno riješeno 152 (92.6%) zahtjeva, 1 osoba je odustala od svog zahtjeva (0,6%), dok je 11 zahtjeva još u postupku rješavanja (6,7%).

Kao što se vidi iz priložene tablice, svi do sada riješeni zahtjevi dobili su pozitivno mišljene NZV-a.

²²⁹ Edukacija o pravima transrodnih osoba polaznicima Škole za medicinske sestre održana je: 27.05.2021.

Grafikon: Dinamika rješavanja zahtjeva za promjenom spola Nacionalnog zdravstvenog vijeća, za razdoblje 2015. – 2021.

Prema podacima Ministarstva zdravstva, u 2021., NZV je zaprimilo 17 zahtjeva za izdavanje mišljenja o promjeni spola ili odabiru života u drugom rodnom identitetu, od čega je (pozitivno) riješeno 6, dok je preostalih 11 još u postupku rješavanja.

4.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Unatoč navedenim neriješenim problemima, položaj i prava transrodnih osoba u našem društvu u proteklom desetljeću ipak su značajno unaprijeđeni te se iz godine u godinu nastavlja jačanje pravnog okvira i jamstava zaštite prava osoba drugačijih rodničkih identiteta. S druge strane, situacija oko borbe protiv pandemije bolesti COVID-19 u određenoj mjeri je narušila postignuća u području zaštite prava i reguliranja statusa transrodnih osoba.

Pravobraniteljica već godinama naglašava kako sam postupak tranzicije iz jednog spola u drugi nije zadovoljavajuće riješen odgovarajućim učinkovitim postupcima nadležnih tijela u RH te jedinstvenim zakonskim aktom s čime se ove osobe izlaže velikom riziku od diskriminacije. Kako je istaknuto, ključni, a još neriješen problem je to što HZZO, Ministarstvo zdravstva, pojedini klinički bolnički centri i liječnici specijalisti i dalje nemaju zajedničko stajalište vezano uz zdravstveno osiguranje i dostupnost pojedinih medicinskih usluga, tretmana/zahvata (uključujući terapijski tretman i eventualne kirurške zahvate) transrodnih osoba. Također, postoji nedostatak sustavne izobrazbe kao i kampanja senzibiliziranja javnosti za ravnopravno prihvaćanje transrodnih osoba u društvu.

Što se tiče unaprjeđenja statusa i prava transrodnih osoba u članicama Europske unije, Pravobraniteljica ponovo ističe kako Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) preporučuje sljedeće²³⁰: „Uključiti spolnu orijentaciju i rodni identitet u sve članke Kaznenog zakona koji se bave govorom mržnje i zločinom iz mržnje; Izmijeniti antidiskriminacijsko zakonodavstvo kako bi rodni identitet bio uvršten u diskriminacijske osnove; Prikupljati podatke o govoru mržnje i zločinu iz mržnje prema LGBTIQ osobama, uključujući i broj prijavljenih te broj slučajeva pod istragom; Provoditi istraživanja te prikupljati podatke o diskriminaciji i netrpeljivosti prema LGBTIQ osobama; Razviti zakonodavstvo koje omogućava odabir drugog rodnog identiteta i promjenu spola, uz istodobno usklađivanje s međunarodnim standardima; Izraditi i usvojiti akcijske planove za borbu protiv homofobije i transfobije u svim područjima života, uključujući obrazovanje, zapošljavanje i zdravstvenu zaštitu, a sukladno Preporuci CM/Rec(2010)5 Odbora ministara Vijeće Europe o mjerama za borbu protiv diskriminacije na temelju seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.“

Pravobraniteljica shodno svemu navedenom, a kako nije ostvaren napredak u zaštiti prava u odnosu na prošlu godinu, ponavlja svoje preporuke iz prošlogodišnjeg Izvješća:

- 1) Ustrojiti učinkoviti zdravstveni sustav skrbi i tretmana transrodnih osoba sukladno *Preporuci CM/Rec(2010)5 Odbora ministara/ministrice državama članicama o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta*²³¹, odlukama Europskog suda za ljudska prava i ostalim međunarodnim obvezama i standardima zaštite²³², na način da je isti usmjeren brzom i efikasnom rješavanju problema pojedinaca/ki koji podnose zahtjeve za promjenom spola, odnosno rodnog identiteta, kako bi se zaštitilo njihovo dostojanstvo i ljudska prava sukladno međunarodnim obvezama i standardu zaštite.
- 2) U slučaju administrativnih, pravnih, medicinskih, odnosno bilo kakvih nejasnoća i prepreka u postupanju kod promjene spola, tumačenju zakona, ili snošenju troškova, teret i rizik trebaju uvijek podnositi nadležna tijela, a ne osobe pogođene ovim problemom, kako bi se izbjegla diskriminacija.
- (3) Organizirati sustavnu izobrazbu u svim odgojno-obrazovnim ustanovama o transrodnosti, poticati i organizirati kampanje senzibiliziranja javnosti za ravnopravno prihvaćanje i detabuizaciju transrodnih osoba na svim društvenim razinama.

²³⁰ Poveznica: <https://tgeu.org/recommendations-from-ecri/>

²³¹ U točki 35. Preporuke navodi se: “Države članice dužne su poduzeti sve potrebne mjere kako bi transrodnim osobama osigurale učinkovit pristup prikladnim uslugama za promjenu spola, uključujući psihološke, endokrinološke i operacijske usluge na području transrodne zdravstvene zaštite, bez da ih se izlaže nepotrebnim zahtjevima...”

²³² U **predmetu Van Kück protiv Njemačke** (2003), Europski sud za ljudska prava (ESLJP) utvrdio je da je transrodnoj osobi prekršeno pravo na pravično suđenje i pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života jer je zahtjev za dokazivanjem medicinske nužnosti liječenja u vezi s promjenom rodnog identiteta osobe bio nerazmjernan i nerazuman s obzirom da je rodni identitet jedno od najintimnijih područja privatnog života osobe. U slučaju, *Schlumpf protiv Švicarske* (2009), ESLJP je utvrdio povredu prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života zaključivši da su švicarske vlasti neopravdano za dvije godine odgodile pružiti zdravstvenu uslugu transrodnoj osobi starije dobi.

5.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI

12.2.2021. – Povodom slučajeva seksualnog uznemiravanja na visokim učilištima i kampanje *#nisamtražila*²³³, u fokus javnosti došlo je pitanje spolnog odgoja u nacionalnom odgojno-obrazovnom sustavu. Tim slijedom je, u okviru neformalne Inicijative za uvođenje sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja u škole koja okuplja veliki broj organizacija civilnog društva²³⁴, pokrenuta „Peticija za uvođenje sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja u škole kao obveznog nastavnog predmeta“²³⁵. Peticija je dostavljena Odboru za obrazovanje, znanost i kulturu **Hrvatskog sabora uoči tematske sjednice „Što institucije mogu učiniti da bi spriječile spolno zlostavljanje?“**, na kojoj je sudjelovala Pravobraniteljica.²³⁶ Pravobraniteljica je u svom predstavljanju istaknula kako se ključ promjene u smislu prevencije i suzbijanja spolnog uznemiravanja i svih drugih oblika rodno utemeljenog nasilja nalazi u obrazovanju, i to obrazovanju koje će od najranije dobi sustavno i na svim razinama odgoja i obrazovanja uključivati teme ravnopravnosti spolova i razbijati rodne stereotipe. Također, naglasila je kako je kod suzbijanja seksualnog uznemiravanja važno provoditi javne kampanje društvenog osvješćivanja o pogubnosti ove vrste nasilja jer se jedino tako dugoročno mogu promijeniti negativni trendovi.

Prema anketi koju su proveli udruga CESI i agencija IPSOS, više od 3/4 ispitanika/ca smatra da u škole treba uvesti sveobuhvatno seksualno obrazovanje²³⁷. Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH najavio je da će uvođenje seksualnog odgoja u škole biti jedna od mjera koje će predložiti u prijedlogu novog Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova²³⁸.

23.3.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **međunarodnoj konferenciji o vršnjačkom i rodno uvjetovanom nasilju**²³⁹ na kojoj su istaknuti rezultati nedavno provedenog istraživanja na tu temu. Rezultati su pokazali da su djevojčice više izložene nasilju od dječaka, posebice seksualnom nasilju, te kako u školama izostaje visoka razina povjerenja nužna za prijavljivanje i učinkovito rješavanje takvih slučajeva. Na događaju je sudjelovala Pravobraniteljica koja je ukazala na problematiku spolnog uznemiravanja među učenicima/ama u školama, na potrebu dosljedne provedbe protokola za postupanje

²³³ Više informacija o aktivnostima Pravobraniteljice vezano uz slučajeve spolnog uznemiravanja u području visokog obrazovanja dostupno je u poglavlju 1.8. Spolno uznemiravanje.

²³⁴ Platforma za reproduktivnu pravdu, Pravda za djevojčice, Jedna od nas, Spasi me, Građanska inicijativa STOP NASILJU Šibenik, CESI, Ženska soba - Centar za seksualna prava, RODA - Roditelji u akciji, PaRiter, Domine, Nepokorne - grupa za nenasilje i ženska prava, Zagreb Pride, SOS Rijeka - Centar za nenasilje i ljudska prava, Zaklada Solidarna, Dugine obitelji, U dobroj vjeri, GOOD Inicijativa, Savez Roma u Republici Hrvatskoj "KALI SARA", Udruga za razvoj civilnog društva Bonsai, Slobodni Filozofski, B.a.B.e. - Budi aktivna. Budi emancipiran itd.

²³⁵ Poveznica: https://www.peticijeonline.com/seksualno_obrazovanje_u_skole.

²³⁶ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/341>.

²³⁷ Poveznica: <http://www.cesi.hr/istrazivanje-cesi-i-ipsosa-vise-od-tri-cetvrtine-gradana-hrvatske-smatra-da-u-skole-treba-uvesti-sveobuhvatno-seksualno-obrazovanje/>.

²³⁸ Poveznica: <https://reci.hr/aktualno/politike/odgovor-ureda-za-ravnopravnost-spolova-seksualno-obrazovanje-u-prijedlogu-nacionalne-strategije/>.

²³⁹ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/384>.

u takvim slučajevima, te na osviještenost same djece o oblicima rodno uvjetovanog nasilja i obvezi njegovog prijavljivanja, kao i o spolnim stereotipima, posebice u obrazovnom sustavu.

23.4.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **21. regionalnom zasjedanju Europskog parlamenta mladih „Karlovac 2021“**²⁴⁰ u organizaciji Europskog parlamenta mladih Hrvatske (EPMH). Pravobraniteljica je održala izlaganje u kojem je govorila o nadležnostima i radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, sustavu zaštite ljudskih u Europskoj uniji, ravnopravnosti spolova i rodnim stereotipima u obrazovanju te reproduktivnom zdravlju i pravima žena s naglaskom na poteškoće vezano uz ostvarivanje prava na prekid trudnoće u Hrvatskoj.

2.6.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala u **raspravi o provedbi Plana rodne ravnopravnosti Sveučilišta u Rijeci za razdoblje od 2021. do 2025. godine**, koju je organiziralo Sveučilište u Rijeci²⁴¹. Pravobraniteljica je pozdravila donošenje Plana rodne ravnopravnosti, čime je Sveučilište u Rijeci postalo prvo hrvatsko sveučilište koje je donijelo strateški dokument te vrste. Jedan po poticaja za njegovo donošenje bili su slučajevi spolnog uznemiravanja koji su se ove godine javljali na hrvatskim sveučilištima, a povodom čega je Sveučilište u Rijeci izdalo smjernice za postupanje²⁴². Pravobraniteljica je prethodno sudjelovala u procesu donošenja Plana rodne ravnopravnosti - na njezin prijedlog u dokument je uvrštena mjera usmjerena na poboljšanje položaja studentica i studenata roditelja. Ubrzo nakon Sveučilišta u Rijeci, **Plan rodne ravnopravnosti 2021.-2027.** donijelo je Sveučilište u Splitu²⁴³.

15.11.2021. – Pravobraniteljica je dala **intervju za Radio Student na temu „žene u znanosti“**²⁴⁴. Pravobraniteljica je ukazala na nepovoljan položaj u kojem se žene nalaze u području znanosti, unatoč tome što čine uvjerljivu većinu studentske populacije koja upisuje i završava visokoškolske studije. Istraživanja ukazuju na negativnu korelaciju između postignutog stupnja obrazovanja žena i kasnijih postignuća u području zapošljavanja i rada – postignut obrazovni stupanj često je u neskladu s ostvarenim rezultatima u poslovnoj karijeri. Tome pridonosi više čimbenika, a jedan od glavnih je neravnomjerna podjela rodnih uloga u obitelji. Pokazatelj neravnopravnog položaja žena u ovom području također je vertikalna diskriminacija u hijerarhijskoj strukturi samih ustanova – udio žena smanjuje se s rastom značaja pozicije u hijerarhiji, pa tako najmanje žena ima u samom vrhu te hijerarhije, na čelnim pozicijama u ustanovama.

2.12.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **jednodnevnoj edukaciji odgojno-obrazovnih djelatnika/ca** u okviru projekta „Kutija promjena - osnaživanje učitelja/ica i učenika/ca u promicanju rodne ravnopravnosti u školama“²⁴⁵, a u organizaciji Foruma za slobodu odgoja²⁴⁶. Pravobraniteljica je sudionicama/ima predstavila nadležnosti i rad institucije te približila glavne probleme i izazove u području obrazovanja u odnosu na pitanja ravnopravnosti spolova. Pored edukacija za odgojno-obrazovne djelatnike/ce, u okviru projekta provedene su radionice za učenice/ke te su izrađene Smjernice za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u školama²⁴⁷, koje predstavljaju koristan praktični alat za primjenu u nastavi s prijedlozima nastavnih jedinica.

²⁴⁰ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/413>.

²⁴¹ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/455>.

²⁴² Poveznica: <https://uniri.hr/vijesti/sveuciliste-u-rijeci-sigurno-mjesto-bez-spolnog-uznemiravanja/>.

²⁴³ Poveznica: <https://www.unist.hr/novosti/najave-i-doga%C4%91anja/rodna-ravnopravnost-na-sveucilistu-u-splitu>

²⁴⁴ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/558>.

²⁴⁵ Informacije o projektu „Kutija promjena“ navedene su u Glavi I, poglavlju 2 Promicanje ravnopravnosti spolova – analiza aktivnosti.

²⁴⁶ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/593>.

²⁴⁷ Poveznica: <https://fso.hr/fso-publikacije/smjernice-za-ostvarenje-rodne-ravnopravnosti-u-skolama/>.

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-02-02/21-02), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi na Osnovnu školu „Milan Brozović“ Kastav (Škola) **zbog nastavnog materijala koji se koristi u toj školi na nastavi vjeronauka.** Radi se o zadatku u kojemu učenici moraju odabrati pored koje od ponuđenih osoba ne žele sjediti u vlaku, a među ponuđenima su homoseksualac, prostitutka iz Berlina, liječnik specijalist za pobačaje, hrvatski tajkun i dr. O slučaju su pisali mediji²⁴⁸, vezano uz što je Škola objavila priopćenje na svojim mrežnim stranicama²⁴⁹. Pravobraniteljica je od Škole zatražila očitovanje i izvršila uvid u dostupne informacije objavljene u medijima. Utvrđeno je da je sporni zadatak napravljen po uzoru na zadatak na engleskom jeziku²⁵⁰ izrađen u okviru EU-projekta „PRACTICE“, usmjeren na prevenciju radikalizma kroz kompetencije kritičkog razmišljanja. Cilj vježbe je osporiti učeničke stereotipe i predrasude o drugim ljudima i manjinama te o slikama i asocijacijama koje tekst otvara. Izvršivši uvid u englesku i hrvatsku inačicu zadatka te navedeni projekt, Pravobraniteljica je utvrdila da zadatak sam po sebi ne predstavlja odgojno-obrazovni materijal kojim se promiče diskriminacija, već naprotiv sadrži antidiskriminacijsku dimenziju. Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO) provela je stručno-pedagoški nadzor kojim je utvrdila da uporaba zadatka u nastavi nije imala negativan učinak na učenike/ce, već je naglasak bio na suzbijanju predrasuda. Stoga je Pravobraniteljica zaključila da u ovom slučaju nisu utvrđeni elementi diskriminacije.

U Izvješću o radu za 2020., Pravobraniteljica je izvijestila o inicijativi prema Državnom zavodu za statistiku (DZS) vezano uz unaprjeđenje vođenja statističkih podataka po spolu. DZS je tada uvažio preporuku Pravobraniteljice i unio izmjene u publikaciju „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2020.“²⁵¹. Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine **DZS-u uputila novu preporuku** da se navedeni podaci dodatno unaprijede na način da se podaci za ravnatelje osnovnih i srednjih škola prikazuju zasebno za osnovne i srednje škole, kako bi se trendovi mogli pratiti na različitim obrazovnim razinama. DZS je uvažio inicijativu Pravobraniteljice i podatke u publikaciji „Žene i muškarci u Hrvatskoj 2021.“ počeo voditi u skladu s preporukom.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja je u suradnji s Institutom za društvena istraživanja u Zagrebu objavilo **studiju „O podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata – prilozi unaprjeđivanju socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj“**²⁵². U okviru studije izrađena je analiza studentskog iskustva podzastupljenih i ranjivih skupina, među kojima su LGBTQ+ studenti/ce, studentice u tehničkom području i studenti u humanističkom području:

- Vezano uz LGBTQ+ studente/ice, ukazuje se da se ta skupina susreće s brojnim problemima koji su vezani za njihovu pripadnost LGBTQ+ zajednici, a primarno se tiču neprihvatanja okoline i(li) straha od istog. Također se navodi da studijski programi znaju biti nedovoljno osjetljivi za raznolikost seksualnih orijentacija i rodnih identiteta, te da na pojedinim kolegijima ponekad čak znaju uključivati rodno stereotipne i homofobne sadržaje. Stoga se predlaže osiguravanje dostupnosti psihološko-savjetodavne pomoći i prilagodba studijskih kurikuluma u skladu s načelom rodne osjetljivosti.

- Vezano uz studentice u tehničkom području, ukazuje se na prisutnost rodnih predrasuda o tome da tehnički studijski smjerovi nisu prikladni za žene, na temelju čega je osnovano pretpostaviti da određeni

²⁴⁸ Poveznica: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/sera-se-navodno-sokantan-upitnik-s-vjeronauka-u-kastvu-stvar-nije-bas-takva-kako-izgleda/>.

²⁴⁹ Poveznica: http://os-mbrozovic-kastav.skole.hr/?news_hk=1&news_id=461&mshow=803#mod_news.

²⁵⁰ Poveznica: https://practice-school.eu/media/part2_module4_activity6_HANDOUT.pdf.

²⁵¹ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/450>.

²⁵² Poveznica: <https://mzo.gov.hr/vijesti/objavljena-studija-o-podzastupljenim-i-ranjivim-skupinama-studenata-prilozi-unaprjeđivanju-socijalne-dimenzije-visokog-obrazovanja-u-republici-hrvatskoj/4429>.

broj djevojaka zbog toga odustaje od izbora tehničkih studijskih smjerova. Studentice posebno ističu da na predrasude nailaze od strane pojedinih profesora i svojih kolega studenata. Također se ističe nedostatak higijenske infrastrukture na fakultetima.

- Vezano uz studente u humanističkom području, također se ukazuje na postojanje rodni stereotipa o neprikladnosti određenih profesija za muškarce, međutim za razliku od studentica u tehničkom području, ne navodi se da se studenti suočavaju s predrasudama izravno od nastavnika, već baš naprotiv ističu da nailaze na poticajno izražavanje stavova o većem uključivanju muškaraca u to konkretno rodno segregirano područje obrazovanja. Iz navedenoga se može zaključiti da su žene u rodno segregiranom okruženju izloženije negativnim komentarima od muškaraca u istoj situaciji, odnosno da okolina djeluje nepoticanije na njihove obrazovne aspiracije u slučaju ako te aspiracije nisu u skladu s rodno-tradicionalnim očekivanjima.

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu (IDIZ) je u suradnji s partnerskim organizacijama objavio rezultate **istraživanja političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj (2021.)**²⁵³. Radi se o trećem valu istraživanja koje se provodi periodično svakih 5 godina. **Pravobraniteljica je izradila tabelarnu komparaciju rezultata** koji se odnose na pitanja vezana uz diskriminacijske osnove koje su u njezinoj nadležnosti. Iz navedenih podataka vidljivi su pomaci prema egalitarnijim stavovima srednjoškolaca u proteklom razdoblju od 10 godina. Međutim, podaci (iz 2021.) pokazuju da su određeni seksistički i homofobni stavovi i dalje primjetno zastupljeni među srednjoškolskom populacijom, što treba predstavljati razlog za zabrinutost i povod za proaktivnost.

²⁵³ IDIZ, FPZG, Sveučilište Graz, FFRI, GONG i GOOD inicijativa (2021.) <https://gong.hr/2021/05/03/politicka-pismenost-ucenika-i-ucenica-završnih-raz/>

Tablica: Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola

Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u RH (IDIZ, FPZG, Sveučilište Graz, FFRI, GONG, GOOD inicijativa)*	2011.	2016.	2021.
	<i>"Slažem se" + "U potpunosti se slažem"</i>		
<i>Uloge muškaraca i žena u obitelji trebaju se razlikovati jer su žene te koje bi se trebale primarno posvetiti kućanstvu i brizi o djeci</i>	22,9%	17,0%	12,6%
<i>Žene i muškarci trebaju potpuno ravnopravno dijeliti sve kućanske poslove kao što su kuhanje, glačanje i pospremanje</i>	62,5%	69,1%	74,5%
<i>Žene su biološki predodređene da budu bolje u poslovima s ljudima kao što su učiteljice i njegovateljice nego u tehnicima i informatičarima</i>	-	32,0%	27,3%
<i>Muškarac je taj koji bi morao zarađivati i prehranjivati obitelj</i>	-	23,5%	18,8%
<i>Nije dobro kada se u obitelji promijene uobičajene uloge pa žena počne zarađivati više od muškarca</i>	-	12,9%	8,5%
<i>Nije nam potrebno više žena na pozicijama moći u društvu jer je ženina primarna uloga briga o obitelji</i>	-	11,9%	8,9%
<i>Homoseksualnost je neka vrsta poremećaja ili bolesti</i>	45,5%	48,1%	33,9%
<i>Homoseksualnim osobama bi trebalo zabraniti javne nastupe jer na taj način loše utječu na mlade</i>	64,2%	49,5%	31,2%
<i>Homoseksualne osobe imaju pravo raditi privatno što god hoće, ali ne bi u javnosti trebale isticati svoju seksualnu orijentaciju</i>	-	64,9%	48,6%
<i>Homoseksualnim osobama treba zabraniti rad s djecom</i>	-	29,4%	18,9%
<i>Homoseksualnim osobama treba dozvoliti posvajanje djece</i>	-	-	42,2%

* U istraživanjima iz 2011. i 2016., sva ovdje navedena pitanja nisu identično formulirana, ali su dovoljno slična da se može napraviti komparacija.

5.2. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – ANALIZA AKTUALNIH TRENDOVA I PREPREKA

Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave posljednjih godina aktivno rade na osnaživanju integracije odgoja i obrazovanja za ljudska prava u području osnovnog i srednjeg obrazovanja. Prateći takve aktivnosti²⁵⁴, Pravobraniteljica se u izvješćima o radu za protekle godine u pozitivnom smislu osvrnula na navedeno.

Prema recentnim najavama, riječki model građanskog odgoja i obrazovanja u osnovne škole uvest će **Grad Pula** s početkom od šk. god. 2022./23.²⁵⁵. Uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja kao izvannastavne aktivnosti od iste školske godine također je najavila **Varaždinska županija**²⁵⁶. Nakon što je prvi uveo građanski odgoj i obrazovanje kao izvannastavnu aktivnost, **Grad Rijeka** najavljuje da će isto napraviti i po pitanju zdravstvenog odgoja, za koji je planirano da se u osnovne škole uvede u

²⁵⁴ Te aktivnosti ponajprije se tiču uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja kao izvannastavne aktivnosti u brojne jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave po uzoru na model koji je prvi uveo Grad Rijeka u školskoj godini 2016./17.

²⁵⁵ Poveznica: <https://www.glasistre.hr/pula/prihvacena-inicijativa-uvodi-se-gradanski-odgoj-i-obrazovanje-u-pulske-osnovne-skole-772247>.

²⁵⁶ Poveznica: <https://varazdinske-vijesti.hr/drustvo/gradanski-odgoj-i-obrazovanje-u-zupanijskim-skolama-od-ovog-mjeseca-52043>.

školskoj godini 2023./24.²⁵⁷ Sveučilište u Rijeci je s partnerima²⁵⁸ izradilo Prijedlog kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u srednjoj školi (nastavni predmet „Škola i zajednica“). Projekt je u fazi pilot-programa, kojeg će od šk. god. 2022./23. u dio škola uvesti **Primorsko-goranska županija i Grad Zagreb**²⁵⁹. Grad Zagreb će počevši od spomenute školske godine „Školu i zajednicu“ uvesti kao fakultativni predmet u srednje škole, dok će istovremeno u osnovne i srednje škole uvesti građanski odgoj i obrazovanje u obliku izvannastavne aktivnosti prema posebnom kurikulumu (oba u formi pilot-programa).

Zakonom o ravnopravnosti spolova (čl.14.st.2.) propisano je da sadržaji vezani za pitanja ravnopravnosti spolova predstavljaju integralni dio obrazovanja na svim razinama, te uključuju pripremu oba spola za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života. **Temeljem uvida u sve dostupne materijale i (prijedloge) kurikuluma, Pravobraniteljica je stajališta** da oni sadržajno u konstruktivnom smislu pridonose provedbi navedene odredbe Zakona. Stoga Pravobraniteljica navedenim inicijativama daje podršku.

Te inicijative značajne su u postojećim okolnostima u kojima organizacije civilnog društva ukazuju na poteškoće u provedbi međupredmetnih tema Građanski odgoj i obrazovanja i Zdravlje u osnovnim i srednjim školama: GOOD inicijativa²⁶⁰ navodi da „*navedena provedba međupredmetnih tema praktički ne postoji*“²⁶¹, Kuća ljudskih prava ističe da se „*građanski odgoj u praksi uopće ne provodi ili se provodi vrlo površno*“²⁶², dok udruga CESI navodi da je „*evidentno da se međupredmetna tema Zdravlje*²⁶³ *ne provodi u školama*“²⁶⁴. Prema rezultatima istraživanja političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj (2021.)²⁶⁵, 25% učenika navodi da teme o seksualnosti nisu uopće prisutne u školskom programu, a 32% ih navodi da su vrlo malo prisutne. Pritom je važno istaknuti da su navedeni postotci izraženiji u usporedbi s podacima iz identičnog istraživanja iz 2016²⁶⁶. U tematskoj studiji Europskog parlamenta o implementaciji građanskog odgoja i obrazovanja u Europskoj uniji²⁶⁷, za Hrvatsku su još jednom istaknute određene poteškoće prilikom uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja, a među ostalim apostrofirana je nedostatna stručna osposobljenost nastavnika/ca. Navedeni podaci na tragu su informacija koje Pravobraniteljica zaprima izravno od odgojno-obrazovnih djelatnika/ca na edukacijama na kojima sudjeluje²⁶⁸. Ove poteškoće Pravobraniteljica je imala u vidu kada je svojevremeno predlagala integraciju građanskog odgoja i obrazovanja kao zasebnog nastavnog predmeta, umjesto u obliku međupredmetne teme. Dodatnu poteškoću u trenutnim okolnostima pandemije bolesti COVID-19 predstavlja nastava na daljinu, s obzirom da je za kvalitetno ostvarivanje obrazovno-odgojnih ishoda građanskog odgoja i obrazovanja nužna neposredna komunikacija s

²⁵⁷ Poveznica: <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/rijeka/zdravstveni-odgoj-u-skolama-2023/>.

²⁵⁸ Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Prva riječka hrvatska gimnazija i udruga CeKaDe.

²⁵⁹ Poveznica: <https://www.srednja.hr/novosti/u-17-skola-pgz-stize-novi-predmet-krece-edukacija-nastavnika-jako-nas-veseli-ovakav-odaziv/>.

²⁶⁰ Poveznica: <http://goo.hr/good-inicijativa/>.

²⁶¹ Poveznica: <https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/10336-ovu-zemlju-uskoro-nece-imati-tko-popraviti>.

²⁶² Poveznica: <https://www.dw.com/hr/gra%C4%91anski-odgoj-na-meti-politike/a-59508856>.

²⁶³ Narodne novine, br. 10/19 i 21/19, poveznica: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_01_10_212.html.

²⁶⁴ Poveznica: <https://net.hr/danas/hrvatska/gradani-traze-seksualno-obrazovanje-u-skolama-ali-politicari-nemaju-petlje-plase-se-klerikalnih-skupina-f8f00d0e-df42-11eb-8001-32b83090651d>.

²⁶⁵ IDIZ, FPZG, Sveučilište Graz, FFRI, GONG i GOOD inicijativa (2021.) <https://gong.hr/2021/05/03/politicka-pismenost-ucenika-i-ucenica-završnih-raz/>.

²⁶⁶ Poveznica: <https://www.idi.hr/projekti-p/projekti/istrazivanje-politicke-pismenosti-ucenika-završnih-razreda-srednjih-skola/>.

²⁶⁷ „Implementation of citizenship education actions in the EU“ (2021.), <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/product/product-details/20210921CAN63322>.

²⁶⁸ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/593>.

učenicima, što je posebno naglasio Forum za slobodu odgoja u publikaciji „Građanski odgoj i obrazovanje za vrijeme epidemije: lekcije i preporuke“ (2021.)²⁶⁹.

5.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

U izvještajnoj godini Pravobraniteljica je sudjelovala u brojnim aktivnostima s ciljem edukacije različitih dionika u području obrazovanja o pitanjima ravnopravnosti spolova, uključujući učenike, studente, učitelje i nastavnike. Pažnju je posvetila unaprjeđenju vođenja statističkih podataka, pri čemu je Državni zavod za statistiku iskazao visoku spremnost na suradnju. Analizirala je podatke iz recentnih istraživanja vezano uz pitanja ravnopravnosti spolova te napravila pregled aktualnih trendova i izazova u nacionalnom kontekstu. Iz svega je razvidno da se tijekom godina bilježe pozitivni pomaci po pitanju uvođenja odgoja i obrazovanja za ravnopravnost spolova u odgojno-obrazovni sustav, međutim postoje određene poteškoće u provedbi propisanih nastavnih sadržaja. Pravobraniteljica upućuje **preporuke**:

- (1) *Osnovnim i srednjim školama* – Osigurati ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva predviđenih međupredmetnim temama Građanski odgoj i obrazovanje i Zdravlje.
- (2) *Odgojno-obrazovnim ustanovama, posebno visokoškolskim* - Raditi na prevenciji svih oblika seksualnog nasilja i dosljedno primjenjivati odredbe svojih internih akata u slučajevima saznanja za pojavnosti seksualnog nasilja.
- (3) *Ministarstvu znanosti i obrazovanja i Agenciji za odgoj i obrazovanje* - Pojačati aktivnosti vezano uz stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika/ca o pitanjima ravnopravnosti spolova.
- (4) *Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave* - U dugoročnom smislu razmotriti uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u osnovne i srednje škole u obliku izvannastavne aktivnosti po uzoru na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su to već učinile.

²⁶⁹ Poveznica: <https://fso.hr/fso-publikacije/gradanski-odgoj-i-obrazovanje-za-vrijeme-epidemije-lekcije-i-preporuke/>.

U nadležnosti Pravobraniteljice je praćenje područja medija iz aspekta poštivanja načela ravnopravnosti žena i muškaraca. Pravobraniteljica medije prati putem svakodnevnog pregleda (press clipping) tema vezanih za njezinu nadležnost, provedbom neovisnih tematskih analiza i istraživanja, postupanjem po pritužbama koje često rezultira upozorenjima i preporukama oglašivačima ili medijskim nakladnicima, reagiranjem javnim priopćenjima, izjavama za medije te sudjelovanjima u javnim događanjima vezanim za pitanja ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima. Kao neovisna institucija, Pravobraniteljica samostalno odlučuje o načinu postupanja u svakom pojedinačnom slučaju, sukladno ZRS-u. U slučajevima u kojima nije nadležna postupati (npr. kada se ne radi o diskriminaciji po osnovama iz nadležnosti, kada se pritužbe odnose na umjetničke sadržaje ili autorska djela ili kada se radi o objavama ili komentarima na društvenim mrežama), Pravobraniteljica o svojoj nenadležnosti obavještava stranku koja se pritužuje i/ili joj daje savjet kome se u tom slučaju može obratiti.

6.1. TRENDOVI U MEDIJSKIM SADRŽAJIMA S OPISIMA SLUČAJEVA

Veliki broj primjera iz medija u kojima se krše načela ravnopravnosti spolova može se prema svojim karakteristikama podijeliti na osnovne medijske trendove te ih za potrebe ovog izvješća ilustriramo s nekoliko konkretnih primjera, kako bi se naglasili negativni učinci takve medijske prakse na načelo ravnopravnosti spolova. Opisi slučajeva koji su ovdje navedeni nisu jedini slučajevi po kojima je Pravobraniteljica postupala niti jedini koji su sporni u medijskim sadržajima. Vezano uz izdana upozorenja i preporuke u opisu pojedinih slučajeva navodimo postupanja medija po zaprimljenim upozorenjima i preporukama te u značajnom broju slučajeva mediji prihvaćaju odgovornost za svoje postupke te iako iskazuju da im nije bila namjera reproducirati rodne stereotipe, seksizam ili narušavati privatnost i dostojanstvo žrtve te vršiti daljnju viktimizaciju, priznaju pogrešku te sa stajalištem Pravobraniteljice upoznaju uredništvo i redakciju i iskazuju otvorenost za edukaciju posebice vezano uz senzibilizirano izvještavanje o slučajevima rodno utemeljenog nasilja.

6.1.1. Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju

Općenito govoreći u posljednje je tri godine došlo do **pozitivnih pomaka u načinu izvještavanja medija o nasilju prema ženama i femicidu** u odnosu na razdoblje prije donošenja Smjernica za senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu (Smjernice) u okviru Medijskog kodeksa koje je Pravobraniteljica objavila 2019. **Napredak je vidljiv u činjenici da medijski sadržaji manje potenciraju predrasudu da je žrtva izazvala nasilje** iako često propituju koji su uzroci konkretnog čina nasilja o kojem izvještavaju, dok bi naglasak prilikom izvještavanja trebao biti na činjenici da je sam događaj koji radi svoje težine dospije u medije, u najvećem broju slučajeva eskalacija nasilja koje traje neko duže vrijeme te da ne postoji jedan sveobjašnjavajući uzrok konkretnog čina. Jedno od područja napretka je i da mediji češće traže komentare i izjave relevantnih institucija i organizacija

civilnoga društva vezano uz događaj što doprinosi boljem javnom razumijevanju problematike rodno utemeljenog nasilja.

Međutim, **određena negativna medijska praksa i dalje postoji**, čak i kod medija koji su potpisali Sporazum o prihvaćanju Smjernica. Tako se i dalje koriste senzacionalistički izrazi za počinitelja i čin nasilja - monstruozan, horor, brutalan, čudovište i sl., dok se žrtve primjerice naziva „nesretnim ženama“, a događaj „obiteljskom svađom“ ili „ljubavnim jadima“. Drugo što i dalje uočavamo je pitanje zaštite privatnosti i dostojanstva žrtve. Pojedini mediji vrlo detaljno iznose pojedinosti slučaja nasilja, čak i za slučajeve koji su se dogodili prije više godina, objavljuju fotografije žrtve bez da za to postoji opravdani interes javnosti te na druge načine krše privatnost i dostojanstvo žrtve. Tijekom 2021. Pravobraniteljica je u nekoliko navrata reagirala prema medijima radi ovakvih praksi.

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-05-01/21-21), Pravobraniteljica je izdala upozorenje i preporuku Jutarnjem listu vezano uz naslovnicu Nedjeljnog Jutarnjeg lista (26.9.2021.) na kojoj se uz fotografiju Haralda Kopitza nalazio tekst: „*Nepojmljivo. Otac ubio troje djece zbog žena i novaca*“ te tekst: „*Monstruozan zločin. Harald Kopitz (56), okrutni propali biznismen, presudio je mališanima, blizancima od sedam i sinu od četiri godine, a sebe pokušao otrovati. Sad ga čeka suđenje, a nesretnu obitelj neizmjerena tuga i očaj*“. Uvidom u predmetnu naslovnicu Pravobraniteljica je utvrdila kršenje načela ravnopravnosti spolova te je perpetuirana iznimno štetna rodna predrasuda da su žene krive za nasilje u obitelji i rodno utemeljeno nasilje jer su svojim ponašanjem izazvale počinitelja i uzrokovale njegovo nasilno ponašanje. U ovom slučaju, nasilje u obitelji usmjereno je prema djeci, ali predmetnom se naslovnicom krivnja s počinitelja nasilja prebacuje na žene, a iz teksta koji prati naslovnicu i u kojem je prenesen status počinitelja objavljen na društvenoj mreži Facebook, jasno je da se radi o ženama s kojima je počinitelj bio u vezi čime dodatno stigmatizira konkretne žene. Jedna od žena na koju naslovnica insinuirala, posredna je žrtva nasilnog čina izgubivši djecu kao posljedicu ovog djela, a poruka je naslovnice da je ona kriva za ubojstvo djece od strane njihova oca što dovodi do sekundarne viktimizacije žrtve. Dodatno se naslovnicom perpetuira narativ prema kojem nasilje nije krivnja počinitelja već je on izazvan tuđim ponašanjem ili nekim drugim izvanjskim okolnostima čime se umanjuje odgovornost počinitelja. U svome odgovoru glavni urednik Jutarnjeg lista **u potpunosti je prihvatio upozorenje i preporuku Pravobraniteljice**, pravdajući naslovnicu novinarskom brzinom, ali prihvaćajući odgovornost za istu te je o preporuci i upozorenju informirao i uredništvo novine.

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-05-01/21-26), Pravobraniteljica je izdala upozorenje i preporuku Hrvatskoj radioteleviziji vezano uz **prilog o femicidu u Splitu**, emitiranom u Dnevniku (30.11.2021.). U predmetnom je prilogu tri puta prikazana snimka žrtve koja leži na mjestu napada i bori se s dobivenim ozljedama te osoba koje joj pritom pomažu, kao i svladanog počinitelja. Uz prikazanu snimku žrtve, novinarka u dva navrata za žrtvu koristi izraz „*nesretna žena*“ te događaj femicida opisuje kao „*obiteljsku svađu*“ i „*nesreću*“. Pravobraniteljica je u ovom slučaju utvrdila kršenje načela ravnopravnosti spolova te neetičko izvještavanje o femicidu. Poštivanje žrtava koje su ubijene, kao i poštivanje njihovog dostojanstva i privatnosti, temeljni je etički princip u medijskom izvještavanju, a definiran je i u Kodeksu časti hrvatskih novinara, te je u emitiranom prilogu duboko prekršen. Perpetuiranjem rodni predrasuda te pogrešnih uvjerenja o rodno utemeljenom nasilju kao „*obiteljskoj svađi*“, a nazivajući žrtvu „*nesretnom ženom*“, zanemaruje se činjenica da nasilje protiv žena predstavlja grubo kršenje ravnopravnosti žena i muškaraca te je ozbiljan društveni problem, a na koji zajedničkim snagama trebaju odgovoriti svi društveni akteri, uključujući i medije. Pravobraniteljica je upozorila HRT da mediji, a posebno javni medijski servis ima društvenu odgovornost promicati vrijednosti ravnopravnosti spolova i uklanjati rodne stereotipe i predrasude, obvezu temeljem profesionalnih

novinarskih standarda etički postupati u svome izvještavanju te je preporučila da se uredništvo i novinari/ke HRT-a detaljno upoznaju sa Smjernicama kao i da HRT potpiše Sporazum o prihvaćanju Smjernica te se time javno obveže na etično, odgovorno i senzibilizirano izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju prema ženama, nasilju u obitelji i femicidu. HRT je u svom odgovoru naveo da je otvoren za edukacije i poboljšanja u senzibilizaciji izvještavanja uredništva i novinara/ki, kako bi spriječili kršenja ravnopravnosti spolova i neetično izvještavanje u slučajevima femicida te su preporuke Pravobraniteljice dostavili nadležnim urednicima u Programu, na daljnje postupanje.

PRIMJER 3. U predmetu (PRS-05-01/21-22), Pravobraniteljica je izdala upozorenje i preporuku portalu Zadarski.hr na kojem je objavljen članak „Sin poznatog zadarskog liječnika i njegov prijatelj osuđeni za silovanje 24-godišnjakinje: dobili su ukupno 6 godina i sedam mjeseci zatvora!“. Članak navodi da su počinitelji kaznenog djela silovanja (iz 2018.) osuđeni na zatvorske kazne presudom Županijskog suda u Zadru, a nakon čega se u članku navodi relativno detaljan opis slučaja za koji su počinitelji osuđeni, a koji uključuje i ponašanje žrtve prije i tijekom počinjenog kaznenog djela, kao i scene nasilja koje je nad njom počinjeno. O ovom slučaju izvještavali su i Slobodna Dalmacija i 24 sata te je Pravobraniteljica i njima uputila upozorenje i preporuku. Nažalost, uklonjen je samo članak svjedočanstva žrtve objavljen na portalu Slobodne Dalmacije, ali ne i drugi članci, što je Pravobraniteljica ponovno zatražila od uredništva. Ovaj slučaj samo je nažalost jedan simptomatični prikaz senzacionalističkog trenda pisanja o kaznenim djelima s vrlo detaljnim opisima i godinama nakon što su kaznena djela izvršena pri čemu ne postoji razumno opravdanje niti opći interes za takvom vrstom vijesti već se isključivo radi o podilaženju najnižim porivima i stvaranju „clickbait“ medijskih sadržaja.

6.1.2. Seksizam i rodni stereotipi u medijskom sadržaju i oglašavanju

I ove godine zabilježeni su **medijski sadržaji koji koriste seksizam i rodne stereotipe te objektiviziraju žene u najrazličitijim područjima života**. Rodni stereotipi i seksizam te **prateći senzacionalizam** oblikuju i izvještavanja o temama iz područja ravnopravnosti spolova, a zabilježili smo i korištenje seksizma i rodnih stereotipa kao ilustraciju za određeni društveni problem. Slučaj koji je izazvao pažnju javnosti je onaj u kojem je Slobodna Dalmacija kroz seriju članaka problematizirala zapošljavanje psihologinje u Centru za socijalnu skrb temeljem djela za koje je ista rehabilitirana, a istovremeno ne razumijevajući društvenu stvarnost u kojoj se odvija prostitucija²⁷⁰.

U dvije pritužbe Pravobraniteljica je reagirala upozorenjima spram medija i njihovih kolumnista neovisno o činjenici da se u kolumnama kao novinarskoj formi radi o izražavanju mišljenja koje odlikuje specifičan autorski stil, obzirom da se ocijenilo da se u cjelovitom tekstu kolumne radi o grubom obliku seksizma gdje se u oba slučaja koristio seksizam kako bi se problematiziralo pitanje epidemioloških mjera protiv pandemije bolesti COVID-19 te je seksizam bio direktno usmjeren ka ženama kao društvenoj grupi čije ponašanje je nemoralno i/ili društveno štetno.

PRIMJER 4. U predmetu (PRS-05-06/21-81), Pravobraniteljica je uputila upozorenje vezano uz tekst glavnog urednika Glasa Istre s naslovom „*Mamice idu na špicu, a djeca u vrtić po koronu. Mladen Delić se na nebu iščuđava – ljudi moji, je li to moguće!*“. U tom se tekstu iščitava seksistički diskurs koji se naslanja na patrijarhalnu podjelu rodni uloga prema kojoj se ženama pripisuje isključiva odgovornost za brigu o djeci. Nadalje, majke se proziva da ugrožavaju zdravlje vlastite djece i cijele zajednice tijekom

²⁷⁰ Detaljnije o ovom predmetu (PRS-05-01/21-19) izvještava se u poglavlju 8.4. **Prostitucija**.

pandemije bolesti COVID-19 šaljući djecu u vrtiće, omalovažavajući ih i vrijeđajući pritom kao lijene, neodgovorne, nerazumne i nesavjesne, uz to ih nazivajući „mamicama“ i zgražavajući se nad njihovim ponašanjem korištenjem poznate izjave Mladena Delića „Ljudi moji, je li to moguće?“. Pravobraniteljica u svom radu kontinuirano ukazuje na potrebu ravnopravnog uključivanja očeva u brigu o djeci i kućanske poslove te je u pogledu prituženog teksta smatrala nedopustivim prikazano promicanje patrijarhalnih stavova, posebice kada seksističke, stereotipne i diskriminacijske stavove promiče glavni urednik jednog medija, šaljući time lošu sliku javnosti i mladima o ulozi žena i muškaraca u društvu.

PRIMJER 5. U predmetima (PRS-05-01/21-13) i (PRS-05-01/21-09), zaprimljene su pritužbe na članke koji su pisali o policajkama prilikom obavljanja svog posla na objektivizirajući i seksualizirajući način. Portal Index.hr u članku naslova „Zgodna policajka koja je osiguravala događaj u Zagrebu privukla pozornost fotografa“ donosi vijest o policijskoj službenici koja je osiguravala događaj obilaska zagrebačke katedrale od strane predsjednika Vlade RH Andreja Plenkovića i predsjednice Europske komisije, Ursule von der Leyen. Riječ je o vijesti vrlo kratkog tekstualnog sadržaja kojim dominiraju fotografije policajke s ciljem isticanja tjelesnih atributa fotografirane policijske službenice te njezinom vrednovanju temeljem fizičkog izgleda, što se iščitava i iz tekstualnog dijela članka. Glas Istre u članku naslova „Dvije najljepše hrvatske policajke u Puli! Pazite na brzinu na Južnom bulevaru – zgodne policajke će vam prisjesti“ donosi vijest o dvjema policijskim službenicama koje obavljaju posao u domeni prometne policije. I u ovom slučaju riječ je o vijesti vrlo kratkog tekstualnog sadržaja, uz koje se nalaze dvije fotografije policijskih službenica dok obavljaju svoj posao. Glavni fokus oba članka nalazi se u isticanju fizičkog izgleda policijskih službenica te njihovom vrednovanju temeljem fizičkog izgleda, kao i upućivanju ponajprije muške publike na fizički izgled policijskih službenica. Na taj se način perpetuiraju seksistički okvir u kojem je žena pasivni objekt koji svojim izgledom stvara ugodu muškarcu, a muškarac aktivni promatrač koji ocjenjuje ženinu vrijednost. Pravobraniteljica je upozorila medije da takvi članci koji prikazuju žene kao objekte za promatranje dehumaniziraju osobe temeljem njihova spola, što je uvredljivo i ponižavajuće javno prikazivanje temeljem spola i suprotno odredbi čl. 16.st.2. ZRS-a. Neophodno je da mediji osvijeste da je takva praksa diskriminatorna temeljem spola (muškarci se u medijskim sadržajima u pravilu ne prikazuju na ovakav način) te da u osnovi predstavlja ponižavanje i povredu osobnog dostojanstva. Stoga je Pravobraniteljica preporučila navedenim medijima da u buduću ne koriste seksizam u svojim medijskim sadržajima sukladno zakonskim odredbama.

Rodni stereotipi često se koriste i u satiričkim prilozima ili umjetničko-kulturnim sadržajima, a posebno prema konkretnim javnim osobama, te je i u izvještajnoj godini Pravobraniteljica zaprimila više takvih pritužbi²⁷¹. Pravobraniteljica u slučajevima satire/humora/umjetničkih djela može reagirati samo onda kada se jasno radi o pozivu na mržnju i nasilju prema određenim društvenim skupinama ili kada se relativizira nasilje prema skupinama iz nadležnosti Pravobraniteljice. Člancima 38. i 69. Ustava Republike Hrvatske²⁷², jamči se sloboda mišljenja i izražavanja, kao i sloboda kulturnog i umjetničkog stvaralaštva te je Pravobraniteljica u svom djelovanju dužna štiti te ustavne odredbe. Istovremeno, aktualno zakonodavstvo omogućava pojedincima/kama koji su oštećeni napisima, da zaštitu traže sudskim putem, a važnu ulogu imaju i strukovna udruženja i instituti kao što je Novinarsko vijeće časti,

²⁷¹ Primjer takvog teksta je kolumna Jerka Zovka "U politici su goli obrazi puno vrijedniji od golih sisa" objavljena 1. lipnja 2021., na portalu sbplus.hr, a za koji je Novinarsko vijeće časti izreklo tešku opomenu autoru teksta (poveznica: <https://sbplus.hr/kolumne/manjinas/ u politici su goli obrazi puno vrijedniji od golih sisa.aspx#>).

²⁷² Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98 - proć. tekst, 113/00, 124/00 - proć. tekst, 28/01, 41/01 - proć. tekst, 55/01 - ispr., 76/10, 85/10 - proć. tekst i 5/14 - Odluka USRH.

tijelo samoregulacije medijskog prostora u Hrvatskoj koje djeluje u okviru Hrvatskog novinarskog društva (HND), a koje je nadležno za zaštitu i primjenu Kodeksa časti hrvatskih novinara.

PRIMJER 6. Iznimku od navedenog načela predstavljao je navodni „vic“ objavljen u tiskanom izdanju 24 sata (PRS-05-02/21-4). Tekst prituženog „vica“ glasi: „*Razgovaraju dvojica prijatelja: - Može li žena biti silovana u trku? A ovaj drugi mudro zaključuje: - Teško, jer žena s podignutom suknjom trči brže nego muškarac sa spuštenim hlačama*“. Pravobraniteljica je izdala upozorenje u kojemu je naglasila da ismijavanje silovanja kroz bilo koji medijski sadržaj predstavlja neosjetljivost prema svemu što su žrtve proživjele i obeshrabruje žene da prijave takvo nasilje. Također je preporučila mediju da u svim medijskim sadržajima vode računa o senzibiliziranom načinu obrade tema vezanih nasilje nad ženama, sukladno Sporazumu o prihvaćanju Smjernica, kojeg je medij potpisao te obvezi prema Konvenciji za sprečavanje nasilja prema ženama i nasilja u obitelji koja traži od medija da nasilje nad ženama prate sukladno etičkim kodeksima na rodno osjetljiv način. 24 sata su u svom odgovoru, iako navode da „*viceve ne treba sagledati kroz prizmu stvarnih događanja, omalovažavanja ili diskriminacije*“, istakli da je „vic“ objavljen nenamjernim propustom, da su odgovorni urednici i novinari suglasni da mu nije mjesto u medijskom prostoru te da je novinaru izrečena opomena pred otkaz zbog propusta što je isti objavio.

Vezano uz **reklame i reklamne kampanje**, one postaju sve sofisticiranije te suptilno koriste rodne stereotipe i objektivizaciju žena u vjeri da će na taj način biti primijećeni u javnosti i ostvariti tržišni uspjeh. U pojedinim slučajevima kao što je onaj niže opisani, marketinška kampanja koristi dvosmislene poruke i aluzije te u osnovi promovira seksistički diskurs. U izvještajnoj godini nekoliko se pritužbi odnosilo na **rodne stereotipe prema muškarcima** pri čemu je najviše pažnje privukla.

PRIMJER 7. U predmetu (PRS-05-03/21-4), slijedom zaprimljenih pritužbi građana/ki te medijskih informacija obrađivana je kampanja za maslinovo ulje Ol Istria u vidu plakata sa sloganom „Djevičanstvo u koje nema sumnje“. Iako je neosporno da se maslinovo ulje klasificira na način da mu se pridaju pridjevi djevičansko i extra djevičansko, ovisno o načinu proizvodnje, te se u strogo tehničkom smislu, ne može smatrati seksizmom, koristeći sintagmu „djevičanstvo ulja“ koja nije uvriježena i jednoznačna poput sintagme „djevičansko ulje“, reklamni slogan ukazuje na dvosmisleno značenje jer se pojam djevičanstva u društvenoj i kulturnoj praksi veže uz seksualnu „čistoću“ koja se kroz povijest predstavljala ponajprije kao vrijednost žene (djevice) i na taj način ima različite učinke na muškarce i žene. Takvo korištenje pojma djevičanstva kao aluzije seksualnog karaktera u reklamnom diskursu kojem je cilj povećanje vidljivosti proizvoda te, u konačnici, bolji plasman proizvoda na tržištu, može sadržavati elemente seksizma, podsvjesno proizvodeći patrijarhalnu sliku poželjne žene i djevojke, kao robe koja se stavlja na tržište. Sagledavajući konstrukciju reklamnog slogana i pratećih slikovnih sadržaja plakata u širem društvenom kontekstu, Pravobraniteljica smatra da navedena reklamna kampanja može sadržavati elemente seksizma, isticanjem koncepta vrijednosti djevičanstva i njegova stavljanja u tržišni kontekst te je stoga preporučila tvrtki da se u svojim budućim reklamnim kampanjama suzdrži od takve prakse.

PRIMJER 8. Pritužbe su se odnosile na rodni stereotip prema muškarcima u reklami Hrvatskog telekoma za proizvod Magenta 1. Pravobraniteljica je zaključila da se reklamni sadržaj temelji na **nestereotipnoj podjeli rodnih uloga budući da muškarac ostaje kod kuće skrbiti za bebu, dok žena odlazi na posao**. Ipak, iz prikaza načina na koji otac obavlja skrbničke i kućanske poslove tijekom razvoja radnje (ne zna kako smiriti bebu koja plače i pita majku za pomoć, gleda upute za pripremu adaptiranog mlijeka, proljeva pripremljeno mlijeko, gleda upute o tome kako promijeniti pelene, ne

može istovremeno obavljati više poslova u kućanstvu), moglo bi se zaključiti da se reklamnim sadržajem promovira rodni stereotip o tome da su muškarci nesposobni brinuti o djeci i kućanstvu jer je riječ o primarno „ženskim“ poslovima. Međutim, kada se sporni video sadržaj sagleda kao cjelinu, odnosno priču s početkom i krajem, ne može se jednoznačno utvrditi da je riječ o promoviranju spolnih stereotipa o muškarcima kao nesposobnima i neadekvatnima za obavljanje kućanskih i skrbničkih poslova. Naime, upravo završne scene u kojima majka dolazi s posla u čist i uredan stan te nalazi oca i bebu kako mirno spavaju na krevetu pokazuju da je otac samostalno (bez pomoći ženskih članova obitelji, plaćenih osoba ili neke druge vrste pomoći) obavio sve kućanske i skrbničke poslove, **čime se šalje poruka da su muškarci sposobni uspješno i samostalno obavljati takve poslove jednako kao i žene**. Štoviše, takav angažman oca omogućio je majci da se u potpunosti posveti poslu te ju je rasteretio dodatnog rada u kućanstvu po povratku s posla. Uzevši u obzir sve navedeno, Pravobraniteljica smatra da prituženi reklamni video sadržaj nema diskriminacijski učinak prema muškarcima jer ih u konačnici prikazuje jednako sposobnima za brigu o djeci i kućanstvu kao i žene te tako promovira ideju ravnopravnog uključivanja očeva u roditeljstvo i kućanske poslove.

6.1.3. Seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba s osvrtom na izvještavanje o ženama u politici

Svake godine nailazimo na nove primjere **izjava javnih osoba** koje sadrže seksističke konotacije, izravni seksizam, rodne stereotipe i direktno ili indirektno omalovažavanje žena temeljem spola te je Pravobraniteljica tijekom izvještajne godine na iste i reagirala²⁷³. Jedan od takvih događaja koji je zadobio i značajnu medijsku pažnju bio je vezan uz temu spolnog uznemiravanja kada su pojedini dužnosnici iznosili stavove kojima su se propitkivale eventualne manipulacije, „prikadnost“ i suodgovornost žrtava u slučajevima o kojima su odlučile javno progovoriti²⁷⁴.

U doba društvenih mreža te aktivne komunikacije javnih osoba putem tih platformi dolazi i do **pojave seksističkog govora putem osobnih profila na društvenim mrežama**. Iako Pravobraniteljica nije nadležna za postupanja po pitanju izjava putem profila na društvenim mrežama, kontinuirano upozorava da javne osobe imaju višu razinu društvene odgovornosti i kao takve moraju voditi računa o govoru u javnom prostoru uključivo i društvenim mrežama. Pravobraniteljica potencijalno može reagirati samo ako se direktno poziva na nasilje, diskriminaciju ili oduzimanje prava s obilježjima kaznenog djela u kojem slučaju može podnijeti kaznenu prijavu prema Državnom odvjetništvu. Isto tako, Pravobraniteljica kontinuirano naglašava da su takve izjave ili izneseni stavovi podložni reakciji medija, organizacija civilnog društva i građana/ki te Pravobraniteljica podržava sve napore i inicijative usmjerene na postizanje konstruktivne i ravnopravne komunikacije²⁷⁵. U pogledu **komentara na portalima**, dolazili oni od građana/ki ili javnih osoba, Pravobraniteljica nije nadležna za postupanje po istima. No, na snagu je stupio novi Zakon o elektroničkim medijima²⁷⁶ (2021.) u kojemu članak 94. definira da je pružatelj elektroničke publikacije odgovoran za: cjelokupni sadržaj objavljen na elektroničkoj publikaciji, uključujući i sadržaj koji generiraju korisnici ako propusti registrirati korisnika i ako nije na jasan i lako uočljivi način upozorio korisnika na pravila komentiranja i na kršenje odredaba koje se odnose na zaštitu maloljetnika, onemogućavanje objavljivanja sadržaja koji potiče na nasilje ili mržnju te poduzimanje svih mjera kako bi onemogućili objavljivanje sadržaja koji potiče na kaznena djela terorizma, kaznena djela u vezi s dječjom pornografijom i kaznena djela koja se odnose na rasizam

²⁷³ Priopćenje vezano za seksističku izjavu ravnatelja HZZO-a u emisiji Otvoreno HRT-a, <https://www.prs.hr/cms/post/347>.

²⁷⁴ Olako spominjanje i relativiziranje traume žrtava seksualnog uznemiravanja, <https://www.prs.hr/cms/post/334>.

²⁷⁵ U tom smislu Pravobraniteljica smatra važnim inicijative i platforme kao što je Facebook stranica *Seksizam naš svagdašnji* i drugi.

²⁷⁶ Narodne novine, br. 111/21.

i ksenofobiju. U slučaju da je nakladnik propustio učiniti nešto od navedenog, Pravobraniteljica ima ovlasti za postupanje prema pružatelju elektroničke publikacije, a temeljem diskriminacijskih osnova iz nadležnosti.

I u ovoj izvještajnoj godini, mediji su izvještavali o **ženama u politici** s naglaskom na način oblačenja pojedinih političarki i time poticali javnu raspravu o fizičkom izgledu i modnim odabirima žena u politici, preslikavajući tako rodni stereotip prema kojem je za sve žene fizički izgled primaran, neovisno o tome čime se u životu bave²⁷⁷. S druge strane, mediji izvještavaju i o problematici podzastupljenosti žena u politici, najčešće vezano za izborne kampanje, ali su takvi članci rijetki pa je i njihov pozitivni učinak daleko manji od negativnog učinka članka o fizičkom izgledu i načinu odijevanja političarki ili seksističkih komentara.

U 2021. **održani su lokalni izbori** te je Pravobraniteljica u više navrata kroz priopćenja i izjave medijima upozorila sve sudionike/ce izbora, medije i javnost na obvezu korištenja komunikacijskih obrazaca kojima se poštuju osobno dostojanstvo i ljudska prava drugih osoba te pozvala političke stranke, kandidate i kandidatkinje i ostale sudionike/ce izborne kampanje da vode računa o načinu na koji će komunicirati s javnošću i s kandidatima i kandidatkinjama konkurentskih političkih stranaka. Pravobraniteljica kontinuirano ističe da političari i političarke, kao javne osobe, svojim ponašanjem i izražavanjem postavljaju standarde javnog komuniciranja, daju primjer drugima te stoga snose veću društvenu odgovornost za izgovorenu riječ i poruku koju upućuju javnosti. Stoga imaju dužnost posebnu pozornost obraćati na to da svojim stilom komunikacije ne promiču rodne stereotipe, seksizam ili bilo koju drugu vrstu diskriminirajućih poruka temeljem spola, bračnog i obiteljskog statusa, spolne orijentacije, te drugih diskriminacijskih osnova. Pravobraniteljica je naglasila kako odgovornost snose i mediji koji su dužni izbjegavati diskriminacijsko izvještavanje i/ili naslove kojima se, između ostalog, u prvi plan stavljaju privatne i intimne informacije (ili fotografije) kandidata i kandidatkinja, koje ni na koji način nisu povezane s njihovim političkim djelovanjem ili programom niti su od javnog interesa. Mediji su dužni odgovorno i vjerodostojno prenositi informacije kako se izjave aktera izbornog procesa ne bi pogrešno interpretirale, izbjegavajući pritom tendencioznost i senzacionalizam, te posebno sve oblike seksizma.

Detaljna medijska analiza kampanje za lokalne izbore prikazana je kroz analizu u poglavlju 6.2.

²⁷⁷ Neke od poveznica koje ilustriraju ovakve napise:

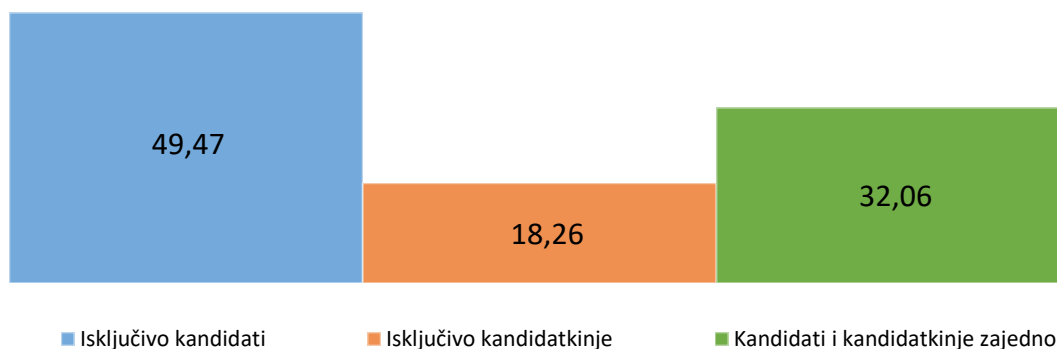
<https://www.index.hr/magazin/clanak/foto-zastupnice-se-vratile-u-sabor-paznju-privlacile-ljetne-haljine-i-odijela/2304061.aspx>;
<https://www.tportal.hr/lifestyle/clanak/pogledajte-kakve-su-modne-kombinacije-zastupnice-odabrale-za-povratak-u-saborske-klupe-foto-20210915/>;
<https://www.gloria.hr/gl/moda/inspiracija/jesenske-modne-lekcije-politicarki-sabina-glasovac-i-mirela-ahmetovic-privukle-paznju-trendi-stajlinzima-15108190/>;
<https://www.dnevno.hr/magazin/foto-specijal-modni-uzlet-karoline-vidovic-kristo-donosimo-najjace-kombinacije-saborske-zastupnice-i-pasionirane-ljubiteljice-marama-1759428/>;
<https://direktno.hr/zivot/foto-nakon-dvomjesečne-pauze-zenski-dio-sabora-zablistao-sarenim-modnim-kombinacijama-neke-su-ostale-244432/>;

6.2. ANALIZA MEDIJSKOG IZVJEŠTAVANJA O LOKALNIM IZBORIMA IZ RODNE PERSPEKTIVE

Metodologija - Pravobraniteljica je pratila medijsko izvještavanje o izbornoj kampanji za izbor članova/ica predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, općinskih načelnika/ca, gradonačelnika/ca i župana/ica i njihovih zamjenika/ca kako bi provjerila je li, i koliko, tematika ravnopravnosti spolova bila zastupljena u medijima tijekom 14-dnevne izborne kampanje (3.-16.5.2021.). Analiza se temelji na izboru članaka prikupljenih s internetskih portala koji su na bilo koji način bili povezani s ravnopravnom zastupljenošću spolova na kandidacijskim listama i načinom prikazivanja kandidatkinja u odnosu na kandidate. Nisu prikupljeni svi objavljeni članci sa svih portala, ali je u svrhu uočavanja trendova u medijskom izvještavanju, **pregledan ukupno 471 članak** objavljen u navedenom razdoblju na 5 najčitanijih internetskih portala (tportal, index.hr, 24sata, dnevnik.hr i net.hr).

Medijska zastupljenost kandidata i kandidatkinja - Od analiziranog 471 članka, njih **18% (86 članaka)** izvještava isključivo o kandidatkinjama kroz praćenje njihovih predizbornih aktivnosti i predstavljanje izbornih programa, njihovih komentara na predizborne aktivnosti političkih oponenta te intervjuje. Nadalje, **49% članaka izvještava isključivo o kandidatima**, dok su u 32% članaka zastupljeni i kandidati i kandidatkinje.

Grafikon: Medijska zastupljenost kandidata i kandidatkinja tijekom predizborne kampanje, %

U usporedbi s analizom medijskog izvještavanja koju je Pravobraniteljica provela u sklopu lokalnih izbora 2017., bilježi se povećanje udjela članaka koji se bave isključivo kandidatkinjama (s 9% na 18%). Uočeno povećanje može se povezati s nekoliko faktora: s povećanjem udjela žena na kandidacijskim listama, ali i činjenicom da mediji većinom prate kandidatkinje koje su od prije poznate javnosti kao političarke ili saborske zastupnice, posebice one kandidirane za gradonačelnice u velikim gradovima, posebice Zagrebu (poput Anke Mrak-Taritaš, Vesne Škare Ožbolt, Jelene Pavičić Vukičević). Međutim, i dalje je prisutna značajna podzastupljenost žena u medijskom praćenju izborne kampanje, za što najveću odgovornost ipak imaju stranke, a ne mediji, jer mali broj članaka o kandidatkinjama odražava

problem slabe zastupljenosti žena na hijerarhijski najvišim položajima u politici, u ovom slučaju kao nositeljica listi ili kandidatkinja za načelnicu, gradonačelnicu ili županicu.

Grafikon: Usporedba medijske zastupljenosti kandidatkinja tijekom predizborne kampanje 2017. i 2021. godine, %

Kandidatkinje - U člancima u kojima se izvještava isključivo o kandidatkinjama, one se u svojim medijskim istupima nisu referirale na teme vezane uz ravnopravnost spolova (osim sporadičnih napomena o tome koliko je žena kandidirano na njihovim listama). U fokusu njihovih medijskih predstavljanja prvenstveno je bilo općenito predstavljanje programa te komentiranje i kritiziranje izjava ili aktivnosti protukandidata/kinja, a potom široki spektar tema vezanih uz lokalnu zajednicu poput gospodarstva, gospodarstva, ekologije, obrazovanja, prometa, prostornog planiranja, zdravstva, socijalne politike, stambene politike te demografske politike.

Zastupljenost tema iz područja ravnopravnosti spolova - Samo 4,5% članaka (21 članak) dotiče se tema iz područja ravnopravnosti spolova; samo 5 članaka, odnosno 1,0% u svojoj cijelosti govori o temama iz područja ravnopravnosti spolova (potpuno je posvećeno temama iz područja ravnopravnosti spolova), dok ostalih 17 članaka uz ove teme obrađuje neke druge teme, odnosno tek djelomično izvještava o temama iz područja ravnopravnosti spolova. U odnosu na 2017., kada je svega 1,7% svih analiziranih članaka imalo veze s ravnopravnošću spolova, bilježi se određeni porast članaka koji progovaraju o ravnopravnosti spolova. Od tema iz područja ravnopravnosti spolova najčešće se obrađuju teme zastupljenosti žena i muškaraca na kandidacijskim listama (12 članaka), dok se od ostalih tema spominju provedba rodno osviještenih politika, reproduktivna prava i zdravlje žena, nasilje nad ženama, prava spolnih i rodnih manjina, rodno osjetljivi proračun i položaj žena na tržištu rada. Ni kandidati ni kandidatkinje, a ni mediji nisu prepoznali druge specifične probleme s kojima se suočavaju žene u lokalnim sredinama, pogotovo žene u ruralnim područjima ili pripadnice nacionalnih i etničkih manjina, niti su se referirali na rad lokalnih povjerenstava za ravnopravnost spolova, potrebu ili važnost potpisivanja Europske povelje o ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini Vijeća europskih općina i regija (CEMR), koju je do danas potpisalo svega nekoliko gradova i županija Hrvatske, a čiji je značaj da obvezuje lokalnu upravu i samoupravu da provodi principe ravnopravnosti žena i muškaraca u lokalnoj zajednici sukladno odredbama Povelje.

Dvije trećine članaka (14 članaka od navedenih 21) u kojima se obrađuju teme iz područja ravnopravnosti spolova **izvještava o predizbornim aktivnostima platforme Možemo!**, što znači da je navedena platforma stavljala pitanje ravnopravnosti spolova na dnevni red kao temu relevantnu za lokalne izbore. Ostalih 7 članaka izvještavalo je o predizbornim aktivnostima MOST-a (3 članka) i SDP-a (2 članka), dok su ostala 2 članka pokrivala izbornu djelovanje većeg broja stranaka ili kandidata/kinja.

Samo 1 članak od analiziranih 471 bio je u potpunosti posvećen temi ravnopravnosti spolova na inicijativu medija, konkretno zastupljenosti muškaraca i žena na kandidacijskim listama, dok je u 4 članka koji se djelomično bave temama ravnopravnosti spolova, neka od tema došla na dnevni red kroz medijsku inicijativu putem pitanja novinara/ki, a ne na inicijativu kandidata/kandidatkinja. Međutim, valja napomenuti da je ovdje riječ o tendencioznim, odnosno ideološkim pitanjima kojima se široka tema ravnopravnosti žena i muškaraca u raznim područjima života svodila samo na pitanje o pobačaju ili posvajanju djece od strane istospolnih partnera.

Ukratko, moglo bi se zaključiti da se povećanje broja članaka koji se bave nekim aspektom ravnopravnosti spolova ponajprije može vezati uz djelovanje platforme Možemo!, jer ostale stranke ovim temama nisu dovoljno posvećivale pažnju (osim marginalno SDP-a i donekle MOST-a) te da je zainteresiranost medija za ove teme i dalje slaba, jer je u samo 5 članaka (1,1%) neka od tema iz područja ravnopravnosti spolova obrađivana kroz pitanja novinara/ki ili kroz medijsku analizu nekog aspekta iz područja ravnopravnosti spolova, pri čemu su dominirala pitanja vezana uz pobačaj.

Zaključak - Od ukupnog broja pregledanih članaka, 18% članaka (86) izvještavalo je o aktivnostima ili objavljivalo profile i intervju s kandidatkinjama. Svega 4,5% članaka (21) imalo je veze s ravnopravnošću spolova, ponajviše s temom poštivanja kvota na kandidacijskim listama. Bez obzira na zabilježeno povećanje u obje kategorije u odnosu na lokalne izbore provedene u 2017., navedeni postoci i dalje ukazuju na problem neadekvatne zastupljenosti političarki u medijskom prostoru i zanemarivanje pitanja ravnopravnosti spolova.

Za razliku od ostalih medijskih sadržaja u kojima mediji vrše izbor onih koje će objavljivati, u ovom slučaju osnovna odgovornost za mali broj članaka o kandidatkinjama ili o temama vezanima za ravnopravnost spolova nije primarno na medijima, već na političkim strankama jer da su političke stranke kandidirale više žena koje su aktivno vodile svoje kampanje te da su kandidati/kinje u odgovarajućoj mjeri progovarali/e o temama iz područja ravnopravnosti spolova, mediji bi o njima i izvještavali. Međutim, to ne znači da mediji nisu slobodni aktivno se baviti svim aspektima ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini, i to na supstancijalan način, a ne ponajprije s ciljem kreiranja ideološkog sukoba i senzacionalističkog izvještavanja.

Pitanja vezana uz nasilje u obitelji, prava spolnih i rodni manjina, stambeno zbrinjavanje žena žrtava obiteljskog nasilja, ravnopravno roditeljstvo, mjere zapošljavanja na lokalnoj razini, neravnopravan položaj žena u ruralnim sredinama kao vlasnica obiteljskih gospodarstava, razvoj infrastrukture vrtića i domova za starije u cilju omogućavanja ženama da se politički, ekonomski, socijalno i u svakom drugom smislu aktiviraju i tako doprinesu svojim lokalnim sredinama - nije bilo u fokusu interesa kandidata/kinja pa se o tim temama uglavnom nije ni progovaralo, iako su sve ove teme od izuzetne važnosti i javnog interesa u lokalnim zajednicama.

6.3. ISTRAŽIVANJE: RODNA ANALIZA NASLOVNICA DNEVNIH NOVINA

U okviru istraživanja „**Rodna analiza naslovnica dnevnih novina**“²⁷⁸ (Analiza), analizirane su naslovnice 5 vodećih tiskanih dnevnih listova u Republici Hrvatskoj (24 sata, Novi list, Jutarnji list, Večernji list i Slobodna Dalmacija²⁷⁹) u periodu 1.6.2021.-30.11.2021. **Ukupno je analizirano 915 naslovnica** na kojima je **objavljeno 4.010 naslova članaka**²⁸⁰ (dalje: naslov). Analiza je provedena s ciljem utvrđivanja udjela žena kao glavnih akterica tih naslova, odnosno udjela naslova koji se bave područjem ravnopravnosti spolova. Analiza je rađena metodom kvantitativne i kvalitativne analize sadržaja, a jedinica analize je jedan naslov zajedno s opremom. U kvalitativnom smislu teme naslova su promatrane i kroz tzv. *framing* ili uokvirivanje tema.

Iako svjedočimo kontinuiranom padu naklade dnevnih tiskanih medija, oni predstavljaju masovni medij s najduljom tradicijom, te njihove naslovnice i dalje čine važan komunikacijski kanal, kako u komunikaciji ključnih društvenih tema, tako i za privlačenje pažnje čitatelja/ica, a zatim i donošenja odluke o kupovini sadržaja, odnosno služe kao marketinški alat za prodaju. Naslovnice govore čitateljima/cama te građanima/kama što je bitno u datom trenutku u društvu, na koji je način to bitno te tko je bitna osoba za društvenu stvarnost. Istovremeno naslovnice su ono što susrećemo u javnom prostoru i bez namjere čitanja medija, viđamo ih kao prolaznici/e ili potrošači/ce u trgovinama te i u tim kratkim bljeskovima one su te koje komuniciraju, oblikuju i definiraju ključne društvene teme i osobe.

U tom smislu, a iz aspekta ravnopravnosti spolova, zanimalo nas je koliko naslovnice komuniciraju teme iz područja ravnopravnosti spolova te s obzirom na nisku zastupljenost žena u mnogim područjima života, u kojoj mjeri su one glavne akterice naslova i naslovnica. U svrhu provedbe analize uspostavljene su dvije analitičke kategorije: naslovi u kojima je žena glavna akterica i naslovi koji se bave područjem ravnopravnosti spolova.

Žene kao glavne akterice naslova - Od ukupno 4.010 naslova žene su glavne akterice u 440 naslova što čini samo 11% od svih objavljenih naslova pri čemu je važno naglasiti da 52% objavljenih naslova u našem uzorku nema jasno definiranog glavnog aktera, odnosno bave se određenom temom bez specifičnog glavnog aktera/ice.

Ako promatramo samo naslove koji imaju glavne aktere, tada su žene akterice u 23% naslova, a muškarci u 77% naslova. Ako promatramo odnos žena i muškaraca kao glavnih aktera tada najbolji omjer imaju 24 sata s 30% žena kao glavnih akterica, a slijedi Slobodna Dalmacija s 26% žena. Najmanje žena kao glavnih akterica ima Večernji list, svega 16%. Promatrajući ukupnu uređivačku politiku medija možemo primijetiti da što je medij skloniji na naslovnica objavljivati naslove koji tematiziraju svakodnevne živote građana/ki te njihova postignuća, to je veći udio žena kao glavnih akterica naslova. Obzirom na podzastupljenost žena u procesima političkog i ekonomskog odlučivanja, očekivano je da će oni mediji koji naglasak imaju na ovim temama samim time imati i manju zastupljenost žena kao

²⁷⁸ U Godišnjem izvješću za 2021. godinu donosimo skraćeni prikaz metodologije te osnovne nalaze analize, dok se detaljniji prikaz s primjerima naslova nalazi na poveznici https://prs.hr/cms/posts_all/1/14.

²⁷⁹ Prema podacima AZTN-a u 2020., prodana naklada svih općeinformativnih dnevnika u RH iznosila je 42,9 milijuna komada. Navedena naklada je smanjena za 19% u odnosu na 2019., kada je iznosila 53,3 milijuna prodanih primjeraka. Najveću prodanu nakladu u 2020., ostvario je dnevnik „24sata“ (Styria Grupa), s ostvarenim tržišnim udjelom od 30-40%. Slijedi „Večernji list“ (Styria Grupa), s ostvarenim tržišnim udjelom od 20-30%. Treći po prodanoj nakladi je „Jutarnji list“ (Hanza Media Grupa) s tržišnim udjelom od 10-20%. Značajan iznos prodane naklade u 2020., ostvarili su još nakladnici dnevnika „Slobodna Dalmacija“ (Hanza Media Grupa) s tržišnim udjelom od 10 do 20 posto i „Novi list“ (Glas Istre Grupa) s tržišnim udjelom od 5-10%. (Izvor: <https://www.aztn.hr/na-trzistu-tiska-i-dalje-prisutan-visegodisnji-jace-izrazen-trend-pada-prodanih-naklada/>).

²⁸⁰ U analizu nisu uvršteni oglasi te stoga nisu niti brojani u ukupan broj objavljenih naslova.

glavnih akterica naslovnica, što ne amnestira medije od ulaganja dodatnog napora da skupinama u neravnopravnom položaju osigura veću vidljivost.

Više od polovice analiziranih naslova u kojima je žena glavna akterica procijenjeno je da je intonirano pozitivno, dok je trećina naslova procijenjena kao senzacionalistička. Prema važnosti naslovi u kojima je žena glavna akterica u 18% slučajeva su vodeći naslovi, dok su u 82% slučajeva sporedni. U 76% naslova fotografija koja oprema tekst prikazuje glavnu aktericu, odnosno ženu, dok u 21% naslova je ona u grupi ljudi ili je prikazana neka grupa osoba. Na fotografijama se najčešće nalaze osobe iz kulture, politike i sporta, odnosno poznate osobe i građani/ke što odgovara i tematskim područjima u kojima žene najčešće imaju naslove.

Kada tematski promatramo članke vidimo da su žene glavne akterice najčešće u naslovima o **kulturi, umjetnosti i pop kulturi**²⁸¹ (a u tu kategoriju smo svrstavali i članke koji se tiču medijske djelatnosti). Na područje kulture odnosi se 20% svih naslova sa ženama kao glavnim aktericama, pri čemu je trećina naslova objavljena u Novom listu (33%), a svega 2 naslova ili 2% u 24 sata.

Druga tema u kojoj se žene pojavljuju kao glavne akterice je ona koja obuhvaća **pravosuđe, sudstvo, kriminal**, s udjelom od 16%, no tu treba uzeti u obzir da je dominantna tema na svim naslovnica bilo uhićenje bivše ministrice Gabrijele Žalac u tzv. aferi softver (studeni 2021.), a na to se nastavilo problematiziranje postupanja DORH-a i USKOK-a u tom slučaju, a na čelu kojih su žene. Tijekom studenog objavljena su 33 naslova u toj tematskoj kategoriji sa ženom glavnom aktericom – što čini gotovo polovicu naslova iz ove promatrane tematske kategorije, dok je od lipnja do listopada, odnosno u 5 analiziranih mjeseci objavljeno 37 naslova. U ovoj tematskoj kategoriji trećinu svih naslova objavio je Jutarnji list (31%), nakon kojeg slijede 24 sata (29%).

Treće tematsko područje u kojoj su žene najčešće glavne akterice naslova je **sport**. Od svih naslova u kojima je žena glavna akterica na tematsko područje sporta odnosi se njih 11%. Kada promatramo te naslove uočavamo dvije karakteristike: žene su kao sportašice prikazane u raznolikijem spektru sportova nego muškarci koji su u pravilu na naslovnica ograničeni na nogomet (s izuzetkom olimpijskih pobjednika te eventualno tenisača u promatranom razdoblju) te je često istaknut njihov spol kao svojevrsna neobičnost/kuriozitet da se uopće bave konkretnim sportom (koji je opasan, percipiran kao muški i slično). I u slučaju sporta malo više od trećine svih naslova donosi Novi list (35%), a zatim slijedi Slobodna Dalmacija (28%). Na začelju su Večernji list s 9%²⁸² i 24 sata s 4%.

Preostale praćene tematske kategorije zastupljene su s manje od 10% pri čemu najbliže tome dolazi tema javnih/poznatih osoba u kontekstu privatnog života s 9% udjela.

Naslovi koji tematiziraju ravnopravnost spolova - Od ukupno 4.010 naslova, njih svega 128 ili 3% bavi se temom ravnopravnosti spolova. Za malo manje od polovice naslova procijenjeno je da su intonirani senzacionalistički (46% naslova), dok je trećina naslova procijenjena kao pozitivna (34%).

²⁸¹ Napominjemo da se pod pop kulturu nisu svrstavali članci koji tematiziraju privatni život popularnih/slavnih osoba već primjerice naslovi o festivalima zabavne glazbe i/ili filma, novim televizijskim serijama ili albumima i slično. Privatni život slavnih osoba bila je zasebna analitička kategorija.

²⁸² Iako nije rađena detaljna analiza glavnih aktera muškaraca, čini se da Večernji list generalno objavljuje malo naslova o sportu, dok recimo 24 sata vrlo predano prati sve nastupe hrvatske nogometne reprezentacije te višekratno u promatranom periodu objavljuje cijele naslovnice posvećene njima.

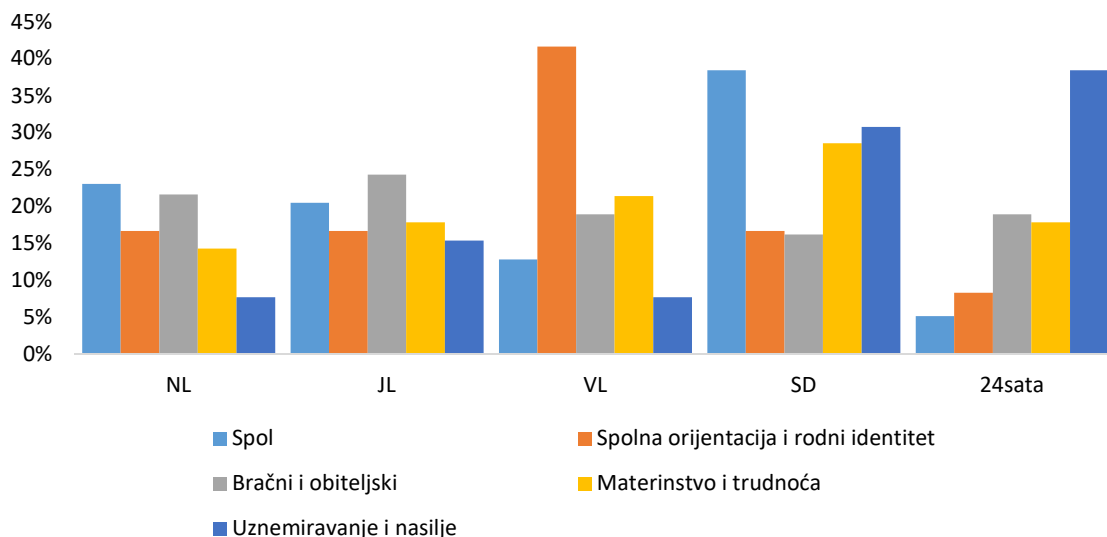
Prema važnosti, 2/3 naslova je sporedno. U više od polovice naslova fotografija koja oprema tekst prikazuje grupu osoba, dok trećina naslova prikazuje ženu, a u 17% slučajeva neku materiju.

Kada tematski promatramo članke vidimo da su naslovi koji se bave temom ravnopravnosti spolova najčešće iz kategorije **socijalna skrb, stanovanje, obitelj i obiteljsko nasilje** (38%). Sljedeća najčešća tematska kategorija odnosi se na **zdravlje i COVID-19** (21%), a zatim na **ljudska prava** (10%) i **pravosuđe, sudstvo i kriminal** (9%). Najveći broj naslova koji se odnose na socijalnu skrb, stanovanje, obitelj i obiteljsko nasilje objavio je Novi list (24%), dok je najveći broj naslova vezan uz zdravlje i COVID-19 (37%) kao i ljudska prava (31%) objavila Slobodna Dalmacija.

Promatrano prema osnovama diskriminacije, trećina naslova (31%) problematizira pitanje spola²⁸³, gotovo trećina ili 29% odnosi se na bračni ili obiteljski status, 20% na pitanja materinstva i trudnoće, 10% na uznemiravanje i nasilje, a 9% na spolnu orijentaciju i rodni identitet.

Od analiziranih naslova, najveći broj naslova koji problematiziraju ili naglašavaju pitanje spola objavila je Slobodna Dalmacija (35%), a najmanje 24 sata (5%). O pitanjima spolne orijentacije najviše je naslova objavio Večernji list (42%), dok je o pitanjima materinstva i trudnoće najviše naslova objavila Slobodna Dalmacija (31%). O uznemiravanju i nasilju najviše su naslova na naslovnici objavili 24 sata (38%) i Slobodna Dalmacija (31%). Gledano ukupno od svih naslova koji problematiziraju neku od osnova diskriminacije, najviše njih objavila je Slobodna Dalmacija (27%), no ako objavljene naslove stavimo u odnos prema ukupno objavljenim naslovima u mediju, onda najveći udio imaju 24 sata s 5% naslova koji problematiziraju neko od područja diskriminacije, iako se ti članci ne bave suštinskim društvenim problemima već određenim obiteljskim situacijama građana/ki ili eventualno problematiziraju nasilje prema ženama.

Grafikon: Zastupljenost naslova prema osnovama diskriminacije i prema mediju

²⁸³ Odnosi se na članke koji ističu spol osobe ili osoba o kojima piše, odnosno referiraju se na određeni spol. Npr.: „Žene idite redovito na preglede!“, „Iza mene stoji 250 milijuna žena Europe“, „Djelatnici se snimali u ženskoj odjeći dok iza njih leži pokojnica“, „Ženama zabranjeno školovanje, strahuju od brutalnih kazni“ i slično.

Kvalitativna analiza sadržaja naslova po osnovama diskriminacije, odnosno temama koje su dominirale naslovnicaма ukazuje na određene zanimljivosti.

Izdvojiti ćemo izvještavanje o temi **spolne orijentacije i rodnog identiteta** obzirom na izraženu problematiku diskriminacije navedenih osoba u hrvatskom društvu. Sami naslovi koji su objavljeni u promatranom razdoblju su razmjerno pozitivni prema pravima spolnih i rodnih manjina, ali s elementima senzacionalizma. Jedan je naslov označen kao negativan, a tiče se sudjelovanja transrodnih osoba u sportskim natjecanjima obzirom da se navodi citat neimenovane osobe kako će uključivanje transrodnih žena u ženska natjecanja uništiti ženski sport (naslov je objavljen u Večernjem listu). Dva naslova iz dva različita medija kritički su se referirala na inicijativu MOST-a o potrebi donošenja tzv. „antipedofilskog zakona“²⁸⁴.

Također možemo izdvojiti **pitanja reproduktivnih prava i zdravlja odnosno trudnoće i materinstva**. Iako pitanje prava na pobačaj izaziva značajne rasprave u javnom prostoru, ako ćemo društvenu važnost mjeriti po naslovnicaма iz našeg uzorka, pobačaj nije najrelevantnija tema u tom području. Vezano uz reproduktivna prava dominiraju teme roditelja i uvjeta rađanja – posebice u odnosu na COVID-19, priče o neplodnosti i njezinu liječenju te se samo rađanje uokviruje u temu demografije. Upravo je uokvirivanje rađanja u temu demografije najproblematičnije obzirom da se krivnja za pad nataliteta prebacuje na žene kao one koje ne žele rađati, koje rađaju sve starije, dok tek jedan naslov dijelom problematizira stanje na tržištu rada kao uzrok padu nataliteta te navodi kako bolje stanje na tržištu rada potencijalno može dovesti i do povećanja nataliteta²⁸⁵. Posebno se medijskim praćenjem istaknulo donošenje *Rezolucije Europskog parlamenta o stanju seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u EU-u u kontekstu zdravlja žena* koju je u ime Odbora za prava žena i rodnu ravnopravnost EP-a sastavio hrvatski eurozastupnik Predrag Fred Matić. Rezolucija je dobila šest naslova na naslovnicaма i to u 4 od 5 analiziranih dnevnih listova.

U područje **obiteljskog i bračnog statusa** svrstavani su naslovi koji na neki način problematiziraju roditeljstvo, obitelj ili brak. U značajnom broju članaka glavne aktere se karakterizira kao roditelje koji se susreću s određenim društvenim izazovom. U ovom području istaknula se tema izmjene odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja u Gradu Zagrebu. Iako ova analiza ne obuhvaća medijsko praćenje konačnog raspleta procesa izmjene odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja²⁸⁶, mediji su razmjerno intenzivno kroz svoje naslovnice pratili cijeli proces i prije same odlučujuće Skupštine.

Među najproblematičnije naslovnice u području **uznemiravanja i nasilja** pripada ona Jutarnjeg lista prilikom zločina u kojem je Harald Kopitz ubio troje maloljetne djece, a o kojoj obzirom da je bila predmetom rada Pravobraniteljice više pišemo u poglavlju 6.1.1. *Izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju*. Najviše naslova o nasilju i uznemiravanju objavili su Slobodna Dalmacija i 24 sata. Iz analiziranih naslova u pravilu možemo zaključiti da se o slučajevima nasilja prema ženama na naslovnicaма piše senzacionalistički te se s pojedinim naslovima i naslovnicaма narušava privatnost i dostojanstvo žrtve. No, istovremeno je iz objavljenih naslova jasno da su kritički intonirani spram počinitelja te u pravilu ne stigmatiziraju žrtve nasilja kao one koje su krive za nasilje. Izuzetak su uz spomenuti primjer Jutarnjeg lista, dva naslova: onaj Slobodne Dalmacije u kojem se žrtvu naziva

²⁸⁴ "Izradit ću antipedofilski paket u kojem ću predložiti strože kazne za pedofile, to će biti jedna od mojih zakonskih inicijativa. Jedan dio zakona će biti i zabrana LGBTQ propagande. Zašto bi se djeci to promoviralo?" Izvor: <https://www.vecernji.hr/vijesti/grmoja-djeci-se-namece-lgbt-propaganda-izradit-cu-antipedofilski-paket-i-tome-stati-na-kraj-1504633>.

²⁸⁵ Naslov „Umjesto baby booma korona donijela novi udar na natalitet“, Večernji list.

²⁸⁶ Skupština Grada Zagreba na kojoj je donesena Odluka održana je 9.12.2021., te nije vremenski ušla u ovu analizu.

pornozvijezdom²⁸⁷ bez navođenja imena i prezimena, te naslov objavljen u Večernjem listu, ujedno i jedini naslov vezan uz nasilje i uznemiravanje koji je Večernji list objavio u promatranom razdoblju, a u kojemu se prenosi izjava Mikija Manojlovića: „Što je to #MeToo, kakva su to sjećanja iz davne prošlosti“ koja revitalizira prijave za spolno uznemiravanje.

Rodno stereotipizirani prikazi - Analizirajući naslovnice uočili smo nekoliko trendova rodno stereotipiziranog prikaza tema ili aktera/ica. Kada mediji na naslovnicama izvještavaju o turističkoj sezoni često ih opremaju fotografijama u kojima je glavna akterica žena ili se žene ističu u masi turista pri čemu su muškarci u sporednoj ulozi i vrlo rijetko centrirani ili fokusirani. Fotografije primjerice prikazuju žene koje se fotografiraju, žene koje šeću, žene u kupaćim kostimima na plaži ili žene koje nose putnu prtljagu. Statistički je nemoguće da ovakva oprema članaka o turističkoj sezoni odražava realnost turista i turistkinja koji borave na hrvatskoj obali. Vrlo vjerojatno ovdje žene služe kao dobrodošla dekoracija, „ljepši“ spol koji će temu učiniti „privlačnijom“ što dalje doprinosi objektivizaciji žena i njihovu tretmanu kao društvenog ukrasa.

Jednako tako mediji često koriste obiteljske oznake za žene – majka, baka, sestra i u slučajevima kada je neka konkretna žena akterica naslova ili kada ilustriraju neku temu (npr. djeca zazivaju majku, ili je majka ubijena ili stradala, ili baka živi u neimaštini i slično). Na taj način stavljaju žene u točno određene društvene uloge odnosno naglašavaju njihov primarni identitet kao onaj obiteljski zanemarujući njihove druge uloge u životu, a koje su povremeno relevantnije od one obiteljske²⁸⁸.

Zaključak - Analiza je pokazala da su žene kao glavne akterice ispodprosječno zastupljene na naslovnicama dnevnog tiska. Mediji imaju snažan društveni utjecaj na percepciju javnosti o tome tko je relevantan u nekom društvu te je stoga važno da žene budu vidljive i javno prisutne kao akterice političkih i ekonomskih procesa. U tom smislu uredničke odluke o naslovnicama, ključnim intervjuima ili stručnjacima/kinjama koje će prezentirati na naslovnicama medija mogu pozitivno doprinijeti ravnopravnoj participaciji žena u društvu. Ravnopravnost spolova kao temeljna društvena vrijednost minimalno je kao tema zastupljena na naslovnicama dnevnog tiska te je često prikazana senzacionalistički. Iako je nesumnjivo da primjerice intervjuirani akteri/ce daju različite izjave, urednička je odgovornost na koji način će temu intervjua ili drugi sadržaj prikazati na naslovnici. Naslovnice u pravilu nedvojbeno ukazuju na neprihvatljivost nasilja protiv žena, no i dalje se u određenim slučajevima toj temi pristupa senzacionalistički te se narušava dostojanstvo i privatnost žrtve, posebice opremom naslova fotografijama. Utvrđeno je da naslovnice u manjoj mjeri odražavaju objektivizaciju i seksualizaciju žena, iako ona u području slavnih osoba, a ponekad i sportašica, i dalje postoji, no uočavamo druge načine na koji naslovnice reproduciraju rodne stereotipe i predrasude te koriste žene kao objekt „uljepšavanja“ određene teme, kao i smještanje žena u obiteljski kontekst i obiteljske uloge kao one koje ih primarno definiraju, neovisno o tome jesu li one javne osobe ili građanke. U tom smislu urednici i njihovo uokvirivanje teme bilo tekстом ili slikom igra ključnu ulogu ne samo u smanjenju rodni stereotipa i predrasuda već i u dugoročnoj promjeni patrijarhalne društvene paradigme.

²⁸⁷ Ako korištenje sintagme pornozvijezde povežemo s pričom o psihologinji, o kojoj pišemo više u poglavlju 8.4., a koja se bavila prostitucijom te intonacijom i uokvirivanjem te teme, dodatno možemo zaključiti da je izraz pornozvijezda upotrijebljen s ciljem defamacije žrtve koja ujedno nije imenovana imenom i prezimenom za razliku od „tenisača“.

²⁸⁸ Primjerice, promatrani su mediji u slučaju previranja u Domovinskom pokretu, saborsku zastupnicu Vesnu Vučemilović često u naslovima imenovali kao sestru Miroslava Škore sa ili čak bez imena i prezimena.

6.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pravobraniteljica zaključuje da se, usprkos određenim pozitivnim pomacima, pojedini trendovi u medijskim sadržajima uporno ponavljaju i/ili iako mijenjaju svoj fokus i dalje ostaju problematičnima iz aspekta ravnopravnosti spolova, pogotovo oni vezani uz izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju, a tu su i seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba te komunikaciji putem društvenih mreža bilo kroz osobne profile ili putem komentara na medijske objave, kao i seksizmi i rodni stereotipi u medijskim sadržajima i oglašavanju. Mediji koji dobivaju upozorenja i preporuke, u najvećem broju slučajeva prihvaćaju ocjenu iznesenu od strane Pravobraniteljice, te upoznaju urednike/ce i novinare/ke s upozorenjem i preporukama Pravobraniteljice. U javnom prostoru i dalje se pojavljuju seksizmi i rodni stereotipi, često kao dio svakodnevnog govora ili tzv. šala što predstavlja značajan problem posebice u slučajevima kada se kroz „šalu“ i satiru koristi seksistički i mizogini diskurs prema pojedincima/kama ili ženama u cjelini. Ono što ohrabruje je sve veći broj građana/ki koji reaguju na rodne stereotipe kako pritužujući se Pravobraniteljici, tako i pritužujući se medijima i oglašivačima čime se dugoročno mijenjaju postojeće prakse.

Preporuke Pravobraniteljice u području medija, a temeljem praćenja trendova te provedenih analiza i istraživanja, glase kako slijedi:

- (1) Poticati sustavnu edukaciju medijskih djelatnika/ca sukladno nacionalnom zakonodavstvu i standardima europskih dokumenata vezano uz suzbijanje seksizama i rodnih stereotipa u medijskim sadržajima te jačati etičke principe i poštivanje načela ravnopravnosti spolova u izvještavanju i oblikovanju medijskih sadržaja.
- (2) Povećati broj sadržaja koji, umjesto stereotipiziranih rodnih uloga, promoviraju raznovrsne rezultate i uspjehe žena i rodnih i spolnih manjina u različitim područjima života, od gospodarstva, znanosti, kulture i umjetnosti, obrazovanja, istraživanja, politike, poduzetništva do sporta.
- (3) Povećati zastupljenost tema iz područja ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima te o istima izvještavati razumijevajući društveni kontekst i izbjegavati senzacionalizam u njihovom prikazu, posebno kada je u pitanju rodno utemeljeno nasilje te sadržaji koji se tiču posebno ranjivih društvenih skupina.
- (4) Reklame i reklamne kampanje ne smiju se temeljiti na objektivizaciji ženskog tijela, rodnim stereotipima i seksizmu već je poželjno da koriste svoj doseg kako bi promicale načelo ravnopravnosti spolova.

6.5. PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA KROZ ISTUPE U MEDIJIMA

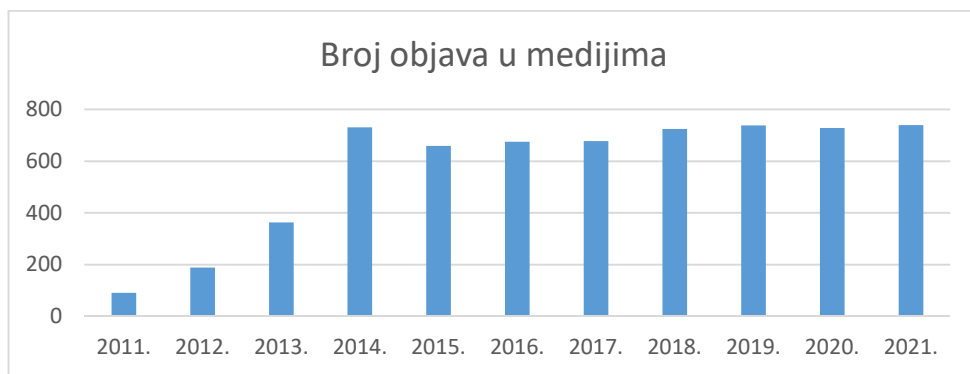
Pravobraniteljica se tijekom godine obraća javnosti i putem javnih priopćenja, izjava za medije, gostovanja u radio i televizijskim emisijama te odgovora na upite medija koji traže intervju ili komentare aktualnih tema. Veliki broj medijskih članaka referira se ili citira podatke iz izvješća ili rezultate istraživanja koje Pravobraniteljica provodi. **Pravobraniteljica je u izvještajnoj godini objavila 33 javna priopćenja i izjave** putem svoje web stranice, samoinicijativno ili temeljem zaprimljenih upita medija i pritužbi građana. Priopćenjima je ujedno obilježila datume relevantne za pitanje ravnopravnosti spolova kao što su Međunarodni dan žena, Međunarodni dan borbe protiv homofobije, bifobije i transfobije, Dan očeva, Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama,

Međunarodni dan ruralnih žena i Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Sva javna priopćenja dostupna su na službenim web stranicama Pravobraniteljice.

Pravobraniteljica je o raznim temama iz svoje nadležnosti govorila za nacionalne radio i televizijske kuće, tiskovine i portale kao i za lokalne medije, što smatra izuzetno korisnim za promociju načela ravnopravnosti spolova u lokalnim sredinama. **Pravobraniteljica je dala izjave ili intervjue na upite medija 74 puta.**

U izvještajnoj godini, ukupno gledano izjave, intervjui, aktivnosti i dijelovi izvješća Pravobraniteljice **preneseni su 740 puta u raznim pisanim i elektroničkim medijima.** Većina poveznica na originalne medijske tekstove nalazi se na web stranicama Pravobraniteljice (www.prs.hr) ispod objavljene vijesti o aktivnostima, priopćenjima, rezultatima istraživanja ili navodima iz izvješća o radu. Uz službenu web stranicu na poveznici www.prs.hr, Pravobraniteljica održava i web stranice završenih EU-projekata (<https://gppg.prs.hr>; <http://vawa.prs.hr>; <http://rec.prs.hr>; <http://staklenilabirint.prs.hr>) koje služe kao izvor publiciranih analiza i drugih informacija.

Grafikon: Promicanje ravnopravnosti spolova kroz medije u razdoblju od 2011.-2021., broj objava u medijima

POLITIČKA PARTICIPACIJA

7.1. LOKALNI IZBORI 2021.

7.1.1. Aktivnosti uoči izbora

Odlukama Vlade Republike Hrvatske od 14. travnja 2021.,²⁸⁹ **raspisani su lokalni izbori, koji su održani 16. svibnja 2021.** Prema čl.9.st.3. Zakona o lokalnim izborima²⁹⁰, predlagatelji kandidacijskih lista dužni su poštivati načelo ravnopravnosti spolova, sukladno posebnom zakonu. Sukladno odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova, predlagatelji kandidacijskih lista su dužni poštivati kvotu od 40% zastupljenosti jednog spola na listama. U suprotnome, podliježu prekršajnim sankcijama.

29.3.2021. - Pravobraniteljica je uoči izbora svim aktivnim političkim strankama u Hrvatskoj (177) uputila dopis u kojem ih je podsjetila na njihove obveze, upozorivši da se Hrvatska po političkoj participaciji žena na lokalnoj i regionalnoj razini nalazi znatno ispod europskog prosjeka, pri čemu je posebno naglasila potrebu izbjegavanja pozicioniranja žena u donje dijelove lista. Na istu temu objavila je javno priopćenje²⁹¹.

2.4.2021. - Nakon što je zaprimila nekoliko upita političkih stranaka o poteškoćama oko prikupljanja dovoljnog broja ženskih kandidatkinja na listama, objavila je još jedno priopćenje²⁹² u kojem je ponovila svoje stajalište izraženo na prošlim lokalnim izborima (2017.), istaknuvši da opravdanja koje političke stranke navode ne mogu predstavljati dostatan razlog za izuzećem od obveze postupanja u skladu sa Zakonom.

3.5.2021. - Pravobraniteljica je izdala treće javno priopćenje²⁹³ uoči početka izborne promidžbe, pozivajući sve sudionike/ce izborne kampanje na komunikaciju kojom se poštuje dostojanstvo i ljudska prava drugih osoba.

Pored javnih priopćenja, Pravobraniteljica je dala više izjava za medije vezano uz načelo ravnopravnosti spolova na lokalnim izborima²⁹⁴.

24.4.2021. - Također, Pravobraniteljica je u predmetu (PRS-04-02/21-281) samoinicijativno ispitala okolnosti slučaja **fizičkog napada muškarca na volonterke** političke stranke MOST u Zagrebu, za vrijeme trajanja predizborne kampanje, s namjerom utvrđivanja radi li se o slučaju rodno utemeljenog nasilja. Pravobraniteljica je zatražila izvješće o postupanju Policijske uprave zagrebačke, koja je Pravobraniteljicu izvijestila da je policija intervenirala na poziv građana, te da je počinitelj odveden na

²⁸⁹ Narodne novine, br. 39/21.

²⁹⁰ Narodne novine, br. 144/12, 121/16, 98/19, 42/20 i 144/20.

²⁹¹ Priopćenje od 29.3.2021. <https://prs.hr/cms/post/387>.

²⁹² Priopćenje od 2.4.2021. <https://prs.hr/cms/post/395>

²⁹³ Priopćenje od 3.5.2021. <https://www.prs.hr/cms/post/423>

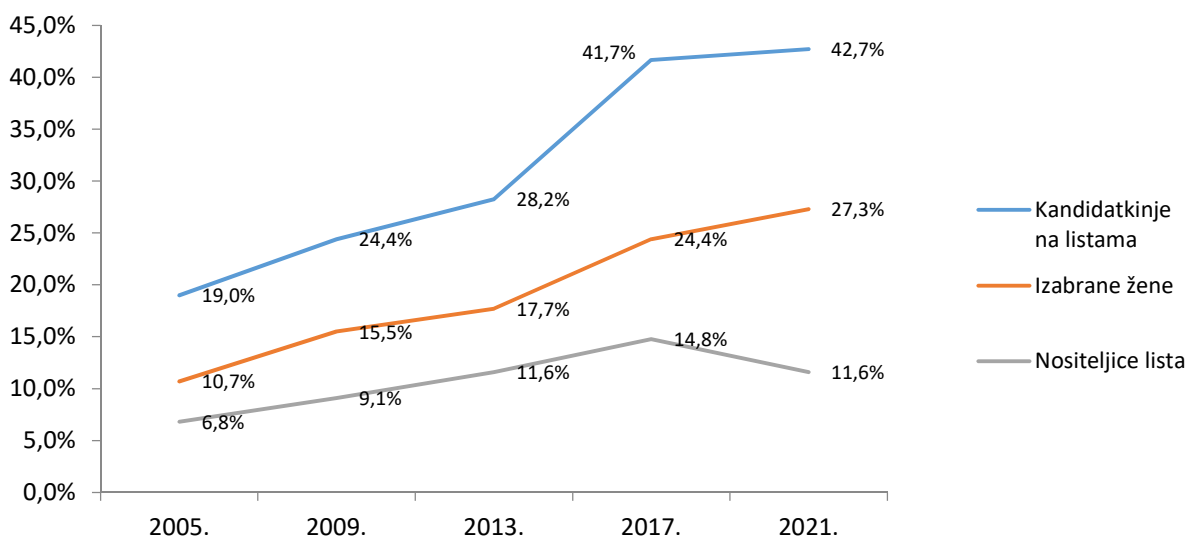
²⁹⁴ Slobodna Dalmacija (7.5.2021.) <https://prs.hr/cms/post/428>, Žene i mediji (10.5.2021.) <https://prs.hr/cms/post/433>, portal Ni Zagorje malo (11.5.2021.) <https://prs.hr/cms/post/435>, HRT - Radio Dubrovnik (21.9.2021.) <https://prs.hr/cms/post/520>

psihijatrijsko liječenje²⁹⁵. Nakon provedenog kriminalističkog istraživanja, određen mu je pritvor te će biti kazneno procesuiran. Iz policijskog izvješća proizlazi da je počinitelj osoba s psiho-socijalnim invaliditetom pri čemu nije razvidno da je napad imao obilježja rodno utemeljenog nasilja.

7.1.2. Analiza rezultata lokalnih izbora

Na lokalnim izborima 2021. u sva predstavnička i izvršna tijela JLP(R)S **izabrano je ukupno 27,3% žena i 72,7% muškaraca**. To **predstavlja do sada najveći postotak izabranih žena** na lokalnim izborima. Međutim, **radi se o minimalnom pomaku** u odnosu na prošle lokalne izbore (2017.) kada je izabrano 24,4% žena, što predstavlja rast od svega 2,9%. Gledajući zasebno, u predstavnička tijela (županijske skupštine, gradska i općinska vijeća) izabrano je 28,5% žena, a u izvršna tijela (župani, gradonačelnici, načelnici) izabrano je 10,9% žena. Udio žena među kandidatkinjama također je bio najveći do sada (42,7%), što u konačnici nije rezultiralo značajnijim pomakom, ponajviše zbog tradicionalno lošijeg pozicioniranja žena na kandidacijskim listama. Bilo je samo 12% nositeljica lista.

Grafikon: Žene u lokalnim izborima, 2005.-2021.

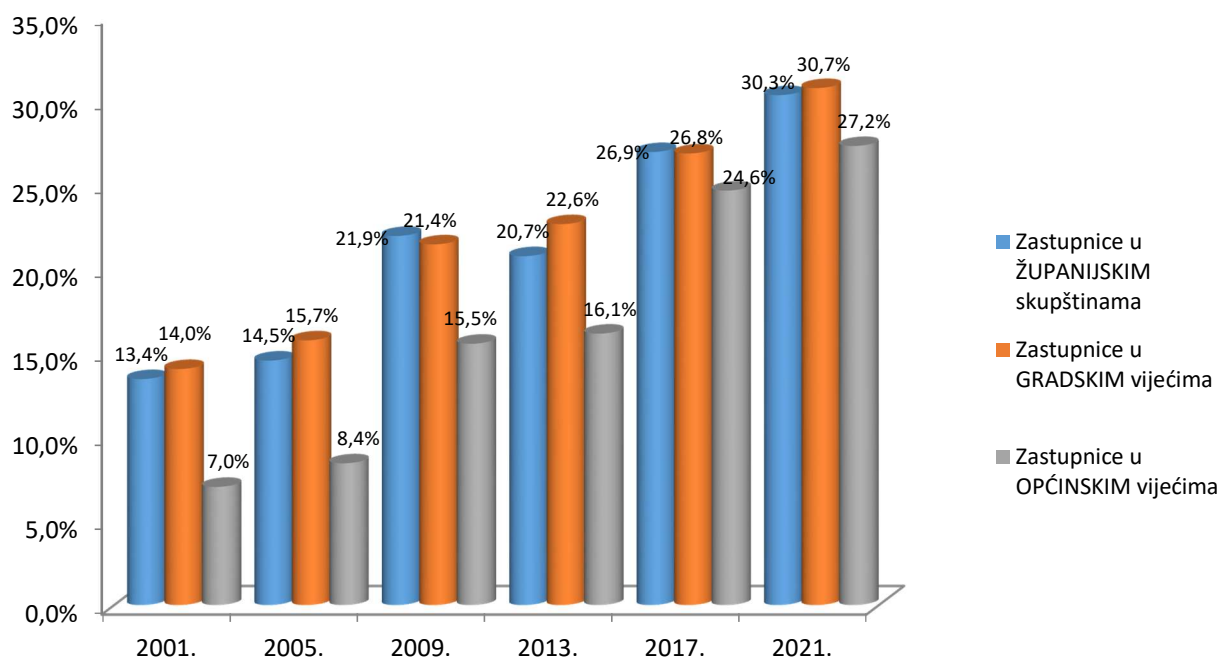

Od ukupno 2.462 kandidacijske liste za predstavnička tijela JLP(R)S, kvota nije poštivana na 315 lista, što iznosi 13%. To je za nijansu niži postotak nego na prošlim lokalnim izborima (2017.), kada 14% lista nije bilo sastavljeno u skladu s odredbama Zakona.

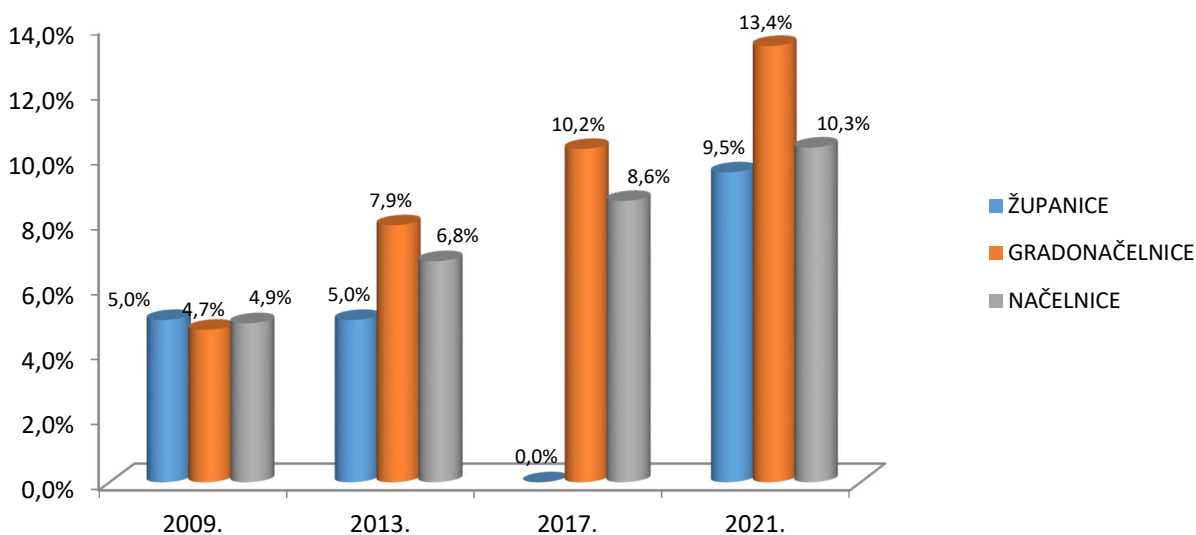
U svim predstavničkim tijelima JLP(R)S došlo je do blagog povećanja udjela izabranih žena (2-4%) u usporedbi s rezultatima prethodnih lokalnih izbora. Kada su izvršna tijela u pitanju, također je došlo do blagog povećanja udjela izabranih žena: na funkciju čelnice jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave izabrane su 2 županice (9,5%), 17 gradonačelnica (13,4%) i 44 načelnica općina (10,3%).

²⁹⁵ 24.4.2021. - <https://zagrebacka-policija.gov.hr/vijesti/hvatanje-na-djelu-u-centru-86715/86715>

Grafikon: Izabrane žene u predstavnička tijela JLP(R)S na lokalnim izborima, 2001.-2021.

Grafikon: Izabrane žene u izvršna tijela JLP(R)S na lokalnim izborima, 2009.-2021.

U usporedbi s prosjekom Europske unije, Hrvatska još uvijek zaostaje u pogledu zastupljenosti žena u predstavničkim i izvršnim tijelima na regionalnoj i lokalnoj razini:

1. Prema rezultatima ovogodišnjih izbora, u Hrvatskoj je u predstavničkim tijelima na lokalnoj razini (gradska i općinska vijeća) zastupljeno **28,3% žena**, dok je prema podacima Europskog instituta

za ravnopravnost spolova (EIGE)²⁹⁶ u EU u predstavničkim tijelima na lokalnoj razini zastupljeno **34,1% žena**.

2. Prema istim podacima, u Hrvatskoj je u **predstavničkim tijelima na regionalnoj razini** (županijske skupštine) zastupljeno **30,3% žena**, dok je u EU u predstavničkim tijelima na regionalnoj razini zastupljeno **34,1% žena**.

3. U Hrvatskoj je u **izvršnim tijelima na lokalnoj razini** (gradonačelnici/e i načelnici/e) zastupljeno **11,0% žena**, dok je u EU u izvršnim tijelima na lokalnoj razini zastupljeno **17,2% žena**.

Cjelovita analiza lokalnih izbora 2021. dostupna je na mrežnim stranicama Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.²⁹⁷

7.2. POŠTIVANJE SPOLNE KVOTE I PROVEDBA PREKRŠAJNIH SANKCIJA

Od ukupno 2.462 kandidacijske liste za predstavnička tijela JLP(R)S na lokalnim izborima 2021., **kvota nije poštivana na 315 lista (13%)**. Od ukupno 177 aktivnih političkih stranaka koliko ih je bilo registrirano u Registru političkih stranaka Ministarstva pravosuđa i uprave uoči izbora, na izborima su sudjelovale (samostalno ili u koaliciji) 122 političke stranke, dok 55 stranaka nije sudjelovalo na izborima. Od 122 političke stranke koje su sudjelovale na izborima, 77 stranaka je na svim kandidacijskim listama poštivalo načelo ravnopravnosti spolova (ispunilo kvotu), dok je 45 stranaka imalo najmanje jednu kandidacijsku listu na kojoj nije ispunilo kvotu.

Sukladno uputi Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (DIP)²⁹⁸, županijska, gradska i općinska izborna povjerenstva bila su dužna dostaviti Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske (DORH) i Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova, obavijest o kandidacijskim listama na kojima nije poštivano načelo ravnopravnosti spolova. Nakon što je Pravobraniteljica utvrdila da od manjeg dijela izbornih povjerenstava nije zaprimila navedene obavijesti (pa je samim time osnovano za pretpostaviti da ih nije zaprimio ni DORH kao ovlaštenu tužitelj u prekršajnim postupcima), **Pravobraniteljica je DORH-u dostavila prekršajnu prijavu uz popis svih kandidacijskih lista na kojima nije poštivano načelo ravnopravnosti spolova (prema podacima DIP-a)**. DORH je Pravobraniteljicu povratno izvijestilo da je navedeni popis kandidacijskih lista prosljedio državnim odvjetništvima nadležnima za pokretanje prekršajnih postupaka.

Pravobraniteljica je proteklih godina u svojim izvješćima o radu²⁹⁹ **ukazivala na nedostupnost cjelovitih podataka iz kojih bi bila vidljiva provedba prekršajnih sankcija** propisanih člankom 35. Zakona o ravnopravnosti spolova, budući da podaci objavljeni u godišnjim izvješćima o radu državnih odvjetništava nisu grupirani prema izborima na koje se odnose, pa stoga ne daju cjelovitu sliku. Iz godišnjih izvješća o radu državnih odvjetništava vidljivo je da je broj optužnih prijedloga i donesenih sudskih presuda u prekršajnim postupcima pokrenutih temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova,

²⁹⁶ Statistical brief - Gender balance in politics 2020 (EIGE 2021.) <https://eige.europa.eu/publications/statistical-brief-gender-balance-politics-2020>.

²⁹⁷ Rodna analiza lokalnih izbora 2021. (15.7.2021.) <https://prs.hr/cms/post/507>.

²⁹⁸ Poveznica: <https://tinyurl.com/mrx6hnfy>

²⁹⁹ Izvješće o radu za 2017. godinu (str. 241.), Izvješće o radu za 2018. godinu (str. 285.), Izvješće o radu za 2019. godinu (str. 228.), Izvješće o radu za 2020. godinu (str. 162.).

višestruko manji nego što je na lokalnim izborima 2017., te parlamentarnim izborima 2020., bilo kandidacijskih lista bez kvote³⁰⁰. Stoga je **Pravobraniteljica od DORH-a zatražila dostavu podataka o dosadašnjoj provedbi prekršajnih sankcija** propisanih člankom 35. Zakona o ravnopravnosti spolova, nakon lokalnih izbora 2017., te parlamentarnih izbora 2020., odnosno podatke iz kojih je vidljivo koliko je kandidacijskih lista bez kvote u oba izborna procesa prekršajno procesuirano, a koliko ih još uvijek nije predmet prekršajnih postupaka. **DORH je u svom odgovoru navelo da tražene podatke nije u mogućnosti dostaviti** iz razloga što, pored evidencije objavljene u godišnjim izvješćima o radu državnih odvjetništava, dodatno ne vodi posebnu evidenciju koja bi uključivala objedinjavanje i grupiranje podataka prema izborima na koje se odnose.

Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine dala više izjava za medije na temu izborne kvote.³⁰¹

Prema analizi Europskog instituta za ravnopravnost spolova (EIGE)³⁰², udio žena u nacionalnim parlamentima zemalja članica EU raste gotovo tri puta brže u onim zemljama koje imaju propisane izborne kvote.

7.3. PROVEDBA PREKRŠAJNIH SANKCIJA U SLUČAJU LISTA S PODZASTUPLJENOŠĆU MUŠKARACA

Pravobraniteljica je od Općinskog suda u Osijeku **zaprimila zahtjev za tumačenje odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova u odnosu na primjenu posebnih mjera propisanih za političke izbore**, a vezano za potrebe parničnog postupka koji se na tom Sudu vodi protiv političke stranke „Možemo! - politička platforma“ (PRS-04-02/21-149). Navedena politička stranka tereti se da na lokalnim izborima 2021. nije poštivala načelo uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca na svojoj kandidacijskoj listi za izbor članova Gradskog vijeća Grada Osijeka, odnosno da je počinila prekršaj iz čl.35. Zakona o ravnopravnosti spolova (ZRS), s obzirom da je na toj listi od ukupno predloženog 31 kandidata bilo predloženo 8 muškaraca i 23 žene (25,81% M i 74,19% Ž).

Pravobraniteljica je Sudu dostavila tumačenje o primjeni tzv. spolne kvote na kandidacijskim listama na političkim izborima, pri čemu je u obzir uzela nacionalno zakonodavstvo, pravnu stečevinu Europske unije i Vijeća Europe te izborna zakonodavstva drugih zemalja Europske unije. Pravobraniteljica je prije svega nastojala odgovoriti na dva ključna pitanja oko kojih u nacionalnom kontekstu postoje različita tumačenja, prije svega u odnosu na odredbe ZRS-a vezano uz primjenu kvote:

1. trebaju li liste s osjetnom podzastupljenošću muškaraca biti u potpunosti izuzete od prekršajnih odredbi;
2. ukoliko ih ne treba izuzeti, treba li na liste s osjetnom podzastupljenošću muškaraca na jednak način primjenjivati prekršajne sankcije i kažnjavati ih jednako kao liste s osjetnom podzastupljenošću žena?

³⁰⁰ Lokalni izbori 2017. - 374 lista bez kvote; Izbori za zastupnike/ce u Hrvatski sabor 2020. - 39 lista bez kvote / Izvješće o radu drž. odvjetništava za 2018. - 127 optužnih prijedloga, 55 sudskih odluka; Izvješće o radu drž. odvjetništava za 2019. - 71 optužni prijedlog, 58 sudskih odluka; Izvješće o radu drž. odvjetništava za 2020. - 3 optužna prijedloga, 7 sudskih odluka.

³⁰¹ RTL.hr (12.01.2021.) <https://prs.hr/cms/post/308>, Dubrovački vjesnik (27.2.2021.) <https://prs.hr/cms/post/356>, Jutarnji list (11.5.2021.) <https://prs.hr/cms/post/429>.

³⁰² Statistical brief - Gender balance in politics 2020 (EIGE 2021.)

Ad.1. Premda formulacije odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova ostavljaju prostor za različita tumačenja, Pravobraniteljici nije poznata međunarodna praksa ili tumačenje relevantnih institucija da bi se kvota trebala primjenjivati jednostrano samo na liste s osjetnom podzastupljenošću žena, odnosno da liste s osjetnom podzastupljenošću muškaraca treba izuzeti od zakonskih normativa i(li) propisanih sankcija. Premda se u međunarodnim dokumentima redovito navodi da je cilj posebnih mjera povećanje udjela žena na pozicijama donošenja odluka, muški spol se ne isključuje u kontekstu nastojanja za postizanjem ravnopravne spolne zastupljenosti. U skladu s time, u zakonodavstvima brojnih zemalja članica EU primjena kvote izravno se nalaže za sve liste, neovisno o spolu i o samoj svrsi posebnih mjera. To nije tako jednoznačno i izravno navedeno u ZRS-u, pa su zato prisutna različita tumačenja i nedoumice, radi kojih je uostalom Sud u ovom slučaju i zatražio tumačenje Pravobraniteljice. Da su slične nedoumice oko primjene posebnih mjera prisutne i u međunarodnim okvirima, potvrđuje postupak koji se vodi protiv Slovenije na Europskom sudu za ljudska prava (ESLJP)³⁰³. Naime, stranka je podnijela tužbu protiv Slovenije jer su njezinim izbornim zakonodavstvom propisane sankcije za sve kandidacijske liste bez kvote neovisno o tome koji spol je podzastupljen. Premda će biti zanimljivo vidjeti tumačenje ovog pitanja od strane ESLJP-a, do sada sve relevantne informacije upućuju na zaključak da kandidacijske liste s osjetnom podzastupljenošću muškaraca ne treba u potpunosti izuzeti od prekršajnih odredbi.

Ad. 2. Međutim, kada je riječ o primjeni prekršajnih sankcija, potrebno je naglasiti da su odredbe ZRS-a vezano uz tzv. spolnu kvotu uvedene kao oblik posebne mjere čiji cilj je povećanje udjela žena u tijelima političkog odlučivanja³⁰⁴, uzimajući pritom u obzir da je muški spol osjetno nadzastupljen i da njegovo povećanje ne treba poticati. Povećanjem zastupljenosti žena nastoji se ostvariti ravnopravnosti spolova u području političke participacije te je stoga takve posebne mjere nužno tumačiti u duhu načela ravnopravnosti spolova. U skladu s time, u obzir je potrebno uzeti stvaran učinak, odnosno konkretne implikacije koje nepostupanje u skladu s odredbama ZRS-a ima u danom kontekstu. Taj kontekst je takav da su žene u tijelima političkog odlučivanja, bilo na nacionalnoj ili lokalnoj/regionalnoj razini, u pravilu osjetno podzastupljen spol. U takvim okolnostima, potencijalno istovjetno sankcioniranje lista s podzastupljenošću muškaraca i podzastupljenošću žena bi bilo u suprotnosti sa stvarnom svrhom posebnih mjera te u konačnici sa samim načelom ravnopravnosti spolova. Stoga se prekršajne sankcije nipošto ne bi trebale primjenjivati na jednak način za liste s podzastupljenošću muškaraca kao što se primjenjuju na liste s podzastupljenošću žena. Podsjećamo na rezultate analize koju je Pravobraniteljica izradila 2018., utvrdivši da su u pojedinim slučajevima kandidacijskih lista s osjetnom podzastupljenošću žena odnosno nadzastupljenošću muškaraca, sudovi donosili oslobađajuće presude uz obrazloženje da je stupanj ugrožavanja i povrede javnog poretka neznatan i da ne postoji potreba za kažnjavanjem.³⁰⁵

³⁰³ **Predmet Pečnik protiv Slovenije** br. 53662/18 je u postupku pred ESLJP. Čl.43.st.6. slovenskog „Zakona o volitvah v državni zbor“ glasi: *Na kandidacijskoj listi nijedan spol ne smije biti zastupljen s manje od 35% ukupnog broja kandidatkinja i kandidata na listi.*

³⁰⁴ Konačni prijedlog Zakona o ravnopravnosti spolova (2008.), obrazloženje uz članak 15.: „Ovaj članak propisuje **uvođenje posebnih mjera s ciljem povećanja udjela žena u Hrvatskom saboru, čim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i na izborima za Europski parlament.**“
Zakon o ravnopravnosti spolova (Narodne novine, br. 82/08, 138/12 i 69/17): **Članak 9. (1) Posebne mjere su specifične pogodnosti kojima se osobama određenog spola omogućuje ravnopravno sudjelovanje u javnom životu, otklanjaju postojeće nejednakosti ili im se osiguravaju prava u kojima su ranije bili uskraćeni. (2) Posebne mjere se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca i ne smatraju se diskriminacijom.**

³⁰⁵ Vidjeti: Izvješće o radu za 2018., str. 285.

Prije nego što je zaprimljen upit Općinskog suda u Osijeku, interes za ovu temu pokazali su mediji te je Pravobraniteljica dala izjavu za NOVA TV³⁰⁶.

7.4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Rezultati ovogodišnjih lokalnih izbora donijeli su blago poboljšanje po pitanju zastupljenosti žena na svim razinama vlasti lokalne i područne (regionalne) samouprave. U odnosu na rezultate prošlih lokalnih izbora (2017.) kada je udio izabраниh žena u sva predstavnička i izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave bio 24,4%, njihova zastupljenost povećana je za 2,9% i sada iznosi 27,3%. Premda se radi o pozitivnom pomaku, on nije u skladu s očekivanjima s obzirom na propisane normative Zakona o ravnopravnosti spolova, uzimajući u obzir da je od donošenja prvog Zakona o ravnopravnosti spolova prošlo gotovo 20 godina i da su ovo drugi lokalni izbori na kojima se primjenjuju prekršajne sankcije za predlagatelje kandidacijskih lista koji ne poštuju spolnu kvotu. Unatoč zakonskoj obvezi, ponovo značajan broj političkih stranaka nije postupio u skladu s načelom ravnopravnosti spolova pri sastavljanju kandidacijskih lista. Posljedica svega je takva da su žene i dalje osjetno podzastupljen spol u području političke participacije na lokalnoj i regionalnoj razini, a ovim tempom bi moglo doći do stagnacije i dugoročnih poteškoća u nastojanjima da postignemo udio žena u predstavničkim i izvršnim tijelima JLP(R)S od najmanje 40%.

Potrebno je ustrajati na promociji mjera pozitivne akcije i pojačati napore u promicanju načela ravnopravnosti spolova u području političke participacije. S time u vezi, Pravobraniteljica upućuje **preporuke**:

- (1) *Političkim strankama* – u skladu s člankom 9. Zakona o ravnopravnosti spolova primjenjivati posebne mjere i poticati ravnopravnu participaciju žena u unutarstranačkim strukturama i na svim hijerarhijskim razinama.
- (2) *Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske* – u skladu s člankom 35. Zakona o ravnopravnosti spolova dosljedno i pravovremeno pokretati prekršajne postupke protiv predlagatelja kandidacijskih lista koji na izborima nisu poštivali načelo ravnopravnosti spolova sukladno odredbama Zakona.
- (3) *Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave*, posebno županijama – potpisati Europsku povelju o ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini Vijeća europskih općina i regija³⁰⁷, usvojiti akcijski plan s razrađenim mjerama i aktivnostima te ih aktivno provoditi.

³⁰⁶ „Izjava za Nova TV o ravnopravnosti spolova u politici“ (23.11.2021.); <https://prs.hr/cms/post/570>.

³⁰⁷ Poveznica, <http://www.charter-equality.eu/wp-content/uploads/2013/03/European-Charter-in-Croatian-HR2.pdf>.

RIZICI VIŠESTRUKKE DISKRIMINACIJE

8.1. ŽENE U RURALNIM PODRUČJIMA

Položaju žena u ruralnim područjima Pravobraniteljica je i u 2021. godini nastavila posvećivati posebnu pažnju imajući u vidu da se radi o osjetljivoj društvenoj skupini izloženoj riziku višestruke diskriminacije na što ukazuju i brojni međunarodni dokumenti³⁰⁸. S obzirom na to da su značajnije aktivnosti i istraživanja vezana uz problematiku položaja žena u ruralnim područjima u Republici Hrvatskoj provedena u periodu od 2009.-2012., te da žene u ruralnim područjima još uvijek nisu dio odgovarajućih javnih politika, Pravobraniteljica je u izvještajnoj godini nastavila ukazivati na nužnost proaktivnog pristupa i poduzimanja daljnjih kontinuiranih mjera u cilju izrade nacionalne strategije koja bi se odnosila na položaj žena u ruralnim područjima.

Ministarstvo poljoprivrede u svom očitovanju navodi da s obzirom na horizontalni i jednakopravan pristup u dostupnosti potpora i programa, u izvještajnoj godini nije poduzimalo izdvojene aktivnosti usmjerene na izradu posebne nacionalne strategije koja bi se odnosila na položaj žena u ruralnim područjima. Ministarstvo poljoprivrede navodi da se provedbom mjera u okviru Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. (Program ruralnog razvoja) doprinosilo u 2021., između ostalog, poboljšanju uvjeta života i rada u ruralnom prostoru za cjelokupno stanovništvo ruralnih područja, neovisno o spolu.

15.4.2021. - U svrhu jačanja rodne perspektive u politikama koje se odnose na žene u ruralnim područjima, Pravobraniteljica se uključila u postupak **javnog savjetovanja na Nacrt prijedloga Strategije poljoprivrede do 2030.**, te je održala sastanak s ministricom poljoprivrede mr. sc. Marijom Vučković vezano uz potrebu uvođenja načela ravnopravnosti spolova u Nacrt Strategije poljoprivrede do 2030. (Strategija), koja kao i sve javne politike sukladno čl.3. ZRS-a treba biti rodno osjetljiva i kao takva prepoznati specifične potrebe žena poljoprivrednica. Primjedbe Pravobraniteljice na Strategiju poljoprivrede prihvaćene su na način da je jače istaknuta uloga žena u ruralnim područjima putem dopuna u uvodnom poglavlju, poglavlju o strateškoj viziji³⁰⁹ te kod provedbenih mehanizama D.4.

³⁰⁸ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena predviđa uzimanje u obzir i posebnih problema s kojima se suočavaju žene na selu (čl.14.); Odbor za uklanjanje diskriminacije žena UN-a donio je **Opću preporuku br. 34 (2016.) o pravima žena u ruralnim područjima** sukladno kojoj bi države članice trebale uspostaviti poticajni institucionalni, zakonski i politički okvir kako bi osigurale da ruralni razvoj, poljoprivredne i vodne politike, uključujući i one koje se odnose na šumarstvo, stočarstvo, ribarstvo i akvakulturu, budu rodno osjetljive te da imaju primjeren proračun, omogućavajući ženama u ruralnim područjima da djeluju i budu vidljive kao dionice, donositeljice odluka i korisnice; **Rezolucija Europskog parlamenta od 4.4.2017. o ženama i njihovoj ulozi u ruralnim područjima (2016/2204(INI))**; **Žene i njihova uloga u ruralnim područjima** navodi kako žene u prosjeku upravljaju sa samo 30% poljoprivrednih gospodarstava u EU te je stoga potrebno postići veću vidljivost žena u ruralnim područjima te ukazuje i na pitanje zakonodavnog reguliranja položaja žena u ruralnim područjima, odnosno priznavanja njihovog profesionalnog statusa i „nevidljivog rada“. Značajan broj žena na selu nema regulirano zdravstveno i/ili mirovinsko osiguranje, nema plaćeni rodiljni i roditeljski dopust, nema mirovinu, a ako je i ima onda je ona bitno niža od mirovine muškarca.

³⁰⁹ Izvadak iz Strategije: „Na kraju, ova Strategija u okvirima mjera poljoprivredne politike daje doprinos ciljevima **smanjenja rodne nejednakosti u ruralnim područjima**. Pri tome je vrijedno spomenuti da je Hrvatska po zastupljenosti žena na rukovodećim pozicijama u poljoprivredi u gornjoj polovici rang liste država članica te da ostvaruje znatno povoljnije pokazatelje od većine tzv. starih država članica“.

Potporna pokretanju poslovanja³¹⁰ i E.4. Uvođenje programa za razvoj vještina³¹¹. Ministarstvo poljoprivrede u odgovoru na prijedloge Pravobraniteljice ujedno je navelo i kako se pojedini prijedlozi mogu razmotriti na razini mjera koje će biti razrađene u provedbenim dokumentima. Ovdje treba imati u vidu da *Zajednička poljoprivredna politika za razdoblje 2023.–2027. (ZPP) Europske unije* nalaže državama članicama da ravnopravnost spolova i povećanje sudjelovanja žena u poljoprivredi mora biti sadržano u ciljevima nacionalnih strateških planova te da sve države članice moraju utvrditi stanje i potrebe u tom području i dizajnirati prikladne mjere kojima će ih adresirati.³¹² U tom kontekstu Ministarstvo poljoprivrede u svom očitovanju na upit Pravobraniteljice navodi da tijekom planiranja, donošenja i provedbe strateških dokumenata ima u vidu rodnu perspektivu, kao i potrebu i obvezu za osnaživanjem položaja žena u ruralnim područjima budući da one predstavljaju značajan društveni potencijal.

Ministarstvo poljoprivrede u svom očitovanju navodi da nije posebno provodilo opsežnije istraživanje o položaju i potrebama žena u ruralnim područjima te o njihovom utjecaju na razvoj ruralnih i područja posebne državne skrbi. No, Ministarstvo poljoprivrede ističe da je sredstvima Mjere 20 „*Tehnička pomoć*“ iz Programa ruralnog razvoja u sklopu godišnjeg akcijskog plana Nacionalne ruralne mreže financirana izrada studije „*Socioekonomske nejednakosti na relaciji selo-grad: izgradnja baze znanja u kontekstu provedbe mjera ruralnog razvoja*“³¹³ koju je, od listopada 2020. do siječnja 2021., izradio Institut za etnologiju i folkloristiku. U okviru studije nalazi se i poglavlje „*Rodna perspektiva u procjeni socioekonomskih nejednakosti ruralnih područja: položaj žena kao indikator društvenih promjena*“³¹⁴, u kojem se prikazuju osnovni demografski pokazatelji kao i podaci o obrazovanju, zaposlenosti, poljoprivrednom sektoru, uslugama skrbi i zdravstvenim uslugama u odnosu na spol i dimenziju urbanog i ruralnog.

3.3.2021. - Pravobraniteljica je sudjelovala na tematskoj sjednici Odbora za poljoprivredu Hrvatskog sabora, pod nazivom „**Položaj žena u ruralnim područjima**“ te je izdala **javno priopćenje povodom obilježavanja Međunarodnog dana ruralnih žena - 15. listopada**, a koje je bilo popraćeno od strane brojnih medija³¹⁵. U svim istupima tijekom izvještajne godine Pravobraniteljica je naglašavala nužnost da se kroz međusektorsku suradnju pristupi provođenju cjelovitog istraživanja o položaju žena u ruralnim područjima, a koje će biti osnova donošenju nacionalne strategije ili posebnih mjera koje bi se odnosile na položaj žena u ruralnim područjima, kao i na pokretanje aktivnosti daljnjeg osnaživanja i edukacije žena radi jačanja njihovog ekonomskog i društvenog statusa.

³¹⁰ Provedbeni mehanizam D.4. obuhvaća male i mlade poljoprivrednike te poljoprivrednike početnike te u tom dijelu nisu posebno istaknute žene u Načrtu Strategije koji je objavljen na internetskim stranicama Hrvatskog sabora, no utvrđeno je da se Strategija referira na rodnu ravnopravnost i žene u provedbenim mehanizmima D.1. Smanjenje administrativnog i regulatornog opterećenja (*Nadalje, potrebno je razmotriti važeće zakonodavstvo kako bi se smanjila rodna neravnopravnost u području radne, socijalne i mirovinske politike.*) i E.1. Pобољшanje povezanosti ruralnih područja s tržištem (*Prioritetna poboljšanja ruralne infrastrukture i usluga uključivat će ona koja podupiru opskrbu vodom (za navodnjavanje), logistiku hladnog lanca, digitalnu tehnologiju, gospodarenje otpadom, obnovljive izvore energije, postrojenja za proizvodnju obnovljivih izvora energije (biodigestori i fotonaponske ploče na objektima koji su smješteni na poljoprivrednim gospodarstvima) te usluge razvoja vještina, uključujući za žene na ruralnim prostorima.*)

³¹¹ Izvadak iz Strategije: „*Uvest će se novi mehanizmi za obrazovanje i osposobljavanje radnika u ruralnim područjima, koji će pomoći u rješavanju problema neusklađenosti vještina u suvremenim poljoprivredno-prehrambenim lancima, uključujući one u biogospodarstvu. Nastojat će se ostvariti jača suradnja s industrijom kada je riječ o osmišljavanju i provedbi inicijativa za razvoj vještina. Te će inicijative uključivati ulaganja i aktivno sudjelovanje, uključujući žene u ruralnim područjima u: (i) regionalnim centrima kompetencija; (ii) analizama nedostataka u pogledu vještina za programe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja; (iii) programe učenja kroz rad; (iv) produktivna partnerstva u poljoprivredno-prehrambenom lancu i (v) razvoj lokalnih lanaca vrijednosti u biogospodarstvu*“.

³¹² Poveznica: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/new-cap-2023-27_en.

³¹³ Studija je dostupna na poveznici: <https://www.bib.irb.hr/1124221>.

³¹⁴ Autorica doc. dr. sc. Nataša Bokan.

³¹⁵ Javno priopćenje i medijske objave dostupni su na poveznici: <https://prs.hr/cms/post/536>. Pravobraniteljica je ujedno dala intervju za HRT - Radio Pula koji je dostupan na poveznici: <https://prs.hr/cms/post/540>.

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju o broju poljoprivrednika upisanih u Upisnik poljoprivrednika (do 31.12.2021.) u Republici Hrvatskoj djelovalo je **50.235 poljoprivrednica u svim organizacijskim oblicima što čini 30%** ukupnog broja poljoprivrednika. Najveći broj poljoprivrednika u RH djeluje kroz organizacijski oblik obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva (više od 80% svih poljoprivrednika) te sukladno tome i najveći broj žena, njih 41.714, upravlja obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvom. Gledajući udjele žena kao nositeljica ili odgovornih osoba poljoprivrednog gospodarstva (poljoprivrednica), najveći udio ih je u organizacijskom obliku samoopskrbnog poljoprivrednog gospodarstva³¹⁶ – 31%, nakon čega slijedi organizacijski oblik obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva s 30% žena nositeljica te trgovačka društva s 27% žena u svojstvu odgovornih osoba. Najmanje žena kao odgovornih osoba nalazi se u zadrugama – svega 18% te u obrtima 20%. Prema podacima Državnog zavoda statistiku, a temeljeno na Popisu poljoprivrede 2020.³¹⁷, od 139.472 nositelja gospodarstva koji rade na gospodarstvu 38.641 (28%) su žene. Nadalje, na gospodarstvu kao članice obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava radi 89.938 (54%) žena, a još njih 128.579 (42%) kao dio obitelji.

Razvrstano prema županijama, podaci Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju pokazuju da iznadprosječni broj poljoprivrednica u svim organizacijskim oblicima poljoprivrednih gospodarstava imaju županije sjeverne³¹⁸ i središnje³¹⁹ Hrvatske te Lika i Gorski Kotar, odnosno riječko Primorje³²⁰.

Promatrano prema dobi nositeljica obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva (OPG) i samoopskrbnog obiteljskog gospodarstva (SOPG) gotovo polovica (48%) žena nositeljica starija je od 65 godina³²¹, dok ih je svega 9% mlađe od 39 godina, a za razliku od 15% muškaraca u dobnoj skupini do 39 godina među svim muškarcima. Kako raste životna dob tako se povećava udio žena nositeljica OPG-ova i SOPG-ova, a istovremeno kako raste dob tako se smanjuje razina obrazovanja tih nositeljica³²². Ovo ukazuje na nužnost cjeloživotnog obrazovanja u ruralnim područjima i važnost savjetodavnih usluga za poljoprivrednike/ce. Istovremeno, starenje stanovništva u ruralnom području te veći udio žena među starijom populacijom ukazuje na nužnost socijalnih usluga za starije žene³²³ koje eventualno samostalno i bez zainteresiranih nasljednika/ca vode poljoprivredna gospodarstva.

³¹⁶ Samoopskrbno poljoprivredno gospodarstvo je fizička osoba poljoprivrednik koja se za osobne potrebe bavi poljoprivredom u okviru korištenja prirodnih bogatstava zemlje i prodajom, odnosno zamjenom od tih djelatnosti dobivenih proizvoda u neprerađenom stanju i kojoj obavljanje gospodarske djelatnosti poljoprivrede nije glavna djelatnost, odnosno zanimanje poljoprivrednik nije glavno ili jedino zanimanje, a temelji se na korištenju vlastitih i/ili unajmljenih proizvodnih resursa te na radu, znanju i vještinama članova kućanstva i ekonomska veličina gospodarstva je manja ili jednaka od kunske protuvrijednosti izražene u stranoj valuti od 3000 eura (Zakon o poljoprivredi, Narodne novine, br. 118/18, 42/20 i 52/21).

³¹⁷ Izvor: <http://www.popispoljoprivrede.hr/>.

³¹⁸ Međimurska županija, Varaždinska županija, Krapinsko-zagorska županija, Koprivničko-križevačka županija i Bjelovarsko-bilogorska županija.

³¹⁹ Karlovačka županija, Zagrebačka županija, Sisačko-moslavačka županija i Grad Zagreb.

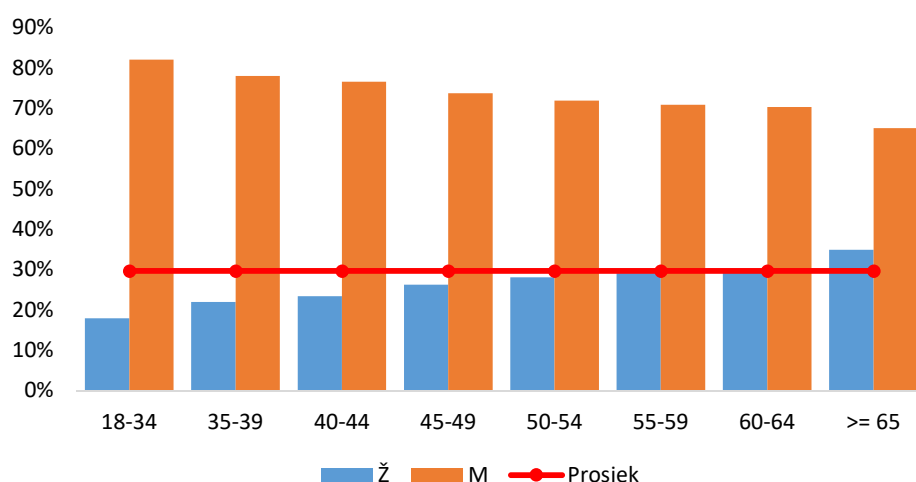
³²⁰ Ličko-senjska županija i Primorsko-goranska županija.

³²¹ 38% svih muškaraca poljoprivrednika je starije od 65 godina što znači da su muškarci poljoprivrednici prosječno mlađi od žena poljoprivrednica.

³²² U najstarijoj dobnoj skupini podaci o obrazovanju nisu dostupni za 40% nositeljica poljoprivrednih gospodarstava, a njih 44% ima završeno najviše osnovnu školu.

³²³ Prema privremenim podacima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike u drugoj fazi provedbe programa „Zaželi – program zapošljavanja žena“ (Klasa: 983-01/22-01/02, Urbroj: 524-06-04-01/1-22-2 od 18.2.2022.), od 50.979 krajnjih korisnika/ca njih 69% su bile žene. Iako se ovaj program provodi i u urbanim područjima, podatak može biti znakovit i za ruralna područja te ukazivati na snažnu potrebu za takvom uslugom od strane starijih žena.

Grafikon: Struktura poljoprivrednika/ca prema spolu i dobi

Gledajući samo dobnu skupinu od 18 do 39 godina, koja obuhvaća mlade poljoprivrednike³²⁴, uočavamo podzastupljenost žena kao nositeljica poljoprivrednih gospodarstava – mlađe žene čine 20% mladih nositeljica OPG-ova i SOPG-ova pri čemu njih 26% ima visokoškolsko obrazovanje, nasuprot 12% muškaraca³²⁵. Istovremeno 26% ugovorenih potpora za tip operacije 6.1.1. *Potpora mladim poljoprivrednicima* dodijeljeno je poljoprivrednim gospodarstvima čije su nositeljice ili odgovorne osobe žene. Ovi podaci ukazuju na značajan potencijal koji imaju mlade žene za pokretanje poljoprivrednih aktivnosti te jačanje poljoprivrednih gospodarstava te je stoga važno prilikom dizajniranja potpora za mlade poljoprivrednike/ce i početnike/ce voditi računa o rodnoj dimenziji potpora, a kako bi se povećale mogućnosti mladih žena za bavljenje poljoprivredom te iskoristio njihov puni potencijal.

U kontekstu cjeloživotnog obrazovanja, Ministarstvo poljoprivrede osim redovitog informiranja i kontinuirane organizacije praktičnih seminara i edukacija koje su namijenjene svim potencijalnim korisnicima mjera ruralnog razvoja i ostalih potpora iz područja poljoprivrede i ribarstva, a u okviru Mjere 1 „*Prenošenje znanja i aktivnosti informiranja*“, uvelo je novi modul tečaja „Poduzetništvo žena na ruralnim područjima“ sa svrhom unapređenja položaja žena, kao posebne ciljane skupine u ruralnim sredinama te podizanja razine znanja prilikom osnivanja i poslovanja poljoprivrednih gospodarstava te apliciranja za projekte iz EU fondova, odnosno na mjere iz Programa te izravna plaćanja u poljoprivredi.³²⁶ U 2021. održana je jedna edukacija i to na području grada Petrinje.

³²⁴ Sukladno UREDBI (EU) br. 1307/2013 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 17.12.2013., mladi poljoprivrednici su definirani kao fizičke osobe koje prvi put osnivaju poljoprivredno gospodarstvo kao upravitelji poljoprivrednog gospodarstva ili koje su već bile osnovale takvo poljoprivredno gospodarstvo u razdoblju od pet godina prije podnošenja prvog zahtjeva u okviru programa osnovnih plaćanja ili programa jedinstvenih plaćanja po površini te koje nisu starije od 40 godina u godini podnošenja zahtjeva.

³²⁵ Ovaj podatak sukladan je nalazima iz članka „Rodna perspektiva u procjeni socioekonomskih nejednakosti ruralnih područja: položaj žena kao indikator društvenih promjena“ doc. dr. sc. Nataše Bokan koja je analizirajući podatke o obrazovanju žena i muškaraca u urbanim i ruralnim područjima ustanovila da iako žene u ruralnim područjima (a tu se prije svega misli na općine) imaju značajno manje izgleda za stjecanje diploma nego žene u urbanim područjima (gradovima), ta razlika je još značajnija za muškarce. Diplomiranih muškaraca sa sela ima bitno manje i u odnosu na žene sa sela i u odnosu na muškarce iz grada.

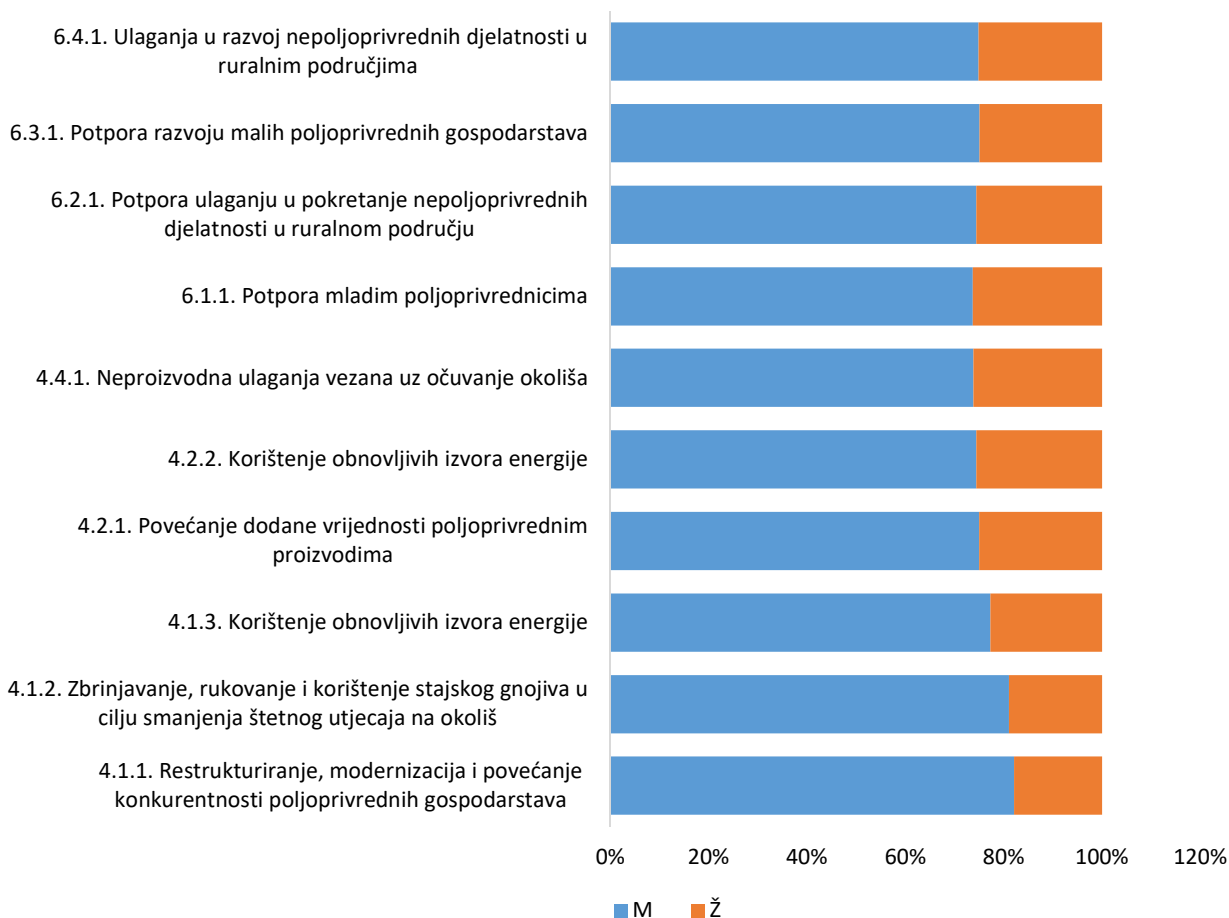
³²⁶ Svrha tog strukovnog osposobljavanja je doprinijeti povećanju broja vlasnica poljoprivrednih gospodarstava, a provodi je Uprava za stručnu podršku razvoju poljoprivrede zajedno s vanjskim stručnim predavačima. Program edukacije u trajanju od 32 školska sata obuhvaća teme: osnaživanje žena kroz poljoprivredu proizvodnju i dopunske djelatnosti, pojam Poljoprivrednog gospodarstva (SOPG, OPG, PG), dopunske djelatnosti na PG-u, diversifikacija poljoprivrednog gospodarstva kroz seoski turizam i uslužne djelatnosti na PG-u, revitalizacija tradicijskih obrta i tradicijskih vještina na ruralnom području, diversifikacija poljoprivrednog gospodarstva kroz preradu poljoprivrednih i

Značajna sredstva iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020. usmjerena su na mjeru 4 „*Ulaganja u fizičku imovinu*“ i mjeru 6 „*Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja*“³²⁷ te su, prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, poljoprivredna gospodarstva čije su nositeljice ili odgovorne osobe žene (poljoprivrednice) u te dvije mjere ukupno ugovorila 2.568 projekata u iznosu od 1.380.830.761,53 kn što čini 25% svih ugovorenih iznosa projekata u okviru te dvije mjere zaključno s 2021. Najmanji udio projekata ugovorenih od strane poljoprivrednica ugovoren je u okviru tipova operacija 4.1.1. *Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava* – 18% i 4.1.2. *Zbrinjavanje, rukovanje i korištenje stajskog gnojiva u cilju smanjenja štetnog utjecaja na okoliš* – 19%. U okviru tipova operacija u mjeri 6 „*Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja*“ poljoprivrednice su ugovorile četvrtinu svih projekata. Ovdje treba naglasiti da je tip operacije 4.1.1. *Restrukturiranje, modernizacija i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava*, za koji je u okviru mjere 4 ugovoren najveći broj projekata i najveći ukupni iznos, zahtijevao 50% vlastitog sufinanciranja projekata (osim za mlade poljoprivrednike) te manji broj ugovorenih projekata od strane poljoprivrednica za taj tip operacija potencijalno može ukazivati i na slabije financijske mogućnosti za razvoj i modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava koje vode poljoprivrednice, a što je učestala prepreka ženskom poduzetništvu, kao i na nepovoljnu strukturu poljoprivrednih gospodarstava kojim upravljaju žene u smislu uvjeta prihvatljivosti (primjerice nedovoljna ekonomska veličina gospodarstva). Istovremeno je mjera 6 „*Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja*“ koja obuhvaća mlade poljoprivrednike, mala poljoprivredna gospodarstva te pokretanje i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima bila financirana kroz fiksne iznose s intenzitetom potpore od 100%, odnosno nije zahtijevala sufinanciranje, s izuzetkom tipa operacije 6.4.1. *Ulaganja u razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima* u kojem je najmanje dodijeljenih potpora. Ovi podaci još jednom ukazuju na nužnost izrade cjelovite analize položaja žena u ruralnim područjima s uključenom analizom poljoprivrednog sektora iz rodne perspektive, a kako bi mjere Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027., sukladno Zajedničkoj poljoprivrednoj politici EU-a, promicale ravnopravnost spolova.

nepoljoprivrednih proizvoda na PG-u, energetska učinkovitost i korištenje obnovljivih izvora energije, permakulturno, samoodrživo poljoprivredno gospodarstvo, porezna politika i osnove knjigovodstva na PG-u, tržište i marketing poljoprivrednih proizvoda, izravna prodaja poljoprivrednih proizvoda. Program sadrži i praktični dio i vježbe te terenski obilazak gospodarstava.

³²⁷ Više na poveznici www.ruralnirazvoj.hr.

Grafikon: Ugovoreni projekti iz mjere 4 „Ulaganja u fizičku imovinu“ i mjere 6 „Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja“ Programa ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014–2020., prema spolu

Također važan aspekt *Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020.*, bilo je financiranje aktivnosti izgradnje, rekonstrukcije i opremanja građevine za ostvarivanje organizirane njege, odgoja, obrazovanja i zaštite djece do polaska u osnovnu školu (dječji vrtić, rekonstrukcija i opremanje prostora za izvođenje programa predškole u osnovnoj školi te rekonstrukcija i opremanje prostora za igraonicu pri knjižnici, zdravstvenoj, socijalnoj, kulturnoj i sportskoj ustanovi, udruzi te drugoj pravnoj osobi u kojima se provode kraći programi odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi), i to u okviru mjere 7 „*Temeljne usluge i obnova sela u ruralnim područjima*“, tipa operacije 7.4.1. „*Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu*“. Kroz te aktivnosti, zaključno s 2021., ugovoreno je 198 projekata kroz koje će biti zaposleno 1.089 odgajatelja/ica te ukupno obuhvaćeno 13.197 djece u naseljima manjima od 5.000 stanovnika što može dati značajan zamah zapošljavanju žena u ruralnim područjima radi boljih mogućnosti usklađivanja profesionalnog i privatnog života.

8.1.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Položaju žena u ruralnim područjima potrebno je posvetiti značajniju pažnju, kako na lokalnoj tako i na nacionalnoj razini. Pravobraniteljica smatra pozitivnim aktivnosti Ministarstva poljoprivrede koje su usmjerene na financiranje istraživanja o ženama i rodnoj ravnopravnosti u ruralnim područjima, kao i

aktivnosti edukacije žena vezano uz poduzetništvo u poljoprivrednom sektoru, a što je sukladno ranijim višekratno upućivanim preporukama Pravobraniteljice. Pozitivan trend u ruralnim područjima svakako predstavlja i podatak da se najviše visokoobrazovanih žena nositeljica PG-a (obiteljskih gospodarstva i samoopskrbnih poljoprivrednih gospodarstava) nalazi u mlađim dobnim skupinama, te da su mlade poljoprivrednice bile uspješne u prijavi na mjere ruralnog razvoja za mlade. Međutim, istodobno podaci o obrazovnoj i dobnoj strukturi žena nositeljica PG-a ukazuju na strukturalne probleme poljoprivrednih gospodarstava, a ukoliko tome pridodamo demografske izazove ruralnih područja koja ubrzano gube stanovništvo, a ono preostalo postaje sve starije što dovodi do brojnih socijalnih i ekonomskih problema, tada je jasno da je nužno poduzimati aktivnosti i mjere u cilju poboljšanja društvenog i ekonomskog položaja žena u ruralnim područjima sa svrhom jačanja ruralnog razvoja.

Imajući u vidu navedeno, Pravobraniteljica daje nadležnim tijelima nacionalne te lokalne i područne (regionalne) vlasti sljedeće **preporuke**:

- (1) Provesti cjelovito istraživanje o položaju i potrebama žena u ruralnim područjima te o utjecaju žena na razvoj ruralnih područja s uključenom analizom poljoprivrednog sektora iz rodne perspektive.
- (2) Prioritetno donositi posebne mjere koje bi se na sveobuhvatan način odnosile na položaj žena u ruralnim područjima te osigurati dosljednu provedbu načela poticanja ravnopravnosti spolova u okviru Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027.
- (3) Izraditi rodnu analizu provedbe mjera poticanja poljoprivrede te donositi posebne mjere za poticanje poduzetništva žena u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu na razini županija.
- (4) Sustavno osnaživati žene u ruralnim područjima, a posebice mlade žene, budući da one predstavljaju značajan društveni i gospodarski potencijal razvoja ruralnih područja i to primarno kroz povećanje mogućnosti za cjeloživotno obrazovanje, dostupnost financijskih sredstava za pokretanje poslovanja u poljoprivrednom i nepoljoprivrednom sektoru i nastavak jačanja usluga za usklađivanje profesionalnog i privatnog života u ruralnim područjima.
- (5) Nastaviti s provedbom edukacija o osnivanju i razvoju poljoprivrednih gospodarstava te razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima te uključiti informiranje poljoprivrednica o zadružnom poslovanju i mogućnostima udruživanja u proizvođačke organizacije.
- (6) Osigurati sustavnu podršku ženama u pripremi projekata za financiranje iz europskih fondova namijenjenih ribarstvu i poljoprivredi od strane potpornih poduzetničkih institucija te o istome voditi rodno segregiranu statistiku.
- (7) Osigurati kontinuiranu skrb za žene starije životne dobi koje žive u samačkim domaćinstvima i pritom imaju poljoprivredna gospodarstva, uz pružanje podrške njihovom uključivanju u društvene i kulturne aktivnosti u zajednici.

8.2. ŽENE S INVALIDITETOM

Imajući u vidu da su žene i djevojke s invaliditetom, sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom³²⁸, posebno osjetljiva skupina izložena riziku višestruke diskriminacije, a što prepoznaje i Strategija Vijeća Europe za osobe s invaliditetom 2017.-2023.³²⁹, Pravobraniteljica je nastavila pratiti njihov položaj u Republici Hrvatskoj, a posebno vezano uz tržište rada, rodno utemeljeno nasilje i reproduktivno zdravlje.

24.11.2021. - Pravobraniteljica je sudjelovala na **4. Konferenciji žena s invaliditetom** koja je održana u Zagrebu, a povodom Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama na temu *“Obiteljsko nasilje nad ženama s invaliditetom - izazov pokretu osoba s invaliditetom, stručnjacima i donositeljima odluka”*. Konferenciju su organizirali Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH i SOIH - Mreža žena s invaliditetom u suradnji s Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Grada Zagreba te je obuhvatila niz tema relevantnih za položaj žena s invaliditetom u društvu istaknuvši važnost ekonomske neovisnosti i suzbijanja nasilja protiv žena s invaliditetom.

Vlada Republike Hrvatske donijela je (23.12.2021.) **Odluku o donošenju Nacionalnog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine** (Nacionalni plan) i **Akcijskog plana izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine**³³⁰ (Akcijski plan). U Akcijskom planu detaljnije su razrađene mjere iz Nacionalnog plana, te se na žene s invaliditetom direktno odnose 2 mjere: (1) mjera *„Edukacija i promicanje aktivne implementacije UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom s ciljem zaštite i promicanja prava osoba s invaliditetom“*, u okviru posebnog cilja *„Poboljšanje pristupačnosti sadržaja javnog života te jačanje sigurnosti u kriznim situacijama“*, u svrhu informiranja i senzibiliziranja javnosti o mogućnostima uključivanja osoba s invaliditetom, s posebnim naglaskom na djevojčice i žene s invaliditetom. (2) u okviru posebnog cilja *„Deinstitucionalizacija i prevencija institucionalizacije osoba s invaliditetom“* planirana je mjera *„Osnaživanje pružatelja podrške osobama s invaliditetom u zajednici“* u kojoj se navodi da je osobama s invaliditetom potrebno osigurati pristupačne informacije o spolnim i reproduktivnim pravima. Pravobraniteljica će u narednom periodu nastaviti pratiti provedbu ovih mjera.

Analiza relevantnih podataka za 2021. pokazuje da u Republici Hrvatskoj živi 608.538 osoba s invaliditetom³³¹ od čega 261.728 žena (43%) i 346.810 muškaraca (57%). **Osobe s invaliditetom tako čine 16% stanovnika** Republike Hrvatske³³². Najveći broj osoba s invaliditetom, pa tako i žena s invaliditetom živi u Gradu Zagrebu (18% svih osoba s invaliditetom) i u Splitsko-dalmatinskoj županiji (11% svih osoba s invaliditetom). Ako gledamo udio žena s invaliditetom u ukupnoj populaciji žena tada je najveći udio u Krapinsko-zagorskoj županiji (16%), nakon koje slijede Šibensko-kninska

³²⁸ Članak 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 6/07).

³²⁹ Strategija govori o perspektivi ravnopravnosti spolova navodeći kako se žene i djevojke s invaliditetom često suočavaju s dodatnim preprekama i većim razinama diskriminacije u svojem pristupu ljudskim pravima i aktivnostima u usporedbi s muškarcima. Također, **Strategija govori i o višestrukoj diskriminaciji koja prijeti brojnim osobama s invaliditetom zbog njihovih specifičnih situacija ili na određenim temeljima (između ostaloga, i temeljem spola).**

³³⁰ Poveznica: <https://vlada.gov.hr/sjednice/92-sjednica-vlade-republike-hrvatske-33609/33609>.

³³¹ Podaci iz Hrvatskog registra o osobama s invaliditetom na dan 25.1.2022. (izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo).

³³² U odnosu na ukupan broj stanovnika koji sukladno Popisu stanovništva 2021. iznosi 3.888.529 stanovnika/ca (izvor: Državni zavod za statistiku).

županija (16%) i Bjelovarsko-bilogorska županija (15%). Najveći broj žena s invaliditetom, njih 50%, je u dobnoj skupini 65+, dok je 40% žena u radno-aktivnoj dobi, 20-64 godina³³³.

U evidenciji HZZ-a registrirano je ukupno 125.715 **nezaposlenih osoba**, od čega su 6.179 su osobe s invaliditetom, što iznosi 5%³³⁴ od ukupnog broja nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji HZZ-a. Među nezaposlenim osobama s invaliditetom koje su prijavljene u evidenciju nalazi se 55% muškaraca i 45% žena, dok kod ukupne populacije svih prijavljenih nezaposlenih osoba u evidenciji HZZ-a prevladavaju žene s 56%.

Prema podacima HZZ-a, a temeljem Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom, zabilježeni su podaci za 24.591 zaposlenu osobu s invaliditetom pri čemu 14.786 osoba s invaliditetom zadovoljava kriterije Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom³³⁵ te je među njima 38% žena³³⁶. Gledajući **zapošljavanje osoba s invaliditetom u izvještajnoj godini**, iz evidencije HZZ-a u 2021. zaposleno je ukupno 151.439 osoba, od čega 2.740 osoba s invaliditetom³³⁷ i to 1.494 muškaraca (55%) te 1.246 žena s invaliditetom (45%). Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 2.650 osoba (97%) zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 90 osoba (3%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.). Prema djelatnosti zaposlenja, najviše osoba s invaliditetom zaposleno je u prerađivačkoj industriji (16%), zatim u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (13%) te javnoj upravi i obrani i obveznom socijalnom osiguranju (11%) pri čemu su se žene s invaliditetom najviše zapošljavale na poslovima čistačice, pomoćne kuharice i radnice za pomoć u kući.³³⁸

U mjere aktivne politike zapošljavanja uključeno je u 2021. ukupno 1.560 osoba s invaliditetom³³⁹, 988 muškaraca (63%), i 572 žene (37%).

Najviše osoba s invaliditetom i u 2021. zaposleno je putem financiranja/sufinanciranja Javnih radova, 49% od ukupnog broja novo uključenih osoba s invaliditetom u mjere, pri čemu je 33% žena. Potporu za samozapošljavanje koristile su 24 osobe s invaliditetom među kojima je 10 žena s invaliditetom (42%). Žene čine većinu korisnica, odnosno 59% korisnika mjere Obrazovanje nezaposlenih te 50% korisnika potpore za pripravništvo.

³³³ Izvor: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2022/01/Zene_invalidi_2021-1.pdf.

³³⁴ U 2020. godini bilo je prijavljeno 6.231 osoba s invaliditetom, odnosno 0,8% više nego ove godine (izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje).

³³⁵ Narodne novine, br. 75/18.

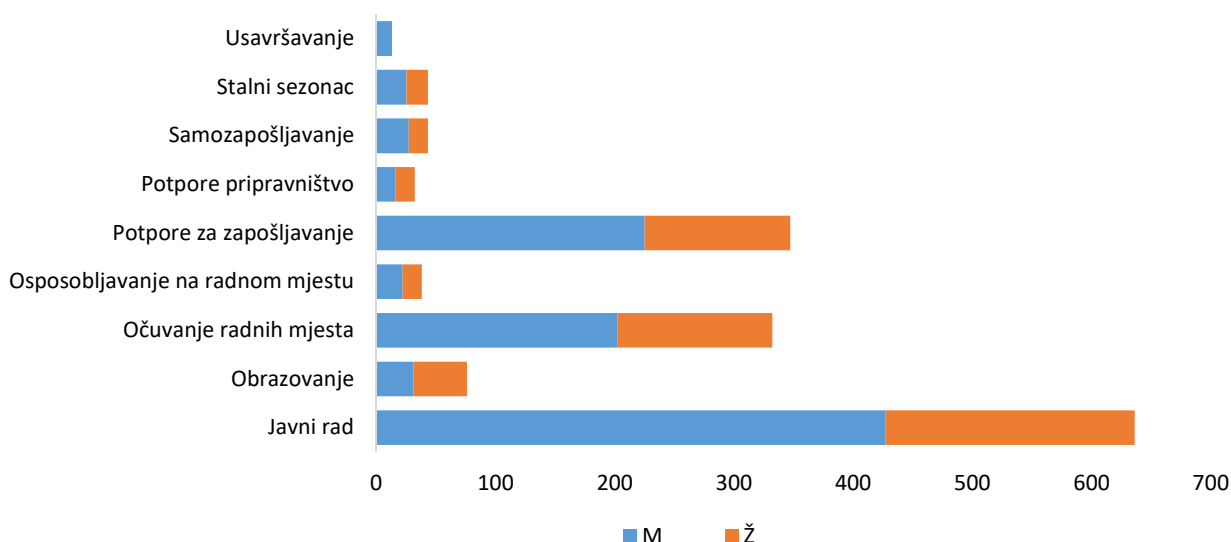
³³⁶ Podaci Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo sukladno dopisu Klasa: 953-04/22-15/1, Ur.broj: 381-15-150-22-2 od dana 26.01.2022.

³³⁷ U odnosu na prošlu godinu, kada je zaposleno 2.475 osoba s invaliditetom, to je povećanje za 11% (izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje).

³³⁸ Ukupno gledano najviše zaposlenih ima u mlađoj životnoj dobi između 20 i 24 godine, njih 21%, slijede osobe u dobi 25-29 godina (17%) i u dobi 30-34 godine (11%) pri čemu žene čine neznatnu većinu zaposlenih u dobi 30-34 godine te od 40-54 godine. Među mladima 20-29 godina žene čine 40% svih zaposlenih. Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu, njih 81% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, dok zaposlenih visokoobrazovnih osoba s invaliditetom ima ukupno 8%. Prema vrsti invaliditeta najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom su osobe s intelektualnim teškoćama (33%), slijede osobe s višestrukim kombiniranim teškoćama (22%) te osobe s tjelesnim invaliditetom (20%).

³³⁹ Što je za 53% više od 2020., kada ih je uključeno 1.019 pri čemu je broj novo uključenih osoba porastao za 23% (izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje).

Grafikon: Uključenost osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom isplaćivao je u 2021. **poticaje za zapošljavanje osoba s invaliditetom** za niz različitih namjena³⁴⁰, a njih je koristilo 630 poslodavaca koji su zapošljavali 2.155 osoba s invaliditetom od čega 1.140 muškaraca (53%) i 1.015 žena (47%)³⁴¹, dok je poslodavcima isplaćeno ukupno 125.287.932,53 kn. Dodatno, tijekom 2021., Centri za profesionalnu rehabilitaciju su proveli ukupno 906 usluga profesionalne rehabilitacije, a od tog broja se 405 ili 45% usluga odnosilo na žene s invaliditetom, a 501 ili 55% usluga na muškarce s invaliditetom.

HZZ vezano uz problematiku zapošljavanja osoba s invaliditetom ističe da osobe s invaliditetom, kao i osobe u općoj populaciji, s duljim ostankom u nezaposlenosti, posebice ako su nezaposleni više od 2 godine, teže dolaze do posla te dolazi do gubitka već usvojenih znanja i vještina stečenih tijekom školovanja ili rada, što posljedično dovodi do sve veće isključenosti, a time i otežanog ponovnog pristupa tržištu rada.

Pokazatelji zapošljavanja osoba s invaliditetom, isplaćenih poticaja za njihovo zapošljavanje, kao i njihove uključenosti u mjere aktivne politike zapošljavanja ukazuju na rast u odnosu na 2020., što je svakako pozitivno, no potrebno je uložiti određene dodatne napore vezano uz uključivanje žena s invaliditetom u tržište rada.

Prema podacima MUP-a vezano uz prekršajna djela nasilja u obitelji, (2021.) evidentirano je 111 žrtava s invaliditetom, od čega 62 žene (56%) i 49 muškaraca (44%), što iznosi 1,16% od sveukupnog broja žrtava, a što potencijalno ukazuje na **nisku stopu prijavljenog nasilja u obitelji od strane osoba s invaliditetom**. Gledano po dobnoj strukturi žrtava s invaliditetom, njih čak 17 ili 15% je mlađe od 18

³⁴⁰ Poticaji se isplaćuju temeljem Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 145/20) i Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 75/18, 120/18, 37/20, 145/20), a u skladu s Programom poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom za 2021.-2023. (pozitivno mišljenje Ministarstva financija od 17.12.2020.), te Programom potpora male vrijednosti (de minimis) za poticanje zapošljavanja osoba s invaliditetom i za dodjelu posebnih sredstava za razvoj novih tehnologija i poslovnih procesa u cilju zapošljavanja i održavanja zaposlenosti osoba s invaliditetom za 2021.-2023. (izvor: Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom).

³⁴¹ Po svim pokazateljima u 2021. godini došlo je do povećanja broja korisnika, poslodavaca i osoba s invaliditetom tako je broj poslodavaca u 2019. - iznosio 400, u 2020. – 476; dok je broj osoba s invaliditetom u 2019. – 1.335 (Ž – 608), 2020. – 1.513 (Ž – 714). (izvor: Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom).

godina, a daljnjih 13 ili 12% je mlađe od 30 godina. Najveći broj žrtava, njih 32 ili 29% starije je od 65 godina.

Tablica: Prekršajna djela nasilja u obitelji prema osobama s invaliditetom, 2016.-2020.

Godina	Muškarci	Žene	Ukupan broj oštećenih osoba s invaliditetom	Udio u ukupnom broju svih oštećenih osoba
2016.	47 (45%)	58 (55%)	105	0,78%
2017.	40 (44%)	52 (56%)	92	0,74%
2018.	59 (44%)	74 (56%)	133	1,18%
2019.	61 (44,5%)	76 (55,5%)	137	1,20%
2020.	53 (42,7%)	71 (57,3%)	124	1,30%
2021.	49 (44,1%)	62 (55,8%)	111	1,16%

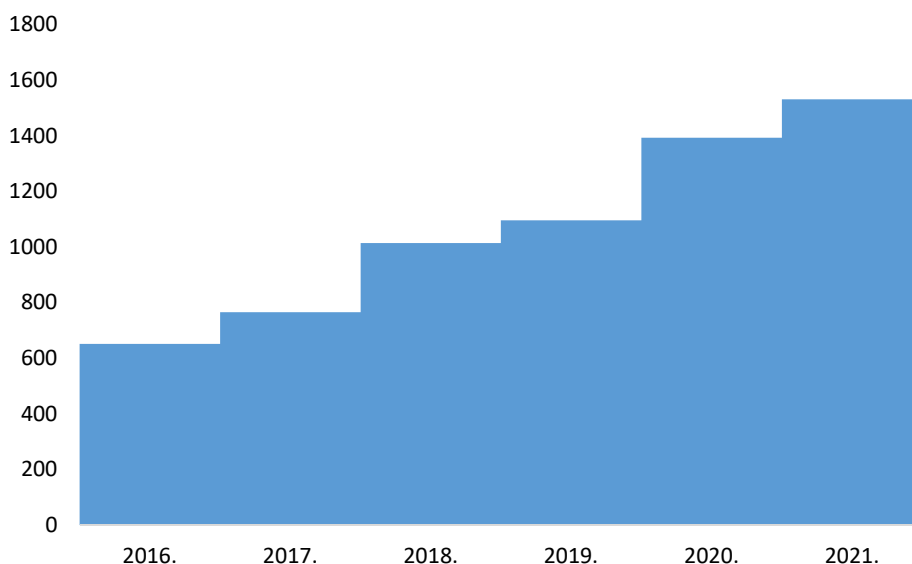
Imajući u vidu kako se i u ovom izvještajnom razdoblju u ukupnoj populaciji nastavlja trend porasta kaznenih djela iz područja nasilja u obitelji (nasilničkog ponašanja u obitelji/između bliskih osoba), za pretpostaviti je kako se osobe s invaliditetom (kao vulnerabilne skupine u okolnostima epidemije), a posebice žene s invaliditetom, svakako nalaze u povećanom riziku od obiteljskog nasilja za vrijeme trajanja nepovoljnih epidemioloških okolnosti. Jednako tako **postavlja se pitanje tamnih brojaka** kada je u pitanju obiteljsko nasilje nad ženama s invaliditetom obzirom na činjenicu njihove značajnije ekonomske i druge ovisnosti o obitelji. Stoga je od izuzetne važnosti osiguravanje pravovremene i adekvatne zaštite i pomoći ženama s invaliditetom koje su izložene obiteljskom nasilju.

Prema navodima Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, a temeljem podataka koje im je dostavilo 17 od 25 skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, 12 skloništa je djelomično pristupačno jer im nedostaje jedan ili više elemenata pristupačnosti od čega je njih 7 navelo da imaju u planu osiguravanje bolje pristupačnosti skloništa. Za 5 skloništa je navedeno da nisu pristupačna, od kojih jedno sklonište planira preseljenje u novi objekt krajem 2022. Skloništa su u 2021. zaprimila 30 zahtjeva za smještaj osoba s invaliditetom/djece s teškoćama u razvoju od čega ih je 29 koristilo smještaj, a od toga je njih 11 bilo žena s invaliditetom/djevojčica s teškoćama u razvoju.

U odnosu na **spolna i reproduktivna prava žena s invaliditetom**, od izuzetne važnosti je pitanje pristupačnosti i dostupnosti zdravstvenih usluga te ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu. S tim u vezi, pažnju treba posvetiti opremljenosti zdravstvenih ustanova ginekološkim stolovima prilagođenim ženama s invaliditetom uz evši u obzir njihovu teritorijalnu rasprostranjenost i pristupačnost, posebice u manjim i ruralnim sredinama, kao i općenito arhitektonskoj (ne)pristupačnosti zdravstvenih ustanova. Žene s invaliditetom još uvijek u dovoljnoj mjeri ne ostvaruju svoja reproduktivna prava što se posljedično odražava i na ostvarivanje roditeljstva. Prema podacima HZJZ-a u 2021., broj žena s invaliditetom koje su rodile iznosio je 1.531 žene, te taj broj kontinuirano raste, iako treba napomenuti da žene s invaliditetom čine tek 4% od ukupnog broja žena koje su rodile u Republici Hrvatskoj u 2021. Najveći udio žena s invaliditetom među roditeljama je u Međimurskoj županiji (13%), nakon čega slijede

Bjelovarsko-bilogorska županija (10%) i Koprivničko-križevačka županija (10%). Prema dobi, 64% žena koje su rodile je u dobi 20-29 godina.

Grafikon: Broj žena s invaliditetom koje su rodile u periodu 2016. – 2021.

Vezano uz **socijalno uključivanje žena s invaliditetom**, spomenimo da Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike navodi da je u 2021., u nadležnosti Ministarstva, u provedbi 295 projekata sufinanciranih iz Europskog socijalnog fonda i to ukupne vrijednosti 523.518.091,97 kn, a koji su kao pripadnike ciljanih skupina imali osobe s invaliditetom sa svrhom pružanja usluge osobnih asistenata/ica, širenja mreže socijalnih usluga, podrške socijalnom uključivanju i zapošljavanju i drugo. Navedeni projekti obuhvatili su 6.768 osoba s invaliditetom od čega 3.156 žena (47%). Najveći broj projekata, njih 60 provodilo se na području Grada Zagreba, nakon čega slijede Šibensko-kninska županija s 29 projekata, Splitsko-dalmatinska županija s 25 projekata i Osječko-baranjska županija s 23 projekta. Iz nacionalnih izvora u 2021. financirana su 234 programa koja se odnose i na žene s invaliditetom, a tiču se programa osobne asistencije i programa širenja mreže socijalnih usluga. Ukupno je 2.829 korisnica programa Osobne asistencije u okviru kojeg je financiran 131 program u području osobnih asistenata, tumača/prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika i videćeg pratitelja. Prava iz sustava socijalne skrbi u 2021. ostvarilo je 19.379 (48%) žena koje su ostvarile pravo na osobnu invalidninu i 49.448 (55%) žena koje su ostvarile pravo na doplatak za pomoć i njegu.

8.2.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Žene s invaliditetom u riziku su višestruke diskriminacije, a što utječe na sve aspekte njihova života. Rodni stereotipi i predrasude isprepleteni s predrasudama spram osoba s invaliditetom, posebice u pogledu njihovih znanja i vještina, mogu dugoročno utjecati na smanjene mogućnosti ekonomske neovisnosti žena s invaliditetom, kao i nemogućnost ostvarivanja samostalnog života. Politike zapošljavanja osoba s invaliditetom stoga moraju biti rodno osjetljive, odnosno voditi računa o ravnomjernom uključivanju muškaraca i žena kako bi oni imali jednake šanse na tržištu rada, a uz nužnost daljnjeg povećanja uključivanja osoba s invaliditetom u svijet rada radi stjecanja ekonomske neovisnosti.

Značajan problem za žene s invaliditetom predstavlja nasilje u obitelji s obzirom na to da su žene s invaliditetom posebno ovisne o partneru i drugim članovima obitelji te ukoliko nisu ekonomski neovisne otežano im je prijavljivanje nasilja i napuštanje nasilne okoline. U tom smislu je važan rad SOIH - SOS telefona za žene s invaliditetom žrtve nasilja koji pruža usluge savjetovanja, informiranja i psihosocijalne podrške ženama s invaliditetom, a potreban je i dodatni angažman na prilagodbi postojećih domova i skloništa za žrtve nasilja u obitelji pri čemu je posebno potrebno nove kapacitete planirati na način da su u mogućnosti pružiti usluge ženama s invaliditetom.

Iako se i tijekom 2021. nastavio pozitivan trend povećanja broja žena s invaliditetom koje su rodile, ipak se i dalje radi o relativno malom udjelu u ukupnom broju roditelja te je pozitivno uvrštavanje mjere kroz koju su planirane edukacije stručnih radnika, skrbnika, roditelja i osoba s invaliditetom o spolnim, reproduktivnim i roditeljskim pravima osoba s invaliditetom u Akcijski plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2024. godine.

Imajući u vidu i nepovoljne epidemiološke okolnosti koje su obilježile izvještajno razdoblje, potrebno je nastaviti s provedbom svih mjera usmjerenih na poboljšanje položaja žena s invaliditetom i njihovu zaštitu.

Nastavno na navedeno, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Osigurati veću prisutnost žena s invaliditetom u javnom i medijskom prostoru te u procesima odlučivanja radi povećanja vidljivosti njihovih potreba.
- (2) Provoditi sveobuhvatne edukacije institucija, organizacija civilnoga društva i zdravstvenih djelatnik/ca o svim pitanjima značajnima za položaj žena s invaliditetom, a posebice vezano uz zaštitu od nasilja u obitelji, ostvarivanje reproduktivnih i zdravstvenih prava te obrazovanje i zapošljavanje.
- (3) Osigurati rodno osjetljiv i uključiv pristup prilikom kreiranja javnih politika za osobe s invaliditetom te prilikom pružanja svih oblika pomoći, podrške i provedbe aktivnosti za žene s invaliditetom, a posebno prilikom izgradnje infrastrukture i pružanja usluga vezano uz zaštitu od nasilja u obitelji.
- (4) Prikupljati rodno segregirane podatke pri izvještavanju o pokazateljima u Nacionalnom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. – 2027. i Akcijskom planu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. – 2024., a sukladno članku 17. ZRS-a.

8.3. PRIPADNICE NACIONALNIH MANJINA

Na međunarodnoj razini, objavljeni su dokumenti Vijeća Europe i Europskog parlamenta vezano za položaj Romkinja, posebice u okolnostima pandemije bolesti COVID-19. Vijeće Europe je u tematskoj studiji³⁴² upozorilo da proteklih desetljeća nisu zabilježeni značajniji pomaci po pitanju položaja Romkinja te da su diskriminacija i predrasude u pristupu obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj skrbi

³⁴² "Empowerment of Roma and traveller women" (2021.) <https://www.coe.int/en/web/genderequality/-/just-published-empowerment-of-roma-and-traveller-women-a-change-under-construction>.

prisutne diljem Europe, dok je Europski parlament upozorio na produbljivanje nepovoljnog položaja u kojem se nalaze Romkinje u okolnostima pandemije bolesti COVID-19³⁴³.

8.3.1. Novi strateški okvir u Republici Hrvatskoj

Pravobraniteljica je sudjelovala u izradi *Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine* i *Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021.-2022. godinu*. **Svi prijedlozi Pravobraniteljice u okviru rada radne skupine su usvojeni.** Može se ustvrditi da su novim strateškim okvirom izrađeni kvalitetni temelji za unaprjeđenje položaja Romkinja u romskoj zajednici i hrvatskom društvu³⁴⁴.

8.3.2. Prevencija ranih brakova i maloljetničkih trudnoća

PRIMJER 1. Pravobraniteljica je reagirala, u slučaju neformalnog tradicijskog romskog braka (formalno izvanbračne zajednice) između 50-godišnjeg muškarca D.B. rođenog (1972.) i mlt. djevojčice B.O. rođene (2003.) u jednom romskom naselju u Međimurskoj županiji, a prema nadležnim tijelima (MUP, DORH, CZSS Čakovec), pozdravivši njihove aktivnosti u svrhu prevencije i suzbijanja problema maloljetnih trudnoća i ranih brakova među pripadnicima romske nacionalne manjine (PRS-03-05/21-16). Kao primjer dobre prakse istaknula je nedavni slučaj u kojem je postupao DORH³⁴⁵. Posebno se osvrnula na očitovanje CZSS Čakovec koji je istaknuo da su „*postupanja spora i dugotrajna, a kazne blage i zakašnjele ili ih uopće nema*“, vezano uz što je apelirala na nadležna tijela da u slučajevima saznanja za kaznena djela koja se odnose na ovu problematiku djeluju pravovremeno, žurno i savjesno, te odlučno i strogo, kako bi se na vrijeme prevenirale ozbiljne posljedice koje takva djela mogu ostaviti na žrtve i negativno se odraziti na cijeli njihov život. Ishod slučaja izvanbračne zajednice između D.B. i B.O. karakterizira niz disfunkcionalnih oblika osobnog razvoja i obiteljskih odnosa (maloljetničko roditeljstvo, obiteljsko nasilje, smještaj s dvoje male djece u sigurne kuće). Naglasak mora biti na prevenciji i suzbijanju takvih oblika ponašanja čim ih se identificira s ciljem promjene životnih obrazaca koji se ponavljaju prenoseći se s generacije na generaciju. Ustrajanje na promjeni tradicije ranih brakova u romskoj zajednici, bilo da se radi o jednom maloljetnom supružniku/ci ili oboje, nužna je kako bi se pripadnicima romske nacionalne manjine, a pogotovo Romkinjama, osigurali uvjeti za pravilan razvoj i stjecanje kompetencija potrebnih za uključivanje na tržište rada i oslobađanje od ovisnosti o muškarcima u obitelji. DORH je po preporuci Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova njezin dopis prosljedio nadležnim državnim odvjetništvima, a Ravnateljstvo policije svim policijskim upravama.

Štetnost dječjih brakova u romskoj zajednici tematizirana je u ovogodišnjem broju Revije za socijalnu politiku u radu "Dječji brakovi u romskoj zajednici u Republici Hrvatskoj"³⁴⁶, a tema je popraćena i u medijima³⁴⁷.

³⁴³ "The impact of the coronavirus crisis on Roma and Travellers" (2021.),

[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA\(2021\)690524](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_ATA(2021)690524).

³⁴⁴ Više informacija u poglavlju 14. Zakoni i propisi - inicijative Pravobraniteljice.

³⁴⁵ Priopćenje DORH-a (25.10.2021.) <https://dorh.hr/hr/priopcenja/zupanijsko-drzavno-odvjetnistvo-u-slavonskom-brodu-doneseno-rjesenje-o-provodenju-9>.

³⁴⁶ Kutnjak Vrtarić, Maja i Olja Družić Ljubotina. "Dječji brakovi u romskoj zajednici u Republici Hrvatskoj." *Revija za socijalnu politiku*, vol. 28, br. 1, 2021, str. 71-93. <https://hrcak.srce.hr/256428>.

³⁴⁷ Poveznica: <https://www.vecernji.hr/vijesti/djecji-brakovi-u-hrvatskoj-sto-se-dogada-s-djevojdicama-koje-se-udaju-prije-17-godine-1492574>.

8.3.3. Ostale aktivnosti u izvještajnoj godini

26.6.2021. - Pravobraniteljica je sudjelovala na dvodnevnoj radionici javnog zagovaranja obrazovanja Romkinja održanoj na Krku u sklopu projekta „**Obrazovane Romkinje, osnažene romske zajednice**” SRRH „Kali Sara“, gdje je održala 3 izlaganja.

4.8.2021. - Pravobraniteljica je pružila podršku provedbi projekta Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH „**Uključivanje Roma – Ispunjavanje preduvjeta za učinkovitu provedbu politika usmjerenih na nacionalne manjine – FAZA I**“. Takve inicijative su važne kako bi se Romkinje, kao jedna od najugroženijih društvenih skupina u Hrvatskoj, emancipirale i u što većoj mjeri uključile u hrvatsko društvo.³⁴⁸

24.11.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **okruglom stolu u Prelogu** (Međimurska županija) vezano uz obilježavanje Međunarodnog dana borbe protiv nasilja prema ženama, u organizaciji Ravnateljstva policije MUP-a i PU međimurske, pod nazivom „*Nužni koraci u prevenciji nasilja prema ženama uz osvrt na položaj žena u romskoj zajednici*“.

Nastavno na upit Pravobraniteljice glede stambenog zbrinjavanja i poboljšanja uvjeta življenja pripadnika romske nacionalne manjine, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH je Pravobraniteljicu izvijestio da je Komisija za stambeno zbrinjavanje i poboljšanje uvjeta življenja pripadnika romske nacionalne manjine zaprimila ukupno 536 prijava za dva modela potpore. Za Model 1 (dodjela aparata bijele tehnike) od 236 valjanih prijava, 149 Romkinja dobilo je potporu, od čega 2 žene s invaliditetom. Za Model 2 (opremanje kupaonice i/ili sanitarnog čvora) od 146 valjanih prijava, 92 Romkinje dobile su potporu, od čega 6 žena s invaliditetom.

Pravobraniteljica u okviru **praćenja provedbe Aktivne politike zapošljavanja u nadležnosti HZZ-a**, prati i intervencije na tržištu rada u odnosu na romsku nacionalnu manjinu. U 2021. intervencija u odnosu na romsku nacionalnu manjinu sadržavala je 2 mjere³⁴⁹ u koju su bile uključene 592 osobe, od toga žena 284 ili 48%. Aktivnosti su se provodile na području Grada Zagreba i 8 županija³⁵⁰, pri čemu analizirano po spolu nije bilo bitnih odstupanja, podjednako su bili uključeni muškarci i žene. Mjeru „Potpora za zapošljavanje“ koristila je 1 muška osoba, dok je mjeru „Javni radovi“ koristila 591 osoba od toga 284 ili 48% žena.

8.3.4. Zaključno razmatranje i preporuke

Izvještajnu godinu obilježilo je donošenje novog strateškog okvira za uključivanje Roma: Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021.-2022. godinu. U njihovoj izradi sudjelovala je Pravobraniteljica, pri čemu je posebnu pozornost posvetila tome da se njima na odgovarajući način pridonese suzbijanju ključnih prepreka za punu integraciju Romkinja u hrvatsko društvo. Navedeni dokumenti predstavljaju kvalitetan temelj za provođenje daljnjih aktivnosti s ciljem unaprjeđenja položaja Romkinja. U narednim akcijskim planovima za provedbu Nacionalnog

³⁴⁸ Videografike o položaju Romkinja u okviru projekta o uključivanju Roma u hrvatsko društvo (4.8.2021.), <https://prs.hr/cms/post/495>.

³⁴⁹ Potpore za zapošljavanje i javni radovi

³⁵⁰ Mjere se nisu provodile u 12 županija: Zagrebačkoj, Krapinsko – zagorskoj, Karlovačkoj, Ličko – senjskoj, Virovitičko-podravskoj, Požeško – slavonskoj, Zadarskoj, Šibensko – kninskoj, Vukovarsko-srijemskoj, Splitsko – dalmatinskoj, Istarskoj i Dubrovačko – neretvanskoj.

plana za uključivanje Roma 2021.-2027., potrebno je osigurati da se razrade prikladne mjere i aktivnosti usmjerene na realizaciju postavljenih ciljeva. Neovisno o navedenom, nužno je nastaviti raditi na unaprjeđenju položaja Romkinja u romskoj zajednici i hrvatskom društvu.

U tom smislu Pravobraniteljica posebno daje **preporuke**:

- (1) Raditi na prevenciji i suzbijanju ranih brakova i maloljetničkih trudnoća među pripadnicima/ama romske nacionalne manjine.
- (2) Poticati veće uključivanje Romkinja u srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje.

8.4. PROSTITUCIJA

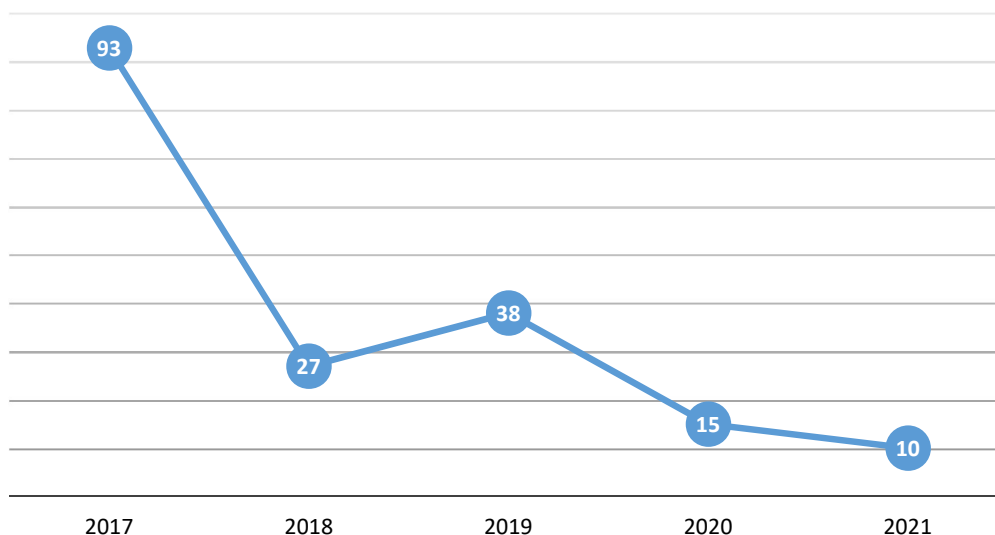
Prema važećem zakonodavnom okviru, prostitucija je u Republici Hrvatskoj kriminalizirana kroz Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira te Kazneni zakon. Prostitucija kao kazneno djelo kriminalizirana je u glavi XVI. Kaznenog zakona koja se odnosi na kaznena djela protiv spolne slobode u čl.157., a podrazumijeva namamljivanje, vrbovanje ili poticanje druge osobe na pružanje spolnih usluga radi zarade ili druge koristi ili organiziranje ili omogućavanje drugoj osobi pružanje spolnih usluga, dok kvalificirani oblik pretpostavlja određeni oblik prisile (sila, prijetnja, prijevara, obmana, zlostreba ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti), a kažnjivo je i korištenje usluga prisiljenih osoba. Oglašavanje prostitucije također je kažnjivo. Klijenti kazneno odgovaraju u slučaju korištenja usluga osobe koja je prisiljena, žrtva trgovanja ljudima, ili maloljetna, ako su znali i morali znati za te okolnosti.³⁵¹

Prema podacima MUP-a, u 2021. prijavljeno je ukupno **10 kaznenih djela prostitucije**. Ovaj podatak potvrđuje da je u posljednjih 5 godina došlo do značajnog pada u prijavljivanju navedenog kaznenog djela.

³⁵¹ Članak 157. Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21) glasi:

- (1) Tko radi zarade ili druge koristi drugu osobu namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga ili organizira ili omogućuje drugoj osobi pružanje spolnih usluga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zloporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge takve osobe uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.
- (3) Tko putem sredstava javnog informiranja i drugih sličnih sredstava oglašava prostituciju druge osobe, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.
- (4) Bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela iz ovoga članka okolnost je li osoba koju se namamljuje, vrbuje, potiče ili iskorištava za prostituciju na to pristala i je li se već time bavila.

Grafikon: Ukupan broj prijavljenih djela iz članka 157. Kaznenog zakona

Adekvatno tome, pada i broj oštećenih osoba te broj počinitelja/ica djela vezanih uz prostituciju. Tako je oštećenih osoba u 2021. bilo ukupno 9 (isto kao i u 2020.), dok je počinitelja/ica bilo ukupno 4. Gledajući prema spolu, **u 2021., kao i svih prethodnih godina, oštećene osobe kaznenim djelom prostitucije bile su isključivo žene, najčešće mlađe životne dobi³⁵²**, dok su u počinjenje kaznenog djela uključeni i muškarci i žene, s udjelom koji na godišnjoj razini često varira³⁵³.

Tablica: Broj oštećenih osoba kaznenim djelom prostitucije prema spolu (2014.-2021.)

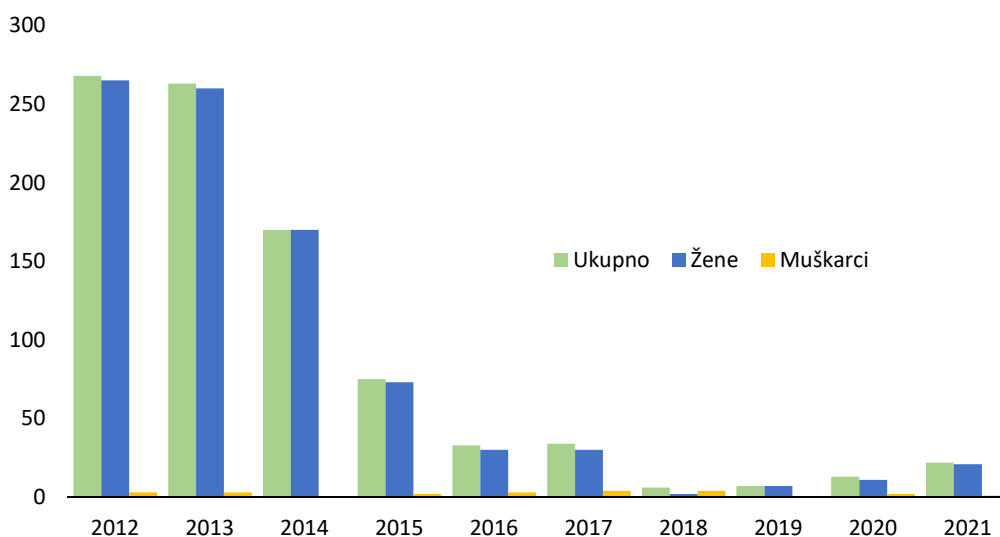
Godina	Ukupan broj oštećenih osoba	Žene	Muškarci
2014	48	48	0
2015	134	134	0
2016	81	81	0
2017	100	100	0
2018	27	27	0
2019	31	31	0
2020	9	9	0
2021	9	9	0

³⁵² Više od tri četvrtine oštećenih žena u 2021. bilo je u dobi između 18 i 40 godina. Slični omjeri zabilježeni su i u prethodnim godinama, što je evidentirano u prethodnim izvješćima Pravobraniteljice, dostupnima na poveznici https://prs.hr/cms/posts_all/1/36.

³⁵³ U 2021. 2 žene i 2 muškarca evidentirani su kao počinitelji kaznenog djela prostitucije. Sličan omjer zabilježen je u 2015. (25 žena i 22 muškarca), 2016. (9 žena i 8 muškaraca) i 2017. (6 žena i 6 muškaraca), dok je značajno više muškaraca u odnosu na žene prijavljeno u 2014. (6 žena i 12 muškaraca) i 2018. (1 žena i 3 muškarca). Više o tome vidjeti u prethodnim izvješćima Pravobraniteljice na poveznici https://prs.hr/cms/posts_all/1/36. Prema MUP-ovoj metodologiji statističkog prikazivanja počinitelja, isti/a počinitelj/ica prikazan/a je samo jedanput u tekućoj godini, i to za najteže djelo koje je počinio/la.

Zakonom o prekršajima protiv javnog reda i mira (ZPJRM)³⁵⁴, prekršajno se kažnjavaju osobe koje se „odaju prostituciji“ (čl.12)³⁵⁵ te osobe koje dopuste da se u njihovim prostorijama vrši bludničenje ili koje omogućavaju ili pomažu pri vršenju prostitucije (čl.7)³⁵⁶. Kupci usluga se, pak, prekršajno ne sankcioniraju, dok kazneno mogu odgovarati samo u određenim slučajevima iz čl.157.st.2. Kaznenog zakona³⁵⁷. Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova (MUP), u 2021. ukupno su zabilježena/e 22 počinitelja/ice prekršaja „odavanja prostituciji“, od čega je 21 bila žena a 1 muškarac. To znači da je nastavljen trend blagog rasta evidentiranih počinitelja/ica prekršaja na godišnjoj razini uočen u posljednje 3 godine, no gledajući podatke u desetogodišnjem razdoblju, vidljivo je da je **ukupan broj evidentiranih počinitelja/ica značajno pao**. Što se tiče spolne strukture, kao i svake godine, **među počiniteljima/cama prekršaja „odavanja prostituciji“ dominiraju žene**. Ovdje valja napomenuti da je u 2021. većinom riječ o stranim državljanicama.

Grafikon: Broj evidentiranih prekršaja iz članka 12. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira te spolna struktura počinitelja/ica

Što se tiče obilježja samoga prekršaja, MUP ističe da u 2021., tzv. „ulična prostitucija“ nije zabilježena, ali da je nuđenje spolnih usluga organizirano putem internetskih oglasa, bilo da je riječ o internetskim stranicama ili aplikacijama. Navedeni podaci potvrđuju već uočen trend postupnog iščezavanja „ulične prostitucije“ te organiziranja prostitucije na drugim mjestima i putem drugih kanala.³⁵⁸

³⁵⁴ Narodne novine, br. 5/90, 30/90, 47/90 i 29/94.

³⁵⁵ Članak 12. Zakona propisuje: „Tko se odaje prostituciji, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u protuvrijednosti domaće valute od 50 do 200 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana“.

³⁵⁶ Članak 7. Zakona kaže: „Tko dopušta da se u njegovim prostorijama vrši bludničenje ili tko omogućuje ili na drugi način pomaže vršenju prostitucije, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom u protuvrijednosti domaće valute od 50 do 350 DEM ili kaznom zatvora do 30 dana.“

³⁵⁷ To su slučajevi u kojima je kupac usluga koristio uz naplatu spolne usluge osobe koju je treća osoba radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisilila ili navela na pružanje spolnih usluga, a kupac usluge je znao ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti.

³⁵⁸ Vidjeti izvješća Pravobraniteljice iz prethodnih godina na poveznici https://prs.hr/cms/posts_all/1/36.

Svi dosad izneseni podaci upućuju na činjenicu da prostitucija ima naglašenu rodnu dimenziju, na što Pravobraniteljica kontinuirano upozorava. Naime, žene su te koje u pravilu pružaju seksualne usluge i koje su žrtve kaznenog djela prostitucije. Nadalje, **žene su u pravilu i žrtve trgovanja ljudima u svrhu seksualne eksploatacije**, što potvrđuju i podaci za 2021., koji pokazuju da je od 7 identificiranih žrtava trgovanja ljudima u svrhu spolne eksploatacije, njih 6 bilo ženskoga spola. Međutim, dominantan pristup ovom složenom društvenom fenomenu u Republici Hrvatskoj daleko je od prepoznavanja njegove rodne dimenzije.

Analiza literature provedena u sklopu znanstvenog projekta „**Regulacija prostitucije u Hrvatskoj**“³⁵⁹ pokazala je da je prostitucija u Hrvatskoj tabu tema te da joj se dominantno pristupa iz perspektive javnog reda i morala, pri čemu se zanemaruju prava i sigurnost žena. Na temelju provedene analize zakonskih odredaba kojima se regulira prostitucija te usporedbe s dominantnim modelima u Europi, model kriminalizacije kakav postoji u Hrvatskoj smatra se zastarjelim i utemeljenim na moralističkom shvaćanju prostitucije kao prijetnje javnom redu i sigurnosti, dok provedbu takvog modela u praksi ponajprije obilježava dominacija prekršajnih predmeta, odnosno kažnjavanje osoba koje nude seksualne usluge, potom kažnjavanje organizatora, dok se klijente praktički ne kažnjava. Imajući u vidu istraživanja koja su potvrdila negativne učinke kriminalizacije osoba koje se bave prostitucijom, odnosno žena, na njihovo zdravlje, sigurnost i fizički integritet te omogućavanje sustavnog nasilja nad njima od strane različitih aktera, u analizi se zaključuje da trenutno zakonodavno rješenje i praksa predstavljaju oblik rodne diskriminacije. Stoga se sugerira da bi „*Hrvatska što prije trebala reformirati svoje zakonodavstvo u skladu s međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava koji zahtijevaju dekriminalizaciju osoba u prostituciji te uspostavu programa pomoći i izlaska*“³⁶⁰.

Tijekom projekta, **istaknuta je uloga Pravobraniteljice kao jednog od rijetkih aktera** koji izravno razrađuje pitanje prostitucije i sugerira promjene dominantnog pristupa vidljivog u dokumentima raznih državnih i javnih tijela kojima se održava status quo i trenutni model kriminalizacije prostitucije.

Dr. sc. Ivana Radačić je analizirala praksu općinskih prekršajnih sudova u Zagrebu i Splitu u razdoblju 2015.-2019., koja pokazuje da su u 96% slučajeva okrivljene žene, lošijeg socio-ekonomskog položaja, većinom srednje ili niže stručne spreme, srednje dobi oko 40 godina, koje se bave prostitucijom ponajprije zbog loše financijske situacije. To znači da trenutni model kriminalizacije prostitucije pogađa žene i to one u nepovoljnom položaju, koje se prostitucijom bave zbog loše financijske situacije. Također, identificirane su određene neusklađenosti sa standardima zaštite ljudskih prava u policijskoj i sudskoj praksi, pa se uz izmjene zakona, sugeriraju i edukacije policijskih službenika i sudaca. Što se tiče predmeta na općinskim kaznenim sudovima u istim gradovima, pokazalo se da je njihov broj neusporedivo manji od predmeta na prekršajnim sudovima u istom razdoblju (4 nasuprot 141) pa se zaključuje da je „*postupanje pravosudnih organa usmjereno na osobe koje se bave prostitucijom više nego na organizatore*“. Također se ističe da se sva djela odnose na osnovni oblik, organizaciju prostitucije uz pristanak, da su počinitelji ovoga djela i muškarci i žene, dok su oštećene osobe isključivo žene te da nema djela koja se odnose na kvalificirani oblik, koji podrazumijeva neki oblik prisile.

U sklopu projekta su još provedeni intervjui sa stručnjacima/kinjama i intervjui sa službenicima/ama policijskog i pravosudnog sustava. **Intervjui sa stručnjacima/kinjama, uključujući**

³⁵⁹ Riječ je o istraživačkom projektu Hrvatske zaklade za znanost kojeg provodi Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“ pod vodstvom dr. sc. Ivane Radačić. Više o projektu može se naći na poveznici <https://www.pilar.hr/2019/08/projekt-proreg-regulacija-prostitucije-u-hrvatskoj/>.

³⁶⁰ Poveznica: <https://www.pilar.hr/2020/04/prva-godina-projekta-regulacija-prostitucije-u-hrvatskoj-30-4-2020/>.

Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova, pokazali su kako predstavnici/e relevantnih državnih tijela, odnosno donositelji politika, malo znaju o prostituciji i ne pokazuju značajan interes za temu, osim institucija koje se bave ravnopravnosti spolova ili programima smanjenja štete. Međutim, svi stručnjaci/kinje ukazuju na potrebu za promjenom zakonodavnog okvira i ukidanjem kažnjavanja osoba koje prodaju seksualne usluge kao i na važnost donošenja politika koje bi bile usmjerene prema lakšem izlasku iz prostitucije, navodeći kako bi u buduće rasprave o zakonskim modelima trebalo uključiti što je moguće više aktera, pa tako i osobe koje se bave prostitucijom. Kao i kod analize dokumenata javnih politika, uočeni su različiti pogledi na fenomen prostitucije, pri čemu institucije i organizacije koje se bave ravnopravnosti spolova, uključujući Pravobraniteljicu, vide prostituciju kao oblik nasilja nad ženama te posljedično zagovaraju kriminalizaciju klijenata, dok udruge koje se bave smanjenjem štete vide prostituciju kao rad i zagovaraju njenu dekriminalizaciju. Što se tiče intervjua sa službenicima/ama policijskog i pravosudnog sustava, pokazalo se da policijski službenici/e i suci/sutkinje prekršajnih sudova iskazuju veliko nezadovoljstvo trenutnom prekršajnom regulativom, suci kaznenih sudova i državni odvjetnici zalažu se za ukidanje osnovnog oblika djela a mali broj kvalificiranog oblika djela te slučajeva „elitne prostitucije“ tumače kao posljedicu kompliciranih i dugotrajnih postupaka te teškom dokazivošću djela. Konačno, većina sugovornika/ca prostituciju ne smatra velikom društvenom opasnošću te je definiraju primarno kao problem teških socio-ekonomskih uvjeta.

Pravobraniteljica kontinuirano u svojim preporukama poziva na promjenu trenutnog zakonodavnog okvira - Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira (ZPJRM; 1977.), kojim se regulira prostitucija, a koji se do danas nije značajnije mijenjao, iako je u dva navrata – 2012. i 2016. – Ministarstvo unutarnjih poslova izradilo Nacrte prijedloga ZPJRM, koji nisu prošli zakonodavnu proceduru. Prema navodima MUP-a, i u 2021. nastavljen je rad na izradi Nacrta prijedloga novog ZPJRM, ali i nadalje ostaje predviđena prekršajna odgovornost i za pružatelje i za korisnike spolnih usluga koje se pružaju za novčanu ili drugu korist. Pravobraniteljica upozorava kako predloženi način prekršajno-pravnog zakonskog tretmana prostitucije ne smjera zaštititi žrtava, već dovodi do svrstavanja istih u red s prekršiteljima zakona, i to prvenstveno s onima koji na ovaj način iskorištavaju žene. Smatrajući da je prostitucija jedan od najgrubljih i najtežih oblika eksploatacije i to uglavnom žena, **Pravobraniteljica se godinama zalaže za švedski model kriminalizacije kupaca usluga i dekriminalizaciju osoba koje se odaju prostituciji.**

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-05-01/21-19), Pravobraniteljica je reagirala na članak Slobodne Dalmacije (1.9.2021.) pod naslovom “Bivša prostitutka zaposlena kao psihologinja u Centru za socijalnu skrb“. Izvršivši uvid u navedeni članak, Pravobraniteljica je izdala **preporuku** Slobodnoj Dalmaciji da povuče sporni članak jer predstavlja senzacionalistički način izvještavanja iznošenjem podataka o rehabilitiranoj osobi kao počinitelju prekršaja, čime se krši Prekršajni zakon, a sve s ciljem stigmatizacije osobe o kojoj izvještava zbog bavljenja prostitucijom. Nadalje, isključivim stavljanjem osoba koje se bave ili su se bavile prostitucijom, što su u većini slučajeva žene, u okvir moralne prijetnje društvu članak pokazuje potpunu rodnu neosviještenost o fenomenu prostitucije te nerazumijevanje položaja žena u prostituciji, polučujući različit učinak na muškarce i žene, što je u suprotnosti s načelima promoviranja ravnopravnosti spolova i predstavlja diskriminaciju u smislu Zakona o ravnopravnosti spolova. Konačno, iznošenjem određenih informacija o tome gdje je osoba zaposlena, na kojem radnom mjestu, kakve su joj stručne kvalifikacije, gdje je rođena te gdje i kada je utvrđeno prekršajno djelo, kao i o tome kako je izgledao postupak zapošljavanja osobe, članak pomaže u potencijalnom otkrivanju identiteta te osobe, što može imati devastirajuće posljedice na njezin profesionalni i privatni život. Nakon još nekoliko objavljenih članaka i pokušaja obrane članka kao informacije od javnog interesa, u konačnici se glavna urednica Slobodne Dalmacije javno ispričala.

Pravobraniteljica izražava svaku osudu medijskih napisa kojima se senzacionalistički, nekritički i diskriminatorno izvještava o prostituciji i osobama uključenima u prostituciju izricanjem moralne i društvene osude isključivo ženama koje se nalaze ili su se nalazile u prostituciji, čime ih se diskvalificira od ravnopravnog sudjelovanja u svim područjima javnog i privatnog života.

8.4.1 Zaključno razmatranje i preporuke

Iako relevantna znanstvena istraživanja kao i analize i podaci koje Pravobraniteljica izdaje na godišnjoj razini nedvojbeno ukazuju na naglašenu rodnu dimenziju prostitucije, ovom se pitanju u Republici Hrvatskoj dominantno pristupa kao društvenom tabuu iz perspektive očuvanja javnog reda i morala, pri čemu se zanemaruju prava i sigurnost žena u prostituciji. Trenutni zakonodavni okvir te policijska i sudska praksa kriminaliziraju, progone i kažnjavaju prvenstveno žene, posebice one u nepovoljnom položaju koje se prostitucijom bave zbog loše financijske situacije. Nadalje, žene dominiraju među osobama oštećenima kaznenim djelom prostitucije te žrtvama trgovanja ljudima u svrhu seksualne eksploatacije a često su izložene i drugim oblicima nasilja, što upućuje na dimenzije seksualne eksploatacije žena i nasilja prema ženama u prostituciji. Konačno, dugogodišnji trendovi pada broja kaznenog djela prostitucije i prekršajnog djela odavanja prostituciji sugeriraju da dolazi do iščezavanja „ulične prostitucije“ te njezine organizacije na drugim mjestima i putem drugih kanala.

Nadalje, u javnom se diskursu i medijskom izvještavanju o prostituciji najčešće progovara senzacionalistički, moralistički i nekritički te diskriminatorno prema osobama (ženama) koje su se nalazile ili se nalaze u prostituciji a koje se i dalje diskvalificira kao (relevantne) aktere i sugovornice.

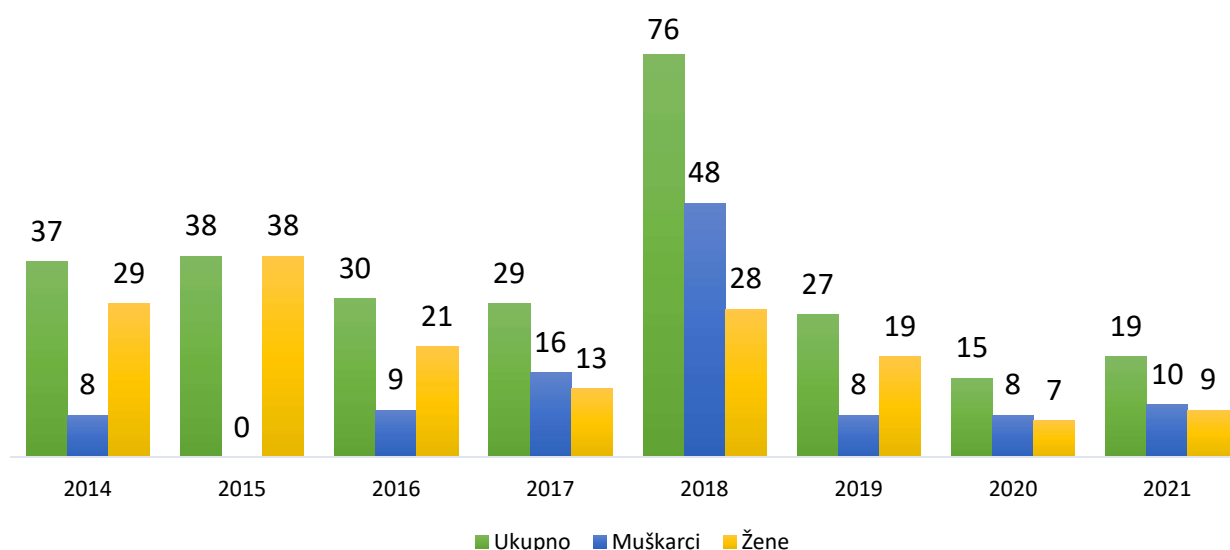
Imajući u vidu glavne karakteristike prostitucije te dominantan pristup prostituciji u Republici Hrvatskoj, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Donijeti novi Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira.
- (2) Potpuno dekriminalizirati osobe koje se bave prostitucijom i dosljedno sankcionirati kupce tih usluga, bez obzira na okolnosti u kojima je djelo počinjeno.
- (3) Osvještavati rodnu dimenziju prostitucije donositeljima javnih politika, službenicima/ama policijskog i pravosudnog sustava, medijskim djelatnicima/ama te široj javnosti.
- (4) Donositi informirane i na dokazima utemeljene javne politike o prostituciji te razvijati politike i programe pomoći i podrške usmjerene izlasku iz prostitucije.
- (5) Suzbijati stigmatizaciju i marginalizaciju osoba koje se bave ili su se bavile prostitucijom te im osigurati ravnopravno sudjelovanje u svim područjima javnog i privatnog života.
- (6) Poticati sveobuhvatna znanstvena i stručna istraživanja o prostituciji iz rodne perspektive.

8.5. ŽRTVE TRGOVANJA LJUDIMA

Trgovanje ljudima jedan je od najtežih oblika kršenja ljudskih prava³⁶¹. Pravobraniteljica kontinuirano i aktivno prati problematiku trgovanja ljudima³⁶² kako bi utvrdila dominantne trendove i karakteristike vezano uz rodnu dimenziju trgovanja ljudima. Prema podacima MUP-a, na području Republike Hrvatske u 2021. identificirano je **ukupno 19 žrtava** trgovanja ljudima³⁶³, nešto više nego prethodne godine kada je ih bilo 15, što je bio najmanji broj žrtava trgovanja ljudima u 7-godišnjem razdoblju od 2014. do 2020. To znači da je u 2021. broj evidentiranih žrtava ovog kaznenog djela ostao na niskim razinama u odnosu na razdoblje do 2020. Gledajući podatke segregirane po spolu, od 19 žrtava trgovanja ljudima zabilježenih u 2021., 10 ih je bilo muškog spola (53%), a 9 ženskog (47%), što je slično omjeru zabilježenom u 2020. Ipak, promatrano u višegodišnjem razdoblju (2014.-2021.), omjer muškaraca i žena kao žrtava trgovanja ljudima kroz godine varira, zbog čega je teško donijeti zaključak o rodnoj dimenziji trgovanja ljudima isključivo na temelju navedenih podataka.³⁶⁴

Grafikon: Broj identificiranih žrtava trgovanja ljudima u razdoblju 2014. – 2021.

³⁶¹ Republika Hrvatska je ratificirala (2007.) *Konvenciju Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima* čime je izrazila pristanak na ispunjavanje standarda suzbijanja trgovanja ljudima definiranih navedenom Konvencijom. Na razini Europske unije važan dokument predstavlja i *Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (5.4.2011.)* koja priznaje **posebnost trgovanja ljudima vezano za spol** te činjenicu da se ženama i muškarcima često trguje iz različitih razloga. Zbog toga, a sukladno Direktivi, mjere potpore i pomoći trebaju također uzimati u obzir spol, ako je to moguće.

³⁶² Trgovanje ljudima je kao kazneno djelo propisano u čl.106. Kaznenog zakona (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19). Također, i Povelja o temeljnim pravima Europske unije u čl.5.toč.3. propisuje: „*Zabranjeno je trgovanje ljudima.*“

³⁶³ Kako ističe MUP, žrtve trgovanja ljudima identificirane su i kroz srodna kaznena djela kao što su: “Upoznavanje djece s pornografijom” (čl.165 KZ-a), “Iskorištavanje djece za pornografiju” (čl.163 KZ-a), “Silovanje” (čl.153 u svezi “Teška kaznena djela protiv spolne slobode (čl.154 KZ-a), “Povreda djetetovih prava” (čl.177 KZ-a), “Protupravno oduzimanje slobode” (čl.136 KZ-a), “Ubojstvo” u pokušaju iz čl.110 u svezi čl.34 KZ-a, “Prijetnja (čl.139 KZ-a), “Zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina” (čl.160 KZ-a), “Spolna zlorporaba djeteta mlađeg od 15 godina” (čl.158 KZ-a), “Teška tjelesna ozljeda” u pokušaju iz čl.118 u svezi čl.34 KZ-a te “Podvođenje djeteta” (čl.162 KZ-a).

³⁶⁴ Tijekom 2017. (44%), 2018. (36%) i 2020. (47%) žene nisu činile većinu identificiranih žrtava trgovanja ljudima. Tijekom 2016., kao i tijekom 2019., žene su činile udio od 70% svih identificiranih žrtava trgovanja ljudima, tijekom 2014. - udio od 78%, dok su tijekom 2015., sve žrtve trgovanja ljudima bile žene i to mlade životne dobi koje su bile spolno eksploatirane.

Gledano po dobi i spolu, većinu žrtava čine maloljetne osobe, njih 10, od čega 5 ženskog i 5 muškog spola.³⁶⁵ U dobi od 19 do 30 godina identificirane su 3 žrtve, sve žene, a u dobi od 31 do 40 godina također su evidentirane 3 žrtve trgovanja ljudima, od čega su sve 3 bili muškarci. Dakle, **od ukupnog broja žrtava trgovanja ljudima, njih 13, odnosno nešto više od dvije trećine (68,4%) čine djeca i mladi do 30 godina, slično kao i prethodne godine³⁶⁶, većinom ženskoga spola (61,5%)**. Od ukupno 9 žrtava trgovanja ljudima ženskoga spola, njih 8 se nalazi u skupini do 30 godina starosti, što je slično trendovima zabilježenim prethodnih godina.

Analizirajući podatke po vrsti eksploatacije, **najčešći oblik čine spolna eksploatacija (33,3%) i eksploatacija radi činjenja protupravnih radnji (33,3%)**, dok je radna eksploatacija bila zastupljena s 29%.³⁶⁷ Pritom je **50% svih žrtava muškoga spola bilo radno eksploatirano**, njih 40% bilo je eksploatirano radi činjenja protupravnih radnji, dok je 1 muškarac bio spolno eksploatiran. S druge strane, **više od polovice svih žrtava ženskoga spola bilo je spolno eksploatirano (55%)**, njih 27% eksploatirano je radi počinjenja protupravnih radnji, dok je 1 žena bila radno eksploatirana. Navedeni podaci pokazuju da su, kao i prethodne godine, muške žrtve trgovanja ljudima najčešće bile eksploatirane radno i u svrhu počinjenja protupravnih radnji, a žene spolno.³⁶⁸ Kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja (2017.-2020.) zabilježen je jedan nedozvoljen/prisilni brak na štetu osobe ženskog spola.

Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (ULJPPNM) poduzimao je brojne aktivnosti vezano uz problematiku trgovanja ljudima. Dio aktivnosti odnosi se na sudjelovanje Nacionalnog koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima (ravatelja ULJPPNM-a) na sastancima nacionalnih koordinatora i ekvivalentnih mehanizama, regionalne mreže nacionalnih koordinatora za suzbijanje trgovanja ljudima, EU mreže nacionalnih koordinatora i ekvivalentnih mehanizama, nacionalnim, regionalnim i međunarodnim konferencijama i sastancima te okruglim stolovima. Nacionalni koordinator je u ovom području organizirao i suorganizirao različite događaje poput sastanka regionalne stručne skupine s temom „Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, posebice žena i djevojčica, usmjereno na smanjenje potražnje u Jugoistočnoj Europi“, online skupa na kojem je predstavljena evaluacija postojećeg nacionalnog referalnog sustava suzbijanja trgovanja ljudima povodom obilježavanja Svjetskog dana suzbijanja trgovanja ljudima te stručne seminare za pravosudne dužnosnike pod nazivom „Suzbijanje trgovanja ljudima“ u okviru provedbe Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje 2018.-2021. Također, tijekom 2021. Operativni tim Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima održavao je redovite mjesečne sastanke o provedbi mjera za zaštitu i pomoć žrtvama trgovanja ljudima, s posebnim naglaskom na mjere zaštite povezane s pandemijom bolesti COVID-19. Povodom obilježavanja Europskog dana suzbijanja trgovanja ljudima održana je svečana sjednica Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima pod predsjedanjem potpredsjednika Vlade i predsjednika Nacionalnog odbora Borisa Miloševića te je na njoj pozvano na intenziviranje međuresorne suradnje u ovom području na nacionalnoj razini. Konačno, ističe se i provedba 2 projekta – „Podrška radu i jačanje kapaciteta mobilnih timova za identifikaciju i pružanje

³⁶⁵ U usporedbi s 2020., primjetan je porast udjela maloljetnih osoba u ukupnom broju žrtava trgovanja ljudima s 33% na 53% u 2021. Pritom se ističe značajno povećanje maloljetnih osoba muškoga spola žrtava trgovanja ljudima.

³⁶⁶ U 2020. godini udio osoba do 30. godine života u ukupnom broju žrtava trgovanja ljudima iznosio je 67%.

³⁶⁷ Jedna žrtva bila je spolno i radno eksploatirana, kao i za sklapanje prisilnog/nedozvoljenog braka. U 2020. godini, najzastupljenija je bila radna eksploatacija s 38%, dok su spolna eksploatacija i eksploatacija radi činjenja protupravnih radnji bile zastupljene s 25%.

³⁶⁸ U 2020. godini 50% svih žrtava ženskog spola bilo je spolno eksploatirano, dok je njih 25% bilo radno eksploatirano. Niti jedan muškarac nije bio spolno eksploatiran u 2020., odnosno **sve spolno eksploatirane žrtve trgovanja ljudima bile su ženskog spola**. Muškarci su najčešće (u 50% slučajeva) bili radno eksploatirani, a u 37% slučajeva su bili eksploatirani radi činjenja protupravnih radnji.

prvih oblika pomoći odraslim žrtvama trgovanja ljudima“ te „Zaštita, pomoć i socijalna uključenost ugroženih skupina u kontekstu trgovanja ljudima u Hrvatskoj“.

Vlada Republike Hrvatske usvojila je Izvješće o provedbi mjera iz Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2018. do 2021., za 2020. u kojem se navodi da su ispunjeni zadani ciljevi u području suzbijanja trgovanja ljudima, ističući značaj povećanog rada na proaktivnom pristupu identifikaciji žrtava trgovanja ljudima koji je rezultirao značajnim povećanjem broja ukupno identificiranih žrtava u Republici Hrvatskoj. Kao najvažnije trendove na području identifikacije žrtava ističe se da Republika Hrvatska sve više postaje država porijekla i odredišta za žrtve koje su državljani/ke Republike Hrvatske te da je broj identificiranih muških i ženskih žrtava trgovanja ljudima posljednjih godina podjednak, kao i da ulazak Hrvatske u Europsku uniju nije značajnije utjecao na trendove vezano uz identificirane žrtve trgovanja ljudima. Od preporuka za sve aktere u području trgovanja ljudima u Republici Hrvatskoj ističu se: jačanje proaktivnih postupaka identifikacije žrtava trgovanja ljudima; nastavak i jačanje aktivnosti postupaka identifikacije žrtava trgovanja ljudima u svrhu radne eksploatacije; intenziviranje provođenja edukacija vezanih uz kazneno djelo trgovanja ljudima za pravosudne djelatnike; učvršćivanje suradnje između policije, državnih odvjetnika i sudaca; dodatan rad na programima reintegracije žrtava trgovanja ljudima u društvo osiguravanjem djelotvorne provedbe Protokola o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima; nastavak provođenja javnih kampanja i edukacije ciljanih skupina o fenomenu trgovanja ljudima radi podizanja javne svijesti; nastavak praćenja novih trendova u ovom području i nastavak uspješne suradnje sa susjednim državama te državama članicama Europske unije. Tijekom 2021., ULJPPNM je pristupio izradi Nacionalnog plana za suzbijanje trgovanja ljudima za razdoblje od 2022. do 2027. i pratećeg Akcijskog plana za razdoblje od 2022. do 2024., koja će formalno započeti osnivanjem Radne skupine. Kao podloga za izradu navedenih dokumenata koristit će se izrađena evaluacija nacionalnog referalnog sustava suzbijanja trgovanja ljudima, a njihovo usvajanje očekuje se u drugom kvartalu 2022.

Vlada Sjedinjenih Američkih Država (State Department), TIP Office, objavio je godišnji Izvještaj o suzbijanju trgovanja ljudima (TIP REPORT) za 2021., koji predstavlja najopsežniji izvor aktivnosti država u borbi protiv trgovanja ljudima. U izvještaju je Republika Hrvatska i dalje pozicionirana u rangu TIER 2, koji označava države čije vlade ne ispunjavaju u potpunosti minimalne standarde o suzbijanju trgovanja ljudima (*TVPA minimum standards for the elimination of trafficking in persons*), ali poduzimaju značajne napore kako bi se uskladile s tim standardima.

Europska komisija je donijela (14.4.2021.) **Strategiju EU-a za suzbijanje trgovanja ljudima 2021.-2025.** Strategija postavlja sveobuhvatne pravne, političke i operativne inicijative za suzbijanje trgovanja ljudima s ciljem zaštite ranjivih pojedinaca od toga da postanu žrtve trgovanja ljudima, osnaživanja žrtava te prevencije, privođenja i osude počinitelja. U fokusu strategije u smislu zaštite i osnaživanja žrtava nalaze se žene i djeca, a *poseban se naglasak stavlja na suzbijanje trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja kao oblika rodno uvjetovanog nasilja koje proizlazi iz rodne neravnopravnosti.* To znači da Europska unija u svom strateškom dokumentu prepoznaje rodnu dimenziju problema trgovanja ljudima, stavljajući naglasak na zaštitu žena i djevojčica i njihove seksualne eksploatacije te inzistirajući na tome da se prilikom poduzimanja svih mjera u području trgovanja ljudima u obzir uzme spol. U kontekstu donošenja Strategije održani su sastanci EU mreže nacionalnih koordinatora i ekvivalentnih mehanizama te Platforme civilnog društva EU-a za suzbijanje trgovanja ljudima na kojima je Strategija predstavljena.

U Republici Hrvatskoj djeluju **2 nacionalna skloništa** (sklonište za djecu žrtve trgovanja ljudima i odrasle osobe) i SOS telefonska linija (0800 7799)³⁶⁹, te se kontinuirano provodilo osiguravanje zdravstvene, psihološke, socijalne i pravne pomoći i zaštite kao i osiguravanje sigurnog i dobrovoljnog povratka u zemlju porijekla.

8.5.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Na temelju službenih statističkih podataka MUP-a može se utvrditi da su 2021. najviše djeca i mladi bili žrtve trgovanja ljudima, većinom ženskoga spola. Pritom *rodnu dimenziju* trgovanja ljudima naglašava i činjenica da su žene većinom bile spolno eksploatirane, dok su muškarci najčešće bili žrtve radne eksploatacije i eksploatacije u svrhu počinjenja protupravnih radnji. Nova Strategija EU-a za suzbijanje trgovanja ljudima 2021.-2025. prepoznaje rodnu dimenziju ovoga problema i navodi potrebu za uzimanjem u obzir spola prilikom poduzimanja svih mjera u ovom području.

Uzevši u obzir sve navedeno, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Kontinuirano primjenjivati rodno osjetljiv pristup prilikom postupanja sa žrtvama trgovanja ljudima.
- (2) Kontinuirano osvještavati rodnu dimenziju trgovanja ljudima.

8.6. ŽENE OVISNICE

I tijekom ovog izvještajnog razdoblja Pravobraniteljica je nastavila pratiti položaj žena ovisnica kao specifične skupine *izložene riziku višestruke diskriminacije*. Pravobraniteljica je pritom ukazivala na potrebu kontinuirane senzibilizacije i osvještavanja društva pri čemu je isticala potrebu sustavnog praćenja ove problematike i *s rodnog aspekta*.

21.1.2021. – Pravobraniteljica je dala intervju za HR Radio Dubrovnik na temu „**Žene ovisnice o drogama**“.

26.11.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **okruglom stolu vezano uz prevenciju ovisnosti** pod nazivom „*Informiranje i povezivanje stručnih suradnika koji rade s djecom i mladima*“.³⁷⁰

U svojim aktivnostima Pravobraniteljica je kontinuirano ukazivala da, u kontekstu specifičnosti žena ovisnica, svakako treba spomenuti njihovu izloženost obiteljskom i seksualnom nasilju (kao oblicima rodno utemeljenog nasilja kod kojeg su u većini slučajeva počinitelji muškarci, a žrtve žene), pri čemu jedan od izazova predstavlja i pitanje *smještaja takvih žrtava u postojeće sigurne kuće*³⁷¹ (s obzirom na

³⁶⁹ SOS telefonsku liniju kontinuirano financira ULJPPNM, a tijekom 2021., zaprimljeno je ukupno 139 poziva, od kojih je 6 upućeno Ministarstvu unutarnjih poslova na nadležno postupanje.

³⁷⁰ Navedeni okrugli stol održan je online u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež i Humanitarne organizacije „Zajednica Susret“, a koji provode program „Benjamin“ kojemu je cilj prevencija svih oblika ovisnosti i ostalih rizičnih ponašanja, konzumiranja i uporabe alkohola, droga, kockanja, igara na sreću, računalnih igrica i interneta. Interdisciplinarni pristup od iznimne je važnosti u svim djelovanjima prema djeci i mladima kako u području prevencije tako i u području tretmana. Na okruglom stolu aktivno je sudjelovala i Pravobraniteljica koja je u raspravi ukazala na važnost rodnog segmenta problematike ovisnosti obzirom na specifične potrebe žena ovisnica koje su izložene stigmatizaciji, društvenim stereotipima ali i svim oblicima rodno utemeljenog nasilja.

³⁷¹ S tim u vezi, Pravobraniteljica ukazuje kako od 2010., u Sloveniji postoji i djeluje *prva i jedina sigurna kuća u Europi koja je specijalizirana za žrtve obiteljskog i partnerskog nasilja koje su ujedno korisnice droga* i koju vodi udruga pod nazivom Društvo Stigma. Smještajni kapacitet sigurne kuće je 8 korisnica koje mogu boraviti najdulje godinu i pol dana. Navedeno svakako predstavlja primjer dobre prakse koji bi trebalo slijediti i dalje razvijati.

njihovu specifičnu i dodatno nepovoljniju situaciju uvjetovanu i ovisnošću) kao i općenito adekvatno pružanje svih oblika potrebne pomoći. S tim u vezi, iz dostavljenih podataka Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike³⁷² proizlazi kako su skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u 2021. ukupno zaprimila 11 zahtjeva za smještaj žena ovisnica, a **uslugu smještaja koristilo je 6 žena ovisnica**.³⁷³ Pravobraniteljica ukazuje i kako su žene ovisnice izložene društvenim stereotipima i stigmatizaciji u većoj mjeri nego muškarci³⁷⁴, kao i riziku prostitucije pomoću koje lakše (u odnosu na muškarce) dolaze do novca kojim nabavljaju drogu i/ili alkohol, a što može biti jedan od faktora zbog kojeg se one teže odlučuju za liječenje.³⁷⁵

Nadalje, *žene ovisnice se teže odlučuju na liječenje od muškaraca* zbog obiteljskih i roditeljskih obaveza, a vrlo često i njihovi partneri imaju problema s ovisnošću te im u tom smislu nisu potpora.³⁷⁶ Posebnu pažnju zahtijevaju trudnice i majke ovisnice te se kao jedan od problema javlja i pitanje *evidencije roditelja ovisnica*.³⁷⁷ Mnogi programi za liječenje ovisnosti ne uspijevaju pružiti usluge u kontekstu koji podržava i potiče žene te *ne zadovoljavaju njihove specifične potrebe*. S tim u vezi, treba istaknuti kako još uvijek nema dovoljno relevantnih istraživanja koja se odnose na žene ovisnice i njihove specifičnosti – provedeno je vrlo malo istraživanja³⁷⁸ iako se velik broj stručnjaka/inja slaže da je priroda ovisnosti među ženama drugačija i to ne samo u pogledu bioloških razlika koje čine muškarce i žene različito osjetljivima na uporabu droga, već i u pogledu psiholoških, socijalnih i raznih karakteristika okruženja, posebice onog obiteljskog. Stoga i **liječenje ovisnosti kod žena zahtjeva bitno drugačije oblike tretmana**.

Prema preliminarnim podacima HZJZ-a o liječenima zbog zlouporabe droga u 2021., vidljivo je da je zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u tretmanu završilo 4.987 osoba, od čega 803 žene (udio od 16%) i 4.184 muškarca (omjer M i Ž je 6,2:1).³⁷⁹ Navedene osobe liječene su u službama za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti županijskih zavoda za javno zdravstvo, bolnicama, terapijskim zajednicama i u zatvorskom sustavu. Najviše liječenih muškaraca (udio od 47%) i žena (udio od 38%) pripada dobnoj skupini 40-49 godina.³⁸⁰

³⁷² Ministarstvo navodi kako je skloništim za žrtve obiteljskog nasilja uputilo zahtjev za dostavom podataka vezanih uz osiguravanje smještaja žrtvama te da je do 25.1.2022., zaprimilo odgovore od strane 17 skloništa, u kojima je bila pružena usluga smještaja 2021. - za ukupno 566 osoba.

³⁷³ Razlozi zbog kojih nije došlo do realizacije pojedinih smještaja su:

- odustajanje od smještaja,

- popunjenost kapaciteta soba za izolaciju uslijed epidemioloških uvjeta,

- Pravilnik o prijemu i otpustu korisnika prema kojem se u sklonište ne primaju ovisnici s obzirom da osobe koriste supstitucijsku terapiju, a ne postoje uvjeti za čuvanje iste, niti educirano osoblje koje bi terapiju izdavallo i kontroliralo uzimanje terapije.

³⁷⁴ Npr. alkoholizam se percipira kao „muška“ bolest, svojevrsan „stil života“, obiteljska bolest i sl.

³⁷⁵ Međutim, istodobno pojedine žene koje se bave prostitucijom postaju ovisnice upravo kako bi se lakše nosile sa time i tako upadaju u „začarani krug“ ovisnosti i prostitucije iz kojega je vrlo teško izaći.

³⁷⁶ Stoga važnu ulogu u liječenju ovisnosti kod žena ima upravo obitelj jer se pokazalo kako je potpora obitelji jedan od odlučujućih uvjeta prilikom donošenja njihove odluke o liječenju.

³⁷⁷ Prema podacima Klinike za ženske bolesti i porode KBC Zagreb iz kraja 2020. godine, u Hrvatskoj je oko 4.500 žena ovisnica koje su u fertilnoj dobi, a oko 250 njih godišnje rodi, pri čemu su iste mlađe životne dobi te su česte neželjene trudnoće, kao i rizično spolno ponašanje. Trudnice i majke ovisnice često *negiraju problem ovisnosti iz straha od oduzimanja djeteta* nakon poroda kao i iz straha od kaznenog progona, a trudnice ovisnice iz toga razloga izbjegavaju i redovite ginekološke preglede tijekom trudnoće te dolaze na kontrolu tek pred kraj trudnoće.

³⁷⁸ Tako su istraživanja pokazala da žene ovisnice imaju značajno višu stopu komorbiditeta nego kod muških ovisnika, stopa depresije i anksioznosti je znatno viša te rizik od razvijanja ovisnosti postoji sve do srednje životne dobi. Istraživanja također navode kako je u etiologiji nastanka ovisnosti kod žena, vrlo važna psihička trauma koja može biti uzrokovana **seksualnim, fizičkim i obiteljskim nasiljem** ili na stigmatizaciji zasnovanoj na siromaštvu, rasi, seksualnoj orijentaciji i slično. Studije opetovano pokazuju da je *partnerstvo žene ovisnice često puno nasilja i zlostavljanja*.

³⁷⁹ Usporedbe radi, tijekom 2020. zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u tretmanu je završilo 5.482 osoba, od čega je bilo 871 žena (udio od 15,88%) i 4.611 muškarca (omjer M i Ž je bio 5,3:1).

³⁸⁰ Usporedbe radi, tijekom 2020. najviše muškaraca liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga pripadalo je dobnoj skupini 40-49 godina, dok je najviše liječenih žena pripadalo dobnoj skupini 30-39 godina (udio od 39,2% svih liječenih žena).

Tablica: Broj osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u 2021. godini prema spolu i dobi

Dobna skupina	12-14	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	Ukupno
Muškarci	5	159	389	1.077	1.966	493	91	4	4.184
Žene	3	44	85	261	308	87	15		803
Ukupno	8	203	474	1.338	2.274	580	106	4	4.987

Od 4.987 osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga tijekom 2021. godine, njih 1.960 (udio od 39%)³⁸¹ **ima djecu**, a dodatno kod 55 liječenih osoba oduzeta je roditeljska skrb, dok je 14 osoba pod nadzorom nad roditeljskom skrbi.

Tablica: Broj osoba liječenih zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u 2021. godini prema roditeljskom statusu i spolu

Ima li djece	Muškarci	Žene	Ukupno
1. da	1524	436	1960
2. ne	2576	322	2898
3. da, oduzeta roditeljska skrb	26	29	55
4. nadzor nad roditeljskom skrbi	4	10	14
5. nepoznato	54	6	60
Ukupno	4184	803	4987

Najveće razlike u obrazovanju (kao i tijekom 2020.) vidljive su u udjelu muškaraca i žena s osnovnom školom kao najvišim stupnjem obrazovanja (9% M i 5% Ž) te u udjelu muškaraca i žena sa završenom višom školom ili fakultetom (2% M i 5% Ž). Iako je udio visokoobrazovanih liječenih žena veći, veći je i udio nezaposlenih žena ili onih s privremenim poslom u odnosu na muškarce (55% M i 65%, Ž).³⁸² Udio liječenih muškaraca koji nisu u braku (58%) nešto je veći od udjela žena (39%), a isto je tako udio muškaraca koji žive u izvanbračnoj zajednici (11%) nešto manji od udjela žena (16%).

³⁸¹ Tijekom 2020. taj udio je iznosio 40,2%.

³⁸² Iz dostavljenog očitovanja Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike proizlazi kako je na dan 31.12.2021. u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje bilo 358 osoba – korisnika projekta resocijalizacije (74,9% M i 25,1% Ž), a u razdoblju od 1.1.2021-31.12.2021. zaposleno je ukupno 38 korisnika (27 M i 11 Ž).

Tijekom 2021. rodilo je 17 žena koje su se liječile zbog zlouporabe psihoaktivnih droga (3 u dobnoj skupini 20-29 godina, a 14 u dobnoj skupini 30-39 godina).³⁸³

Specifičnu kategoriju predstavljaju **žene ovisnice u zatvorskom sustavu**³⁸⁴ kojima je potreban poseban tretman u liječenju te cjeloviti multidisciplinarni pristup prilikom izvršavanja kazne zatvora. Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, tijekom 2021. (kao i tijekom 2020.) nije bilo zabilježenih slučajeva poroda žena ovisnica za vrijeme izdržavanja kazne.³⁸⁵

8.6.1. Zaključno razmatranje i preporuke

Velik broj stručnjaka/inja slaže se da je priroda ovisnosti među ženama drugačija od one među muškarcima i to ne samo u pogledu bioloških razlika koje čine muškarce i žene različito osjetljivima na uporabu droga, već i u pogledu psiholoških, socijalnih i raznih karakteristika okruženja, posebice onog obiteljskog. Stoga i liječenje ovisnosti kod žena zahtjeva bitno drugačije oblike tretmana. U kontekstu specifičnosti ovisnosti kod žena, svakako treba spomenuti njihovu izloženost obiteljskom i seksualnom nasilju te činjenicu da se žene ovisnice teže odlučuju na liječenje od muškaraca zbog obiteljskih i roditeljskih obaveza, a vrlo često i njihovi partneri imaju problema s ovisnošću te im u tom smislu nisu potpora.

Imajući u vidu sve navedeno, a u cilju poboljšanja položaja žena ovisnica i uklanjanja rizika višestruke diskriminacije, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Senzibilizirati i osvještavati društvo o problematici ovisnosti kod žena te potrebu uklanjanja stereotipa.
- (2) Primjenjivati individualizirani rodno senzibilni medicinski pristup u liječenju žena ovisnica.
- (3) Sustavno pratiti ovu problematiku iz rodnog aspekta (iskazivanje svih relevantnih statističkih podataka po spolu, prilikom analize podataka imati u vidu rizik višestruke diskriminacije žena).
- (4) Poduzeti mjere u cilju osnivanja i vođenja evidencije roditelja ovisnica.
- (5) Provoditi istraživanja o ovisnosti žena i njihovim specifičnostima te sukladno dobivenim rezultatima, kreirati programe liječenja koji će uvažavati i zadovoljavati njihove specifične potrebe.
- (6) Razmotriti osnivanje sigurne kuće koja bi bila specijalizirana za žrtve obiteljskog i partnerskog nasilja koje su ujedno ovisnice ili prilagoditi postojeće sigurne kuće njihovim specifičnim potrebama.

³⁸³ Tijekom 2018. rodilo je 28 žena koje su se liječile zbog zlouporabe psihoaktivnih droga, tijekom 2019. – 29, a tijekom 2020.- 22.

³⁸⁴ Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, tijekom 2021. na izdržavanju kazne zatvora nalazilo se 4.390 muškaraca i 271 žena (5,8%). Tijekom 2020. na izdržavanju kazne zatvora nalazilo se 4.068 zatvorenika i 223 zatvorenice (5,19%). Dakle žene kontinuirano čine vrlo malen udio u zatvoreničkoj populaciji te svakako zahtijevaju rodno senzibilni tretman kako prilikom liječenja tako i prilikom izvršavanja kazne zatvora.

³⁸⁵ Međutim, tijekom 2019., za vrijeme izdržavanja kazne ukupno su rodile 3 zatvorenice, među kojima je jedna bila i ovisnica o drogama.

9.1. ZDRAVSTVENA SKRB ZA TRUDNICE, RODILJE I BABINJAČE

9.1.1. Odvajanje majki i novorođenčadi u rodilištima

U predmetu (PRS-17-01/21-25), Pravobraniteljica je u suradnji s udrugom Roda – Roditelji u akciji, Pravobraniteljicom za djecu i Hrvatskom komorom primalja pokrenula inicijativu³⁸⁶ prema Ministarstvu zdravstva i strukovnim društvima u zdravstvu u cilju **dokidanja prakse odvajanja majki i novorođenčadi u rodilištima u slučaju zaraze** ili sumnje na zarazu koronavirusom, koja se u okolnostima pandemije bolesti COVID-19 prakticira u nekim rodilištima te je propisana nacionalnim smjernicama³⁸⁷. Potpisnice inicijative istaknule su da Svjetska zdravstvena organizacija (WHO)³⁸⁸ i strukovna društva u brojnim europskim zemljama preporučuju da se majke i novorođenčad ne odvajaju, osim u iznimnim slučajevima kada majka nije u stanju skrbiti o bebi. Ista neusklađenost prisutna je po pitanju dojenja: dok se u međunarodnim smjernicama dojenje potiče čak i u slučajevima zaraze, nacionalne smjernice nalažu izolaciju novorođenčadi u razdoblju od najmanje 14 dana ili dok se virus ne ukloni. WHO je u posebnom priopćenju upozorila na rizike odvajanja novorođenčadi od majki za vrijeme pandemije, ukazavši na recentna istraživanja³⁸⁹. Europski parlament je u Rezoluciji o rodnoj perspektivi tijekom i poslije razdoblja krize uzrokovane bolešću COVID-19 (2020/2121(INI))³⁹⁰ države članice EU pozvao da osiguraju pristup zdravstvenoj zaštiti za majke i novorođenčad te da postupaju u skladu sa smjernicama WHO-a u tom području (čl. 9.). Stoga su potpisnice inicijative Ministarstvo zdravstva i strukovne organizacije u zdravstvu pozvale na usklađivanje nacionalne prakse s međunarodnim standardima. Povratna informacija nadležnih tijela nije zaprimljena. Do revizije postojećih smjernica nije došlo.

9.1.2. Pritužbe na tretman roditelja u rodilištima

U predmetima (PRS-17-01/21-03, PRS-17-01/21-11, PRS-17-01/21-15, PRS-17-01/21-20, PRS-17-01/21-21, PRS-17-01/21-24 i PRS-17-01/21-29), Pravobraniteljica je postupala po **pritužbama na liječničko postupanje prema roditeljama** u javno-zdravstvenim ustanovama³⁹¹. Pravobraniteljica je u takvim slučajevima postupala prema zdravstvenim ustanovama, ukazujući na nacionalne i međunarodne propise kojima se nalaže posebno osjetljiv pristup u zdravstvenoj skrbi za trudnice, roditelje i babinjače, te je tražila provođenje stručnog nadzora od strane nadležnih strukovnih organizacija poput Hrvatske liječničke komore ili Hrvatske komore primalja. Pritužbe su se odnosile na nedavanje ili nepravodobno

³⁸⁶ Poveznica: <https://www.prs.hr/cms/post/557>.

³⁸⁷ S2K smjernice za postupanje kod koronavirusne infekcije u trudnoći (HDGO 2020.), <https://www.hdgo.hr/Default.aspx?sifraStranica=1169>.

³⁸⁸ „Living guidance for clinical management of COVID-19“ (WHO 2021.), <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-clinical-2021-2>.

³⁸⁹ Poveznica: <https://www.who.int/news/item/16-03-2021-new-research-highlights-risks-of-separating-newborns-from-mothers-during-covid-19-pandemic>.

³⁹⁰ Poveznica: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0024_HR.html.

³⁹¹ KB Sveti Duh, KBC Osijek, KBC Rijeka i OB Karlovac.

davanje anestezije/analgezije, neprikladan način komunikacije zdravstvenih djelatnika/ca (vikanje, neinformiranje), grubu primjenu medicinskih postupaka (Kristellerov hvat - nalijeganje na trbuh i pritiskanje fundusa maternice prilikom izгона), nedopuštanje biranja položaja za rađanje (inzistiranje na ležećem položaju), nepromicanje dojenja (inzistiranje na dohranjivanju djeteta adaptiranim mlijekom) i nepoštivanje tzv. pravila zlatnoga sata (stavljanje djeteta na dojku majke unutar prvog sata od poroda). U dva predmeta otegotnu okolnost utvrđivanja svih okolnosti slučaja predstavljao je vremenski odmak od dana poroda do dana podnošenja pritužbe, pa sve primjedbe roditelja nije bilo moguće pouzdano ispitati. U postupcima koji su do zaključenja ovog izvješća okončani³⁹², strukovne organizacije temeljem provedenih stručnih nadzora nisu utvrdile kršenje odredbi etičkih kodeksa od strane odgovornih zdravstvenih djelatnika/ca. To međutim u praksi ne znači da su sve tvrdnje pritužiteljica neosnovane te da ih treba u potpunosti odbaciti, poglavito uzimajući u obzir njihovu brojnost u relativno kratkom vremenskom razdoblju³⁹³. KBC Rijeka, KBC Osijek i OB Karlovac su u tom smislu, potaknute podneskom Pravobraniteljice, djelovale proaktivno te su svojim ginekološkim odjelima poslale okružnicu, skrećući pažnju na preporuke Pravobraniteljice i podsjećajući na obveze poštivanja prava pacijenata.

Europski parlament je u **Rezoluciji od 24. lipnja 2021. o stanju u pogledu seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u EU-u u kontekstu zdravlja žena (2020/2215(INI))** države članice pozvao da trudnicama, roditeljama i babinjačama zajamče pristup visokokvalitetnoj, pristupačnoj i obazrivoj skrbi utemeljenoj na dokazima te da osiguraju poštovanje prava žena i njihova dostojanstva pri porodu (čl. 40. i 41.)³⁹⁴.

U predmetima (PRS-17-01/16-01 i PRS-17-01/18-13), **Pravobraniteljica prati tijekom 2 sudska postupka koji se tiču lošeg postupanja prema roditeljama u zdravstvenim ustanovama.** Oba postupka još su u tijeku.

9.1.3. Pratlja na porodu

U predmetima (PRS-17-01/20-22, PRS-17-01/21-04, PRS-17-01/21-05, PRS-17-01/21-09 i PRS-09-01/21-36), Pravobraniteljica je zaprimala pritužbe, zamolbe i upite o **mogućnostima dozvoljavanja pratnje na porodu**, koju su zdravstvene ustanove ograničavale ovisno o lokalnoj epidemiološkoj situaciji, uvjetovanoj brojem slučajeva oboljenja od bolesti COVID-19. Pravobraniteljica je u takvim slučajevima postupala prema zdravstvenim ustanovama s preporukama da se pratnju svakako nastoji omogućiti ukoliko uvjeti to dozvoljavaju. U slučajevima u kojima je već postupala prema konkretnoj zdravstvenoj ustanovi, Pravobraniteljica je strankama pružila pravni savjet te ih je upućivala da se obrate izravno zdravstvenoj ustanovi. Ministarstvo zdravstva je Pravobraniteljicu (tijekom 2020.) izvijestilo da standardizacija u postupanju roditelja po pitanju pratnje na porodu u Hrvatskoj nije moguća zbog varijabilnosti trenutne epidemiološke situacije u različitim krajevima Hrvatske, te zbog specifičnosti zdravstvenih ustanova, odnosno različitih uvjeta i mogućnosti kojima raspolažu (različiti infrastrukturni uvjeti te organizacijske i kadrovske mogućnosti pojedine zdravstvene ustanove).

³⁹² Dva postupka još su u tijeku.

³⁹³ Moguće da su povećanom broju ovakvih pritužbi pridonijeli nepovoljni uvjeti u zdravstvenim ustanovama u okolnostima pandemije bolesti COVID-19, što je u nekim slučajevima uzrokovalo nedostatak zdravstvenog kadra.

³⁹⁴ Poveznica: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0314_HR.html

9.2. PRITUŽBE NA DOSTUPNOST I KVALITETU GINEKOLOŠKE SKRBI

PRIMJER 1. U predmetu (PRS-17-01/21-10), Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu ženske osobe na **nemogućnost pronalaska primarnog ginekologa** na području Grada Zagreba, u krugu mjesnog odbora u kojem stanuje. Pritužiteljica navodi da joj neke ginekološke ordinacije odgovaraju da trenutno ne primaju nove pacijentice, dok se druge ne javljaju na telefonske pozive. Pravobraniteljica je u svom odgovoru stranku uputila da ju ginekološke ordinacije ne bi smjele odbiti ukoliko nemaju popunjenu kvotu maksimalnog broja upisanih pacijentica sukladno normama propisanim od strane HZZO-a³⁹⁵, te da Pravobraniteljici dostavi podatke o kojim ordinacijama se radi kako bi mogla provesti ispitni postupak. U Mreži javne zdravstvene službe u djelatnosti zdravstvene zaštite žena na području Grada Zagreba djeluju 53 ginekološka tima (srpanj 2021.). Ukupan broj timova koji je potreban je 67, iz čega proizlazi da u djelatnosti zdravstvene zaštite žena u Gradu Zagrebu nedostaje 14 timova, što može ukazivati na preveliku opterećenost spomenuta 53 ugovorena tima te je moguće da neki od njih imaju popunjen kapacitet. Pritužiteljica se zahvalila na informacijama, međutim nije dostavila podatke o ordinacijama.

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-17-01/21-22), Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu na **nemogućnost obavljanja trudničkog pregleda u okviru obveznog zdravstvenog osiguranja** u jednoj zagrebačkoj poliklinici. Pritužiteljica je pri pokušaju narudžbe na pregled u poliklinici neizravno odbijena zbog nedostatka slobodnih termina (ponuđen joj je termin za dva mjeseca, dok je ona svoj pregled trebala obaviti unutar jednog mjeseca). Službenica u poliklinici ju je uputila da pregled obavi u partnerskoj privatnoj poliklinici. Nastavno na zahtjev Pravobraniteljice, Poliklinika je dostavila očitovanje, u kojem je navela da zbog velikog broja upisanih pacijentica (6.668), red čekanja na prvi slobodan termin je oko 3 mjeseca. Također je napomenula da bi se u slučaju povećanja broja upisanih pacijentica to razdoblje moglo dodatno produžiti. S obzirom na stajališta strukovnih organizacija u zdravstvu, kao i pojedinih jedinica područne (regionalne) samouprave (o čemu je Pravobraniteljica pisala u izvješćima o radu za protekle godine), koje smatraju da je previsoko određen ne samo *maksimalan* broj osiguranih osoba (9.000), nego i *standardan* broj osiguranih osoba (6.000) u djelatnosti zdravstvene zaštite žena, Pravobraniteljica je od HZZO-a zatražila očitovanje o ovom problemu, uz osvrt na moguća rješenja trenutnog stanja i mogućnosti za eventualnim smanjivanjem maksimalnog broja osiguranih osoba u djelatnosti zdravstvene zaštite žena. HZZO je Pravobraniteljicu povratno obavijestio da je temeljem provedene kontrole utvrdio kršenje ugovornih obveza te je zdravstvenoj ustanovi izrekao opomenu i novčanu kaznu, a osiguranu osobu obavijestio o svojem postupanju kao i njezinim pravima na zdravstvenu zaštitu iz obveznog zdravstvenog osiguranja, bez detaljnijeg osvrta na opisani problem.

PRIMJER 3. U predmetu (PRS-17-01/21-16), Pravobraniteljici se obratila trudnica koja je navela da se pri namjeri promjene izabranog ginekologa susrela s informacijama da **ginekolozi ne žele upisati novu pacijenticu ako je trudna**. Pravobraniteljica je ukazala na čl.6.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, prema kojem se nepovoljnije postupanje prema ženama na osnovi trudnoće i materinstva definira diskriminacijom. Stoga odbijanje upisa novih pacijentica od strane ginekologa u slučaju ako su trudne nije dopušteno. Upit je također dostavljen HZZO-u, koji je stranku obavijestio da ginekolog ne smije odbiti izbor osigurane osobe na temelju različitih diskriminacijskih osnova, uključujući trudnoću.

³⁹⁵ Prema čl. 21. st. 2. Odluke o osnovama za sklapanje ugovora o provođenju zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja (Nardone novine, br. 56/17, 73/17, 30/18, 35/18, 119/18, 32/19, 62/19, 94/19, 104/19, 22/20, 84/20, 123/20, 147/20, 12/21, 45/21 i 62/21), maksimalan broj osiguranih osoba u djelatnosti zdravstvene zaštite žena po timu primarnog ginekologa iznosi 9.000 osoba.

Pravobraniteljica je stranku uputila da podnese pritužbu na konkretnu ginekološku ordinaciju u slučaju ako njezin zahtjev za upisom bude odbijen, međutim nije zaprimila daljnje zahtjeve za postupanjem.

PRIMJER 4. U predmetu (PRS-17-01/20-05), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi na **otežano ostvarivanje prava žena na zdravstvenu zaštitu u području reproduktivnog zdravlja** u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Splitsko-dalmatinska županija je nastavno na zahtjev Pravobraniteljice dostavila očitovanje u kojem je navela da na području te županije djeluje jedan ginekološki time manje u odnosu na 2020., iz razloga što je jedna privatna ordinacija prestala s radom, a na raspisani natječaj nakon toga nije se javila nijedna privatna ordinacija. Istovremeno, ponuda Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije nije prihvaćena od strane HZZO-a. Na specijalizaciji iz ginekologije Županija trenutno ima 8 liječnika/ca te kontinuirano ulaže sredstva za specijalizacije – u narednom petogodišnjem razdoblju bit će izdvojeno oko 47 mil. kn. Međutim, ističe se problem odlaska specijalista nakon što završe specijalizaciju u druge ustanove ili u inozemstvo, budući da nisu obvezni ostati raditi u županiji koja im osigurava specijalizaciju. Splitsko-dalmatinska županija se zato zalaže da se Zakonom o zdravstvenoj zaštiti financiranje uredi na razini države, bilo da se sve specijalizacije financiraju iz sredstava HZZO-a, bilo da se za to osnuje poseban fond za razini države. Pravobraniteljica je zaključila da Splitsko-dalmatinska županija na razini područne (regionalne) samouprave poduzima raspoložive aktivnosti kako bi se osiguralo optimalno funkcioniranje sustava zdravstvene zaštite žena u području reproduktivnog zdravlja, pri čemu je dala preporuku županiji da nadalje poduzima sve raspoložive radnje u cilju sprječavanja mogućeg produblivanja postojećeg problema, odnosno dodatnog smanjenja broja ugovornih ginekoloških timova.

PRIMJER 5. U predmetu (PRS-17-01/21-06), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi ženske osobe na **otežano ostvarivanje ginekološke skrbi**. Pritužiteljica navodi da otkada je ginekološki tim kod kojega je upisana ostao bez nositelja (njezin ginekolog prestao je s radom), otežano dolazi do potrebnih zdravstvenih usluga, ukazujući na čestu nedostupnost njegove zamjene. Pravobraniteljica je s pritužbom upoznala HZZO, koji je Pravobraniteljicu izvijestio da provedenom kontrolom nisu potvrđeni navodi iz pritužbe te je zaključeno da se rad ginekološke ordinacije odvija bez poteškoća. Stoga Pravobraniteljica nije imala osnove da daljnje postupanje.

PRIMJER 6. U predmetu (PRS-17-01/21-07), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi na **propuste u postupanju ginekologa u vidu nepoštivanja higijenskih standarda prilikom pregleda pritužiteljice** u jednom zagrebačkom domu zdravlja. Pritužba je dostavljena na više adresa, među kojima i na adresu HZZO-a, koji je temeljem provedene kontrole domu zdravlja izrekao opomenu. Naime, ginekolog nije koristio jednokratnu lateks navlaku za sondu pri ultrazvučnom pregledu, što je kod pritužiteljice dovelo do zabrinutosti zbog moguće zaraze spolno prenosivim bolestima. Rukovoditelj službe zdravstvene zaštite žena doma zdravlja upozorio je ginekologa na njegov propust. Dom zdravlja je pacijentici uputio ispriku, dok se odgovorni ginekolog također ispričao priznavši svoju pogrešku, te se obvezao da se pogreška neće ponoviti. Pravobraniteljica je utvrdila da su nadležna tijela pravovremeno i na odgovarajući način poduzela radnje iz svojih nadležnosti kako bi ispitali navode iz pritužbe i osigurali da do sličnih propusta više ne dolazi.

PRIMJER 7. U predmetu (PRS-17-01/20-24), Pravobraniteljica je zaprimila **pritužbu na ginekologa zbog odbijanja izdavanja lijeka za menstrualne tegobe**. Pritužiteljica navodi da joj ginekolog nije želio izdati lijek na temelju nalaza s hitnog ginekološkog prijema jer je procijenio da joj taj lijek nije potreban, uz komentar da je lijek skup i da „država za to nema novaca“. Pritužiteljica je potom lijek kupila u ljekarni bez recepta. Pravobraniteljica je zatražila očitovanja ginekološke ordinacije i HZZO-a,

koji je proveo kontrolu. Iz prikupljenih informacija proizlazi da je ginekolog pritužiteljici ipak izdao lijek nakon njezinog inzistiranja, ali ga pritužiteljica pri pokušaju podizanja nije uspjela odmah dobiti zbog načina rada informacijskog sustava CEZIH, u kojem ponekad e-recepti prolaze s kraćom odgodom od trenutka kada ga liječnik izda.

9.3. ZDRAVSTVENA USLUGA PREKIDA TRUDNOĆE

9.3.1. Dostupnost prekida trudnoće

U predmetu (PRS-17-01/21-27), Pravobraniteljica je postupala prema Kliničkoj bolnici „Sveti Duh“ povodom medijskih **objava o nedostupnosti prekida trudnoće u zdravstvenoj ustanovi, zbog priziva savjesti svih djelatnika/ca**³⁹⁶. Pravobraniteljica je zatražila očitovanje KB Sveti Duh o tome kada namjerava promijeniti dosadašnju praksu, ističući da ta ustanova svoju zakonsku obvezu pružanja zdravstvene usluge prekida trudnoće na zahtjev žene (osim u slučajevima medicinske indikacije) ne izvršava već više od 10 godina. Takva praksa u nesuglasju je s nacionalnim propisima, ali i brojnim međunarodnim dokumentima u kojima Europska unija, Ujedinjeni narodi i Vijeće Europe pozivaju države članice da osiguraju korištenje priziva savjesti ali koje neće utjecati na smanjivanje dostupnosti zdravstvene usluge prekida trudnoće. Pravobraniteljica je zaprimila odgovor nove ravnateljice KB Sveti Duh Ana-Marije Šimundić, u kojem se navodi da je KB Sveti Duh u cilju žurnog rješenja ovog problema trenutno u procesu traženja vanjskog/e suradnika/ce iz neke druge bolnice koji bi u KB Sveti Duh dolazio obavljati prekide trudnoće na zahtjev. Također se navodi da će bolnica postupiti u skladu s preporukom Pravobraniteljice te da će prilikom budućih zapošljavanja specijalista ginekologa/inje, kao jedan od natjecajnih uvjeta postaviti raspoloživost za obavljanje prekida trudnoće na zahtjev.

Europski parlamentarni forum za seksualna i reproduktivna prava (EPF) je u suradnji s Europskom mrežom Međunarodne federacije za planirano roditeljstvo (IPPF EN) objavio interaktivnu mapu o dostupnosti prekida trudnoće u Europi³⁹⁷, prema kojoj se Hrvatska zajedno sa 7 drugih zemalja³⁹⁸ nalazi u četvrtoj od ukupno šest kvalitativnih skupina uz oznaku „poor“ (loše).

Pravobraniteljica je tijekom izvještajne godine na temu dostupnosti prekida trudnoće dala nekoliko izjava za medije³⁹⁹.

9.3.2. Protupravni prekidi trudnoće

U predmetu (PRS-17-01/20-23), Pravobraniteljica je od Općinskog suda u Velikoj Gorici zatražila informaciju **o ishodu postupka protiv dvoje zdravstvenih radnika zbog kaznenog djela obavljanja protupravnog prekida trudnoće**. Radilo se o zaposlenicima jedne poliklinike u Ivanić Gradu koja nema ovlaštenje za pružanje te zdravstvene usluge. O slučaju su prije nekoliko godina pisali mediji⁴⁰⁰.

³⁹⁶ Poveznica: <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/4153412/u-kb-sveti-duh-nemoguće-je-obaviti-pobacaj-zbog-priziva-savjesti-svih-ginekologa-fativ-trazimo-smjenu-ravnateljca/>.

³⁹⁷ Poveznica: <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/svijet/eu/4111964/medjunarodni-dan-sigurnog-pobacaja-objavljena-je-interaktivna-karta-dostupnosti-pobacaja-hrvatska-je-u-donjem-dijelu-ljestvice/>.

³⁹⁸ Albanija, Cipar, Gruzija, Rumunjska, Rusija, Sjeverna Irska i Srbija.

³⁹⁹ Index.hr (13.2.2021.) <https://prs.hr/cms/post/343>, Radio Slobodna Evropa (8.12.2021.) <https://prs.hr/cms/post/597>.

⁴⁰⁰ Poveznica: <https://www.24sata.hr/news/par-u-poliklinici-u-zagrebacnoj-zupaniji-radio-ilegalne-pobacaje-594830>.

Pravomoćna presuda (2019.) bila je osuđujuća, a izrečene zatvorske kazne (za oba počinitelja) zamijenjene su radom za opće dobro.

Protupravni prekidi trudnoće koji se ne registriraju (izvođe se „na crno“ izvan bolničkog sustava od strane neovlaštenog osoblja) problem su na čiju prisutnost Pravobraniteljica upozorava već duže vrijeme, a na što također ukazuju organizacije civilnog društva i mediji. Ovo je drugi takav primjer koji je imao sudski epilog (o prvome je Pravobraniteljica pisala u svom Izvješću o radu za 2014. godinu⁴⁰¹). Iz rezultata ankete koju je provela neformalna inicijativa „Znajznanje.org“ (2015.)⁴⁰² proizlazi da je 26% ispitanica prekid trudnoće obavilo protupravno (nije ga obavilo u ovlaštenoj bolnici ili kliničkom bolničkom centru, već u ne-bolničkoj ginekološkoj ordinaciji).

9.3.3. Unaprijeđenje vođenja statističkih podataka

Jednu od poteškoća koje je Pravobraniteljica utvrdila u istraživanju o dostupnosti zdravstvene usluge prekida trudnoće (2018.) bila je **nestandardiziranost podataka o prekidima trudnoće u Hrvatskoj** (bio je vidljiv raskorak između pojedinih podataka koje su vodile zdravstvene ustanove i podataka koje je objavljivao HZJZ). Pravobraniteljica je tada preporučila da se unaprijedi prikupljanje statističkih podataka o prekidu trudnoće. HZJZ je nastavno na upit Pravobraniteljice dostavio informaciju da je kvantitativna evidencija o pobačajima i prekidima trudnoće poboljšana zahvaljujući informatičkom povezivanju dviju javnozdravstvenih baza podataka: 1) baze pobačaja i prekida trudnoće i 2) baze stacionarne zdravstvene zaštite koja uključuje rad dnevnih bolnica i bolničkih odjela. HZJZ sada u svoja izvješća uključuje podatke o pobačajima i prekidima trudnoće iz oba izvora podataka, pa bi ti podaci sada trebali biti pouzdani, odnosno ne bi više trebali biti u neskladu s podacima zdravstvenih ustanova.

9.4. POREZ NA MENSTRUALNE POTREPŠTINE

Pravobraniteljica je sudjelovala na Panel raspravi o menstrualnom siromaštvu i menstruaciji u organizaciji Međunarodne udruge studenata medicine Hrvatska (CroMSIC)⁴⁰³. Pravobraniteljica je na panelu govorila o **inicijativi Pravobraniteljice za smanjivanje poreza na dodanu vrijednost na ženske menstrualne potrepštine** u Hrvatskoj (2019.), kada je Ministarstvu financija i Vladi RH preporučila primjenu Rezolucije Europskog parlamenta o ravnopravnosti spolova i politikama oporezivanja u EU⁴⁰⁴ u nacionalnom poreznom sustavu, kako bi se PDV na osnovne ženske higijenske proizvode ukinuo ili smanjio. Porezna uprava Ministarstva financija u svom odgovoru Pravobraniteljicu je izvijestila da će preporuku dugoročno razmotriti.

Udruga za ljudska prava i građansku participaciju „PaRiter“ objavila je istraživanje o menstrualnom siromaštvu u Hrvatskoj⁴⁰⁵, koje je pokazalo da 12% građanki sebi ne može priuštiti higijenske uloške, dok 36% kupuje manje kvalitetne menstrualne potrepštine zbog njihove cijene. Navedeni postotci odnose se na opću žensku populaciju bez obzira na dob, vezano uz što Pravobraniteljica naglašava kako

⁴⁰¹ Nakon policijske akcije „Ordinacija“ (2010.), početkom 2013. donesene su pravomoćne presude kojima je kažnjeno 7 liječnika s varaždinskog, koprivničkog i bjelovarskog područja: dva liječnika dobila su zatvorske kazne, petorica uvjetne kazne, a dijelu njih je zabranjen rad na godinu dana.

⁴⁰² Uzorak: 97 žena iz različitih dijelova RH koje su tijekom svog života zatražile prekid trudnoće; <https://znajznanje.pariter.hr/rezultati-ankete-pravo-na-abortus/>.

⁴⁰³ 29.4.2021., <https://www.prs.hr/cms/post/419>.

⁴⁰⁴ Poveznica: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0014_HR.html.

⁴⁰⁵ Poveznica: <https://pariter.hr/objavljeno-je-prvo-istrazivanje-o-menstrualnom-siromastvu-u-hrvatskoj/>.

su maloljetne i mlade nezaposlene djevojke u tom smislu posebno ugrožena skupina (rezultati za tu skupinu bili bi zasigurno znatno lošiji od navedenih). Navedeni rezultati ne razlikuju se značajno od podataka na razini Europske unije, slijedom čega je Europski parlament donio navedenu Rezoluciju kojom države članice poziva da ukinu tzv. „porez na njegu i tampone“ (također poznat pod nazivom „ružičasti porez“) i tako pridonesu većoj dostupnosti tih proizvoda.

Dok na zakonodavnoj razini u Hrvatskoj u izvještajnoj godini nije bilo promjena po ovom pitanju, rodno osviještene inicijative poduzimaju se na razini lokalne i područne (regionalne) samouprave te od strane pojedinih znanstveno-istraživačkih i odgojno-obrazovnih ustanova, koje mladim djevojkama i ženama osiguravaju besplatne menstrualne potrepštine⁴⁰⁶. Takve inicijative pokreću se po uzoru na druge europske zemlje u kojima brojne institucije (ponajprije odgojno-obrazovne) poduzimaju iste aktivnosti za dobrobit svojih korisnica i/ili zaposlenica. Kada je riječ o nacionalnoj razini, u Irskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, PDV na menstrualne potrepštine potpuno je ukinut, brojne zemlje su posljednjih godina snizile ili planiraju sniziti stopu PDV-a, dok je škotski parlament nedavno kroz izmjene zakona menstrualne potrepštine učinio potpuno besplatnima u javnim ustanovama. U skladu s time, Inicijativa za smanjenje poreza na menstrualne potrepštine i **inicijativa zastupnica u Hrvatskom saboru** pokrenule su Peticiju za smanjenje poreza na menstrualne potrepštine⁴⁰⁷. Povodom Tjedna menstrualnog siromaštva (24.-28. svibnja) u Zagrebu je održan prosvjedni skup⁴⁰⁸.

Hrvatski sabor raspravljao je o Prijedlogu Zakona o dopuni Zakona o porezu na dodanu vrijednost, s Konačnim prijedlogom zakona, predlagateljice zastupnice Anke Mrak-Taritaš⁴⁰⁹, kojim se predviđa snižavanje stope PDV-a na ženske higijenske potrepštine (uloške i tampone) na 5%. Prijedlog Zakona nije usvojen, međutim Klub zastupnika Hrvatske demokratske zajednice predložio je Vladi RH izradu analize problematike menstrualnog siromaštva, slijedom čega je u saborsku hitnu proceduru upućen Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost, s Konačnim prijedlogom zakona (predlagateljica Vlada RH)⁴¹⁰, kojim se predviđa snižavanje stope PDV-a na menstrualne potrepštine na 13%⁴¹¹. Time bi se na menstrualne potrepštine primjenjivala snižena stopa PDV-a, jednako kao i za neke druge osnovne higijenske potrepštine za koje je PDV također snižen na 13%⁴¹². Ova inicijativa dodatno dobiva na značaju kada se uzme u obzir da Republika Hrvatska ima jednu od najviših stopa PDV-a u Europskoj uniji. Pravobraniteljica daje podršku donošenju ove zakonske izmjene.

⁴⁰⁶ Poveznica: <https://www.ziher.hr/stop-menstrualnom-siromastvu-u-rh/> - Krapinsko-zagorska županija, Splitsko-dalmatinska županija, gradovi Rijeka, Karlovac, Lepoglava, Varaždin, Sisak, Zadar, Općina Čavle, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Sveučilište u Puli te niz srednjih škola iz različitih krajeva RH.

⁴⁰⁷ Poveznica: https://www.peticijeonline.com/podrite_smanjenje_ensnog_poreza.

⁴⁰⁸ Poveznica: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/u-zagrebu-prosvjedovali-zbog-menstrualnog-siromastva-pogledajte/2278532.aspx>.

⁴⁰⁹ Poveznica: <https://www.sabor.hr/prijedlog-zakona-o-dopuni-zakona-o-porezu-na-dodanu-vrijednost-s-konacnim-prijedlogom-zakona-0?t=126428&tid=209647>.

⁴¹⁰ Poveznica: <https://www.sabor.hr/prijedlog-zakona-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-porezu-na-dodanu-vrijednost-s-konacnim-5?t=130156&tid=210236>.

⁴¹¹ Zakon je u konačnici i donesen 25.3.2022. u trenutku pisanja ovog izvješća.

⁴¹² Člankom 38. Zakona o porezu na dodanu vrijednost (Narodne novine, br. 73/13, 99/13, 148/13, 153/13, 143/14, 115/16, 106/18, 121/19 i 138/20) propisana je snižena stopa PDV-a od 13%, za dječje pelene.

9.5. OSTALE AKTIVNOSTI

29.4.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **Panel raspravi o menstrualnom siromaštvu i menstruaciji** u organizaciji Međunarodne udruga studenata medicine Hrvatska.

11.6.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **okruglom stolu o seksualnim i reproduktivnim pravima i zdravlju** u organizaciji Francuskog veleposlanstva u Hrvatskoj⁴¹³. Pravobraniteljica je održala izlaganje u kojem je dala pregled stanja u Hrvatskoj, predstavivši glavne izazove s kojima se suočava Hrvatska po pitanju seksualnih i reproduktivnih prava i zdravlja. Posebice je naglasila negativan utjecaj pandemije bolesti COVID-19, istaknuvši pritužbe koje zaprima od građana te rezultate istraživanja koje je provela u suradnji s udrugom Roda (2020.), a koji su pokazali da je kriza uzrokovana koronavirusom negativno utjecala na dostupnost i kvalitetu zdravstvenih usluga za žene iz područja reproduktivnog zdravlja. Također je istaknula problem nedostatka ginekoloških timova na nacionalnoj razini.

14.12.2021. – Pravobraniteljica je sudjelovala na **radionici o Akcijskom planu za zdravlje žena**, u organizaciji udruge Roda – Roditelji u akciji⁴¹⁴. Na radionici su se razmjenjivala iskustva i zamisli o potrebnim unaprjeđenjima zdravstvene skrbi za žene, poglavito u području reproduktivnog zdravlja, a s ciljem izrade Akcijskog plana za zdravlje žena. U radu radionice sudjelovala je Pravobraniteljica koja je iznjela glavne poteškoće u ovom području, identificirane u okviru rada Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova: otežana dostupnost ginekološke skrbi (manjak ginekoloških timova u mreži HZZO-a, preopterećenost ginekoloških timova zbog čega pacijentice ponekad ne dobivaju pravovremenu skrb), otežana dostupnost pojedinih zdravstvenih usluga zbog korištenja priziva savjesti ovlaštenih djelatnika/ca (ginekološke i anesteziološke usluge; prekid trudnoće, ljekarničke usluge pri izdavanju kontracepcijskih sredstava), ginekološko i porodičarsko nasilje, uskraćivanje prava na pratnju pri porodu i nedostatna edukacija o seksualnosti u odgojno-obrazovnom sustavu.

15.12.2021. – Pravobraniteljica je prikupila podatke po spolu o voditeljima/cama ginekoloških ustrojstvenih jedinica u javnim zdravstvenim ustanovama⁴¹⁵, iz kojih proizlazi da su na čelu tih jedinica u 82% slučajeva muškarci, a u 18% slučajeva žene⁴¹⁶. Navedeno potvrđuje prisutnost fenomena „staklenog stropa“ čak i u području zdravstva koje se tiče isključivo ženskog reproduktivnog zdravlja.

9.6. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Izvještajnu godinu obilježio je povećan broj pritužbi u području reproduktivnog zdravlja žena. Pritužbe su se najvećim dijelom odnosile na neodgovarajuće postupanje zdravstvenih djelatnika/ca prema ženama u rodilištima, na zabranu pratnje na porodu u okolnostima pandemije bolesti COVID-19 i na otežanu dostupnost ginekološke skrbi. Pravobraniteljica je pažnju također posvetila dostupnosti zdravstvene usluge prekida trudnoće i snižavanju poreza na dodanu vrijednost na menstrualne potrepštine. Na reproduktivno zdravlje i prava žena značajan utjecaj imaju trenutne pandemijske okolnosti, koje već drugu godinu zaredom dodatno produbljuju inače prisutne poteškoće s kojima se žene suočavaju u ovom

⁴¹³ Poveznica: <https://www.prs.hr/cms/post/462>.

⁴¹⁴ Poveznica: <https://www.prs.hr/cms/post/604>.

⁴¹⁵ Naziv funkcije i ustrojstvene jedinice razlikuju se od ustanove do ustanove (voditelj/ica, rukovoditelj/ica, predstojnik/ca, pročelnik/ca; odjel, služba, klinika).

⁴¹⁶ 23 muškarca i 5 žena (podatak za 1 zdravstvenu ustanovu nije poznat).

području. Republika Hrvatska nije izuzetak po tom pitanju, već se na otežan pristup spolnoj i reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti i uslugama ukazuje na međunarodnoj razini.

Pravobraniteljica stoga upućuje **preporuke**:

- (1) Osigurati da okolnosti pandemije bolesti COVID-19 ne utječu na smanjivanje dostupnosti i kvalitete zdravstvene skrbi u području reproduktivnog zdravlja žena.
- (2) Posebnu pažnju posvetiti unaprjeđenju zdravstvene skrbi za žene u rodilištima.
- (3) U dugoročnom smislu raditi na popunjavanju Mreže javne zdravstvene službe u djelatnosti zdravstvene zaštite žena, s obzirom na manjak potrebnih ginekoloških timova na nacionalnoj razini.
- (4) Unaprijediti dostupnost menstrualnih potrepština s posebnim fokusom na dostupnost tih proizvoda mladim djevojkama.

U **Rezoluciji o politici EU-a u pogledu sporta - ocjena i mogući putevi naprijed** (2021.),⁴¹⁷ Europski parlament je još jednom ukazao na nedovoljnu zastupljenost žena u sportu, kako u upravljačkim tijelima, tako i u medijskom sektoru, te stoga poziva međunarodna, europska i nacionalna sportska upravljačka tijela i dionike da provedu mjere za raznolikost i uključenost.

Također, Europski parlament⁴¹⁸ je naglasio potrebu za daljnjim naporima Europske unije i država članica u promicanju rodno osviještene politike u sportu s ciljem povećanja zastupljenosti žena na svim upravljačkim razinama te među trenerima. Europski parlament poziva upravljačka tijela u sportu na osviještenost i implementaciju postojećih pravnih mehanizama pri suočavanju s rodno utemeljenim nasiljem te potiče provedbu medijskih kampanja osvještavanja o rodno utemeljenom nasilju u sportu.

Pozitivno je istaknuti da mediji u Hrvatskoj u novije vrijeme doprinose suzbijanju rodni stereotipa o sudjelovanju žena u pojedinim sportovima, primjerice košarka⁴¹⁹ i kick-boxing⁴²⁰.

10.1. AKTIVNOSTI U IZVJEŠTAJNOJ GODINI

Pravobraniteljica se pridružila projektu Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO) "**Glas žena u sportu**", kao jedna od partnerskih organizacija⁴²¹. Pored navedenog projekta, Pravobraniteljica je s HOO-om također dogovorila suradnju vezano uz **konferenciju o sportu** koja bi se trebala održati u svibnju 2022.⁴²²

Pravobraniteljica je objavila drugi dio rezultata **istraživanja o ravnopravnosti spolova i nasilju u rukometu mladih**. Ciljevi istraživanja su: 1) utvrditi koliko često su mladi sportaši i sportašice izloženi negativnim stereotipima te ispitati doživljaj rodne ravnopravnosti između mladića i djevojaka koji treniraju isti sport; 2) utvrditi zastupljenost različitih oblika nasilnog ponašanja u sportu mladih. Uzorak je činilo 522 ispitanika/ce (289 M i 233 Ž) - mlade rukometašice i rukometaši u dobi 14-17 godina iz svih dijelova Hrvatske. Sažetak istraživanja objavljen je na mrežnim stranicama Pravobraniteljice⁴²³, a trenutno je u procesu izrada znanstvene knjige na istu temu. Također, na temelju rezultata istraživanja

⁴¹⁷ Poveznica: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0463_HR.html.

⁴¹⁸ „EU sports policy: assessment and possible ways forward“ (2021.), <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/product/product-details/20210823CAN62962>.

⁴¹⁹ „Dokad ćemo trpjeti diskriminaciju? Ovo je degradacija u 21. stoljeću...“ <https://www.24sata.hr/sport/masic-uzvraca-mileticu-dokad-emo-trpjeti-diskriminaciju-od-razlike-u-placi-do-pokrivenosti-753029>.

⁴²⁰ „Riječanka Kristina Pilko jedina je žena koja sudi u svim disciplinama kickboxinga: 'Govorili su da ću uništiti meč, jer sam žena’“ <https://www.novilist.hr/sport/rijecanka-kristina-pilko-jedina-je-zena-koja-sudi-u-svim-disciplinama-kickboxinga/>.

⁴²¹ Sve informacije o projektu "Glas žena u sportu" navedene su u poglavlju "EU projekti i drugi međunarodni projekti".

⁴²² „Sastanak na temu pripreme konferencije o sportu“, 22.10.2021. <https://prs.hr/cms/post/543>.

⁴²³ Poveznica: <https://www.prs.hr/cms/post/456>.

objavljen je u Reviji za sociologiju, izvorni znanstveni članak „*Ženski sport nije pravi sport: negativni stereotipi prema sportašicama i doživljaj rodne neravnopravnosti u rukometu u Hrvatskoj*“⁴²⁴.

U Izvješću o radu za 2020., Pravobraniteljica je izvijestila o najavi donošenja novog **Popisa značajnih događaja** (Narodne novine, br. 47/08; Popis), **na čije diskriminirajuće odredbe ukazuje već dugi niz godina**. Agencija za elektroničke medije najavila je da će se s izradom novog Popisa krenuti nakon usvajanja novog Zakona o elektroničkim medijima. Zakon o elektroničkim medijima⁴²⁵ stupio je na snagu 14.10.2021., te bi novi Popis trebao biti izrađen tijekom 2022.

Županijski sud u Rijeci je pravomoćnom presudom (26.1.2021.) potvrdio odluku Pravobraniteljice (2015.), koja je u predmetu **PRS-03-05/15-22** utvrdila diskriminaciju rukometne sutkinje. U tom slučaju je Hrvatska udruga rukometnih sudaca počinila diskriminaciju temeljem trudnoće uklonivši sutkinju Helenu Crnojević s međunarodne liste rukometnih sudaca zbog njezine trudnoće.⁴²⁶ Radi se o primjeru koji potvrđuje da u području sporta nadležna tijela i dalje odluke povremeno donose pod utjecajem rodni stereotipa i neosvijestjenosti o jamstvu zabrane diskriminacije temeljem spola. Stoga je ova presuda primjer dobre prakse koji bi trebao doprinijeti da u budućnosti u nacionalnim okvirima ne dolazi do sličnih situacija.

10.2. OPISI SLUČAJEVA

PRIMJER 1. U predmetu (**PRS-01-04/21-07**), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi pritužiteljice na Hrvatski taekwondo savez. Pritužba se odnosila na **diskriminaciju temeljem spola pri provedbi natječaja za glavne trenere nacionalnih selekcija** Hrvatskog taekwondo saveza (u kojem je sudjelovala pritužiteljica), na **netransparentnost izbora trenera plaćenih** od strane Hrvatskog olimpijskog odbora (HOO) i na općenito **osjetnu podzastupljenost žena u tijelima** Hrvatskog taekwondo saveza.

Pravobraniteljica je od Hrvatskog taekwondo saveza zatražila očitovanje i izvršila uvid u podatke o spolnoj zastupljenosti u tijelima Hrvatskog taekwondo saveza te je utvrdila da su žene ravnopravno zastupljene jedino među sucima/sutkinjama (53%), dok su na svim drugim razinama osjetno podzastupljene, što se posebno odnosi na najviša upravljačka tijela (upravni i nadzorni odbor, stegovna komisija) u kojima nema nijedne žene. Takvo stanje prisutno je unatoč tome što svojim Statutom Hrvatski taekwondo savez ima propisane posebne mjere poticanja ravnopravne spolne participacije u tijelima Hrvatskog taekwondo saveza. Pravobraniteljica je također utvrdila da je primjedba pritužiteljice o netransparentnosti izbora trenera plaćenih od strane HOO-a utemeljena, s obzirom da se ti treneri ne biraju putem natječaja, već se biraju između trenera volontera nacionalnih selekcija. U odnosu na pritužbu na diskriminaciju temeljem spola pri provedbi natječaja za glavne trenere nacionalnih selekcija, Hrvatski taekwondo savez je naveo razloge koji ukazuju na isključivo profesionalno uvjetovane razloge iz kojih na natječaju nije izabrao pritužiteljicu, već njezine muške protukandidate. Stoga u tom dijelu pritužbe Pravobraniteljica nije utvrdila diskriminaciju. Međutim, Pravobraniteljica je izdala preporuku Hrvatskom taekwondo savezu da aktivno počne raditi na poticanju veće zastupljenosti participacije žena, pogotovo na najvišim upravljačkim razinama, te da izbor trenera plaćenih od strane HOO-a počne

⁴²⁴ Poveznica: <https://www.prs.hr/cms/post/426>.

⁴²⁵ Narodne novine, br. 111/21.

⁴²⁶ „*Sud potvrdio odluku PRS o diskriminaciji rukometne sutkinje*“, 15.3.2021., <https://prs.hr/cms/post/377>.

provoditi putem javno raspisanih natječaja. Hrvatski taekwondo savez je prihvatio preporuke i naveo da će nadalje postupati u skladu s njima.

PRIMJER 2. U predmetu (PRS-18-01/20-13), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi pritužiteljice na Lovačko društvo „Šljuka“ Popovača (Lovačko društvo), zbog diskriminacije temeljem spola. Pritužiteljica navodi da su njezini **zahtjevi za primitak u članstvo Lovačkog društva** višekratno odbijani bez obrazloženja, dok se u članstvo istovremeno primaju muškarci. Pravobraniteljica je utvrdila da su zamolbe pritužiteljice za primitak u članstvo odbijeni u tri navrata bez obrazloženja. Istovremeno je razvidno da su u istom razdoblju u članstvo primani muškarci te da u članstvu Lovačkog društva nema nijedne žene. Premda Lovačko društvo negira da je pritužiteljici članstvo uskraćeno iz razloga što je žena, na izričito traženje Pravobraniteljice da obrazloži razlog takvog postupanja, Lovačko društvo nije ponudilo odgovor. Istovremeno je razvidno da pritužiteljica ispunjava osnovne uvjete za članstvo propisane Statutom Lovačkog društva te da nisu vidljive zapreke temeljem kojih bi joj mogao biti uskraćen prijam. Stoga je Pravobraniteljica postupanje Lovačkog društva ocijenila autokratskim te utvrdila diskriminaciju temeljem spola prema pritužiteljici. Lovačkom društvu izrekla je upozorenje i preporuku da ponovno razmotri zahtjev pritužiteljice i izda joj novo rješenje koje bi bilo u skladu s pozitivnim propisima. Također je preporučila da Lovačko društvo počne aktivno raditi na uključivanju žena u svoje članstvo te u tu svrhu svojim Statutom propiše posebne mjere. Međutim, Lovačko društvo odbilo je postupiti u skladu s preporukama. Pravobraniteljica je stoga od Sisačko-moslavačke županije zatražila provođenje nadzora nad radom Lovačkog društva, što je i učinjeno, međutim bez učinka na promjenu postupanja u odnosu na mjere koje je Pravobraniteljica izrekla. Pravobraniteljica je potom pritužiteljici izrazila spremnost da sudjeluje u svojstvu umješačice u eventualnom sudskom postupku, međutim pritužiteljica se do zaključenja ovog izvješća nije odlučila za pokretanje takvog postupka.

PRIMJER 3. U predmetu (PRS-20-01/21-08), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi na Hrvatski triatlon savez (HTS) zbog **neravnopravnog tretmana natjecateljica** u odnosu na natjecatelje, budući da je *Pravilnikom o ustroju natjecanja HTS-a* određeno da pravo nastupa na završnom natjecanju (finalu) Hrvatske triatlonske lige, koje je ujedno i državno prvenstvo (finale HTL-a) ostvaruje najboljih 50 natjecatelja i 30 natjecateljica po pojedinoj disciplini. Nastavno na zahtjev Pravobraniteljice, HTS je dostavio obrazloženje razloga iz kojeg je prisutna različita kvota za žene i muškarce u finalu HTL-a, ukazujući na nedovoljan broj ženskih natjecateljica koje ispunjavaju uvjete za nastup u finalu HTL-a. Naime, u 2020., u disciplini sprint triatlon bilo ih je svega 39, što bi označavalo narušavanje selekcijskog procesa i uklanjanje elementa kompetitivnosti u ženskoj konkurenciji ukoliko bi se kvota za žene povećala na 50 natjecateljica (sve triatlonke bi se automatski kvalificirale u finale). Međutim, podaci za 2021., pokazuju da je broj triatlonki koje ispunjavaju uvjete za plasman u finale HTL-a znatno veći nego što je bio u 2020. (70), te se time stječu uvjeti za povećanje kvote za žene na 50 natjecateljica u finalu. HTS je izrazio mišljenje da su u postojećim okolnostima zapravo diskriminirani muškarci, budući da im je zbog njihove veće brojnosti teže izboriti nastup u finalu nego ženama. U odnosu na takvu konstataciju, Pravobraniteljica je ukazala da, ukoliko bi se propozicije natjecanja temeljile na takvom tumačenju (brojnost konkurenata/ica u određenom natjecanju/sportu), to bi označavalo produblјivanje nepovoljnog položaja žena u sportu i zapravo označavalo diskriminaciju žena, a nipošto muškaraca. Današnje stanje nije moguće promatrati izvan cjelokupnog konteksta vezano uz područje sporta, koje karakterizira tradicionalna percepcija sporta kao „muške“ aktivnosti koja nije svojstvena ženama i koja žene još uvijek ne potiče na bavljenje sportom u istoj mjeri u kojoj potiče muškarce. Zato je razumlјivo da su muškarci u pravilu brojniji u svim sportovima, međutim to ne smije predstavljati osnovu za različito postupanje na temelju spola. Žene su u području sporta, kao i u brojnim drugim područjima javnog i privatnog života, u kontinuirano nepovoljnom položaju zbog različitih čimbenika koji u današnje vrijeme i dalje

uporno perzistiraju, a uvjetovani su povijesnim, kulturnim i odgojno-obrazovnim odrednicama. U takvim slučajevima moraju se uvoditi i primjenjivati posebne mjere propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova radi nadoknađivanja nepovoljnog položaja u kojem se nalaze žene. Opća pravila za natjecanja trebala bi na jednak način vrijediti za žene i muškarce te bi trebala odašiljati poruku o jednakoj vrijednosti natjecanja neovisno o spolu. Ukoliko je određeno da u finalu može nastupiti 50 muškaraca i samo 30 žena, time se neizravno promiče stereotip o sportu kao primarno muškom području djelovanja, što bi svakako trebalo izbjeći ako je ikako moguće. Stoga, premda je takva praksa do sada bila opravdana prema podacima za 2020., zbog uistinu premalog broja natjecateljica, Pravobraniteljica je HTS-u izdala preporuku da kvotu za žene i muškarce u finalu HTL-a izjednači, odnosno da pravila natjecanja prilagodi u skladu s podacima za 2021. Također je preporučila da je u dugoročnom smislu potrebno raditi na poticanju većeg uključivanja žena u ovaj sport. Pravobraniteljica je vezano uz ovaj slučaj dala izjavu na upite iz medija⁴²⁷. Do zaključenja ovog izvješća nije zaprimljena povratna informacija HTS-a o postupanju u skladu s preporukama.

PRIMJER 4. U predmetu (PRS-10-01/20-01), Pravobraniteljica je postupala po pritužbi na Hrvatski biljarski savez (HBS) na diskriminaciju temeljem spola zbog toga što **ženama ne omogućava sudjelovanje na Prvenstvu Hrvatske i na Europskom prvenstvu u biljaru** (EP u pool biljaru). Naime, žene se u Hrvatskoj mogu natjecati u samo dvije (*9-Ball* i *10-Ball*) od ukupno četiri discipline (*8-Ball*, *9-Ball*, *10-Ball* i *Straight Pool*), unatoč tome što takva ograničenja ne postoje u europskim okvirima. Nastavno na zahtjev Pravobraniteljice, HBS se očitovao da već nekoliko godina žene ne šalje na EP u pool biljaru zbog male konkurencije, odnosno malog broja žena koji se bavi sportskim biljarom u Hrvatskoj. Istovremeno, nisu propisani minimalni kriteriji za žene da ostvare pravo nastupa na prvenstvu. Budući da je ženama uskraćeno natjecanje u dvije discipline, nemaju mogućnost prikupljati bodove na tim turnirima, što automatski znači da će biti niže-plasirane na godišnjoj rang listi. Prvenstvo Hrvatske za žene u posljednje dvije godine nije održano zbog malog broja prijavljenih natjecateljica, budući da je Sportskim pravilnikom HBS-a propisan uvjet za održavanje natjecanja od minimalno 8 prijavljenih natjecatelja iz 3 različita kluba. Pravobraniteljica je HBS-u ukazala na potrebu poticanja većeg uključivanja žena u ovaj sport te upozorila da apsolutnim uskraćivanjem mogućnosti za sudjelovanjem na natjecanjima HBS ne samo da ne potiče veće uključivanje žena, već proizvodi potpuno suprotan učinak. Mala brojnost žena koje se bave biljarom u Hrvatskoj nije opravdan razlog da se ne iznađe rješenje kojim bi se omogućilo sudjelovanje žena na navedenim natjecanjima. Stoga je HBS-u izdala preporuku da ženama omogući natjecanje u sve četiri discipline te da poduzme sve raspoložive radnje kako bi osigurao održavanje Prvenstva Hrvatske za žene i nastupe na europskom prvenstvu. HBS je Pravobraniteljicu povratno izvijestio da je uvažio preporuku Pravobraniteljice i donio novi Sportski pravilnik s izvršenim izmjenama u skladu s preporukama. Uvjeti za nastupanje žena na Prvenstvu Hrvatske i za nastupanje u ženskoj seniorskoj reprezentaciji su ublaženi, te bi se time trebalo osigurati održavanje Prvenstva Hrvatske za žene te sudjelovanje naših natjecateljica na međunarodnim natjecanjima.

10.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pritužbe na kojima je Pravobraniteljica radila u izvještajnoj godini potvrđuju prisutnost rodnih stereotipa u odnosu prema ženama u sportu i neosviještenosti o potrebi poticanja razvoja ženskog sporta. Pritom

⁴²⁷ Poveznica: <https://prs.hr/cms/post/509>.

se kao opravdanje za različit tretman sportašica često navodi činjenica što se sportom bavi manje žena, pa je zato razumljivo da muški sport ima povlašteni status. Primjetno je da su u svim slučajevima nositelji takvih stajališta upravo muškarci na upravljačkim pozicijama u sportu koji inicijalno ne iskazuju razumijevanje problematike ravnopravnosti spolova u sportu niti smatraju shodnim pokrenuti promjenu trenutnog stanja. To s jedne strane ukazuje na potrebu što žurnijeg rješavanja problema ekstremne podzastupljenosti žena na upravljačkim pozicijama u sportu, te također ukazuje da je potrebno dosljedno raditi na osvještavanju o uzrocima koji uvjetuju današnji neravnopravan položaj u kojem se nalaze žene u sportu. S time u vezi potrebno je poticati sportske organizacije i druga nadležna tijela na primjenu posebnih mjera s ciljem povećanja zastupljenosti žena u sportu na svim razinama. Pozitivno je istaknuti da, unatoč početnom nerazumijevanju problematike, nadležna tijela na kraju u pravilu uvažavaju preporuke Pravobraniteljice i prilagođavaju svoje postupanje u skladu s njima. Rodni stereotipi u sportu vrlo snažno su ukorijenjeni te će biti potrebno postupno, strpljivo i kontinuirano raditi na promjeni percepcije o ulozi žena u sportu.

U cilju promjene opisanog stanja, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) U svim prikladnim slučajevima uvoditi i primjenjivati posebne mjere propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova radi nadoknađivanja nepovoljnog položaja žena u sportu.
- (2) Poticati veću participaciju žena na upravljačkim pozicijama u sportu, uz razmatranje uvođenja spolnih kvota.
- (3) Nastojati osigurati jednaka pravila na sportskim natjecanjima za žene i muškarce, neovisno o razlici u ukupnoj spolnoj zastupljenosti sportaša/sportašica.

RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/CE MEĐUNARODNE ZAŠTITE

Načela, uvjeti i postupak odobrenja međunarodne zaštite, status, prava i obveze tražitelja/ica međunarodne zaštite, azilanta/ica i stranaca pod supsidijarnom zaštitom regulirani su Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (ZMPZ).⁴²⁸ Njime je uspostavljen sustav koji je na normativno-pravnoj razini u potpunosti usklađen s relevantnim zakonodavstvom Europske unije (EU). Postupak podnošenja zahtjeva za međunarodnom zaštitom sada je sličan u cijeloj EU.

U situaciji u kojoj se broj tražitelja/ica međunarodne zaštite kontinuirano povećava, zbog ratnih i vojnih sukoba u zemljama Bliskoga i Srednjeg istoka te u područjima sjeverne i centralne Afrike, sustav azila u Republici Hrvatskoj se nalazi pred velikim izazovom kako odgovoriti na povećanje broja zahtjeva te, s obzirom na porast odobrenih međunarodnih zaštita, na sve veće potrebe za integracijom heterogene grupacije migranata/ica.

ZMPZ-om, kojim su u pravni poredak Republike Hrvatske prenesene sve važne direktive EU-a te kojim je također uređena primjena uredbi EU-a, **žene su prepoznate kao ranjiva skupina**, i to posebno: trudnice, samohrani roditelji s maloljetnom djecom (u najvećem broju radi se o ženama), žrtve trgovanja ljudima, žrtve mučenja, silovanja ili drugog psihičkog, fizičkog i spolnog nasilja, kao što su žrtve sakaćenja ženskih spolnih organa, te kao takve uživaju posebna postupovna i prihvatna jamstva.

Nadalje, članom/icom obitelji tražitelja/ice međunarodne zaštite, azilanta/ice, stranca pod supsidijarnom zaštitom i stranca pod privremenom zaštitom smatra se: bračni/a ili izvanbračni/a partner/ica prema propisima Republike Hrvatske, kao i osobe koje su u zajednici koja se prema propisima Republike Hrvatske može smatrati formalnim ili neformalnim životnim partnerstvom.

Budući da su žene izvrngute posebnim oblicima progona na temelju roda i u većini slučajeva nisu prepoznate u postupku odobravanja međunarodne zaštite, usvojena je **Rezolucija Europskog parlamenta (8.3.2016.) o situaciji u kojoj se nalaze žene izbjeglice i tražiteljice azila** u EU-u (2015/2325(INI)).⁴²⁹ Navedena Rezolucija sadržava: Rodnu dimenziju postupka utvrđivanja statusa izbjeglice; Potrebe žena u postupcima azila; Prihvat i zadržavanje i Socijalnu uključenost i integraciju.⁴³⁰

Nadalje, valja spomenuti i Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (stupio na snagu 1.10.2018.), koji sadržava Poglavlje VII. pod nazivom Migracija i azil, a razrađuje u čl.59. Boravišni status, u čl.60. Zahtjeve za azil utemeljene na

⁴²⁸ Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (Narodne novine, br.70/15 i 127/17).

⁴²⁹ Službeni list Europske unije, 9.2.2018., C 50/25.

⁴³⁰ Rezolucija poziva sve države članice na objektivniji i rodno osjetljiv pristup prilikom ocjenjivanja vjerodostojnosti te na poboljšanje osposobljavanja u tom području za donositelje odluka kako bi ono uključivalo i rodnu dimenziju; naglašava da ocjena vjerodostojnosti nikad ne može biti potpuno točna te se ne bi smjela upotrebljavati kao jedina osnova za negativnu odluku o azilu; preporučuje da se u ocjeni zahtjeva za azil koje su podnijele žene uzimaju u obzir kulturni, socijalni i psihološki profili, uključujući kulturnu pozadinu, obrazovanje, traumu, strah, sram i/ili kulturne nejednakosti između muškaraca i žena.

rodu i čl.61. Zabranu protjerivanja ili vraćanja osoba, odnosno daje dodatna jamstva ženama za zaštitu od proganjanja zasnovano na rodu.

Pravobraniteljica kontinuirano prati pitanje ravnopravnosti spolova u području migracija i međunarodne zaštite te naglašava važnost dosljednog poštivanja načela ravnopravnosti spolova u sustavu azila, kontinuiranog provođenja aktivnosti na podizanju svijesti o pojavama i neprihvatljivosti diskriminacije te vođenja svih statističkih podataka po spolu vezano za migracijsku politiku. **Pravobraniteljica kontinuirano prati ukupnu politiku odobravanja međunarodnih zaštita**⁴³¹ te pitanja integracije stranaca, a posebno u kojoj se situaciji nalaze žene izbjeglice i tražiteljice međunarodne zaštite na području Republike Hrvatske. U tu svrhu Pravobraniteljica od Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) prikuplja podatke po spolu.

Dostavljeni podaci MUP-a pokazuju da je u 2021. evidentirano 3.039 osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu, što je značajan porast (36%) u odnosu na 2020., kada je bilo ukupno 1.932 tražitelja/ica međunarodne zaštite, ali i u odnosu na prethodnih 5 godina. Razvrstano po spolu, **tražitelja međunarodne zaštite bilo je 1.833 (60%), dok je tražiteljica bilo 1.206 (40%),** što potvrđuje već ustanovljeni **trend kontinuiranog postupnog povećanja i broja i udjela žena u odnosu na muškarce.**⁴³²

Azil je odobren za 68 osoba (39 ili 57% muškoga spola i 29 ili 43% ženskoga spola), dok nije zabilježen nijedan slučaj odobrenja supsidijarne zaštite. Navedeni podaci pokazuju da je **nastavljen trend postupnog povećanja udjela žena kojima je odobren azil.**⁴³³

Međutim, pravo razumijevanje rezultata odobravanja međunarodne zaštite treba tražiti u broju obustavljenih postupaka⁴³⁴, a što je ključno za bilo kakvo zaključivanje. Kako MUP navodi, **najčešći razlog obustavljanja postupka je napuštanje Republike Hrvatske** tražitelja međunarodne zaštite prije samog okončanja postupka. Tako su u 2021. obustavljeni postupci za **čak 2.301** ili 76% osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu, od čega je 1.374 (60%) osoba muškog spola i 927 (40%) osoba ženskog spola. Iako je ove godine značajno smanjen udio osoba kojima su obustavljeni postupci u odnosu na 2020., i dalje je riječ o velikom broju obustavljenih postupaka, kao i prethodnih godina.⁴³⁵

⁴³¹ Međunarodna zaštita obuhvaća azil i supsidijarnu zaštitu.

⁴³² U 2020. žene su u ukupnom broju osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu činile 38% (739), a muškarci 62% (1.193). U 2019. međunarodnu je zaštitu zatražilo 1.460 osoba, od čega 957 ili 66% muškaraca i 503 ili 34% žena, u 2018. - 1.068 osoba, od čega je 763 ili 71% osoba bilo muškog spola, a 305 ili 29% osoba ženskog spola, u 2017. - 1.887 osoba, od čega su 1.583 ili 84% osoba bilo muškog spola, a 304 ili 16% su bile osobe ženskog spola, a u 2016. - 2.233 osoba, od toga 1.910 ili 85% su bile osobe muškog spola, a 323 ili 15% su bile osobe ženskog spola.

⁴³³ U 2020. odobren je azil za 36 tražitelja/ica međunarodne zaštite – 22 ili 61% osobama muškog spola i 14 ili 39% osobama ženskog spola, u 2019. - odobren je azil za 157 osoba – 90 (57%) muškim osobama i 67 (43%) ženskim osobama, u 2018. odobren je azil za ukupno 240, od tog broja 152 ili 63% muškim osobama i 88 ili 37% ženskim osobama.

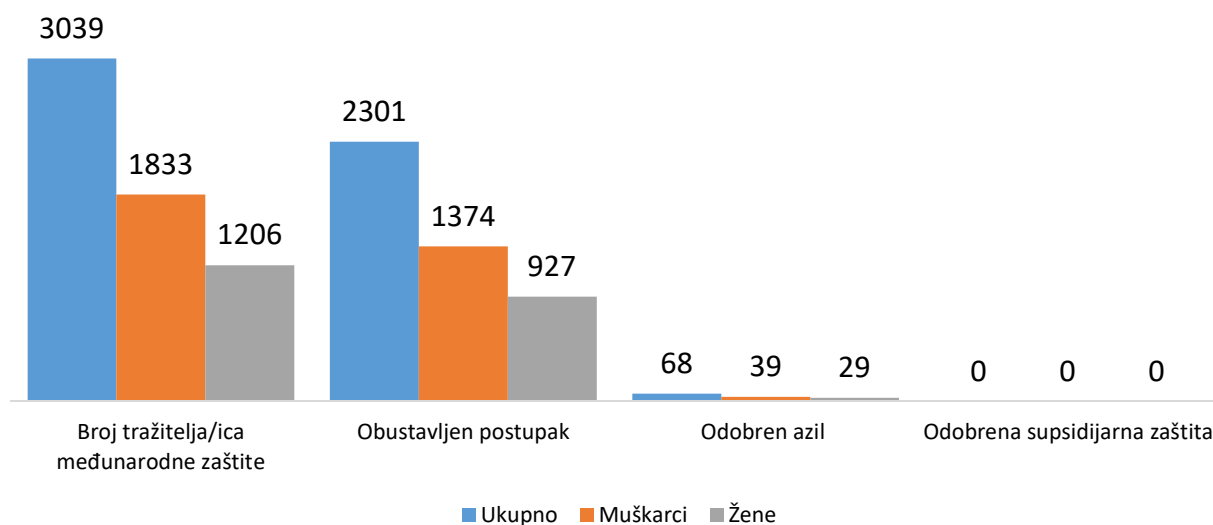
⁴³⁴ Člankom 39. stavkom 1.- 2. ZMPZ-a je propisano:

(1) *Postupak odobrenja međunarodne zaštite obustavit će se ako tražitelj odustane od zahtjeva.*

(2) *Smatra se da je tražitelj odustao od zahtjeva ako: 1. se ne pojavi u Prihvatilištu ili izbjegava podnošenje zahtjeva, a to ne opravda u roku od dva dana od roka koji mu je određen za dolazak u Prihvatilište, odnosno za podnošenje zahtjeva 2. se ne odazove pozivu na saslušanje, a svoj izostanak ne opravda u roku od dva dana od zakazanog saslušanja 3. napusti boravište duže od dva dana bez suglasnosti Prihvatilišta ili 4. odustane od zahtjeva.*

⁴³⁵ U 2020. obustavljeni su postupci za čak 1.675 ili 87% tražitelja međunarodne zaštite, odnosno 1.026 osoba muškog spola i 649 osoba ženskog spola.

Grafikon: Osobe koje su zatražile međunarodnu zaštitu te kojima je obustavljen postupak, odobren azil i supsidijarna zaštita u 2021., prema spolu

Što se tiče broja odobrenih međunarodnih zaštita u 2021., vidljivo je da se **nastavlja trend razmjernog odobravanja međunarodnih zaštita osobama ženskoga spola**. Naime, od ukupnog broja osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu 40% bile su žene, a u ukupnom broju osoba kojima je odobren azil žene su sudjelovale s 43%. To se ponovno uklapa u već ustaljen trend, jer udio žena kojima je u Republici Hrvatskoj odobrena međunarodna zaštita je zadovoljavajući s obzirom na broj podnijetih zahtjeva od strane osoba ženskoga spola.

MUP napominje kako se ni u 2021. nije provodio Europski program preseljenja državljanina trećih zemalja ili osoba bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za odobrenje međunarodne zaštite.⁴³⁶ Međutim, zbog sigurnosne situacije u Afganistanu nastale tijekom godine u Republiku Hrvatsku je **humanitarno prihvaćen 41 državljanin/ka te zemlje** (23 muškarca i 18 žena).

Prema podacima MUP-a, tijekom 2021. **evidentirano je 17.404 neregularnih migranata**, što je značajno manje (40%) nego u 2020., kada je bilo zabilježeno 29.094 postupanja prema strancima zbog nezakonitog prelazaka državne granice. Bez obzira na to, i dalje je riječ o velikom broju neregularnih migracija. Što se tiče spolne distribucije, od ukupnog broja zabilježenih neregularnih migranata, muškaraca je bilo 15.763 (91%) a žena 1.641 (9%), što je slično udjelima zabilježenima prethodnih godina.⁴³⁷

⁴³⁶ Nakon iskustva masovnog prolaska oko 650.000 izbjeglica kroz Hrvatsku (rujan 2015. do travanj 2016.), Republika Hrvatska se obvezala sudjelovati u **Europskom programu premještanja i preseljenja državljanina trećih zemalja ili osoba bez državljanstva koje ispunjavaju uvjete za odobrenje međunarodne zaštite**. Preseljenje (*resettlement*) je instrument međunarodne zaštite kojim se omogućava odabir i transfer određenog broja osoba pod međunarodnom zaštitom iz zemlje u kojoj su inicijalno zatražili međunarodnu zaštitu u neku treću zemlju, koja će ih u istom statusu primiti te im sukladno tome odobriti boravak. To znači preseljenje osoba pod međunarodnom zaštitom iz države koja nije država članica (Turska) u neku od država članica. Radi se o dobrovoljnom procesu, u kojeg su uključene posebno ranjive skupine, te su one odabrale upravo Hrvatsku kao zemlju konačnog odredišta u kojoj žele živjeti. RH se obvezala primiti ukupno 1.583 osobe. Što se tiče programa premještanja, vremenski okvir za premještanje je završen (26.9.2017.).

⁴³⁷ Prema podacima MUP-a (2020.), evidentirano je 29.094 postupanja prema strancima zbog nezakonitog prelazaka državne granice. Od navedenog broja, 2.133 ili 7% postupanja se odnosilo na osobe ženskoga spola. U 2019. evidentirano je 20.278 slučajeva nezakonitih

Integracija je višedimenzionalni proces⁴³⁸ prihvaćanja i uključivanja osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita koji u pravilu uključuje nekoliko dimenzija: pravno-političku⁴³⁹, društveno-ekonomsku⁴⁴⁰ i kulturno-religijsku. Integracija je proces koji je dinamičan i dvosmjernan. U stvarnosti integracija osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita događa se na lokalnoj razini. Međutim, o većem angažmanu i uključanju predstavnika jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave⁴⁴¹ možemo govoriti tek odnedavno, s otvaranjem procesa premještanja i preseljenja tražitelja/ica međunarodne zaštite sukladno preuzetim kvotama.

Vlada Republike Hrvatske usvojila je *Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje 2017. do 2019. godine*, u kojem su definirane obveze tijela državne uprave u ostvarivanju prava iz sustava socijalne skrbi, zdravstvene zaštite, stanovanja, učenja hrvatskog jezika i obrazovanja, zapošljavanja. U cilju praćenja provedbe integracije osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita formirano je *Stalno povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo*.⁴⁴² Trenutno je u izradi novi *Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2021. do 2023. godine*.

U sklopu svojih aktivnosti u području migracija i međunarodne zaštite tijekom 2021., Pravobraniteljica je sudjelovala na 2 tematske sjednice saborskih odbora, kao i na drugim sastancima, konferencijama i inicijativama za izmjenu propisa.

1.4.2021. - U organizaciji Hrvatskog pravnog centra održan je *online sastanak Koordinacije za azil*, na kojem je sudjelovala Pravobraniteljica. Na sastanku je istaknuto kako je unatoč nepovoljnoj situaciji u pogledu pandemije bolesti COVID-19, broj osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu u porastu. Međutim, istaknuto je da veliki broj podnositelja/ica zahtjeva za odobrenje međunarodne zaštite napušta Hrvatsku, a zabilježeno je da i poslije isteka karantene gotovo svi napuštaju Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu. Trend napuštanja i obustave postupka je također u porastu. Nadalje, istaknuta je i činjenica da se kao tražiteljice azila u sve većem broju pojavljuju žene s malom djecom i žene bez pratnje muškaraca. Konačno, napomenuto je kako je s ciljem boljeg povezivanja pravnika koji su aktivni u području azila i migracija, Hrvatski pravni centar pokrenuo platformu CALN – Croatian Asylum Lawyers Network. Platforma CALN zamišljena je kao virtualno mjesto dijeljenja i razmjene iskustava i problema iz prakse, pravnih mišljenja o primjeni pojedinih pravnih instituta, ali i stručnih, informativnih i instruktivnih materijala korisnih svim stručnim osobama (pravnicima/ama, odvjetnicima/ama i

prelazaka državne granice, od kojega se broja 1.449 ili 7% odnosi na slučajeve nezakonitih prelazaka državne granice počinjenih od strane ženskih osoba. Tijekom 2018., evidentirano je ukupno 8.207 nezakonitih migranata/ica, od toga 832 ili 10% ženskog spola.

⁴³⁸ U trenutku kada se osobi odobri međunarodna zaštita (azil ili supsidijarna zaštita), u Republici Hrvatskoj **započinje proces integracije u kojem sudjeluju nadležna državna tijela** (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina te druga državna tijela), tijela jedinica lokalne i regionalne samouprave te organizacije civilnog društva (Hrvatski Crveni križ (HCK), Centar za mirovne studije (CMS), Hrvatski pravni centar (HPC), Isusovačka služba za izbjeglice (JRS), Are You Syrious (AYS), Društvo za psihološku pomoć (DPP) i mnogi drugi. Veliki broj aktivnosti je usmjeren prema ženama kao ranjivoj skupini kojoj je potrebna dodatna podrška i osnaživanje.

⁴³⁹ Uključuje politička i statusna prava, pravo boravka, spajanje obitelji, stjecanja državljanstva i političke participacije i dr.

⁴⁴⁰ Uključuje rad, stanovanje, socijalna i zdravstvena prava, obrazovanje i dr.

⁴⁴¹ Valja spomenuti da je (2017.) izrađen *Okvir za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita na lokalnoj razini* u sklopu projekta IPA 2012 FFRAC „Potpora provedbi politike za integraciju migranata“, financiranog od strane EU, a sufinanciranog od strane Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske koji je korisnik projekta. Navedeni dokument je dostupan na web stranici: <https://www.irh.hr/hijerarhijski-prikaz/izvjestaji/50-okvir-za-integraciju-osoba-kojima-je-odobrena-medunarodna-zastita/file>.

⁴⁴² Vlada Republike Hrvatske je na sjednici (14.11.2019.) donijela Odluku o osnivanju Stalnog povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo, a Odluka je objavljena u službenom glasilu Narodne novine, br. 110/19. Nadalje, Vlada Republike Hrvatske je na sjednici (29.10.2020.) donijela Odluku o izmjenama Odluke o osnivanju Stalnog povjerenstvo za provedbu integracije stranaca u hrvatsko društvo, a Odluka je objavljena u službenom glasilu Narodne novine, br. 119/20.

studentima/cama) koje se bave pružanjem pravne pomoći tražiteljima/cama i osobama s odobrenom međunarodnom zaštitom.

14.7.2021. - Na zajedničkoj sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Odbora za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost Hrvatskog sabora, na kojoj se raspravljalo o **stanju ljudskih prava i nacionalne sigurnosti u kontekstu međunarodnih migracija**, pravobraniteljica je u raspravi govorila o nužnosti transparentnog rada državnih institucija nadležnih za pitanje međunarodnih migracija te preuzimanju odgovornosti za svoj rad i eventualno kršenje ljudskih prava migranata/kinja, zaključivši da najveći teret u kontekstu međunarodnih migracija u Republici Hrvatskoj snosi policija. Istaknula je zainteresiranost institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za položaj žena u statusu tražiteljica međunarodne zaštite te žena koje se nalaze pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj, pogotovo u svjetlu činjenice da žene sve više migriraju zbog nasilja u obitelji, genitalnog sakaćenja i prisilnih brakova. Izrazila je zadovoljstvo zbog sve većeg broja žena kojima se odobrava međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj u odnosu na broj prijava za odobrenjem takvog statusa. Što se tiče izazova integracije žena pod međunarodnom zaštitom u RH, napomenula je da je sustav integracije potrebno nadograđivati i puno više raditi s lokalnom zajednicom te da se poseban izazov nalazi u zapošljavanju i integraciji žena, djevojaka i trudnica koje se nalaze pod međunarodnom zaštitom kao i u razumijevanju njihove zaštite od sekundarne viktimizacije.

13.10.2021. - Na 14. tematskoj sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, s **temom nezakonitog odvracanja (pushback) migranata** koji ilegalno prelaze granicu Republike Hrvatske sudjelovala je Pravobraniteljica, istaknuvši kako Pravobraniteljica posebno ukazuje da pri tendenciji jačanja nadzora državnih granica i učinkovitog suzbijanja neregularnih migracija, kao obvezi Republike Hrvatske koja proizlazi iz članstva u Europskoj uniji, treba voditi brigu o nesmetanom i sigurnom pristupu sustavu azila, posebno žrtvama rodno utemeljenog nasilja, roditeljama, trudnicama, pripadnicima/ama spolnih i rodnih manjina te drugim najranjivijim skupinama.

13.-15.10.2021. - U organizaciji Regionalne inicijative za migracije, azil i izbjeglice (*Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative*), a u suradnji s Agencijom za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u Sarajevu se održala trodnevna **regionalna konferencija o rodnoj perspektivi u migracijama** (*Regional Conference on Gender Mainstreaming in Migration*). Na konferenciji je virtualnim putem sudjelovala i pravobraniteljica koja je održala izlaganje o integraciji rodne perspektive u pravni, politički i institucionalni okvir te ulozi mehanizama za ravnopravnost spolova iz europske perspektive. Osvrnula se na hrvatski pravni okvir, politike i nacionalne dokumente, posebice istaknuvši Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (koji je na normativno-pravnoj razini u potpunosti usklađen s relevantnim zakonodavstvom EU) te Nacionalni akcijski plan provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325(2000) o ženama, miru i sigurnosti te srodnih rezolucija za razdoblje od 2019. do 2023. godine. Pravobraniteljica je istaknula kako žene i djevojčice koje traže međunarodnu zaštitu imaju drugačije probleme od muškaraca, zbog čega je nužno osigurati da se u provedbi svih politika i postupaka azila (među ostalim, i u ocjeni zahtjeva za međunarodnom zaštitom) u obzir uzme rodno pitanje. Uz to, pravobraniteljica je predstavila proces integracije u Hrvatskoj, svoje dosadašnje aktivnosti u ovom području te najznačajnije slučajeve iz svoje dosadašnje prakse te preporuke koje kontinuirano daje u ovom području.

27.10.2021. - Na završnoj konferenciji projekta FOMEN (Focus on Men)⁴⁴³ pod nazivom „O međukulturnoj osjetljivosti, rodnoj jednakosti i prevenciji rodno uvjetovanog nasilja u radu s muškarcima s migracijskom osobnom poviješću“ aktivno je sudjelovala Pravobraniteljica u diskusiji „**Kako javne politike i narativi o migracijama i azilu utječu na prevenciju i rodno utemeljeno nasilje**“, predstavivši instituciju, zakonske ovlasti i način postupanja, s posebnim osvrtom na položaj žena, ali i muškaraca migranata, istaknuvši kako je potrebno migraciju promatrati iz rodne perspektive. Osvrnula i na relevantna nacionalna istraživanja o položaju migranata istaknuvši važnu ulogu medija u stvaranju slike o ovoj problematici. Predstavila je i dosadašnju praksu Pravobraniteljice vezano uz sudski postupak žene tražiteljice azila, u kojem je Pravobraniteljica sudjelovala kao umješačica te je odluka Ustavnog suda RH bila identična stajalištu Pravobraniteljice, ističući kako je nasilje u obitelji razlog za odobravanje azila. Zaključno je predstavila relevantne preporuke iz godišnjih izvješća koja Pravobraniteljica podnosi Hrvatskom saboru.

5.7.2021. - Pravobraniteljica se (PRS-10-02/21-35) uključila u postupak **javnog savjetovanja o Nacrtu Akcijskog plana Grada Zagreba za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2021. do 2022.**, ukazavši na potrebu uvođenja rodne perspektive i implementaciju načela ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica je iznijela relevantne statističke podatke, istaknuvši kako je potrebno migraciju promatrati iz rodne perspektive te je ukazala i na svoje preporuke koje daje u godišnjim izvješćima o radu. U odnosu na predmetni Nacrt, Pravobraniteljica je iznijela određene **primjedbe⁴⁴⁴ koje su u cijelosti bile prihvaćene**. Tako je u uvodni dio Nacrta uvrštena odredba o primjeni rodno osviještene strategije. Nadalje, poticati će se angažiranje prevoditelja istog spola i za žene i za muškarce, sukladno mogućnostima. Na mrežnoj stranici koja će sadržavati sve informacije od važnosti za tražitelje međunarodne zaštite i osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita na

⁴⁴³ Više o projektu može se vidjeti na njegovoj službenoj internetskoj stranici <https://www.focus-on-men.eu/hr/>.

⁴⁴⁴ Radi se o sljedećim primjedbama:

1. U uvodni dio Nacrta svakako bi trebalo uvrstiti odredbu prema kojoj će se u njemu **primijeniti rodno osviještena strategija**, kao i odredbu koja će propisivati da *Akcijski plan uzima u obzir specifične zdravstvene i druge potrebe i rizike osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita s obzirom na spol, trudnoću, majčinstvo i očinstvo, spolnu orijentaciju i rodni identitet*.
2. Kod svih mjera iz Nacrta, a kojima se predviđa osiguravanje usluge prevođenja za osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita (mjere 1.2.1., 2.2.1., 3.2.6., 4.2.1.) svakako bi trebalo dodatno navesti kako će se **ženama omogućiti pravo na prevoditeljicu ženskog spola**, a što je od posebne važnosti kod uzimanja rodno osjetljivih iskaza žena.
3. U Nacrtu bi veću pažnju trebalo posvetiti *osnaživanju i jačanju podrške ženama i djevojkama migrantske populacije za borbu protiv seksualnog i rodno utemeljenog nasilja*. S tim u vezi, trebalo bi propisati **obvezu informiranja osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita o mogućnosti i važnosti prijavljivanja svih oblika nasilja kojem su bile izložene, posebice seksualnog i rodno utemeljenog**, a u cilju dobivanja adekvatne pomoći i podrške.
4. Nacrt bi, osim u svom uvodnom dijelu, trebao *i u svojim tematskim područjima te ciljevima* posvetiti pažnju osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita, a koje su u višestrukim, specifičnim rizicima i potrebama te bi trebalo **prepoznati te specifične zdravstvene i druge potrebe i rizike s obzirom na spol, trudnoću i majčinstvo odnosno očinstvo, spolnu orijentaciju i rodni identitet**. Tako bi npr. u mjeri 2.2.2. „*Pružanje pomoći osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita prilikom ostvarivanja prava iz sustava zdravstvene zaštite*“, trebalo dodati dio: „uz prepoznavanje i uvažavanje njihovih specifičnih potreba i rizika (obzirom na spol, trudnoću i majčinstvo odnosno očinstvo, spolnu orijentaciju i rodni identitet). Ista primjedba se odnosi i na mjere 1.2.2., 3.2.7., 4.2.2. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti **pripadnicima/ama spolnih i rodnih manjina** kojima je odobrena međunarodna zaštita i to posebice vezano uz obvezu **primjene rodno senzibilnog pristupa** (prvenstveno od strane djelatnika/ca iz sustava socijalne skrbi i zdravstva). Pripadnici/e spolnih i rodnih manjina nalaze se u dodatno nepovoljnijem položaju, češće su izloženi/e kaznenim djelima motiviranim mržnjom te i dalje postoje određene prepreke za postizanje njihove stvarne ravnopravnosti, posebice u vidu stereotipa. Dodatnu pažnju potrebno je posvetiti i **trudnicama i roditeljima** kojima je odobrena međunarodna zaštita te je također nužno primjenjivati **rodno senzibilan pristup** prema njima i **informirati ih o njihovim pravima s osnove trudnoće i majčinstva**.
5. Također, u tom smislu trebalo bi predvidjeti i **edukacije stručnjaka/inja** (posebice iz sustava zdravstva i socijalne skrbi) o specifičnim potrebama osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita, a koje su u višestrukim rizicima od diskriminacije te o nužnosti primjene rodno senzibilnog pristupa u radu s njima. Edukacije je potrebno provoditi i u cilju **dosljednog poštivanja načela ravnopravnosti spolova u sustavu međunarodne zaštite te podizanja svijesti o pojavama i neprihvatljivosti diskriminacije**.
6. Zaključno, u sve mjere Nacrta koje predviđaju izradu i vođenje evidencije (mjera 1.1.2., 3.1.2., 4.1.1.) trebalo bi izriječno navesti **obvezu iskazivanja relevantnih statističkih podataka po spolu**. Navedeno bi bilo u skladu s odredbom članka 17.st.1. Zakona o ravnopravnosti spolova.

hrvatskom, engleskom, arapskom i farski jeziku, dodaju se informacije o mogućnosti i važnosti prijavljivanja svih oblika nasilja, posebice seksualnog i rodno utemeljenog nasilja u cilju dobivanja adekvatne pomoći i podrške. Na spomenutoj mrežnoj stranici bit će dostupne i informacije za trudnice i rodilje o njihovim pravima s osnove trudnoće i majčinstva. U provedbi edukacija za djelatnike/ce u sustavu socijalne i zdravstvene zaštite vodit će se računa o važnosti primjene rodno senzibilnog pristupa prema trudnicama i dojiljama te prema pripadnicima/ama spolnih i rodnih manjina koji se nalaze u dodatno nepovoljnijem položaju. Zaključno, kod svih mjera u Nacrtu koje predviđaju izradu i vođenje evidencije, podaci će biti iskazani po spolu.

11.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Hrvatsko pravo azila je na institucionalnoj razini u potpunosti usklađeno s relevantnim zakonodavstvom Europske unije. Premda Hrvatska i nadalje ostaje tranzicijska, a ne destinacijska zemlja, u situaciji povećavanja broja tražitelja/ica međunarodne zaštite, Hrvatska se nalazi pred izazovom kako odgovoriti na povećanje broja zahtjeva za odobrenjem međunarodne zaštite te na sve veće potrebe za integracijom. Velika izbjeglička kriza tijekom 2015.-2016. (kao dio Balkanskog koridora) i sudjelovanje Hrvatske u programima premještanja i preseljenja utjecali su na porast zahtjeva za odobravanjem međunarodne zaštite (od 2016.). Taj je porast, i to značajan (36% u odnosu na 2020.), zabilježen u 2021. kada je evidentirano 3.039 osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu. Osim toga, u izvještajnoj je godini zabilježen nastavak trenda rasta udjela žena u ukupnom broju osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu, kao i nastavak trenda rasta udjela žena u ukupnom broju osoba kojima je odobren azil. Naime, od ukupnog broja osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu, 40% bile su žene (u usporedbi s 38% u 2020.), dok su u ukupnom broju osoba kojima je odobren azil žene sudjelovale s 43% (u usporedbi s 39% u 2020.). To pokazuje da je nastavljena praksa razmjernog odobravanja međunarodnih zaštita osobama ženskoga spola. Kao što je istaknuto na sastanku Koordinacije za azil, kao tražiteljice azila u sve većem broju pojavljuju se žene s malom djecom i žene bez pratnje muškaraca. Također, u 2021. nastavljen je trend visokog broja obustavljenih postupaka zahtjeva za odobravanjem međunarodne zaštite (postupci su obustavljeni za čak 2.301 ili 76% osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu, od čega je 927 ili 40% osoba ženskog spola), što potvrđuje da je Hrvatska i dalje tranzicijska zemlja za tražitelje/ice međunarodne zaštite. Statistički podaci MUP-a također pokazuju i visok broj neregularnih (nezakonitih) migracija.

Pri tendenciji jačanja nadzora državnih granica i učinkovitog suzbijanja neregularnih migracija, a što je i obveza Republike Hrvatske kao članice EU, potrebno je voditi brigu o nesmetanom i sigurnom pristupu sustavu azila, posebno najranjivijim skupinama žena. Pravobraniteljica smatra da je ženama, djevojkama i djevojčicama koje traže međunarodnu zaštitu potrebna posebna zaštita i da one imaju drukčije probleme od muškaraca, zbog čega je nužno osigurati da se u provedbi svih politika i postupaka azila, među ostalim i u ocjeni zahtjeva za međunarodnom zaštitom, u obzir uzme rodno pitanje i da se o njima odlučuje na pojedinačnoj osnovi, budući da podnositeljice zahtjeva koje su povezane s nasiljem treba zaštititi od sekundarne viktimizacije tijekom postupka. Pravobraniteljica je mišljenja da je potrebno migraciju promatrati iz rodne perspektive i pravo je pitanje kako na najbolji način ugraditi rod u razumijevanje migracije. Činjenica je da žene sve više migriraju samostalno, a ne samo kao članice obitelji, što može biti i dodatni rizik. Premda je pravna integracija osoba pod međunarodnom zaštitom u Republici Hrvatskoj relativno dobro posložena, u praksi se još uvijek izgrađuje sustav integracije s kojim

je potrebno sustavno upoznavati sve dionike u lokalnim zajednicama. Zapošljavanje žena i uključivanje žena u društvo kojima je odobrena međunarodna zaštita je poseban izazov.

S obzirom na aktualna ratna zbivanja u Ukrajini i očekivan masovni priljev izbjeglica iz te zemlje, Pravobraniteljica očekuje značajno povećanje broja žena s malom djecom i žena bez pratnje muškaraca kao posebno ranjivih skupina u narednom razdoblju. U tom kontekstu se od samog izbivanja rata uključila u sve aktivnosti prihvata i pomoći te edukacije službenih osoba o rodno osjetljivom pristupu ženama i djevojkama u izbjeglištvu te je članica proširene *Međuresorne radne skupine za provedbu aktivnosti prihvata i zbrinjavanja izbjeglog stanovništva iz Ukrajine*, koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske (28.2.2022.).

Uzevši u obzir sve navedeno, Pravobraniteljica u području međunarodne zaštite daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Razvijati potrebne procedure za uzimanje rodno osjetljivih iskaza žena i ustrajno upozoravati tražiteljice međunarodne zaštite da imaju pravo na prevoditeljicu ženskog spola.
- (2) Osnaživati i jačati podršku ženama i djevojkama migrantske populacije za borbu protiv seksualnog i rodno utemeljenog nasilja.
- (3) Voditi brigu da se žene izbjeglice popisuju individualno i da dobivaju odgovarajuću dokumentaciju koja će im osigurati osobnu sigurnost, slobodu kretanja i pristup zdravstvenoj i socijalnoj skrbi.
- (4) Razvijati potrebne procedure za uzimanje iskaza od pripadnika/ca spolnih i rodnih manjina, uvažavajući činjenicu da su te osobe posebno ranjiva skupina među tražiteljima međunarodne zaštite.
- (5) Prilikom podnošenja zahtjeva za međunarodnom zaštitom voditi računa o identifikaciji osoba s posebnim potrebama ili obiteljskim vezama u EU te dati prednost spajanju obitelji tražitelja/ica međunarodne zaštite na početku postupka.
- (6) Osigurati dosljedno poštivanje načela ravnopravnosti spolova u sustavu azila, odnosno međunarodne zaštite te kontinuirano provoditi aktivnosti na podizanju svijesti o pojavama i neprihvatljivosti diskriminacije.
- (7) Nastaviti provoditi kampanje s ciljem osvještavanja javnosti o problemima s kojima se tražitelji/ice azila, azilanti/ice i osobe pod supsidijarnom zaštitom susreću te razbijanja stereotipa i predrasuda.
- (8) Osigurati cjelovitu zdravstvenu zaštitu tražiteljica azila i osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita, posebno za trudnice i roditelje te dodatnu edukaciju medicinskog osoblja u smjeru senzibiliziranja prema potrebama navedenih skupina, posebno pojačati zastupljenost pitanja reproduktivnog zdravlja žena te osigurati specijalističku zaštitu.
- (9) Poticati žene kojima je odobrena međunarodna zaštita na osposobljavanje i zapošljavanje te im pružiti potporu u procesu zapošljavanja i osposobljavanja.
- (10) Nastaviti voditi po spolu sve statističke podatke vezano za migracijsku politiku.

PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325(2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda je (31.10.2000.) usvojilo Rezoluciju 1325(2000) – o ženama, miru i sigurnosti (Rezolucija 1325) kao odgovor na izmijenjenu prirodu rata i sve veću izloženost civila, osobito žena i djevojčica, nasilju i ratnim stradanjima.⁴⁴⁵ Navedenom Rezolucijom se pozivaju države članice UN-a na poduzimanje mjera na svim razinama – od sudjelovanja žena u donošenju odluka i mirovnim procesima, preko sveobuhvatne zaštite žena, do provedbe obrazovanja o rodnoj ravnopravnosti u izgradnji i očuvanju mira. Rezolucija 1325 traži jačanje nacionalnih mjera i ispunjavanje uvjeta za rodnu ravnopravnost i provedbu rodne politike u cilju očuvanja mira u svijetu. Postupno pogoršanje stanja u ratom zahvaćenim područjima svijeta potaknulo je donošenje drugih srodnih rezolucija na ovom području.⁴⁴⁶

Vlada Republike Hrvatske je donijela Nacionalni akcijski plan provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325(2000) o ženama, miru i sigurnosti te srodnih rezolucija za razdoblje od 2019. do 2023. godine (NAP II). To je drugi po redu nacionalni akcijski plan; prvi je obuhvaćao razdoblje od 2011. do 2014. godine, nakon čijeg isteka je provedba mjera nastavljena daljnje četiri godine. **Pravobraniteljica je bila članica Radne skupine za izradu Nacionalnog akcijskog plana provedbe Rezolucije.**

U 2021. godini osnovana je i radna skupina za praćenje NAP-a II koja trajno i kontinuirano prati provedbu mjera, analizira i evaluira ostvarene rezultate te po isteku svakog provedbenog ciklusa predloži novi NAP s novim ciljevima i mjerama, a čine je predstavnici tijela uključenih u provedbu NAP-a II. Na provedbi NAP-a II radi značajan broj državnih tijela, uključujući Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo vanjskih poslova te Ured za ljudska prava i

⁴⁴⁵ Rezolucija 1325 postavlja dva primarna cilja: 1. ravnopravno sudjelovanje žena na svim razinama odlučivanja u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim tijelima i mehanizmima za sprječavanje, vođenje i rješavanje sukoba te u različitim mirovnim procesima i 2. sprječavanje nasilja nad ženama i djevojčicama tijekom i nakon sukoba te njihova sveobuhvatna zaštita ne samo od nasilja već i u smislu ostvarenja njihovih ljudskih prava u okviru ustava, izbornog sustava, policije i pravosuđa. Proširujući svoj mandat na pitanje složenih međuodnosa žena, mira i sigurnosti, Vijeće sigurnosti je ovom, te kasnijim srodnim rezolucijama, postavilo politički i normativni okvir za praktično djelovanje na globalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini **usmjereno na osnaživanje žena i djevojčica te ostvarenje rodne jednakosti kao ključnih elemenata za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti.**

⁴⁴⁶ Srodne rezolucije su: RVSUN-a 1820(2008.) o uklanjanju spolno utemeljenog nasilja u oružanim sukobima; RVSUN-a 1888(2009.) o borbi protiv seksualnog nasilja nad ženama i djecom u oružanim sukobima; RVSUN-a 1889(2009.) o ulozi žena i njihovim potrebama u izgradnji mira nakon oružanih sukoba; RVSUN-a 1960(2010); RVSUN-a 2106(2013.); RVSUN-a 2122(2013.) i RVSUN-a 2242(2015.), koja je donijeta povodom 15. godišnjice preispitivanja RVSUN-a 1325 na visokoj razini, a u njemu je program za pitanje žena, mira i sigurnosti istaknut kao ključna sastavnica u hvatanju u koštac s izazovima koji proizlaze iz novog globalnog konteksta mira i sigurnosti, među kojima su nasilni ekstremizam, povećani broj izbjeglica i interno raseljenih osoba te globalni utjecaji klimatskih promjena i pandemija. To je jedina rezolucija Vijeća sigurnosti koja se bavi tim dramatičnim promjenama.

prava nacionalnih manjina Vlade Republike i Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, a koja provode niz aktivnosti sukladno tematskim područjima.

Vezano uz provedbu NAP-a, Pravobraniteljica tijekom 2021. bilježi više aktivnosti:

Sudjelovanje u svim aktivnostima međunarodnog projekta „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske - *Strengthening and supporting women in the army force and in the peace missions of the Republic of Croatia*”, u kojem je imala ulogu partnerske institucije. Projekt je financiran sredstvima Vlade Sjedinjenih Američkih Država (*State Department*) uz podršku Veleposlanstva SAD-a u Republici Hrvatskoj, a potporu provedbi projekta dao je MORH. Glavne aktivnosti koje su se provodile tijekom 2021. uključivale su 1) analizu položaja žena u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske; 2) edukativne radionice; 3) interaktivni Forum teatar te 4) konferencijske i promotivne aktivnosti.⁴⁴⁷

Od drugih aktivnosti izdvajamo:

11.3.2021. - Sudjelovanje na online okruglom stolu koji je u povodu *Women's History Month* organiziralo Veleposlanstvo SAD-a u RH, pod nazivom „*Strengthening Women's Role in Peace, Security, and Governance*“ („Jačanje uloge žena u miru, sigurnosti i upravljanju“). U svom je izlaganju pravobraniteljica govorila o položaju žena u vojnim snagama, iznijevši statističke podatke o zastupljenosti žena u tijelima Ministarstva obrane i Oružanih snaga RH te predstavivši projekt „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“.

21.4.2021. - Sudjelovanje na konferenciji o doprinosu žena miru i sigurnosti pod nazivom „*Women's Contribution to Peace and Security: Lessons Learned and Challenges Ahead*“, koju je u okviru predsjedanja Republike Hrvatske Američko-jadranskom poveljom organiziralo Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, u suradnji s Ministarstvom obrane. Tijekom konferencije, ministri i drugi visoki predstavnici ministarstava vanjskih poslova ili obrane država članica Američko-jadranske povelje (tzv. članice A-5) te nacionalni i međunarodni eksperti prezentirali su postignuća i razmijenili međusobna iskustva na području provedbe Rezolucije 1325. Pravobraniteljica je u svom izlaganju istaknula važnost uloge Pravobraniteljice koja u Republici Hrvatskoj prati implementaciju NAP-a II. Također je ukazala na okolnost da, u svrhu učinkovite provedbe Rezolucije 1325, Pravobraniteljica kao partnerska institucija provodi međunarodni projekt pod nazivom „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“.

17.9.2021. - Pravobraniteljica je dala intervju za Hrvatski politički portal Objektivno.hr u kojem se, između ostalog, osvrnula na glavne ciljeve međunarodnog projekta „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama“, istaknuvši kako nam trenutni pokazatelji vezani uz ravnopravnost spolova u sigurnosno-obrambenom sektoru govore da je potrebno jače integrirati rodno osjetljiv pristup miru i sigurnosti, koji uključuje uvođenje rodne ravnoteže i jačanje uloga žena.

Pravobraniteljica u svome radu posebnu pažnju obraća na vertikalnu i horizontalnu segregaciju u obrambeno sigurnosnom sektoru. Temeljem podataka Ministarstva obrane Republike Hrvatske (MORH), može se utvrditi da udio žena u različitim dijelovima obrambenih snaga blago raste s periodičnim oscilacijama. Tako je **udio žena koje su bile angažirane u međunarodnim (UN, NATO i EU) misijama i operacijama potpore miru iznosio 7% (35 žena) u 2021.** što označava blago

⁴⁴⁷ Više o projektu, provedenim aktivnostima i rezultatima nalazi se u Glavi II. „EU i međunarodni projekti“, poglavlju 1.7. ovoga Izvješća.

povećanje u odnosu na ukupnu zastupljenost u postotcima iz prethodne izvještajne godine (6% - 2020.)⁴⁴⁸, no u osnovi pokazuje stagnaciju udjela žena u međunarodnim misijama i operacijama potpore miru u proteklih 9 godina.

Program Slijedno rastuće izobrazbe časničkog i dočasničkog kadra u RH na Hrvatskom vojnom učilištu (HVU) „Dr. Franjo Tuđman“ je tijekom 2021. završilo ukupno 852 polaznika iz MORH-a i OSRH, dok je udio žena iznosio 11% (92 žene), što znači da je u odnosu na prethodne godine zabilježen blagi pad zastupljenosti žena na SRI.⁴⁴⁹ **Udio žena u kadetskoj populaciji**, odnosno u okviru sveučilišnih vojnih studijskih programa: „Vojno inženjerstvo“, „Vojno vođenje i upravljanje“, „Vojno pomorstvo“ na HVU „Dr. Franjo Tuđman“ te civilno-vojnog školovanja na studiju aeronautike za vojne pilote, i dalje je na respektabilnoj razini od **25%** (111 žena), slično kao i prethodnih godina. To je i dalje visoka zastupljenost ukoliko se uzme u obzir podatak o zastupljenosti časnica u MORH-u i OSRH od 20%.

Udio žena u **djelatnom vojnom sastavu (DVO)** raspoređenih u MORH-u i OSRH iznosio je sveukupno **13%** (20% časnica; 11% dočasnica; 12% vojnkinja/mornarica), što je jedna od većih zastupljenosti žena DVO-a usporedno s ostalim članicama NATO-a i EU-a. Time je nastavljen višegodišnji trend blagog rasta udjela žena u djelatnom vojnom sastavu. Nadalje, udio žena među državnim službenicima i namještenicima iznosio je 50,53%, što je također nešto više nego u 2020.⁴⁵⁰

U OSRH je, u kategoriji **general/ica**, broj žena ostao isti kao i prethodnih godina (2017.-2020.), s 1 brigadnom generalicom među ukupno 31 generalom, a što je udio od 3%.

Među **visokim časnicima razine brigadira/ki** žena je 7% (27 žena)⁴⁵¹, na **zapovjednim i voditeljskim dužnostima** sveukupno u MORH-u/OSRH iznosio je 12%⁴⁵², u upravnom dijelu MORH-a na voditeljskim dužnostima bilo je 36% žena, dok je u OSRH na zapovjednim dužnostima bilo 10%. Tijekom 2021. u MORH-u su na **dužnosti načelnice sektora** bile postavljene 2 žene, dok je muškaraca bilo 12, udio žena među **voditeljicama službi** je bio 40%, odnosno 17 žena⁴⁵³, na **dužnosti ravnatelja Uprave** bile su 2 žene i 2 muškarca⁴⁵⁴. U 2021. ukupno je promaknuto 14% žena, od toga je među časnicima 22% žena, među dočasnicima 8% žena te među vojnicima 8% žena. Svi podaci ukazuju na nastavak blagog uzlaznog trenda i postupno smanjenje vertikalne spolne segregacije. Nastavljeno je s poticanjem aktivnog prijavljivanja žena na svim natječajima za međunarodne pozicije te se na interne oglase za dužnosti u inozemstvu prijavilo ukupno 6 žena (od 19 oglasa)⁴⁵⁵, a dok su po standardnim uvjetima tijekom 2021. u **UN mirovne misije upućene 3 žene (od ukupno 14 pripadnika OSRH)**⁴⁵⁶.

⁴⁴⁸ 6% (54 žene) u 2020. godini; 6% (52 žene) u 2019.; 5% (54 žene) u 2018.; 5% (36 žena) u 2017.; 7% (31 žena) u 2016.; 6% (21 žena) u 2015.; 4% (25 žena) u 2014. te 6% u 2013.

⁴⁴⁹ 2020. - udio žena je bio 12% (84 žene) od ukupno 688 polaznika; 2019. - je od ukupno 904 polaznika udio žena bio 14% (124 žene)., 2018. - je od ukupno 858 polaznika MORH-a i OS RH udio žena na SRI iznosio 12% (102 žene).

⁴⁵⁰ U 2021. godini je tako zabilježen blagi rast u odnosu na prethodnu 2020. godinu, kada je udio žena u djelatnom vojnom sastavu (DVO) raspoređenih u MORH-u i OSRH iznosio sveukupno 13% (19% časnica; 11% dočasnica; 11% vojnkinja/mornarica). Usporedbe radi, u 2019. godini je udio žena DVO-a iznosio sveukupno 13% (19% časnica; 11% dočasnica; 11% vojnkinja/mornarica), a udio žena među državnim službenicima i namještenicima iznosio je 49%.

⁴⁵¹ 2020. godine taj je udio bio 7% (23 žene), 2019. 5,5% (18 žena) a 2018. 4,7% (15 žena).

⁴⁵² 2020. godine taj je udio iznosio 12% , 2019. - 11% a 2018. 10%.

⁴⁵³ 2020. godine taj je udio iznosio 39%, odnosno 15 žena

⁴⁵⁴ Tijekom 2019.-2020., 1 žena bila ovlaštena za obavljanje dužnosti ravnateljice Uprave.

⁴⁵⁵ Što označava pad u odnosu na prošlu godinu kada se prijavilo 16 žena.

⁴⁵⁶ To je udio žena od 21,43%, a što je i iznad ciljanog iznosa udjela zastupljenosti žena od 18% u 2021. godini prema UN-ovoj *Gender Parity Strategy* za države davateljice snaga. Usporedbe radi, zastupljenost žena tijekom 2020. godine je također bilo visokih 20%.

Kroz NATO/NCGM program tečaja za **instruktore rodne perspektive u vojnim operacijama** ukupno je osposobljeno, odnosno certificirano 58 djelatnika/pripadnika MORH/OSRH, uključujući 1 državnu službenicu (od čega 34 žene i 24 muškarca).

Podaci nadalje pokazuju sljedeće:

Prema podacima **MUP-a**, od ukupno 25.860 zaposlenih osoba, žena je 8.010, što čini udio od 31%. Od toga je na rukovodećim mjestima u MUP-u 15% (723) žene – njih 560 nalazi se na rukovodećim mjestima policijskih službenica, dok je njih 163 na rukovodećim mjestima državnih službenica.⁴⁵⁷

Sigurnosno-obavještajna agencija (SOA) navodi da od ukupnog broja zaposlenih 39,5% čine žene. Na višim i čelnim radnim mjestima raspoređeno je 27% žena, dok je u Sjedištu SOA-e na čelnim mjestima bilo 34,2% žena. Od ukupnog broja redovnih promaknuća u zvanje promaknuto je 36% žena. Navedeni podaci slični su prethodnim godinama.⁴⁵⁸

Ured vijeća za nacionalnu sigurnost (UVNS) navodi da je udio žena u odnosu na ukupan broj zaposlenih iznosio 53%, dok na rukovodećim položajima žene sudjeluju s 45%. U odnosu na ukupan broj zaposlenih upućenih na stručno usavršavanje, 92% činile su žene.

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (MVEP) navodi da dosadašnji pozitivni trend porasta broja veleposlanica stagnira te su žene i dalje podzastupljene u obnašanju dužnosti šefica diplomatskih i konzularnih predstavništava, ali ohrabruje ukupni porast broja žena u najvišim diplomatskim zvanjima, uključujući i veleposlaničko. Tako navode da RH trenutno ima 18 veleposlanica u inozemstvu (u odnosu na 43 veleposlanika) i 12 u MVEP-u (u odnosu na 26 veleposlanika) te 7 generalnih konzulica (u odnosu na 19 konzula).

Analiza položaja žena u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske provedena u okviru projekta „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske” sadržavala je i anketno istraživanje na uzorku od 150 djelatnika i djelatnica OSRH te 366 djelatnika i djelatnica policijskih snaga/MUP-a o diskriminaciji u području ravnopravnosti spolova.

Anketno je istraživanje pokazalo da je skoro jedna trećina (31,1%) ispitanika/ca koji/e se usavršavaju i rade u Oružanim snagama Republike Hrvatske bila izložena nekom obliku diskriminacije u području ravnopravnosti spolova. Prema podacima proizlazi da su žene dvostruko više izložene nekom vidu spolne diskriminacije od muškaraca (39% Ž nasuprot 18% M). Na pitanje o zastupljenosti različitih oblika uznemiravanja i nasilja, neovisno o spolnoj diskriminaciji, više od polovice ispitanika prepoznalo je takvu izloženost, a najčešće se radi o ogovaranju i širenju glasina, seksističkim komentarima te neprimjerenom komentiranju izgleda. I ovdje su žene iskazivale izloženost navedenim oblicima uznemiravanja i nasilja u većoj mjeri nego muškarci (61,3% žena i 50% muškaraca), no više od 2/3 počinitelja diskriminacije, uznemiravanja i nasilja bili su muškarci i to najčešće nadređene osobe (46,6%), a zatim kolege/ice (36,9%). Ono što je zabrinjavajuće je da je manje od 11% osoba prijavilo

⁴⁵⁷ Ove brojke označavaju porast u odnosu na 2020., kada je od ukupno 25.558 zaposlenih, na rukovodećim radnim mjestima bila 681 osoba ženskog spola - 521 na rukovodećim radnim mjestima policijskih službenica, a 160 na rukovodećim radnim mjestima državnih službenica.

⁴⁵⁸ U 2020., od ukupno zaposlenih – 39% činile su žene, a na višim i čelnim radnim mjestima bilo je raspoređeno 26% žena, a u sjedištu SOA-e na čelnim mjestima bilo je raspoređeno 33% žena. Od ukupnog broja redovnih promaknuća u zvanja, promaknuto je 37% žena. Slično tome, u 2019. od ukupnog broja zaposlenih, 39% činile su žene, a na višim čelnim radnim mjestima je bilo raspoređeno 25% žena, a u sjedištu SOA-e na čelnim mjestima je bilo raspoređeno 36% žena. Od ukupnog broja redovnih promaknuća u zvanja promaknuto je 35% žena.

doživljenu diskriminaciju ili uznemiravanje i nasilje, najčešće zbog razloga koji indiciraju nepovjerenje u sustav prijavljivanja, ali i neinformiranost oko zakonskog ili institucionalnog okvira te procedura vezanih uz prijavljivanje. Ispitanici koji su prijavili doživljenu uznemiravanje izjavljivali su pak nezadovoljstvo radom osoba, institucija, službi ili organizacija nakon prijave. Otprilike 2/3 ispitanika/ca smatra poželjnim da se tijekom obuke uključe edukacije o pitanjima ravnopravnosti spolova.

Podaci su slični i za policijske snage, odnosno Ministarstvo unutarnjih poslova. U anketnom je istraživanju sudjelovao 366 ispitanika/ca koji se usavršavaju i rade u policijskim snagama i Ministarstvu unutarnjih poslova Republike Hrvatske te je nešto više od jedne petine ispitanika/ca (21,59%) bilo izloženo nekom obliku diskriminacije u području ravnopravnosti spolova pri čemu je više od jedne trećine žena bilo izloženo nekom vidu diskriminacije (M=14,11%; Ž=37,29%). Skoro polovica ispitanika/ca bila je izložena nekom obliku uznemiravanja i nasilja, pri čemu su žene u značajno većoj mjeri nego muškarci iskazivale izloženost navedenim oblicima uznemiravanja i nasilja (M=40,32%; Ž=65,25%). Kao najzastupljeniji oblici uznemiravanja i nasilja kojima su ispitanici/e bili izloženi/e ističu se ogovaranje/širenje glasina, ignoriranje, verbalno vrijeđanje te seksistički komentari. Među počiniteljima diskriminacije, uznemiravanja i nasilja najzastupljeniji/e su kolege/ice s 38,46%, neke druge osobe s 34,13% te nadređene osobe s 27,40%. Više od 2/3 počinitelja diskriminacije, uznemiravanja i nasilja bili su muškarci. Svega 8,15% osoba prijavilo je doživljenu diskriminaciju ili uznemiravanje/nasilje, najčešće zbog razloga koji indiciraju nepovjerenje u sustav prijavljivanja više nego u neinformiranost oko zakonskog ili institucionalnog okvira te procedura vezanih uz prijavljivanje. Prevladava zadovoljstvo ili djelomično zadovoljstvo radom osoba, institucija, službi ili organizacija nakon prijave. Ono što je značajno jest da većina ispitanika/ca (58,58%) smatra poželjnim da se tijekom obuke uključe edukacije o pitanjima ravnopravnosti spolova.

12.1. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Pravobraniteljica ponovno primjećuje da se napori ulažu u povećanje broja žena u oružanim snagama, policiji, službama sigurnosti, kao i mirovnim misijama te da su vidljivi rezultati, ali i određene oscilacije. Osim što je ženama iznimno teško uspjeti u poslovima u kojima tradicionalno dominiraju muškarci, žene nailaze i na poteškoće u usklađivanju posla s obiteljskim obvezama. S tim u vezi, nedostaju pokazatelji o programima i politikama koje daju podršku usklađivanju poslovnog i privatnog života, odnosno programi i mjere za podršku onim ženama koje su zaposlenice oružanih snaga, kao i roditeljima koji su, oboje, zaposlenici/e oružanih snaga.

Analiza položaja žena u vojnim snagama i mirovnim misijama te druge aktivnosti koje je Pravobraniteljica provela u sklopu međunarodnog projekta „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“ upućuju na zaključak da postoji znatna rodna neravnoteža u sektoru, posebice kada je riječ o djelatnom osoblju, kao i slaba zastupljenost žena na višim i visokim položajima te na položajima odlučivanja. Nadalje, uočena je značajna izloženost nekom obliku diskriminacije u području ravnopravnosti spolova, posebice žena, te slaba praksa prijavljivanja doživljene diskriminacije ili uznemiravanja i nasilja. Stoga Pravobraniteljica smatra da je nužno integrirati sveobuhvatni i rodno osjetljiv pristup miru i sigurnosti, koji uključuje uvođenje rodne ravnoteže i jačanje uloga žena u mirovnoj politici i obrambeno-sigurnosnom sektoru, te ohrabriti žrtve da prijave spolnu diskriminaciju i seksualno uznemiravanje kao i jačati povjerenje u mehanizme zaštite. Uz to, valja napomenuti i da kadeti/kinje prepoznaju važnost sustavnog uvođenja sadržaja o

ravnopravnosti spolova kroz cjelokupan ciklus obuke i izobrazbe u obrambeno-sigurnosnom sustavu, a što Pravobraniteljica kroz svoje preporuke također zagovara.

Konačno, potrebno je više integrirati sveobuhvatni i rodno osjetljiv pristup miru i sigurnosti koji uključuje jačanje uloge žena u mirovnoj politici i obrambeno-sigurnosnom sektoru, ali potrebno je odgovoriti i na nove izazove kao što su pandemije, klimatske promjene, katastrofe, uključujući i masovne migracije. Nadalje, nužno je sve više uključivati organizacije civilnoga društva u oblikovanje, provedbu i ocjenjivanje politika za žene, mir i sigurnost.

Uzevši u obzir sve navedeno, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

(1) Razviti, usvojiti i primijeniti dugoročni strategijski pristup s ciljem privlačenja većeg broja kandidatkinja u oružane snage.

(2) Imenovati i obučiti savjetnike/ce za rodnu ravnopravnost unutar oružanih snaga (tzv. *gender advisors*) te precizno definirati njihovu ulogu i djelokrug rada na različitim razinama u oružanim snagama.

(3) U cilju povećavanja zastupljenosti žena, posebno na poziciji odlučivanja, unaprijediti sustav vođenja rodno osjetljive statistike i osigurati kvalitativno i kvantitativno rodno osjetljivo praćenje razvoja karijere i fluktuacije kadra kao i adekvatno uređivanje sustava prikupljanja i analize tih podataka.

(4) Unaprijediti mjere za usklađivanje privatnog i profesionalnog života, čime će se omogućavati veći udio žena za sudjelovanje u međunarodnim i mirovnim operacijama.

(5) Ohrabriti žrtve da prijave spolnu diskriminaciju i seksualno uznemiravanje, osnažiti mehanizme zaštite te poduzeti napore za izgradnju povjerenja u sustav prijavljivanja diskriminacije, uznemiravanja i nasilja.

(6) Sustavno uvoditi sadržaje o ravnopravnosti spolova kroz cjelokupan ciklus obuke i vojne izobrazbe i obrazovanja.

12.2. ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA U DOMOVINSKOM RATU

Praćenje provedbe Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (ZPŽSN) te rada Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja⁴⁵⁹, osim temeljem Zakona o ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica temelji i na preporukama Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325(2000), kao i na ostalim međunarodnim dokumentima koji se bave problemom eksploatacije, zaštite i unaprjeđenja prava žena.⁴⁶⁰ Prema podacima koje je dostavilo

⁴⁵⁹ Pravobraniteljica prati rad Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja koje je temeljem Pravilnika o ustrojstvu i načinu rada povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja (Pravilnik), oformljenog pri Ministarstvu hrvatskih branitelja, a kako bi odlučivalo o ostvarenjima prava žrtava iz Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (Narodne novine, br. 64/25, 98/19). Svrha praćenja rada Povjerenstva jest osiguranje poštivanja načela ravnopravnosti spolova, odsustvo spolne diskriminacije, unaprjeđenje procesa ostvarenja prava žrtava, predlaganje zakonskih ili drugih promjena u postupanju nadležnih tijela.

⁴⁶⁰ Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda je (31.10.2000.) jednoglasno usvojilo Rezoluciju 1325(2000) - žene, mir i sigurnost, kojom ono po prvi puta prepoznaje nerazmjerni i jedinstveni utjecaj oružanog sukoba na žene. U svojoj srži, Rezolucija VS 1325 afirmira pristup ljudskoj sigurnosti, ukazujući na nedovoljno cijenjen doprinos žena u sprečavanju i rješavanju oružanog sukoba te u izgradnji i očuvanju mira kao i na nužnost jednakog i punog sudjelovanja žena u ulozi zastupnica mira i sigurnosti. Time je ukazano na postojeći raskorak između stvarnog položaja i moguće uloge žena u domeni mira i sigurnosti, dok je daljnje pogoršanje stanja potaknulo donošenje drugih

Ministarstvo hrvatskih branitelja (MHB), od dana stupanja na snagu ZPŽSN-a, odnosno u posljednjih šest godina (18.6.2015.-31.12.2021.), **Povjerenstvo za žrtve seksualnog nasilja je zaprimilo ukupno 284 zahtjeva za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu** i ostvarivanje prava sukladno ZPŽSN-u. Od toga je riješeno ukupno 280 zahtjeva, dok je još 4 zahtjeva u postupku rješavanja. Ukupno je 211 zahtjeva podneseno od strane žena (74%) i 73 zahtjeva od strane muškaraca (26%).

Vezano za imenovanje članova Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja, a sukladno članku 11. i 12. Zakona, MHB je navelo kako su Odlukom potpredsjednika Vlade i ministra hrvatskih branitelja imenovani članovi/ice i zamjenice/i (12 žena i 2 muškarca) Povjerenstva.⁴⁶¹

Tijekom izvještajnog razdoblja, Pravobraniteljica nije zaprimila pritužbe na rad navedenog Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja, niti na njegove odluke.

MHB je također obavijestilo Pravobraniteljicu kako se zahtjevi nasljednika žrtava seksualnog nasilja koji su podneseni sukladno čl.27. ZPŽSN-a, vode odvojeno, te da je do 31.12.2021., zaprimljeno ukupno 7 takvih zahtjeva, od čega su 2 odbijena, a 3 pozitivno riješena, dok su u 2 odbačena.

Tablica: Broj podnesenih zahtjeva i ostvarenih prava po spolu 2015. - 2021.

	2015.		2016.		2017.		2018.		2019.		2020.		2021.	
UKUPNO	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Ukupno zahtjeva po spolu	90	20	48	27	16	10	28	9	13	3	4	4	12	0
Od toga pozitivno riješeno	71	13	24	16	11	6	24	4	10	3	4	2	6	
Od toga negativno riješeno	19	6	22	10	5	3	3	5	2			1	1	
Obustavljeno/Odbačeno		1	2	1		1	1							

srodnih rezolucija na ovom području: Rezoluciju VS 1820(2008) o uklanjanju spolno utemeljenog nasilja u oružanim sukobima, Rezoluciju VS 1888(2009) o borbi protiv seksualnog nasilja nad ženama i djecom u oružanim sukobima i Rezoluciju VS 1889(2009) o ulozi žena i njihovim potrebama u izgradnji mira nakon oružanih sukoba. Rezolucija VS 1325(2000) poziva države članice UN-a na poduzimanje mjera na svim razinama – od sudjelovanja žena u donošenju odluka i mirovnim procesima, preko sveobuhvatne zaštite žena do provedbe obrazovanja o rodnoj ravnopravnosti u izgradnji i očuvanju mira. Rezolucija je pridonijela afirmaciji cjelokupne domene - žene, mira i sigurnosti u rad Vijeća sigurnosti kao i zaštiti ljudskih prava žena u cjelini. Rezolucija traži jačanje nacionalnih mjera i ispunjavanje uvjeta za rodnu ravnopravnost i provedbu rodne politike u cilju očuvanja mira u svijetu.

⁴⁶¹ Mirela Buterin, dipl. iur., doc. dr. sc. Anela Nikčević-Milković, prof. psihologije, doc. dr. sc. Goran Arbanas, dr. med. specijalist psihijatrije, prof. dr. sc. Davorka Lukas, dr. med. specijalist infektologije, prim. Hilda Golem, dr. med. specijalist internističke onkologije, prof. dr. sc. Dinka Pavičić Baldani, dr. med. specijalist ginekologije, Ivana Čulav Koščak, dr. med. specijalist dermatologije i venerologije, Ivana Jurinjak, dipl. iur. Andreja Bogdan, klinički psiholog, doc. prim. dr. sc. Sanda Anton, dr. med. specijalist psihijatrije, mr. sc. Ninoslava Vicković, dr. med. specijalist infektologije, Tatjana Ladenhauser, dr. med. specijalist internističke onkologije, doc. dr. sc. Zdenko Kraljević, dr. med. specijalist ginekologije i Marija Šola, dr. med. specijalist dermatologije i venerologije.

MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZAKONA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA

13.1. POVJERENSTVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Sukladno čl.28.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, povjerenstva za ravnopravnost spolova (Povjerenstva) su radno-savjetodavna tijela županijskih skupština i skupštine Grada Zagreba u čijem sastavu su zastupljeni članovi/ce županijskih skupština, odnosno skupštine Grada Zagreba, koordinatori/ce u uredima državne uprave, predstavnici/ce nevladinih udruga i nezavisni stručnjaci/kinje.

Imenovanje povjerenstava za ravnopravnost spolova u županijama, odnosno Gradu Zagrebu, u najvećem broju županija⁴⁶² prati dinamiku održavanja lokalnih izbora te su stoga većina županija i Grad Zagreb, nakon provedenih lokalnih izbora u svibnju 2021., pristupili imenovanju novih saziva povjerenstava. Ovdje valja napomenuti da su odredbama čl.67. Zakona o sustavu državne uprave⁴⁶³ uredi državne uprave u županijama prestali s radom (1.1.2020.) te je, sukladno tumačenju čl.27. i čl.28. ZRS-a od strane Ministarstva pravosuđa i uprave, a obzirom da poslovi koje su obavljali koordinatori/ce za ravnopravnost spolova u uredima državne uprave nisu poslovi državne uprave, niti da su isti mogli biti povjereni na obavljanje županijama, te da su preuzeti državni službenici ureda državne uprave postali službenici jedinica područne (regionalne) samouprave, **više ne postoje koordinatori za ravnopravnost spolova u županijama, a što se odrazilo i na novoimenovane sazive povjerenstava.**

Pravobraniteljica je prikupila podatke za 21 povjerenstvo te provela analizu rada i statusa povjerenstava tijekom 2021. Analizom je utvrđeno da je zaključno s 31.12.2021., imenovano⁴⁶⁴ 16 povjerenstava koja su u svojem sastavu imala 155 članova/ca (od čega 71% žena i 29% muškaraca). Predstavnici/e županijskih skupština čine trećinu svih članova povjerenstava, dok preostale članove/ice čine predstavnici udruga, nezavisni stručnjaci, predstavnici županijskih izvršnih i upravnih tijela i drugi. U postupku imenovanja bila su povjerenstva u 5 županija, na dan 31.12.2021.

Prekidi mandata većine povjerenstava radi održavanja lokalnih izbora, kao i pandemija bolesti COVID-19 s pratećim epidemiološkim mjerama, odrazili su se na rad samih povjerenstava. Analizom njihova rada utvrđeno je da su u izvještajnoj godini povjerenstva ukupno organizirala oko 40 aktivnosti pri čemu se polovica aktivnosti odnosila na održavanje redovitih ili tematskih sjednica povjerenstava. Gledano po temama, najveći broj aktivnosti povjerenstava odnosio se na problematiku rodno utemeljenog nasilja pri čemu su povjerenstva organizirala obilježavanje relevantnih dana,

⁴⁶² Izuzetak od ovog principa su povjerenstva Primorsko-goranske županije, Istarske županije i Sisačko-moslavačke županije u kojima se članice i članovi povjerenstva imenuju neovisno o održavanju lokalnih izbora.

⁴⁶³ Narodne novine, br. 66/19.

⁴⁶⁴ Povjerenstva se formalno imenuju na prijedlog odbora za izbor i imenovanje pri čemu su pojedine županije provodile javni poziv za dio članova/ica povjerenstava koji nisu članovi/ce županijske skupštine, a pojedine su županije izvijestile da su članovi/ce imenovani isključivo na prijedlog odbora za izbor i imenovanje.

održavala tematske sjednice ili javne aktivnosti. U **2021. aktivnošću su se istaknula** povjerenstva Primorsko-goranske, Koprivničko-križevačke i Virovitičko-podravske županije te Grada Zagreba, koja su usprkos ograničavajućim okolnostima organizirala niz aktivnosti te sudjelovala u edukacijama, konferencijama i događanjima u organizaciji drugih tijela i organizacija.

13.2. URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA VLADE REPUBLIKE HRVATSKE

Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (URS) ima niz Zakonom o ravnopravnosti spolova definiranih nadležnosti, pri čemu je za ovo izvještajno razdoblje Pravobraniteljica zatražila očitovanje URS-a vezano uz rad na tri ovlasti sukladno čl.18. ZRS-a, a odnose se na: (1) odobravanje planova djelovanja tijelima državne uprave i pravnim osobama u pretežitom vlasništvu države, (2) izradu nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova i (3) koordinaciju rada županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova.

Pravobraniteljica je od URS-a zaprimila odgovor da su tijekom 2021. **odobrena 2 plana djelovanja** i to Ministarstvu regionalnoga razvoja i fondova Europske unije te Ministarstvu vanjskih i europskih poslova. URS je dodatno uspostavio suradnju na izradi planova djelovanja s još 5 tijela državne uprave i pravnih osoba u pretežitom državnom vlasništvu. Sukladno podacima URS-a trenutno su važeći planovi djelovanja Ministarstva mora, prometa i infrastrukture i Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo te planovi djelovanja sljedećih pravnih osoba u pretežitom državnom vlasništvu: APIS IT d.o.o., Hrvatske ceste, Državne nekretnine d.o.o. i Hrvatska elektroprivreda.

Vezano uz čl.18.st.2.toč.11. ZRS-a, koji navodi da **URS koordinira rad županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova**, URS se očitovao da je poslao (2021.) povjerenstvima i županijskim skupštinama 2 dopisa vezano uz dostavu rješenja o imenovanju predsjednika/ca i članova/ica povjerenstava za ravnopravnost spolova te je zaprimljene podatke objavio na svojoj web stranici.

URS se očitovao i vezano uz **donošenje nove nacionalne politike za ravnopravnost spolova**. Posljednji strateški dokument kojim je definirana nacionalna politika za ravnopravnost spolova vrijedio je zaključno do 2015.⁴⁶⁵ URS, temeljem Odluke Vlade Republike Hrvatske (2020.)⁴⁶⁶, pokrenuo je postupak izrade srednjoročnog akta strateškog planiranja pod nazivom Nacionalni plan za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027. godine s pripadajućim Akcijskim planom za provedbu Nacionalnog plana, za razdoblje od 2021. do 2024. godine⁴⁶⁷. U očitovanju URS-a navodi se da je tijekom tri kvartala 2021., vođen proces dogovaranja i usuglašavanja s dionicima i potencijalnim nositeljima mjera u Akcijskom planu za provedbu Nacionalnog plana, da je tekst usuglašen sa stajalištima Koordinacijskog tijela u sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske sukladno Zakonu o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske⁴⁶⁸, te da je zaprimljeno mišljenje Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja o provedbi strateške procjene o utjecaju Nacionalnog plana na okoliš. URS također navodi da su u radnoj skupini

⁴⁶⁵ Nacionalna politika za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2011. do 2015. godine (Narodne novine, br. 88/11).

⁴⁶⁶ KLASA: 022-03/20-04/352, URBROJ: 50301-05/16-20-6, dopis od 14.10.2020.

⁴⁶⁷ Poveznica: <https://ravnopravnost.gov.hr/vijesti/izrada-nacionalnog-plana-za-ravnopravnost-spolova-za-razdoblje-od-2021-do-2027-godine/3429>.

⁴⁶⁸ Narodne novine, br. 123/17.

koja je pripremala nacrt navedenih akata zastupljeni predstavnici/e tijela državne uprave, organizacija civilnog društva, županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova te neovisni stručnjaci/kinje.⁴⁶⁹

13.3. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE I PREPORUKE

Donošenje strateškog okvira za provedbu politike ravnopravnosti spolova nužno je kao podloga za djelovanja županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova koja sukladno ZRS-u provode nacionalnu politiku na lokalnoj razini i koordinatora/ica u tijelima državne uprave za ravnopravnost spolova koji provedbu iste koordiniraju, kao i za tijela državne uprave i pravne osobe u pretežitom vlasništvu države obzirom da njihovi Planovi nužno moraju sadržavati plan provedbe aktivnosti vezanih uz mjere nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova.

Nastavno na navedeno, kao i otežavajuće okolnosti za rad mehanizama za provedbu ZRS-a, posebice povjerenstava za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljica daje sljedeće **preporuke**:

- (1) Potrebno je žurno donijeti Nacionalni plan za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2022. do 2027. godine i pripadajući Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana, za razdoblje od 2022. do 2024. godine.
- (2) Ojačati rad na koordinaciji povjerenstava za ravnopravnost spolova kroz redovite godišnje konferencije/sastanke.
- (3) Nužno je osigurati sve potrebne uvjete za rad povjerenstava za ravnopravnost spolova, a posebice dostatna financijska sredstava za organiziranje aktivnosti.
- (4) Nastaviti s daljnjim proaktivnim radom povjerenstava za ravnopravnost spolova te diversificirati teme iz područja ravnopravnosti spolova kojima se ista bave kroz svoje aktivnosti.
- (5) U svrhu šireg uključivanja predstavnika/ca različitih sektora u povjerenstva za ravnopravnost spolova, posebice predstavnika/ca organizacija i institucija koje se bave gospodarstvom i tržištem rada, obrazovanjem te zdravljem žena, provoditi javni poziv za članove/ice povjerenstava koji nisu iz redova izabranih članova/ica županijskih skupština, odnosno gradske skupštine Grada Zagreba.

⁴⁶⁹ Detaljne informacije vezano uz proces izrade Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2022. do 2027. godine URS će objaviti u svom godišnjem izvješću. Prema navodima URS-a, Radna skupina je u siječnju 2022., završila s izradom Nacrta akata, odnosno Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova, za razdoblje od 2022. do 2027. godine i pripadajućeg Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana, za razdoblje od 2022. do 2024. godine te se isti pripremaju za javno savjetovanje nakon kojeg će biti upućeni Vladi Republike Hrvatske u proceduru usvajanja.

ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE

PRAVOBRANITELJICE

U okviru svog djelokruga praćenja zakona i propisa iz čl.22.st.1. i čl.24.st.2. Zakona o ravnopravnosti spolova, na temelju pristiglih pritužbi stranaka, te poziva na javno savjetovanje o izradi/izmjeni i dopuni zakona i propisa, kao i sukladno ustaljenoj praksi utemeljenoj na čl.187. Poslovnika Hrvatskog sabora, **Pravobraniteljica je analizirala određeni broj zakona i propisa, odnosno predlagala izmjene i dopune već postojećih zakona**, a sve kako bi se isti uskladili sa Zakonom o ravnopravnosti spolova. Pravobraniteljica je uputila svoje primjedbe, prijedloge i komentare nadležnim tijelima, odnosno zakonodavcu, od kojih dolje navedene ističemo kao posebno značajne.

14.1. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA KAZNENOG ZAKONA⁴⁷⁰

S obzirom na brojne medijske napise o zatvorenim grupama korisnika na društvenim mrežama unutar kojih se šire spolno eksplicitni vizualni sadržaji drugih osoba bez njihovog pristanka, Pravobraniteljica je napravila analizu postojećih inkriminacija, prije svega bića kaznenog djela neovlaštenog slikovnog snimanja iz čl.144. Kaznenog zakona i njegove primjene u praksi, te zaključila da postojeći kaznenopravni okvir ne predstavlja dovoljno učinkovitu normativnu podlogu za suočavanje s novijim manifestacijama diseminacije spolno eksplicitnog sadržaja bez pristanka. U javnom savjetovanju o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, **Pravobraniteljica je predložila da se razmotri uvođenje novog kaznenog djela** kojim će se na odgovarajući način obuhvatiti navedena ponašanja i predvidjeti progon po službenoj dužnosti i strože kažnjavanje. Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona u čl.144.a, uvedeno je novo kazneno djelo pod nazivom zlouporaba snimke spolno eksplicitnog sadržaja, uz osnovne oblike i kvalificirani oblik djela, a progon se poduzima po prijedlogu. **Prijedlog Pravobraniteljice je uvažen.**

14.2. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O UDOMITELJSTVU⁴⁷¹

Pravobraniteljica je u okviru javnog savjetovanja o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu utvrdila da nositelj izrade nije intervenirao u odredbe koje se odnose na definiciju udomiteljske obitelji i tradicionalno udomiteljstvo, odnosno da bi propuštanjem intervencije u tekst Zakona o udomiteljstvu, diskriminatorni učinci i neravnopravni tretman istospolnih partnera, na koje su ukazivali Pravobraniteljica i Ustavni sud Republike Hrvatske, nastavili egzistirati na normativnoj razini. Predloženo je da se predvide dopune spornih odredaba Zakona, vezanih uz značenje pojmova, tradicionalno udomiteljstvo i srodničko udomiteljstvo, kojima će se otkloniti diskriminatorni učinci i

⁴⁷⁰ Narodne novine, br. 84/21.

⁴⁷¹ Narodne novine, br. 18/22.

neravnopravni tretman istospolnih partnera. **Prijedlozi i primjedbe Pravobraniteljice nisu prihvaćene.**

14.3. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNI ZAKONA O OPĆEM UPRAVNOM POSTUPKU⁴⁷²

Pravobraniteljica se uključila u javno savjetovanje o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopuni Zakona o općem upravnom postupku s prijedlogom da se u popisu službenih osoba koje se izuzimaju iz postupka dodaju i izvanbračni drugovi stranaka te radi dosljedne primjene usklade sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola, neformalni životni partneri (uz životne partnere). **Prijedlog Pravobraniteljice nije prihvaćen**, uz obrazloženje da se u smislu odredbi Zakona o općem upravnom postupku smatra da su izvanbračni drugovi kao i neformalni životni partneri obuhvaćeni u čl.24.st.3.toč.1., kojim je propisano da čelnik tijela zaključkom može izuzeti službenu osobu od vođenja postupka, odnosno rješavanja ako je službena osoba sa strankom ili osobom ovlaštenom za zastupanje stranke u bliskom osobnom odnosu.

14.4. ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O UPRAVNIM SPOROVIMA⁴⁷³

Pravobraniteljica se uključila u javno savjetovanje o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o općem upravnom postupku, prema kojem se čl.24.st.1.toč.2. navedenog Zakona (izuzeće službene osobe) usklađivao sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola na način da su u odredbu dodani i životni partneri, kao i u odnosu na čl.63. navedenog Zakona te predložila da se, na temelju iste osnove, čl.15. Zakona o upravnim sporovima uskladi sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola na način da se iza bračnog i izvanbračnog druga dodaju životni partner i neformalni životni partner. Prijedlog je odbijen s obrazloženjem da je predmetno već propisano Zakonom o upravnim sporovima, iako je istaknuto da je u isto vrijeme Zakon o općem upravnom postupku mijenjan te usklađivan sa Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola, na način da su životni partneri dodani u odredbe o izuzeću, unatoč tome što je odredba na kakvu se predlagatelj poziva da je kod Zakona o upravnim sporovima već postojala i u Zakonu o općem upravnom postupku, dok s druge strane isto tijelo ne vidi potrebu za usklađivanjem Zakona o upravnim sporovima sa Zakonom o općem upravnom postupku po istom principu što, **prema mišljenju Pravobraniteljice, predstavlja neujednačenu nomotehničku i zakonodavnu praksu.**

14.5. ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI⁴⁷⁴

Pravobraniteljica je ukazala na čl.27.st.3.toč.8., u kojem se navodi kako se zajamčena minimalna naknada za kućanstvo utvrđuje kao zbroj udjela članova kućanstva, a udjel za pojedinog člana kućanstva iznosi „120% osnovice za trudnicu nakon 12 tjedana trudnoće i roditelju do dva mjeseca nakon poroda“ i da se: (1) navedena osnovica trudnici treba priznati bez obzira na trajanje trudnoće odnosno tijekom cijele trudnoće, kao i roditelji barem do šest mjeseci nakon poroda. Naveden **prijedlog Pravobraniteljice**

⁴⁷² Narodne novine, br. 110/21.

⁴⁷³ Narodne novine, br. 110/21.

⁴⁷⁴ Narodne novine, br. 18/22.

je uvažen; (2) Primjedba uz osobe kojima se priznaje status njegovatelja i roditelja njegovatelja da bi se taj status trebao omogućiti i svim ostalim kategorijama osoba koje skrbe o članovima/icama svoje obitelji, **nije prihvaćen;** (3) Prijedlog i primjedba za čl.66.st.4.toč.6. kojim se propisuju uvjeti za ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja da se kao jedna od pretpostavki za priznavanje prava na status roditelja predvidi znatno širi krug kaznenih djela koja predstavljaju prepreku za priznavanje statusa je **primljena na znanje;** (4) Prijedlog za usluge psihosocijalnog tretmana radi prevencije nasilničkog ponašanja u obitelji i psihosocijalne podrške obitelji je podržan i predloženo je da se putem kampanji, edukativnih aktivnosti i sličnih modela komunikacije, usluga psihosocijalnog tretmana nastojati približiti javnosti te poticati partnere/roditelje kod kojih postoji visoki rizik od uzajamnog nasilničkog ponašanja na korištenje navedene usluge, **prijedlog je primljen na znanje.**

14.6. ZAKON O MIROVINSKOM OSIGURANJU⁴⁷⁵

Pravobraniteljica se uključila u postupak savjetovanja i podržala Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju s Konačnim prijedlogom zakona, temeljem kojeg će se *dodatno proširiti krug umirovljenika koji mogu raditi do polovice punog radnog vremena i primati puni iznos mirovine i na korisnike obiteljske mirovine.* Uvođenje predloženih zakonskih izmjena ima svoje opravdanje u poboljšanju socijalne sigurnosti članova obitelji preminulog korisnika koji često od tog trenutka postaju jedini članovi kućanstva i dopijevaju u situaciju povećanog rizika od siromaštva. Navedeno se posebno odnosi na žene koje čine jednočlano kućanstvo, s obzirom da stopa rizika od siromaštva za tu ranjivu skupinu iznosi čak 34%. Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje iz travnja 2021., žene su činile udio od 93% korisnica obiteljskih mirovina.

14.7. STEČAJNI ZAKON

Pravobraniteljica je u postupku javnog savjetovanja o Zakonu o izmjenama i dopunama Stečajnog zakona iznijela svoje primjedbe na odredbu čl.89.st.1., koja propisuje dužnosti stečajnog upravitelja te kontinuirano ukazuje na slučajeve *majki - zaposlenica tvrtki nad kojima je proveden postupak stečaja za vrijeme dok su one koristile roditeljski i/ili roditeljski dopust.* Iz analize predmetnih slučajeva proizlazilo je kako stečajni upravitelji/ce nisu raspolagali informacijama o svim zaposlenicima/ama poslodavca u postupku stečaja te je time dovedeno u pitanje je li se postupalo savjesno. Obzirom kako i dalje postoje rizici koji dovode do pravne nesigurnosti za radnike/ce zbog neujednačene prakse stečajnih upravitelja predloženo je da se predvidi normativno rješenje koje će osigurati da se *ne može dogoditi da se poslovni subjekt briše iz Sudskog registra u stečajnom postupku, a da su radnici/e ostali/e prijavljeni/e na obvezna osiguranja pri Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje po osnovi radnog odnosa.* **Primjedbe su djelomično prihvaćene** na način da su izvršene izmjene i dopune članaka 132. i 286. Stečajnog zakona te je propisano da će se rješenje o otvaranju i zaključenju stečajnog postupka kao i rješenje o zaključenju stečajnog postupka dostaviti radnicima dužnika.⁴⁷⁶ **Uvažena je i preporuka Pravobraniteljice** da se čl.89.st.1.toč.8. dopuni na način da se, pored obveze stečajnog upravitelja da dostavi Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje isprave koje

⁴⁷⁵ Narodne novine, br. 84/21.

⁴⁷⁶ Više o navedenim izmjenama Stečajnog zakona, kao i o navedenoj problematici te aktivnostima Pravobraniteljice po tom pitanju, vidjeti u poglavlju 1.7.3. Opisi slučajeva iz područja roditeljskih i roditeljskih potpora.

se odnose na radnopravni status osiguranika, navedena obveza propiše i u odnosu na HZZO kojem će ubuduće stečajni upravitelj također morati dostaviti navedene isprave.

14.8. PROTOKOL O POSTUPANJU U SLUČAJU ZLOČINA IZ MRŽNJE⁴⁷⁷

Pravobraniteljica se uključila u savjetovanje o Nacrtu protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje koje je proveo Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH. Iz izvješća o provedenom savjetovanju vidljivo je da su **prihvaćeni prijedlozi Pravobraniteljice** da se u odnosu na prekršaje kod prikupljanja statističkih podataka mora naznačiti zaštićena osoba koja je prekršajem ugrožena ili povrijeđena te da se riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje, bez obzira jesu li u zakonima ili drugim propisima korišteni u muškom ili ženskom rodu, odnose na jednak način na muški i ženski rod.

14.9. NAPUTAK ZA VOĐENJE REGISTRA ŽIVOTNOG PARTNERSTVA⁴⁷⁸

Pravobraniteljica se uključila u javno savjetovanje o Prijedlogu nputka za vođenje registra životnog partnerstva ukazavši da bi, s obzirom da se radi o propisu usko vezanom uz područje ravnopravnosti spolova, bilo uputno da predmetni nputak sadrži istovrsnu odredbu kakva je sadržana i u čl.1.st.2. dotad važećeg Nputka za vođenje registra životnog partnerstva, koji određuje da se riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje, bez obzira jesu li u zakonima ili drugim propisima korišteni u muškom ili ženskom rodu, odnose na jednak način na muški i ženski rod. **Primjedba nije prihvaćena** uz obrazloženje da je takva klauzula već bila sadržana u Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola, pa nije potrebno posebno regulirati navedeno u provedbenim propisima.

14.10. PRAVILNIK O NAČINU POSTUPANJA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA⁴⁷⁹

Pravobraniteljica se uključila u postupak javnog savjetovanja o Prijedlogu Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika te je predložila da se u poglavlju 23. Zaštita žrtava kaznenih djela i drugih osoba, *Opća prava žrtava*, u čl.170.st.3. Pravilnika, u zgradama (pored djece žrtava, žrtava kaznenog djela protiv spolne slobode, žrtava kaznenog djela trgovanja ljudima, žrtava kaznenog djela nasilja, žrtava stranaca i žrtava osoba s invaliditetom) izrijekom navedu i žrtve rodno utemeljenog nasilja, kao posebna kategorija žrtava čija su prava također posebno propisana. Navedena **primjedba je prihvaćena**.

⁴⁷⁷ Narodne novine, br. 43/21.

⁴⁷⁸ Narodne novine, br. 81/21.

⁴⁷⁹ Narodne novine, br. 20/22.

14.11. NACIONALNI PLAN OPORAVKA I OTPORNOSTI 2021.-2026.

Pravobraniteljica se uključila u postupak javnog savjetovanja te uputila primjedbe jer nije implementirano načelo ravnopravnosti spolova i jer plan nije sadržavao rodnu dimenziju i perspektivu, odnosno prilikom kreiranja i uvrštavanja mjera/ciljeva u planove, strategije i politike treba imati u vidu očekivani učinak tih mjera na položaj žena i muškaraca uzimajući u obzir i postojeće rodne razlike između muškaraca i žena. Navedene **primjedbe su prihvaćene**.

14.12. PRIJEDLOG NACIONALNOG PLANA RAZVOJA SOCIJALNIH USLUGA ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2027. ⁴⁸⁰

Pravobraniteljica je u postupku javnog savjetovanja iznijela **primjedbe koje su najvećim dijelom prihvaćene** i to na ujednačavanje rodnog značenja, naglašavanja rodne dimenzije u odnosu na žrtve trgovanja ljudima, osobe s problemima ovisnosti te osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita. U dijelovima u kojima se navode brojučani podaci o žrtvama trgovanja ljudima, ovisnicima i osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita, bit će dodani brojučani podaci razvrstani po spolu.

14.13. NACIONALNI PLAN BORBE PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2027. ⁴⁸¹

Pravobraniteljica je u postupku javnog savjetovanja ukazala da (1) nedostaje sustavna integracija rodne dimenzije kao integralne kategorije u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti te nisu naglašene nezaposlene žene, žrtve nasilja u obitelji, samohrane majke, žene korisnice socijalne pomoći, žene u samačkim kućanstvima, žene u ruralnim i izoliranim područjima, žene pripadnice nacionalnih manjina, žene migrantkinje, azilantkinje, tražiteljice azila i žene pod supsidijarnom zaštitom, osobe u prekarnim oblicima rada, kao ni spolne i rodne manjina, a što dovodi do višestrukog rizika od siromaštva i socijalne isključenosti jer navedene mjere nisu specifično osmišljene za različite ranjive skupine niti u obzir uzimaju rodni aspekt siromaštva i socijalne isključenosti. Navedeni **prijedlog je primljen na znanje**; (2) **Prihvaćena je primjedba** i uvrštena odredba prema kojoj se riječi i pojmovni sklopovi koji imaju rodno značenje, bez obzira jesu li u Nacionalnom planu korišteni u muškom ili ženskom rodu, odnose na jednak način na muški i ženski rod.

14.14. AKCIJSKI PLAN BORBE PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2024. ⁴⁸²

Pravobraniteljica je u postupku javnog savjetovanja ukazala da plan nedovoljno prepoznaje rodnu dimenziju protiv siromaštva i socijalne isključenosti jer mjere nisu osmišljene za različite ranjive skupine - za nezaposlene žene, žene srednje i starije životne dobi, žrtve nasilja u obitelji, samohrane majke, žene

⁴⁸⁰ Narodne novine, br. 136/21.

⁴⁸¹ Narodne novine, br. 143/21.

⁴⁸² Narodne novine, br. 143/21.

u samačkim kućanstvima, u ruralnim i izoliranim područjima, pripadnice nacionalnih manjina, migrantkinje, azilantkinje, u prekarnim oblicima rada, kao i na spolne i rodne manjine. Navedeni **prijedlog je primljen na znanje.**

14.15. PRAVILNIK O NAČINU IZVRŠAVANJA MJERA OPREZA⁴⁸³

Sukladno prijedlozima Pravobraniteljice koja se uključila u javno savjetovanje o izmjenama i dopunama Pravilnika u dijelu koji se odnosi na metodologiju provjeravanja izrečenih mjera opreza, a koji **prijedlozi su u većoj mjeri uvaženi**, izvršene su tako izmjene i dopune u odnosu na krug osoba prema kojima se vrši provjera pridržavanja pojedinih mjera opreza od strane policije, koji je sada dodatno proširen, i to na način da je za pojedine mjere opreza taj krug proširen i na osobu kojoj je mjera izrečena te druge osobe koje mogu imati saznanja o kršenju izrečene mjere, dok je u odnosu na mjeru opreza udaljenja iz doma propisana provjera policije u obliku razgovora i s osobom u svrhu čije zaštite je mjera određena. Pravobraniteljica je ponovo upozorila da naglasak kod provjera o kršenju izrečenih mjera uvijek i isključivo trebao biti na počinitelju i na njegovom socijalnom okruženju, njegovoj bližoj i daljoj rodbini i prijateljima, a samo alternativno i uz njenu izričitu suglasnost, na žrtvi. Istovremeno je predlagatelju naglasila kako je u praksi svog rada zaprimila više pritužbi u kojima žrtve ističu kako ne žele da policija izvršenje provedbe mjera provjerava s njima, već isključivo kroz nadzor počinitelja, njegovih prijatelja te njegove bliže i dalje rodbine.

14.16. NACRT PRIJEDLOGA ZAKONA O IZMJENAMA I DOPUNI ZAKONA O LOKALNIM IZBORIMA⁴⁸⁴

Uoči provedbe lokalnih izbora 2021., provedeno je savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopuni Zakona o lokalnim izborima, a u kojima se uvodi zabrana kandidiranja na lokalnim izborima i automatski prestanak mandata za osobe koje su pravomoćno osuđene za sva kaznena djela za koja je izrečena kazna zatvora od najmanje 6 mjeseci, uključujući i kazneno djelo nasilja u obitelji, što do sada nije bilo predviđeno, a uvjeti za kandidiranje i prestanak mandata dodatno se pooštavaju na način da se više ne odnose samo na osobe pravomoćno osuđene na bezuvjetnu zatvorsku kaznu, već se počinju odnositi i na osobe kojima je izrečena uvjetna osuda i(li) rad za opće dobro. **Pravobraniteljica se uključila u savjetovanje i dala podršku predviđenim izmjenama**, ustvrdivši da navedeno predstavlja zakonodavno unaprjeđenje u smislu borbe protiv rodno utemeljenog nasilja.

Pravobraniteljica je **dodatno predložila da se zabrana obnašanja funkcija u predstavničkim i izvršnim tijelima političke vlasti na lokalnoj razini, osim za počinitelje kaznenog djela nasilja u obitelji, također uvede i za počinitelje-recidiviste prekršajnih djela koja se odnose na nasilje u obitelji, sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji. Prijedlog nije prihvaćen.**

⁴⁸³ Narodne novine, br. 73/21.

⁴⁸⁴ Narodne novine, br. 37/21.

14.17. NACIONALNI PLAN ZA UKLJUČIVANJE ROMA ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2027. GODINE⁴⁸⁵

Pravobraniteljica je sudjelovala kao članica radne skupine u izradi novog nacionalnog strateškog okvira za uključivanje Roma: *Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine* i *Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za 2021.-2022. godinu*.⁴⁸⁶ U radu radne skupine se zalagala za integraciju ciljeva usmjerenih na uklanjanje prepreka za punu emancipaciju Romkinja u romskoj zajednici i hrvatskom društvu, kao i da se u dokumente uvrste odgovarajući ciljevi vezano uz prevenciju maloljetničkih trudnoća, osvještavanje o rodno utemeljenom nasilju i informiranje o besplatnoj pravnoj pomoći i ciljevi vezano uz područje obrazovanja, zapošljavanja i zdravlja. **Svi prijedlozi Pravobraniteljice su usvojeni.**

14.18. NACRT PRIJEDLOGA STRATEGIJE RAZVITKA SLUŽBENE STATISTIKE REPUBLIKE HRVATSKE 2021.-2030.⁴⁸⁷

Pravobraniteljica je u okviru savjetovanja o Nacrtu prijedloga Strategije razvitka službene statistike Republike Hrvatske 2021.-2030. predložila da se u dokument integrira rodna perspektiva u vidu napomene o vođenju podataka po spolu gdje je to prikladno. Navedeni **prijedlog je prihvaćen.**

14.19. NACRT PRIJEDLOGA STRATEGIJE POLJOPRIVREDE DO 2030. GODINE⁴⁸⁸

Pravobraniteljica se uključila u postupak javnog savjetovanja o Nacrtu prijedloga Strategije poljoprivrede do 2030. godine, u kojem je istaknula da Strategija treba biti rodno osjetljiva i kao takva prepoznati specifične potrebe žena poljoprivrednica. Primjedbe Pravobraniteljice na Strategiju poljoprivrede **prihvaćene su** na način da je jače istaknuta uloga žena u ruralnim područjima putem dopuna u uvodnom poglavlju, poglavlju o strateškoj viziji te kod provedbenih mehanizama D.4. Potpora pokretanju poslovanja i E.4. Uvođenje programa za razvoj vještina. Ministarstvo poljoprivrede ujedno je navelo i kako se pojedini prijedlozi mogu razmotriti na razini mjera koje će biti razrađene u provedbenim dokumentima.

14.20. ODLUKA O NAKNADI NOVOROĐENOJ DJECI GRADA SPLITA⁴⁸⁹

Pravobraniteljica se uključila se u postupak savjetovanja o prijedlogu Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o naknadi novorođenoj djeci Grada Splita i ukazala kako postoje roditelji koji se nalaze izvan sustava rada kao dugotrajno nezaposlene osobe te nisu u evidenciji nezaposlenih osoba HZZ-a, da se u evidenciji HZZ-a kao nezaposlene ne vode osobe koje su redoviti studenti pa bi posljedično oba roditelja koja su studenti (a čije dijete je rođeno van grada Splita) bili isključeni iz prava na naknadu. **Primjedbe**

⁴⁸⁵ Narodne novine, br. 70/21.

⁴⁸⁶ Narodne novine, br. 70/21.

⁴⁸⁷ Narodne novine, br. 29/22.

⁴⁸⁸ Narodne novine, br. 26/22.

⁴⁸⁹ Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o naknadi novorođenoj djeci Grada Splita (24.11.2021.).

su **prihvaćene** te je još ranije tijekom izvještajne godine, postupajući po zaprimljenoj pritužbi, Pravobraniteljica Gradu Splitu preporučila da se iz tadašnje Odluke ukine uvjet rođenja djeteta u Gradu Splitu, a što je također bilo **uvaženo**.

14.21. PRIJEDLOZI PRAVOBRANITELJICE VEZANO UZ ODREDBE O RODNO OSJETLJIVOM JEZIKU

U savjetovanjima **Zakona o obrazovanju odraslih**⁴⁹⁰ i **Pravilnika o sadržaju i izgledu detektivske iskaznice privatnog detektiva**,⁴⁹¹ Pravobraniteljica je predlagala uvrštavanje uvodne odredbe o neutralnosti izraza koji imaju rodno značenje te su **prijedlozi prihvaćeni**.

U savjetovanjima o Nacrtu **Pravilnika o evidencijama u visokom obrazovanju i Odluke o izmjenama i dopunama strukovnog kurikuluma za stjecanje kvalifikacije tehničar** za elektroniku u obrazovnom sektoru elektrotehnika i računalstvo je predlagala usklađivanje propisa kojim se nalaže navođenje strukovnih kvalifikacija, zvanja i zanimanja u ženskom i muškom rodu, ali **prijedlozi nisu prihvaćeni**.

14.22. OSTALI ZAKONI I PROPISI

Od ostalih inicijativa vezanih uz zakone i propise, Pravobraniteljica je članica radnih skupina za izradu nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja te je aktivno sudjelovala u brojnim domaćim i međunarodnim radnim skupinama za izradu strategija za promicanje ravnopravnosti spolova, borbu protiv spolne diskriminacije, zaštite od rodno utemeljenog nasilja i nasilja u obitelji; izrađivala je komparativne analize različitih zakona iz područja svoje nadležnosti, pravilnika, protokola i dr., te je samoinicijativno i/ili na traženje predlagatelja, građana/ki, saborskih zastupnika i političkih stranaka odgovarala, uključivala se i predlagala vezano uz usklađenost brojnih drugih zakonskih prijedloga i propisa s odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova. Tijekom izvještajne godine je aktivno surađivala s brojnim obrazovnim i ostalim državnim, javnim i strukovnim udrugama i institucijama kojima je pružila svoju stručnu pomoć i ekspertizu s ciljem unaprjeđenja njihovih internih pravnih okvira koji propisuju postupke zaštite dostojanstva radnika/ca te sankcioniranje počinitelja spolnog uznemiravanja. Održane su brojne edukacije povjerenika/ca za zaštitu dostojanstva radnika/ca i cjelokupnih radnih kolektiva ovih tijela i institucija. Uslijed povećanog broja pritužbi koje su zaprimale navedene institucije tijekom izvještajnog razdoblja, istima je upućen veliki broj dopisa o pravnom okviru i protokolima o postupanju u slučaju spolnog uznemiravanja te je osiguran čitav niz stručnih sastanaka i edukacija koji su se odvijali između ureda Pravobraniteljice i institucija koje su zatražile pomoć i podršku od ureda. Ističemo kako je tijekom izvještajnog razdoblja navedena stručna podrška i edukacija Pravobraniteljice pružena Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu, Akademiji primijenjenih umjetnost u Rijeci, Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, Pravnom fakultetu u Zagrebu, Pravnom fakultetu u Osijeku, Ministarstvu obrane RH, Veterinarskom fakultetu u Zagrebu, Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu u Zagrebu, Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu, Farmaceutskom fakultetu u Zagrebu, Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu, Hrvatskoj radio

⁴⁹⁰ Narodne novine, br. 144/21.

⁴⁹¹ Narodne novine, br. 48/21.

televiziji, Hrvatskoj udruzi poslodavaca, Muzeju Ivana Meštrovića u Splitu, Kazalištu Kerempuh u Zagrebu. Potpora i stručna pomoć pružena je također i brojnim drugima, kako pojedincima po podnesenim pritužbama tako i institucijama te strukovnim udrugama, tijelima državne i lokalne uprave i samouprave pa čak i nekim političkim strankama.

IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova je proračunski korisnik državnog proračuna Republike Hrvatske, Razdjel 122 Glava 05, sa sjedištem u Zagrebu, bez ureda u drugim dijelovima Republike Hrvatske.

Ured ima 12 zaposlenih osoba⁴⁹² (10 službenika/ca, 1 dužnosnicu i 1 dužnosnika).

Osnovni Financijski plan za 2021. iznosio je 3.809.028,00 kn⁴⁹³, međutim nakon drugih izmjena i dopuna Državnog proračuna RH, kao i naknadnih ušteta, krajem prosinca 2021., Financijski plan iznosio je **3.422.738,00 kn.**

Pravobraniteljica je na ime provedbe i izvršenja EU-projekta⁴⁹⁴ u 2021., **unijela u proračun dodatnih 344.039,00 kn.**

Stoga je Financijski plan Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2021., **ukupno iznosio 3.766.777 kn**, izvršenje 3.736.310,91 kn ili 99,2%.

Razvrstano po aktivnostima, plan i izvršenje se odnose na:

1) Projekti i aktivnost A735000, K735001 i K735002 odnose se na redovne aktivnosti Pravobraniteljice za koje je financijski plan iz izvora financiranja 11 Opći prihodi i primici, iznosio ukupno 3.422.738 kn, a izvršenje 3.393.864,53 kn ili 99,2%⁴⁹⁵, razrađeno:

- A735000 - ZAŠTITA I PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - financijski plan je iznosio 3.364.738 kn, izvršenje 3.337.254,23 kn ili 99,2 %;

- K735001 - OPREMANJE UREDSKOG PROSTORA – financijski plan je iznosio 5.000 kn, izvršenje 5.000,00 kn ili 100,0%;

- K735002 - INFORMATIZACIJA – financijski plan je iznosio 53.000 kn, izvršenje 51.610,30 kn ili 97,4%.

2) Projekt K735005 odnosi se na EU-projekt “Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine“⁴⁹⁶, kojeg je nositeljica bila Pravobraniteljica, provodio se od 1.10.2018. do 28.2.2021.

K735005 - JEDNAKA PRAVA - JEDNAKE PLAĆE - JEDNAKE MIROVINE, RODNA RAVNOPRAVNOST - financijski plan je iznosio 344.039 kn, izvršenje 342.446,38 kn ili 99,5 %, razrađeno:

- na izvoru financiranja 51 Pomoći EU - financijski plan je iznosio 138.002 kn, izvršenje 136.736,67 kn ili 99,1 %;

- na izvoru financiranja 559 Ostale refundacije iz sredstava EU - financijski plan je iznosio 206.037 kn, izvršenje 205.709,71 kn ili 99,8%.

Europska komisija je odobrila završno izvješće Pravobraniteljice, u lipnju 2021.

⁴⁹² 8 žena i 4 muškarca.

⁴⁹³ Državni proračun RH za 2021. godinu i projekcija za 2022. i 2023. (Narodne novine, br. 135/20, 69/21 i 122/21).

⁴⁹⁴ Provedba EU projekata temelji se na „Strateškom planu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, za razdoblje 2020.-2022.“, cilju „1.2. Promicanje ravnopravnosti spolova“ u okviru kojeg Pravobraniteljica sudjeluje i u projektima financiranim sredstvima EU, a to je u izvještajnoj godini bio EU-projekt REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG, evidentiran na aktivnosti K735005.

⁴⁹⁵ <https://narodne-novine.nn.hr/files/sluzbeni-dio/2021/122/NN-SL-2021-122-16.11.2021.pdf>. Druge izmjene i dopune Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2021. godinu i projekcija za 2022. i 2023. godinu objavljene su u Narodnim novinama, br. 122/21, v. „122 Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova na str.436“ na kojoj je objavljen detaljan Financijski plan Pravobraniteljice (sve sukladno Računskom planu proračuna i proračunskih korisnika). Napominjemo kako je do odstupanja u prikazu plana navedenog u ovom Izvještaju kod izvora financiranja 11 Opći prihodi i primici u odnosu na plan izvora financiranja 11 - objavljenog u Narodne novine, br. 122/21 došlo uslijed ušteta u korist Državnog proračuna RH na kraju proračunske godine.

⁴⁹⁶ Ukupna vrijednost projekta bila je 468.510,20 EUR.

V.
ZAKLJUČNO
RAZMATRANJE
PRAVOBRANITELJICE

Izvrješće o radu Pravobraniteljice za 2021. čini presjek godišnjeg rada institucije i slučajeva, ukazuje na pojedine trendove vezano za diskriminaciju i to na temelju: spola, bračnog i obiteljskog statusa, majčinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta te u područjima: rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti, obitelji (uključujući obiteljsko nasilje), obrazovanja, političke participacije, medija, i sporta.

Iako su izvještajnu godinu 2021. obilježili izazovi vezani uz okolnosti pandemije bolesti COVID-19 i posljedice potresa, nastavljen je proaktivni rad Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

U 2021. Pravobraniteljica je radila na ukupno **2.327** predmeta što je 16,8% više nego u 2020. godini. Od ukupnog broja predmeta njih **710** bile su pritužbe radi zaštite od diskriminacije, dok se preostalih **1.617** odnosilo na praćenje primjene Zakona o ravnopravnosti spolova, odnosno na upite međunarodnih tijela i organizacija, tijela državne uprave i drugih javnopravnih tijela, tijela JLP(R)S, organizacija civilnog društva te pravnih i fizičkih osoba. Pravobraniteljica je kao nositeljica i/ili partnerska organizacija sudjelovala u **6 projekata** financiranih sredstvima Europske unije i/ili iz drugih međunarodnih izvora te u **1 projektu** financiranom sredstvima Grada Zagreba.

Kao i ranijih godina, pritužbe su se većinom odnosile na zaštitu žena -71,6%, a razvrstano **po osnovi diskriminacije** na zaštitu temeljem: spola – 84,9%, spolne orijentacije – 6,6%, rodnog identiteta i izražavanja – 1,3%, obiteljskog statusa - 2,1%, bračnog statusa – 1,5%, drugih osnova utvrđenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije - 1,3%, dok nije bilo osnove za postupanje u 2,3% slučajeva.

Prema **oblicima diskriminacije** slučajevi izravne diskriminacije činili su 96,9% pritužbi, slučajevi neizravne diskriminacije 0,8% te je bilo 2,3% ostalih slučajeva.

Prema **području diskriminacije** najveći broj pritužbi odnosio se na područje socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja (29,2%), područje ostvarivanja radnih prava (19,5%), i zatim na upravu (13,1%), što čini značajni udio od 61,8% i ukazuje na postojanost ovog trenda. Na javno informiranje i medije odnosilo se 11,2% pritužbi, na pravosuđe 7,4%, na zdravstvenu zaštitu 7,0%, obrazovanje, znanost i sport 5,1%, te na ostala područja manje od 2,5% pritužbi.

Pravobraniteljica je ukupno tijekom izvještajne godine uputila 1.451 odluku (418 preporuka, 312 upozorenja i 721 prijedlog). Pravobraniteljica se u 2 sudska postupka umiješala na strani tužiteljice.

Pravobraniteljica je kao i svake godine do sada, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi, djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Teritorijalno gledano, najveći broj pritužbi i dalje dolazi s područja Grada Zagreba (45,9%), a tome uvelike doprinosi činjenica što Pravobraniteljica nema niti jedan područni ured izvan Grada Zagreba te se njezini neposredni kontakti s građanima/kama izvan Zagreba organiziraju prilikom posjeta županijama, gradovima i općinama.

Statistika ukazuje da smo već niz godina suočeni s najvećim brojem pritužbi žena na diskriminatorno postupanje u svim područjima života, što čini konstantu od oko 2/3 svih pritužbi te ukazuje na činjenicu da su žene i dalje društvena skupina koja je suočena s diskriminacijom temeljem spola, majčinstva i obiteljskog statusa u društvenoj, javnoj i privatnoj sferi. Pritužbe muškaraca koje se zaprimaju i nadalje se u najvećem broju odnose na područje roditeljske skrbi.

Najviše pritužbi zaprimamo u **području rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti** – što čini udio od 48,7%. Žene i dalje čine većinu nezaposlenih, većinu u potplaćenim sektorima, većinu kao žrtve spolnog uznemiravanja na radnom mjestu, podzastupljene su na visokim pozicijama poslovnog odlučivanja te nailaze na „stakleni strop“ (17% u uprava i 23% u nadzornim odborima d.d., HANFA), nemaju jednake mogućnosti za napredovanje (i dalje ne postoje odgovarajuće mjere koje bi na učinkovit način poticale participaciju žena na pozicijama ekonomskog odlučivanja) te imaju niže plaće i mirovine – iako se ukupni jaz u plaćama u pandemijskom periodu smanjio te u 2021. iznosio 7% pri čemu u nekim djelatnostima i dalje iznosi više od 20%⁴⁹⁷, dok je jaz u mirovinama prema zadnje dostupnim podacima 20,7%. Prema pritužbama građanki, majčinstvo i nadalje ostaje glavni izvor rodne diskriminacije žena na tržištu rada.

I u 2021. godini nastavio se, iako usporeno, rast **nasilja u obitelji** kaznene prirode, kao i trend porasta broja ubijenih žena od strane bliskih osoba, usprkos padu ukupnog broja ubijenih žena te su žene i dalje, u velikoj većini, žrtve nasilja u obitelji. Trend rasta kaznenih djela, a smanjenja prekršajnih djela nasilja u obitelji ukazuje na nedostatak preventivnih mehanizama izvan policijsko-pravosudnog sustava, kao i nedostatak edukacije i senzibilizacije društva te općenito kvalitetne i stručne analize uzroka nasilja. Pravobraniteljica kontinuirano ističe da su temelji učinkovite borbe protiv rodno utemeljenog nasilja i njegovih uzroka rani preventivni, stručni i dugotrajni psihoterapijski rad s obiteljima u konfliktnim situacijama i prije eskalacije rodno utemeljenog ili obiteljskog nasilja, društvena reintegracija počinitelja nasilja u obitelji kroz dugotrajni psihosocijalni tretman, sveobuhvatna edukacija pravosuđa i svih drugih stručnih službi o rodno utemeljenom nasilju, kao i sustavna edukacija o nenasilnim metodama rješavanja sukoba i prihvaćanja različitosti koja mora biti integrirana u obrazovni sustav na svim razinama te nulta tolerancija na rodno utemeljeno nasilje, odnosno najstroža primjena postojećih propisa uz izricanje kazni u okvirima zakonskih maksimuma.

U izvještajnoj godini bilježimo značajan skok broja slučajeva **spolnog uznemiravanja** potaknuto građanskim inicijativama koje su žrtvama pružile javnu platformu za iznošenje svojih svjedočenja, kao što je bila primjerice inicijativa #nismatražila. Brojne su žrtve po prvi puta dobile priliku javno progovoriti o svojim iskustvima vezano uz spolno uznemiravanje i diskriminaciju temeljem spola u području visokog obrazovanja, ali i u svim drugim područjima života i rada. Uslijed ovih građanskih inicijativa i javnih kampanja, Pravobraniteljica je pokrenula intenzivnu suradnju s brojnim obrazovnim i ostalim državnim, javnim i strukovnim institucijama i udrugama kojima je pružala svoju stručnu pomoć i ekspertizu, i to kroz ukupno 21 održan sastanak i edukaciju, a s ciljem unaprjeđenja internih pravnih okvira i povećanja znanja i osposobljenosti za postupanje u slučajevima spolnog uznemiravanja.

Prema prvim rezultatima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021., broj stanovnika smanjio se za 396.360 osoba, odnosno 9,25%. Polazeći od negativne demografske slike i činjenice da se takvo stanje odražava na ostvarivanje ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica je nastavila isticati da učinkovita **demografska politika** mora biti usko povezana s ostvarivanjem ustavnog načela ravnopravnosti spolova te treba uključivati ekonomsko osnaživanje žena uz provođenje mjera za usklađivanje poslovnih i obiteljskih obveza, kao i veće uključivanje muškaraca (očeva) u brigu i skrb o djeci.

⁴⁹⁷ Djelatnosti trgovine na veliko i na malo, popravka motornih vozila i motocikla (23%), financijskoj djelatnosti i djelatnosti osiguranja (26%), djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (24%) te ostalim uslužnim djelatnostima (20%).

Republika Hrvatska je i dalje među državama članicama Europske unije u kojoj muškarci (očevi) najmanje koriste **rodiljne i roditeljske potpore**, samo njih 3,9%. Pravobraniteljica je nastavila kontinuirano ukazivati na činjenicu da očevi ne koriste u dovoljnoj mjeri pravo na roditeljski dopust, odnosno da prenose znatan dio svojeg prava na majke, kao i da je ravnoteža između poslovnog i privatnog života i dalje veliki problem za mnoge roditelje koji imaju obvezu skrbi prema djeci, što ima negativan učinak na zaposlenost žena, u nekim slučajevima njihovo potpuno isključivanje s tržišta rada, zbog čega je nužno razvijati dostupnost javnih usluga u pogledu priuštivosti i broja raspoloživih mjesta.

U području obiteljskih odnosa i **roditeljske skrbi** očevi najčešće iskazuju nezadovoljstvo odlukom o roditeljskoj skrbi nadležnih tijela – centara za socijalnu skrb i sudova te s pasivnošću i nepoduzimanjem adekvatnih i žurnih mjera nadležnih centara, dok majke ukazuju na nesenzibiliziranost stručnih osoba vezano uz nasilje u obitelji kojem su bile prethodno izložene u obiteljskoj/partnerskoj zajednici. Pored postupanja po zaprimljenim pritužbama, izvještajno razdoblje karakteriziraju i određene aktivnosti vezane uz koncept/sindrom otuđenja od roditelja pri čemu je Pravobraniteljica isticala kako se prvenstveno radi o pitanju struke koja se o navedenom treba odrediti.

Tijekom 2021. sklopljena su 103 životna partnerstva, što je najviše u posljednjih 5 godina, a predstavljena je i javna usluga e-Prijava životnog partnerstva čije žurno uvođenje je Pravobraniteljica preporučila u prethodnom izvješću. Međutim, izvještajno razdoblje je obilježeno nizom manifestacija netolerancije, neuvažavanja, isključivosti te nasilja u odnosu na pripadnike/ce **spolnih i rodnih manjina**, osobito u političkom diskursu te je zabilježeno gotovo dvostruko povećanje zločina iz mržnje motiviranog spolnom orijentacijom i rodnim identitetom, a prvi puta u zadnjih 10 godina zabilježeni su i slučajevi zločina iz mržnje u vrijeme održavanja Povorke ponosa.

Pravobraniteljica je u tijeku izvještajne godine nastavila zaprimati pritužbe transrodnih osoba koje su se odnosile na diskriminaciju temeljem **rodnog identiteta**, a posebno u području prava na pristup zdravstvenim uslugama. Kao i prethodne godine, pritužbe su se uglavnom podnosile zbog odbijanja liječnika specijalista i određenih bolnica da odobre operativne zahvate na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, a navedeno diskriminatorno postupanje rezultiralo je i prvom pravomoćnom presudom u korist transrodne osobe. Pravobraniteljica se nije umiješala u ovaj sudski postupak, ali je putem odvjetnice tužitelja dostavljeno sudu stajalište Pravobraniteljice, a kojim se sud rukovodio prilikom donošenja presude.

Pravobraniteljica je sudjelovala u brojnim aktivnostima s ciljem edukacije različitih dionika u **području obrazovanja** o pitanjima ravnopravnosti spolova, uključujući učenike/ce, studente/ice, učitelje/ice i nastavnike/ce. Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave posljednjih godina aktivno rade na osnaživanju integracije odgoja i obrazovanja za ljudska prava u području osnovnog i srednjeg obrazovanja te se tijekom godina bilježe pozitivni pomaci po pitanju uvođenja odgoja i obrazovanja za ravnopravnost spolova u odgojno-obrazovni sustav, međutim razvidne su određene poteškoće u provedbi propisanih nastavnih sadržaja.

Iako je došlo do pozitivnih poboljšanja u području medijskih izvještavanja o rodno utemeljenom nasilju, **medijski sadržaji** i dalje obiluju senzacionalizmom i narušavanjem privatnosti i dostojanstva žrtava rodno utemeljenog nasilja. Seksizam u javnom prostoru i izjavama javnih osoba te komunikaciji putem društvenih mreža, kao i seksizmi, objektivizacija žena i rodni stereotipi u medijskim sadržajima i oglašavanju ostaju prisutni, no ohrabruje činjenica da građani/ke reagiraju na takve sadržaje pritužujući se Pravobraniteljici te medijima i oglašivačima, čime se dugoročno mijenjaju postojeće prakse.

Pravobraniteljica podsjeća da su žene znatno podzastupljene na svim razinama **političke participacije**, stoga promicanje načela ravnopravnosti spolova i dalje ostaje izazov za sudjelovanje žena u tijelima političke moći. Nakon lokalnih izbora, u sva predstavnička i izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izabrano je 27% žena, pri čemu je u predstavnička izabrano 29% žena, a u izvršna tijela 11% žena što ukazuje da su izvršne pozicije i dalje ženama izrazito nedostupne te da kvote propisane Zakonom o ravnopravnosti spolova ne ostvaruju svoju zadaću u osiguravanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u procesima odlučivanja.

Na područje **reproduktivnog zdravlja i prava žena** značajan utjecaj imaju trenutne pandemijske okolnosti, koje već drugu godinu zaredom dodatno produbljuju i inače prisutne poteškoće s kojima se žene suočavaju u ovom području. Izvještajnu godinu obilježio je povećan broj pritužbi u području reproduktivnog zdravlja žena i one su se najvećim dijelom odnosile na neodgovarajuće postupanje zdravstvenih djelatnika/ca prema ženama u rodilištima, na zabranu pratnje na porodu u okolnostima pandemije bolesti COVID-19 i na otežanu dostupnost ginekološke skrbi. Vezano uz porez na menstrualne potrepštine, o kojem je tijekom godine provedena široka javna diskusija, prijedlogom Vlade RH, PDV na te proizvode smanjen je (25.3.2022.) na 13%, a što je u skladu i s ranijim preporukama Pravobraniteljice, kao i Rezolucijom Europskog parlamenta o ravnopravnosti spolova i politikama oporezivanja u EU.

Godinu su obilježile i aktivnosti usmjerene na **ravnopravnost žena u sportu**. Pravobraniteljica se pridružila projektu Hrvatskog olimpijskog odbora „Glas žena u sportu“, kao jedna od partnerskih organizacija te objavila drugi dio rezultata istraživanja o ravnopravnosti spolova i nasilju u rukometu mladih. Od posebne je važnosti činjenica da je Županijski sud u Rijeci, pravomoćnom presudom potvrdio raniju odluku Pravobraniteljice o diskriminaciji rukometne sutkinje, koja je zbog trudnoće bila neopravdano uklonjena s međunarodne liste rukometnih sudaca. Radi se o primjeru koji potvrđuje da u području sporta nadležna tijela i dalje odluke povremeno donose pod utjecajem rodni stereotipa i neosviještenosti o jamstvu zabrane diskriminacije temeljem spola te će ova presuda zasigurno doprinijeti da u budućnosti u nacionalnim okvirima ne dolazi do sličnih situacija.

Pravobraniteljica značajnu pažnju pridaje rješavanju problema posebno osjetljivih društvenih skupina koje su u **riziku višestruke diskriminacije** poput žena u ruralnim područjima, žena s invaliditetom, pripadnica nacionalnih manjina, oštećenica kaznenim djelom prostitucije, ovisnica i žrtava trgovanja ljudima, posebice žena i djece. Značajna pažnja posvećena je i pitanju statusa, prava i obveza tražitelja/ica međunarodne zaštite, azilanata/ica i stranaca pod supsidijarnom zaštitom. U izvještajnoj je godini zabilježen nastavak trenda rasta udjela žena u ukupnom broju osoba koje su zatražile međunarodnu zaštitu, kao i nastavak trenda rasta udjela žena u ukupnom broju osoba kojima je odobren azil, a s obzirom na to da se očekuje značajan priljev izbjeglica iz Ukrajine, Pravobraniteljica očekuje značajno povećanje broja žena s malom djecom i žena bez pratnje muškaraca kao posebno ranjivih skupina u narednom razdoblju. Pravobraniteljica je pratila i provedbu Nacionalnog akcijskog plana provedbe Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325(2000) o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija, za razdoblje od 2019. do 2023. godine, kao i problematiku provedbe *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu*.

Niti u 2021. godini nije donesena **nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova**, već je tek proveden postupak izrade. Donošenje strateškog okvira za provedbu politike ravnopravnosti spolova nužno je kao podloga za djelovanje institucionalnih mehanizama za provedbu ZRS-a te Pravobraniteljica preporučuje žurno donošenje navedenog plana.

Kontinuirano smo pratili proces izrade i **donošnja zakona, propisa i javnih politika** te smo iz aspekta ravnopravnosti spolova razmotrili 82 nacrti i prijedloga, dok smo putem javnog savjetovanja (platforme e-savjetovanje) dali prijedloge i preporuke na 29 nacrti i prijedloga zakona te propisa i javnih politika.

Temeljem postupanja po pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, u cjelovitom Izvješću o radu za 2021., dajemo ukupno **64 opisa slučajeva i 125 preporuka** razvrstanih po područjima rada na koja se odnose, uvjereni da će ih Vlada Republike Hrvatske i Hrvatski sabor razmotriti i primijeniti u tekućoj godini, a sve u zajedničkom cilju poboljšanja ostvarenja ustavnog načela ravnopravnosti spolova, odnosno stvaranja jednakih mogućnosti za žene i muškarce u Republici Hrvatskoj.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Višnja Ljubičić, dipl. iur.

U Zagrebu, 31. ožujka 2022.

IZJAVA O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI*
ZA 2021. GODINU

Ja, Višnja Ljubičić, dipl.iur., pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, čelnik/ca Pravobranitelja/ice za ravnopravnost spolova, na temelju popunjenog Upitnika o fiskalnoj odgovornosti, nalaza Državnog ureda za reviziju, odnosno vanjske revizije te raspoloživih informacija, potvrđujem:

- zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava,
- učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava unutarnjih kontrola u okviru proračunom odnosno financijskim planom utvrđenih sredstava.

Podpis čelnika/ce:

Višnja Ljubičić, dipl.iur.,
pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Zagreb, 31. ožujka 2021.

* Obrazac Izjave o fiskalnoj odgovornosti, koja se daje ako nisu uočene slabosti i nepravilnosti

PRILOG 2.a

**Obveznik: PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, KORISNICA PRORAČUNA RH – RAZDJEL 122, GLAVA 05
 UPITNIK O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI ZA OBVEZNIKE UTVRĐENE U REGISTRU PRORAČUNSKIH I
 IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA ZA PRORAČUNSKU GODINU 2021.**

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca ¹
		N/P	DA	NE ²	
PLANIRANJE PRORAČUNA/FINANCIJSKOG PLANA					
1.	<p>U uputama za izradu proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno uputama upravnih tijela utvrđeni su i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima i proračunskim i izvanproračunskim korisnicima jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koji su raspoređeni na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sredstva potrebna za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i - sredstva potrebna za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti, <p>a u razdoblju privremenog financiranja, u uputama su utvrđeni i dostavljeni limiti u apsolutnim iznosima odnosno visina financijskog plana po upravnim tijelima odnosno proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti za razdoblje privremenog financiranja (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)</p>				preslike odnosno reference dopisa i uputa
2.	<p>Ministarstvo je nakon primitka uputa za izradu prijedloga državnog proračuna od Ministarstva financija izradilo i dostavilo proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti upute s limitima u apsolutnom iznosu, odnosno s visinama financijskog plana po proračunskim korisnicima za sljedeću proračunsku godinu i za sljedeće dvije godine, koje su raspoređene na:</p>	X			preslika, odnosno referenca dopisa i upute

¹ Stupac Referenca se ne popunjava već su u njemu dane upute koja je vrsta dokaza podloga za davanje odgovora na pitanje

² Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

	<p>- visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa, odnosno aktivnosti, koje proizlaze iz trenutno važećih propisa i</p> <p>- visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa, odnosno aktivnosti,</p> <p>a u razdoblju privremenog financiranja, ministarstvo je, nakon primitka uputa za izradu financijskih planova proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna za prva tri mjeseca proračunske godine od Ministarstva financija, izradilo i dostavilo upute s limitima plana za prva tri mjeseca proračunske godine korisnicima iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)</p>				
3.	<p>Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika državnog proračuna za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu donosa sredstava iz prethodne, odnosno odnosa u sljedeću godinu</p>		X		preslika, odnosno referenca financijskog plana
4.	<p>Financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za naredno trogodišnje razdoblje je uravnotežen, uključujući i procjenu ukupnog rezultata poslovanja koji se prenosi u sljedeću(e) proračunsku(e) godinu(e)</p>	X			preslika, odnosno referenca financijskog plana odnosno proračuna
5.	<p>Obrazloženje proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja općeg dijela proračuna odnosno financijskog plana i obrazloženja posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana. Obrazloženje općeg dijela proračuna, odnosno financijskog plana sadrži obrazloženje prihoda i rashoda, primitaka i izdataka. Obrazloženje posebnog dijela proračuna, odnosno financijskog plana sastoji se od obrazloženja programa koje se daje kroz obrazloženje aktivnosti i projekata zajedno s ciljevima i pokazateljima uspješnosti</p>		X		preslika, odnosno referenca obrazloženja proračuna, odnosno financijskog plana usvojenog do 31. prosinca
					pitanje nije primjenljivo za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunske i izvanproračunske korisnike za godinu u kojoj se donosi odluka o privremenom financiranju za prva tri mjeseca naredne godine

6.	Usklađeni prijedlog financijskog plana ministarstva sastavljen je temeljem prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika (odgovaraju ministarstva koja u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X			provesti analizu na način da se zbroje prihodi i rashodi iz financijskih planova proračunskih korisnika te prihodi i rashodi iz financijskog plana nadležnog ministarstva bez proračunskih korisnika te usporede s podacima u usklađenom financijskom planu
7.	Posebni dio proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave sastavljen je od prikupljenih i objedinjenih prijedloga financijskih planova proračunskih korisnika proračuna jedinice u koji su uključeni svi vlastiti i namjenski prihodi i primici proračunskih korisnika (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			financijski plan proračunskog korisnika jedinice usvojen od strane upravljačkog tijela odgovara financijskom planu tog proračunskog korisnika sadržanom u posebnom dijelu proračuna jedinice, a kod zajedničkih proračunskih glava zbroju financijskih planova svih proračunskih korisnika unutar te glave
8.	Rashodi i izdaci koji se financiraju iz EU sredstava planirani su realno, odnosno odstupanje između plana usvojenog od strane Hrvatskog sabora i konačnog izvršenja nije veće od 5% (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		usporedba izvornog financijskog plana (iz posljednjih izmjena i dopuna Državnog proračuna koje je donio Hrvatski sabor) i izvješćaja o izvršenju odstupanje od 5% podrazumijeva 5% ispod planiranih veličina
9.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova, odnosno pokriva manjkova, uz proračun jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno financijski plan proračunskog i izvanproračunskog korisnika proračuna lokalne i područne (regionalne) samouprave doneseni su odgovarajući akti: (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i proračunski i izvanproračunski korisnici jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
9.1.	U slučaju sukcesivnog planiranja trošenja viškova donesen je akt koji sadrži analizu nastanka tako značajnog viška, mjere za smanjenje ili ukidanje određenih naknada koje se naplaćuju za usluge koje pružaju proračunski korisnici te način i svrhu za koju će se upotrijebiti navedeni višak	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela
9.2.	U slučaju pokriva manjkova donesen je akt koji sadrži analizu i ocjenu postojećeg financijskog stanja, prijedlog mjera za otklanjanja utvrđenih uzroka nastanka negativnog poslovanja te mjera za stabilno održivo poslovanje te akcijski plan provedbe navedenih mjera (s opisom mjere, načinom provedbe, rokom provedbe, imenom i prezimenom odgovorne osobe) s očekivanim financijskim i ekonomskim učinkom	X			preslika, odnosno referenca akta usvojenog od strane predstavničkog tijela, odnosno upravnog vijeća ili drugog upravljačkog tijela

10.	Izrađen je godišnji plan rada koji sadrži podatke o ciljevima koji se planiraju ostvariti te opći prikaz zadaća i poslova (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske Klasifikacije)		X		preslika odnosno referenca godišnjeg plana rada
11.	Čelnik je u roku 30 dana od stupanja na snagu državnog proračuna donio odluku o prijenosu ovlasti i odgovornosti za ostvarenje strateških ciljeva i upravljanje proračunskim sredstvima osiguranim u financijskom planu (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske Klasifikacije)		X		preslika, odnosno referenca odluke
12.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave se zaduživala/davala suglasnost za zaduživanje/jamstvo sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
12.1.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost Vlade za dugoročno zaduživanje	X			preslike, odnosno reference dobivenih suglasnosti
12.2.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju jamstva pravnoj osobi u njezinu većinskom izravnom ili neizravnom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač za ispunjenje obveza pravne osobe i ustanove	X			preslike, odnosno reference dobivenih i danih suglasnosti
12.3.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ishodila suglasnost ministra financija za sve odluke o davanju suglasnosti izvanproračunskim korisnicima za zaduživanje i davanje jamstva	X			preslike, odnosno reference danih suglasnosti
12.4.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja davala suglasnost na zaduživanje pravnoj osobi u njezinu većinskom vlasništvu i ustanovi čiji je osnivač	X			preslike, odnosno reference danih suglasnosti

Napomena:

Sva pitanja u Uputniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
 Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
 Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
 U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ³	DJELOMIČNO ⁴	
IZVRŠAVANJE PRORAČUNA/FINACIJSKOG PLANA						
13.	Procedura stvaranja ugovornih obveza jasno je definirana i dostupna svim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima		X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
14.	Obveze po ugovorima koji zahtijevaju plaćanje iz proračuna u sljedećim godinama preuzimale su se isključivo uz suglasnost ministra financija/Vlade Republike Hrvatske, odnosno općinskog načelnika /gradonačelnika /župana (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave)		X			preslike, odnosno referenze dobivenih suglasnosti na uzorku od najviše 20
15.	Obveze po investicijskim projektima preuzimaju se isključivo ako su predviđene u proračunu i projekcijama, financijskom planu i po provedenom stručnom vrednovanju i ocjeni opravdanosti te učinkovitosti investicijskog projekta					na uzorku od najviše 10 investicijskih projekata dokazati povezanost s proračunom i projekcijama, odnosno s financijskim planom i priložiti preslike, odnosno reference provedenih vrednovanja
16.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave je sredstva proračunske zalihe koristila samo za elementarne nepogode i druge nepredvidive događaje	X				izvješća o korištenju proračunske zalihe
17.	Postoji jasna procedura naplate prihoda	X				preslika, odnosno referenca pisane procedure iz koje su vidljive vrste prihoda koje se naplaćuju, mjere naplate koje će poduzimati, vremensko razdoblje nakon kojeg se pokreće pojedina mjera naplate, slučajeve u kojima treba pribaviti

³ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁴ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

						instrumente osiguranja plaćanja, praćenje naplate po poduzetim mjerama, osobe koje će obavljati navedene poslove i slično
18.	Poduzete su sve potrebne mjere za potpunu naplatu prihoda i primitaka iz nadležnosti i uplatu u proračun prema važećim propisima	X				na uzorku od 10% dospjelih nenaplaćenih potraživanja sa stanjem 31. prosinca dokazi o poduzetim radnjama za naplatu (preslike, odnosno reference odgovarajućih dopisa, opomena), a najviše 100
19.	Uređen je sustav ostvarivanja i korištenja vlastitih prihoda					preslika akta
19.1.	Ministarstvo/jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave donijelo je akt kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika iz svoje nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike)	X				preslika akta
19.2.	Upravljivačko tijelo proračunskog korisnika donijelo je akt kojim je uređeno ostvarivanje i korištenje vlastitih prihoda (a koji je u skladu s aktom nadležnog ministarstva/jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojim su uređena mjerila i način korištenja vlastitih prihoda proračunskih korisnika, ako je to primjenjivo)	X				izvještaj o izvršenju proračuna za jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave iz kojeg se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih proračunom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu)
20.	Sredstva su utrošena u skladu s proračunom, odnosno financijskim planom		X			usporedba izvršenja i financijskog plana iz koje se vidi da nije utrošeno više sredstva od odobrenih financijskim planom (osim za vlastite i namjenske prihode i primitke u skladu sa Zakonom o proračunu) za proračunske i izvanproračunske korisnike
21.	Isplata sredstava temeljila se na vjerodostojnoj dokumentaciji		X			nasumično odabrano najmanje pet isplata po svakoj od vrsta rashoda na razini defriranoj u Tablici: Testiranja uz pitanje 21 danoj u dodatku 1 Upravitelja

22.	Pratilo se i kontroliralo namjensko isplaćivanje donacija, pomoći, subvencija do krajnjeg korisnika te korištenje istih									
22.1.	Dostupne su preslike, odnosno reference ugovora koji su podloga za isplate	X								Preslika, odnosno referenca ugovora na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.2.	Postoji izvješće od krajnjeg korisnika o utrošku sredstava/realizaciji projekta	X								preslika, odnosno referenca izvješća na uzorku od 5% ukupnog broja svih transfera i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih transfera, a najviše 100
22.3.	Obavljene su provjere na licu mjesta na odabranom uzorku od onih krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20 000,00 kuna ili više	X								preslika, odnosno referenca zapisnika o izvršenoj kontroli kod 10%, a najviše 100 krajnjih korisnika kojima je na godišnjoj razini isplaćeno 20.000,00 kuna ili više
23.	Evidencijski nalozi (EV nalozi) dostavljani su Ministarstvu financija u skladu sa Zakonom o izvršavanju Državnog proračuna i uputom Ministarstva financija									
23.1.	Nadležno ministarstvo/središnji državni ured dostavio je proračunskim korisnicima iz svoje nadležnosti uputu s rokom do kojeg su mu isti dužni dostaviti mjesečne podatke o ostvarenju vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka izuzetih od obveze uplate u državni proračun i rashoda i izdataka financiranih iz istih (mjesečne evidencijske naloge) (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X								preslika upute i dokaz o dostavi proračunskim korisnicima
23.2.	Proračunski korisnici dostavljali su mjesečne podatke o ostvarenim vlastitim i namjenskim prihodima i primicima, koji su izuzeti od obveze uplate u državni proračun, te rashodima i izdacima financiranim iz njih (evidencijske – EV – naloge) u skladu s rokom danim u uputi nadležnog ministarstva/središnjeg državnog ureda (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)	X								dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka
23.3.	Ministarstvo/središnji državni ured je tijekom godine dostavljalo evidencijske naloge (EV naloge) Ministarstvu	X								dokaz o pravovremenom dostavljanju podataka

	financija najkasnije do 10. u mjesecu za prethodni mjesec (odgovaraju ministarstva i središnji državni uredi koji u svojoj nadležnosti imaju proračunske korisnike koji su izuzeti od obveze uplate vlastitih i namjenskih prihoda i primitaka u državni proračun)				
24.	Prilikom isporuke opreme/izvođenja radova obavljene su sve potrebne provjere				provjera na uzorku 5% ukupnog broja svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih nabava dugotrajne nefinancijske imovine
24.1.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na način utvrđen ugovorom	X			priložiti odgovarajući dokaz
24.2.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu s vremenskim rokovima iz ugovora	X			priložiti odgovarajući dokaz
24.3.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni u skladu sa zahtjevima količine i kvalitete iz ugovora	X			priložiti odgovarajući dokaz
24.4.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni na lokacijama koje su navedene u ugovoru	X			priložiti odgovarajući dokaz
24.5.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni prema opisu iz ugovora	X			priložiti odgovarajući dokaz
24.6.	Oprema je isporučena/Radovi su izvedeni sukladno nacrtima, analizama, modelima i uzorcima iz ugovora	X			priložiti odgovarajući dokaz
24.7.	Oprema je instalirana i u upotrebi	X			priložiti odgovarajući dokaz
25.	Propisana je procedura zaprimanja računa, njihove provjere u odgovarajućim ustrojstvenim jedinicama/upravnim odjelima i pravovremenog plaćanja	X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
26.	Propisana je procedura blagajničkog poslovanja kojom su definirane sve aktivnosti vezane uz promet gotovim novcem	X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
27.	Propisana je procedura izdavanja i obračunavanja putnih naloga	X			preslika, odnosno referenca pisane procedure
28.	Prije isplate sredstava neprofitnoj organizaciji sklopljen je ugovor u kojem su definirana prava i obveze neprofitne organizacije i isplattelja	X			uzorak od 5% ukupnog broja svih ugovora; a najviše 20
29.	Pravomoćne presude izvršavale su se bez postupka prisilne naplate	X			sve pravomoćne presude s dospeljećem u godini za koju se ispunjava Uprilnik ili u ranijim godinama; a nepodmirene su, te izvodi ili drugi dokumenti koji dokazuju da je plaćeno

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac
Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P
Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom
U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ⁵	DJELOMIČNO ⁶	
JAVNA NABAVA						
30.	U zaključenim ugovorima o nabavama velike vrijednosti ugovoreni su instrumenti za osiguranje urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni	X				dokazati na uzorku od 20% financijski najznačajnijih ugovora/objava/provedenih postupaka javne nabave, a najviše 50 preslike, odnosno reference ugovora, navesti članak u kojem stoje odredbe o instrumentima urednog ispunjenja ugovornih obveza ili odredbe o ugovornoj kazni
31.	Ugovori o javnoj nabavi zaključeni su u skladu s uvjetima određenim u dokumentaciji o nabavi		X			preslike, odnosno reference dokumentacije o provedenim postupcima i preslike, odnosno reference ugovora oznake i datum objave
32.	Za sve predmete javne nabave čija je procijenjena vrijednost jednaka ili veća od 200.000,00 kuna za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova jednaka ili veća od 500.000,00 kuna provedeni su postupci javne nabave sukladno odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				Registar sklopljenih ugovora preslika, odnosno referenca dodataka ugovora
33.	Za ugovore o javnoj nabavi koji su se tijekom njegova trajanja značajno izmijenili, proveden je novi postupak javne nabave u skladu s odredbama Zakona o javnoj nabavi	X				adresa mrežne stranice gdje je objavljen plan nabave i poveznica na objavljeni plan nabave u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kuna
34.	Donesen je i redovito ažuriran plan nabave koji je objavljen na mrežnim stranicama u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			preslika, odnosno referenca potvrda i internih odluka o imenovanju stručnih povjerenstava za javnu nabavu
35.	Donesena je interna odluka kojom je imenovano stručno povjerenstvo za javnu nabavu koje je pripremalo i provodilo postupak javne nabave, a najmanje jedan član stručnog povjerenstva imao je važeći certifikat u području javne nabave u skladu s propisima o javnoj nabavi	X				

⁵ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁶ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

36.	Osobe koje prate provedbu ugovora različitice su od osoba koje su bile članovi stručnog povjerenstva	X				imena osoba koje su sudjelovale u provedbi postupka i osoba koje prate provedbu ugovora te preslika, odnosno referenca internih odluka o imenovanju ovlaštenih predstavnika naručitelja
37.	Naručitelj vodi registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma koji je objavljen na mrežnim stranicama, a sadrži podatke u skladu s propisima o javnoj nabavi		X			adresa mrežne stranice gdje je objavljen registar ugovora o javnoj nabavi i okvirnih sporazuma i poveznica na objavljeni registar ugovora u Elektroničkom oglasniku javne nabave za predmete nabave čija je procijenjena vrijednost nabave jednaka ili veća od 20.000,00 kn
38.	Do 31. ožujka tijelu nadležnom za politiku javne nabave dostavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi za prethodnu godinu koje sadrži podatke sukladno Zakonu o javnoj nabavi		X			preslika, odnosno referenca izvješća u EOJN, preslika, odnosno referenca izvješća o javnoj nabavi koje sadrži i ukupan iznos jednostavne nabave prema vrsti predmeta nabave (roba, usluga i radovi)
39.	Donesen je akt kojim su uređena pitanja jednostavne nabave za nabavu robe i usluga, odnosno za nabavu radova na koje se ne primjenjuje Zakon o javnoj nabavi te je akt objavljen na mrežnim stranicama		X			preslika, odnosno referenca akta adresa mrežne stranice na kojoj je objavljen akt

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako je provođenje postupaka javne nabave objedinjeno na razini osnivača, obveznik odgovara „NIJE PRIMJENJIVO – N/P“

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ⁷	DJELOMIČNO ⁸	
RAČUNOVODSTVO						
40.	Narudžbenice su valjano ispunjene na način da se vidi tko je nabavu inicirao, tko je nabavu odobrio, koja vrsta roba/usluga/ radova se nabavlja, uz detaljnu specifikaciju jedinica mjere, količina, jediničnih cijena te ukupnih cijena		X			uzorak 1% svih narudžbenica, a najviše 100
41.	U potpisanim ugovorima s dobavljačima/pružateljima usluga/izvršiteljima radova detaljno je utvrđena vrsta robe/usluga/radova koji se nabavljaju		X			uzorak 5% svih ugovora i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih ugovora
42.	Iz primke, otpremnice i drugog odgovarajućeg dokumenta potpisanog od skladištara ili druge osobe zadužene za zaprimanje robe i dobavljača vidljivo je da je prilikom preuzimanja robe utvrđena količina, stanje i kvaliteta zaprimljene robe		X			preslike, odnosno reference dokumenata na uzorku 5% svih dokumenata, a najviše 100
43.	Postoji izvještaj o obavljenoj usluzi, odnosno druga vrsta pisanog odobrenja ili dokumentacije kojom se potvrđuje izvršenje usluge		X			preslika, odnosno referenca izvještaja ili druge dokumentacije na uzorku 1% izvršenih usluga, a najviše 100
44.	O izvedenim radovima, sukladno definiranoj proceduri odobrenja radova, postoji privremena, odnosno konačna obračunska situacija, koju odobrava osoba, odnosno tijelo koje nadzire i odobrava radove		X			preslike, odnosno reference odobrenih privremenih, odnosno konačnih situacija na uzorku 5% svih ugovora
45.	Na zaprimljenim računima navedeni su svi elementi računa u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
46.	Računi sadrže detaljnu specifikaciju roba/usluga/radova koje odgovaraju opisu i specifikaciji roba/usluga/radova definiranih narudžbenicom, odnosno ugovorom		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
47.	Za svaki račun obavljena je matematička kontrola ispravnosti iznosa koji je zaračunan što je evidentno u postupku obrade računa		X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100

⁷ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

⁸ Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

48.	Provereno je postojanje potpisa, žiga ili elektroničke oznake kojom se može potvrditi da je račun odobren za plaćanje	X			uzorak 1% svih računa, a najviše 100
49.	Za primijene i dane donacije nefinancijske imovine u glavnoj knjizi evidentirani su prihodi i rashodi, a međusobni prijenos nefinancijske imovine proračuna i proračunskih korisnika evidentiran je preko promjena u obujmu imovine (odgovaraju obveznici primijene proračunskog računovodstva)	X			uzorak 5% svih donacija i minimalno 5% ukupne vrijednosti svih primijenih i danih donacija
50.	S dužnicima su usklađeni podaci o potraživanjima na datum 31. listopada	X			preslika, odnosno referenca izvoda otvorenih stavaka na uzorku 10%, ali ne više od 20 izvoda otvorenih stavaka
51.	Izveštaj o obavljenom popisu sadrži popis potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku	X			preslika popisa vjerovnika i dužnika s iznosim potraživanja i obveza po pojedinom vjerovniku, odnosno dužniku
52.	Uspostavljene računovodstvene evidencije omogućile su praćenje korištenja sredstva po izvorima financiranja i programima (projektima/aktivnostima)	X			dio analitičke evidencije po izvorima financiranja i programima (projektima i aktivnostima) ili referenca iz pitanja 21.
53.	Prati se stvaranje ugovornih obveza i njihov financijski učinak				
53.1.	Uspostavljena je evidencija svih ugovora, uključujući ugovore vezane uz zaposlene	X			preslika, odnosno referenca dijela evidencije
53.2.	Organizacijska jedinica, odnosno osoba zadužena za financijsko-računovodstvene poslove ima uvid u sve sklopljene ugovore iz kojih proizilaze financijski učinci	X			preslika procedure u kojoj je propisano da se sve kopije ugovora dostavljaju na znanje ustrojstvenoj jedinici za financije
54.	Provodio se ispravak vrijednosti potraživanja u skladu s odredbama Pravilnika o proračunskom računovodstvu i Računskom planu	X			uzorak 10% potraživanja od čijeg je dospjeća prošlo više od godinu dana, odnosno potraživanja od dužnika nad kojima je pokrenut stečajni i/ili likvidacijski postupak, ali ne više od 20 pojedinačnih
55.	Proračunski korisnik koji je doznačio sredstva proračunskom korisniku istog proračuna, a iskazao ih je unutar podskupine računa 369 <i>Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna</i> , uskladio je evidencije s proračunskim korisnikom koji su sredstva primili i iskazali ih unutar podskupine računa 639 <i>Prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna</i> . (odgovaraju proračunski korisnici državnog proračuna i proračunski korisnici proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ako su njeni upravni odjeli dodjeljivali sredstva proračunskim korisnicima u nadležnosti	X			preslika, odnosno referenca usklađenja s proračunskim korisnicima istog proračuna, odnosno pisani trag kojim se informira primatelja sredstava, na uzorku 10%, ali ne više od 20 dokumenata usklađenja s proračunskim korisnicima

	drugih upravnih odjela te jedinice)					
56.	Vodi se analitička evidencija dugotrajne nefinancijske imovine i usklađena je s glavnim knjigom		X			preslika, odnosno referenca dijela evidencije
57.	Ulaganja u dugotrajnu imovinu prenose se u glavnoj knjizi s računa imovine u pripremi na račune imovine u upotrebi odmah po završetku ulaganja	X				uzorak 20% okončanih građevinskih situacija
58.	Najkasnije u roku od 15 dana od isplate naknade za bolovanje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), HZZO-u je dostavljen zahtjev za refundaciju		X			zahtjevi za refundaciju za svaki mjesec u kojem je bila isplata bolovanja

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE ⁹	
IZVJEŠTAVANJE I OSTALO					
59.	Kod predaje financijskih izvještaja poštivali su se rokovi i način predaje utvrđeni Pravilnikom o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu (odgovaraju obveznici primjene proračunskog računovodstva)		X		preslika, odnosno reference referentnih stranica financijskih izvještaja
60.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izvijestavala je Ministarstvo financija o zaduženjima/danim suglasnostima za zaduženja/jamstva sukladno odredbama Zakona o proračunu i Pravilnika o postupku zaduživanja te davanja jamstava i suglasnosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili elektroničke pošte
61.	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (korisnik pomoći izravnanja) dostavila je izvještaj o utrošenim sredstvima resornom ministarstvu ili nadležnom tijelu državne uprave na propisan način i u rokovima utvrđenima Uredbom o načinu izračuna iznosa pomoći izravnanja za decentralizirane funkcije jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i odlukama o kriterijima i mjerilima za osiguranje minimalnog financijskog standarda javnih potreba u djelatnostima osnovnog i srednjeg školstva, socijalne skrbi, zdravstva i vatrogastva (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave - nositelji decentraliziranih funkcija)			X	preslika, odnosno referenca dopisa
62.	Izvještaj o izvršenju financijskog plana izrađen je i dostavljen upravljačkom tijelu (odgovaraju proračunski i izvanproračunski korisnici jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te proračunski korisnici državnog proračuna, izuzev onih koji nemaju upravljačka tijela)			X	preslika, odnosno referenca izvještaja o izvršenju financijskog plana dostavljenog upravljačkom tijelu

⁹ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

63.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži elemente propisane Pravilnikom o polugodišnjem i godišnjem izvještaju o izvršenju proračuna (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.1.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nenaplaćenih potraživanja za prihode jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.2.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje nepodmirjenih dospjelih obveza jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
63.3.	Obrazloženje godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna sadrži stanje potencijalnih obveza po osnovi sudskih postupaka jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih korisnika	X			preslika, odnosno referenca godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna iz koje je vidljivo da sadrži tražene elemente
64.	Kod predaje polugodišnjeg i godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave poštivali su se rokovi utvrđeni Zakonom o proračunu (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
64.1.	Godišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prethodnu godinu dostavljen je predstavničkom tijelu do 1. lipnja tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je godišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
64.2.	Polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za prvo polugodište tekuće proračunske godine dostavljen je predstavničkom tijelu do 15. rujna tekuće proračunske godine	X			preslika, odnosno referenca dopisa odnosno drugi dokaz da je polugodišnji izvještaj predan predstavničkom tijelu
65.	Provedene su suštinske i formalne kontrole dostavljenih Izjava o fiskalnoj odgovornosti (odgovaraju nadležna ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima se dostavljaju izjave o fiskalnoj odgovornosti)	X			preslika, odnosno referenca dopisa ili pismena o izvršenim kontrolama
66.	Uspostavljen je sustav dokumentiranja podataka o rizicima koji sadrži najznačajnije strateške i operativne rizike, mjere za postupanje po riziku te odgovorne osobe i rokove za provedbu mjera (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		preslika dijela registra rizika

67.	Internim aktom (uputom, sporazumom) uređen je način komunikacije, izvještavanja i drugih aktivnosti s proračunskim i izvanproračunskim korisnicima iz nadležnosti (odgovaraju ministarstva i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji imaju proračunske i izvanproračunske korisnike)	X			preslika, odnosno referenca akta
-----	---	---	--	--	----------------------------------

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor			Referenca
		N/P	DA	NE ¹⁰	
TRANSPARENTNOST					
68.	Godišnji plan rada je objavljen na mrežnim stranicama (odgovaraju ministarstva i druga tijela državne uprave na razini razdjela organizacijske klasifikacije)		X		poveznica na mrežnu stranicu
69.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljeni su svi proračunski dokumenti (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)				
69.1.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen proračun koji uključuje opći i posebni dio te obrazloženje	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen opći i posebni dio proračuna te obrazloženje
69.2.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u strojno čitljivom formatu objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune proračuna
69.3.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljena je od strane predstavničkog tijela usvojena odluka o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena odluka o izvršavanju proračuna
69.4.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljene su od strane predstavničkog tijela usvojene izmjene i dopune odluke o izvršavanju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su objavljene izmjene i dopune odluke o izvršavanju državnog proračuna
69.5.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog polugodišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen polugodišnji izvještaj o izvršenju proračuna

¹⁰ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

69.6.	Na mrežnim stranicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave objavljen je od strane predstavničkog tijela usvojen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna, odnosno, ako predstavničko tijelo ne donese izvještaj u roku od 60 dana od dana podnošenja predstavničkom tijelu, objavljen je prijedlog godišnjeg izvještaja o izvršenju proračuna	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji izvještaj o izvršenju proračuna
70.	Uz proračune jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave izrađen je i objavljen vodič za građane	X			poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen vodič za građane
71.	Nakon usvajanja državnog proračuna od strane Hrvatskog sabora, odnosno upravljačkih tijela, financijski planovi objavljeni su na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog ministarstva ako ne posjeduju mrežnu stranicu (odgovaraju ministarstva i proračunski korisnici državnog proračuna)			X	poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su financijski planovi objavljeni
72.	Godišnji financijski izvještaji objavljeni su u roku od 8 dana od propisanog roka za predaju godišnjih financijskih izvještaja na vlastitim mrežnim stranicama, odnosno na mrežnim stranicama nadležnog proračuna ako ne posjeduju mrežnu stranicu			X	poveznica na mrežnu stranicu na kojoj su izvještaji objavljeni

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Redni broj	Pitanje	Odgovor				Referenca
		N/P	DA	NE ¹¹	DJELOMIČNO ¹²	
UPRAVLJANJE IMOVINOM						
73.	Doneseni su strateški i provedbeni dokumenti za upravljanje i raspolaganje nekretninama (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)					
73.1.	Donesena je strategija upravljanja i raspolaganja nekretninama	X				preslika strategije, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljena strategija
73.2.	Na temelju strategije upravljanja i raspolaganja nekretninama donesen je godišnji plan za ostvarenje ciljeva utvrđenih u strategiji	X				preslika godišnjeg plana, odnosno poveznica na mrežnu stranicu na kojoj je objavljen godišnji plan
74.	Za nekretnine u vlasništvu upisane su vlasnička prava u zemljišnim knjigama	X				preslika popisa imovine i obveza te preslika zemljišnoknjižnih izvadaka
75.	Ustrojen je registar imovine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koji sadrži podatke i informacije propisane za Središnji registar državne imovine (odgovaraju jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave)	X				preslika registra
76.	Državna imovina kojom se raspoložuje/upravlja neovisno o pravnoj osnovi korištenja te imovine (knjižno vlasništvo, izvan knjižno vlasništvo, druga pravna osnova korištenja, bez dokumentirane pravne osnove) evidentirana je u glavnoj knjizi onog tko raspoložuje s/upravlja imovinom, u skladu s Uputom Ministarstva financija o priznavanju, mjerenju i evidentiranju imovine u vlasništvu Republike Hrvatske	X				priložiti odgovarajući dokaz
77.	Utvrđena je namijena nekretnina s kojima se upravlja i raspoložuje	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom ili drugi odgovarajući dokaz

¹¹ Za svaki negativan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

¹² Za svaki djelomično potvrđan odgovor evidentirati slabost, odnosno nepravilnost u Planu otklanjanja slabosti i nepravilnosti

78.	Za nekretnine kojima je definirana namjena utvrđeno je jesu li u funkciji ili ne, odnosno koriste li se ili ne u skladu s namjenom	X				popis nekretnina s utvrđenom namjenom i korištenjem (jesu li u funkciji ili ne) ili drugi odgovarajući dokaz
79.	Za nekretnine koje nisu u funkciji poduzimane su aktivnosti za stavljanje istih u funkciju, odnosno korištenje prema utvrđenoj namjeni	X				popis nekretnina za koje je utvrđena namjena, a nisu u funkciji i odgovarajući dokazi o poduzimanim aktivnostima (dopisi, zahtjevi...)
80.	Za imovinu za koju nisu riješeni imovinsko-pravni odnosi poduzimane su aktivnosti za rješavanje istih	X				priložiti odgovarajući dokaz
81.	Prije stjecanja nekretnina izrađena je analiza kojom je utvrđena opravdanost odabranog oblika stjecanja nekretnine	X				dokaz za ovo pitanje je preslika analize za svaku pojedinu nekretninu koja je stečena u godini za koju se popunjava Upitnik o fiskalnoj odgovornosti
82.	Isknjižavanje imovine iz poslovnih knjiga provodi se isključivo nakon prodaje, darovanja ili drugog načina otuđenja ili uništenja imovine, a temeljem izlaznog računa, ugovora o kupoprodaji, zapisnika o uništenju, potvrde o odvozu na otpad i slične dokumentacije	X				preslike ugovora/akta o prodaji, darovanju ili drugom načinu otuđenja ili uništenja imovine
83.	Čelnik je donio interni akt o načinu korištenja službenih automobila	X				preslika, odnosno referenca na interni akt
84.	Postoji pisana procedura kojom su detaljno utvrđeni poslovi upravljanja i raspolaganja nekretninama te ovlasti i nadležnosti zaposlenika za obavljanje i kontrolu navedenih poslova	X				preslika donesene procedure s popisanim aktivnostima, osobama i ovlaštenjima na temelju kojih se upravlja i raspolaže nekretninama i osigurana je koordinacija odjela u slučaju ako se poslovi u vezi s evidentiranjem, procjenom i praćenjem nekretnina obavljaju u više odjela

Napomena:

Sva pitanja u Upitniku moraju biti odgovorena upisivanjem oznake "X" u odgovarajući stupac

Ako pitanje nije primjenjivo na obveznika oznaka "X" stavlja se u stupac N/P

Ako se u različitim pitanjima traži isti dokaz, potrebno ga je priložiti samo jednom

U ćelije označene sivom bojom nije dozvoljeno upisivati odgovor

Potpis čelnika/ce:

Višnja Ljubičić, dipl.iur.,

pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

